

ኢ ድ ኩ ም ሃ ቡ ወ ይ ካ ሙ ዩ

ጉዕዞታት ኢትዮጵያ፣ ሱዳን፣ ሶማሊያን ኤርትራን

ብሮበርት ዲ. ካፕላን
ትርጉም
ግደይ ገረብኪዳን

ኢድኩም ሃቡ

ወይ

ጥመዩ

ጉዕዞታት ኢትዮጵያ፣ ሱዳን፣

ሶማሊያን ኤርትራን

ፎቅ ጸ. ካፕላን

ትርጉም

ገደይ ገብረኪዳን

©2011

መስል መዳለዋይ ውሑስ እዩ

መቐለ

ትግራይ

**“ጥሜት ዘይፈትሐኩም፤ ኩናት
ዘይፈትሐኩም፤ እንኳን ናትና ኮይንኩም፤
እንኳን ናይማትና ኣይኮንኩም ! እንኳን
ኣማዕዲና ዘይራእናኩም ! ”**

መለስ ዜናዊ

ትሕስቶ

ፈለግይ መቅደም	5
ቅድመ ቃል	8
ሃፅያዊ ሃፅፊ	11
ካብ ዓለም እቲ ዓብዩ ዝተዘገገዐ ኩናት	63
ኤርትራ፡ ዓርሰ ምርኮሳ፡ ሓርነትን ኩናትን	63
ትግራይ፡ ሰደትን ዳግመ - ህግረትን	107
ዓውዲታት መቅተልቲ ኣፍሪካ	128
ስልታዊ ፍሽለት	167
ሲኦዲኤ፡ እቶም ክልተ የመናት	207
ውክፋ፡ ሸኽሚ ሲሲፈሰ	214
ፍልፍላት	233

ፈላማይ መቅድም

ኣብ 1982 ናብ ግሪክ ቅድሚያ ምኽደይ ብዛዕባ ዘመናዊ ፖለቲካ ግሪክ ዘረድኡ ዝተፈላለዩ መፃሕፍትታት ዝዚኡ ኔረ፤ ካብ ሓደ ወፃኢ ኩሎም ሚዛናዊ፣ ዕላማዊን ካብ ስምዒት ዝፀረፍ ኣይነበሩን። ውሽጠይ ክትንክፋኒ ኣይተኸኣሎምን፤ ሎሚ ከዓ ታሪኻዊ ዕለት ወይ ሽም ሰብ ኣፀሓሕፋ ንምርግጋፅ እንተዘይኮይኑ ካሊኦ ረብሓ ዮብሎምን። እቲ ሓደ ጥራሕ ግን ርሱን፣ በዓል መርገፅ፣ ካብ ካልኦቶም ንላዕሊ ውልቃዊ ወይ ትፍንያታዊ ኔሩ። እቲ መፅሓፍ *Greece Without Columns* ዝብል ብብሪታኒያዊ ጸሓፊ ዴቪድ ሆልደን ዝተዳለወ ኔሩ፤ ምዕራባዊ ስልጣን ዝተወልደ ካብ ዘመናዊት ግሪክ ከምዘይነህ ዝካታዕ መፅሓፍ እዩ። ዋላ እኳ እዚ ስራሕ ብፈተውቲ ሄለናዊ ስልጣን መቐለዲ እንተተገብረ ኣነ ግና ነዚ ስራሕ ብዝገርም መልክዑ ደጋፊ ግሪክ ኮይኑ እዩ ረጅብዮ። እቶም ካልኦት ዘህክዩ፣ ከም ዝገመትካዮ ኮይኖም ዝርከቡ መፃሕፍቲ ክገብርዎ ዘይከኣልዎ ነገር ይገብር፡- ውሽጣዊ ምስለይ (ቕጃለይ) ክውላዕን ብዛዕባ ግሪክ ይኣኸሊ ክይበልኩ ተወሳኺ ፍልጠት ንክደሊ ኣለዓዲሉ። ዝቐፅሉ ገፃት ብዛዕባ ቀርኒ ኣፍሪካ ከምዚ ዝበለ ነገር ክፍጠር ዝፅዕሩ እዮም።

ርስነት ዘይብሉ ርእሰ ዜና ዝሓለፈ ዕለት ናይ ምፅሓፍ ዕላማ ዮብለይን። ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ጥሜት ናይ ብሄረሰባዊ ጎንፂ መሳርሒን ሓደ ገፅን እዩ፤ ኣብ ጎበታት ማእኸል ኢትዮጵያ ዝነበሩ ኣምሓሩ ኣንፃር ኣብ ሰሜን ዘለዉ ኤርትራውያንን ተጋሩን ጠጠው ዝበሉሉ። ብዝገርም መልክዑ መብዛሕቲኦም ናይ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ¹ (ዩ.ኤስ.ኤ) ጋዜጠኛታት ካብ ኢትዮጵያ ኮይኖም ንሓደ ወገን ሊዞም እዮም ዝፅብፁሉ - ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘለዉ ኣምሓሩ ወገን። ኣብ ፀብፃብ ዜና ዝረኣ ዘሕዝን

¹ ኣብዚ ትርጉም ንሃገረ ኣሜሪካ ትኽክለኛ ብዝኾነ ትርጉማ ሕቡራት መንግስታት (ሕ.መ)

ሚዛን ምስሓት ንምምጥጣን ኣነ ነቲ ታሪኽ ካብ ካሊእ ወገን እየ ከርኢ ደሊየ። መንበሳይ ነዚ መፅሓፍ ዘዋጥዎ ኮይኑ እንተረኸበ፤ ከምኡ ክኸውን ኮነ ኢል ከምዝገበርከም ክርዳእ ኣለዎ። ሰባት ክለዓዓሉ ሓደ ሓደ ግዜ ሓዊ ምውላዕ ኣድላዩ ይኸውን፤ ዕላማይ እውን ንሱ እዩ።

እዚ መፅሓፍ ካብ መወዳእታ 1984² እስካብ መጀመርታ 1987 ኣብ ዘሎ ግዜ ዘጠንጥን እዩ። መወዳእታ 1987 እቲ ዓፀባ (ጥሜት) ተመሊሱ መዲኡ፤ መምለሲ ምኽንያታቱ ከዓ ብኣውርኡ ኣብዚ መፅሓፍ ዝተቐመጡ እዮም። ሚዲያ ብዝምልከት ዘዘንጉሉ ክፍሊ እኹል ኣይኾነን። ዕቡቕን ሕማቕን ኣብነታት ፀብባብ ከም ዘለዉን ከምዘምልጡንን ርግፀኛ እዩ። ዝኾነ ኮይኑ ኣብ 1984 – 1987 ግዜ ዘሎ ሸፋን ሓፊሻዊ ምስሊ ምቕያር ምኽኣሎም ግን ኣዚየ ይጠራጠር።

ጋዜጠኛ ናይ ካልኦት ኣምራት ካብ ምብርህራህ ወፃኢ ካሊእ ዝገዘፈ ሰራሕ ኣይፍፅምን። ቁፅሪ ዘይብሎም ዲፕሎማት፣ በዓል መዚታት መንግስቲን ሰራሕተኛታት ረድኤትን ኣብ ኢትዮጵያ፣ ሱዳን፣ ሶማሊያ፣ ዩጋንዳ፣ ሰሜን ዩመንን ዋሺንግተን ዲ.ሲን ብዝዛረብዎ ዘርባታት ኣቃልቦይ ስሒቦም እዮም። ካብዚኦም እቶም ቁሩባት ግና ካብዚ ንላዕሊ እውን ጌሮም፡ ብዛዕባ ኣፍሪካን ጥሜትን ድፍረት ብዝተመልኦ፣ ብዙሕ ተፈታዊነት ብዘይብሉ ግን ድማ ሓቃዊ መንገዱ ክሓስብ ጌሮምኒ እዮም፤ ንኣፍሪካ ኣብ ካሊእ ክፍሊ ዓለም ብዝሰርሕ መመዘኒ ወይ ረቂሒ ስነ ምግባር ምምዛን። ምኽንያቱ እዞም ተንተንቲን ዲፕሎማትን እዚኣቶም ስምዒት ተንካፊ ኣብ ዝኾነ ናይ ሰራሕ ቦታ ዝርከቡ እዮም ኔሮም፤ ሸሞም ከይተገለፀ እንተዝሕለፍ ይምረፅ። ኩሎም ሓደ ዝገብሮም ሓደ ነገር ኣለዎም፡ ምስ ኣፍሪካ ውልቃዊ ኣፍልጦ ዘለዎም ምጳኖም እዩ፤ ምስ ኣፍሪካ ዘለዎም ኣፍልጦ ካብ ኣሸሓት ማይላት ርሕቐት ኮይኖም ብዝተምሃዙ ግንፅል ኣዘራርባታት ኣይኮነን።

ናይዚ መፅሓፍ ርእሲ ሓደ ምዕራባዊ ዲፕሎማት ኣብ *ዘ ፊልደልፊያ ኢንኳየረር ንሮበርት ጄ. ሮዘንታል* ካብ ዝተዛረቦ ዝተረኸበ እዩ። ገለ ክፋላት እዚ መፅሓፍ ዘይተዛዘሙ ሰራሕቲ ኣካላት ኮይኖም ኣብ ዝተፈለለዩ ሕትመታት ወፃኢም ኔሮም።

² ኣብዚ መፅሓፍ ኣቆፃፅራ ዓመት ብግሪጎሪያን ካላንደር እንትኸውን ናብ ዓድና (ጃልየስ ካላንደር) ሸውዓተ ዓመት ቅድሚ ጥሪ ወይ ሸሞንተ ዓመት ድሕሪ ጥሪ ንዘለዉ መፃልቲታት እናቐነሱ ምሕሳብ ይከኣል። 1984 እንትብል እቲ መስካሕካዳ ጥሜት 1977 እዩ።

ሰለዝኸኝ ከዓ ንኤዲተራት ዘ ኣትላቲክ፣ ዘ ኒው ሪፐብሊክ፣ ዘ ዎል ስትሪት ጆርጅልን ዘ ኣሜሪካን ስፔክታተርን ንዝገበሩለዩ ምትብባዕ ከመስጥን እደሊ። እዚ መፅሓፍ እዚ መንቀሊኡ ናብ ቀርኒ ኣፍሪካ ንፀብፃባት ዝገበርክዎም ጉዕዞታት እዮም፤ ናይ ኤሊሲ ኒውስ ክፍሊ ፊዲዮ፣ ዘ ኣትላቲክ፣ ዘ ኣትላንታ ጆርጅል - ቦንስቲትዮሽንን ዘ ቶሮንቶ ግሎብ ኤንድ መይልን ብገንዘብ ዝሸፈንዎም ጉዕዞታት ኔሮም። ንሓደ ዓመት ካብ ሰራሕ ነፃ ኮይነ ነዚ መፅሓፍ ክፅሕፍን ምርምር ክገብርን ናይ ዋሽንግተን ዲ.ሲ ትካል ትምህርታዊ ጉዳያት ዝሃበኒ ምጠዋ (ግራንት) እዩ ኣኸኢሉኒ። ኣብ ዝቕፅሉ ገፃት ዝድላዩ ረብሓ እንተሃለወ እዞም ዝተፀርሑ ትካላት ሳለ ዝገበርዎ ሓገዝ ዝተረኽበ እዩ።

ሮበርት ዲ. ካፕላን

ኣቴንስ፣ ግሪክ

ፅዲያ 1988

ቅድመ ቃል

ኢድኩም ሃቡ ወይ ጥመዩ፤ ናይ መጀመርታ መፅሓፈይ፤ ኣብ ዘ ኣትላንቲክ ማንዝሊ ንዝፀሓፍከዎም ፈላሞት ፅሑፋተይ እውን መሰረቶም ዝነበረ እዩ፤ ምስ እዚ መፅሄት ንኣስታት ዒሰራ ዓመታት ይሰርሕ ኣለኹ። እዚ ሰራሕ ቅድመ ሕትመት ዘሎ ፅሑፍ ኣብ ሓጋይ 1987 እዩ ዝተወደአ። ብ1994 ካብ ሕትመት ወፃኢ ክሳብ ዝኾን ዝፀንሐ ኣብ ቀውዒ 1988 ብዌስትቪው ፕሬስ ተሓተሙ ኔሩ። ምንም እኳ እዚ ሰራሕ ኣብ እዋን ዝሑል ኩናት ዝነበረ ታሪኽ ቀርኒ ኣፍሪካ እኹን እምበር ሎሚ እውን ነቲ ክባቢ ንምርዳእ ኣድላዩ እዩ፤ ብፍላይ ብመንፅር ኣንፃር ራዕዲ ዝግበር ዘሎ ኩናት እንትረእዝ። ኣብ 2002 ነቲ ዋና ሕታም ድሕረ ታሪኽ ንምውሳኽ ናብ ቀርኒ ኣፍሪካ ተመለሰ ኔረ።

ኣብ መፋርቕ 1980ታት³ ኣብ ሱዳን፣ ኤርትራ፣ ሶማሊያን ኢትዮጵያን እናተጉዓዘኩ እንትፅብቅብ፤ ምፅኣታዊ ረዝኒ ዘለዎ ሞሜት ነቲ ክባቢ ውሒጥዎ ኔሩ። ሚዲያ ዓለም መንቀሊ እዚ ሞሜት ሙሉእ ንሙሉእ ድርቂ - ናይ ፈጣሪ ኢድ - እዩ ንፋ ዝቐረፅ፤ ኣፍሪካውያን ኢዶም ዘይተሓወሰሉን ሓላፊነት ዘይወስዱሉን ተጓንፎን ንሶም ግዳያት ጥራሕ ኔሮም። እቲ ሞሜት ብዝተወሰነ መልክዑ ኣካል ብሄረሰባዊን መደባዊን ጎንዒ ምኻኑ፤ ልክዕ ብ1930ታት ስታሊን ኣብ ልዕሊ ዩክሬናውያን ከም ዝፈፀሞ ዓይነት ገበን ብማርክሳዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኮነ ተባሂሉ ዝተፈፀመ ምኻኑ፤ ምስ ተገለፀለይ ነዚ መፅሓፍ እዚ ክፅሕፍ ደፋፊኡኒ። ኣብ 1980ታት፤ ናይ መበል 19 ክ/ዘበን ሃፅዖዊት ግዝኣት ኣምሓራ እናነቓቐዐት ኔራ፤ ዝሃለቲ ኣምሓራ ከዓ፤ ኣብ ዱፋዕ ማርክሳዊ ርእዮተ ዓለም ኮይኖም፤ ንዓመፅ ትግራይን ኤርትራን

³ በኣና መወዳእታ 1970ታት እዩ።

ንምብርካሽ ንጥሜት ከም መሳርሒ ይጥቀሙሉ ኔሮም። እዞም ቅርሕንትታት ከሳብ ሎሚ ኣይሓወዩን። ኣብ መንጎ 1998ን 2000ን ኢትዮጵያን ኤርትራን ኣማኢት ኣሽሓት ሰባት ዘመዛበለን ህይወት ዓሰርተታት ኣሽሓት ዘጥፈኦ ኩለ መዳያዊ ኩናት ጌሮም ኔሮም። ከሳብ ሕዚ እቲ መዋዋር ከምዘሎ እዩ፤ ልክዕ ከምቲ ሰግኣት ጥሜት እውን ዘይተቐርፎ።

ሱዳን እውን ኣብ መፋርቕ 1980ታት ናይ ዓርሳ ኩናት እናተኣናገደት ኔራ፤ እቶም ደቡባዊያን ክርስትያናት ኣንፃር እቶም ሰሜናውያን ዓረባት ተሰሊፎም፤ ልክዕ ሎሚ ከምዘለዉዎ። ኣብኡ ዝነበረ ጥሜት እውን እንተኾነ ድርቂ ጥራሕ ዘሰዓቦ ጥሜት ኣይነበረን፡- ብዝተወሰነ መልክዑ እቶም ዓረባት ካርቱም ነቲ ዓረብን መስሊምን ዘይኮኑ ከባቢታት እታ ሃገር ብዝምልከት ዓሽሽ ምባሎም ኔሩ።

እዚኦም ጭብጢታት - ብድሕሪኦም ዝሒል ኩናት ተወሲኽዎ - ኣብ ቀረባ ግዜ ዘለዎም ኣገዳስነት ሓፍ ክብሉ ተጌሮም እዮም። ኣብ ሳውዲ ዓረቢያ ዘሎ ናይ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ሰፈር ጦር ነፃነቱ እናፀበበ መዓኡ ኣሎ፤ ንሓዋሩ እውን ብሩህ መፃኢ ዘለዎ ኣይመስልን። ስለዚ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ንማእኸላይ ምብራቕ ቀረቢታ ዘለዎ ሰፈር ጦር ትጠልበሉ ድሌታ ክውሰኽ እዩ፤ ብፍልይ ከዓ ብመንፅር ካብ ቀርኒ ኣፍሪካ ሽንጥሮ ባሕሪ ባብ ኣል መንደብ ሸጊርካ ኣብ ዘለ የመን እናወሰኽ ዝመፅእ ዘሎ ቁፅሪ ግብረ ራዕዳውያን ኣልቃይዳ እንትረኣ።

ሕ.መ.ኣ ሓይሊ ባሕሪን ፍሉይ ሓይሊታት ክፍሊ ሰራዊት ኣብ ጀቡቲ ሰፈር ጦር ጥራሕ ዘይኮነስ ዘጣየኹ ናብ ጎረቤት ሃገር ኤርትራ እውን ኣብ ሓደ ነጥቢ ከጋፍሑ ይኽእሉ እዮም። ኣብ ኤርትራ ዘሎ ተሳናዩ መንግስቲን ግልጋሎት ወደብ ምፅዋን ዓሰብን ንዝመፁ ነዋሕቲ ዓመታት ኣብ ግብረ ራዕዲ ንዝገበር ኩናት ስትራተጂካዊ ረብሓ ክህልዎ ይኽእል እዩ።

ደባይ ተዋጋኢ ዝኾነ ማሕበረሰባ ኣውራ መጠንጠኒ እዚ መፅሓፍ ዝኾነ ኤርትራ ካብ 1961 እስካብ 1991 ንሰላሳ ዓመታት ምስ ኢትዮጵያ ኩናት ኣካዩዳ እያ፤ ከምዝጠቐስዎ ኣብ 1990ታት መወዳእታ ንሓጸር እዋን ቀዒሉ ኔሩ። ከም ሺዮት ኮንግን ናይ ኣፍጋን መጃህዲንን ኤርትራውያን እውን ናይ ዒሰራ ክፍለ ዘበን ሓያላት ዘይሰሩዕ ኩናት ተዋጋእቲ እዮም። ብዛዕባኦም ኣብ መፅሓፍ ኣብ ዝፅሕፈሉን ንውሕ

ዝበለ ኣብ ዘ ኣትላቲክ ማንዝሊ ናይ ሓምሌ 1988 ሕታም ዝወፀ ፅሑፍ ኣብ ዘዳልወሉን ግዜ ኣብ ዋሽንግተንን እስራኤልን ኣንፃር ረብሓታት ምዕራባውያንን እስራኤልን ተፔሮም እዮም ዝረኣዩ ዝነበሩ። ፍልይ ዝበለ ደባይ ተዋጋኢ ልምዶም ኣብ መወዳእታ ናይ ክልቲኦም ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካን እስራኤልን ፈተውቲ ከም ዝገብሮም ፅሑፊ ኔረ። እስራኤል ብዝምልከት ትንተናይ ኣብ መፈለምታ 1990ታት ጭቡጥ ኮይኑ ኔሩ፤ ሕ. መ. ኣሜሪካ ብዝመልከት እውን ንሓዋሩ ሓቂ ከኾነ ይኽእል እዩ።

ኣብዚ መፅሓፍ ኣቕሪቦዮም ዝነበሩ ደባይ ተዋጋኢቲ ሎሚ ኣካል መንግስቲ ኤርትራ እዮም። ቅድሚ ዒስራ ዓመታት ተዓዚበዮ ዝነበርኩዎ፤ ካብ ጎረባብቶም ገዳማዊ ዝኾነ ናይ ምንፃል ስምዒት ሎሚ እውን - ካብ ጥርጣረ ዝውለድ - ንኤርትራውያን ምስ ኣሜሪካውያንን እስራኤልን ርክብ ምስጣም ዋጋ ይህብዎ እዮም። ኣብ መወዳእታ፤ ምስ እዞም ዛዕባታት ሸርጣፊ ብዝኾነ መልክዑ፤ ኣብ ፖሊሲ ጉዳያት ወፃኢ ሕቶ ብመንፅር ጭቡጥነትን ሓሳባዊነትን ክህልው እዩ። ኣብ ዝሓል ኮናት ግዜ ዝነበረ ታሪኽ ቀርኒ ኣፍሪካ፤ ብፍላይ ከዓ መወዳእታ 1970ታት - ኣብ ዝሰዕቡ ገፃት ከምዘበራህኽዎ - ጭቡጥነት ዘይበሉ ሓሳባውነት ኢ-ግብረገባዊ ከምዝኾነ ዘርኢ እዩ። ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ፤ ፖሊሲታት ምምሕዳር ፎርድ እዮም ንምንካይ ሰብኣዊ ሰቅያት ቁሩብ ተሰፋ ሂሮም ዝነበሩ። ናይ ጂሚ ካርተር ቤት ዕዮ ጉዳያት ወፃኢ ዝነበሮ ሓሳባዊ፤ ኮይኑ ግና ገርሃዊ ዝኾነ፤ ኣረኣእያ ቀዲሎም ንዝመፁ ግዝያት ኣማኢት ኣሸሓት ሰባት ከበፍኡ ምኽንያት ኮይኑ እዩ።

ሐደ

ሃዕያዊ ሃዕፊ

ካብ ልምዲ ተደጋገምቲ ድርቂታት ምህርቲ ሕርሻ ክበርስ ይገብሩ፤ በዚ ከዓ ጥሜት ይስዕብ። ነዚ ሓሳብ እዚ ዘጋውሕዎ ግና ጥሜት ኣብ ዝነገሰሉም ዓዲታት ዘለዉ ቁንጮታት እዮም። ናይ ሕሾት ሓሳብ እዩ። ብኣውርኡ ፍልፍል ጥሜት ፍትሓዊ ዘይኮነ ምደባ ገንዘብ ወይ ሃገራዊ ንዋይ እዩ።

—Ryszard Kapuscinski, *The Emperor*

ሑፃ፤ ምስ እዚ ዛዕባ ዝኸድ፤ ዝተፈላለዩ ጠባያት ኣለዉዎ፤ ካብዚኦም ክልቲኦም ብዋናነት ወሰንቲ እዮም። እቲ ናይ መጀመርታ ደቂቕነቱን ሓደ ዓይነት ምኻኑን እዩ። ... እቲ ካልኣይ ህልቆ መሳፍርት ምኻኖም እዩ። ገደብ ዮበሉን። ... ቁሩብ ኮይኑ ኣብ ዝርከበሉ ቦታ ሸለል ይበሃል። እቲ በዝሒ ሑፃ ግና ልክዕ ዘይብሉ መዓት ኮይኑ እንትረክ ያደንዕው እዩ፤ ልክዕ ኣብ ገማግም ባሕሪ ወይ እውን ኣብ በረኻታት ክምዝረኣዮ።

ሑፃ ብዘይምቁራፅ ምስተቐየየረ እዩ፤ በዚ ምኽንያት እዚ እዩ ከዓ፤ ናይ ዕስለ ሰባት ምልክት ክም ምኻኑ መጠን፤ ኣብ መንጎ ምልክታት ፈሳሲን ደረቕን ክርከብ ዘኽኣሉ። ከም ማይ ባሕሪ ሞገድ ይሰርሕ፤ ከም ደመና ከዓ ናብ ላዕሊ ይለዓል፤ ሓመድ ዝደቐቐ ሑፃ እዩ።

—Elias Canetti, *Crowds and Power*

መሬት ናይ እማን ፀፋሕ እንተትኸውን ኔፊ፤ ሰሜናዊ ምዕራብ ሶማሊያ እቲ ደንደስ ክኾነ ዝኸእሉ ዝነበረ ምኾነ ኔፊ። ካብዚ ዝገደደ ቀዛሒን ዘለኻሉ ዘስሕትን ቦታ ምርኩብ ምሕሳብ ክበድ እዩ። ዋላ ሓንቲ ኦም ቦቕላ ካብ ርሑቕ እውን ኣይትረክን፤

ጉላ ጥራሕ እየም ዘለዉ። መጋረጃ ሓመድ ነቲ በረኸን ሰማይን ናብ ሓደ ቡናዊ ሕብሪ ዘለዎ ፋሕሻው ምርኢት ይቅይሮ። እቶም እክብ ኢሎም ዝበቅሉ ሓፀርቲ ሳዕሪታት፤ ዋላ እኳ መቐነት ምድሪ ሽዱሽተ ሚእቲ ማይል (ሓደ ሽሕ ኪሎሜትራት) ንደቡብ ገፅ ዝርከብ እንተኾነ፤ ዝደሰክለ ደረቕ በረዳዊ መልክዕ ሒዞም ኣለዉ።

ዝጓዓዘላ ዝነበርኩ ላንድ ክፋዘር ናብ ዶብ ኢትዮጵያ እናተፀገፀት እንትትመፅእ፤ ብዘይ መጠንቀቅታ ምልክት ከይሃቡ፤ ቦታ ሕምብሊል ዝብል ሓመድ ሾሊሖም ናይ ሸራፅ ጎጆታት ናብ የዒንትና ክኣትዩ ጀሚሮም። እታ ተሸከርካሪት ጠባቢው ኢላ። ኣብዞም ጎጆታት ዝነበሩ ሰደተኛታት ክናፍርን ኣፍንጨታትን እናተዳፍኡ ናብቲ መስታወት ክላገቡ ጀመሩ። ኣብ ገዳም ዝረኣ ኣጠማምታ ብርሃን ዝኸውል ገብታሪ ኔሩ፤ ገፃቶም ልክዕ ከም ንጣር ነገራት ሓደ ዓይነት ምምስሳል ኣለዎ። ተመልከቲ ቴሌቪዥን ንህዝቢ ኢትዮጵያ እንትራኦ ዝመፀሎም መኣዝናዊ ዝኾነ ሴማዊ ፅባቕን ክቢ የፅንትን የብሎምን። ኣብ ዝሰናደዎ ዝገበርዎም ብታኽ ጨርቂታት ፍሉይ መልክዕ ዘይብሎም ፅሙር ዓለባ (ሲንተቲክ) እዩ። እቲ ካብ ቅዱስ መፅሓፍ ዝወፀ ምፅኣታዊ ትርኢት ዝመስል ናይቶም ድርቂ ዘጥቀዎም ነበርቲ ሰሜናዊ ኢትዮጵያ ዝፍለጡሉ ባህላዊ ኣከዳድና ዝኾነ ሸማ ኣይኮነን ኣብዚ ዝረኣ።

ብተወሳኺ እዞም ቃለ ምሕትት ዝገበርኩሎም ሰባት ጠሚዮም እውን ኣይነበሩን። ከም ኦሽዊትዝ⁴ ዝበለ ኣብ መዳበርያ ዝተገብረ የፅምቲ እውን ዝመስሉ ኣይኮነን። ከምኡ እንተዘኾነ ኔሮም እቶም ቀረፅቲ ምስሊ ቴሌቪዥን ንሕድሕዶም ውልቃዊንቶም ክወፅእ ኔሮም ምቕረፅዎም ኔሮም። ኩሎም ኣፍሪካውያን ዝጥቅፁሎም ንቡር ዝኾኑ ሕማማትን ሕፅረት ተመጣጣኒ ምግቢን ጥራሕ ኔሩ ፀገሞም። መልክዕ የብሎምን፣ ኣብ ሞሜት ኣይኮነን፣ እዚኣቶም ኣግራሞት ኣይፈጥሩን። ዓብዩ ዕሰለ ሰባት ጥራሕ እየም፣ ናብ ቁም ነገር ዘእትዎም በዝሒ ቁፅሮም ጥራሕ እዩ። ቴሌቪዥን ምስ እዚኣቶም ጉዳይ የብሉን። ስምዒት ተንካፋይ ብዝኾነ ናይ ምሽት ዜናታት መልክዒ ከቕርብዎ ዝኸእልዎ ድራማዊ ምርኢት የብሎምን። እዞም ሰባት ከቕርብዎ ዝኸእሉ ሒዞምዎም ዝመፁ ታሪኻቶም ጥራሕ ኔሮም።

ከም ታሪኻዊን ጥዑም ፅውፅዎዊ ኣምር ኢትዮጵያ ልሕሉሕን መስደመም ቅንጥብጣብ ማእኸለይ ምብራቕ እያ፤ እዚ ኣብ ዶብ ሶማሊያ ዘሎ ዕሰለ ሰብ ከዓ እቲ

⁴ ናዚ ሂትለር ንኣይሁዳውያን ዝዳጉነሉ ዝነበረ ሰፈር።

ዝተለምደ ኣፋሪካዊ ምስሊ ዝውክልን ወትሮ ንፅውፅዎዊ መልክዕ ኢትዮጵያ ዘበላሸውን ዓይነት እዩ። ዳሕረዋይ ክፋል መበል 20 ክፍለ ዘበን ኢትዮጵያ ካብ ናይ መወዳእታ 19 ክፍለ ዘበን ዝነበረ ኢትዮጵያ ዝተፈልየ እዩ። ኣብ ጎቦታት ሰሜናዊ ክፋል እዛ ሃገር ዝነበሩ ክርስቲያን መሳፍንቲ - ሎሚ ኮሚኒስት ኮይኖም ዝዋግኡ ዘለዉ - ንጥንታዊ ግዝኣተ ሃፀይ ንምቁፅፃር እዮም ዝቃለሱ ዘለዉ፤ እቲ ኣብ መታሕት ዓዲ ዝነበር ኦሮሞ ዝበሃል ኣፋሪካዊነት ዝተላበሰ ሙስሊም እምነት ተኸታሊ እዩ። እቶም ኣብ ላዕላይ ዓዲ ዝነበሩ ናይ ሰሜን ኢትዮጵያ ሰባት፤ ከም እስራኤልን ዓረብን፤ ካብቲ ናይ ኖህ ቦኽሪ ውላድ ዝኾነ ሴም ዝውለዱ እዮም እዩ ዝበሃል። እቶም ኦሮም፤ እንተወሓደ ብመደብ ቋንቋ፤ ሃረግ ዘርኦም ካብ ሃም፤ ናይ ኖህ ናይ መወዳእታ ውላድ፤ ዝምዘዝ እዩ ይብሉ። እቶም ኦሮሞ ካብ ኢትዮጵያ ብቐፅሮም እቶም ካብ ኩሎም ዝግዘዙ ይኹኑ እምበር ቦታ ሃልይዎም ኣይፈልጥን፤ እንተወሓደ እስካብ ቀረባ እዋን ካብ ካልኦቶም ንላዕሊ ኣይተሳቐየን። ኣብ ሰሜን ከም ዘለዉ ኣምሓሩ፣ ተጋሩን ኤርትራውያንን ህይወት ኦሮሞቶት ተኸታታሊ ናይ ኩናትን ጥሜትን ዑደት ኣይኮነን። ይትረፍ እዚ እቶም ኣብ ሃረርጌ ዝርከቡ ኦሮሞቶት፤ እቶም ናብ ዶብ ሶማሊያ ዝቐረቡ፤ ሃፋታም ሓረስቶት እዮም ኔሮም። ጆሴፍ ስታሊን እንተዝረኽበም ምስ ኩላክ⁵ ምመደባም ኔሮም። ብበዝሒ ቁፅሮምን ዝሓፍስዎ ምህርቲ ሕርሻን ነቲ ኣብታ ዋና ከተማ ኣዲስ ኣበባ ዘሎ መንግስቲ ሓገዝ ወይ እውን ሰግኣት ከኹንዎ ይኽእሉ እዮም። ብተግባራቲ ክንምዘየ እንተተኾይና፤ መራሒ ኢትዮጵያ መንግስቲ ሃይለማርያም፤ ካብ ኩሎም ንላዕሊ ዝገብሮ መዓርግ ስልጣኑ ናይ ውድብ ሽቃሎ ኢትዮጵያ ዋና ፀሓፊነቱ፤ ምስ ስታሊን ክሰማማዕ ዝገብሮ ይመስል።

ከም ቀደም እቶም ኦሮም ከብለዕዎም ይክኣል ኔሩ፤ ኮይኑ ግና ሕድሕድ ገፅታ ዕለታዊ ህይወቶም ኣብ ቁፅፅር ክኣትው ኣይኽእልን። ሕዚ ግና እዚ ኩነታት ኣዚዩ ተቐየሩ ኣሎ። ኣብ ኣፋሪካ ተራኢዩ ብዘይፈልጥ ብርኪ ብሶብየት ሕብረትን በቶም ዝተረፉ ግንባራት ምብራቓዊ ሓይልታት እናተደገፈ እቶም ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘለዉ መራሕቲ - ክርስቲያን ኣምሓሩ - እቲ ኣብ ኢትዮጵያ ንዘመናት ዝነበረ ጭቆና ብዘመናዊ፣ ሜላታት ውልቀ መላኻይነት ኣበራቲዖም ቀዲሎምሉ ኣለዉ።

ካብዘም ሜላታት እቲ ሓደ ብዝኾነ ዓይነት መንገዲ ተጌሩ ናብቶም ናይ ክርስቲያን ጎቦታት ከይደፍኡ ተዓጊቶም ኣለዉ። “ሰፈራ” ይብልዎ እዚ ሜልኦም፤ እቶም

⁵ ናይ ሃፅዊት ሩሲያን ሲቭየት ሩሲያን ሃፍታም ገባር።

ሶቭየታት ድሕሪ ወያኔ ቦልሽቪክ ዘመንጨውዎን ዝተግበርዎምን ጥርነፋ (collectivization) ሜላ ዝመሳሰል መደብ እዩ። ደሓረ ብግልፃ ከም እንራኦ እቲ ኣብ ኢትዮጵያ ዘጋጠመ ህልቀት ጥሜት - ዋላ እኳ ኣብ ብያፍራ ብ1960ታትን ኣብ ካምቦዲያ ብ1970ታት ምስ ዝኾኑ ነገራት ዝመሳሰል ይኹን እምበር - ብሓቂ ካብ ናይ ስታሊን ናይ 1930ታት ኣብ ዩክሬን ዝገበሮ ፈተነ፤ ከም ናይ ሁሽር ኢንስቲትዩሽን ምሁር ዝኾነ ሮበርት ኮንኳስት ኣገላልፃ ቀዳማይ ኩናት ዓለም ካብ ዝቐተሉ ሰብ ንላዕሊ ነፍሲ ዘጥፈኦ ልምዲ ዝተወሰደ ነሩ።

ኣብ መፋርቕ 1980ታት ውጥን መንግስቲ ኢትዮጵያ ዝነበረ ንኩሎም ኦሮሞታት ናብ ናይ ገበር ሰፈራት ንምዝዋር ነሩ፤ በዚ ኣቢሎም ጉልበት ኦሮሞ ብዝሓሸ መንገዲ ምውዳብ ዝከኣል እንትኾን እቶም ኣመሓደርቲ ከዓ ብቐሊሉ ኣድለይቲ ግልጋሎታት ከብፅሑሎም ይከኣሎም። እቲ መደብ ካብ ዘውረደሎም ራዕዲ ሃዲሞም ኣብ 1986 ካብቶም ናብ ዶብ ሶማሊያ ዝሰገሩ ሓምሳ ሽሕ ኦሮሞቶት መብዛሕቲኦም ኣብ እዋን ሰፈራ ዝበፅሑም ታሪኽም እናዘነተዉ ናይ ዓይኒ ምስክርነቶም ሂቦም እዮም። ክልተ ውላዳት ዘለዉዋ ዘሃራ ዳዊት ቆሪ ከምዚ ኢላ፤ “ብህይወተይ ድርቂ ሪኦ ኣይፈልጥን። ካብ ድርቂ ኣይኮናን ሃዲምና ዝመፃእና፤ በቶም ወተሃደራት ምኽንያት ኢና ሃዲምና ዝመፃእና። ... ጥራሕ ኢድና ኣትሪፎምና።” ኣብ ጥቅምቲ⁶ 1986 ቃለ ምሕትት ይእከብ ኣብ ዝነበርኩሉ ግዜ እያ ከምዚ ዘዘነተወትኒ። እዞም ወተሃደራት ነቶም ኦሮሞ ዝገበርዎም ነገር ካብ ምኽፍኡ ዝተልዓለ ናብ ሰሜን ምዕራብ ሶማሊያ ከመፁ ኔርዎም።

ኩሎም መሰኻኽር ዓይኒ ዝዛረብዎ ብመሰረቲ ሓደ ዓይነት እዩ ነሩ፤ ኩሎም ኦሮሞቶት ብተመሳሳሊ መንገዲ እዮም ተጋፊዖም ዝነበሩ። ዖታዊ መጥቃዕቲን ሃይማኖታዊ በደልን ነቲ ባህሊ መንደሮም ንምጥፋእ ዝጥቀሙሎም መሳርሒታት ኔሮም። ግና ብጥንቃቄን ንውሕ ንዝበለ ግዜን እንተሰሚዕኹምዎም - ንሕድሕድ ተመዛባሊ ግዜ ሰዓታት እናሃብኩም - ካብኡ ዋላ እኳ ዝገጠሞም ነገራት ተመሳሳሊ ይኹን እምበር ሕድሕድ ሰብኣይን ሰበይቲን ብዝተፈላለየ መንገዲ ከም ተሳቑዩ ትርድእዎ። ሕድሕድ ምስክርነት ነናይ ዓርሱ ጠባያት ኣለውዎ። ብዓሰርተ ኣሽሓት

⁶ ኣዋርሕ ዝተርጎመሉ መንገዲ ቀጥታዊ ምዝማድ እዩ፤ ንሰብተምበር - መስከረም፤ ንፌብርዋሪ ጥቅምቲ ወዘተ እናበለ ይቐፅል።

ዝቐፀሩ ኦሮሙቶት፤ ካብዚ ንላዕሊ እውን ይኸኑ፤ ተሳቑዮም እዮም፤ ንኹሎም ግን ሰቅያቶም ነናይ ዓርሶም መልክዕ ኔርዎ።

ፋቢማ ኣብዱላሂ ኣሕመድ፤ ኣደ ኣርባዕተ ቆልዑት፤ ፊያር ስኒ ኣለዋ። ርእሳ ብሕሳር ቢጫ ሻሽ ተኸዊሉ ኣሎ፤ ኣብ ኣእዳዋ ከዓ ናይ ፀሎት መቐፀሪ ሒዛ ኣላ። ናይ ፋቢማ ፀገም ዝጀመረ ኣብ መወዳእታ 1984 ኔሩ፤ ናይ መንግስቱ ሃይማኖትም ናይ ሓገዝ ግበሩልና ዓውዒትን ዘደንፅው ናይ ቴሌቪዥን ምስሊታት ምርኣይ ሰዒቡ ዜጋታት ኣሜሪካ ኣብ ካሊኦ ኩርናዕ ኢትዮጵያ ናይ ሓገዝ እኽሊ ምፍሳስ ኣብ ዝጀምሩሉ እዋን። እንትትዛረብ ኣብ ከናፍር ፋቢማ ሃመማታት ይዓስሉ ኔርዎ።

ባቢሌ ዋቓ ካብ ዘሎ ናይ ባቃላን ገጠር እየ መዲኦ፤ ኣብኡ ኣባር [ድርቂ] ኣይነበረን፤ ጭቆና ዋራሕ እዩ ዝነበረ። መጀመርታ እቶም ናይ ኣምሓራ መተሃደራት ናብ ከባቢና እንትመፁ ነቲ ቤት ትምህርቲ ኣፍሪሶም ነቶም ቆልዑት ናብ ካሊኦ ቤት ትምህርቲ ወሲዶምዎም - ናብ ሓደ ሸሕ ዝፅግዑ ቆልዑት - ብእግሪ ዓሰርተ ክልተ ሰዓት ዝወሰድ ብምብራቕ ገፅ ናብ ዘሎ ኣብ ኣብዱር ከድር ዝርከብ ቤት ትምህርቲ፣ ዋቓ ኣሪር። እቶም ወተሃደራት ዝሓሸ ቤት ትምህርቲ እዩ ኢሎም። ሰንበት እንትኾን እቶም ቆልዑት ናብ ገዝኦም ክኸዱ ይፍቀደሎም ኔሩ።

ደሓር መሊሶም እቶም ወተሃደራት መዲኦም። ናተይ ቤተሰብ ኣርባዕተ ኣጣልን ሸሞንተ ኣብዑርን ኔሮምና። እቶም ወተሃደራት ነቶም ዓበይቲ ኣብዑር ሓሪዶም በሊዶምዎም። ነቶም ኣናእሸቱ ክሕልውዎም ነቶም ወተሃደራት ብሰሙን 12 ብር ንኸፍሎም ኔርና። ገለ ጎረባብትና ኣላሕም ኔረነኦም። ኣብ ከባቢና ዝተወሰኑ ክርስቲያናት ኔሮም። እቶም ወተሃደራት ነቶም ክርስቲያናት ናይ ገለ መስሊማት ኣላሕም ክሓርድዎን ጌሮምዎ፤ ነቶም መስሊም ከዓ ናይቶም ክርስቲያን ከፍቲ ክሓርዱ ጌሮምዎ። እዚ ብባህልና ክልኩል እዩ።

እቶም ወተሃደራት ሕብረተሰባዊነት ማለት ኩሉ ማዕረ ምክፋል ማለት እዩ ኢሎም ገሊዮምልና። ኣብቲ መንደርና ዘለዋ ኣንስቲ ብመልእኦን ምስ ካሊኦቲ ሰበይቲ ሓዳር ምስ ዘለዎ ሰብኣይ ክድቅሳ ኣገዲዶምወን። ፈሪሕና።

እኚ ንብሉም እሞ ግና ኣይንገብርን። ካብኡ እቶም ወተሃደራት ዶታዊ ርክብ ግዴታ ኔሮምዎ። ካብኡ ናብ ሕድሕድ ጋምቢላ [ጎጆ] ከፃርዩ ከኣትዉ ጀሚሮም። “ግበሩ፣ ግበሩ” እናበሉ ይወቕቡና። ነቶም ዘይገብሩ ብኢዶም ይወቕዕዎም። እተን ዕቡቓት ዝኾና ቆልዑት እቶም ወተሃደራት ባዕላቶም ይወስድወን። ናትና ወተሃደራት ከይተረፉ [ናብ ሰራዊት ሃገር ዝተፀንበሩ ኦሮሞታት] ልክዕ ከምቶም ኣምሓሩ ከፋኣት ኔሮም፣ እኮም ኦሮሞታት ካብ ከባቢና ኣይኮኑን።

እቶም ወተሃደራት ማንም ቁርኣን ምንባብ ኣይኸኣልን፣ ምኽንያቱ ናይ ዓረብ ፖለቲካ እዩ ኢሎምና። እቲ መስጊድ ንወተሃደራት ናብ ዘገልግል ቤት ዕሕፈት ተቐዩሩ። ኣብ ከባቢና ዓሰርተ ሸውዓተ ሺካት ብጥይት ተቐቲሎም እዮም፤ ሕድሕዶም ናይ ሓደ ሓረስቶት ጉጅላ መራሕቲ ኔሮም። ኣእጋሮምን ኣእዳዎምን ተኣሲሮም ኣብ ሓደ ነዊሕ ጉድጓድ ተቐቢሮም። ዶዛር [ቡልዶዛር] ኔሮም ሓመድ መለሶምሎም።

ካብኡ [መወዳእታ 1985 እቲ ቤት ትምህርቲ ምስ ፈረሰ ድሕሪ ሓደ ዓመት] ዘብቆልናዮ ዕፋን ቡቶም ወተሃደራት ተኣኪቡ ናብ ዝእከበሉ ቦታ ተወሲዱ። መሊስና ኣይራእናዮን። ናይቲ ፓርቲ ካድሬታት ንጋምቢላታትና [ጎጆታትና] ኣፍሪሶምዎም። እቶም ዝነኣሱ ኣብዑርን ኣጣልናን ተቐቲሎምና። እቶም ወተሃደራት ካሜራ ኣለዎም። ከም ፀዓዱ እቶም ኣምሓሩ እውን ወትሮ ፎቶ ምስ ሰኣሉ እዮም።

ናብ ምብራቕ ገፅ ብእግርና ንኣስታት ሰለስተ ሰዓት ክንጓዝ ተፈርና ምስ ወዳእና ሓደሽቲ ጋምቢላታ ብመሰመር ቀጥ ኣቢልና ክንሰርሕ ተፈርና። እቲ ሓዱሽ ከተማ ጋማጂ [ብኦሮሚኛ ታሕጓስ እዩ] ተባሂሉ። ከም ባቃላን ማይ ብቐረባ ዝርከብ ኣይነበረን። ማይ ክንረከብ ኣንዊሕና ክንጓዝ ግድን ኔሩ። ምቁር ድንቐናን ዕፋንናን ክነቡቅል ካብ ጓሓት ክሻብ ምሽት ሙሉዕ መዓልቲ ንሰርሕ ኔርና። እቶም ሰብኡት መዓልቲ መዓልቲ ሕርሻ ሕብረት ናብ ዝበሃል ቦታ ክሰርሑ ይውሰዱ ኔሮም። በሚዩና ነቶም ወተሃደራት መረረትና ገሊፅናሎም። “ሲጋዥም ብልዕዎ” ኢሎምና። ነቶም ወተሃደራት

ምግብ ዘምዕኡሎም መኻይን መዓልቲ መዓልቲ ይመፃ ኔረን። ሓሓሊፉ ብሸኩቲ ንዝዓመዕወን ኣንስቲ ይህቡ ኔሮም። ...

[ኣብ ለካቲት 1986] ፍርቂ ለይቲ ምስ ሓለፈ ኣምሊዋና። ዝኖብ እናወቐዐ ኔሩ፤ ዝረኣ ቦኽብ ኣይነበረን። ካብቶም ዘይደቀቡ ቁሩብ ወተሃደራት ጎይና ኣምሊዋና። ብዙሓት ኢና ኔርና። እቶም ሰብኡት ነቶም ህፃውንቲ ተሸኪሞም ኔሮም። ለይቲ መሉእ ትጉዕዝ ምስ ሓደርና ቀትሪ ደካታ ኣሕሊፍናና፤ ኣብዚ ናይ ምዕራባዊ ሶማልያ ሓርነት ግንባር ስለዘሎ ናይ ኢትዮጵያ ወተሃደራት ናብዚ ምምፃእ ይፈርሑ እዮም። ኣብቲ ካልኣይ መዓልቲ ደሕሪ ቀትሪ ወተሃደራት ኢትዮጵያ ኣብ መወዳእታ እቲ ዱር ረኺቦምና። ኩለና ጎይና። ትሸፃንተ ተታሒዞም። ... ኣብቲ ሻምናይ ለይቲ [መጋቢት 1986] ዶብ ሰጊርናና። ምምላስ የፍረሐና እዩ። ኣብዚ ምጂት ይሕሸ።

ናይ ፋቢማ ሓዱሽ ዝዛ እቶም ኦሮሞ ዘዕቆቡሉ ኣብ ተግ ወጫሌ ቢ ዝርከብ መዕቆቢ ሰደተኛታት ዝርከብ ድኳን እዩ። ካብ ናይ ሶማሊያ ከተማ ሃርጌሳ ብገፅ ምዕራብ ዝርከብን ካብ ዶብ ኢትዮጵያ ሓመሽተ ማይልስ (ሸሞንተ ኪሎሜትራት) ዝርሕቕን እዩ። ኣብ መወዳእታ 1986 እዚ መዕቆቢ ሰደተኛታት ናይ ሩዋባ (ስከርቪ)፣ ወይቦ (ሄፓታይተስ)፣ ዝመላለስ ረስኒ፣ ዓባይ ሰዓል፣ ሸሮኽ (ኮሌራ)፣ ነድሪ ሳምቡእ (ኒሞኒያ)፣ ጎድኢን (ዲያሪያ) ነድሪ ዓይኒን (ኮንጃክቲቭይተስ) መራብሒ ጣብያ ኮይኑ። ኣብ ፀላም ኣፍሪካ እቲ ዝገነነ ሕማም ዝኾነ ዓቦ ጥራሕ ኣብዚ ብዝገርም መልክዑ ኣይተራብሐን ኔሩ። በዓል መዝታት ዓለም ለኻዊ ትካላት ተራድኦ ኣብዚ መዕቆቢ ሰደተኛታት ብዘሎ ጉድለት ፅሬት ኣዚዮም ይስከፉ ኔሮም። ጨና ቀልቀል ኣብ ኩሉ ቦታ ኔሩ፤ ናብ ዝጠመትካዮ ቦታ ሰባት ቀልቀል እንትወፁ ይረኣየኩ። ኣብ ተገ ወጫሌ ቢ ዘለዎ ሰደተኛታት ግና ኣብ ካለእ ቦታ ካብ ዝራእኽዎምን ካብዚ ኣብ ዝሓሸ መዕቆቢ ሰፍራታት ዘለዎ ሰባት ከንዲ ዘማርርዎ እኳ ኣየማርሩን። እወ፤ ሓሊማ ሙሐመድ ዓብዲ ካለእቲ ኣዶ ኣርባዕተ ቆልዑ ከምዚ ትገልፃ፤ “እዚ ኩሉ ምስቲ ወራዳና ዝነበረ መዓት እንትጎፃፀር ምንም ማለት ኣይኮነን።”

እዞም 50,000 ኦሮሞ ሰደተኛታት ካብቶም ሰፈራ ክሰፍሩ ተገሮም ካብ ዝተብሃሉ፤ ብናይ መንግስቲ ናይ ባዕሉ ሓበሬታ መሰረት፤ ሰለስተ ሚሊዮን

ኢትዮጵያውያን ውሽጢ ምኒሳም እየም። ናይ ኦሮሞ መደብ ጥርናፊ ግና ኣብ ህሊና ዜጋታት ኣሜሪካ ኣይተቐርፀን። ኩነታት ኦሮሞ ዝድህስሱ ፅሑፋት ቦቶም ኣውራ ጋዜጣታት ኣሜሪካ እንተወሓደ ሓደ ግዜ እኳ እንተዘገቡ ኣብ ተገ ወጫሌ ቢ ዝዓቕቡ ሰባት ግና ካብቶም ሰለስተ ኣውራ ጣቢያታት ቴሌቪዥን ዋላ ኣብታ ሓንቲ ኣይተርኣዩን። ተገ ወጫሌ ንዓይኒ ሰሓባይ ዝኾነ ምርኢት ዘይብሉ ጥራሕ ዘይኮነስ ዝተከሰተሉ ግዜ እውን ኣርፊዱ እየ፤ ኣብ 1986፤ እቲ ሞሜት ላዕለዋይ ብርኪ ትኹረት ምስ በፅሖን ጉዳይ ኦሮሞ ንምስማዕ ዝነበረ ድሌት ኣብ ዘሽቆልቆለሉ ግዜ እዩ ዝመፀ። እቶም ቁሩባት ናብ ሶማሊያ-ኢትዮጵያ ዶብ ዘቅንዑ ጋዜጠኛታት ኣሜሪካ ኣቃልቦኦም ኣድሂቦም ይፅብፁሉ ዝነበሩ እቲ መዕቕቢ ጣቢያ ክንደየናይ ሕማቕ ከም ዝነበረ እየ፤ መጀመርታኡ እቶም ሰደተኛታት ናብኡ ከመፀ- ዝገበሮም ነገር ኣቃልቦ ኣይገበሩሉን።

ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሎ ኢምባሲ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ክንቀሳቕስ ዘኽኣሉ ሚዲያታት ዝገበርዎ ነገር ሃሊዩ ኣይኮነን፤ ኣነ ንተገ ወጫሌ ቅድሚ ምብፀሖ ቅድሚ ኣዋርሕ ኣቢሉ ምዕቃብ ባህሊ (Cultural Survival) ዝበሃል ሃርቫርድ መሰረቱ ምስ ዝገበረ ነፃ ትካል ዝሰርሕ ጄሰን ክለይ ዝኣከቦም ቃለ ምሕትታት ኔሮም ዘንቅሖም። እቲ ኢምባሲ ኣብ ኦሮሞ ዝበፅሕ ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላት፤ ካብ ኩሉ ሃገራት ኣፍሪካ ንላዕሊ ኣብዛ ሃገር ውሽጢ ዘሎ ምስ ሶቭየት ቅዲ (ሞዴል) ጥራሕ ዝነፃፀር ዕፁውነት እንትረክብ፤ ክሳብ እቲ ዝከኣል ብርኪ ኣፅኒዕዎ እየ። እቲ ምርመራ ባዶ ገፅ ውፅኢት እዩ ሂቡ፤ እቶም ሰደተኛታት ዘሕለፍዎም ዛንታ ራዕዲታት ክነፅግ ወይ ክረጋግፅ ኣይከኣሉን። “ብዛዕባ ሰፊራ ናይማን እቲ ሓቂ ክንፈልጥ ኣይንኽእልን” እንትብል ናይ ሕቡራት መንግስታት ኤጀንሲ ዓለም ለኽዊ ልምዓት መራሒ ዝኾነ ፒተር ማክፈርሰን ንዓይ ተዛሪቡኒ። እቲ ዛዕባ ከይተልዓለ ሞይቱ ምስ ካልኦት እቲ ምዕራባዊ ዓለም ነፃ መረጋገዒ ዘይረኽበሉም ከምር ግፍዒታት ተቐቢሩ ተሪፋ።

መወድኢ ትንታነ፤ እቶም ሰደተኛታት ዝሃብዎም ምስክርነት ዋላ ሓንቲ ፅልዋ ከይፈጠሩ ተሪፎም። ናብ ፀግዒ ምድሪ ዝወስድ መንገዲ ኩሉ ኣይኽደሉን። ድሕሪ ቁሩብ ግዜ እቶም ኣብ ዕቕቢ ጣቢያ ተገ ወጫሌ ዝነበሩ መብዛሕቲኦም ኦሮሞቶት ገዲፎም ወፃኦም ናብ ካልኦት ኣብ ዶብ ኢትዮጵያ ተብቲኖም ናብ ዝርከቡ ጣቢያታት ከይዶም። ኣስር ርጋፅ እግሮም ከዓ ሓፃ እናሰዓበ ይኸውሉ።

ኣላን መርሄድ ኣብ // ብሉጽ፡፡ ብዛዕባ መመወዳኢታ 18 ክፍለ ዘበን ኢትዮጵያ ከምዚ ኢሉ ፅሒፉ ኔሩ፡ “ኣብ ኢትዮጵያ ዝካየዱ ዘለዉ ነገራት ከም ናይ ለይቲ ዘፍርሕ ሕልሚ ዝመስል ነገር ኣለዎም፡፡” እቲ ናይ ሰደተኛታት ታሪኽ ከም ዝሕብሮ ግና ካብ ናይ “ማእኸላይ ዘበን ተዋሰኦኣዊ” ዓለም ወፃኡ ናብ ዘስካሕክሕ ናይ መበል ዓሰራ ክፍለ ዘበን ገለ ዝገድፍ ዘይብሉን ጌጋ ዘይፍፅምን ኣካይዳ ዝገደደ ነገራት ክውጠሩ ጌሩ እዩ፡፡ ስንመ ስልጣን፤ ከምቲ ወትሮ ዝገብሮ፤ ንናይ ሎሚ መራሕቲ ኢትዮጵያ ስምዒት ብዘርሰን ርእዮተ ዓለም ተጨዊዩ ኣሎ፤ እዚ ንሓደ ምዕራባዊ ማእኸላይ መደብ ዜጋ ኣእምሮ ንምርድኡ ዝኸብድ ነዋቢ እዩ፡፡ ህዝቢ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ንኢትዮጵያ፣ ሱዳን ወይ ካሊኦ ክፋል ኣፍሪካ ድሕሪ ናይ 1984 ሃንደበታዊ ጥሜት ብዝሓሸ መልክዑ ሎሚ ርድኢት ኣለዎ ምባል ኣይከኣልን፡፡ ካብዚ ግዜ ጀሚሩ እስካብ መፍርቕ 1985 ህዝቢ ኣብ ዝገርም መልክኣ ምድሪ ዝከብሩ ሰባት ኣብ ጥሜት ወዲቐም ዘርእዩ ምስልታት ከዘገብዎ እናተገብረ ኔሩ፡፡ ካብ ካሊኦ ዓለም ምስ ዝመፁ ካልኦት ታሪኽት እንትነፃፀር እዚ ካብ ኩሉ ንላዕሊ ሰብ ስምዒቱ ሓፍልዎ ስምዒታዊ ምላሽ ዝህብ ተመልካታይ ክፍጠር ጌሩ እዩ፡፡ ነዚ ሰዒቡ ከዓ ዜጋታትን መንግስትን ሕብራት መንግስታት ኣሜሪካ ሓዝዞም ናብ ኢትዮጵያን ሱዳንን ክውሕዝ ዝበሩ፤ ኣተኣኻኸባ፣ ኣጠቓቕማን በለፀን እዚ ሓገዝ ከዓ ናይቶም ሚዲያታት ፀብፃብ ኣውራ ትኹረት ሓዘ፡፡ ብሓፂሩ እቲ ታሪኽ ናይ ኣሜሪካን ኣሜሪካ ኣብ ኣፍሪካ ዘለዋ ግደን ኮይኑ ተሪፋ፡፡

እዚ ግና ናይቲ ዘሕዝን ተዋሰኦ ደጋዊ ገፅታ ኔሩ፡፡ ውሽጣዊ ገፁ - ድርቂ ናይ ኩናትን ብሄረሰባዊ ንሕንሕን መሳርሒ ምግባሩ - ተዘንጊዑ ተሓሊፋ፡፡ ጋዜጣን ቴሌቪዥንን ፈለማ ሚዲያ ክፅሕፎን ክቐርቦን ዝግባእ ዝነበረ፡ ኣብ ከይዲ ዝነበረ ታሪኽ፤ ከይሓዝዎ ተሪፎም፡፡ ኣብ ኣፍሪካ ዘለ ሃገር፤ ንኽምዚ ፈለመይቲ ዝኾነት ሃገር፤ ህዝባ ናብ ኮሚኒዝም ክትቐይር - ልክዕ ከም ኩባን ቪየትናምን ዝገበርዎ - ብነዊሕ ደማዊ ከይዲ እናሓለፈት ኔራ፡፡ ናይዚ ሽግግር መሃንዲሳት፤ ደሓር ብሰፊሑ ከም እንሪሖ፤ ብደባይ ተዋጋእቲ ከቢድ ናይ ምክልኻል ኩናት ገጢምዎም ኣሉ፡፡ እዞም ደባይ ተዋጋእቲ ብዝግባእ ዝሰልጠኑን ኣብ ደቡባዊ ኣፍሪካን ማእኸላይ ኣሜሪካን ካብ ዘለዉ ተመሳሳልቲ ተዋጋእቲ ብላዕሊ ኣብ ዝግበዩ ዓውደ ውግኣት ዝግበዩ ኪሳራ ዘሰዕቡ ኔሮም፡፡ እዚ ከም ልሙድ ኣዘራርባ ሓደ ናይ ኣፍሪካ ተወሳኺ “ኩናት

በጎጂ” አይነበረን። ካብ ኣፍሪካ ብሕታዊ ወገንቲ ፅሑፋዊ ቋንቋን ታሪኽ ክልተ ሽሕ ዓመትን ተረባሕቲ ዝኾኑ እዞም ተዋጋእቲ ምስ ቴክኒካዊን ኣወዳድባን ክእለታት ሒዞም፤ ታንክን ተዋጋእቲ ጀትታትን ዘለዋሉ ብዋንቃቕ ዝተነድፈ ኩናት፤ ግን ድማ ብሚዲያታት ትኹረት ዘይተውሃቦ፤ የካይዱ ኣለዉ። ኩናትን ዘስዕቦን ምምዝባል ህዝብታት ኣብ ኢትዮጵያ ዋና ገፅተኣ ኔሮም። ኢትዮጵያ ልክዕ ከም ሩሲያ ድሕሪ እቲ ዛሬ ካብ ስልጣን ምእላይ ተኹቲሉ ከም ዝነበሩ ዓመታት ዝመሰለ፤ እቶም ሓደሽቲ ኮሚኒስት ዝላኑ ምስ ዝተፈላለዩ ዕጡቓት ዓመፅቲ መድሐርሐርቲ፣ ናይ 19 ክፍለ ዘበን ሃፅዊት ዝዘኣት ንምዕቃብ ይዋግእዎም ከም ዝነበሩሉ ግዜ ዝመስል ተመሳሳሊ ኩነታት ትሓልፍ ኣላ እያ። ድርቂ፤ ልክዕ ኣብ ሶቭየት ሩሲያ ከምዝነበሮ፤ ብዝተወሰነ መልክዕ ናይዚ ታሪኽዊ ቃልሲ ወፅኢት ኔሩ። ካብዚ ግና ዋላ ሓንቲ ነጥቢ ናብ ተኸታታሊ ሚዲያ ኣሜሪካ ክበፅሕ ኣይተገብረን። እቶም ሚዲያታት ካብ ፖለቲካ ኢትዮጵያ ንላዕሊ ብናይ ተራድኦ ትካላት ፖለቲካ ተሰሒቦም ኔሮም።

ህዝቢ ኣሜሪካ ሒዙ ዝተረፎ ነገር፡ ምስ ዝገርም ኣካላዊ ፅባቕኦም ብትእዛዝ ፈጣሪ ክሳቐዩ ዝተፈርዶም ዝመስል ናይ ምጨዋት ቆናጁ ሰባት ስቓይ ምስሊ እዩ። እዞም ፈለማ ዘቕረቡን ዘይርሳዕ ፀብባብ ዝሃቡናን ሚዲያታት ከም ዝብልዎ እንተኾይኑ እቲ ተሓታቲ ድርቂ ኔሩ፤ ዝውቀስ ሰብ እንተሃለወ ከዓ እቲ ካብ ዓቕን ንላዕሊ ይበልዕ ዝነበረ ምዕራባዊ ዓለም እዩ። እቲ ኩነታት መጀመርታ ኣብ ዝብፀሐሉ ግዜ ካብ መንግስቲ ኢትዮጵያ ንላዕሊ ምምሕዳር ፊጋን⁹ ኔሩ ወቐሳ ዝዓረፎ። ካብዚ ስምዒት ሓጥያተኝነት ንምንጋፍ ከዓ ንዜጋታት ሕ.መ ኮነ ንቲ ምምሕዳር ምግቢ ምርዳእ ዝቐለለ ከይዲ ኮይኑ። ሰሙናት እናኸዱ ምስ መፀ ግና እቲ ሚዲያ ዝበለፀ ሕልኽላኽ ዘለዎ ምስሊ ክቐርፅ ጀመረ። ጥምየት ቁጠባ ፈጣሪ ዘይምዃኑ ተግሃደ፤ ኢድ ደቂ ሰባት እውን ከም ዘለዎ ተርኣዩ። ብዛዕባ መንግስቲ ኢትዮጵያ ግጉይ ምግባራት ዝበለፀ ሓበሬታ እናወፀ ምስ መፀ ዜጋታት ሕ.መ ዝተሸፈጡ መሲሉ ክስመዖም ጀመረ፤ እቲ ዝድለ ዝነበረ ነገር ንሱም ብጣዕሲ ዝልግስዎ ዝነበሩ ምግቢ ጥራሕ ከምዘይነበረ ተረዲኦም። ኣብዚ ንቕሓት ብርኪ ምስ ተበፅሐ ግና እቲ ታሪኽ ኣቓልቦ ሰባት

⁷ ብኢድ ዝውቃዕ ንኢሸተይ ክበሮ።

⁸ ናይ ሩሲያ ንጉስ መዓርግ፤ ሃፀይ ከም ማለት እንትኾን ቄሳር ካብ ዝተባል ላቲን ስያመ ዝወፀ ይመስል።

⁹ ሽዑ ዝነበረ ምምሕዳር ኣሜሪካ።

ምስሐብ በበጠው እናበለ ዝነበረሉ ግዝ ኔሩ። ሓዱሽነት እቲ ክዋነ ሓሊፋ ልሙድ ኮይኑ። ካልኣት ህዝቢታትን ክዋነታትን እናወሓዙ ኣቓልቦን ሓዘኔታን ቴሌቪዥን ተመልካቲ ዜጋታት ሕ.መ እናወነኑ ኔሮም፤ ኣብ ቤሩት ካብ ናይ ቲ.ደብሊው.ኤ ነፋሪት ዝተጨውዩ ውልቀ ሰባት፣ ኣብ ደቡብ ኣፍሪካ ንነፃነቶም ይቃለሱ ዝነበሩ ፀለምቲ፣ ብኩናት ሕድሕድን ብበትሪ ጭቆናን ይሳቐዩ ዝነበሩ ኒካራጓያውያን። ህፁፅ ግዝ ሞጫት ማርሽ ይቕይር ኣብ ዝነበረሉ ግዝ - ካብ ጉዳይ ልገሳ ናብ ዓሚቕ፡ ፓለቲካዊ ጉዳይ - ካብ ዓይኒ ዓለም ክሃስስ ጀመረ። ግመ ድንፃወ ከይፀረየ ተሪፋ።

ኣብ መስኮት ቴሌቪዥን ዝተርኣዩ ምስልታት ሰብ ኣሰንቢዶም እዮም፤ ፅሩይ ምስሊ ርድኢት ክፍጠር ግና ኣይገበሩን። ክንዲ ድላዩም ዘርዕዱ ምስሊታት ይንበሩ እምበር ኣብ ዜጋታት ሕ.መ ብድሕሪ እዚ ስቅያት ዝነበሩ ሽርሒታትን ደማዊ ወራራትን ክግለፀሉም ኣይገበሩን። እዞም ምስሊታት ብሰንኪ ማርክሲዝምን ናይ ኣምሓራ ፅልኢ ሰባትን ዝመፁ ምጂኖም ንዓርሶም ክገልፁ ኣይከኣሉን። (ዶናልድ ሌቪን ባህሊ ኢትዮጵያ ኣብ ዘፅነፀሉ ሓዱሽ ምዕራፍ ከፋታይ ኣብ ዝኾነ *Wax and Gold* ኣብ ዝብል ስርሒ ብዛዕባ ኣምሓራ ከም ዝሰብ ይብል፤ " [ሓዲ ኣምሓራ] ብዛዕባ ሆሞ ሳፕያንስ [ደቂ ሰባት] ዝፃወሮ ግጉይ እምነት የብሉን - ፀልማታዊ ግጉይ እምነት እንተዘይኾነዮም። ... ሰብ ዝብል ስያመ ብኣምሓርኛ ምስ ብዝሕ ዝበሉ ኣሉታዊ ነገራት ዝዛመድ እዩ። ... ከምዚ ክበሃል ይከኣል፤ ንተፈጥሮ ሰብ ብዝምልከት ኣብ ናይ ኣምሓራ ኣረኣእያ ሰብ ዘይረብሕን ተዳፋኣይን ዝኾነ ተፈጥሮ ዝውንን ተጌሩ ብዝወሰድ ኣረዳድኣ ዝተዓብለለ እዩ።") ፊት ንፊት ቴሌቪዥን ኮፍ ኢሎም ዝከታተሉ ዝነበሩ ህዝቢ ሕ.መ ብዛዕባ እዚ ሓዱሽን ዝርብሽን ምስሊ ይምንጭወሉ ዝነበረ ዓለም ዝፈልጥዎ ኣይነበሮምን።

እቶም ኣብ ዶብ ሶማልያ ተበቲኖም ዝነበሩ ኦሮሙቶት ናይ ዘበኖም ምልክት ኔሮም። ኣብ መፋርቕ 1980ታት ኢትዮጵያ ካብ ቦሪስ ፓስተርናክ¹⁰ ዝተወሰዱ ትእይንትታት ተዘክር ኔራ፤ ሚሊዮናት ተፈናቂሎም ኔሮም፣ ብዙሕ ግዝ ኣብ መንጎ ክልተ ተነሓናሕቲ ሓይልቲታት ተትሒዞም ወትሮ ኣብ ምንቕስቓስ ኔሮም። ሽርማም ጎቦታትን ረሲን ዘቃፅሉ በረኻታትን ብእግሮም የቋርፁ ኔሮም። ሰሜን ጫፍ ልዕሊ

¹⁰ ናሲያዊ ገጣሚን ደራሲን ኣንትኸውን *Doctor Zhivago* ዝብል ልቢ ወለዱ ወያነ ናሲያ ዘውረዶ መስቃ ቀሪፁ ዘቐረበን ዓብዪ ናኢዳ ዘትረፈን ልቢ ወለድ ዝሰርሐ እዩ።

150,000 ሰራዊት ኢትዮጵያ፤ ኣብ ኣፍሪካ ማንም ዘይረኸቦ መጠን ደገፍ ካብ ሶቭየት ሰራዊት ድጋፍ እናተገበረሎም - ቁሩብ ኣብነታት እንተገዲፍና ድማ - ብብርኪ ዓለም እውን ማንም ዓዲ ሳልሳይ ዓለም ዘይረኸቦቶ ሓገዝ እናተገበረሎም፤ ምስ 35,000 ኤርትራውያን ደባይ ተዋጋኢቲ ኩናት የካይዱ ኣለዉ። ናይዚ ጎረቤት ዝኾነት ክልል ትግራይ ድማ፤ ማርክሲስት ኢና ዝብሉ 15,000 ዓመፅቲ ኣንፃር መንግስቲ ይዋግኡ ኣለዉ፤ ኣብዚ ድማ መንግስቲ ምህርቲታት ብምቅፃልን ናይ ገጠር ዕዳጋታት ብነፈርቲ ብምድብዳብ ምላሹ ይህብ ኣሉ። ካልኦት ደቀቕቲ ጉጅለታት ዓመፅቲ ኣብ ጎንደር፣ ወሎን ካልኦት ክባቢታትን ንሰራዊት መንግስቲ ይህውኹም ኔሮም። ምዕራባውያን ዲፕሎማታት ከምዝብልዎ፤ ኣብ ዘ ኒው ዮርክ ታይምስ 6 ጥሪ 1985 ሕታም ክለፎርድ መይ ከምዘስፈሮ፤ ኣብ ኢትዮጵያ ናብ ዒሰራን ሓሙሽተን ዝፅገዐ ዓመፅቲ ይንቀሳቕሱ ኔሮም። ስልታዊ ሕንዘፋ (ምፅራግ) ብምኽታል ኣብ ገጠራት ሰሜን ዝኩብሩ ኣማኢት ኣሽሓት ዝቐፀሩ ዶግዓቶት ተንቐሎም ዓሶ ናብ ዝዓሰሎ ዓዘቕቲ ዝመልኦ ዱራዊ መሬት ደቡባዊ ምዕራብ ክፋል እዛ ሃገር ክሰፍሩ ተጎሮም ኣብ ትሕቲ ግፍዓዊ ቁፅፅር ማርክሲስት ካድረታት ኮይኖም። መንግስቲ ካብ ዘዳለዎም ናይ መቐለቢ ማእከላት ከይዶም ናብ ሰፈራ ናይ ምውሳድ ሓደጋ ካብ ዘጋጥሞም ብኣማኢት ኣሽሓት ዝቐፀሩ ሰባት፤ ብኣብዝሃ ተጋሩ፤ ንሰሙናት ብእግሮም ናብ ምዕራብ ገፅ ተጓዒዞም ናብ ዶብ ሱዳን ይስደዱ ኔሮም። ኣብ ደቡባዊ ኢትዮጵያ ግንባር ሓርነት ኦሮሞ ይንቀሳቕሱ ኔሩ፤ መንግስቲ ንኦሮሞቶት ናብ ሰፈራ ክወስዶም ካብ ዝገበርዎ ሓደ መንቀሊ ምኽንያት እዚ እቲ ሓደ ኔሩ። እዞም ኣብ ሶማሊያ ኣዕቀሩሎም ዝነበሩ 50,000 ኦሮሞቶት ናይዚ ፅያፊ መርኣያ ኣካል ኔሮም።

ተመልከቲ ቴሌቪዥን ዝኾኑ ዜጋታት ሕ.መ ንኢትዮጵያ ኣብ ጥቅምቲ 1984 እንትፋለጥዎ ዝዘ ካብ ሃገር ንላዕሊ እናፈረሰት ዝነበረት ሃፅያዊት ግዝኣት ኔራ። ናይ ፖል ፖት ካምቦዲያን ኣብ ትሕቲ ሌኒንን ስታሊንን ዝነበረት ሕብረት ሶቭየት ምፅራሕ ይፅነሐልና እሞ ምስቲ እዋን ዝነበራ ኤል ሳልቫዶርን ኣፍጋኒስታንን ዝገርም ምምስሳል ኔሮዋ። ዝኾነ ኮይኑ እዛ ክርስቲያናዊ ዕብላል ዝነበራ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ እትርከብ ሃገር ምስ ዜጋታታ እትዋገየሉ ናይ ዓርሳ ዝኾነ መንገዲ ኔሮዋ፡ “ኢድኩም ሃቡ ወይ ጥመዩ።”

እዚ ናይ ደምን ሞጫትን ምርኢት - ቅድሚ ሕዚ ተራኢዩ ዘይፈልጥ ምርኢት፤ ዋላ ብናይ ኢትዮጵያ ኢ-ሰብኣዊ ዝኾነ ናይ ድሕሪት ታሪኻ መዐቀኒ እንትረእ - ካብ ምጅማር ዝሒል ኩናት ዓለም ጀሚሩ ሕ.መ ኣብ ሳልሳይ ዓለም ከህልዎ ንዝኸለል ፖሊሲ ጉዳያት ወፃኢ ፈታናይ ዝኾነ ምዕራፍ ኔሩ። ከምዚ እውን ኮይኑ ግና ንኢትዮጵያ ዝነበረ ናይ ሕ.መ ፖሊሲ - ረድኤት ምግብ ከም ዘሎ ኮይኑ - ከም ወትርኡ ነቓፅ ኔሩ። ናይ ኤርትራውያን ሃገራዊ ባህገ፤ ዋላ እኳ ኣብ ሰሜን መዒኡ ዘሎ ሞጫት ዋና መንቀሊኡ እዚ እንተኾነ፤ ኣቓልቦ ዝሃቦ ግን ኣይነበረን። እቲ ሚዲያ ብዛዕባ ሞጫት ዋላ ኣብዚሒ እንተተፀብፀበ፤ መብዛሕቲኡ ተደጋጋሚ ዝኾነ ፀብፃብ፤ በዓል መዚታት ሕ.መ ብዛዕባ ባህገ ኤርትራውያንን ካልኦት ጉጅለታት ዓመፅቲ እንታይ ከምዝሓሰቡ ብዕምቐት ዝፈተሽ ኣይነበረን።

ናይ መንግስቲ ሕ.መ ጭርሖ ከም ዝብሎ ዝጠመየ ቆልዓ ፖለቲካ ኣይፈልጥን፤ ግን ፖለቲካ - ኣብ ኢትዮጵያን ኣብ ዓለም እውን ብዓብዩ - እቲ ቆልዓ ዝጠመየሉ ኣውራ ምኽንያት እዩ። በብዕለቱ ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ መንጎ ቁፅሪ ህዝቢን መጠን ምህርቲ ምግብን ዘሎ ኣፈላላይ እናገፍሖ እዩ ዝኸይድ። ሰብ መያታት ኣብ 1990ታት ካብዚ ዝገደደ ሞጫት ከምዝመፅእ እዮም ዝግምቱ ዘለዉ።¹¹ ኣብ ሰልጣን ንምፅናሕ ህይወት ዜጋታቶም ናይ ምምሕደሽ ግዴታ ዘይብሎም መንግስቲታት ሰልጣን ኣብ ዝሓዙሉ ኩነታት ኮይንካ ረድኤት ውፅኢታዊ መሳርሒ ኣይኸውንን።

ከንዲ ኒካራጓይ ቅርበት ዘይብላ፤ ከንዲ ኢራን ወሳኒት ዘይኮነት (ዋላ እኳ ተመጣጣኒ ቁፅሪ ህዝቢ ይሃልዎ እምበር) ኢትዮጵያ ሶቫየት ሕብረት ካብ ሰልፊ ሕ.መ መንዚዓ ከተውፅኦ ዝኸኣለት ዓባይ ክፋል እያ። ናይቲ ነፃ ዓለም ነዳዲ ብዝበለፀ መልክዑ ይጓዓዝሉ ኣብ ዘሎ ቀይሕ ባሕሪ መእተዊ እትርከብ እዛ ሃገር እዚኣ ናይማን ስልታዊት (ስትራተጂክ) ዓዲ እያ። ከም ኒካራጓይን ኢራንን ኢትዮጵያ እውን ጁሚ ካርተር ፕሬዚደንት [ኣሜሪካ] እናሃለወ እያ ዝሞለቐት። ናይ ካርተር ቢሮ ጉዳያት ወፃኢ ተኣቅቦ እዩ ምዒዱ። ንኢትዮጵያ ንምምንዛዕ ዝነበረ ናይ ሞስኮ ምንስፍሳፍ ብፍሽለት ከም ዝዛዘም እዮም ርግፀኛ ኮይኖም፤ ናይ ኢትዮጵያ ወያነ ከም ናይ ኢራን ኣንፃር ሕ.መ ኣይነበረን። ኣብ ቀይዲ ባዕዳዊ መግዛእቲ ወዲቑም ዘይፈልቡ ኢትዮጵያውያን ወፃኢተኛታት ናይ ምብራር ልማድ ኔርዎም ሕዚ እውን ነዚ ከም

¹¹ እዚ ግምት ደርጊ እንተዘይወድቅን ነገራት ብዘለውዎ እንተዝቐፅሉን ናይማን ሞስኮ ኔሩ።

ዝደግምዎ ጥርጥር የብሉን ዝብል ኔሩ ናይቶም ልሕሉሓት (ሊበራላት) ትንታነ። ብሓደ ገፁ ልክዕ ኔሮም፤ ተፅዕኖ ሶቭየት ብኩሎም ኢትዮጵያውያን ይፅላእ ኔሩ። ግና ካብ ካለእ ሳልሳይ ዓለም ንላዕሊ እቲ ኣብ ኢትዮጵያ ዝነበረ ስርዓት ወመኒክራሲ ኔሩ፤ ወመነታት ዝመርሖም ስርዓት ኔሩ፤ ንሶም ዝሓሰብዎን ዝስመዖምን ጥራሕ ኔሩ ቁም ነገር ዝነበሮ። ስለዚ ከዓ እቶም ሶቭየት ዘባርሮም ኣይነበረን። ክባረሩ እዮም ኢልካ ምእማን የመና እንትበዝሕ ግርህና ዝዓብለሎ ኣተሓሳስባ ኔሩ።

ኣብ ኣፍሪካ ወመኔታት ብዕልዋ ይሰገጉ እዮም። ኢትዮጵያ ግና ፍልይ ዝበለት እያ። ኣብዚ እቶም ሶቭየታት ፅዕንተኦም ጥራሕ ኣይኮነን ዘንበሩ፤ መላእ ስርዓቶምን ናይ ደህንነት መዋቕሮም እውን እምበር። ኣብቲ እዋን ጥሜት እቲ ሚዲያ ብናይ ረድኤት ፖለቲካ ተፀሚዱ እናሃለወ፤ ኢትዮጵያ “ዝዚያዊ ወተሃደራዊ” መንግስታ ናብ “ሶሻሊስት ዲሞክራሲ” ቀይራቶ። ሶሻሊስት ዲሞክራሲታት ከዓ ብቐሊሉ ኣይወርዱን። ኩባን ሺየትናምን ናይዚ መርኣያ እዮን።

እኽሊ ጥራሕ ተጠቂምኻ “ስታሊኒስታዊ ንዝኾነ መንግስቲ ካብ ፅግዕተኝነት ሕብረት ሶቭየት ምንጋፍ ኣይከኣለካን” ክብል ሓጋዚ ዋና ፀሓፊ ጉዳያት ኣፍሪካ ዝኾነ ቸስተር ክሮክር ተዛራብኒ ኔሩ። ምምሕዳር ፊጋን ካብ ምምሕዳር ካርተር ብዝሓሸ መልክዑ ንሓቃዊ ርድኢት ዝቐረበ እንተኾነ እውን ምስቲ ዝሓዞ ሓቂ ግና ዝገበሮ ጥር ትብል ነገር ኣይነበረን። ናይ ፊጋን ዶክትሪን ዝምልከታ ሃገር ሳልሳይ ዓለም እንተሃሊያ ኢትዮጵያ እያ ክትኸውን እትኽእል ዝነበረት።

ፖለቲካ ኢትዮጵያ ግና ንሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ጥርሑ ገዛ እዩ። ናይቲ ህዝቢ ኣቓልቦ ክገዝእ ዝኽእል ውልቀ ሰብ የለን። ሌተናል ኮነሬል መንግስቱ ሃይለማርያም ካብ ሙኣማር ጋዳፊን ኣያቶላ ኮሚኒን ንላዕሊ ምሕረት ዘይብሉን መታለላይን ከም ዝኾነ ኣርእዩ ኣሉ። ብመዐቀኒ ገለ ፀብዓባት ሰብኣዊ መሰላት መንግስቱ ካብ ዓለምና እቲ ኣዚዩ ጨካኝ ዝኾነ መራሕ እዩ። ግና ከም ኩሎም ኮሚኒስት መራሕቲ ገፁ ዘይፍለጥ ቢሮክራት እዩ። ህዝቢ ኣሜሪካ እንተዝሪኦ ሙብዛሕቲኦ ኣይምፈለጦን።

መንግስቱ፤ ቅድሚኦ ዝነበረ መራሕ መላእ ዓለም ዝፈልጦ ገፅ ኔርዎ - ሃይለስላሴ። ኢትዮጵያ - ብግሪክ ዓዲ ዝተቐፀለ ገፅ - ንብዙሓት ክሳብ ሎሚ ካብ ዝጠመየ ህፃን መልክዕ ብተወሳኺ እቲ ካለእ ምስሊ እያ እትፈጥር። ምስሊ ሃይለስላሴ፤ እቲ ደቂቕ

ጨሐማይ ፀሊም ሰብኣይ፤ ዋላ ከንድ እቲ ድቀቱ ምስሉ ከዓ ልዕሊ ህይወት ነሩ። ናይቲ ዝጠመየ ህፃን ዓለም ንምርዳእ መጀመርታ ኣብ ታሪኽ መፅሓፍ ዘሉ ደስ ዝብል ምስሊ ንጉስ ቐሊጥካ ምርኣይ የድሊ።

ካብ ሕልሚ ዓለም ዝመፀ ኣካል ዝመስል እዩ። ንጉስ ነገስት ሃይለስላሴ፣ ናይ ይሁዳ ገዛኣይ ኣንበሳ፣ ህፁይ ፈጣሪ ቆቢዕ ወይ ፀጉሪ እንስሳ ዝተሃደረ ናይ ወተሃደር ቆቢዕ ጌሩ፣ ወይ ከዓ ብሜዳሊያታት ወቂቡ ዝራኣናዮ ምስልታቱ ኣብ ኣእምሮና ይመፁ። ሕድሕድ ምስሊ ንስከዳት ትረኣየና ትኾን ኣብ መንጎኡን ዘሉ ኣፈላላይ ግና ናይ ዓመታት ዘይኮነስ ናይ ዓስርተታት ዓመታት ርሕቐት ዘለወን እየን። ብ30 ሰኔ 1936 ኣብ ናይ ጀኔቫ ኣጄሳ ጥምረት ሃገራት (ሊግ ኦፍ ኔሽንስ) ኣብ ልዕሊ ዓዕዳ እጅግ ዘይግሉ ሽዳን ፀሊም ካብ ደረቡ ወራር ቤኒቶ ሞሶሊኒ ብዝምልከት ጥርዓን ኣስሚዑ፤ ናይ ሞሶሊኒ ፋሺስት ወተሃደራት ነዛ ድሕርቲ ዓዲ ኢትዮጵያ ብታንክን መርዚ ጋዝን ተሓጊሞ ወራር ፈፂሞምላ ነርም። ካብዚ ንደሓር እዚ ንጉስ ናይ ካልኦት ሓዘኦታ ወይ ርህራሄ ስኢኦ ኣይፈልጥን፤ ብዝተወሰነ መልክዑ ናይ ምዕራባውያን ናይ ጥፍኣተኝነት (ሓጥያተኝነት) ስምዒት መግለፂ እዩ፤ ዲሞክራሲ ናይ ዝጠለሞም ህዝብታት ስምዒት። ጥሪ 1941 መሊሱ መፂኡ። ኣብዚ ግዜ እዚ ፍርቂ ገፁ ቦቲ ጌርዎ ዝነበረ ካብ ዓቕኑ ንላዕሊ ዝኾነ ወተሃደራዊ ቆቢዕ ተኸዊሉ ኣሎ፤ ጭሕሙ ካብ ኩሉ ግዜ ንላዕሊ ነዊሑ ተወጢጡ ወፂኡ ይረኣ እዩ። እቲ ንጉስ ብዶብ ሱዳን ሰጊሩ ሃፅዮዊት ግዝኣቱ መሊሱ ኣብ ኢዱ ክገብራ ይጓዝ ኣሎ። ኣብዚ ኮሆቴያዊ¹² ኮይኑ ይረኣ፤ ግና ናዩ ዓወት ከም ኮሆቴ ቅጂላዊ ዘይኮነስ ናይማን ጭቡጥ ዓወት እዩ ነሩ። ኣብ ጎኑ፤ ነቲ ፅውፅዋያዊ ሃዋህው ከጉልህ ብዝመስል መልክዑ፤ ብሪታኒያዊ ሜጀርን ናይ ኦሪት ፈታዊ ዝኾነ ኦርዴ ዊንጌት ኣሎ። ዊንጌት ንዓርሱ ከም ኣፈ ታሪኻዊ ሰብእና ዘለዎ ሰብ ነሩ፤ ደሓር ኣብ ዱራት በርማ ምስ ሰራዊት ጃፓን እናተዋገኣ ሞይቱ፤ ቅድሚ እዚ ግና ኣብ ፍልስጤም ንናይ ይሁዲታት ዕጡቓት ስልጠና ሂቡ ነሩ፤ ንሞሼ ዳያን¹³ ጥበብ ኩናት ዘምሃሮ ሽቡ ነሩ። ኣብ መወዳእታ ከዓ ናይ 25 ሕዳር 1963 ምስሊ ኣሎ፤ እዚ ኣነን መብዛሕቲኦም ናተይ ትውልዲ ኣካል ዝኾኑ ሰባት ኣብ ኣእምሮኦም ዘሉ ፈላማይ ምስሊ ሃይለስላሴ እዩ። ናይ ፕሬዚደንት ጆን ኬነዲ ሳንዱቕ

¹² ዶን ኮሆቴ ካብ ዝብል ስያመ ዝመፀ እንትኾን መፅሓፍ ኣንቢቡ ጅብዲታት ክሰርሕ ከርተት ዝብልን ሓሳባዊ ቅጂላዊ ፀላኢቲ ፈጢሩ ዝቃለስ ገፅ ባህርይ እዩ። ደራሲኡ ሰርቫንቴስ እዩ።

¹³ ሞሼ ዳያን (1915 – 1981) ሓንቲ ዓይኑ ብጨርቂ ትሸፈን ዝነበረት ውሩይ እስራኤላዊ ወተሃደራዊ መራሒን ፖለቲከኛን ነሩ።

ሬሳ ኣብ ጎደና ዋሽንግተን ዲ.ሲ. ይሓልፍ ኣሎ እዩ፤ ካብ መላእ ዓለም ዝመፁ ናይ ክብሪ እንጉዳት ከዓ ብሰልፊ ዓጂቦምዎ ይኸተልዎ። እቲ ንጉስ ሙሉእ ወተሃደራዊ ክዳን ተኸዲኑ ኣብኡ ኣሎ። ጥቓ ቻርለስ ደ ዓሌ¹⁴ ኮይኑ እዩ ይሰጉም ዘሎ፤ ናይቲ ሓደ ነዊሕ ቁመት ናይቲ ካሊእ ሓፂር ቁመት ጎሊሁ ክወፅእ ጌርዎ። ዝገርም ትእይንቲ እዩ! ከምዚ ደቂቕን ተፋፍሬን ይመስል፤ ኮይኑ ግና ኣብ ገፁ ዓብዩ ኩርዓትን ሙሉእ ሰልጣንን ይንበብ። ኣብቲ ሸፊ መወዳእታ ሰሙን ምስ ቴሌቪዥኖም ተላጊቦም ይከታተሉ ዝነበሩ ሚሊዮናት ዝኾኑ ኣሜሪካውያን ናይቲ ንጉስ ኣካይዳ ወትሮ ካብ ትዝተኦም ከይጠፍኡ ምስኦም ተሪፉ እዩ። ሃይለስላሴ ኣብ ርሑቕ ዝነበረት ፅውዋዎያዊት እትመስል ሃፅያዊት ሃገር ጥራሕ ኣይነበረን ዝወከለ፤ ካብ ኣሜሪካን ኣውሮፓን ወፃኢ ዝነበረ ዓለምን ብዝሃነቱን እውን እምበር። እቶም ጥምጣም ዝገበሩ ካብ ምብራቕ ዝመፁ ሰብኣ ሰገል ነቲ ዝሞተ መንእሰይ ፕሬዚደንት ቀብሪ ክርከቡ እንተዝመፁ ዝፈጥርዎ ጦብላሕታ ካብዚ ንላዕሊ ብዙሕ ዝበልፅ ኣይምነበረን።

ብዛዕባ ሃይለስላሴ ዝነበረ እቲ ሓቂ፤ ልክዕ ከምቲ ብኒቫናት ወቂቡ ኣብ ቴሌቪዥን መስኮት ይረኣዮ ዝነበረ፤ ናይማን ንጉስ እዩ ኔሩ፤ ልክዕ ፍፁማዊ ንጉስ ከም ምዃኑ መጠን ከዓ ነታ ዘውዱን ሃፅያዊት ግዝኣቱን ክሕልው እንተኾይኑ ትርር ዝበለ ጭካኔ ክውንን ኔርዎ። ኣብ ቴሌቪዥን ዝረእ ዝነበረ ምስሊ ኣይሓሸወን። እቲ ዝፅሸ ዝነበረ እቲ ተመልካቲ ኔሩ። ዜጋታት ኣሜሪካ ብቲ ምርኢት ተሃሊሎም ካብዚ ሸጊሮም ብድሕሪት እንታይ ከም ዘሎ ንምፍታሽ ኣይሓሰቡን። እንታይ ኣጨናነኛም? በዚ በለ ብቲ ደጋፊ ሕ.መ እዩ። ንዓዳ ከዘምን ይፅዕር ኔሩ። ኢትዮጵያ ርሑቕ ካብ ምዃና ዝተልዓለት ናይማን ሃገር እውን ኣይትመስልን። ሃይለስላሴ ንመወዳእታ ግዝ ኣብ ናይ ሓባር ትዝታና ዝተቐርፀ ቅድሚ ርብዒ ክፍለ ዘመን ኣቢሉ ኔሩ። ሸፊ መራኽቢ ሳተላይታት ኣይነበሩን። እቲ ንጉስ ዝሰርሖም ዝኾነ ዓይነት ገበናት እንተሃለዉ ብሰርዓቱ ኣብ መንበሪ ዝወተቲ ምዕራባውያን ህዝቢታት ምብፃሕ ኣይከኣልን ኔሩ።

ኢትዮጵያ ብዝምልከት ዝነበረ ናይ ሕ.መ ኦፊሴላዊ ቅዋም ብተመሳሳሊ መልክዑ ቅብጠት ዝለገቦ ኔሩ። እቲ ንጉስ ንሕ.መ በሩ ከፊቱ እዩ ተቐቢልዎ፤ ኣብ ከባቢ ኣስመራ፤ ዋና ከተማ ኢርትራ፤ ወተሃደራዊ ናቕጣ ክትኸፍት ፈቐዱላ፤ ነዚ ሰዓቡ ከዓ ከምቲ ንቡር ዝኾነ ሕ.መ ንኢትዮጵያ ድጋፍ ሂባ። ክፍኣት ኣገዛዝእኡ ብመርቀቕቲ

¹⁴ ናይቲ ግዝ መራሒ ፈረንሳይ ዝነበረ እንትኸውን ኣዚዩ ነዊሕ ቁመት ኔርዎ።

ፖሊሲ በዓል መዚታት ሕ.መ ብዝግባእ ይፍለጥ ነሩ እዩ፤ ግና ካብ ዋሽንግተን ክፈሰስ ዝተገብረ ቁጥብነት ዘይነበረ ኢኮኖሚያዊ ሓገዝ ስቃይ ህዝቢ ኢትዮጵያ ክንኪ ተተሰፊውሉ ነሩ። ካብዚ ብዝሓለፈ በዓል መዚታት ሕ.መ ልክዕ ከምቲ ካሊእ ወገን ካብ ምውቓስ ክቐጠቡ እዮም መሪዖም። ተሃድሶ ክግበር ምሕታት ልክዕ ምስ ሓደ ቅዱሳዊ ሰርዓት ንምዕራይ ከም ምትንኽኽፍ ዝቐፀር ነሩ። ኩለና ኣብ ቅድሚ ሃይለስላሴ ብድማመ ጥራሕ ጠጠው ኢልና ኔርና። ናይ *ዘ ኒው ዮርክ ታይምስ* ዘጋቢ ሲ.ኤል. ሱልዝበርግ ኣብ መፅሓፍ ህይወት ታሪኹ ከም ዘስፈሮ ኣብ 1952 ምስቲ ንጉስ ትራኸብ እንተሉ ሰለሰተ ግዜ ጉምብሕ ኢሉ ሰለምታ ሂቡ። ሃይለስላሴ ከም ካልኦት መራሕቲ ኣፍሪካ ዘይኮነስ ብኣንፃሩ ብምዕራባውያን ኣይነዓቕን ነሩ፣ ዋላ ብባህላዊን ዘርኣዊን ዓይኒ እውን ተራኢዩ ኣይነዓቕን ነሩ።

ኢትዮጵያ ከንዲ እቲ ጋሻን ድሕርቲን ዝነበረቶ ናይ ማእኸላይ ምብራቕ ቃና ኔርዋ፤ ምስ ምዕራብ ዓለም ዘራኽባ ድልድል ዝሃሰስ ነሩ። ናይ ህዝባ ሕብረ ፀሊም ይኹን እምበር መኣዝናዊ መልክዖም ኣፍሪካዊ ኣይነበረን። እቲ ንጉስ ናይ ንጉስ ሰለሞንን ናይ የመን ንግስቲ ዝኾነት ሳባ ዘርኢ ከምዝኾነ እዩ ዝዛረብ፤ ልክዕ ከም ሽማግሌ ናይ የመን ኢማም ከዓ እቲ ንጉስ ኣብ ገዝኡ ለማዳ ኣናብስ የንብር ነሩ። ናይ ኢትዮጵያ ኣስማት ከም እብራይስጥ ድምፀት ዘለዎም እዮም፤ ኣብ ዓዳ እውን ብዝሕ ዝበሉ ቁፅሪ ይሁዲታት ኣለዉዋ፤ ኣብ ሰሜናዊ ክፋል እታ ዓዲ ፈላሻ (ወፃኢተኛ) ብዝብል መናሸዊ ስያመ ይፍለጡ። ናይ ኢትዮጵያ ክርስትና፤ ልክዕ ከምቲ ፅሑፍ ወናናይ ዝኾነ ቋንቋኦም፤ ካብ ጥንቲ ዘመን መበቐሉ ዝገበረ እዩ፤ ብዓብዩ እውን ካብ ናይ ብሉይ ኪዳን መፃሕፍቲ ዝወረሶም ርክባት ኣለዉዎ። ጣሊያን ንኣዲስ ኣበባ ንሓመሽተ ዓመታት (1936 - 1941) ተቐፃፂራ ኣብ ዝነበረትሉ ግዜ ካብቶም መሳፍንቲ እቶም ገለ ብዝዞት ኣብ እየሩሳሌም ኔሮም ዘሕለፍዎ። ኢትዮጵያ ዋላ እስራኤል እውን ክትውንኖ ዘይከኣለ መፅሓፍ ቅዱሳዊ ገፅታ ነሩዋ። ናይ ኢትዮጵያ ሃፅያዊ ዘመን ሰር፤ ካብ ደቡብ ዓረቢያ ዝመፁ ጎሳታት ኣብ ዝሰፍሩሉ እዋን ኣቢሉ፤ ናብ ዘመነ ሮማ ዝውጠጥ ዕድመ ዘለዎ እዩ። ኢትዮጵያ ስኽ ኢልካ ብሃብ ተረኽቦ ዝተፈጠረት፤ ድንበሮም ብቃሕታ ሓይልታት ኣውሮፓውያን ከም ዝተሰምረሎም ዝበለት፤ ኣፍሪካዊት ሃገር ኣይኮነትን። እቲ ንጉስ ናብ መንበረ ስልጣን ካብ 1916 ጀሚሩ ተፀጊዑ ዝነበረ እዩ። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዝነበሩ ናይ ዲፕሎማሲያዊ መኽብባት፤ ኣብ ካሊእ ክፋል ኣፍሪካ ከም ዝነበሮ፤ መፈንቅለ መንግስቲ ምርኣይ መሕለፊ ግዚኦም ኣይነበረን።

ብድርዒ ባህሊ ተዓዊሮም፤ እቲ ናይ ስልጣን ምስሊ ጌጋ ከም ዝነበሮን ኣብቲ ሸራ ነቓዓት ይፍጠሩ ከምዝነበሩን፤ ምርኣይ ዝኾነኦሉ ቁሩባት ኔሮም። እንዳ ዓበይቲ ዝመስል ዝነበረ ቁመና፣ ስምዒት ዘይብሉ ወይ ማእዳድ ኣጠማምታ ካብ ልኡላን ብምውላድ ዝመጡ ዘይኮነስ ብዘርኢ ዝተወርሱ ኔሮም። ሃይለስላሴ ኣምሓራይ እዩ ኔሩ። ሃፍታም ኮነ ብጥሜት ክሞት ዝበለ ድኻ ኣምሓራ ንዓርባቶም ውልደት ዓበይቲ (ጭዋ) ከም ዘለዎም ጌሮም እዮም ዝረኡ። ሚሊዮናት ከምቲ ናይቲ ንጉስ ዝበለ ኣጠማምታ ኣለዎም። “ኣምሓራ ምኒን ... ምሩባት ኣብ ዝኾኑ ዘርኢ ደቅ ሰባት ምድብ ከም ምርካብ ይቐጥር። እዚ ነፀብራቕ ቀሊል ርድኢት ብሄረሰባዊነት ኣይኮነን፤ ከም መኳንንታዊ ኣረዳድኣ ዝበለ ዘንፀባርቕ እዩ” ክብል ዶናልድ ሌቪን ኣብ *Wax and Gold* ፅሒፋ ይርከብ። ኣምሓራ 42 ሚሊዮን ካብ ዝኾነ መለእ ህዝቢ እዛ ሃገር ውሽጢ ሲቦ ብፅሒት ይሕዙ፣ ከምዚ ኮይኑ ግና ኣገዛዝኦም ኣብቶም ዝተረፉ መለእ ህዝቢ ፅዒናሞ ይርከብ። ንዝተረፈ ዓለም ሃይለስላሴ ንኢትዮጵያ ዝውክል እዩ። ንመብዛሕቲኦም ኢትዮጵያውያን ግና ሃይለስላሴ ኣምሓራይ ሃፅያዊ ዝሄደ እዩ፤ ኣብ ህንዲ ኣብ መወዳእታ ዘመን ራጅ ዝነበረ ናይ እንግሊዝ ራእሲ ብህንዳውያን ካብ ዝረኣዩሉ ዓይኒ ብዝተፈለየ ኣይረኣይን። ዶብ ኣምሓራ ዝተሰምረ ኣብ መወዳእታ ዓሰርተ ትሽዓንተ ክፍለ ዘበን ቅድሚ ሃይለስላሴ ብዝነበረ ንጉስ ሚኒሊክ ካልኣይ ኔሩ፤ ሰራዊቱ ካብ መበቐሎም ሸዋ ተላዒሎም ብቐፅሪ ናይ ዝበልፅዎም ናብ ደቡብን ደቡብ ምብራቕን ዘለዉ ዓዲታት ኦሮሞ ኣብ ትሕቲኦም ጌሮሞም። ብሰሜን ሚኒሊክ ንጉሰዞ ሰራዊት ጣሊያን ዓጊቱ - ኣብ ኣፍሪካ እቲ ብዝግባፀ ዝዓጠቐ ሰራዊት ባዕዳዊ ዝሄደ ኔሩ ሰራዊት ጣሊያን - መለእ ኢትዮጵያ ንምውራር ካብ ኤርትራ ዘሚቱ ኔሩ። ኩናት ዓድዋ፤ 1 ሕዳር 1896 ዕለት ሰንበት ዝተኻየደ ኩናት፤ ኣፍሪካዊ ንመጀመርታ ግዝ ንኣውሮፓዊ ባዕዳዊ ዝሄደ ሰራዊት ዲል ዝገበረሉ ግዝ ኔሩ።¹⁵ ሚኒሊክ ስዒቦምም ንዝመጡ ዘውረሰ ሃፅያዊ ግዝኣት - ዘመናዊት ኢትዮጵያ - ቴክሳስ፣ ሶክሎሃማን ኒው ሜክሲኮ ተፀንቢረን ብስፍሓት እትበልፅ ግዝኣት ኔራ።

ከም ታያት (ህዝቢታት ታይላንድ)፣ ሰሜን የመናውያንን ኣፍጋናውያንን ናይ ኢትዮጵያ ኣምሓራ እውን ብባዕዳዊ ዝሄደ ተታሒዞም ኣይፈልጡን። ብሄራዊ መዋቕራቶምን ባህላዊ ቅርዖምን ክልተ ሻዕ ጥራሕ ተጨዊሮም ኔሮም - ብናይ

¹⁵ ኣብዚ ዘሎ ናይ ታሪኽ ጌጋ እዚ ፀሓፊ ርዳኣ ጌርና ንሕለፎ። ሚኒሊክ ምስ ጣሊያን ዝነበሮ ሚስተራዊ ርክብ ኮነ ኩናት ዓድዋ ብዝግባእ ኣይገለጸን፤ ኣብ ፀዓዱ ፈለማይ ዓወት ዝሓፈሰ ሰራዊት ከዓ ብኣሉላ ኣብ ኩናት ዶግዓሊ ብዕለት 26 ጥሪ 1887 ኣብ ልዕሊ ጣልያን ዝሓፈሰ ዓወት ኔሩ።

ጣሊያን ፋሺስታት ካብ 1936 እስካብ 1941 ካልኣይ ከዓ ብሶቭየት ኮሚዩኒስታት ካብ መወዳእታ 1970ታት ጀሚሩ ክሳብ ሎሚ።

ኣምሓሩ ዘይኮኑ ኢትዮጵያውያን፤ ብፍላይ ኤርትራውያን፤ ነዚ ታሪኽ እዚ ዝርድኡሉ ኣተረጓጎማ ፍልይ ዝበለ እዩ። ኣብ ዓድዋ ጣልያናውያን ጥራሕ ኣነበሩን ዝተሰዓሩ ምባል ይከኣል፤ ኤርትራውያን እውን እዮም ተሸነፎም ዝነበሩ።¹⁶ ኤርትራውያን ብዓሰርተ ሽዱሽተ ሺሕ ካብ ዝቐፀር ወራሪ ሓይሊ ጣሊያን ውሽጢ ብዝሕ ዝበለ ቁፅሪ ኔርዎም። ሓደ ሺሕ ኤርትራውያን ምሩኻት ኮይኖም ብሚኒሊክ ተታሒዞም ኔሮም፤ የማናይ ኢድምን ፀጋማይ እግሮምን ከቐረፁ ከዓ ኣዚዙ ኣቐሪፅዎም። ንሚኒሊክ እቶም ኤርትራውያን ከም ዝኸሓዱ እዮም ተርእዮም። ንኤርትራውያን ከዓ ሚኒሊክ ባዕዳዊ ገዛኢ ኔሩ፤ ካብ ጣሊያን ንላዕሊ ዘስግእ ፀላኢ፤ ምኽንያቱ ካብ ጣሊያን ንላዕሊ ዝዳወጦም ፀላኢ ስለዝነበረ። ድሕር ኣስታት ኣርበዓ ዓመታት ካሊእ ሰራዊት ጣሊያን፤ ፋሺስታዊ ሰራዊት፤ ናብ ኢትዮጵያ እንትዘምት ጋሌዶ ሰይፊ ዘወዛውዙ ዝነበሩ መደበኛ ዘይኮኑ ዘመትቲ ኤርትራውያን ኣብ ቅድሚት ተሰሪዖም ኔሮም፤ ዓለም ንሃይለስላሴ ከሓዘን ይኸእል እዩ፤ ዝዚፍ ከፋል ህዝቢ ኢትዮጵያ ግና ኣይሓዘነን። ወራር 1935 ጣሊያን፤ ፋሺስታዊነት ኣብ ኣውሮፓ ይንግስሉ ኣብ ዝነበረሉ እዋንን መእተዊ ካልኣይ ኩናት ዓለም ኮይኑን ምምፅኡ፤ መፅንዋይ ዘመናዊ መሳርሒ ዝዓጠቐ ኣውሮፓዊ ሰራዊት ድሕርቲ ንዝኸነት ኣፍሪካዊት ሃገር ብዘይምሕረት እንተተዕንዋ ብዘርእዩ ዘሕምሙ ምስሊታት እዩ ዝገኘር። እቶም ምስሊታት ግን ሙሉእ ሓቃዊነት ኣይነበሮምን። ካብዞም ናይ ፀዓዱ ዝኾነ ሰራዊት እቶም ኣብቲ ሸራ ዘይተርእዩ ብዙሓት ቁፅሪ ዘለዎም ወተሃደራት ፀለምቲ ኔሮም። እዚኦም እቲ ትኽክለኛ ፀላኢ ሃይለስላሴ ባዕሉ ኔሮም ዝወሰዱ ዝነበሩ ኤርትራውያንን ካልኦትን እዮም ኔሮም።

ብተመሳሳሊ እቲ ንጉስ ከም ተዓዋታይ ኣብ 1941 ካብ ሰደት እንትምለስ፤ ሓይልታት ኪዳን (ብወጥን ብሪታኒያ ዝነበሩ) እናደገፍዎ፤ ኣብ ናይ ባዕሉ ሃገር ፍርሒን መረረትን ኔሩ ከለዓዓል ዝገበረ። ፀሓፋይ ታሪኽ ዝኾነ ኣንቶኒ ሞክለር *Haile Selassie's War: The Italian-Ethiopian Campaign, 1935–1941* ኣብ

¹⁶ እዚ እውን ካሊእ ሸለልተኝነት ዝተመልኦ ትንታነ ታሪኽ እዩ። ንጣሊያን ኣይንግዛእን ዝበሉ ኤርትራውያን መሳፍንቲ ኣንፃር ጣሊያን ተቓሊሶም እዮም። ምስ ጣሊያን ምስላፍ ብዝምልከት ኣብ ካልኣይ ወራሩ ንኢትዮጵያ ኣብ ዝተቐፃፀረሉ ግዜ ንጣሊያን ዝኣተወ መሳፍንቲን ተኸተልቶምን ኣምሓሩ ኔሮም እዮም።

ዝብል መፅሓፉ ከምዝበሎ ኣብ ለንደን ዝነበረ ቤት ፅሕፈት ጉዳያት ወፃኢ “ንሃይለስላሴ ናብ መንበረ ስልጣኑ ከምለሰ ምግባር ምስትውዓል ዝተመልኦ ውሳኔ ምንባሩ ኣብ ሕቶ ኣእትቦም ኔሩ” ይብል፤ ምኽንያቱ ኣብ ኢትዮጵያ ብዘተሓት “ካብ መግዛእቲ ኣምሓራ ነፃ ክወፁ ይምነዩ ስለዝነበሩ” ምስኡ ተሰሊፎም ንሞሶሎኒ ከባርሩ ከይቃሰሱ ይኸእሉ እዮም ዝብል ጥርጣረ ኔሩ። ኣብቲ ኩናት ነፃነት ግደ ሃይለስላሴ ዝነበረ ተምሳሌታዊ ምስሊ መራሒ ኮይኑ ምትእኽኻብ ኔሩ፤ ኣብ ኢትዮጵያ ዝነበረ ሰራዊት ጣሊያን ዝጥቀሰሉ ኩናት ዝወጡኑን ዝመርሑኑን ናይ ብሪታንያ መኮንናት ጦር ኔሮም። ኣብ ናይ ሞክለር መፅሓፍ ተጎንቢሑም ካርታ እንትሪኡ ዘርኢ ናይ ሃይለስላሴን ዊንጌትን ምስሊ ኣሎ ተምሳሌታዊ ብዝኾነ ጠጠው ኣበሃህላ -ኦርዴ ዊንጌት ነቶም ሕግታት እናሃበ ... ሃይለስላሴ ድማ ኩርዕ ኢሉ ዘገርም ኮይኑ ይረኣ።”

ድሕሪ ኩናት ናብ ዙፋን ስልጣኑ ምስ ተመልሰ ነቲ ሰዓት ብሓደ ግዜ ንድሕሪት ከመልሰን ንቕድሚት ክወስድን ሞኪሩ። እታ ሃገር ንፍሰት ሃፍቲ ወፃኢ ክፍቲ ኮይና፤ ብኣሸሓት ንዝቐፀሩ ተምሃሮ ከዓ ናብ ወፃኢ ንትምህርቲ ሰዲድዎም። ዝኸተሉ ዘይበ ኣመራርሓ ግና ናይ ዝሓለፈ ዘመን ኔሩ። እቶም ተምሃሮ፤ ካብ ናይ ኣውሮፓን ኣሜሪካን ፃኒሕቶም ሓደሽቲ ሓሳባትን ኣረኣእያታትን ዓጢቑም፤ ምስ ተመልሱ ዝረኣይዎ ነገር ኣየሓጎሶምን። ካብዚኣቶም እቲ ሓደ ዝኾነ ግርማሜ ነዋይ፤ ምሩቕ ዩኒቨርሲቲ ኮሎምቢያ፤ ኒውዮርክ ዝኾነ፤ ኣብ ዘውዳዊ ሰራዊት ኣባል ኣብ ዝነበረ ሓጢ ፅልዋ ፈጢሩ ፅልዋ መንግስቲ ኣብ 14 ታሕሳስ 1960 ክፍትኑ ጌሩ። እቲ ፅልዋ ፈሺሉ፤ ኮይኑ ግና እቲ ዓወፅወፅ፤ ብፍላይ ኣብ መንጎ እቶም ተምሃሮ፤ ክዕፈን ዘይከኣል ኮይኑ፤ ነዚ ሰዓቡ ከዓ ናይ ዓሰርተ ዓመት ዓመፅ ተኸይዱ።

ኣብ 1961 ዓመፅ ኤርትራ ተወለዐ። ኣብ 1963 ሃይለስላሴ ናብ ዋሽንግተን ቀብሪ ፕሬዚደንት ኣሜሪካ ንምብፃሕ እንትመፅእ ግዜ ስልጣኑ እናንቀልቀለ ዝነበረን ኣብ ኩናት ዝኣተወን ንጉስ ኔሩ። ፕሬዚደንት ኬነዲ ኣብ ዝቐበረሉ ዕለት ዝረኣ ዝነበረ ግርማ ሞገሱ ዘማለእ ንጉስ ካብ ንኢትዮጵያ ንኣሜሪካ ዝበለፀ ዝምልከት ኔሩ።

ሃይለስላሴ ኣብ መደግኡፍ ቤተ መንግስቱ ይእከቡ ካብ ዝነበሩ ሓይልታት ዓመፅ ዝነበሮ ሰነ ልቦናዊ ተነፅሎ ቤተ ፖለቲካዊ ጋዜጠኛ ሬዛርድ ካፑሽቶንስኪ *The Emperor* ኣብ ዝብል መፅሓፍ ከቲቡ ሒዘዎ እዩ። ሃየስቲ ነዚ ኣብ 1978 ዝተሓተመን ከም ፅቡቕ

ናይ ተቃውሞ ፅሁፍ ንምፅታዊ ዕምቆት ነገራት ሰንጠቄ ዝርእ. *The Emperor* ዝብል መፅሓፍ እቲ ጋዜጠኛ ኣብ መገዛ ዓዱ ቅድሚ ማሕበር ሰራሕተኛታ ዓመፅ ምውለዎም ንዝነበረ ኩነታት ኣመስጢሩ ዝዛረብ ዘሎ ጌሮም ተንቲኖምዎ ኤሮም። ኣብ 1970ታት ናይ ምብራቓዊ ኣውሮፓ ፀሓፊ ኣብ ኢትዮጵያ ነገራት ንምርዳእ ኣብ ዝሓሸ ብርኪ ያርኩብ ኤሩ። ንሃይለስላሴ ገምጢሉ ዝቐተለ ወያነ ካብ ኣፍሪካዊ ንላዕሊ ንሓደ ፖለንዳዊ ወይ ሩሲያዊ ቀረቤታ ዝነበሮ ታሪኽ እዩ ኤሩ። ካፑሽኛንስኪ ዝሰኣሎ ንጉስ ምስ ሓደ ክፋል ህዝቢ ተጋጨዩ ዝነበረ ንጉስ ዘይኮነስ ምስ ሓቂ ተቃላኢ ዝነበረ ንጉስ እዩ ኤሩ።

እቲ ንጉስ ግና ነቲ ናይ መሳፍንቲ ዓረምረም ኮነ ነቶም ናይ ተምሃሮ ሕሹንሹኻት ኣይሰምዕን ኤሩ፤ ኩሎም ፅንፊታት ጎዳእቲን ዘፀተፈዋሮኣዊን ከምዝኾኑ ኤሩ ዝሓምን። ነገራት ናይ ምርዳእን ነዊሕ ኣሚትካ ናይ ምርኣይን ተፈዋሮኣዊ ውህብትኡ ብዝሕብር መልክፀ እቲ ንጉስ ኣድማስ ሰልጣኑ ኣሰፊሑ ምስ ሓደሽቲ ዛዕባታት ንዓርሱ ክፀምድ ጀመረ፤ ነቶም ሓደሽቲ ጠለባት ንምትእንጋድ፣ ሰዓት ልምዓት፣ ሰዓት ዓለምለኻዊ ጉዳያትን ሰዓት ሰራዊትን ፖሊስን ኣውግኡ ድሕሪ ሰዓት ካብ ዓሰርተ ከሳብ ሓደ መዲቡ ክሪኦም ጀመረ። ገለ ሽቶታት ኣብ ርእሱ ቀሪፀ እቲ ንጉስ ግቡኣት ዝኾኑ ሓደሽቲ ሚኒስትራታትን ቢሮታትን፣ ጨንፈር ቤት ፅሕፈታትን ኮሚሽናትን ኣጣዩሹ፤ ናብዚኦም ድማ ብዝሕ ዝበሉ ሓደሽቲ ዝኾኑ ፀባይ ዘርእዩ፣ ተኣመንቲን ግዳሳትን ሰባት ኣእቲዩ። ነቲ ቤተ መንግስቲ ሓዱሽ ወለዶ መሊእዎ፤ እዚኦም ንህይወት ሰርሖም ብኣዳል ምልዕዓል ክሃንፁ ዝወጡ ኤሮም።

እቲ ታሪኽ ኣብ ትግራይን ወሎን ብ1973-1974 ጥሜት ምስ ተልዓለ ይጀምር። ካብ ካሊእ ግዜ ብርቲዕ ዝበለ ካብ ምዃኑ ወፃኢ - ናብ 200,000 ዝግመቱ ሓረስቶት ብጥሜት ሞዶቶም - ነዚ ጥሜት ሓዱሽ ዝገብሮ ነገር ኣይነበረን። ቅድሚኡ ካብ ዝነበሩ፤ ሃይለስላሴ ናብ ሰልጣን እንካብ ዝመፅእ ካብ 1916 ጀሚሮም ካብ ዘጋጠሙ፤ ሓመሽተ እዋናት ጥሜት እዚ እውን ኣብ ሰሜናዊ ክፋል እዛ ሃገር እዩ ዘገነፈ። ነዚ ክፋል ዓዲ እዚ ከዓ ናይ ኣምሓራ ንጉስ ኣድኪዩ ከይለምዐ ክተርፍ ብምግባር ዘኸሰሶ ስልታዊ (ስትራተጂክ) ረብሓ ኣለዎ። እዚ ኣምሓራ ምስ ተጋሩን

ኤርትራን ምስ ዘለዎ ታሪኻዊ ቅርሕንቲ ዝተሓሓዘ እዩ። መሳፍንታዊ ወናናይነት መሬት፣ ፈሰስ ሃፍቲ ዘይግበረሉ ምዃኑ፣ ዘሰናኸል ግብረን ድርቂን ናይቲ ሞጫት መንቀሊ ኔሮም። ኣብቲ ቤተ መንግስቲ ውሽጢ እንተኾነ በዚ ምንም ዘሰናብድ ነገር ከምዘይተረኸበ እዩ ዝሕሰብ። ካቲቶቻንስኪ ከም ዝብሉ፤

ኣብ ግዝኣትና ብሞጫት ምጻት ካብ ቀደም ጀግሩ ኔሩ፣ ንኣማኢት ዓመታት፣ ዕለታዊ ተፈጥሮኣዊ ተጓጎፎ እዩ፣ ማንም እንተኾነ ብዛዕባ እዚ ጠራዕራዕ ዝብለሉ ምኽንያት የብሉን። ድርቂ ህመም እዩ፣ ምድሪ እውን ትንቅፅ፣ ከፍቲ ህምታ፣ ሓረስቶት ይጠምዩ። ተለምዶ እዩ፤ ምስ ሕገ ተፈጥሮን ዘልኣለማዊ ስርዓትን ዝኸደ እዩ ... ዝኾነ ይኹን ሹመኛ ኣብ ከምዚ፣ ከምዚ ዝበለ ቦታ ከምዚ፣ ከምዚ ዝበሃል ሰብ ብሞጫት ሞይቶ እናበለ ነቲ ክቡር ልዕልነቶም ዝርብሽ ኣይህልውን።

መወዳእታ 1973 ግን ሓደ ዝተፈልየ ነገር ተፈጥረ። ኣብ 1960ታት ዝነበረ ሞጫትን ኣብ 1970ታት ዘጓነፈን ግዜ ናይ ቴሌቪዥን ፀብዓብ ዓለም ለኻዊ ዜናታት ወሲኹሉ ዝነበረ ግዜ ኔሩ - ክውስኽ ዝገበሮ ኩናት ሺዮትናም ከም ዝኾነ ሕቶ የብሉን። ብሪታኒያዊ ጋዜጠኛ ጆናታን ዲምብልባይ ዝሰርሖ ናይቲ ሞጫት ፊልሚ *The Unknown Famine* (ዘይፍለጥ ሞጫት) ፤ ኣብ ኢትዮጵያ ኣይመሓለለፍ እምበር ብዛዕባ እቲ ፊልሚ ሓበሬታት ኣብ ኣዲስ ኣበባ ናብ ዝነበሩ ስር ነቀላውያን (ራዲካልስ) ክበፅሑ ክኢሉ ኔሩ፤ ኣብኡ ከዓ ነቶም ኣብ ላዕሊ ሰሜናዊ ክፋል እዛ ሃገር ዝጠምዩ ንዝነበሩ ሓረስቶት ሓዘኔታ ክፍጠር ንሩ። ከምዚ ዝመሰለ ስምዒታዊ ምትእስሳር እውን ንናይ ራሲያ ወፍንቲ እስካብ መጀመርታ እዚ ክፍለ ዘበን [መበል 20] ይገንሖም ኔሩ እዩ። ኣብ ፖለቲካ እቶም ሰራሕተኛታትን ምሁራንን ናብ ሓደ ምንቅስቃስ ክኣትዉ ምኽኣሎም ኣብኡ ዓወት ክረኽቡ ኣኽኢልዎም ኔሩ። ኣብ ኣፍሪካ ግና እቶም ስር ነቀላውያን መበቐሎም ብዛዕባ ገጠርን ኣብኡ ዘለዉ ሓረስቶትን ብዘሕ ካብ ዘይግደስ ካብ ቁንጮታት ከተማ ዝርከቡ ኔሮም፤ ከምዚ ዓይነት ናይ ስምዒት ምትእስሳር ምፍጣሩ ዘይተለምደ ኔሩ።

ኣስር ዲምብልባይ ስዒቦም ናይቲ ሞጫት ዜና ካልኣት ጋዜጠኛታት እውን ምስ ኣባፅሕዎ ወረ እቲ ሞጫት ኣብ ኣዲስ ኣበባ ጎደናታትን ቀፅሪ ዩኒቨርሲቲን ሰፍሐ፤

ልክስ ብ1905 ሰልፊ ወፃኤም ዝነበሩ ሰራሕተኛታት ፊት ንፊት ቤተ መንግስቲ ዊንተር¹⁷ ብተኹሲ ዕቡቃት ምስ ተቐትሉ ኣብ ዛር ኒኮላስ ካልኣይ ዘሰዓሩ ወፅኢት ኣሰበባ - እዚ ወረ እዚ ናይቲ ንጉስ ምትሃታዊ ምስሊ ክጠፍእ ጌርዎ። ብታሪኽን ባህልን ዝተሃንፀ መዋቕር ቅቡልነቱ ዓነወ። ነዚ ስዒቡ ዝመፀ ከም ናይ ሩስያን ፈረንሳይን ዝበለ ዝተናወሐ፣ ደማዊን ምሁራዊ ዕብዳን ዝወጠርን፤ ግን ከዓ ካብኣቶም ንላዕሊ እውን ዝተሓለለኹ፤ ወያነ ኔሩ። ተመራማራይ በርትራም ዲ. ዎልፍ ናይ ሩሲያ ወያነታት ኣብ ዘቕረበሉ *Three Who Made a Revolution* ዝብል ስርሑ ብቐሊሉ ንኢትዮጵያ እውን ዝገልፅ ጌርካ ምቕራብ ይከኣል እዩ። “... ብታሪኽ ፖለቲካ ተሰማሊቡ ብዘይፈልጥ መልክዑ ኣብ ደቀቕቲ ነገራት ምውጣጥ፣ ምዕንቃዕ፣ ፀራሪግኻ ብምኻድን ግንፋሉን ካብ ኩል ግዘ ንላዕሊ ብዝኾነ ስምዒታዊ ረስኒ ጠሓሉ።”

ኣብ ኢትዮጵያ ፈላማይ ምዕራፍ እቲ ዓመፅ “ሰላሕታዊ መፈንቅል” ተባሂሉ እዩ ዝፍለጥ። ኣብ መጀመርታ 1974 ዋጋ ነዳዲ ወሲኹ ዝበሉ ዘወርቲ ታክሲ ዓመፁ። ሓፈሻዊ ዓመፅ ሰራሕተኛታት ኣብ መጋቢት ሰዓበ። ኣብዚ ግዜ እዚ፤ ወተሃደራት መንግስቲ ኣብ ኤርትራ ምስ ተሸነፉ፤ ናይ ወተሃደራት ዕግርግር መፀ። ኣብ ደቡብ ኢትዮጵያ ኣብ ነገሌ ታሕተዎት ወተሃደራዊ መኮንናት ንላዕሊዎት ኣዘዝቶም ኣሰሩዎም፤ ልክስ ከምኡም ዘይረብሕ ምግብ ክበልዑን ረሳሕ ማይ ክሰይቱን ገበርዎም። ካብዚን ካብ ካልኦት እዝታት ዝነበሩ ወተሃደራትን ምዕማዖም ስዒቡ ደርጊ ተፈጥረ፤ እዚ ኣካል እዚ ዝተምሃሩ ታሕተዎት መኳንንቲ ወተሃደራት ዝሓዘ ኮኑ ካብ ኩሎም ጋንታታት ሰራዊት ተወክልቲ ዝነበርዎ ነበረ። እቲ ዓመፅ ናይ መደብ ቃልሲ ኮይኑ እዩ ዝጀመረ። ኮይኑ ግና ብማሪናን ዴቪድ ኦታወይን ኣብ *Ethiopia: Empire in Revolution* ከም ዝገለፅዎ ንዛ ዓባይ ብዝሃነት ዘለዋ ሃገር ንቡር ዝነበረ እቲ ብሄራዊ ቅርሕነቲ ቀልጢፋ ክዕብልል ጀመረ። ምስ ተጣየሽ ብዙሕ ከይፀነሐ ደርግ ብብሄራዊ መስመር ክነቅዕ ጀመረ። መንግስቲ ሓረግ ዘርኡ ሙሉእ ንምሉእ ኣምሓራ ስለዘይነበረ ከም ሓድነት መምፀኣይ ተረኡ ናብ ስልጣን ንዝገብሮ መደያይቦ ሓዘዙ።

ቀስ ብቐስ ዝኾነ ከይዲ ኔሩ። ኣብ ሳልሳይ ዓለም ከምቲ ወትሮ ዝኾነ ናይ ሓዲ መራሒ ምስሊ ሃንደበት ብቐሊሉ ወራዱ ብኻሊእ ኣይትካእን። እቲ ስእሊ ከይተሓሰበ፤ ቀስ

¹⁷ ቤተ መንግስቲ ሩሲያ።

ብቐስ፤ ብመዓልቲ ሓንቲ መስመር እናጠፍእ ኣዋርሕ ወሲዱ፤ እዩ ዝሃሰሰ። ብኸምዚ ናይ ንጉስ ሃይለስላሴ ምስሊ መሉእ ንመሉእ ጠፊኡ ብሰላሕታ፤ ካብ ድሕሪት፣ ከይተፀርሐን ውን ከይተብሃለን ብዝመፀ ገፅ መንግስቱ ሃይለማርያም ተተኪኡ፤ ሓፋሽ ኣብቲ ኣዚዮም ጨክንቲ ኣብ ዝኾኑሉ ግዜ ዘውዕእዎ ገፅ ነሩ። ዲሞክራሲያዊ ትካላት ኣብ ዘየለዉሉን ሕንፍሽፍሽ ወያኔን ኮይኖም ኣብ ዝኸፈትዎ ባዶ ቦታ ናይታ ሃገር እቲ ዝሓመቐ ጠባይታ ናብ ላዕሊ ተቐልቀሉ።

መበገስታ መንግስቱ ባህሳስ (ዘይንፁር) እዩ። እቲ ሓደ ምስክርነት ናይ ሓደ ናይ ለይቲ ዘብዐኛን ናይ ቀትሪ ኣገልጋሊ ቤተ መንግስቲ እዩ፤ እቲ ካሊእ ምስክርነት ከዓ ሓደ ባላባት ካብ ውሽመኦም ዝወለድዎ እዩ ዝብሉ እዮም። መንግስቱ ሕብሩ ኣዚዩ ዝፀለመ እዩ፤ ሓውሲ ኦሮሞ እዩ ተባሂሉ እዩ ዝግመት። ኣብ ኣገዛዝእኡ ፈላማይ ዓመት እቲ ናህቲ ኦፊሴላዊ ምስሊ ሕብሪ ገፁ ቁሩብ ብርህ ክብል ተጌሩ ነሩ ዝተሰኣለ፤ ከም ኣምሓራ ክኸውን ምእንታን።

ኣብ 1974 መንግስቱ ሰላሳን ክልተን ዕድሚኡ ዝገበረ፤ ካብ ሆሊታ ወተሃደራዊ ቤት ትምህርቲ ዝተመረቐ፤ ናይ ሰራዊት ሻምበል እዩ ነሩ። ከም ሃይለስላሴ መንግስቱ እውን ሓፂር እዩ ነሩ ቁመቱ፤ ሓመሽተ ጫማን ሓመሽተ ኢንቕን። ተብኣሳይ (ገዋድ) ከም ዝኾነ እዩ ዝፍለጥ ዝነበረ፤ ወትሮ ምስ ሰባት ምስ ተብኣሰ እዩ። ንንዋሕቲ ሸምንተ ዓመታት፤ እቲ “ሰላሕታዊ ዕልዋ” ክሳብ ዝፍንድእ፤ መንግስቱ ኣብ ሃረር ናይ ሳልሳይ ክፍሊ ሰራዊት ናይ ዕጥቂ መኮንን ኮይኑ ኣብ ቤት ዕሕፊቱ ኣብ ዘለ ዴስክ ተኸርምዩ ይውዕል ነሩ - ካሊእ መውፅኢ ዘይብላ መንገዳ ዝተወደእ ስራሕ እያ። በዚ መንፅር እዚ ካብዚ ቦታ ኮይኑ መንግስቱ እቲ ስርዓት እቲ ዘኸፍኣሉ፣ ትርኪ ምርኪኡ፣ ቢሮክራሲያዊ ብርኩ ሪኡ መሊኸዎ ይብል ራኔ ለፎርት *Ethiopie: Revolution Heretique* ኣብ ዝብል ስርሑ። መድልዎ (ጉንዖ)፣ ምምቕራሕን ካልኦት ሽፋን ሰራሕቲታት ኣብታ ዴስኩ ኮይኑ ዝገብሮም ዕለታዊ ተግባራቱ ኔሮም። እቲ ናይ መፃኣይ ግዜ መደባት ሰፈራ ደራሳይ ዝኾነ መንግስቱ ናይ ስታሊን መምርሒ ይኸተል ነሩ። “ወረቐት ዝተፅሓፈሉ ሃገር ኩሉ ይፃወር እዩ።”

ኣብ ወተሃደራዊ ናቐጣታት ኣብ መእተዊ 1974 ዝተጎሃሃሩ ረብሻታት ንጉርሒን ወመኔነትን መንግስቱ ፅቡቕ ዕድል ዝሓዙ ኔሮም። ከም ኢትዮጵያ ዓመፃ ዝነገሰላን

ሚስጥራዊት ዝኾነትን ሃገር ዘሎ ንጉስ ብሓደ ሓቃዊ ሸፍታ (ዴስፐንደር) ጥራሕ ኔሩ ክቕይሮ ዝከኣሉ። ሰነ 1974 ደርግ መስራቲ ኣኼባ እንተካሄደ መንግስቱ ከይዘንገበ ኩባቶም ኣመራርሓ ሓደ ኮይኑ ተመሪፀ።

እቲ ንጉስ ናይቶም ዓመፅቲ ሕቶታት ንምምላእ ኣብ ዝገበሮ ፈተነ ሓድሽ ቀዳማይ ሚኒስቴር ሸይመ፤ እዚ ሓድሽ ቀ.ሚኒስትር እውን ለውጢ ምትዕርፊያት ከምፅእ ሓለፊነት ተዋሂብዎ። ብጎረ ከዓ መንግስቱን እቶም ኣባላት ደርግን ተኸፋፊሎም ዝነበሩ ጉጅለታት ሓይሊ ሰራዊት ናብ ጥምረት ንምምፃእ ይሰርሑ ኔሮም። ሃይለስላሴ 12 መስከረም 1974 ካብ ዙፋኑ ከወርድ ተጌሩ፤ ካብቲ ቤተ መንግስቲ ከዓ ብሓምለወይቲ ቮልስ ዋገን ኣብ ድሕሪት ወንበር ተጌሩ ናብ ቤት ፅሕፈት ራብዓይ ክፍሊ ሰራዊት ተወሲዱ። ድሕሪ ክልተ ኣዋርሕ፤ ኣብ ሕዳር፤ ኣብ ኤርትራ ብዝነበረ ከይዲ ኩናት ብዝምልከት ብዝተፈጥረ ዘይምቅዳው ሰዒቡ መንግስቱ ንኣውራ ተነሓናሒኡ፤ ጀነራል ኣማን ዓንዶም፤ ከወግድ መንገዲ ክፊትሉ፤ ኣብ ገዝኡ እናሃለወ ብዝተኸፈቶ ቶኽሲ መሳርሒ ሞይቱ (ንዝርዝሩ ምዕራፍ 2 ይርእዩ)።

ኣብ ታሕሳስ ተምሃሮ ናብ ገበሬት ተላኢኹም፤ ንሓፋሽ ከወይኑ። ናይዞም ተምሃሮ፤ መብዛሕቲኦም ኣባላት ወፓህኢ (ኢህኢፓ ብኣምሓርኛ) ኣባላት ዝኾኑ፤ ምብታዮም ግና ደርግ ናይ ዓርሱ ፀጋማይ ሰልፊ ዘለዎ ውድብ ብምጥያሽ መንበረ ሰልጣኑ ኣብ ከተማታት ከደላድል ዕድል ፈጠርሉ። ንመላእ ኢትዮጵያውያን ሶሻሊስት ንቅናቄ (መኢሶን ብኣምሓርኛ) ውድብ መስሪቱ።

ኣብ 28 ነሐሴ 1975 ሕትመት ቋንቋ እንግሊዘኛ ዝኾነ ኢትዮጵያን ሄራልድ ሃይለስላሴ ኣብ ስርዒት ዑደት ደም ብዘጋጠሞም ሕማም ኣብ ዝሓለፈ መዓልቲ ከም ዝሞቱ ኣፍለጠ። ከምቲ ዝበሃል ግና መንግስቱ ባዕሉ ንዞም ኩብ ሰልጣኖም ዝተወገዱ ሰማንያን ሰለስተን 'ዝዓመቶም ሽማግሌ ብመተርኣስ ዓፊኑ ከም ዝቐተሎም እዩ።

ድሕሪ ቁሩብ ሰሙናት ደርጊ ንሰልፈኛታት ወፓህኢ (ኢህኢፓ) ኣብ ጎደና ተኩሶም ቐተልዎም። እዚ ንናይ መኢሶን ዓምእ መጥቃዕቲ ክራሰን ጌርዎ፤ እዚ ከም ዝስዕብ ከዓ መንግስቱ ባዕሉ እውን ከምዝተፀበዮ ሕቶ ዮብሉን። ኣብ መእተዊ 1976 ካድረታት መኢሶን ገዛ ንገዛ እናኸዱ ፍተሻታት ዮካይዱ ኔሮም፤ ወፓህኢ (ኢህኢፓ) እዩ ኢሉም ንዝጠርጠርዎ ዝኾነ ይኹን ሰብ ከዓ ይቐትሉ ነበሩ።

ኣብ ውሽጢ ደርጊ መንግስቱ ንተነሓናሕቱ ምውጋድ ቀረልዮ። ሓምለ 1976 ምስ ኤርትራ ዘሉ ፀገም ብሰላማዊ መንገዲ ይፈታሕ ዝብሉ ዝነበሩ ኣባላት ሓደ ጉጅለ ብመልኦም ተረሺኖም። በዚ ዘይተንበርከኹ ካለእ ጉጅለ፤ ብጀነራል ተፈሪ በንቲ ዝምራሕ - ዲሞክራሲያዊ ምምሕያሻት ክግበር ሓሳብ ኣልዒሎም - ስልጣን መንግስቱ ገደብ ክግበረሉ ሓቲቶም። መንግስቱ፤ ዘፀፀባዩ፤ ተስማሚመዐ። ቁሩብ ኣዋርሕ ከይዶም። ካብኡ ኣብ 2 ለካቲት 1977 ጀነራል ተፈሪ በንቲን ብዶቱን ኣብ ቀፅሪ እቲ ቤተ መንግስቲ ብመንግስቱ ክቕተሉ ተፈሪም። ኣብዚ ግዜ እዚ ብሓገዝ መኢሶን ንወጋግኢ (ኢህአፓ) ምስ ኣዋራኢ ደርግ ገፁ ናብ መኢሶን ኣዘረ።

እስካብ እዚ ግዜ እዚ መንግስቱ ብዘርኣዮ ኣፈፃፅማ እቶም ሩሲያውያን ኣዚዮም ተስሒቦም ኔሮም፤ ካብ ምብራቕ ጀርመን ዝመፁ ፖለይሲ ደህንነት ተለኢኹም እቲ ሓድሽ መንግስቲ ኢትዮጵያ እንታይ ክገብር ከም ዘለዎ ከማሽሩ ናብ ኣዲስ ኣበባ ኣቲዮም። ነዚ ስዒቡ ዝመፀ ቀይሕ ራዕዲ ኔሩ፤ ግንቦት 1977 ኔሩ ዝጀመረ። ድሮ መዓልቲ ሰራሕተኛታት (መይ ደይ) ናብ ከተማ ከኣትዉ ዝተገብሩ ወተሃደራት ብኣማኢት ዝቐፀሩ ሰልፈኛታት ተምሃሮ፤ ህፃናት ሓዊሱ፤ ተኹሲ ከፊቶም ቐተሉ። ስዒቦም ዝመፁ ኣዋርሕ ደርዘን ፊሳታት ንግሆ፣ ንግሆ ኣብ ጎደናታት ተደርቢዮም ክረኣዩ ጀመሩ። ካብዚኦም መብዛሕቲኦም፤ ትሽክለኛ ዝበሃል እትውግሉ ወገን ኣብ ዘይነበረሉ ግዜ፤ ምስ ወያኔ ፖለቲካ ርክብ ኣለዎም ዝበሃሉ ኣብ ዓሰርተታት ክልል ዕድመ ዝርከቡ መናእሰይ ነበሩ። ናይቶም ግዳያት ቤተሰባት ነቱ ፊሳ ናብ ቀብሪ ንምውሳድ ንመንግስቲ ክፍሊት ክፍፅሙ ይግበሩ ነበሩ።

ቀፃላይ ዓመት እቲ ዝተወለዐ ወያኔ ብደዉ ተሪፉ፤ ጠጠው ኢሉ። ግዳያት ሞት ናብ ሰላሳ ሽሕ ይግመቱ እዮም፤ እዚ ኣብ ዓውደ ኩናት ዝሞቱ ብዓሰርተታት ኣሽሓት ዝቐፀሩ ከይሓወስካ እዩ። (ኣብ ትግራይ ኣንፃር እቲ ወተሃደራዊ ኣገዛዝኣ ዓመፅ ተወሊቡ ኣሉ፤ ኣብ ኤርትራ ከዓ መንግስቱ ኣብቶም ደባይ ተዋጋእቲ ዝነበሮ ነቕ ዘይብል ቅዋም እቲ ኩናት ክካረር ጌርዎ ኣሉ።) ናይ ደርግ መስረትቲ ኣባላት ካብ ዝነበሩ 120 ወተሃደራት ውሽጢ ቁሩብ ክፋል ሞራሕ እዮም ብህይወት ዝተረፉ። ምስ ሃይለስላሴ ዝነበሩ ብኣማኢት ዝቐፀሩ ፖለቲካዊ እስረኛታቱ እንትነፃፀር ኣብ 1978 ብዓሰርተታ ኣሽሓት ዝቐፀሩ ሰባት ኣብ ወህኒ ተዳጉኖም ኔሮም። እስረኛታት ምስቓይ ብገፊሑ ይትግበር ከም ዝነበረ ይዝገብ እዩ።

ዳርዊናዊ ዝኾነ ኣካይዳ እቲ ወያነ ውፅኢታዊነቱ ኣርእዩ ንመንግስቱ ከዓ ብሓባር እዋን ካብቲ ፀፍሒ ታሕቲ ናብ ጫፍ ላዕሊ ኣደዩብዎ፤ ንኣርባዕተ ዓመታት ዝሓለፈ ዓመፃ ዝበዝሐ ውሽጣዊ ቃልሲ ባዕሉ ኣዳሊዩን ተዓዊትሉን ሓለፈ። ወትሮ ብተነሓናሕቱ ትሑት ግምት እናተውሃቦ ንሱ ግና ዋላ ሓደ ግዜ እውን ብጌጋ ቀሚሩ ኣይፈልጥን ነሩ። ንሱ ዝምዘኑ ዝነበረ ብርኪ ሸርሒ፤ ምስቲ እቲ ወያነ ዘሰቦ ተጠራጣራይነት እንትሕሰብ፤ ንሃይለስላሴ ይወሃቦ ካብ ዝነበረ ንላዕሊ እዩ ዝነበረ። ማርክሲስታዊ ወያነ ኣብዚ እውን ዳግም ግዚኡ ዝሓለፎ ውልቀ መለኽይነት ናብ ብርኪ ዘመናዊነት ክሸጋገር ሓገዝ ጌሩ፤ ክቐትል ዝተቐርፀ ቀታላይ ናብቲ ቤተ መንግስቲ ንጉስ ኣቲዩ።

መንግስቱ ምስቶም መርዛም ዝበሃሉ ውልቀ መለኽቲ ዝሰራዕ እዩ፡ ብስሰዕ ኣቓልቡኡ ዘይሰእን ዓይነት። ከም ሂትለር፣ ስታሊንን ፓል ፓትን መንግስቱ እውን ብውልቁ ግዕዙይ ኣይነበረን፤ ግዕዝይና እውን ቁልፊ ኣገባብ ኣገዛዝእኡ ኣይነበረን። ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ወጊኖም ዝካትዑ ወገናት - ኣብ ኣውሮፓ ብፍላይ ከምዚኦም ዝበሉ መሊኦም እዮም - ዘልዕልዎ ነዋቢ ቀንጠብጠብ የብሉን ካብቲ ዝሓለፈ መንግስቲ ንላዕሊ ከዓ ውፅኢታዊ እውን እዩ ይብሉ። እዚ ሓቂ እዩ። መንግስቱ ከም ናይ ሳልሳይ ዓለም መራሕቲ ምናዳ - ሰብኣዊ ዝኾነ (all-too-human) ድኽመታት የብሉን። ንኣብነት ፈርዲናንድፕ¹⁸ ኤማልዳ ማርኮስን¹⁹፤ ክፍኣቶም ካብ መንግስቱ ዝተሓተዓ ዓይነትን ህዝቢ ኣሜሪካ ክርደኦ ዝኽእልን ነሩ። (ካብ ወ/ሮ ማርኮስ ፍትወት ሸመታ ሳእኒ ንላዕሊ ናይ ጭቡዋ ምልክት ምርኡይነት፣ ሓዲሽ ሃብታምነት፣ ማእኸላይ መደብ ሃልቂነት (ሓንሻቓይነት) ዘርእኢ እንታይ ኣሎ?) ነዚ እዩ ዋላ እቲ ጥሜት ኣብ ዝነበረሉ እዋን እቶም ሚዲያታት ንመንግስቱ ብዝምልከት ብዙሕ ዘየተሓሳሰሩም። ከም ሓደ ውልቀ ሰብ ሰብእንኦ ኣዚዩ ቁጡብ (ሌጣ) እዩ ዝነበረ ክፍኣቱ እውን ነቶም ብዙሃን ምስሓብ ካብ ዝኽእል ነዋቢ ዝረሓቐ እዩ ነሩ።

ሓረግ ዘርኡ ድሌቱ ይኹን መንግስቱ ብዝተፈለለዩ ዓውድታት ኩናት ትሕመስ ዘላን ከይትበታተን ዘለዋን ሓንቲ ሃፅያዊ ግዝኣት ንምዕቃብ ዘድሊ ንነብሱ ዘሕስመ ወይ ከዓ ከም ዝመነን ሰብ ዓይነት ስነ ስርዓት ኔርዎ። መንግስቱ ካብ ሃይለስላሴ ዝገደደ

¹⁸ ካብ 1965 እስካብ 1986 ንፌሊፒንስ ዘመሓደረ።

¹⁹ በዓልቲ ገዛ ፈርዲናንድ።

ተዳፋኝነት እናምናለን (ሃፅያዊ ተስፋ-ሕፋሳይ) ኮይኑ ተረፈ፤ በዚ መዳይ ከዓ ሕ. መ ንሃይለስላሴ ካብ ዝነበረቶ መሓዛ ንላዕሊ ሶቭየት ሕብረት መሓዛ መንግስቱ ኮይና እያ። ዝተረኸበ ዝዚኛ ፅዕነት መሳርሒታት ሕብረት ሶቭየት ኣብ ኤርትራ ዝነበሩ ደባይ ተዋጋእቲ ከንሳሕቡ ጌርዎም፤ ኣብ ኦጋዴን እውን ኣብ ልዕሊ ሰራዊት ሶማሊያ ዓወት ተረኺቡ። ዓፅፂ በዝሒ ህዝቢ ኣብ ዝርከቡሎም ገጠር ከባቢታት ኢትዮጵያ ናይ ሓረስቶት ህይወትን ምንቅስቃሳትን ኣብ ምቁፅፃር ካብቲ መሳፍንታዊ ስርዓት ንላዕሊ እቲ ማርክሲስታዊ ዝሓሸ ውፅኢታዊ ኮይኑ፤ ኩሎም ሓረስቶት ግና ንናይ ማርክሲስት ኮነ ኣምሓራዊ ዕላማታት ተኣመንቲ ኣይነበሩን። በቶም ወትሮ ድሌታቶም ምስቲ ንጉስ ዘይኸዱ ዝነበሩ መኳንንቲ ቦታ እቲ መንግስቲ ሕብረታት ሓረስቶት ኣጣዩኹ ብዝበለፀ ውፅኢታዊነት ከገዝእ ከኢሉ እዩ። ካብ ምብራቓዊ ጥምረት ዝመፁ ኣማኸርቲ ብ1979 ዝተኣወጀ ጥርናፊ (ሰፈራ) ከመፅእ ፅዕንቶ ኔሩዎም፤ እዚ ኣዋጅ እዚ ኣብ መንግስታዊ ሕርሻታት ተወሳኺ ትኹረት ከግበር ጌሩ። እዞም ትካላት ናይ መንግስቲ ናይ ስላላ ናቐጣ እዮም፤ ኣብኦም ዝሰርሑ እውን ናይቲ ከባቢ ሰባት ኣይነበሩን። ካብ 1977 እስካብ 1984 መንግስታዊ ሕርሻታት ብዝሸፍንዎ ሰፍሓት መሬት ብሰለስተ ዕፅፊ ወሲኹም። ምህርቲ ግና ኣብ መንግስታዊ ሕርሻታት የቐልቁል ኔሩ፤ ኣለን ሆበን 21 ጥሪ 1985 ሕታም *ዘ ኒው ሪፐብሊክ* ከምዝፀሓፎ መንግስቲ ገና ብዕፅፊ ከውሰኹም ኔሩ ውጥን ዘውፀእ።

ሆበን ከምዝሰዕብ ኣስፊሩ ኔሩ፤ “ኣብ ግብርና ዘለዎ ቁፅፅር ንምግፋሕ መንግስቲ መሊሱ ግብሪ ኣውራዳ፣ መንግስታዊ ናይ መሸጣ ኤጀንሲ ኣዋቂሩ፣ ተመን ዋጋ ኣውጂኡ፣ ከፈሪ ትፅቢት ዝግበር ምህርቲ ድልደላ ጌሩ እናፍለጠን ኣብ መሸጣ እኽሊ ኢድ ኣእታዊነቱ እናወሰኸን ኔሩ። ከምቲ ዝፅበ እዞም ስጉምቲታት ናይቶም ሓረስቶት ናይ ምምራት ድሌቶም ከወርድ ጌርዎም።”

ዘጋባይ ፖል ቫሌሊ “መንግስቲ ንሓረስቶት ዝፀርበሉ መንገዲ” (“How Mengistu Hammers the Peasants”) ኣብ ዝብል ናይ 1 ለካቲት 1985 *ዘ ታይምስ* ፅሑፋ ነዚ ኣብ ከይዲ ዝነበረ ፖሊሲ ከምዝሰዕብ ይገልጾ፤

እቶም ናይ መንግስቲ ሰባት ኣፊካ ኣብ እትበሃል ንኢሸተይ ናይ ገጠር ከተማ ዕዲጋ ተሓቢኦም ንቶም ሓረስቶት ይፅበዩዎም ኔርዎም። ጣፍ፤ ልሙድ

እኛሊ ኢትዮጵያ፤ ኣብ ደቡባዊ ዝኾነ ክፍለ ሃገር ሲዳሞ ናይ ሎሚ ዘበን ምህርቲ ጣፍ ብዙሕ ኣይነበረን፤ እዚ ማለት ግና፤ እቶም ሓረስቶት ከም ዝሓሰብዎ፤ ነታ ዘላቶም ተረፍ ምህርቲ ፅቡቕ ዋጋ ከረኽቡላ እዮም። ነዚ ዝሓሰብዎ ዘለዉ ተመን ዋጋ ምህርቲታት መንግስቲ መንግስቲ ከየስተውዓሉ እዩ።

ኣብቲ ዕለት ኣብ ኣፊካ ህውክት ተላዒሉ ኔሩ። ካብ ኮርፓሬሽን መሸጣ ግብርና ዝመፁ ኣባላት መብዛሕቲኦም ሓረስቶት ምህርቲ ጣፎም ናብታ ሓመዳም ዕዲጋ ከሳብ ዘምፅኡ እናተፀበዩ ፀኒሖም መንነቶም ኣፍሊጦሞም። ነቲ ዝወሰንዎ ዕላዊ መሸጢ ዋጋ ነቶም ሓረስቶት ኣፍሊጦሞም፤ ብተወሳኺ እውን መላእ ምህርቶም እቲ ኮርፓሬሽን ከም ዝገዝኦም ነገርዎም።

እቲ ዝተተመነ ዋጋ ንምእማን ብዝኾነብድ መልክዑ ትሑት ኔሩ። እቶም ሓረስቶት ተቓዊሞምዎ። ገሊኦም እውን በዚ ዋጋ እዚ ካብ ምሻዋ ናብ ዓዶም ምምላስ ከምዝመርፁ ገሊዖም እኹሎም ከኣሰሩ ጀመሩ። ካብኡ እቶም ካብቲ ትካል ዝመፁ ሰባት ማንም ምህርቲ ከምልስ ከምዘይፍቀዱ ገሊዖምሎም። እቶም ሓረስቶት ጫው ጫው እናበሉ እኹሎም ከስሕቡ ጀመሩ። እቶም ናይቲ ትካል ሰባት ክድፍኡ ጀመሩ። ካብኡ ናይ መንግስቲ ቈዋዳታት ዝኾኑ ምስ መፁ እቶም ሓረስቶት ኣማራጺ ከም ዘይብሎም ፈሊጦም ከእዘቡ ጀሚሮም።

ናይዚ ፖሊሲ እዚ ፅዕንቶ 1 ታሕሳስ 1985 ኣብ ዝወፀ ናይ ዘ ኒው ዮርክ ታይምስ መፅሄት ከለፎርድ ዲ. መይ ግልፂ ኮይንሉ ከምዚ ገሊፅዎ ኔሩ፤ ኣብታ ካብ ኣዲስ ኣበባ ወዲእኻ እትርከብን ማእኸለወይቲ ዓዲ ዝኾነት ክፍለ ሃገር ሸዋ ቦቲ ዝተተመነ ዋጋ ሓረስቶት ምሻዋ ስለዘይደለዩ ምሕርቲ ከይተኣከበ ይተርፍ ኔሩ። እዚኣቶም ሓቅታት ግና ብሰበ ስልጣን መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ ቁፅሪ ክኣትዉ ኣይተገብሩን ኔሮም። ኣብቲ ዝሓለፈ ዓለርተ ዓመት [1970ታት] መወዳእታ፤ ስርሒት ሞስኮ ዝኾነ ፍልስፍና ግብርና ከምዘፈሸለ ኩሉ ዓይነት ዳታታት ዘርእዩ እንተኾኑ፤ እቲ መንግስቲ [ኢትዮጵያ] ግና በዚ ናይ ሶቭየት ቅዲ (ሞዴል) ደፊእኦ፤ ካብኡ እውን ሓደ ሰጉምቲ ብምውሳኽ ሓረስቶት ብግዲ ካብ ሰሜን ናብ ደቡብ ብዘይፈቓዶም ከስፍሮም ጀሚሩ። ብዓይኒ ደርጊ፤ ዘይከሓዱ ዳታታት፤ ብሓይሊ ርእዮተ ዓለም ከስዓሩ

ዝግበእም ዕንቅፋታት እዮም። ምህርቲ ዋላ እንተንቆልቆለ ኣብ ገበር መሰረት መዋቕር ሓይሊ ግና ተሃኒፁ እዩ። (ዋላ እቲ መሰረተ ትምህርቲ ንምግፋሕ ተባሂሉ ኣብ ዝተገብረ ዘመተ - ካብቲ መንግስቲ ዓመታት እቲ ዘይከሓድ ሓጺ ስራሕ ኔሩ - ኣብዚ እውን ቁፅፅር መንግስቲ ኣብ ልዕሊ ሓረስቶት ምግፋሕ እቲ ኣውራ ጭብጢ ኔሩ። ኣብ መላእ ሃገር ኣምሓርኛ ናይ መምሃሪ ቋንቋ እዩ፤ እቶም መምሃሪ መግሕፍቲ ድማ ተሸከምቲ ማርክሳዊ ስርፀት ዶክትሪን እዮም።)

ኣብ መጀመርታ 1980ታት መፅነውቲ ፖሊሲታት ግብርና፣ ድርቂን ኣብ ኤርትራን ትግራይን ዝነበሩ ኣንፃር መንግስቲ ዝተልዓሉ ዓመባትን - ነቲ ሓረስቶት ዝርብሑሉ መሬትን ሃፍቲ ክፍቲን ዝሃሰዩ - ውፅኢቶም ካብ ናይ ዩክሬይን ናይ 1932 - 1933 ዋሜት ንድሓር እቲ ዝኸፍኦ ዋሜት ክወርድ ጌሩ። ከም ዩክሬይን ከዓ ዘይተሞከሩ ንድፊ ሓሳባዊ ናይ ግብርና ዋርነፋ መርሃት ኣብቶም ንዘመናት ብመሳፍንታዊ ስርዓት ክኸሰዩ ኣብ ዝፀንሑ ሓረስቶት ከዓስል ተጌሩ፤ እዚ ከዓ ዒላማ መንግስቲ ዘበገሶ ብሂረሰባት ትኹረት ዝገበረ መድልዎ ኔሩ።

ኣብ ሰሜናዊ ክፍለ ሃገራት ጎንደር፣ ወሎ፣ ትግራይን ኤርትራን ኣማኢት ኣሸሓት ሰባት እንተሞቱ እውን ደርግ ግና 200 ሚሊዮን ዶላር ኣፍሲሱ ኣብ መስከረም 1984 ዓስራይ ዓመት እቲ ወያነ የኸብር ኔሩ። እቲ በዓል ብሰሜን ኮርያውያን ቁፅፅር እዩ ተኸይዱ፤ ካብ ምብራቓዊ ወገን ዝመፁ ሰባ ስልጣናት ኣብቲ በዓል ተረኺቦም ኔሮም። ኣብዚ ግዜ እዚ መንግስቱ ሸሙ ዋራሕ ዘይተብሃለ እምበር ብኹሉ መዳይ ንጉስ ኮይኑ ኔሩ - ኣብዛ ሃገር ክልተ ሽሕ ዓመታት ታሪኽ ካብቶም ዝነበሩ ጥንኲር ነገስታት እቲ ሓጺ ኮይኑ። ናይ ታይም ኣውራ ፀብባይ ሂነሪ ሙለርን ናይቲ መፅሄት ናይ ናይሮቢ ጨንፈር ሓላፊ ጄምስ ዋይልድን ንመንግስቱ ቃለ ምሕትት ካብ ዝገበሩሉ ናይ ሕ.መ ጋዜጠኛታት ብሕታዊ ኔሮም። ኣብ ታይም (4 ነሐስ 1986) ኣብ ዝፀሓፍዎ ዓምዲ ናይ 1986 ሓጋይ ዋንሒቶም ከም ዝስዕብ ይገልፅዎ፤

[መንግስቱ] ብናይ ማርክስን ሌኒንን ምስልታት ዘጋየፀ ስሑው ዝኾነ ክፍለ መሰብሰቢ ናይ ሀ ቅርፂ ኣብ ዘለዎ ነዊሕ ጠረጴዛ ርእሲ ኮፍ ኢሉ። ... ኣርባዕተ ሰዓት ኣብ ዝወሰደ ቃለ ምሕትት፤ ከም ሓውልቲ ኣይተንቀሳቕሰን ኔሩ፣ ስምዒት ዘይንበቦ ገፁ ክኮሳተር ዋራሕ እዩ ይቕየር ዝነበረ። መንግስቱ መጀመርታ ዘይመፀ ምንም ዓይነት ሕቶ መልሲ ኣይህብን ኢሉ ኣቢዩ።

አነጋግርኦ ልሰላሰ ኮይኑ ቃና ቃላቱ ግና ከም በረድ ዝዘሐላ ነቓ ዘይብላ ርገዐንነት ዝተሰከማ ኔረን። የዲንቱ ዋላ ሓንሳብ ኣብ ኢጋይሹ መተኩር ኔረን ኣይዓርፋን ዝነበራ፤ ሓደ ሓደ ሻዕ ዝዘይረኣዩ ኢጋይሽ ወይ ኮዓ ኣብቲ መንደቕ ንስተሰቓሉ ምስሊታት ይዛረብ ዘሎ እዩ ይመስል ዝነበረ።

ድሕሪ በዓል ዓሰራይ ዓመት ግዝፈት እቲ ሞጫት ደርጊ ዓርሱ ክሓብኦ ዘይከኣሉ ኮይንዎ። ኣባላት ቴሌቪዥን ምዕራባውያን ዝኾኑ ናብዛ ሃገር ክኣትዉ ተፈቂድሎም። ህዝቢ ምዕራባዊ ዓለም ዘርኣዮ መልሲ ቅፅበታዊ ኔሩ። ቅድሚ ዓሰርተ ዓመት መሓዛ ሕ.መ ኣሜሪካ እናሃለወት ብሰንኪ ሞጫት ከምዝተዋረደቶ ሎሚ መሓዛ ሶቭየት ሩሲያ ኮይና ብሰንኪ ሞጫት ኣይትዋረድን። ኣባላት ባይቶ ሕ.መ ኣሜሪካ ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ከነጋግሩን ነቲ መዓት ንምንካይ ክግበር ዝከኣል ክሪኦ ብህፁፅ ናብ ኣዲስ ኣበባ ገሰጊሶም መፁ። ናይ ሕ.መ ኣፈ ጉባኤ ሓጋዚ ምምሕዳር ዝኾነ ክሪስቶፈር ጄ. ማቲው ምስ መንግስቱ ካብ ዝተራሽቡ ልኡኻት ባይቶ ውሽጢ እቲ ሓደ ኔሩ። ኣብ ዘ ኒው ሪፐብሊክ (21 ጥሪ 1985) ማቲው ኣብ ዝፀሐፎ ዓምዱ መራሒ ኢትዮጵያ ነቲ ሞጫት ከምዚ ገለፅዎ ይብል፤ “መጠን ሞት ሰባትን እንስሳትን ብሓቂ ዘደንፀው እዩ። ... ካብቶም ጉድኣት ዝወረደም ሰባት ኣዚዮም ዝተጎድኡ ህፃናትን ሽማግሌታትን እዮም።”

እንተወሓደ ደርጊ ቁፅሪ እናሓዘ ኔሩ። ኣብ ዩክሬይን ኣብ ዝነበረ ሞጫት፤ ተመራማራይ ሮበርት ኮንኳስት *The Harvest of Sorrow* ኣብ ዝብል ስርሑ ክረምሊን [መንግስቲ ሶቭየት ሩሲያ] ሞት ክፍቲ እናቐፀሩ ግዳያት ሞት ዝኾኑ ሰባት ግና ኣይቐፀሩን ዝነበሩ።

ናይ ደርጊ ናይ ባዕሉ ኮሚሽን ተራድኡን ዳግመ ምጥያሽን ነቲ ሞጫት ትኹረት ምሃብ ዝጀመረ ብገንኡ ኔሩ። (እዚ ኮሚሽን እቲ ምምሕዳር ብዝገባእ ምስጋና ካብ ዝረሽበሎም ሰራሕቱ ሓደ ኔሩ።) ናይ 1973 - 1974 ሞጫት ነቲ ንጉስ ካብ ዙፋኑ ንምውራድ ዝነበሮ ዓብዩ ግደ ብምሕሳብ ደርጊ ብግድኡ ነዚ ኮሚሽን እዚ እቲ ወያነ ምስ ተዓወተ ቀልጢፉ ኔሩ ዘጣየሾ፤ ዓርሱ ዝኾነለ ኣካል መንግስቲ ኮይኑ ምስ ሕፅረት ምግብ ንዝተተሓሓዙ ነገራት ክርኢ ብምሕሳብ። ንዓመታት እዚ ኮሚሽን እዚ፤ ዝድለ ሓገዝ ካብ ምዕራባውያን ኣብ ዘይመፀሉ ግዘ፤ ዘሰግኡ ሓደጋታት ኩሎም

አቸዲሙ የፍልጥ ነሩ። ኣብ 30 መጋቢት 1984 ኣብ ዘውፅኦ ዓመታዊ ግውዒት ሓገዝ - ንምዕራባውያን መንግስታት ኣብ ኮረም ካብ ዝርከብ መዕቕቢ ጣቢያ ዝተፈነወ ምስሊ ኢዶም ንምዝርጋሕ ክለዓዓሉ ቅድሚ መግባሩ ቅድሚ ሸውዓተ ወርሒ ምኻኑ እዩ - እቲ ኮሚሽን ብዘገርም ትኽክላዊ ኣድማስ ግምት ነቲ ክበፅሕ ዝኽእል ጥፍኣት ጥሜት ኣፍሊጡ።

ምምሕዳር ፊገን እዞም ቀዲሞም ተፈሊጦም ጥርዓን ሓገዝ ቀሪቡሎም ኣብ ዝነበሩ ሓደጋታት ቀልጢፉ መልሲ ብዘይምሃቡ ወቕሳ ወሪድዎ። እቲ ኮሚሽን ጥርዓኑ ምስ ኣስመዐ ኣብ ጥቅምቲ 1982 ዝተረኸበ ሓገዝ እኹሊ 8,000 ቶን ጥራሕ ነሩ ሞሽንግተን ክትህብ መፅበዓ ዝኣተወቶ፤ ምስ ናይ ጥቅምቲ 1984 ግውዒት ተኸትሉ ቀዲሎም ኣብ ዘለዉ ሽዱሽተ ኣዋርሕ እንትነፃፀር ዝተረኸበ ሓገዝ 400,000 ቶን ነሩ፤ ምምሕዳር ፊገን ዝሓሸ ክገብር ካብ ህዝቢ ፅዕንቶ ይበፅሖ ነሩ። እቲ ምምሕዳር ኣብ 1982ን ቀዲሎም ኣብ ዝነበሩ ግዝያት ዝሓሸ ለጋስ ኮይኑ እንተዝነበር ብዙሕ ህይወት ሰብ ምድሓን ምተኽኣለ ነሩ፤ ዓለም ፍፁም እንተትኸውን ነሩ ከዓ ኣብቲ ምምሕዳር ዝወርድ ዝነበረ ዝመረረ ወቕሳ ተቐባላይነት ክህልዎ ነሩ። ግን ከዓ ፕሬዚደንት ፊገን መንግስቲ ኢትዮጵያ ኮሚዩኒስት ስለዝነበረ ህፃውንቲ ኢትዮጵያ ክሞቱ ፈቐዱ ኢልካ ምክታዕ ነቲ ኣውራ ነጥቢ ምስሓት እዩ ዝኸውን። ኣብ 1982፣ 1983 ደርጊ ኣብ ሕርሻ ዝነበሮ ፖሊሲ ቁሩብ መለሳለሶ ሕ.መን ካልኦት ለገስቲን እውን ዝሓሸ ደገፍ ምገባሩ ነሮም። ስታሊኒስታዊ ኢኮኖሚክስ ደርጊን ኣብ ኤርትራን ትግራይን ተወሊዶም ዝነበሩ ክልተ ብታሪሽ ደባይ ውግእ ዓበይቲ ዝኾኑ ዓመፃት ደባይ ተዋጋእቲን ንሰሜን ኢትዮጵያ ኣብ ቀልቀል ጥሜት ክኸውን ጌሮም ነሮም። መንግስቲ ሕ.መ ኣሜሪካ ንሰብልታት ሕርሻ ዘቃፅልን ብሓደ ኢዱ ድርቁ ኣብ ዘጥቀደም ከባቢታት ክላስተር ፈንጂ ጌሩ ደብዳብ ንዝፍፅምን ብኻሊኦ ኢዱ ከዓ ኢጃንሲ ረድኤት ተጠቂሙ እኹሊ ንዝልምንን መንግስቲ ሓገዝ ወሃቢ ኮይኑ ክረኣ ኣይደለየን።

እዚ ሰግኣት እዚ ሰዓቢም ኣብ ዝመፁ ክስተታት ውፅኢቲ ኣርኢዩ እዩ። ኣብ 1984 - 1985 ክሳብ ሓደ ሚሊዮን (1,000,000) ዝበፅሖ ሓረስቶት ምሚቶም ደርጊ ዝነበሮ ፖሊሲ ሕርሻ ዋላ ቁሩብ እውን ክቕይር ኣይገበርን። ብኣንፃሩ እቲ ጥሜት ደርጊ ፖሊሲኡ ዝገደደ ኣትሪሩ ክቕፅለሉ እዩ ዝገበሮ። ንተጋሩ ቦታ ቀዩሩ ዳግም ምስፋሩን ንኦሮሞታት ብገጠር መንደር ምጥርናፋን (ኮሌክቲቫይዜሽን)

ብናህሪ ቀላልሉ፤ ኣብ ሓምሌ 1985 ኣብ ልዕሊ ደባይ ተዋጋኢቲ ዝኸፈቶ ዓብዩ መዋቃዕቲ ንዝሓለፉ ዓሰርተ ዓመታት ካብ ዝተገብሩ ውግኣት ኩሎም እቲ ዝተረረ ነሩ። ብወፅኢቱ ከዓ፤ ዋላ እቲ ድርቂ ኣብ መፋርቕ 1985 ይወዳእ እምበር፤ እቲ ዝነበረ መዋቕራዊ ሕፅረት ምግብ ግና ምውሳኽ ቀሊሉ፤ እዚ ከም ፀብዓብ ዩኤስኤይድ እዩ። በዚ ምህርቲ ዝግ ብዝበለሉ ኣካይዳ ኣብ 1990 ኣብ ኢትዮጵያ ሕፅረት ምግብ 2.5 ሚሊዮን ቶን ከምዝበፀሕ እዩ ዝፀበ፤ እዚ ኣብቲ ግዜ ጥሜት ምስ ዝነበረ ናይ 1.7 ሚሊዮን ቶን ሕፅረት ይነፃፀር። ዩኤስኤይድ ኣብ ኣዲስ አበባ ብዘሎ ኩነታት ተሰፋ ቆሪፁ ንዋፊታቱ ኣብ 1986 ብምንካይ ኣብ ሓንቲ ቦታ ጥራሕ 20,000 ቶን ዝቕልበሉ ናቐጣ ናብ ምንቅስቃስ ወሪዱ። እዚ ውሳኔ እዚ ብህዝቢ ሕ.መ ብዘይተቻውሞ ነሩ ቅቡል ዝተገብረ - ህዝቢ መጀመርታኡ እውን ኣብዚ ዛዕባ እዚ ዝነበረ ተገዳስነት ጠፊኡ እዩ ነሩ - እቶም ሊበራል ዲሞክራሲያውያን እውን ኣይተቻውመዎን፤ ንኣብነት ሰናተር ኤድዋርድ ኤም. ኬንዲ ካብ ልምዲ ኣይመሃርን ንዝበለ መንግስቲ ቆፅሊ ኣውሊፅ ምቕራብ ሰኪይዎ ነሩ። እቲ ዝሃሊ ዝኾነ ኮሚኒስታዊ ውድብ (ውድብ ሸቃሎ ኢትዮጵያ) ሙሉእ ንሙሉእ ምዋያኹ፤ እቲ መንግስቲ ናብ “ሶሻሊስት ዲሞክራሲ” ምቕያሩ፤ ንውግእ ዘለዎ ዘይነፅፍ ፃምእ፤ ዋላ ድርቂ ኣብ ዝበርተዐሉ እዋን ዝኾነ ይኹን ኢኮኖሚያዊ ኣካይዳ ምምሕያሻት ንምግባር ድሌት ዘይብሉ ምዃኑ፤ ኣብ ኣሜሪካ ዘሎ ምምሕዳር ሒዝዎ ዝነበረ ኣሉታዊ ቅዋም ቅኑዕነቱ ዘረጋግፀ ጥራሕ ኮይኑ። ሓላፊ ዩኤስኤይድ ኤም. ፒተር ማክፈርሰን - ናይ ፕሬዚደንት ሬገን ጉዳያት ህፁፅ ግዜ ጥሜት ኣማኸሪ ዝኾነ - ከም ዝነገረኒ መንግስቱ ምስ ማክፈርሰን ኣይፈኹብን ምባሉ ከም “ኣርማ ኩብሪ” እዩ ዝሪኡ።

ፖሊሲ መንግስቲ ኢትዮጵያ ንሓገዝ ዝፅንቅፍ ጥራሕ ዘይኮነስ ንገበርቲ ሰናይ ብዝምልከት ናይቲ መንግስቲ ዕላዊ ርድኢት ፅልኢት ዝተመልኦ ነሩ። *A Year in the Death of Africa* ኣብ ዝብል መፅሓፍ ፒተር ጌል ንሓላፊ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምዋያሽን ዝነበረ ዳዊት ወልደጊዮርጊስ “ናብ ሰድነት ዝተፀገዐ ባህርያት ቀጥተኝነት ነርዎ” ይብሉ። ጌል ብሪታኒያዊ ናይ ቴሌቪዥን ፀብዓባይ እንትኾን መፅሓፍ ኣብ 1984 ዝነበረ ፖለቲካ ረድኤት ኣመልኪቱ ዝትንትን እዩ፤ ብዛዕባ ዳዊት ተወሳኺ ከምዚ ይብል፤ ዳዊት “ሃፋትም መንግስቲታት ምዕራባውያን ምስቲ ናይ ሃገሩ መከረኛ ድኻ መንግስቲ እናነፃፀረ እንትዛረብ ሓሞትኻ ዝዘርገሉ ናይ ስነ ምግባር (ሞራል) ቀመር ኣለዎ። እዚ ቀመር እዚ ነቲ ናህቱ መንግስቲ ካብ ሓላፊነት ዘናግፍ ቀመር ነሩ።”

ኣብ ደርግ ዝነበሩ ሓላቕቶት ዳዊት በቲ ዝህበም ዝነበረ መጠንቀቕታታት መፃእቲ ሓደጋታት ካብቶም ወትሮ ክወቕሶም ድልዊ ዝኾኑ መንግስታት ምዕራባውያን ንላዕሊ ዘይስኩዮም ኔሮም። እቲ በዓል መዚ ዓው ኢሉ ንሓገዝ ብዝጠርፀ ዌፅዖ ደርጊ ድማ ብዝበለፀ ብኩናት፣ ብምስረታ ፓርቲን ዓመታዊ ክብረ በዓላትን ይፅመድ ነሩ። ምዕራባውያን መንግስታት ከመይ ኢሎም እዮም ብጥርዓናት እቲ በዓል መዚ ዝስኩ ናይ ባዕሉ ሓላቕቶት ብሒም ዘይብሉ እናሃለጢ?

ኣብ መፈለምታ እቲ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ዝመፁ ሓደጋታት ጥሜት ቀዲሙ ክሕብር ተጣዩሹ ነሩ ይኾን። ብ1984 ግና እቲ ኮሚሽን በቲ ንጉስ ግዝ ዝነበሩ ምዕራባዊነት ዝተላበሱ ሓይሊ ዘይብሎም ልሂቃን (ኢሊትስ) መተኣኻኽቢ እዩ ዝመስል ዝነበረ፤ ምስ ሶቭየት ሕብረት ተሓባቢሩ ፍርቂ በጀቱ ንኩናት የውዕል ንዝነበረ መንግስቲ ሓገዝ ምዕራባውያን ክተኣኻኽቡ ሓላፊነት ዝተውሃቦም ልሂቃን። እቲ ጥሜት ንደርጊ ፅቡቕ ስራሕ ንግዲ (ቢዝነስ) እዩ ኮይነሉ። ኣብ ወደብ ይራገፍ ንዝነበረ ሕድሕድ ቶን እኽሊ ሓገዝ 12.60 ዶላር ክፍሊት ይቕበሉሉ ነሩ። እዚ ከዓ ኢትዮጵያ ብቐዳማይ ብርኪ ሸርፊ ወፃኢ እትረኽበሉ ንዝነበረት ሰደድ ምህርቲ ቡን በሊፁ ኣውራ ፍልፍል ሸርፊ ወፃኢ ኮይነሉም። ሕ.መ ኣሜሪካ መጀመርታ ንዝሃበቶ ናይ 400,000 ቶን ረድኤት እኽሊ ንምእታው 5 ሚሊዮን ዶላር ክፍሊት ጉምሩኽ ንኢትዮጵያ ፈጊማ እያ። እቲ ካብ ኩሉ ግዜ ንላዕሊ ዝኸበረ ወፃኢ ዝተገብረሉ ናይ ሓምሌ 1985 ኣብ ኤርትራ ዝተፈነወ መጥቃዕቲ ኣጋጣሚ ዝኾነ ኣይነበረን፤ ካብ ምዕራባውያን ዝተገብረ ዝዚፍ ፈሰስ ረድኤት ስዒቡ ዝመፀ እዩ።

ኣብ መወዳእታ 1985 ናይቲ ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ኮሚሽነር ዝነበረ ዳዊት ወልደጊዮርጊስ ወትሮ ኣምሪሩ ይወቕሳ ናብ ዝነበረት ኣሜሪካ ከዲሁ ኣቲዩ። ኣብ ዝሓለፈ ሚያዝያ ደርጊ ኣብ ንግደር ንዝነበሩ ሓምሳ ሽሕ ሰደተኛታት ጭካነ ብዝተመልኦ ኩነታት ክስገጉ ኣብ ዝገብረሉ ግዝ ዳዊት ንደርጊ ወጊኑ ከምዘይተካተዐ ናብ ሕ.መ ምስ ኣተወ ከዓ ምንም ዕድል ክየባኽነ ንመራሒ ኢትዮጵያ ናብ ምውቃስ ኣቲዩ። ኣብ መወዳእታ 1986 ኣብ ኒው ዮርክ ኣብ ዝተኻየደ ናይ ኢስት-ዊስት ራውንድ ቴብል ኣኼባ ዳዊት ካብ ዝተናገሮም ነገራት ብውሑዱ እዚ ይርከቦ፤

ንኢትዮጵያ ፈለመይቲ ኣፍሪካዊት ኮሚኒስታዊ ሃገር ምግባር ቀዳማይ ሕልሚ መንግስቱ እዩ፤ ሙሉእ ንሙሉእ ኮሚኒስት ማለት እዩ፤ ናይቲ

ሃገራዊ ማሕበራዊ ርክባት ከም እንደገና ብምህናፅ ብሸንኻት ዝተኸፋፈለን ኣብ ውሽጢ ቁፅፅር ዝኾነን ማሕበረሰብ ምፍጣር። ...

[መንግስቱ] ንሓደጋ ዝሆታት ዘለዎ ሽለልተኝነት ድርቂ ዘሰዕሶ ጉድኣት ከውሰኽ ኔሩ እየ፤ ብዙሓት ገና ካብ ምጅማሩ ኣደዳ ሞት፣ ሞኜትን ሰደትን ከኾኑ ኔርዎም እዩ።

ንዓመታት እኹል ሓገዝ ኣይሃቡን ብዝብል ንምዕራባውያን እናናሸወ ምስ ፀንሐ ዳዊት ኣብ *ዘዎል ሰትሪት ጆርናል* ይሮፕ (ሚያዝያ 1986) እቲ ሓገዝ እቲ ዝኸፍኦ ኢ-ሰብኣዊ ዝኾነ መንግስቲ ኣብ ስልጣን ከቕፅል ከምዘኽኣል ዝተዛረበ ቃሉ ተፀሪሑ ኔሩ፤ “እዚ ሓገዝ እንተዘይህልው ኔሩ ደም ኣፋሳባይ ዝኾነ ቅልውላው ሰዒቡ ንመንግስቱን ጋሻዛግረታቱን ካብ ስልጣን ክሰግኑ ምገባረ ኔሩ።”

ብኸምዚ ኣቢሉ ምምሕዳር ሬገን ኣብ ልዕሊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ምስቲ ሞኜት ብዝተተሓሓዘ ይስጉሞ ዝነበረ ፖሊሲ ልክዕነት ብናይ ማርክሲስት መንግስቲ ላዕለዋይ ሓላፊ ዝተረጋገፀ ይመስል። ኣብ ልዕሊ ሳልሳይ ዓለም ከምዚ ብዝበለ መንገዲ ዓቃባይ (ኮንዘርቫቲቭ) ኣካይዳ ልክዕ ኔሩ ኢሉ ዘረጋግፀ ምስክርነት ከም ልቢ ኣይነበረን። ተወሳኺ ዓቀብቲ (ኮንዘርቫቲቭስ) እናስምዑ ዘይምንባሮም ጥራሕ እዩ ዘሕዝን ዝነበረ። ቁሩባቶም እዮም ብዛዕባ እዚ ጉዳይ ዝፅሕፉ ዝነበሩ። ከምቶም ሉሕሉሓት (ሊበራልስ) እቶም ዓቀብቲ እውን፤ ዳዊት ኣብ ዝጠልመሉ ግዜ ብኸልኦት ዛዕባታት ተወጢሮም ኔሮም።

ኣብ መእተዊ 1986 ኣብቲ ኮሚሽን ናይ ዳዊት ቀንዲ የማናይ ኢድ ዝነበረ ብርሃኔ ደፊሳ እውን ንዳዊት ተኸቲሉ ጠሊሙ ተሰደደ። ሽዑ ቁፅሪ ዝጠለሙ ሰብ ስልጣናት ኢትዮጵያ ናብ ሰማንያ ይፅጋፅ ኔሩ። ኣብ ኣፍሪካ ግና ሰብ ስልጣናት ዓጾም ራሕሪሖም እንትኸዱ ዝተለምደ ተጓንፎ ኔሩ፤ “ጠለምቲ” ተባሂሎም ከዓ ኣይፅውዑን ኔሮም። እቲ ሚዲያ ንሰደት ሰብ ስልጣናት ኢትዮጵያ ንምግለፅ ብደመ ነፍሲ ንዚ ቃል ምጥቃሙ ካብዚ ንላዕሊ ኢትዮጵያ ናብ ኮሚኒስታዊ ስርዓተ መንግስቲ ከም ዝተሸጋገረት ዘርእ መረጋገዒ ኣይነበረን፤ ምዕራባዊ ማሕበረሰብ ሞኜት ንምቅላል ረድኤት ብምግባር ኣብ ዝተወጠረሉ ግዜ ዝተፈፀመ ሽግግር ስርዓተ መንግስቲ።

ሐገዝ ህፁፅ ግዝ ማለት ህዝቢ ማለት እየ፤ ኣብ መወዳእታ 1984 ከዓ ሰባ ሰባ ስልጣን ኢትዮጵያ ምዕራባውያን - ገበርቲ ሰናይ፣ ልኡኸት መንግስቲታት፣ ጋዜጠኛታትን ውሩያት ውልቀ ሰባትን - ናብ ዓይም ክውሕዙ ክፈቕዱ ኣገዳዲ ኮይንዎም፤ እቲ በዝሒ ዋሕዚ ምዕራባውያንን ዝሰፈነ ሓዘኔታን ከዓ ኣብ ምብራቕዊ ሰልፊ ተራኢዩ ዘይፈልጥ ነሩ። ካብ ፍርቂ ንላዕሊ ዓራቱ ዘይተሓዘ ዝነበረ ሆቴል ሂልተን ንዝቐፅሉ 9 ኣዋርሕ ሙሉእ ንሙሉእ ዝተሓዘ ኮይኑ ነሩ። ኣብ ሎቢ ሂልተን ነጊሶ ዝነበረ እምነት ክንድዚ ቁፅሪ ዘለዎም ካብ ሰሜን ኣሜሪካ፣ ምዕራብ ኣውሮፓን ካልኦት ክፋላት እቲ ነፃ ዓለም ምእካቦም ንዓርሱ እቲ መንግስቲ ናይ ወፃኢን ውሽጢ ዓዲን ፖሊሲታቱ ቁሩብ ከለሳልስ ፅዕንቶ ይህልዎ ይኸን ዝብል ነሩ። ከምቲ ዝበሃል ዝነበረ ኢትዮጵያ ብሰንኪ እቲ ጥሜት ንዓርሳ ንምዕራባዊ ፅዕንቶ ክፍትቲ ክትገብር ትግደድ ኣላ እዩ። በዝሒ ዘለዎም ሰባት፤ ብዛዕባ ኣብ ዙሪኡም ይካየድ ዝነበረ ነገር ብዝመልከት፤ ኩሎም ብሓደ ግዝ ከምዚ ግርህና ብዝመልኦ ኩነታት ወትሮ ኣይጋገዩን።

“ሓቂ ንምዝራብ፤ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሎ ህይወት ንፅፅር እንትደልዩሉ ሓሳብ መመሊሱ ዝኸድ ዝነበረ ናብ *Alice in Wonderland*²⁰ ነሩ።” ክብል ኢብሊን ዋግ ኣብ ናይ 1930ታት ኢትዮጵያ ዝገልፀሉ *Remote People* ዝብል ስርሑ ይዛረብ። ዋግ ድሕሪ ፍርቂ ክፍለ ዘበን ተመሊሱ እንተዝመፅእ ውንታ (ዴጃ ቩ) ክስመዖ ነሩ። በቲ ውልቀ መላኻይ ስርዓት ዝተዘርግሑ ገደባት፤ ምስቲ ክባቢ ፅዕንቶ ሕማቕ ታሪኹ ተሓይስዎ፤ ነዚ ኣፍልጦ ዘይብሎም ህሩግ በሃልቲ ምዕራባውያን ኣብ ጥብቂ ቁፅፅር ዝግበረሉ ፖለቲካዊ ክፍሊ ክኣትዉ ብምግባር ቁሊሕ ናብ ዝብልዎ ቦታ ኩሉ ዘጋግይ መስትያት ክሪኡ ተጌሮም።

ኣቀማመጣ ርእሰ ከተማ ኢትዮጵያን ዝተሃንፀትሉ ኣገባብን ናይዚ ናይ ምትላል ከይዲ መርኣያ ኔሮም። ኣዲስ ኣበባ ብሚኒሊክ ካልኣይ እያ ዝተመሰረተት፣ ኣብ 1889። ፈላማይ ናይ ኣምሓራ ንጉስ ከም ምኒኢ መጠን ሚኒሊክ ካልኣይ ናይታ ሃፅያውት ግዝኣት ማእከል ካብ ትግራይ ናብ ገፅ ደቡብ ናብ ጎቦታት ሸዋ ክርሕቕ ድሌት ኔሮም። ዝመረዎ ቦታ ከዓ ጥቓ ጎቦ እንጦጦ ዘሎ ሜዳ ነሩ። ኮይኑ ግና 8000 ሳእኒ (2,400 ሜትር) ንውሓት ኣብ ዘለዎ ቦታ ዝሰፀብ ሕፅረት ፅንፀይቲ ኣተሓሳሳቢ

²⁰ ሕልማዊ (ፋንታሲ) ልቢ ወለድ ድርሰት።

ኔሩ። ኣብ 1900 ግና እዚ ፀገም ቶሎ ዝበቐል ቀላሚጦስ ካብ ኣውስትራሊያ ምስ ኣተወ ተፈቲሑ። ነዚ ሰዓቡ ሓደ ዓዲ በፃሒ ናብ ኣዲስ ኣበባ እንትኣትው ፈለማ ዝስመዎ ምቹውነት እቲ ዓዲ እዩ፤ እቶም ናይ ምህዳስ ስምዒት ዝህቡ ጎበታትን ፎቐድኡ ዘይጠፍእ መኣዛ ቀላሚጦስን ፅላሉን ዝፈጥርዎ ስምዒት እዩ። ዲፕሎማታትን ሰብ ፍሉይ ሞያታት ኣብ ናይ ካልኣት ኣፍሪካዊን ማእኸለዋይ ምብራቕን ዓዲታት ምስ ዝለመድዎ ዘንድድ መቐትን ዓይኒ ዘጥፍእ ነፀብራቕ ፀሓይን እንትነፃፀር “ኣዲስ” ውህብቶ ፈጣሪ ኮይናትሎም ኔሩ። ልክዕ ንስሙናት ኣብቲ ሞቃት ዝኾነ ታሕታይ ክፋሊ እቲ ኣህጉር እናነደድኻ ምስ ፀናሕኻ ናብ በራኽ ናይ ሂማላይ ጣብያ ከም ምብፃሕ ማለት እዩ። ገና ጓሃት ኣርባዕተ ሰዓት እናሃለወ ብሓመድ፣ ብጥልቁይ ቆርበትን ብረሃፅ ዝተኣልኸ ሸሚዝን ምስልካይ ተሪፍሎም። ስምዒት እዘም ኣጋይሽ ከመሓየሽ ብምግባር ንኣተኣናገድቶም ብፅቡቕ ዓይኒ ከጥምቱ ጌርዎም።

ኣብ “ኣዲስ” ዝነበሩ እቶም ዋና ኣተኣናገድቲ ኣይረኣዩን ኔሮም። ኣዲስ ኣበባ ብምኒሊክ ናይ ኣምሓራ ዱፋዕ ተጌራ እያ ተወሲዳ ዝነበረት፤ ካብ ሰነ ህንፀኣ እቲ ዝገርም ገፅ መንደቓት ኔሮም፣ ብእምኒ ተነድቁ ብጭቓ ተመረጉ ወይ እውን ብሓባን ለውጢ የብሉን። ነዋሕቲ ካብ እምኒ ዝተነድቁ ሓፁራት ካብ ደገ ናብ ውሽጢ ቀፅሪ እቲ ቤተ መንግስቲ ከይረኣ ይኸውሉ ኔሮም። ነዘም መንደቓት ሓለፎም ክኣትጢ ዝፍቀደሎም ኣባላት ማሕበረሰብ ምዕራባዊ ዓለም ቁሩባት ኔሮም። መንግስቱን ዝተረፉ ዓሰርተ ሓደ ዝመልኡ ኣባላት ፖሊትቢርኡን ካብ ሳልሳይ ዓለም ወይ ምብራቓዊ ክንፊ ወፃኢ ምስ ዘለጢ ማሕበረሰባት ዜጋታት ወፃኢ ሃገራት ኣይራኽቡን ኔሮም። ገለልተኛ ካብ ዝኾነት ሃገረ ፊንላንድ ዝመፀ ከርት ጃንሰን ጥራሕ ካብ ንቡር ወፃኢ ዕድል ተዋሂብዎ ኔሩ፤ ጃንሰን ናይ ሕቡራት ሃገራት ጉዳያት ረድኤት ኢትዮጵያ ብዝምለከት ሓጋዚ ዋና ፀሓፊ እቲ ሕብረት እዩ ኔሩ። (መንግስቱ ንመን ከዛርብ ከም ዘለዎ እንትመርፅ ኣዚዩ ጥንቁቕ እዩ፤ ምስ ናይ ዩኤስኤይድ ሓላፊ ማክፈርሰን ተራኺቡ ንምዝታይ ፍፁም ፍቓደኛ ኣይነበረን፤ እዚ ትካል ግን ካብቲ ካብ መለእ ዓለም ንኢትዮጵያ ክበፅሕ ይግበር ካብ ዝነበረ ሓገዝ ካብ ሰለስተ ሓደ ኢድ የቕርብ ዝነበረ እዩ። መራሒ ኢትዮጵያ ግና ምስቲ ሉሕሉሕ (ሊበራል) ዲሞክራቲክ ኣባል ባይቶ ምስ ዝኾነ ሃዋር ዎልፕ ተራኺቡ ኔሩ - ብናይ ዋሽንግተን መመዚኒ ንናይ ኢትዮጵያ መንግስቲ ይውግን ዝነበረ ሰብ እዩ - ብተወሳኺ ምስ ደራፋይ ሃሪ ቤላፎንቴ እውን ተራኺቡ ኔሩ፤ ኣብ ሰነ 1985 ምስ እዚ ሰብ 25 ደቓይቕ ኣብ ዝወሰደ ግዜ ዘትኦም

ብዛዕባ ኣብ ደቡብ ኣፍሪካ ዝነበረ ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላት እውን ኣልዒሎም ተዘራረቦምሉ ኔሮም።

ደርጊ ፖሊሲታቱ እውን ዝተሓብኡ እዮም ኔሮም። ንኸረኣዩ ናብ ዝተመርፀ ጥራሕ እንተዘይኾይኑ ናብ ዝመረፅካዮ ናይ ሰፊራን ጥርናፊን ቦታ ምብዓሕ ኣይከኣልን ኔሩ። ቀዝሒ ዘእትወ ወረታት ዓበይቲ ረገፃታት ሰብኣዊ መሰላት ካብ ሱዳን ብዝስምቡ ታሪኻት ስደተኛታት ኣቢሎም ናብ ኣዲስ ኣበባ ይሓልኩ ኔሮም እዮም፤ ብጥረጣረ እዮም ግና ዝረኣዩ ዝነበሩ። ኣብ ትግራይ ንዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ ብዝድግፉ ሰባት እናጋነኑ ዝትርጉምዎም ታሪኻት ጥራሕ እዮም እናተብሃሉ ይሕሰቡ ኔሮም። ልክዕ ከምቲ መንግስቲ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘለዉ ብዙሓት ናይ ምዕራባውያን ገበርቲ ሰናይ ትካላት ኣብ ትግራይን ኤርትራን ዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ “ሸፋቱ” እዮም ተባሂሎም እዮም ዝውሰዱ። እቲ ማሕበረሰብ ገበርቲ ሰናይ ኣብ ሰሜን ዝነበሩ ደባይ ተዋጋእቲ ኣብ ዓለም ካብ ዝርከቡ ኣዚዮም ቁሩባት ዝተራቐቁ ብሉፃት ደባይ ተዋጋእቲ ውሽጢ ከምዝኾኑ፤ ሰፊሕ ደገፍ ሓፋሽ ከምዘለዎም፤ እቲ መንግስቲ ድማ ይቕልቦም ኣለኹ ዝብሎም ቦታታት ኣደዳ ደብዳብ ነፈርቲ ከምዝገብር፤ ዝፈልጡሉ መንገዲ ኣይነበሮምን። ብዛዕባ እቲ ኩናት ኣብቲ መንግስታዊ ሚዲያ ኣይፅብፁብን ኔሩ። መብዛሕቲኦም ውልቀ ኣባላት ገበርቲ ሰናይት ከዓ ንምፍላጥ እውን ድሌት ኣይነበሮምን። ከምቲ ኣብ ኩሎም ምብራቓዊ ሰልፊ ዘለዋ ሃገራት ከም ዝኾነ ዝነበረ ብዛዕባ ሰፊራ፣ ጥርናፊን ኣብ ሰሜን ዘሉ ኩናትን ብዝምልከት ዝነበረ ክፍተት ዕላዊ ሓበሬታ ብሓሜት ክሸፈን የገድድ። ኣብ መንጎ ኣብ ኣዲስ ኣበባን ኣብ ካርቱምን (ካርቱም ነቶም ደባይ ተዋጋእቲ ከም ናይ ድሕሪት ደጀን እያ ኔራ) ዝርከቡ ናይ ወፃኢ ሰባት ዝነበረ ፍልልይ ኣረኣእያ እቲ ኩነታት ልክዕ ከም ኣብ ቴል ኣሺቭን ደማስቆን ዘለዉ ናይ ወፃኢ ሰባት ከም ዝነበሮም ኣፈላላይ ዝነፃፀር ዓሚቑ ኔሩ።

ብሓቂ ንምዝራብ እውን ክልተ ኢትዮጵያታት ኔረን - እታ ሓንቲ መልሐኺ ኣብ ዘይብሉ ክፍልፋል ተሓሳርካ ትረኣየካን እታ ካለእቲ ከዓ ካብ ደገ ኮይንካ ትረኣይን። ኣብ ደገ ኩናት፣ ደርግ፣ ደህንነታዊ ደገፋት እትገብረሉ ምብራቕ ጀርመን፣ ንኣሽሓት ዝቐፀሩ ፖለቲካዊ እሳራት፣ ናብ ጥርናፊ ዝገበር ዝነበረ መጓሰ ይረኣ። እዚ ዓለም እዚ - ምዕራባውያን ናብ ኣዲስ ኣበባ ምውሓዝ እንትጅምሩ መክርኦም ዝጀመረ እኒ ኣሕመድን ኦሮሙቶት ሃረርጌ ዝመልእዎ ዓለም - ዝሓዞ ሓቂ ነቶም ካብቲ ዓዲ

ክወፁ ከግበሩ ንዘይደልዩ ወፃኢተኛታት ዘይፀረዩ፣ ዘጠራዋርን ዘስግእን ነገሮም እዩ። ነዚ ዓለም እዚ እናፀውፁ ከቐርብ ምግባር ሰናይ ኣይነበረን። ኣብ ሱዳን፤ ንዓርሳ እውን ብጥሜት ተጠቂዓ ዝነበረት ጎረቤት ሃገር፤ ናይ ሕ. መ ደጋፊ ዝኾነ ምምሕዳር ጃፋር ኒመሪ መንግስቲ ዝነበሮ ክፍኣት እናልዓልካ ምዝታይ ሓደ ነገር ነፋ፤ ኣብ ኢትዮጵያ ግና፤ ክፍኣቱ ካለእ ዓርሱ ዝኸኣለ መለክዒ ዘድልዩ ዝነበረ እዩ፤ ከምኡ ኣይነበረን። ምዕራባውያን ንመንግቱ ከይወቕሱ ተሓቲሞም ኔሮም። ናይ ፈረንሳይ ገባሪ ሰናይ ዝኾነ ዶብ ኣልቦ ሓኻይም (Doctors Without Borders) ወይ ከዓ ኤም. ኤስ. ኤፍ ነቲ ናይ ሰፊፊ መደብ ብዘይ ሰጋእ መጋእ ስለዝተቐመመ ዓዲ ገዲፋ ካብ ኢትዮጵያ ክወፅእ ተጌሩ ነፋ፤ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዝነበሩ ማሕበረሰብ ወፃኢተኛታት ከዓ ነቲ ጉጅለ ወጊኖም ኣይተዛረቡን ኔሮም። ኩሎም ናብ ዝሕብኡሉ ዝጎዩ ኔሮም ዝመስሉ።

ዘይሩ፣ ዘይሩ እቲ ብጥብቂ ምንም ነገር ከይልሑኽ ተጌሩ ዝተኸፋፈለ ዓለም - ናይ እኒ ዳዊት፣ እኒ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን፤ እዚ ኮሚሽን ፊቕዱ ዝጉብነዩ ዝነበሩ ናይ መቐለቢ ማእከላት - ካብ ደገ ኮይኑ ይዝረብ ንዝነበረ ዝፃባእ ነፋ፣ እቲ ናይ ሓኻይም ጉጅለ ይብሉ ንዝነበረ ዝፃባእ ነፋ። እቲ ኮሚሽን ኣብ ኢትዮጵያ ልመድ ከምቲ ዝኸኖ ቢሮክራሲያዊ ዝነበረ ክኾን ይኸእል ግዕዙይ ግና ኣይነበረን። ነቲ ቢሮክራሲ ጥሒስካ ምሕላፍ (ምፍሻል) ይከኣል ነፋ፣ ኣይከኣልን ድዩ? ካብዚ ኮሚሽን እዚ ዝሓሸ ናይ ተራድኦ ትካል ኣብ ኣፍሪካ ነፋ ይፈልጥ ዶ? ናይዚ ኮሚሽን ውፅኢታዊነት ናይ ደርግ ኣውንታዊ ገፅን ደርግ ነቲ ሓገዝ ክሳለጥ ዝነበሮ ድልዉነትን ዘርእ ኣይኮነን ድዩ? ደገፍ ምዕራባውያን እናወሰኸ ብዝኸደ ቁፅሪ ዳዊት ኣብ ውሽጢ እቲ ቤተ መንግስቲ ዝነበሮ ቅቡልነት ክውሰኽ ኣይሕግዝን ድዩ ነፋ? ባዚ መንገዲ ኣቢልካ ኣይኮነን ድዩ ንኢትዮጵያ ናብ ምዕራባውያን ገፅ ክትዘውር ምግባር ዝከኣል ዝነበረ?

ሓቂ እዩ እቲ ኮሚሽን ግዕዙይ ኣይነበረን። ኣብ ኢትዮጵያ እኽሊ ሓገዝ ብመንግስቲ ኢትዮጵያ ይበሓት (ይውሰድ) ዝነበረ ንስልታዊ (ስትራተጂካዊ) ረብሓታት ተባሂሉ ነፋ፤ ንውልቃዊ ረብሓ ግን ኣይነበረን። መንግስቱ ምስ ጥፍኣቱ እናሃለወ ከም ዛዩርን ናይጄርያን ዝበሉ ዓድታት ዝነበረ ብርኪ ሌብነት ክነግስ ግን ኣይተዓገሰን። ከምቲ ኣቐዲመ ዝተቐመከዎ ንሱ ግዕዙይ እንተዝኸውን ነፋ ዝቐተሉን ዝሳቐዩን ሰባት ምክነዩ

ኔሩ። እቲ ቢሮክራሲ ብዝምልከት እውን ከሰርሕ ዝኸለል ኔሩ፤ እዚ ግና ኣብ መንነትካ ዝተመሰረተ እዩ። ወሳኒ ሕቶ ክሓቱ ዝኸለሉ ሰራሕተኛታት ኢምባሲ ሕ. መን ካልኦት ሃገራትን ካብ ኣዲስ ኣበባ ወፃኢ ክንቀሳቅሱ ፈቓድ ንምርካብ ወትሮ የፀግመሎም ኔሩ። ናይ ዩኤስኤይድ ቤት ዕሕፈት ሓገዝ ሓደጋ ወፃኢ ዓድታት ሓላፊ ዝነበረ ጀነራል ጁልየስ ቤክቶን ን*ኒውስዊክ* (ሰኔ 1985) ከምዝተናገሮ፤ “ኣብኡ ን30 መዓልቲታት ከም ዝፀንሕ ሰበ ሰልጣን ኢትዮጵያ ቀዲሞም ይፈልጡ እዮም ኔሮም። ኣብቲ ቅድሚ ዝብገሰሉ ዕለት ምሽት ግና ‘ፈቓድ ጉዕዞኻ የብልናን’ ተባሂለ።”

ናይቲ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ውፅኢታዊነት ቅቡል እዩ። ግና ብወገን ደርጊ ካብ ሰብኣዊ ተገዳስነት ዝመፀ ኣይነበረን። ኣብ ኢትዮጵያ ትካላዊ ውሕልልና ብቲ ኮሚሽን ጥራሕ ዝተገደበ ኣይነበረን። መንገዲ ኣየር ኢትዮጵያ ካብ ኣፍሪካ እቲ ብውሕሉል ኣተሓሕዞ ይምራሕ ዝነበረ ትካል ኔሩ፤ እቲ መንገዲ ኣየር ብሰዓቱ ናይ ምርካብ መዝገቡ ልክዕ ከምቶም ውሕሉላት ምዕራባውያን መንገዲ ኣየራት ዝበለ እዩ። ኣብ ትግራይን ኤርትራን ዝነበራ ናይቶም ደባይ ተዋጋእቲ ዝኾና ትካላት ተራድኦ ከምቲ ኮሚሽን ውሕሉላትን ምስቲ ዝሰርሓሉ ዝነበራ ኣፀጋሚ ኩነታት ኣብ ግምት ኣእትኻ እንትነፃፀሩ ካብኡ ብዝሓሸ ብርኪ ተጣበብቲ እውን እየን ኔረን። ሕሰብም፡ ኣየናይ ናይ ሳብ-ሳሃራ ኣፍሪካዊ ሃገር - ዝተወሰኑ ሚሊዮናት ሰባት ብጥርናፈ ከንቀሳቅሱ ሓሳብ ከም ዘለዎም ኣፍሊጦም - ብናይማን ዝገብርዎ? ዋላ ግፍፂ ብዝተመልኦ ኩነታት እውን ኮይኑ? ናይ ኢትዮጵያ ጥሜትን ድኽነት መግለፂ ኣፍሪካዊ መለለዩ ይኾን መንቀሊ ምኽንያቶም ግና ከም ካልኦት ኣፍሪካ ሃገራት ዝበለ ኣይነበረን። እቲ ሰሜናዊ ክፍሊ እዛ ሃገር ዘይምልምቡ ብሰንኪ መሃይምነትን ጉድለት ብቅዓትን ኣይነበረን። ውፅኢታዊነት (ውሕሉልነት) ሃገራዊ ፍሉይ ጠባይ እዩ ኔሩ፤ እቲ ሓደ ጨንፈር መንግስታዊ መሓውር ህይወት ሰብ ከድሕን ብብቅዓት እናሰርሐ እናሃለወ ካልኦት መሓውር መንግስቲ ከዓ ብብቅዓት ብኸለእ ተፃራሪ ኣንፈት ይንቀሳቅሱ ኔሮም።

ብዙሓት ኣዲስ ኣበባ ዝመረቡቶም ዝገበሩ ምዕራባውያን ማህበረሰባት ከም ዝገመትዎ እቲ ሓገዝ ንኢትዮጵያ ናብ ምዕራባውያን ከንዲ ትቐርብ ዝገበረ እቲ ንጥፈታት ረድኤት ደርጊ ዝበለፀ ሱርንቀላዊነት ክሕዝ (ራዲካላይዝ ክኾን) ምስ ዝገበር

ንጥፈት እዩ ዝገጠመ። ኣብ መእተዊ 1985፤ ሆቴል ሂልተን ብምዕራባውያን ኣጋይሽ መሊኡ እናሃለወ፤ ኣርባዕተ ማርክሲስታዊ ክልስ ሓሳቦችታት - ኣለሙ ኣበበ፣ ሸዋንዳን በለጠ፣ ሸመልስ ማዘንጊያን ፋሲካ ሲደለልን ዝተብሃሉ - ጭፍራ ኣርባዕተ (Gang of Four) ዝብል ሳን ዝተውሃቦም ናይ መንግስቱ ላዕሊዎት ኣማኸርቲ ኮይኖም መዓኦም። ኣብ 9 ለካቲት ንማእኸላይ መደብ ነበርቲ ከተማ ብተወሳኺ ንምሕሳይ ተሓሲቡ ናይ ቁጠባዊ ምፅንካር (ወፃኢ ምንካይ) መደብ ወፃኡ። ብተወሳኺ ልዕሊ 250 ዶላር ብወርሒ ዝረኽቡ ዝነበሩ ደሞዝተኛታት ናይ ምዕራባውያን ሱፍ ገዲፎም ከም ናይ ሰሜን ኮርያ ቅዱ ዘለዎ ክዳን ክገብሩ ግዲ ተጌሩ ነሩ። እዚ ማርክሲስታዊ ፍልስፍና ስነ ፅባቕ ንምስራፅ ዝተገብረ ነሩ። ኣብ ሚያዝያ፤ ኣብ ናይ ፓርቲ ሽቃሎ ኢትዮጵያ ኣኼባ፤ መንግስቲ ንሶቶቶት ሕብረት ኣወዲሱ ንናይ “ኣሜሪካ ሃፅያዊ ተስፋ-ሕፋ-ሓይነት” ኣውጊዙ፤ ምዕራባውያን ፈሰስ ዝገብርዎ ዝነበረ ዝዚፍ ሓገዝ ረድኤት ግና ኣየልዓሉን። ኣብ ግንቦት ናህሪ ተግባራዊነት ጥርናፈ ወሲኹ ቀፀለ። ዳዊትን መስተኡን ነቲ ጥሜት ኣብ ምቁፅፃር ብምፅዋቶም ዝበለፀ እናተነፀሉ ይመፁ ኔሮም። ኩሉ ፖለቲካዊ ጉርሒ ዘለዎ ውድቀት ዳዊት ርሑቕ ከም ዘይኾነ ንምርኣይ ኣይሰኣናን ነሩ። ከም ዳዊት ንዝበለ ግብራዊ (ፕራግማቲክ) ዝኾነ ፣ ምዕራባዊ ዘመም በዓል መዚ ኣብቲ ቤተ መንግስቲ ፅዕንቶ ክረክብ ዕድል ዘለዎ እንተዝኾነ ነሩ፤ እቲ መንግስቲ ዝተፈለየ ስብእና ምሃለዎ ነሩ።

እቲ ሓቂ ግና ኣብ ርእሰ ከተማ ኢትዮጵያ ዝቐመጡ ዝነበሩ መብዛሕቲኦም ኣባላት ምዕራባዊ ማሕበረሰብ ዝኾኑ፤ ኣብቲ ግዝ ጥሜት ናይ ምዕራባዊ ዓለም ዓይኒን እዚኒን ኮይኖም ነቲ ሚዲያ ሓበሬታ የቐበልዎ ዝነበሩ፤ ነቲ ሓቂ ክቕበሉ ዝደልዩ ዓይነት ሰባት ኣይነበሩን። ኣብ ሕቡራት መንግስታት “ኢትዮጵያ” ዝብል መፀውዒ ስያመ ዝድላዩ ዓይነት መስካሕካሓይ ምስሊ ኣብ ርእሲ ሰባት ከመፅእ እንተገበረ “ኣዲስ” ግና ንኸትቅመጠላ እተኸፍእ ቦታ ኣይነበረትን። (ብዛዕባ ካልኣት ርእሰ መዲናታት ኣፍሪካ፤ ኣብ ገጠረን ዝነበረ መኽራ ኣዚዩ ዝነክየለን፤ ከምዚ ክበሃል ኣይከኣልን።) ብክፋል ነቲ ዝነበረ ዘሕጉስ ስምዒት መንቀሊኡ እቲ ደጉዓዊ ኩነታት ኣየር እታ ከተማ ነሩ። ከተማ ኢትዮጵያ ናይ ትካል ሕብረት ኣፍሪካ ዋና ቤት ፅሕፈት ዝሓዘት ከም መጠን ምእና ዝሓሸ ፅሬት፣ መንገዲታት፣ ሓደሽቲ ህንፃታትን ብዝገባእ መፀባበቕ ዝተገብረሎም ኣፀዳት (ፓርክታት) ኔሮምዋ። ሆቴል ሂልተን ምስ ካልኣት ሆቴላት ሂልተን ዓለም እንትነፃፀር ብዝገባእ ዝተትሓዘን ኣብ ኣውራ ቦታ እታ ከተማ

ዝተጣየሽን ኔሩ፤ ናይ ሂልተን ዝወዓየ ናይ ደገ መሐመሲ ራህያ (ፑል) ኣብ መወዳእታ ሰሙን ኣብቲ ከተማ ንዝነበሩ ኣባላት ምዕራባዊ ማሕበረሰብ ዝሰሕብ ግልጋሎት ኔሩ።

ምግቢ ብዝምልከት፤ ኣብ ገበሬት ሚሊዮናት ኣብ ጥሜት ክህልዉ ይኽእሉ፤ ንወፃኢተኛታት ግና “ኣዲስ” ኣብቲ ኣህጉር ንምምጋብ ዝሓሹ ካብ ዝኾኑሎም ቦታታት ሓንቲ ኔራ፡ ብደንቢ ዝተዳለወ ብፈሓም ዝተጠብሰ ስጋ፤ ዓሳ ናይል ፐርቶ፤ ናይ ጣሊያንን ቻይናን ብሄራዊ ምግብታት ወትሮ ይርከቡ ኔሮም። ሂልተን ካብ ሓደ ንላዕሊ ብደንቢ ዝተደራጀዉ ቤት ብልዒታት ጥራሕ ኣይኮነን ዝነበሮ፤ ኣብታ ከተማ ካልእት እውን ኔሮም እዮም። ነቲ ምዝንጋዕ ዝዕንቅፋ ልቢ ዝሰብሩ ትርኢታት ኣብ ቀረባ ኣይነበሩን፤ ልክዕ ናይ እምኒ መንደቕ ንናይ ደርጊ እኮይ ከዊሎም ከም ዝሓብኡ ናይ ሓፂን ሓፀር እውን ነቲ ኣብቲ ከባቢ ዝነበረ ሓቕታት ሰፈር ደኽታማት ፈሊዩ ዝነፀለ ኔሩ። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ብዙሓት ለመንቲ እውን የለዉን፤ ንኣብነት ማንም ይጠምየላ ኣብ ዘይነበረት ግብፂ ካብ ዘለዉ ለመንቲ ኣዚዮም ዝነከዩ ኔሮም። ክረስቶፈር ጄ. ማቲውስ ኣብ *ዘ ኒው ሪፐብሊክ* (21 ጥሪ 1985) ኣብ ዘውፀኦ ፅሑፋ ብዛዕባ ርእሰ ከተማ ኢትዮጵያ እቲ ዓሚቑ ዝኾነ ትዕዝብቲ ኣስፊሩ ኔሩ፤ “ሚሊዮባት ይጠምየላ ኣብ ዝነበረት ሃገር ንምንባር ዝልምን ወይ ዳምዳም በሃሊ ኣይነበረን። ከግረም ጀሚረ። ናብ ከተማ ናይ ምምፃእ ዋጋ ከይመፃኻ ካብ ምትራፍ ንላዕሊ ክኸውን ኣለዎ ማለት እዩ። ኣብቲ መኻን ከባቢ፤ ዝሞት ዘሎ ከባቢ እዛ ሃገር፤ ናይ ምዕናሕ ዋጋ ናብ ሞት ብርግፀኝነት ዝፀጋጋዕ እንተኾይኑ ናብዛ ከተማ ናይ ምምፃእ ዋጋ ካብዚ ንላዕሊ ዝኸፍኦ እዩ ማለት እዩ፤ ካብ ምዕግጋዕ ንላዕሊ ርግፀኝነት ዘለዎ።”

ማቲውስ፤ ምናልባሽ እውን ከይተፈለጦ፤ ናብቲ ናይ 1980ታት ኢትዮጵያ ሓቂ ተፀጊዑ ኔሩ - ኣብኡ ዝነበሩ ዝነበሩ ብዙሓት ወፃኢተኛታትን ነቲ ኩነታት ይትንትኑ ዝነበሩ ጋዜጠኛታትን ክበፅሑሉ ዘይከኣልዎ ሓቂ - ኢትዮጵያ፤ ከም ሶሪያን ዓራቕን፤ ኣብ ምዝማን ዝነበረትን ቁፅፅር ዝዓሰሎ ናይ ላዕለዋይ ኣመሓዳሪ ፖሊሳዊ ስርዓተ መንግስቲ ዘለዋ፤ ብዝኸፍኦን ዝረቐቐን ናይ ጭቆና መሳርሒ ዝተሓገዘ ሓደ ጎሳ ወይ ብሄረሰብ ናብ ላዕሊ ዝደየበላን ሃገር ኔራ። ነቶም ሓላፊነት ዝተውሃቦም መኮንናት ነዛ ሃፅያዊት ሃገር ካብቶም ዓመፅቲ ምክልኻል ነቲ ድርቂ ካብ ምክልኻል ንላዕሊ ዝኸበረ

ዋጋ ኔርዎ። ናይ መበል ዓሰርተ ትሸዓተ ክፍለ ዘበን ኣውራ ሃፅያውያን ዝኾኑን ናብ መበል ዓስራ ክፍለ ዘበን ክሰጋገሩን ዝኸኣሉ ሶቭየታውያን ነዚ ብዝገባእ ተረዲኦምዎ ኔሮም። ደርግ ነዚ ቅድሚት ዝገብሮ ዕላምኡ ከሳኽዕ ከዓ ዝዚፍ ፅዕነት መሳርሒ የራግፋሉ ኔሮም፤ ሕ.መ ትሕዝዝ ዝነበረት ኣብቲ ቅድሚት ዘይሰርዖ ፀገሙ ኔሩ።

ማቲውስ ከም ዝተዓዘበ ኣብ ዙሪያ እቲ ቤተ መንግስቲን እቶም ሰፈር ደኽታማት መንደቕ ከም ዘሎ ኣብ ዙሪያ እቲ ጥሜት እውን መንደቕ ኔሩ። እቶም ነዳያን ሓረስቶት ናብቲ ከተማ ቅድሚ ምብፅሖም ተሓፊሶም ይእስሩ ኔሮም። ኤርትራውያን፣ ተጋሩን ኣብ ሰሜን ኢትዮጵያ ዘለዉ ካልኦት ህዝብታትን ግና ብኣማኢት ኣሻሒቶም ይሞቱ ኔሮም፤ ናይ ኣምሓራ ዱፋዕ ኣብ ዝኾነ ኣዲስ ኣበባ ዘለዉ ዕዳጋታት ግና ብእኽሊ ዝሃጠሩ ኔሮም። ዋጋ እኽሊ ዓብዩ ወሰኽ ኣርኢዩ ክኾን ይኽእል እዩ እንተወሓደ ግን ኣሎ፣ ኣይጠፍኣን። ኣብ ኣስመራ እውን፤ ብመንግስቲ ዝተዓረደትን ናይ ኤርትራ ዋና ከተማ ዝኾነትን፤ ምግብ መሊኡ ኔሩ ምኽንያቱ ነቲ ህዝቢ ኣፅጊብካ ብሰላም ኮፍ ክተብሎ ንቲ መንግስቲ ስልታዊ ረብሓ ስለዝነበሮ እዩ። ሓደ ናይ ምዕራባውያን ተራድኦ ትካል ከምዘቕረቦ ሚሰጢራዊ ፀብባብ እቲ “ውፅኢታዊን ውፋይን” ዝኾነ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምዋያሽን ኣብ ወሎ ሰባት እናጥመየ ኣብ ትግራይን ኤርትራን ቃልሲ ዝከየደሎም ዘሎ ወሰንቲ ቁልፊ ቦታታት መሪፁ እኽሊ የእትው ኔሩ፤ ብተወሳኺ እውን ካብ ኣዲስ ኣበባ ውፅኢ ኢሎም ኣብ ዝርከቡ ቦታታት ይህግሮ ኔሩ። (ኣብ ፈላማይ መፋርቕ 1985 ኢትዮጵያ ዘድልዩ ዝነበረ 750,000 ቶን እኽሊ ብናይ ደገ ለገስቲ ብመልኡ ዋላ ይወሃባ እምበር እቲ ኮሚሽን ናብ ወሎ ዝሰደዶ ነቲ ቦታ ካብ ዝተመደበ ነቲ ርብዓ መጠን ጥራሕ ኔሩ።)

መልክዕ ክሕዝ ተጌሩ ዝነበረ ከዋነ (ሪያሊቲ) ርእሰ ከተማ ኢትዮጵያ፤ ኣብ ዓለም እቲ ዝኸፍቀ ቀዛሓይ ዝኾነ ኣረመኔያዊ መንግስቲ ጥራሕ ክፈጥሮ ዝኽእል መልክዕ፤ እቲ ቦታ ነቶም ናይ ወፃኢ ኣጋይሽ ሰሓባይ ክኸውን ጌርዎ ኔሩ። “ኣዲስ” ንሰራሕተኛታት ትካላት ተራድኦ ምቕውቲ ምደባ ቦታ ሰራሕ እያ ኔራ። ኣብ ገጠር ዝነበረ ኩነታት “ፍፁም መስካሕካሓይ” እዩ ኔሩ “ኣብቲ ዜና” እውን ከምኡ ይቐርብ ኔሩ፤ እዚ ከዓ ኣብቲ ትርኢት ተረኺቦም ንዝነበሩ ሰባት ክብረትን ንህይወት ሰርሖም (ኬርየር) ዕቤት ዝረኽቡሉን ዕድል ዝፈጠረ ኮይኑሎም። እዚ ጥቕሚ እናሃለዎ ነዚ ክዘርጉ ዝሓሰቡ ኣዚኖም ውሑዳት ጥራሕ ኔሮም። ኣብ ናይ ሂልተን ሎቢ ኮይንካ ንደርግ ካብ ምውቃስ ንምምሕዳር ሬገን ምውቃስ ዝቐለለ ኔሩ።

ኣብ 1921 ሓድሽ መንግስቲ ቦልሸቪክ ኣብ ሕብረት ሶቭየት ብዝተኸተልዎ ምህርቲ እኽለ ናይ ምውራስ ፖሊሲ ምኽንያት ዓብዪ ጥሜት ወረዳ ኣናጊዕዎም ኔሩ። ናይ ደገ ሓገዝ ኣድላዩ ኔሩ፤ ህዝቢ ሕ.መ እውን ለጋስነቶም ዘርኣዮሉ ግዜ ኔሩ። ድሕሪ ሽውዓተ ዓመት ፕሬዚደንት ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ኮይኑ ዝተመርፀ ሀርበርት ሁቨር ናይ መሪሕነት ግደ እናተፃወተ ኩባዲ 12 ሚሊዮን ሓረስቶት ዓንጊሎ። መንግስቲ ቦልሸቪክ እስትንፋስ ረኺቡ ኣብ ዝቕፅሉ ዓመታት ካብዚ እውን ዝገደደ ጥሜት ኣብ ህዝቦም ከውርዱ ክኢሎም።

ኣብ ኢትዮጵያን ኣብ ሕቡራት መንግስታትን ግና ነዚ ታሪኻዊ ልምዲ ኣቓልቦ ዝሃቦ ኣይነበረን። ኣብ ገና 1984 ሴናተር ኬነዲ ናብቶም ናይ ህፁፅ ግዜ መቐለቢ ጣብያትት ብፅሒት ጌሩ ምምላሱ ሰዓቡ ኣብ 7 ለካቲት 1985 ነቲ ጥሜት ብዝምልከት ንኡስ-ኮሚቴ ፖሊሲ ስደትን ስደተኛታትን ባዕቶ ተወከልቲ ህዝቢ ዝተሰርሐ ፀብዓብ መሰረት “ድርጅ ኣብ ዘመናዊ ታሪኽ” / “Famine in Modern History” ኣብ ዝብል ሳንዱቕ ሽዱሽተ ቀዳሞም ዝነበሩ ድርቂታት ዝርዝር ሰፊሩ ይርከብ። ካብ ኩሎም እቲ ዝዓበየ ጥሜት ዝነበረ ኣብ ዩክሬን ኔሩ፤ ናብቲ ዝርዝር ግን ከይተሓወሰ ተረፋ።

መፋርቕ 1980ታት ኣብ ኢትዮጵያ ዝነበረ ንጥፈት ተራድኦ ምዕራባውያን፤ ልክዕ ቅድሚ ስድሳ ዓመታት ኣብ ሶቭየት ሕብረት ከም ዝነበረ፤ ብስነ ሓሳባዊ መርሕ ዝተነድፈን ንግዚኡ እውን እንተኾነ ማእለያ ዘየይብሉ ህይወት ሰባት ኣብ ምድሓን ዝተዓወተን ኔሩ። ብዝተወሰነ ብርኪ ነዚ ንምዕዋት ሓደ ገፅካ እንትውቃዕ እቲ ካሊእ እውን ኣዘርካ ምሃብ ኣድላይ ኣካይዳ ኔሩ። (ካሊእ ሰብ ብኣንፃሩ ከካታዕ ይኽእል እዩ።) ዝኾነ ኮይኑ ኣብ ኢትዮጵያ ዝተገብረ ርብርብ ተራድኦ ስልጣን መንግስቱ ኣብ ምዕቃብ ዓብዪ ግደ ኔርዎ፤ ናይ ሁቨር ሃገዝ ንስልጣን ሌኒንን ስታሊንን ኣብ ምዕቃብ ካብ ዝነበረ ግደ ዝዓዘዘ። ዳዊት ምስ ጠለመ ዝሃቦም ቃላት ክንኣምን እንተኾይና ሎሚ ንዝተመሰረተት ናይ ደርጊ ህዝባዊት ዲሞክራቲክ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ ህልውና ኣብ ምቕፃል እቲ ረድኤት ዓብዪ ግደ ኔርዎ፤ እዞ ዓዲ ብመንፅር ምግቢ መፃኢኣ ካብቲ ዝሓለፈቶ እውን ዝፀልመተ እዩ ዝመስል።

ኣብ ረድኤት ጥራሕ ዝተመርኮሰ ፖሊሲ ፀገሙ ኣብ ኢትዮጵያ ይካየድ ንዝነበረ ዝዚፍ ድራማ ዘይርእኦ ዝነበረ ምጻኢ እዩ። እቲ ሸለል ዝበሃል ዝነበረ፤ ዋላ ዝምስጥ ምርኢት

አይኹን እምበር ንመፃሊ ዕድል ኢትዮጵያ ግና ወሳናይ ዛዕባ ኔሩ። አቃልቦ ሕ.መ ግና አብቲ ረቂቕን ብደገ ኣብ ዝረአን ክዋነ ዝዓሰለ ጥራሕ ኔሩ።

ኣብ ኢትዮጵያ ሓደ ጥሜት ጥራሕ ይንበር እምበር፤ ካብ ሸሞንተ ክሳብ ዓስርተ ሚሊዮን ዝግመቱ ግዳያቱ ብመንፅር ሓላፊነት፤ ኣብ ሰሜን ኢትዮጵያ ኣብ ኩናት ብዝነበሩ ሰለስተ ወገናት፤ ተኸፋፊሎም ኔሮም። ኣብ ትግራይን ኤርትራን ካብቶም ወሰንቲ ከተማታት ወፃኢ ዘለዉ ከባቢታት ኣብ ኢድ ቁፅፅር ኣንፃር መንግስቲ ይዋግኡ ኣብ ዝነበሩ ደባይ ተዋጋኢቲ፤ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ (ህግሓኤን) ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ (ህወሓትን) ኢድ ኔሮም፤ ከልቲኦም ነናይ ዓርሶም ተራድኦ ትካል ዝነበሮም እንትኸውን ዕላምኦም ከዓ ምስቲ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምዋያሽን ሓደ ኔሩ። ወተሃደራት ወትሮ ኣብ ምንቅስቃስ ኮይኖም፤ እቶም ሓረስቶት እውን ብበዝሒ ኮይኖም ኣብ ዝንቀሳቆሱሉ ኩነታት ብትኽክል ኣበየናይ ቦታ ክንደየናይ ሰባት ጠሚዮም ከምዘለዉ ምፍላጥ ከበደ ኔሩ። ካብዞም ሰባት ካብ ሰለስተ ሓደ ወይ ክልተ ኢድ ዝኹኑ ብህዝባዊ ግንባርን ህወሓትን ኣብ ዝተትሓዙ ቦታታት ዝነበሩ ክኹኑ ይኽእሉ። እቲ ልሙድ ዝነበረ ግምት ካብቶም ካብ ሸሞንተ ክሳብ ዓስርተ ሚሊዮን ካብ ዝኹኑ ዝጠመዩ ሰባት ፍርቆም ዝኹኑ እቶም ደባይ ተዋጋኢቲ ጥራሕ ከበፅሑሎም ኣብ ዝኽእሉሎም ቦታታት ዝርከቡ እዮም ተባሂሉ እዩ። እዚ ንጋዜጠኛታት ዝህቦ ትርጉም ናይ ኢትዮጵያ መዲና ዝኹነት ኣዲስ ኣበባ ናይቲ ታሪኽ ፍርቂ ገፅ ጥራሕ ንምፅብፃብ እትኸውን ቦታ እያ ማለት እዩ። እቲ ካለእ ገፅ ንምርኣይ ካርቱምን ኣብ ሱዳን ጥቓ ዶብ ትግራይን ኤርትራን ካብቶም ድክት ብዝመልኦ ኩነታት ሰፊሮም ዝነበሩን ኔሩ ምርካብ ዝከኣል።

ኣብ ትግራይ መንግስቲ ይቆፃፀርም ናብ ዝነበሩ ቦታታት ንምኽድ ጉዕዞ ንምድላውን ፈቓድ ንምርካብን ክሳብ ሰለስተ መዓልቲ ግዜ ይጠልብ ኔሩ። ኣብዚ ግዜ እቲ ጋዜጠኛ ኣብ ሆቴል ሂልተን ኣብ ኣዲስ ኣበባ ፃንሒት ይገብር። ካብኡ ናብ መፅርፎ ነፈርቲ ብመኪና ናይ ዓስርተ ሓመሽተ ደቂቓ መንገዲ እያ፤ ካብዚ መፅርፎ ነፈርቲ ዘውዳዊ ሓይሊ ኣየር ብሪታኒያ ኣብ መቐለ፤ ማእኸል ትግራይ፤ ናብ ዝርከብ ናይ ህፁፅ ግዜ መቐለቢ ጣብያ ንናይ ዓርሱ ናይ ሓገዝ ምምልላስ በረራ ኣብ ዝገብረሉ ሰዓት ይወስደዛ። ለካቲት 1986 ኣብ መቐለ ንንጥፊታት ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምዋያሽን ምስራእኹ ናይዚ ኮሚሽን ተነሓናሒ ዝኹኑ ብደባይ ተዋጋኢይ ሓይሊ ህወሓት

ዝካየድ ማይህበር ረድኤት ትግራይ (ማረት) ኣብ ከባቢኡ ዝጠመዩ ሓረስቶት ከመይ ከም ዝሕዝ ክርኢ ደሊዩ። ህወሓት ናብ ዝቆፃፀር ቦታ ምሕላፍ ግና ከቢድ ኔሩ።

ካብ ዓለም ለኻዊ ማሕበረሰብ ንህወሓት ኣፍልጦ ዝሃበ ማንም ኣይነበረን (ህወሓት ውግእ ዘካይደሎም መሳርሒታቱ ኩሎም ካብ ደርግ ዝማረኹም ኔሮም።) ምስ ቀይሕ ባሕሪ ዘዳውባ ኤርትራ እንትነፃፀር ትግራይ ብመሬት ዝተኸበበትን ምስ ደጋዊ ዓለም ብታሪኽ ሉሕሉሕ ርክብ ወይ ከዓ ዳርጋ ርክብ ዘይነበራ ግዝኣት ኔራ። ማረት ምስቲ ኮሚሽን እንትነፃፀር፤ ብመንፅር ገንዘብን ዝተምሓረ ሓይሊ ሰብን፤ ዝነበሮ ሃፍተ ገነት ብዙሕ ኣይነበረን። እቲ ኮሚሽን ዓለም ለኻዊ ኣፍልጦ ኣብ ዘለዋ ከተማ መረበቱ ዝገበረን ከም ዳዊት ዝኣምሰለ ኣብ ሕ.መ ናይ ዩኒቨርሲቲ ትምህርቱ ዝወደእ ሰብ ዝመርሖ ኔሩ፤ ከምዚ እውን ኮይኑ ግና ንብነይቲ ወፃኢ ተኻታት ኣብ ዘለዎም ዝተፃበበ ፃንሒት እንታይ ከምዘድልዮም ብውሱን መልክቡ ኣፍልጦ ዝነበሮ ይመስል። ማረት እውን ካብኡ ዝገደደ ኔሩ። ካብዚ ብተወሳኺ ማረት ኣብ ይሁንታ ሰበ ስልጣን ሱዳን ዝመርከዝ ኔሩ፤ እዞም ሰበ ስልጣን ከዓ ከምቶም ኢትዮጵያውያን ውፅኢታዊ ኣይነበሩን።

ልክዕ ከምቲ ኮሚሽን ማረት እውን ብፅሒት ንዝገብር ጋዜጠኛ ኩነታት ከመቻቸው ሰለስተ መዓልቲታት ይወሰደሉ ኔሩ። እቲ ጋዜጠኛ ፃንሒት ዝገብረሉ ግና ኣብ ናይ ኣዲስ ኣበባ ሆቴል ሂልተን ዘይኮነስ ማረት ኣብ ገዳሪፍ ኣብ ዝነበሮ መዕርፎ ኣጋይሽ ኔሩ። ካብ ካርቱም ብኣውቶብስ ጉዕዞ ዝተወሰኑ ሰዓታት ከይድካ እትበፅሐሉ ኣብ ምብራቓዊ ሱዳን ባድማ ኣብ ዝኾነ መሬት ዝርከብ መዕቕቢ ሰደተኛታት ውሽጢ እዩ።

እቲ መዕርፎ ኣጋይሽ ዓሓፍ ተበቲንሉ ኣብ ዝረኣን ለመንቲ ዝመልኡሉን ጎደና ዝርከብ እዩ፤ ብኡኡ ዝሓልፉ ሾፌራት ናይ መኪንኦም ጥሩምባ ምእዋይ ጠጠው ኣየብሉን። እታ ትጠብስ ፀሓይ፣ ፅላል ዘይርከብ ምኻኑን እቲ ዓርጋግ ጫውጫው ተሓዊስዎን መብዛሕቲኦም ጋዜጠኛታት ካብታ ቀፅሪ ከይወፁ ይገብሮም፤ ኣብዚ ቀፅሪ ምስ ሓደ ብሪታኒያዊ ጋዜጠኛ ኮይነ ንሰለስተ መዓልቲ ናብ ናይ ህወሓት ግዝኣት ዝወሰዱና ዓጀብቲ ከሳብ ዝመፁ ተፀቢና ኢና። ኣብ እንፅበየሉ ግዜ ኣብ ዝኩርኩሕ ወንበር ኮፍ ኢልና ነቲ ናይ በረኻ ፀሓይ ዝከላኸል ዘሎ መስኮት ኣማዕዲና ንርኢ ኔርና። ቁሩብ ሰዓታት ሕልፍ እናበለ ዘይፈልሐ ሎሚ ዝተገብረሉ ማይ ብላስቲክ መትሓዚ ማይ

ይመፀልና እሞ ኣብቲ ጨርቂ ዝተኸድንን ዝተሰብረን ናይ ሓጽን ጠረጴዛ ኮፍ የብሉልና። ኣብ ላዕሊ ዝተገጥመ ንፋስ መውሃቢ መንበድብድ ኣይሰርሕን፤ እቲ ክፍሊ ሃመማ ዝመልእ ነፍሱ። ማይ ቡንባ ኣይነበረን፤ ብዛዕባ ኩነታት እቲ ሽቓቕ ኣይዝረብን። ምሽት ኣብቲ መረባ ክንድቅስ ሓርፋፍ ኮበርታ ይወሃበና ነፍሱ። መወዳእታ ለካቲት ከም መጠን ምንባሩ መጠን እተን ጣንጡ ብዘሕጉስ መልክዑ ብዙሕ ኣይነበራን፤ ዓሶ ናይ ምትሓዝ ዕድል እውን ብተመሳሳሊ ይንኪየልና ማለት እዩ።

ድሕሪ እቲ ፈላማይ መዓልቲ ኣብቲ መዕርፎ ኣጋይሽ ምግቢ ምምባእ ጠጠው ኢሉ። ካብቲ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ንላዕሊ ሕዕረት ፍልፍል ገንዘብ ዝነበሮ ማረት ድሕሪ ፈላማይ መዓልቲ ጋዜጠኛታትን በፃሕቲ ገበርቲ ሰናዶትን ንዓርሶም ከምግቡ ኣለዎም ዝብል ደንቢ ነርዖ። ኣብታ ከተማ ብናይ ምዕራባውያን መዐቀኒ ክብላዕ ዝኸኣል ምግቢ ዝቐርብ ቤት ምግቢ ብዘይምንባሩ፤ ናብ ናይ ገዳሪፍ ዓብዪ ዕዳጋ ከይድና ብዙሕ ሸኮር ዝተገብሮ ሻሂን ዝተጠብሰ ባኒን ምስ ናርገ ንበልዕ ነርና፤ ኣብ ዘጉብጥ ወንበር ኮይና ብሃመማን ቅሓፍን ተሽቢብና ብኹሉ ኣንፈት ድምባ ደርፊ እናጨደረ ንበልዕ። ኣብ ሳልሳይ መዓልቲ ኣብ ገዳሪፍ ይነበር ዝነበረ ሓደ ሰራሕተኛ ተራድኦ ትካል ኣሕዚንናዮ ናብ ካርቱም ቅድሚ ምኻዱ ናይ ገዝኡ ቁልፊ ሂብና። ብወውይ ማይ ሰብነትና ተሓዲብና ብዝተኣሸጉ ናይ ሂንዝ ሾርባ ታኒታት ዝተመልእ ኣርማዲኡ ዘሚትናሉ። ኣብቲ መፅንሒ ኣጋይሽ ኣብ ዝቐንሳሎም ሰለስተ መዓልታት ሒዘናዮም ዝነበርና ክነንብዎም እንኸእሎም ነገራትና ኩሎም ተወዲኦምና ኔሮም ኣብቲ ገዛ ዝረኹብናዮ ዝንበብ ነገር ሓንቲ ናይ ኣልበርት ሽቮትዘር *Out of My Life and Thought* እትብል መፅሓፍ ቅዳሕን ናይ ቀደም ዝኾነ ናይ *Penthouse* ሕታምን ኔሮም። ኣብቲ ናይ ተራድኦ ትካል ሰራሕተኛ ገዛ ዘሕለፍናዮም ቁሩባት ሰዓታት ካብ ጉዕዞና እቶም ዝበለፁ ምቕት ዝነበሮም ሰዓታት ኮይኖምና። ህወሓት ኣብ ዝቆፃፀሮም ቀጠናታት ምስ ኣተና ከዓ ኩነታት ካብቲ ኣብ ኣጋይሽ መቐበሊ ዝነበሩሉ ዝገደዱ ኮይኖም።

በዚ በለ በቲ ብኣካላዊ ምቕት እንትረእ ዝገጠመኒ ነገራት ሕማቓት እዮም ኔሮም፤ ኣፍሪካ መረበቶም ብዝገብሩ ፀብፀብቲ ዝገጥሞም ነገራት መዐቀኒ እንትረእዮ ግና ዝገጠመኒ ዝኸፍኡ ኣይነበሩን። ናይ ታይም ዘጋቢ ጄምስ ዋይልድ ንኽልተ ሰሙን ናብ ሩባ ዛየር ዝገበሮ መገሻ ኣነ ኣብ ትግራይ ካብ ዝገጠመኒ ዝገደደ ዘስካሕክሕ ነፍሱ። ናይ

ኩባል ኒውስ ኔትዎርክ (ሲኤንኤን) ፀብባቢ ዝኾነ ጌራ ስትራቴጂከርን ናይ ሞሽንግተን ፖስት ፀብባቢ ብሌይን ሃርደን ኣብ ደቡባዊ ሱዳን ምስ ዓረባዊ መንግስቲ ካርቱም ኣብ ኩናት ምስ ዝነበሩ ተዋጋኒቲ ኣብ ዝጓዓዙሉ ግዜ ንዝተወሰኑ መዓልታት ብዘይ ምግብ ኣሕሊፎም ኔሮም። ከምዚ ምዃኑ እናፈለጥኩ እውን ኣነ ኣብ ገዳሪፍ ዝነበረኒ ባንኬት ብዝርዝር ዝገለፅኩም እቲ ሞሜት ከምቲ ይፅብፀቡሉ ዝነበረ መንገዲ ንምንታይን ከመይን ክፅብፀብ ከም ዝኽእል ርድኢት ንምፍጣር ወሳኒ ስለዝኾነ እዩ።

ጋዜጠኛነት ንሕንሕ ዝበዝሐ ስራሕ ካብ ምዃኑ ዝተልዓለ ጋዜጠኛታት እቲ ኣነ ዝሓለፍኩዎ ፈተና ከፃወሩ ድሉዋት እዮም፤ በዚ ዓውረኡም ንኣርታእቲ ሓለቕቶም ዘርዊ ታሪኽ ዘኽሰቡሉ እንተኾይኖም። ኣብ ኣሜሪካ ዝርከቡ ሙብዛሕቲኦም ኣርታእቲ ግና ናብ ትግራይ ዝተገብረ መገሻ ብዝዘሆ ውፅኢት ዝረውዩ ዓይነት ኣይኮኑን፤ ኣብ ትግራይ ነቲ ፅብላላ ኣምሓራ ዘለዎ ማርክሲስት መንግስቲ ዝቃለሱ ዝነበሩ ንዓርሶም እቶም ዓመፅቲ እውን ማርክሲስት እዮም ኔሮም። ብመንፅር ኣብ ኩናት፣ ሞሜትን ብሄረሰባዊ ፅልኢትን ዘሉ ርክብ ትግራይ እንትትምርመር መስደመም እያ። ንዓይኒ ዘርዊ ትርኢት ግና ኣይነበራን። ብወገን መንግስቲ ከም ዝነበሩ ናይ መቐለቢ ናቕጣታት ዝጠመዩ ሰባት ብሓደ ግዜ ብበዝሒ ኮይኖም ተኣኪቦም ብቐለሉ ኣይርከቡን። ናይ ኣርታእቲ ኣውራ ድሌት ዝነበረ እቶም ፀብፀብቶም ቀልጢፎም ናብቶም መቐለቢ ናቕጣታት ኣቲዮም ብዝተኸኣለ መጠን ቀልጢፎም ወሃኦም ከም መሳርሒታት ዘመናዊ መራኸቢ ቴሌክስን ሳተላይትን ዘለዉሉ ቦታ ኮይኖም ፀብባቦም ብቐለቡፍ ናብ ሃገሮም ሕቡራት መንግስታት ክልእኹሎም እዩ። ሓደ ፀብባቢ ነዚ ልእኹቶ እዚ ብኣዩር ብሓደ መዓልቲ ካብ ኣዲስ ኣበባ ሆቴል ሂልተን ተበጊሱ በሂሕኻ ብምምላስ ዑደት ክፍፅም ዝከኣሎ እንተኾይኑ ንምንታይ ተባሂሉ እዩ ኣብ ምብራቓዊ ሱዳን ኣብ ዘሉ ዑና ገዛ ተፀባዩ፣ ካብኡ ቀሂሉ ብዓጀብቲ መኻይን ኮይኑ፣ ንኽልተ ሰሙን ኣብ ትግራይ ከይተመቻቸወሉ፣ ንሕማም ክቃላፅ ናብ ዝኸለለሉ ኩነታት እንታይ ኣጥሓሎ? ምቹው ኣማራፂ እናሃለወ ናብዚ ነገር ምእታው ናይማን ኣድላዩ ድዩ? ሰባት እንተኾነ ኣብ ኩሉ ቦታ እዮም ዝጠምዩ ዘለዉ። በዩናይ ወገን ኮይንካ እንተፀብፀብካዮ ለውጢ ዶ ከምዕእ ኔሩ እዩ?

እቲ ዛዕባ በያኑ ሞሜት ጥራሕ እንተኾይኑ ብሓቂ ለውጢ ኣይምሃለዮን። ኮይኑ ግና እቲ ሞሜት ናይ ካሊእ ዝገዘፈ ነገር - ካብ ሞሜት ንላዕሊ እውን ዋጋ ዝነበሮ - ኣካልን ሓደ ስኽ ኢሉ ዝፅብፀብ ታሪኽ ዘይኮነስ ዓርሱ ዝኸኣለ ታሪኽዊ ከይዲ ኔሩ፤

ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሎ መንግስቲ ነዚ ከይዲ እዚ ናብ ብርሃን ቀትሪ ከምዕእ ምንም ድሌት ስለዘይነበር ቦቲ ናይ ደባይ ተዋጋእቲ ወገን ኮይንካ ዝበለፀ ክትርደኦ እትኽእል ታሪኻዊ ከይዲ እናሓለፈ ነሩ።

ሚዲያ ናይ ህዝቢ መገልገላይ ከም ዝኾነ ካብ ናይ ኢትዮጵያ ሞጫት ንላዕሊ ኣብቲ ኣስርእት ዓመት እቲ ዘረድኦ ዓለም ለኻዊ ተጓጎፎ ኣይነበረን። ምስሊታት ቴሌቪዥንን ፅሑፋት ዜናን ናይ ሞጫት ስቅያት ናብ መንበሪ ገዛውቲ ኣሜሪካውያን ክበፅሑ ጌሮም፤ እዚ ከዓ ወሓዝ ሓገዝ ረድኤት ክህልውን ነፍሲ ብዙሓት ክድሕንን ጌሩ። እቲ ናይ ቴሌቪዥን ቴክኒካዊ ሞበባት ህዝቢ ሕ.መ እቲ ሞጫት ውሽጣም ክሰመዖም ዋላ እንተኽኣለ ብዓብዩ ግና እቲ ሚዲያ ህዝቢ ነዚ ፀገም እዚ ካብ ሱሩ ክርደኦ ክገብር ኣይተኽኣሎን። ካብ ምስላዊ ምርኢት ንላዕሊ ክኽዱ ዝገበኦም ዝነበሩ ጋዜጣታታት ከይተረፉ፤ ምስቲ ድራማ ሞጫት ብዙሃን ተቐርቂሮም ተሪፎም፤ እቲ ታሪኻዊን ፖለቲካዊን ተዛማዲ ገፅ እቲ ሞጫት ግና ብዓብዩ ክይተዘከረ ተሪፋ። እቲ ሞጫት ሓደ ዘስግእ ኣዝማምያ ከም ዘሎ እዩ ኣቃሊዑ፤ ኣንፈት ሓደ ፀብባብ ኣብ ምሕባር ቴሌቪዥን ክሕዞ ዝኽኣለ ቦታ መሪሕነት፤ በዚ ሓይሊ እዚ ኣቢሉ እቲ ናይ ሕትመት ሚዲያ እውን ኣስር ቴሌቪዥን ክሰዕብ ምግዳድ ዝኽእለሉ ኣዝማሚያ ከም ዝወነነ ተጋሂዱ።

እቲ ሞጫት እምበር ኢትዮጵያ ባዕላ ግና ናይማን ትኽክለኛ ሽፋን ሚዲያታት ኣይረኽበትን። ምኽንያቱ ኣብ ኣፍሪካ ንነዊሕ ግዜ ይካየድ ዝነበረ ኩፍት ብናይ መንግስቲ ገፅ ኮይንካ ብደንቢ ስለዘይረኣይ ነሩ፤ መንቀሊ እቲ ሞጫት ብኣውርኡ ድርቁ እዩ ተባሂሉ ተሓሊፋ። ስለዚ ኣብ ርእሲ ህዝቢ እቲ ሞጫት፤ ልክዕ ከም ናይ ሜክሲኮ ራዕዲ መሬት፤ ካለኦ ናይ ሓደጋ ታሪኽ ሞራሕ ኮይኑ ነሩ ዝተቐርፀ። ኮይኑ ግና ከም ሓደ ቀጥታ ክፅብፀብ ዝተሓርደ ናይ ወፃኢ ዜና - ዕላምኡ ንህዝቢ ነቲ ሓደ ክፋል ኩርናዕ ዓለም ብዝሓሸ ምርጽኽ ክርዳእ ምግባር ክኾን ዝገበኦ ዝነበረ - ሚዲያ ሕ.መ ግና ንጉዳያት ማእኸላይ ምብራቕ፣ ደቡብ ኤስያን ካልኦት ክፋላት ሳልሳይ ዓለም ኣብ ዝፅብፀበሉ ግዜ ንዓርሱ ካብ ዘቐመጦ ብርኪ ብዘሕዝን ርሕቐት ወዳቕ ተሪፋ። ምስሊታት ቴሌቪዥን ኢትዮጵያ ኣቲያቶ ትርክብ ዝነበረት መዓት ትኹረት ክግበረሉ ኣብ ምግባር ስለዘድሃበን ብተወሳኺ እውን ቴሌቪዥን ነቲ ኣዝማሚያ ፀብባቢ ፀሊዩ ስለዝነበረን ሽፋን ሚዲያ ሓያልን ግን ድማ ዕምቆት ዘይብሉን (ዝባናዊ) ኮይኑ ተሪፋ።

22 ለካቲት 1987፤ ኢትዮጵያ ካብ ዓይኒ ሚዲያ ካብ እትርሕቕ ናብ ከባቢ ዓመት ምስ ገበረት፤ ብዙሕ ዘይተፅሓፈሉ ኣዚዩ ኣገዳሲ (ዕቱብ) ተጓንፎ ተካይዱ፤ ኢትዮጵያ ብፅሒ ማርክሲስታዊት ሃገረ መንግስቲ ኮይና፤ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ፤ “ዝመርሓ ሓይሊ” ከዓ ሓደ ማርክሲስታዊ ፓርቲ ኮይኑ። እዚ ሰኽ ኢልክ ንመርኣያ ዝተገብረ ነገር ኣይነበረን። ኣብ ኣፍሪካ ኣዚያ ስልታዊት ኣብ ዝኾነ ቦታ እትርከብን ብበዝሃ ህዝቢ ካልኣይ ዝኾነት ሃገረ ኢትዮጵያ ከሕሰብ ብዝከኣል መንገዲ ብምልኡ ናይ ሶቭየት ቅዲ ተቐቢላ ኤራ፤ ኣብቲ ኣህጉር ከምዚ እንትትገብር እታ ፈለመይቲ ሃገር እያ። እታ ኮፕቲክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን፤ ልክዕ ከምቶም ካልኦት ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያናት ሃገራት ባልካንን ሶቭየትን ከምዝኾንዎ ኩሉ፤ ኣብ ትሕቲ ጭቆናን ጨወያን ወዲቓ ኤራ። ብዝሓት ቁፅሪ ዘለዎም ሓረስቶት ብግዲ ተጠርኒፎም ሓድሽ ህይወት ጀሚሮም እዮም፤ ሕብረት ሶቭየት ወሳኔ ወተሃደራዊ ናቕጣ ተዋሂባ ኣላ፤ ነቲ ፓርቲ ሓዊሱ ናይ መንግስቲ መዋቕር ናብ ምብራቓዊ ደምበ ከሰምር ተጌሩ ኣሉ። ካልኦት ደገፍቲ ሶቭየት ዝነበሩ ሃገራት ኣፍሪካ፤ ኣንጎላን ሞዛምቢክን፤ ከምዚ ብዝበለ ልምዲ ኣይሓለፉን፤ ዋላ ኒካራጓይ እውን እንተኾነት በዚ ብርኪ እዚ ሽግግር ኣየካየደትን።

ናይ ዓሰርተ ሰለስተ ዓመታት ከይዲ ውፅኢት እዩ ኣሩ፤ ብ 1974 ካብ ዕልዋ ሃይለስላሴ ዝጀመረ ከይዲ። እቲ ማርክሲስታዊ መንግስቲ ዘምፀኦ ወያነ ግና እስካብ መወዳእታ 1978 ኣይተዛዘመን ኣሩ፤ እቲ ገዛኢ ውድብ ሽቃሎ ኢትዮጵያ ዕላዊ ብዝኾነ መንገዲ ዝተጣየሸ እውን፤ ኣብ ድሮ እቲ ዓብዱ ድርቂ፤ ኣብ መወዳእታ 1984 እዩ ዝነበረ። ሚዲያታት ሕ.መ ኣብ ኢትዮጵያ ዓብዱ ትኹረት ጌረናሉ ኣብ ዝነበረ ሓፂር እዋን፤ ካብ 1984 እስካብ 1985፤ ናይዚ ከይዲ እዚ ወሳኔ ምዕራፍ ምስ ዝነበረ ግዝ ዝገጠመ ኣሩ።

ካብ ቃል ኪዳን ዋርሰው²¹ ናይ ሶቭየት ቅዲ ተግባራዊ ዝገበሩ ዓድታት ብኣዓብዕቲ ዝቐፀሩ ውሑዳት ዓድታት ጥራሕ ኤረን። ብዙሕ ዘይተተግበረ፤ ንዝኾነ ይኹን ቦታ ቐላሲ መንገዲ ዝኾነ ስልታዊ ተግባር ኣሩ፤ ንኣፍሪካ ከዓ መዛና ዘይበሉ ክዋነ ኣሩ። ናይ ሶቭየት ቅዲ ኣብ ዝተተግበረሉ ዝኾነ ይኹን ቦታ ዝበፅሕ ሰብኣዊ ኪሳራ ዝዘፍ ኣሩ፤

²¹ ምስ ሶቭየት ሕብረት ዝተሰለፉ ሶቫሊስት ሃገራት ዝነበረን ወተሃደራዊ ቃል ኪዳን ኣሩ፤ ልክዕ ምዕራባውያን ቃል ኪዳን ኣቶ ከምዝነበሮም።

ጥሜት እውን እቲ ሓደ ውፅኢት ምስዓብ እዚ ቅዲ ኔሩ - ኣብ ዩክሬን ይኹን፣ ካምቦዲያ ወይ ሰሜን ኢትዮጵያ ለውጢ የብሉን። ናይ ሕ.መ ሚዲያታት ከምዚ ብሓያሉ ተኣኪቦም ኣብ ዝነበሩሉ ቦታ ናብ ኮሚኒዝም ሽግግር እንትግበር ግና እዚ ፈላማይ እዩ ኔሩ። ከምዚ እውን ኮይኑ እዚ ታሪኽ ኣብ ጋዜጣታት ሕ.መ ከንዲ እቲ ዝግበኦ ዝነበረ ቦታ ከይሓዘ ሓሊፋ።

ኣብ መፋርቕን መወዳእታን 1970ታት ኢትዮጵያ ኣብ መላእ ዓለም ዓብዪ ታሪኽ ኔራ። ዕልዋ ሃይለስላሴ ተፈቂመ፣ ደማዊ ወያነ ሰዒቡ ተኻይዱ፣ ሕብረት ሶቭየት ጠቕሊላ ኣቲያ፣ ሕ.መ ወቂኣ፣ ሶማሊያ ወራር ፈቂማ፣ ትግራይ ዓመፅ ተላዒሉ፣ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ደባይ ውግእ እውን ብሓደ ለይቲ ተጓሃሂሩ። ጋዜጠኛታት ናብቲ ከባቢ ፈሲሶም። ብከይዲ ግና ሚዲያ በዚ ታሪኽ ከህከ ጀሚሩ። ብቦትኡ ወያነ ኢራንን ናይ ሶቭየት ወረራ ኣፍጋኒስታንን ሙሉእ ንሙሉእ ንኢትዮጵያ ካብ ካርታ ዜና ዓለም ሰሪዞምዋ። ኣብ ሰሜን ኢትዮጵያ ዝነበረ ኩናት ግና ከይተኸለፈ ቐፀለ። ኣብ መፈለምታ 1980ታት ኣብ ዝነበሩ ዓመታት፤ ኣብ መእተዊ ሕድ፣ ሕድ፣ ዓመታት ከበሃል ብዝኸእል መልክኡ፤ መንግስቲ ኣዲስ ኣበባ ሓዲሽ መጥቃዕቲ ኣብቶም ደባይ ተዋጋእቲ ይፍንው ኔሩ፤ ካብዞም መጥቃዕታት እቶም ክልተ፤ ዋላ ሚዲያታት ዓብዪ ሽፋን ሂቦምዎ ካብ ዝነበሩ ኣብ መወዳእታ 1970ታት ካብ ዝነበሩ መጥቃዕታት፤ ዝዝዙ ኔሮም። ኩናት ነቲ መሬትን ኣብኡ ዝነበሩን ሓረሰቶት የብርስ ኔሩ፤ እቲ ድርቂን ማርክሲስታዊ ፖሊሲታት ግብርናን ከዓ ነቲ ኩነታት ዝገደደ የሕምቕዎ ኔሮም። ኣብ 1984 ጥሜት መዲኦ፣ እዚ እውን መሊሱ ድሕሪ ሽዱሽተ ዓመት በዝሒ ዘለዎም ጋዜጠኛታት ናብ ኢትዮጵያ ተመለሱም ክመፁ ጌርዎም። እቲ ጥሜትን ድርቂን ብዕምቐት ተፀብቢቦም ኔሮም። ዝተረፈ ግና ተዘንጊዑ። ኣብ 1970ታት ዝነበሩ ርእሰ ዜናታትን ሕዚ ኣብ 1980ታት ዝኹኑ ዘለዉን ዘለዎም ርክብ ከይተገልፀ ተሪፋ።

ናይ ኩሎም ትካላት ቴሌቪዥን ዝነበረ ፀገም ብፊልም ክቐርፅዎ ዝይከኣልዎ ነገር ዘይፅብፅቡ ምንባሮም ኔሩ። እቲ ኩናት ክልኩል ኔሩ፣ ካብ ገዳሪፍ እንተኣቲኹ ጥራሕ ኔርካ ክትረኽቦ ዝከኣለካ፤ ደሓር ብናይ መንግስቲ ኢትዮጵያ ፖሊሲ ሰፈራ ብዓሰርተታት ኣሸሓት ዝቐፀሩ ሰባት ከምዝዋቱ ይፀብብብ እምበር ቴሌቪዥን ናይዚ ጉዳይ መንቀሊ ኣይመርመሮን ኔሩ፤ ምክንያቱ “መርኣያ” ኮይኖም ናብ ዝተመረቡ

ውሐዳት ቀጠናታት ጥራሕ እንተዘይኮይኑ ካሜራ ኣብ ሰፈራ ቀጠናታት ኣይፍቀድን ነሩ። ጥሜት ገዲፍና መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ 1984 - 1985 ዘሎ ግዜ ውሽጢ ብናይ ደቡብ ኣፍሪካ ሓይሊታት ፀጥታ ካብ ዝተቐተሉ ፀለምቲ ኣፍሪካውያን ሓምሳ ዕዕፊ ናይ ዝኾኑ ሰባት ሞት ምኽንያት ክኾን ይኽእል እዩ። እቲ ሚዲያ ግና ኣብ ኣዲስ ኣበባ ንዘሎ መንግስቲ ከም ናይ ፕሪቶሪያ (ደቡብ ኣፍሪካ) መንግስቲ ኣይብርትዮሉን ኔሮም። እቲ ካለኣ ምኽንያት መንግስቲ ካብ ፕሬዚደንት ደቡብ ኣፍሪካ ፒ. ደብሊው. ቦታ ንላዕሊ ሚዲያታት ምዕራባዊ ዓለም ይርሕቕ ስለዝነበረ እዩ። ቦታ ጃህራም ዝኾነ ከም ብዕራይ ዝመስል ናይ ማእኸላይ መደብ ኣፍሪካነር ገፁ ዘይትዕገሶ ዓይነት ነሩ፤ እዚ ንናይ ሕ.መ ፓለቲካዊ ካርቲኒስታት ፅቡቕ ዓላማ ኮይንሎም። እቲ ናይ ኢትዮጵያ ግና ንገበናት መንግስቲ ዝገልፁሉ ሓደ ገፅ ወይ ውልቀ ሰብ ኣይነበረን፤ ኣብ ርእሲ ተኸታተልቲ ሚዲያታት ሕ.መ እቲ ክፍኣት ዝረቐቐን ንሓደ ሰብ ክተሰክሞ ዘይከኣልን ኮይንዎም። መንግስቲ ኣብ ሕድ ሕድ ገፅታ ፓሊሲታቱ ነቐ ዘይብል ቅዋም ኔርዎ፤ ከምቲ ዘይቐሰነ መራሒ ደቡብ ኣፍሪካ ኣይነበረን። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሎ ቤተ መንግስቲ ዝተሓፀረሉ ነዊሕ ናይ እምኒ መንገድ ናይማን ተምሳሌታዊን ናይማን እቲ ሚዲያ ሰጊሩ ክሓለልፎ ዘይኽእል ማሕልኹን መርኣያ ነሩ።

ኣብ መፋርቕ 1985 ጥሜት ኢትዮጵያ ዝረኽቦ ዝነበረ ሽፋን ሚዲያ እናነከየ ምስ መፀ መንግስቲ ኢትዮጵያ ካብ መወዳእታ 1970ታት ንደሓር እቲ ዝዓበየ ዝበሃል ወተሃደራዊ መጥቃዕቲ ኣብ ልዕሊ እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ንምፍናው ይሸባሸብ ነሩ። ናይ ቲ-54ን ቲ-55ን ታንክታት ቦጦሎኒን ሚ.ግ-23 ተዋጋእቲ ጀትታት ጉጅለ ነፈርቲን ሓመሽተ ኣዋርሕ ንዝወሰድ ዘመተ፤ ኣሸሓት ወተሃደራትን ሲቪል ሓረስቶትን ዝሞቱሉ፣ ዝቐሰሉን ዝመዛበሉን ህልቀት፤ ክጅምሩ እናበሉ ኔሮም። ምዕራባውያን ምስ ዝሃብዎ ቢሊዮን ዶላራት ዝኾን ሓገዝ ረድኤት ተጓዲኑ ዝመፀ፤ ቢሊዮን ዶላራት ዝወድእ ናይ ሶቭየት መሳርሒ፤ ውፅኢቲ ከርኢ እናበለ ነሩ። ዓበይቲ ኣብ ትሕቲ ደባይ ተዋጋእቲ ዝነበሩ ክፍልታት ክፅረጉ ተባሂሎም ኣለዉ፤ በዚ እውን ኣብ ዓመታት ንመጀመርታ ግዜ ኣሰላልፋ ኩናት ዳግም ብምቕያር ካብ ናይ ጀኔቭ ኣኼባ ብኣዋርሕን ሰሙናትን ቀዲምካ ሶቭየት ኣብዚ ስልታዊ ኩርናዕ ዓለም ዘለዋ መርገቢ እግሪ ምድልዳል ዓሊማ ኣላ። ዓለም ግን ብዛዕባ እዚ ዳርጋ ዝፈልጦ የብሉን።

ክልተ

ካብ ዓለም እቲ ዓብዩ ዝተዘነገገ ኩናት

ሚሊዮናት እቲ ሚዲያታ ባይቶን ምምሕዳር ሕ. መን ዳርጋ መሊኡ ሽለል ብዝበለዎ ጎንዒ ስነ ልቦናዊ ማሕሰያታ ባሕርይን መቐተልትን ይወርዶም ኣሉ።

- ኤፍ. ኣንዲ ሜሲንግ ጁንየር፤ ብሄራዊ ፋውንዴሽን መማኸርቲ ምክልኻል፤ ኣብ ሎስ ኣንጀለስ ታይምስ ዝፀሓፎ

ኣብዚ ክባቢ ኩናት እምበር ሃገር እንትበሃል ካብ ዘይትህልው ዓመታት ሓሊፎም ኣለዉ።

- ሚካኤል ሀር፤ መልእኽቲ

ኤርትራ፣ ዓርሰ ምርኮሳ፣ ሓርነትን ኩናትን

ካብ ዶብ ሱዳን ብደቡብ ሸነኽ ጉላታት ቀይሕ ባሕሪ ፈንዒሉም ምውፃእ ይጀምሩ እሞ ዝተጓሕጎሐ ዝባናም፣ ፀሓይ ዝተቐፀለ ኣምቡላን (ፅልም ዝበለ ቢጫ) ፀሊምን ዝሕብሮም ዝተኣሳሰረ ሰንሰለታዊ ጉላታት እምነ-ሑፃን ዓረን ይኹኑ፣ ጫፋቶም ፈተና ዝበዝሐ ኣብ ርሑቕ ዘሎ ካሊእ ዓለም ናብ ርእሰኻ ክመፅእ ዝገብሩ እዮም። ዳርጋ መሉእ ንመሉእ ተፃባኢያ ተፈጥሮ ዝሓዘ ክባቢ እዩ። ዕለል ኣንበጣን ባርኖሳይን ንድርቂ ሰዒቦም ይመፁ። እቲ መሬት ማይ ናይ ምሓዝ ተኸእሎ ዮብሉን፤ ማይ

ብዝወቅዐ ብደቃይቅ ውሽጢ እቲ ማይ ብመልኡ ናይ ገረብ (ኦም) ጨናፍር ቅርፂ ሒዙ በቶም ዝንከግሐም ሽንጥሮታት ቁልቁል ይውሕዝ። ደሓር ታሕቲ ዝእከብ ጭቃ ነቐፁ ተሰነጣጢቹ መሊሱ ከም ሓመድ እናበነን ንላዕሊ ይኸድ። ኣብዚ መንገዲ ዝበሃል ኩሉ ብኣእማን ዝተዓፀወ እዩ። ከምኒ ሰራው፣ ጨዓ ... ዝበሉ ኣእዋም እዮም ዝሰቅሉ፤ ናይዚኣቶም ማሕቋቅ ስራቶምን ጨናፍራቶምን ነቲ ሓመድ ካብ ምጉሕን ከድሕኑ ወይ ከዓ ካብ ፀሐይ መከለሊ ፅላል ከኹኑ ዘይከኣሎም እዮም። እዞም ኣእዋም ነተን ገዝኣን ካብ ስንጥራት ኣሊመን ዝሰርሓ ቢጫ ኣዕዋፍን ሓደ ኢንቕ ዝበፅሕ ሶፕሓቶም ከይዓገቶም ቆፅሎም ይቕንጥቡ ንዝነበሩ ኣግማልን ጥራሕ ኔሮም ዝጠቐምዎም። ብሰማይ በረር ኣረኣእያ እዚ ከባቢ እንተዝድህስስ ብዙሕ ሰብ ከምዘይነበረሉ ብቐሊሉ ምግንዛብ ይከኣል። ደሓር ዕራርቦ ፀሐይ እንትቐርብን እቲ ሰማይ ፀልማት እንትዓስሎን፤ ኣብረርቲ ሰርሒት ሶቭየት ዝኾነ ሚግ-23 ነፈርቲ ኢትዮጵያ ምርኣይ ኣብ ዝፅገሙሉ ዝዘ፤ እዞም ንምንባር ዘይምቐው ዝመስሉ ቦታታት ህይወት ይዝረኣሉም።

ኣብቲ ዝዓሰል ፀልማት እቶም ኣብ ፀድፍታት ማእኸል ዝርከቡ ፀቡብቲ መተሓላለፊታት ቀትሪ ተሓቢኦም ውዒሎም ናብ ደገ ብዝወፁ ሰባት ይምልኡ። ዝተማረኹ ናይ ምብራቕ ጀርመን መትሓዚ ማይ (ታንኮራት) ዝተኸወሉሉ ጨናፍር ጨዓ ይቐላዕ፤ ቡልዶዘራት ከዓ ኣብቲ መንገዲ ንዝለዉ ከውሒታት ምዕራይ ይጅምሩ። እታ ትበርቕ ዘላ ወርሒ ተንፀባርቓ ብርሃን ኣብ ናይ ሓዲን ዘንጊ እናዓረፈት እንተብለጭጭ ብብዝሓት ምርኣይ ይጅምር፤ ናይዚ ቦታ እዚ መብዛሕቲኦም ነበርቲ ጉዳኣት ኣካለ ስንኩላት ሰለዝኹኑ ሙርኩዛትን (ክራንቕ) ሰብ ሰራሕ መሓውራትን ተጠቀምቲ እዮም። ካብቶም ፀድፊታት ተፋሒሮም ዝተሰርሑ ዕርዲታት መብራህቲ ፍሉጊሰንትን ኩራዝን እንትወፅእ ይረኣ፤ ኣብዚ ከዓ እቶም ቤት ዕዮታት ኢደ ጥበብ ሰራሕ ይጅምሩ። ጠረጴዛታት፣ ወንበራትን ካልኦት ናውቲ ገዛ ካብ ናይ መሳርሒታት መትሓዚ ዝተወሰደ እንፀይቲ ይሰርሑ። እቶም ናይ ሳንዱቕ መእሰራታት ከዓ ዕንኳር ፀሊም ላሰቲክ ንዘፀርዩ ማሸናይ መሰርሒ ይግበሩ፤ እዚ ላሰቲክ ደሓር እቶም ተጋደልቲ ንዝገብርዎ ናይ ላሰቲክ ጫማ መሰርሒ እዩ ዝውዕል። ኣካለ ሰራሕቲ ሶቭየት ካብ ዝኹኑ ክላሰተር ተፈጅርቲ ዝውሰዱ ሓጭናት ከዓ ናብ ገፅ ደቡብ ምዕራብ ዝርከቡ ናቐጣታት ግብርና ዝኹዱ፤ መጠን ማይ መዐቀኒ መሳርሒታት፤ ንምስራሕ የገልግሉ። መሕፀቢ ኣቕሓ ከዓ ካብ ዝነቶጉ ፈንጂታት ሚግ ይሰራሕ፤ ሸቦታቶም ከዓ ንክራር ኣውታር ይግበሩ፤ እቶም ተጋደልቲ ዝዓወትዎ ጌታር ዝመስል መሳርሒ እዩ።

ኣብ ሓደ ርእሱ ብፀለምቲ ኮቦርታታትን ጨናፍር ጨዓን ክኸወል ኣብ ዝተገብረ ዕርዲ ዓዕዳ ናይ ቤት ፈተነ ኽዳን ዝገበሩ ሰባት ካብ ሱዳን ተፈታቲሖም ዝኣተዉ ናይ ብሪታኒያ፣ ቤልጂየምን ምዕራብ ጀርመኒን ስርሒታት ዝኾኑ ማሸናት መሊሶም ይገጣጥሙሉ። እዚ ናይ ክኒና ፋብሪካ እዩ። ኣብ 1986፣ 40 ሚሊዮን ክኒናታት ተመራቶም ኔሪም ሰናይ ክፍለዮሱስ ዝተብሃለ ፋርማሲስት ከምዝበሉ። ካብዚ ሰለስተ ሚሊዮን ክኒና ኣስፕሪንን ሕማም ዓሶ ንምውጋድ ሓሙሽተ ሚሊዮን እሽግ ክሎሮኪዮንን ይርከብዎም። ክሎሮኪዮን ካብ ታልክ፣ ስታርቶ፣ ካብ -ኦ-ሲልን ማግኒዥየም ስቴሬትን ዝበሃሉ ጥረ እታወታት ዝስራሕ እዩ። ሰናይ፣ ነዘም ግብኣታት ንዓርሶም ኣብ ቀረባ እዋን ክፍርይዎም ከምዝጅምሩ ተስፋ ይገብር። “ንዓርሰና ክንኽእል ኣለና፤ ኣብ ካልኣት ክንመርኮዝ ኣይንኽእልን” ይብል። ሰናይ ካብቶም ትምህርቲ ዩኒቨርሲቲ ዝወድኡን ናብዚ ልስሉስ መስተ ዘይብሉን፤ ዝቐርብ ምግቢ እንጀራን ፀብሒን ጥራሕ ዝኾነሉ ናይ ሽንጥሮ ሰፍራ ሾሊኹም ክኣትዉ ካብ ዝገበሩ ሰባት ሓደ እዩ። እዚ ፋብሪካ ክኒና ንኢሽተይ ኣካል ዝተሓብአ ዓብዩ ናይ መድሓኒት መፍረዩ መዋቕር እዩ፤ እዚ ዓብዩ መዋቕር ኣብ ኢትዮጵያ፣ ጣሊያን፣ ግሪክ፣ እስራኤል፣ ሶቭየት ሕብረት፣ ሕቡራት መንግስታትን ካልኣት ሃገራትን ዝሰልጡሉ ሰብ ሙያ ዝሓቐፈ 800 ዓራት ዝውንን ሆስፒታል እውን ኣካሉ ዝገበረ እዩ። ኣብ ካሊኦ ዕርዲ ብሰራውር ደም ዝወሃቡ ዝተፈላለዩ ኣርባዕተ ዓይነት ፈሰሰቲ መድሓኒታት ይሰርሑ ኣለዉ እዮም፤ ጭሕግርግር ብዝበሉ ፊደላት ትግርኛን ትግረን ዝተፅሓፉ መለለዩታት ኣብቶም መትሓዚ እሽጋት ኣለዉዎም። ብሓይሊ ፀሓይን ንፋስን ብዝርከብ ኤሌክትሪክ ኣብ ዝሰርሑ ፍሪጃት ከዓ ደም ተኸዚኑ ኣሎ። መኸወሊ ኣብ ዝተገበረሎም መስኮታት ኣብ ዘለዉዎ፣ ሃመማታት ኣብ ዙሪያ እቲ ረሳሕ ፍሎረሰንት መብራህት እንትበሩ እናተሰምዑ፣ ምድሩ ከዓ ሓርፋፍ ናይ ሲሚንቶ ልሰን ኣብ ዝኾነ ዝህ ሕክምና መጥባሕቲ ይካየድ።

ካብቲ ናይ ሕክምና መዋቕር ቁሩብ ማይላት ተጓዒዝካ ኣብ ጥቓ ጎሶ ኣብ ዝርከብ ጎጆ ዝህ መጉዳእቲ ኣካል ዝበፅሖም ሰባት ስርሒት ጣልያን ዝኾነን ብሰዓት 10,000 ናይ ፅሬት መገልገሊ፤ ነተን ኣብ ግንባር ዝቃለሳ ዘለዎ ኣዋልድ ዝኸውን፤ ሽንማኖ ዘምርት ማሸን የንቀሳቕሱ። ኣብ ካልኣት ቤት ዕዮታት ራዲዮናት፣ ሺዲዮ ካሴት መግወቲታ ይፀገኑ፤ መሃንዲሳት ከዓ መንገድታትን ብቲ ዝውሕጅ ማይ ዝለምዕ መስኖን ንድፊታት የውፅኡ። ኣብ ካልኣት ጥሜት ዘጥቀዎም ከባቢታት ኣፍሪካ ብሙልኦም

እቲ ሳይንሳዊ ፍልጠትን ፍልፍል ሓሳብን ዝመፅእ ካብ ናይ ሕ.መን ኣውሮፓን ቴክኒሻናት እዩ፤ ኣብዚ ግና ከምኡ ኣይኮነን፤ ሕፅረት ተመጣጣኒ ምግብ ዝገጠሞም ህፃናት ዝወሃብዎ ተመጣጣኒ ምግብ ብ1984 ኣብኡ ብዘላ ሰብ ሙያ ስነ ምግብ ዝኾነት ዶ.ር ኣዜብ ፍሰሃዩ ዝተምሃዘ ነፋ፤ 55 ሚእታዊ ስንዳይ ወይ መሸላ፣ 20 ሚእታዊ ብዝግለጸ ዝጸቐቐ ዓተር፣ 10 ሚእታዊ ሸቦር፣ 10 ሚእታዊ ሕሩጭ ፀባ፣ 5 ሚእታዊ ሕሩጭ እንቁላሊሕ ዝሓዘ እዩ። ኣወሳስድኡ ከዓ ሓደ ኢድ እቲ ደረቕ ክፍሊ ምስ ክልተ ኢድ ማይ ተሓዊሱ ይወሃቦም፤ ብወርሒ 4,400 ፓውንድ (2000 ኪሎ ግራም) ን5,000 ቆልዑት ዝኸውን ይሰራሕ።

ሕዚ መሊኡ ፀልሚቱ ኣሎ፤ ኣብ 1,500 ሳእኒ ብራኽ ዘለዎ ቦታ እቶም ዝረኣዩ ከዋክብቲ ዝትንፍሱ ዘለዉ ይመስሉ። ዕለታዊ ውዕሎ ቦቶም ነፈርቲ ውግእ ሚግ ዘለዎም መደብ መሰረትን ብሕፅረት መቃወሚ ኣየርን ኣብ ዝውሰነሉ ቦታ - ዋላ እቶም ሓፅቢታት ከይተፋ ካብ ነፈርቲ ዝኸወሉሉ ቦታ - ነዚ ካብ መላእ ፀሊም ኣፍሪካ ወሓሊ ንዝኾነ ማሕበረሰብ እቲ ናይ ሰራሕ መዓልቲ ገና ሕዚ እዩ ይጀምር ዘሎ።

ናብ ኦሮታ እንኳን ደሓን መፃኹም፤ እዚ ናይ ሕ.መ ናይ ደህንነት ሰብ ሙያታት ኣብ ዓለም ካብ ዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ ብሙልኦም እቲ ዝተራቐቐ መዓስከር ጌሮም ዝወሰድዎ ቦታ እዩ፤ ናይ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ መዓስከር። ናይዚ ውድብ ሲቪሊያዊ ጨንፈሩ ዝኾነ ማሕበር ረድኤት ኤርትራ (ኢ.ኣር.ኤ) ኣብ ኣፍሪካ መሰረቶም ካብ ዝኾኑ ከባብያዊ ናይ ተራድኦ ትካላት ብሙልኦም ውፅኢታዊ ተጌሩ ዝውሰድ እዩ። ሓደ ሰብ ንኦሮታ ከም ሓደ ናይ ሉኣላዊ ህዝቢ ርእሰ ከተማ ጌሩ እንተወሰድዋ፤ ብክዉንነት እውን ከምኡ እያ፤ ብናይ ምዕራባውያን መዐቀኒ ውፅኢታዊነት እንትትምዘን ካብተነ ውሑዳት ናይማን ካብ “ዝሰርሐ” (ዕዉታት ካብ ዝኾና) ርእሰ ከተማታት ኣፍሪካ እታ ሓንቲ ትኸውን። ካብ ናይ ኒካራጓይ ኮንትራን ብጆና ሳቪምቢ ካብ ዝምርሑ ተዋጋእቲ ኣንጎላን ንላዕሊ፤ ህዝባዊ ግንባር ብናይ ሶቭየት ሃፍተ ገነት ዝንቀሳቆስ ንዘሎ መንግስቲ ዘለዎ ዋሪት ከናግፍ ካብ ማንም ንላዕሊ የገድዶ ዘሎ ዋላ እንተኾነ እውን ኦሮታ ግና ብምዕራባዊያን ዓለም ኣፍልጦ ዘይብላ ከተማ እያ።

አሮታ ኣብ ዝኾነ ይኹን ዓለም ለኻዊ ካርታ የላን። ዋላ ኤርትራ እውን ከይተረፈት ቅርፂ ደልታ ሒዛ ናይ ኢትዮጵያ ሰሜናዊት ኣካል ሃገር ኮይና እያ ትረክ። ናብ ሰሜን ገፃ ብሰንሰለታት ጎቦ ተኸዲና ናብ ምዕራብ ገፃ ፀፍሒ እናኾነት ከይዳ ሜዳታት ባርካ ትሰርሕ፤ ኣብ ዳንክል ሸንጦሮ - ካብ ዓለም እቲ ሓደ ኣዚዩ ሞቃት ዝኾነ ቦታ እዩ - ተወንጢሑ ከም ዝወፅእ ኢድ ተዘርጊሑ ብደቡብ ምብራቕ ወቐን ንቀይሕ ባሕሪ ሒዛ ትዝርጋሕ። ኤርትራ ዝብል ስያመ ዝረኸበት ካብ ናይ ግሪክ ስያመ ቀይሕ ባሕሪ፤ ኤሪትራ ታላባ፤ እዩ። ሰፍሓት መሬታ ዋላ ሓምሳ ሺሕ ስኳር ማይል (ከባቢ ሰማንያ ሺሕ ስኳር ኪሎሜትር) ዋራሕ ትኹን እምበር (ከንዲ ፔኒሰለቫንያ ወይ ሚሲሲፒ እያ፤ ወይ ከዓ ክንዲ እታ ብደንቢ እትመሰላ ኒካራጓይ እያ) ኤርትራ ግና ንፖለቲካዊ ህድኣትን ግዝገታዊ ሓድነት ኢትዮጵያ ቁልፊ ቦታ ትሕዝ እያ። ኤርትራ ብተወሳኺ ኢትዮጵያ ስልታዊት ቦታ ክትኸውን ዝገበረታ እያ። ብዘይ ኤርትራ ኢትዮጵያ ብመሬት ዝተኸበበት ሃገር እያ እትኸውን። እቲ ዝሓለፈ ንጉስ፤ ናይ መወዳእታ ዒሰራ ዓመታት ንግስንኡ ኣንፃር ኤርትራውያን ውግእ ዘካየደ፤ ንጉስ ሃይለስላሴ ነዚ ሓቂ እዚ ኣፀቢቐ ኔሩ ዝፈልጦ ዝነበረ። ነዚ ሓዳሽ ኮሚኒስት ገባሪ ሓዳጊ ዝኾነ ሌተናል ኮነፊል መንግስቱ ሃይለማርያም እውን ኣፀቢቐ ይፈልጦ እዩ። መንግስቱ ኣብ 1970ታት ናብ ስልጣን ከመፅእ ዘኸኣልዎ ግፍዓዊ መቐተልታት፣ ብብርኪ ካቢኔ ዝተታኸሰዎ ጠያይቲ፣ ግልፂ ዘይኮኑ ሽርሒታት ኩሎም መንቀሊኦም ኣብ ኤርትራ ዘሉ ኩናት ሰዒቡ ዝመፁ ዘይምስምማዓት ኔሮም። ናይቲ ማርክሲስታዊ መንግስቲ ፅዕን ምስ ሶቭየት ሕብረት ዝነበሮ ዋቡቕ ርክብ ቦቲ ከይዲ ኩናት ዝተወሰነ ኔሩ። ነቲ ድርቂ ሓገዝ ከይበፅሕ መንግስቲ ዘርእዮ ዝነበረ ፅዋይጥይ ነቲ ኩናት ኢሉ ዝገብሮ ኔሩ - ኣብ ወደብ ካብ እኽሊ ንላዕሊ መሳርሒ ኩናት ከራገፉ ቅድሚት ይወሃቦም ኔሩ፤ ናይ ኢትዮጵያ ናይ ፅዕነት መጓፃዝያ ፍርቀን ነቲ ሰራዊት ግልጋሎት እየን ዝህባ። እኽሊ ዘጓዕሳ ሲ-130 ናይ ፅዕነት ኣውሮፕላናት ነዳዲኦን ተወሲዱ ጠጠው ኢለን ይተርፉ ኔረን፤ እዚ ነዳዲ ብዙሕ ግዜ ኣብ ኤርትራን ትግራይን በረራ ፓትሮል ዝገብሩ ሚግን ኤምኤይ-24 ነፈርቲ ውግእ ይውሰደለን ኔሩ። ሕ.መ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘለዎ ፅዕንቶ ሉሕሉሕ ዝኾነሉ ምኽንያት ብዘይካ ሓገዝ ምግብ ምግባር ኣብቲ ኩናት ኢዳ ዘይተእትው ብምንባራ እዩ።

እዚ ናይ ኣፍሪካ እቲ ዝነውሐን ብውሕሉልነት ዝካየድ ዘሎን ውግእ እዩ። ንዞም ናይ ዓለምና ብሉፃት ደባይ ተዋጋእቲ ዝገጥሙ ዘለዉ ወተሃደራት መንግስቲ ኢትዮጵያ

ልዕሊ ሚኒስትሩን ሐምሳን ሸሕ እዮም - እዚ ቁፅሪ እዚ ካብዚ ብሓፈሻ ካብ ፀላም ኣፍሪካ ቀመምቲ ሰራዊታት ኩሎም ብሉፅ ዝኾነን ዝከፍን ሰራዊት ውሽጢ ፍርቆም እዮም። (ህዝባዊ ግንባር ናብ ሰላሳን ሓሙሽተን ሸሕ ዝፅግዑ ተዋጋኑቱ ምስ ደርጊ ሓደ ንሓሙሽተ ብዝኾነ ብፅሒት ይብለው እዮም።) ካብ መስከረም 1961፤ ሃይለስላሴ ሕቡራት ሃገራት ዝወሰኖ ምስ ኤርትራ ነፃ ዓርሰ ምሕዳራ ውሳኔ ምስ ኣፍርሰ፤ ጀሚሩ ዝካየድ ዘሎ እዚ ኩናት እዚ መወዳእታ ዘለዎ ኣይመስልን፤ ብንውሓት እንትምዘን ቅርሕንቲ ኢራን-ዒራቕ ምስ እዚ እንትነፃፀር ኣብ ቁፅሪ እውን ኣይምኣተወን። ኣብ ዓውደ ውግእ ከሳብ ሎሚ ልዕሊ ርብዒ ሚሊዮን ሰባት ህይወት ሓሊፉ ኣሎ፤ ልዕሊ ሰለስተ ርባዕ ሚሊዮን ኤርትራውያን ከዓ ተሰዲዶም ወይ እውን ኣብ ውሽጢ ዓጾም ተመዛቢሎም ኣለዉ። እዞም ቁፅራታት ግና መጋገያቲ እዮም ምኽንያቱ ኣብ ቀረባ ግዝ ዝተኻየዱ ኩናታት ደማዊ ኔሮም እዮም።

ኣብ 1986፤ ኪዳነ ገብረመድህን፤ ሰላሳን ሓሙሽተን ዓመቱ ኮይኑ ኣብቲ ዓውደ ውግእ ካብ ሕዚኡ ትሸዓንተ ዓመታት ኣቐሂሩ ኣሎ። እዚ ፍሉይ ነገር ኣይኮነን። ገደብ ኣብ ዘይብሉ ኣገልግሎት ዝኣተዉ ብዙሓት ኤርትራውያን ሎሚ ንዓሰርተ ዓመታትን ካብኡ ንላዕሊን ኣብ ዓወደ ውግእ ይሳተፉ ኣለዉ። ካኪ ሸሚዝን ቁምጣን፣ ሸራዕ ገምባለ፣ ፀለም ናይ ላስቲክ ሳእኒን ክላሽንኮቭ መሳርሒን ኩሎም ደባይ ተዋጋኑቲ ዝሕዝዎም ነገራት እዮም። ብዙሓት ኣብ መጀመርታ ሰላሳታት ዕድመኦም ኮይኖም ፀጉሮም ግና ሰዩቦም እዮም። ከምዞም ኤርትራውያን ቀልጢፎም ዝኣርጉ ሰባት ኣበይም ሪክ ኣይፈልጥን። ንኪዳነ ኣብ ጥቅምቲ 1986 ክንድዚ ንዝነውሐ ግዝ ወተሃደር ብምኻን ቀቢፀ ተስፋ ይሰመዖ እንተኾይኑ እንትሓቶ ዓይኑ ዓሚቱ ርእሱ ብምንቕናቕ መሊሱለይ። እቲ ሕቶ ክርደኦ እውን ዘይከኣለ ኔሩ ዝመስል።

“ተጋዳላይ ብምኻንይ ሕጉስ እየ፤ ብዛዕባ ህይወት ከተማ ምሕሳብ ጠጠው ኣቢለ እየ” ኢሉ።

ንርብዒ ክፍለ ዘመን ኣብ ኤርትራ ዝሓለፈ ኩናት ገዳማዊ ምልክታ ህይወት ክሰርፅ ጌሩ እየ፤ ፍፁመዊ ዓርሰ ሙርኮሳን ምስ ሕራመ (ድልመት) ተጣሚሩ ከም ኣምልኾ ኮይኑ ኣሎ። ካብ ቀረባ ግዝ ጀሚሩ ማእኸል ትኹረት ካብ ምኻን ተወጊዱ ዘሎ ሃይማኖት ቦታ ካብ ምንፃልን ኣብ ታሪኽዊ መፃወዲያ ካብ ምእታውን ዝውለድ ፅዑቕ ስምዒት ሃገራዊነትን ማሕበራዊ ጥምረትን ይትካእ ኣሎ።

ቅድሚያ ልደተ ክርስቶስ ቅድሚያ 3000 ዓመታት ጀሚሩ፤ ናይቶም ግብፅታት ምስላዊ ፅሁፍ ከምዝሕብሮ፤ ናይ ፈርኦን መርከባት ክርበ ደሊኖን ክሳብ መወዳእታ ቀይሕ ባሕሪ ይገኝ ኔረን፤ ኤርትራ ዕፃ ኢትዮጵያ ኣብ ምውሳን ቀላሲት ግደ ኔርዋ፣ ኣብዚ ግዜ ብጎኒ ከዓ ናይ ዓርሳ ጉዕዞ ኔርዋ። እዚ ነቶም ነበርቲ እቲ ከባበቢ ከንዲ ድላዩ ንፁር እንተኾነ ሕልኽላኽ ዘለዎ እዚ ርክብ ኤርትራ ኣብ ወፃኢተኛ ዜጋታት ርእሲ ፍሉይ መንነት ከምዘለዋ ካብ ምቕራፅ ዓጊትዋ ፀኒሒ ኣሉ። እቲ ናይ ደገ ዓለም ነዚ ምርዳእ ዘይምኽኣሉ ንናይ ኤርትራውያን መንፈስ ተቐፃፃሪ ዘሎ ናይ “ብሕታዊነት” ስምዒት ክውለድ ዝገበረ እዩ።

እቲ ፈላማይ ዓብዩ ሃዕያዊ ግዝኣት ኢትዮጵያ - ኣብ ዘመነ ሮም ዝነበረ ናይ ኣክሱማዊ ስልጣን - ማእኸሉ ኣብ ጥቓ ኤርትራ ዘለ ትግራይ ዝገበረ ኔሩ፣ እዚ ከዓ ንኤርትራ ነቲ ሃዕያዊ ግዝኣት በዓልቲ ገዛ ይገብራ። ናይ ኣኽሱም ንግዲ ባሕሪ ዝካየድ ዝነበረ ብናይ ኤርትራ ኣዳሊስ፤ ናይ ሎሚ ወደብ ባፅዕ ጥቓ ዝርከብ፤ ወደብ ኔሩ። ውሽጣዊ ምክፍፋ፣ ካብ ሱዳን ዝተሰደዱ ዘለናት ቤጃ፣ ምልዕዓል እስላም ኣብ መወዳእታ ኣብ መበል ታሽዓይ ክፍለ ዘመን እቲ ዝልጣነ ክኸስም ጌርዎ። ብዛዕባ ጉዳይ ንኡሳን ብዝምልከት ፀብዓብ ኤርትራ ዘውፀኣ ኮሊን ለጉም ከምዝብሉ፤ ካብ ዓሰራይ ክፍለ ዘመን ጀሚሩ “ማእኸል ስልጣን (ሓይሊ) ካብ ኤርትራ ብዘይ ምቁራፅ ናብ ደቡብ ክሸርተት ጀሚሩ” እዚ እውን ኤርትራ ካብቲ ዝተረፈ ሃዕያዊ ግዝኣት ክትንፀል ጌርዋ፤ እዚ ናብ ባሕሪ መውፅኢ ብምዃኑ ዘለዋ ወሳይነት ከምዘሎ ኮይኑ ማለት እዩ። ደሓር ድሕሪ ሓሙሽተ ሚእቲ ዓመት፤ ኣብ መበል ዓስርተ ሓሙሽተ ክፍለ ዘበን፤ ኣምሓሩ ዝበእቲ ኢትዮጵያ መሊሶም ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ቁፅፅር ክዝርግሑ ክኢሉም። ኤርትራዊ ተመራማሪ በረከት ሃብተስላሴ ኣብ *Conflict and Intervention in the Horn of Africa* ከም ዝብሉ ኣገዛዝኣ ኣምሓራ “ምንሙን እዩ ኔሩ፤ ምኽንያቱ በዚ ግዜ እዚ እቶም ህዝቢ ኣገዛዝኣ ደገ ዘይለመዱ ብምዃኖም ምሒር ብሄራውያን ኮይኖም [ኣዕለዋይ ናይ ምዃን] ሙከራታት ኣቢሲኒያ ብትሪ ይቃወምዎ ስለዝነበሩ እዩ።” ወፃኢተኛታት ግን ክዕገቱ ኣይከኣሉን። በዚ ግዜ እዚ ገማግም ባሕሪ ኤርትራ ብግብፃውያን፣ ግሪካውያን፣ ፐርሺያውያን፣ ዓረባውያን ኣብ መወዳእታ ከዓ ቱርካውያን ይዝውተር ኔሩ፤ ኣብ 1557 ቱርኪ ንባፅዕ ተቐፃፃሪ። ብፅዕንቶ እዞም ፅልዋታት ኤርትራውያን ኣብ ውሽጢ ካብ ዘለዉ ፖለቲካዊን ባህላዊን ከይዲ ለውጦም ብዝተፈለየ መንገዲ ይገብሩ ካብ ዝነበሩ ኣምሓሩን ተጋሩን ዝሓሹ

ስልጡናትን ዝነኣሰ ዘርኣዊ ፅልኢት ዘለዎምን ኮይኖም። ነዚ እዩ ናይ ሎሚ ዘበን ፖለቲካ ኢትዮጵያ (ብፍላይ ናይ 1970ታት) ንወግእተኛታት ሕንቅል ሕንቅሊተይ ዝኾኖም።

ኣብቲ ገማግም ባሕሪ እዞም ተርኪ ንሰለሰተ ክፍለ ዘመናት፤ ኣብ 1875 ብብሪታኒያ ትሕገዝ ብዝነበረት ግብፂ ክሳብ ዝስጎጉ፤ ብላዕለዎይነት ፀኒሐም። ቅድሚ ሽዱሽተ ዓመት ኣብ 1869 መትረብ ሱዝ (ሱዝ ካናል) ተኸፊቱ ኣሎ፤ ስልታዊ ረብሓ ቀይሕ ባሕሪ ምውሳኹ ሰዓቡ ብሪታኒያ ፅዕንቶ ፈረንሳይ ንምዝራግ ሓጋዚት ተለኣኣኺት ሓይሊ ኣድላዩ ኮይኑዋ፤ ፈረንሳይ ቀዲማ ኣብ ጅቡቲ ዓሲላ ኣላ። እቶም ግብፃውያን ግና፤ ቀዲሞምዎም ከም ዝነበሩ ቱርካውያን፤ ብቲ ዝነበረ ህዝባዊ መኸተ ናብ ውሽጢ ዓዲ ጥሒሶም ክኣትዉ ኣይከኣሉን።²² እዚ ፍሽለት እዚ ካብቲ ከባቢ ፅዕንቶ ፈረንሳይ ንምውጋድ ናይ ጣሊያን ሃፅዖዊ ሕልሚ ክትጥቀም ኣገዲድዋ። ብሓገዝ ብሪታኒያ ጥላይን ብ1885 ንወደብ ባዕፅ ተቐፃፃሪም ወራር እቲ ኸበሳታት ጀሚሮም። “እቲ ዝኸድዎ መንገዲ ብኣሸሓት ደም ወተሃደራት ጥልያን ዝተለበጠ ኔሩ” ይብል በረከት።²³ “በዚ በለ በቲ ኣብ 1889 መለእ ኤርትራ ሓዘምዎ፤ ሚኒሊክ [ኣምሓራይ ንጉስ] ውዕል ውጫሊ ፈረመ፤ በዚ ውዕል እዚ ከዓ ጥልያን ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ገዛኢት ከም ዝኾነት ኣፍልጦ ሂቡ።” እዚ ውዕል እዚ ነቲ ሎሚ ዘሎ ክልላዊ ዶብ መሰረት ዝኾነ እዩ። በረከት ብኸምዚ ይገልጽ፤ “ክልተ ዝተፈላለዩ ሃፅዖዊ ድንበራት ጎና ጎኒ ክነበሩ ጀሚሮም” እቲ ሓደ ብባዕዳዊ ገዛኢ ኣውሮፓ ዝመሓደር፤ ኤርትራ፤ እቲ ካልኣይ ከዓ ብፀሊም ባዕዳዊ ገዛኢ - ኣብ ትሕቲ ሚኒሊክ - ዝመሓደር፤ ኢትዮጵያ - ሚኒሊክ ብሰሜን ንተጋሩን ብደቡብ ንኦሮሞቶትን ኣብ ትሕቲኡ ዘእተዎም ኣገዛዝእኡ ነዞም ህዝቢታት ካብ ካሊኣ ሃፅዓ ውልቀ መላኽይ ገዛኢ ፈሊኻ ዘይረኣ ኔሩ።

ኤርትራውያን፤ ተጋሩን ኦሮሞቶትን ነቶም ፀለምቲ ኣምሓሩ ካብቶም ከይተዓደሙ ናብ ዓዲ ሰብ ዝኣትዉ ፀዓዲ ፈሊዮም ዘይረእይዎም ምኻኑ ንሊበራላዊ ምዕራብ

²² ኣብዚ ዘመን እዚ ሃፀይ ዮሃንስ ራብዓይ ንወራር ግብፂ ዕዉት መኸተ ዝገበረሉ ግዜ እዩ። ፈለማ ኣብ ኩናት ጉንደት (16 ሕዳር 1857) ካልኣይ ከዓ ኣብ ኩናት ጉራዕ (14 ታሕሳስ 1875) ዲል ብምግባር ንወራር ግብፂ ኣፍሺሉ ካብ ምድሪ ባሕሪ (ባሕሪ ነጋሽ)፤ ናይቲ ግዜ ስያሜ ኤርትራ፤ ንግብፂ ከባርር ክኢሉ እዩ።

²³ ኣብዚ እውን ራእሲ ኣሉላ መኸተ ኣብ ዝገበረሉ ግዜ ንመጀመርታ ግዜ ፀሊም ኣፍሪካ ንኣውሮፓዊት ሃፅዖዊት ሃገር ዲል ዝገበረሉ ኩናት ደጉዓሊ (26 ጥሪ 1887) ዝተመዝገበሉ ግዜ እዩ።

ዓለም ንምእማን ከቢድ ክኾን ይኽእል፤ ኮይኑ ግና ነቲ ሕዚ ዘሎ ጎንዊ ንምርዳእ እዚ ፍልጠት ዓብዩ እታወት እዩ። ኤርትራውያን ባዕዳዊ መግዛእቲ ኣምሓራ (ኢትዮጵያ) ኢና ንቃለስ ዘለና እንትብሉ ልክዕ ካልኦት ኣፍሪካውያን ኣንፃር ፈረንሳይ ወይ ብሪታንያ እንትቃለሱ ይብልዎ ከም ዝነበሩ ዓይነት እዩ። ዕልም ዝበሉ ኣምሓራ ቋንቋኦም ዝተፈለየ እዩ፤ ካብ ዓለም ለኻዊ ዕዕንቶ ወትሮ ንዓርሶም ዘገለሉ ብኤርትራውያን ከም ወፃኝተኛታት እዮም ዝረኣዩ። ባዕዳዊ መግዛእቲ ጥልያን ክፋኣት ባዕዳዊ መግዛእቲ - መሬት ምኽላእ፤ ሕሱር ከባቢያዊ ጉልበት ህዝቢ ምብዝዝገዝ፤ ነቲ ኣገዛዝኣ ክገልግሉ ዝኽእሉ ዝፈርዩ ዝነበሩ ወለዶ ዕድል ትምህርቲ ምድራት - ንኹሉም ተግባራዊ ዋላ ይግበሮም እምበር ብዓይኒ ኤርትራውያን ላዕለዋይነት ኣምሓራ እውን ካብዚ ዝገደደ ከፃወርዎ ዝኽእልዎ ኣይኾነን። ኣብ 1935 ጥልያን ንኢትዮጵያ እንትትወርር ግዜ ኤርትራውያን ምስ ሞሶሎ፤ ተሰሊፎም ኣንፃር ሃይለስላሴ ተዋጊኦም እዮም፤ ሎሚ ኣብ ኤርትራ እንትትጓዓዝ ብዕድመ ድፍእ ዝበሉ ቋንቋ ጥልያን ብዝገባእ ዝኽእሉን፤ ኣብቲ ኮናት ብዝነበሮም ተሳትፎ ዝሕበኑ ሰባት፤ ምርካብ ትኽእል ኢኻ።

ካብ መጀመርታኡ ጥልያን ንኤርትራ ዝረኣየታ ንመላእ ኢትዮጵያ ንምውራር ኣብ እትገብሮ ጉዕዞ ከም መዳለዊ ቦታ ኔሩ። እዚ ኣብ ውሽጦም ሒዞም ሓደሽቲ መንገድታትን ሃዲድ ባቡርን ሰሪሖም፤ ኣብዚ ዝሰፍሩ መያዊ ፍልጠት ዘለዎም ጥላይን እውን ኣምባኦም ኣስፊሮም። እዚ ኩሉ ስራሕቲ ኣብ ኤርትራ፤ ኤርትራውያን ገበር ዓይም እናገደፉ ኣብዞም ዓበይቲ መደባት ሰራሕ ክቐፅሩ እንትንቀሳቐሱ፤ ዕቤት ከተማ ክጋሃድ ጌሩ። ኣስመራ ዘመናዊት ከተማ ኮይና፤ ብቶም ቢጫ ኣእማን ዝህነፁ ዝነበሩ ህንፃታትን ናይ ቡፕንቪለያ ዕምበባኣን፤ ክሳብ ሎሚ ኣብ ኣፍሪካ ካብ ዘለዋ ደስ በሃልቲ ከተማታት እታ ሓንቲ ጌሮምዋ። ካብ ወደብ ባዕዕ ኣብ 7000 ሳኢኒ (2100 ሜትር) ብራሽ ናብ እትርከብ ከተማ ኣስመራ ከበድቲ መሳርሒ ኣፅዋርን ካልኦት ዕዕንታትን ንምጉዓዝ ከሕግዝ ካብ ዓለም እቲ ዝነውሐ ናይ ገመድ መጓዓዝያ ተዘርጊሑ ኔሩ።²⁴ እዚ ስርዓት መጓዓዝያ ኤርትራውያን ሪኦምዎ ዘይፈልጡ ዝነበሩ ክፋል ሃገሮም ብቐሊሉ ክሪኡ ኣኽኢልዎም ኔሩ፤ እዚ እውን ዘመናዊ ሃገራዊ ንቕሓት ከምዕብል ናይ ዓርሱ ኣበርክቶ ጌሩ። ማሕበራት ሽቃሉ ተጣዩሾም፤ ከባቢያዊ ፖለቲካ

²⁴ እዚ መጓዓዝያ ገመድን ብረትን ደሓር፤ ብስርዓት ሃይለስላሴ፤ ተነቓቐሉ ከውሰድ ክኢሉ እዩ።

እውን ዘሚኑ ኣብቲ ክፍለ ዓለም ካብ ግብፂን ደብቡ ኣፍሪካን ወፃኢ ኣብ ካሊዕ ዓዲ ዘይነበረ ብርኪ ጌርዎ። ክፍኣት ባዕዳዊ መግዛእቲ ጥልያን ከም ድላዩ ይኹን፤ ናይ ጥልያን ካፒታሊዝም፤ ዋላ ኣብ ትሕቲ ሞሶሎኒ እውን ኮይኑ፤ ምስ መስፍናዊ ኣገዛዝኣ ኣምሓራ እንትነፃፀር ዝሓሸ ነፃነት ወሃባይ ኔሩ። በዚ ምኽንያት እውን ኤርትራ ኣብ ትሕቲ ላዕለዊይነት ኣምሓራ ካብ ዝነበሩ ጎረባብታ ንላዕሊ ክትኸድ ክኢላ።

ናይ ሓምሳን ክልተን ዓመት ዕድመ ዝነበሮ ኣገዛዝኣ ጥልያን ብታሪኽ ኤርትራ እቲ ብዕምቐት ክሰርዕ ዝኸኣለ ስምዒት ዝፈጠረን ንዝተፈለየ ኤርትራዊ መንነት ምቕራፅን ዓብዩ ግደ ዝተፃወተ እዩ። ደሓር ጥልያን ኣብ 1941 ብሰሜን ምዕራብ ኣስመራ ኣብ ዝነበሩ ዓውደ ውግኣት ብብሪታኒያ እንትትሸነፍ ኤርትራ ካብ ዝተረፈ ክፋል ኢትዮጵያ ኣዚያ ዝተፈለየት ቦታ ኮይና ኔራ። ኢትዮጵያ ፅዕንቶ ጥልያን ዝረኣየት ኣብቶም ሓፀርቲ መስካሕካሕቲ ኣብ ዝነበሩ ሓመሽተ ዓመታት፤ ካብ 1936 እስካብ 1941፤ ኔሩ። ድሕሪ እቲ ኮናት ዓለም እቲ ዘሎ ኣፈላላይ ምርኣይ ምስ ኣበዮ ኤርትራውያን ንበይኖም ከም ዝተገደፉ ተሰሚዖም። ናይዚ ስምዒት ርዝነት፤ ብዓይኒ ኤርትራውያን ብናይ ደገ ሓይልታት ዝበፅሐ ክሕደት፤ እትርደኦ ህዝባዊ ግንባር ንዓርሰ ምርኮሳ ዝህቦ ዓብዩ ቦታ ብምግንዛብ እዩ፤ እዚ ምስ ብርቱዕ ውልቃዊነት ኣልባናውያን ጥራሕ ክነፃፀር ዝኸኣለ እዩ - እዚኦም እውን ብታሪኽ ንበይንቶም ከምዝተገደፉ ዝስመዖም ህዝቢታት እዮም።

ሓይልታት ምዕራባውያን ንኤርትራ ብሕቡራት ሃገራት ውሳኔ መሰረት ሓውሲ ሉኣላዊነት ዘለዋ ግዝኣት ኮይና ኣብ ትሕቲ ኢትዮጵያን መንግስቲ ሃይለስላሴን ክሳብ ዝገብርዋ፤ እስካብ መስከረም 1952፤ ሰራዊት ብሪታንያ ንኤርትራ ሒዝዋ ፀኒሑ ኔሩ። ነዚ ዝተገብረሉ መርትዖ ናይ ሕ.መ ጉዳያት ወፃኢ ዋና ሓላፊ ዝነበረ ጆን ፎስተር ዱለስ ኣብ ባይቶ ፀጥታ ዝተገብረ ክትዕ እንትገልፅ፡ “ብዓይኒ ፍትሒ እንትረኣ ህዝቢ ኤርትራ ዝደልዮ ኣብ ግምት ክኣትው ይግበኦ። ኮይኑ ግና ሕ.መ ኣብ ቀይሕ ባሕሪ ዝህልዋ ስልታዊ ረብሓን ናይ ደህንነትን ሰልም ዓለምን እውን ብምሕሳብ እታ ዓዲ መሓዛ ምስ ዝኾነት ኢትዮጵያ ክትተኣሳስር ምግባር ግድን እዩ” ኢሉ። ኣብ 1953 ካብ ኣስመራ ውፅእ ኢልካ ዝርከብ ናይ ርክብን ሓበሬታ መኣከቢን ጣቢያ ቃኘው ክትሃንፅ ጀሚራ፤ ኣብ ባፅዕ እውን ንሓይሊ ባሕራ ግልጋሎት ምርካብ ክኢላ። ኣብቲ ግዝ ኣብዚ ክባቢ ፅዕንቶ ዘይነበሮ ምብራቓዊ ሰልፊ ካለእ ዝጥንቀቐሉ ስልታዊ

ረብሐ ስለዘይነበር ምስ ኤርትራውያን ተሰሊፉ፤ ደሐር ኣብ ዝመፁ ዓመታት ግና ሶቭየት ብወላኢነት ዝነበረቶም ሰዒቡ ቀደም ዝነበረ ስምዒት ምስጋና ሙሉእ ንሙሉእ ክጠፍእ ጌርዎ።

እቲ ንጉስ ሕቡራት ሃገራት ዝሃቦ ነፃ መንግስቲ ኣኸበርዎ ኣይፈልጥን ነፋ። ኣብቲ ግዝኣት ዝነበሩ ነፃ ትካላት ብኸይዲ ተጨዊዮም፣ ፖለቲካዊ ፓርቲታት ምንቅስቃስ ተኸሊኦም፣ ናይ ስራሕ ቋንቋ ዝነበረ ትግርኛ ከዓ ተዓፊኦ ብኣምሓርኛ ክትካእ ተጌሩ። ኣብ 1961 ግንባር ሓርነት ኤርትራ (ደሐር ምስ ዝወፀ ምስ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ክዋቓስ የብሉን) ተመሰራቱ። እቲ ኩናት፤ እቶም ደባይ ተዋጋኒቲ ክገዝእዎም ብዝኸኣልዎም ግዘ ዝሓለፎም ናይ ጥልያን መሳርሒታት ተጠቂሞም ናይ ኣጥቂዕኻ ምምላጥ ስጉምቲ እንትወሰዱ፤ ኣብ መስከረም ተወሊዑ። ኣብ ቀፃላይ ዓመት፤ ሕቡራት ሃገራት (ሕ.ሃ) ምንም ድምፂ ተቃውሞ ክየስመዐ፤ ኤርትራ ከም ሓንቲ ክፋል ሃገር ኮይና ሙሉእ ንሙሉእ ምስ ኢትዮጵያ ክትወሃሃድ ተጌራ።²⁵ እዚ ተግባር እዚ ሞርኮ ብ1975 ንስፓኒሽ ሰሃራ ጠቐሊላ ከምዝሓወሰታ ዓይነት ነፋ።

ደባይ ውግእ ኤርትራ ዝጀመረ ኣብ 1960ታት ናብ ሙስሊማዊ ደምበ ዘዳልው ኮይኑ ነፋ። ቶም ጄ. ፌረር *War Clouds on the Horn of Africa* ኣብ ዝብል መፅሓፍ ከምዚ ይብል፡

ኢጅማምርኡ ዘሳለጠ ናይ 1950ታት ዝሕጠት ዝወለዶ ካብ ኣስመራን ካብተን ናይ ወደብ ክተማታት ናብ ሳውዲ ዓረቢያን ሱዳንን ዘተገብረ ሰደት እዩ። ሽቃሎን ብተወሳኺ ናብ ዩኒቨርሲቲ ካይሮ ንትምህርቲ ከይዶም ዝነበሩ ሙስሊማት መናእሰይ [ኤርትራውያን] እቲ ንጉስ ክበፅሖ ካብ ዝኸእል ቦታ ወፃኢ ኮይኖም እካብ ሕቡእ ተቓለሰቲ ክምስርቱ ክኢሎም። ካልኣይ መሳለጣይ እታወ ዝኾነ ኣብ 1962 ኣብ የመን ዝተወለዐ ኩናት ሕድሕድ ነፋ። ኣብ የመን ኣብ ኩናት ዝነበሩ ጉጅለታት ካብ ዓንገልቶም ዝተገብረሎም ፈሰስ መሳርሒ መሊኡ ዝተረፎም ነፋ። ካብዚኦም መሳርሒታት ገሊኦም ናብ ኢድ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ክሓሉኽ ክኢሉ።

²⁵ ፌዴሬሽን ሙሉእ ንሙሉእ ፈሪሱ።

ከምቲ ዝፅበ ቀዳሞት ደገፍቲ ግንባር ሓርነት ኤርትራ (ጀብሃ) ከም ሶሪያን ፀጋማይ መንግስቲ ግብፂ ግሣል ዓብደል ናስር ኔሮም። ጀብሃ ብመስሊማትን ናይ ደገ ሱር ነቀላውያን ዓረባት ዝባብለልዎ ምዃኑ ዘጠራጥር ተፈጥሮኣዊ ዘይኮነ ኣስራርዓ ኔሩ። ኣብ ከበሳ ዝነበሩ ኮፕቲክ ኦርቶዶክስ ክርስቲያናት፤ ካብ ህዝቢ ኤርትራ እቶም ፍርቂ ማለት እዩ፤ ወዲያው ናይ ምንፃል ስምዒት ከስመዎም ጌርዎም። ፌረር ከምዝብሎ እስራኤል ብዘገርም መልክዑ ኣብ ኩናት ሽዳሽቲ መዓልቲ ኣብ 1967 ዓመት ምስ ረኽበት ናይ ጀብሃ ደገፍቲ ዓረብ ሃገራት ብናይ ባዕሎም ጉዳይ ዝበለፀ ክፅመዱ ጀሚሮም፤ በዚ እውን ኣብ ፅግዓ ዝነበረት ከም ኤርትራ ምስ ዝበለት ሃገር ዝነበሮም ጉዳይ ሰሕብቱ ቀኒሱ። ኣብ 1969 ኣብ ሱዳንን ሊብያን ዝተኸየዱ ዕልዋ መንግስታት ተኸቲሉ እቲ ውድብ ሓዳሽ እስትንፋስ ክረከብ ጌርዎ። ኣብዚኦም ሃገራት ክልተ ሱር ነቀላውያን ዝኾኑ ፓርቲታት ናብ ስልጣን መሂኦም ንጀብሃ ምድጋፍ ክጅምሩ ክኢሎም። መንገዲ ኣየር ኢትዮጵያ ብተደጋጋሚ ምጥላፍ ጀብሃ ምጅማሩ መዓመር ጋዳፊ ኣሸበርቲ ናይ ምድጋፍ ህይወቱ ዝጀመረሉ ነጥቢ ኔሩ። ከምቶም ኩሎም ሱር ነቀላውያን ውድባት ጀብሃ እውን ብዙሕ ከይፀንሐ ብኣንጃታት ተኸፋፊሉ፤ እቶም ተነሓናሕቲ ጉጅለታት ምስቶም ዝተለመዱ ቦታታት ውግንኦም ፈሊዮም - ባግዳድን ደማስቆን። ኣብዚ ግዜ እዚ እውን ሶቭየት ሕብረት፣ ኩባን ካልኦት ሃገራት ምብራቃዊ ሰልፊታት ኣብ ዓረብ ሃገራት ተቐባልነት ንምርካብን ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሎ ደጋፊ ኣሜሪካ ንዝኾነ ንጉስ ንምንጋዕን ንጀብሃ ምድጋፍ ጀሚረን ኔረን።

ዝኾነ ኮይኑ እቲ ዘይተርፍ ዝነበረ ውድቀት ጀብሃ ዘምፅኦ ሱር ነቀላውነቱ ኣይነበረን። ናይ ጀብሃ ዓረባዊ ምልክታ እዩ መንቀሊ ውድቀቱ ዝነበረ፤ ምኽንያቱ ኤርትራ ዓረባዊት ኣይነበረትን ገለ ክፋላ ግና ተኸተልቲ እስልምና ኔሮም። ኣርባዕተ ሚሊዮን ዝኾኑ ህዝብታታ ኣብ መንጎ ትግርኛ ተዛረብቲ ክርስቲያናት ኽበሳን ትግረ ተዛረብቲ መስሊማት ምዕራባዊ ጎልጎላት ማዕረ ዝምቀል ኔሩ። (ትግርኛን ትግረን ኣዚዮም ዝቀራረቡ ሰመቲክ ቋንቋታት እዮም፤ ኮይኑ ግና ንሓዲኦም ጥራሕ ዝዛረብ ነቲ ካለእ ክርደኦ ኣይኽእልን። ትግረ ምስ ትግራይ እውን ክዋቓፅ ዮብሉን፤ ኣብ ትግራይ እውን ትግርኛ እዩ ዝዝረብ።) ነዞም ክልተ ህዝቢታት ስነ ልቦናዊ ጥምረት - ጥልያን ከይሓሰቡ ክፍጠር ዝገበረቶ - ክህልዎም ምግባር ቀሊል ዕማም ኣይነበረን። ጀብሃ ኣብዚ ጥምረት እዚ ተመስሪቱ ክንዲ ምህናዕ፤ ምስ ዓረብ ደገፍቱ ኮይኑ፤ ከጥፍኦ ቁሩብ ተሪፍዎ ኔሩ።

ህዝባዊ ግንባር ኣብ 1970 ተመስሪቱ። ጠንካራ ክርስቲያናዊ እታወታት ኔርዎ፤ ሽሙ እውን ከም ዝሕብሮ መጀመርታ ከባቢ ማርክሲስታዊ ንቕክእ ኔርዎ። ኢሳይያስ ኣፈወርቂ፤ ክርስቲያን፤ መራሒ ኣብ ምድሪ ዘለዉ ሓይልታት ህዝባዊ ግንባር ኔሩ፤ ኦሰማን ሳሊሕ ሳቤ ከዓ ርክብ ጉዳያት ወፃኢ ኮይኑ፤ ዑስማን መጀመርታ ምስ ጀብሃ ዝነበረን ዝገደፎምን እዩ፤ ዝነበሮ ግደ ካብ ዓረብ ዓድታት ዝመፅእ ገንዘብ ክቕፅል ምግባር ኔሩ። ዝኾነ ኮይኑ ኣብ 1972 ብሰንኪ ሃይማኖት ዝተልዓለ ኮሩናት ሕድሕድ ኣብ መንጎ ጀብሃን ህዝባዊ ግንባርን ተወሊዑ፤ ኣብዚ ኣብ ድሕሪ ፅላል ጎንዒ ኢትዮጵያን ኤርትራን ዝተገብረ ውግእ ሽዱሽተ ሺሕ ሰባት ሞያቶም እዮም። እቲ ውግእ ኣብ 1975 ብንፁር መን ከም ዘሸነፈ ከይፈለየ እንትውዳእ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ሃይለስላሴ ብዕልዋ መንግስቲ ተወጊዱ ኣሎ፤ ብደርጊ ዝምራሕ ሓድሽ መንግስቲ ከዓ ናብ ስልጣን ደዩቡ። ኣብ መጀመርታ ማዕርነታዊ (ኢጋሊታሪያን) ዝመስል ቅዋም ደርጊን ብዛዕባ “ምምሕያሻት” ዝስምዑ ዝነበሩ ወረታት እዚ ሓድሽ መንግስቲ ንድሌታት ኤርትራ መልሲ ብምሃብ ነዚ ደማዊ ኮሩናት ክትርፍ ድሌት ይህልዎ እዩ ዝብል ተስፋ ፈጢሩ ኔሩ። እዞም ተስፋታት ኣብታ ደማዊት ሰንበት 23 ሕዳር 1974 ፋሕ ክብሉ ጌርዎም፤ ኣብዛ ዕለት እቲ “ኢትዮጵያዊነት ዝተላበሰ” ጀነራል ኣማን ሚካኤል ዓንዶም፤ ደርጊ ወኪሉ ምስ ደባይ ተዋጋእቲ ኤርትራ ይዝቲ ዝነበረ፤ ብትእዛዝ መንግስቲ ተቐቲሉ፤ ምስ ኤርትራ ታሪኻዊ ዝኾነ ሰላማዊ ፍታሕ ከምፅእ እዩ ተባሂሉ ኣብ ዝእመነሉ ግዜ ኣብ መንበሪ ገዝኡ ብዝተልእኹ ወተሃደራት ተቐቲሉ።

ውፅኢት ሞት ኣማን ህፁፅን ኣዕናዊን ኔሩ። ብዙሓት ናይ መንግስቲ ምልምላት ዝኾኑ ፓለይስ ከዲዎም ምስቶም ደባይ ተዋጋእቲ ክፅምበሩ ጌሩዎም። ተምሃሮ ምስ ጀብሃን ህዝባዊ ግንባርን ክፅንበሩ ትምህርቶም ገዲፎም ናብ ገጠር ዓዶም ከይዶም። ፌረር ከምዝገልፅ፤ “ኣብ መወዳእታ ንመብዛሕቲኦም ህዝብታት ኤርትራ ናብ ፀላኢ ምስ ቀየሩ ሕዚ ኣብ ኣዲስ ዘለዉ ሃለቅቶት ነቲ ፀረ ዓመፅ ዝገብርዎ ምንቅስቃስ ክሳብ ደማዊ መወዳእትኡ ክወስድዎ ዝከኣል ኮይንሉም።” ኣብ መፋርቕ 1970ታት ንትግራይን ወሎን ዘዋቀዐን ነቲ ንጉሥ ክሰግሩ ምኽንያት ዝኾነን ሞኚት “ሕዚ ንኤርትራ ኣትሪሩ ሒዝዋ።” ደርጊ እውን እቲ ሓድሽ ዝመስረቶ ኤጀንሲ ምግቢ ከከፋፍል ኣይገበረን ወይ እውን ናይ ደገ ገበርቲ ሰናይ ኣብቲ ከባቢ ክሰርሑ ኣይፈቐደን ኔሩ። ፌረር ከምዝሕብሮ፤ “መንግስቲ ኢትዮጵያ፤ ብዋንታቕ ቀዳሙ ሓሲብሉ፤ ንነበርቲ ገፀራት ኤርትራ ከዋሚ ተዳሊዩ ኔሩ።” ደርጊ ሓደ ዓመት እውን

አይመልከን፤ ካብቲ ኣፍልጦ ዘይብሉ ዱፋዓቱ መሊኡ ጠቐሊሉ ወሂኡ እውን ኣይወደእን፤ ግና ብጎሓቱ ኣንፃር ኣይንብርከኽን ዝበሉ ብሄራት ሞጤት ኣውራ መሳርሒኡ ጌሩ፤ እዚ ድሕሪ ዓሰርተ ዓመታት ምስ እዚ ሓደ ዝኾነ ሜላ በዚ መንግስቲ እዚ ኣብዚ ብሄር እዚ ኣብ ጥቕሚ እናወፃለ ሕዚ እውን ዓለም ክትቐበሎ ዝኹብዳ ሓቂ ኮይኑ እዩ ዘሎ።

እቲ ድርቂን ውሽጣዊ ምክፍፋላትን ከም ዘሎ ኮይኑ፤ ድሕሪ ሞት ኣማን ሚካኤል ዓንዶም ሰዒቡ ብዝመፀ ዕቤት ደባይ ተዋጋእቲ ኤርትራ፤ ኣብ ኣስመራ ከተማ ዘለዉ ሰራዊታት ደርጊ ኣብ ከበባ ክኣትዉ ጌርዎም። ካብ ዓረብን ምብራቓዊ ሰልፊን ናብ ኤርትራ ዝውሕዝ ደገፍ ወሲኹ፤ ሶቭየት ሕብረት ብኩባ እናተሓገዘት ንኤርትራውያን እናዕጠቐት ኢያ ደርጊ ንምጥዋይ እትገብሮ ባዕሪ ቀላላትሉ፤ መንግስቲ ምስ ሕቡራት መንግስታት ዘለዎ ርክብ መሊኡ ጠበው ኩብል እያ ትደልዮ ዝነበረት። እቲ ሞጤት፣ ምውዳቕ ሃይለስላሴ፣ ናይ ዘመናት ዕድመ ዘቐፀረት ሃዕያዊት ሃገር ክትሰንተቕ እትኸእል ምጂናን ተደማሚሮም ሚዲያታት ዓለም ኣቓልበኦም ናብ ቀርኒ ኣፍሪካ ከገብሩ ጌርዎም። ኣብ 1976 ኤርትራ ሃንደበት ዜና ቅድሚት ገፅ ኮይና።

ገፁ ካብ ውርደት ከድሕን ዝፅዕር ዝነበረ ደርጊ ኣርበዓ ሽሕ ክርስቲያን ሓረስቶት መልሚሉ ኣብ ግንቦት 1976 ኣብ ደባይ ተዋጋእቲ ኤርትራ መጥቃዕቲ ፈረዩ። እቶም ሓረስቶት “ኣንፃር ዘይኣምኑ ዓረባት ቅዱስ ኩናት” ከምዝገብሩ እዩ ዝተነግሮም። እቲ ሓዳሽ ሰራዊት ግና ቅድሚ መጥቃዕቲ ክኸፍት ምኽኣሉ በቶም ደባይ ተዋጋእቲ ተቐባዪ። ንሉንደን ሳንደይ ታይምስ ዝፅብፅብ ጆን ስዌይን ከምዘሰዕብ ፅሒፋ ነሩ።

ኣብ መንግሥም እቶም ቦምብታትን ጠያይቲን እንትወርድዎም እዞም ሓረስቶት ብሕርቃን መሳርሒታቶም ሒዞም ተላዒሎም - መብዛሕቲኦም በትሪ ጥራሕ ሒዞም - ዋዕዋዕ እናበሉ ናብ ቅድሚት ጎዮም። ብመደደኦም ምትኳስ ከይጀመሩ ክረግፉ ጀሚሮም። ዝተረፉ ንድሕሪት ተመሊሶም ክጎዩ ጀሚሮም። እዚኣቶም እውን ግን ኣብ መንጎ እቶም ደባይ ተዋጋእቲን ወተሃደራት ኢትዮጵያን ተዓቢጦም ኔሮም፤ ወተሃደራት ኢትዮጵያ ሓላፊነት ብዝጎደሉ መንገዲ ካብ ህድማ ናብ ቅድሚት ከምለሱ ተኹሲ ከፊቶምሎም። ... ድሕር ቀትሪ ዓሰርተ ሰዓት እንትኾን እቲ ጎልጎል ሀጥታ

ነገሰም። “እቲ መሬት ከረኣይ ኣይከኣልን ኔሩ። ዝሞቱ ሰባት ሞራሕ እዮም ይረኣዩ ዝነበሩ” ክብል ሓደ ኣብኡ ዝነበረ ሰብ ይገልጾ።

ነዚ ኪሳራ ሰዒቡ እስካብ እቲ ግዝ ካብ ዝነበሩ እቲ ዝግበየ ዓወት ብመጥቃዕቲ ኤርትራ ተፈጻሙ ተረኺቡ። ጀብሃን ህዝባዊ ግንባርን ክልቲኦም ናብ ዓሰርተ ሽዳሽተ ሽሕ ዝፅግዑ ሰራዊታት ኣኪቦም እቲ ከባቢ ገጠር ክቆፃፀሩ ክኢሎም። ኣብ ሰሜን እትርከብ ሳሕል ናይ እትበሃል ክልል ከተማ ዝኾነት ናቕፋ ኣብ ቁፅፅር ህዝባዊ ግንባር ኣቲያ፤ ካብዚ ግዝ ኣትሒዙ እስካብ ሎሚ ይቆፃፀራ ኣሎ። ካብ ከተማ ኣስመራን ኣብ ወደባት ባፅዕን ዓሰብን ወፃኢ ደርጊ ካብ ኩለን ኣውራ ከተማታት ተሰጉጉ ኔሩ። ኣስመራ እውን ተኸቢባ ኣላ፤ ኣብ ባፅዕ ናይ ጎደና ኩናት ተጓሃሂሩ ኣሎ። ኣብ ከባቢ መወዳእታ 1977 ካብ መሬት ኤርትራ 80ን 90ን ኢድ ዝኾን ኣብ ትሕቲ ደባይ ተዋጋእቲ ኣቲዩ ኔሩ። ደርጊ ተንበርኪኹ ኔሩ፤ ኣብ ኤርትራ ሞራሕ ዘይኮነስ ኣብ ደቡባዊ ምብራቕ ክፋል እዛ ሃገር ሰራዊት ሶማሊያ 75 ማይልስ (120 ኪሎ ሜትር) ናብ ግዝኣት ኢትዮጵያ ናብ ገፅ መንገዱ ሃረርን ኣዲስ ኣበባን ኣቲዩ ኔሩ። እታ ኣክሱማዊት እዩ እትብል ሃፅያዊት ሃገር ከትፈራርስ ጫፍ በዊሓ ኔራ። ኣብዚ ግዝ እዚ ግን እቶም ሶቭየታት ነቲ ፍሰት ታሪኽ ደምሲሶም ከምብሓዱሽ ፅሒፎምዎ፤ ጠያይቶም ኣብ ኤርትራ ናብ ዘለዉ ናይ ቐደም ፈተውቶም ኣዚሮምዎ።

ኣብዚ ግዝ መጥቃዕቲ ደባይ ውግእ፤ ደርጊ ብዝነበሮ ድኹም ኣተሓሕዛ ሰብኣዊ መሰላት፤ ምምሕዳር ካርተር ንደርግ ዝግበር ኩሉ ዓይነት ወተሃደራዊ ሓገዝ ጠጠው ዘበለሉ ግዝ እዩ ኔሩ። በዚ እውን መንግስቱ ካብ ሞስኮ ወፃኢ ካሊእ ኣማራፂ ኣይነበሮን፤ ኣብ መጀመርታ ሶቭየት ሕብረት ንኤርትራውያን ተፅዋቐም ስለዝነበረት ቁልፊ ውፅኢት እቲ ኩናት ኣብ ኢድ ክረምሊን እዩ ዝነበረ። “ኣብ ኢትዮጵያ እቶም ሶቭየታት ፀገም ብምፍጣር ንዓርሶም በሪ ኸፊቶም” ክብል ትፅዝብቱ ይገልፅ ኣብ ጉዳያት ወፃኢ ዓለም ለኻዊ ትካላት ነበር ሓጋዚ ዋና ፀሓፊ ዝነበረ ኣለን ኤል . ኪስ። ኣብ ግንቦት 1977 መንግስቱ ንሓደ ሰሙን ዝፀንሐ መንግስታዊ መገሻ ንሞስኮ ጌሩ። ኣብዚ ዓመት መወዳእታ መሳርሒታት ሶቭየት ብዝዚፉ ምስ ኣማኸርቲ ኩባ ናብ ኢትዮጵያ ክኣትዉ ጀሚሮም፤ እቶም ኩባውያን እውን ንኤርትራ ይድግፉ ዝነበሩ እዮም። እቲ ግልፂ ነገር ሰዒቡ መፅ። ናይቶም ደባይ ተዋጋእቲ መጥቃዕትታት ጠጠው ኢሎም። ሓይሊ ባሕሪ ሶቭየት ካብ ባሕሪ ኮይኑ ብዘካየዶ ደብዳብ እቶም ደባይ

ተዋጋእቲ ንባዕዕ ከይሕዙ ጌርዎም። ኩባውያን ኣቅርቦት ዕጥቂን ሰንቂን ይገብሩ ኔሮም። ኣብ መወዳእታ 1978ን መእተዊ 1979ን ኣብ መላእ ኤርትራ ኩናት ተባሪዑ። ኣሽሓት ንፁሃን ዜጋታታት ሞያቶም፤ ኣዝርእቲ ሓዊ ኣቲያዎም፤ ብዓሰርተታት ኣሽሓት ዝቐፀሩ ዶብ ሱዳን ሰጊሮም ናብ መዕቐቢ ሰደተኛታት ክኣትዉ ጌርዎም። ነርብ ጋዝን መፃውዒ ህፃውንቲ ዝኾኑ ባንቡላታት ከመስሉ ዝተገብሩ ነቶግቲን ኣብ ጥቕሚ ከውዕሉ ከምዝተገብሩ ተፀብባቦም እዮም። እዚ ብልሒ ኩናት እዚ ዓለም ዝፈለጠ ደሓር ሶቭየት ንኣፍጋን እንትወርር ግዝ እዩ።

ኣብ 1979 ናይ ሕ.መ ሚዲያታት የዲንቲ ካብ ቀርኒ ኣፍሪካ ከለዓላ ተለዋ ደባይ ተዋጋእቲ ኤርትራ ኣብ ምንስሓብን፤ ኣብ መንገሉም ተመቓቂሎም ካብ ሶቭየት - ዘመም ዝነበረ ቅዋሞም ናብ ኣንፃር - ሶቭየት ሽግግር ይገብሩሉን ብመዳይ ርእሮተ ዓለም ዘይንፀር ቅዋም ሒዞም ዝነበሩሉን ግዝ እዩ ዝነበረ። ናይ ሕ.መ ጋዜጠኛታት ናብ ኢራንን ኣፍጋኒስታንን ኣቓልበኦም እንተተረፉ ሒዞምዎ ዝነበሩ ምስሊ ኣይተቐየረን ኔሩ፤ ዋላ ኣብ ናይ 1984 ጥሜት እውን ሓዳሽ ምስሊ ኣይነበሮምን። ኣብ መወዳእታ 1970ታት ጥሜትን ኩናትን ንኢትዮጵያ ፀቕጦምዋ ኔሮም፤ ኣብቲ ግዝ እቲ ግና እቶም ሚዲያታት ብቀንዱ ኣብቲ ኩናት ጥራሕ እዮም ትኹረት ጌሮም ዝነበሩ። 1984 እንትመፅእ ሶቭየት ብሓያሎ ተሳታፊት ዝነበረትሎም ኣብ ሳልሳይ ዓለም ዝነበሩ ጎንዕታት - ኣንጎላ፤ ካምቦዲያ፤ ኤል ሳልቫዶርን ኒካራጓን ኣፍጋኒስታን እውን ሓዊስካ - ታሪኽ ኤርትራ ዓብዩ ጣጣ ዘለዎ ኮይኑ ከይረእ ጌራቶ። ኣብዚ ግዝ እዚ ከዓ ፀገም ኢትዮጵያ ዋላ ጥሜትን ኩናትን ይኹን እምበር እቲ ሽፋን ዝረኸበ ግና እቲ ጥሜት ጥራሕ ኔሩ፤ እቲ ዝረእ ዝነበረ ዘስካሕክሕ ዝጠመዩን ዝሞቱን ሰባት ምስሊ እዚ ክኸውን ዘገድድ ኔሩ። ነቲ ኩናት ክድህስሱ ግዲ ዝሃቦም ጋዜጠኛታት ውሑዳት ብምንባሮም ብዙሓት ተዓዘብቲ እቲ ኩናት ማርክሲስት ዝኾኑ ወገናት ነንሕድሕዶም ይዋገኑ ከም ዘለዉ ጌሮም እዩ። ባይቶ ህዝቢ [ሕ.መ. ኣሜሪካ] ኮነ ምምሕዳር ፊገን እቲ ኩነታት ከምዝተቐየረ ዝፈልጡሉ መንገዲ ኣይነበሮምን፤ ምክንያቱ ሰብ መዚ ሕ.መ ፖሊሲ ሃገሮም ኣብ ኤርትራ ሉኣላዊነት ኢትዮጵያ ኣፍልጦ ዝህብ ብምንባሩ ናብ ደባይ ተዋጋእቲ ዝቆፃፀርዎ መሬት ዝኣትዉሉ መንገዲ ኣይነበሮምን።

በዚ በለ በቲ ግና፤ ዋላ እቲ ሚዲያ ንኤርትራ ናብ ፀግዒ ይድፈኣያ እምበር፤ ኣብ 1980ታት ዓበይቲ ኩናት ክግበሩ ቀፂሎም ኔሮም፤ ናይቲ ደባይ ተዋጋኢ ተፈጥሮ

እውን አዚያ ተቆዩሩ አሉ። ኣብ 1979 ህዝባዊ ግንባር “ስልታዊ ምንስሐብ” ጌሩ አሉ፤ ኣብ ደቡባዊ ከባቢ ዘለዉ ግዝኣታት እውን ኣሕሊፉ ሃቡ። ኣብ ሳሕል ከተማ ናቕፋ ዝነበሮ ዕርዲ ብምፅናዕ ጥቓ ኣስመራ ዝነበረት ከተማ ከረን እውን ኣሕሊፉ ሂቡ እዩ። ጎና ጎኒ እዚ እቶም ዓረባት ዝድግፍዎ ጀብሃ ዕጡቓቱ እናኸድዕዎ ኔሮም፤ ኣብ መፋርቕ 1980ታት ኣለዉኒ ቤብሎም ዝነበሩ ዕጡቓት 6,500 ጥራሕ እዮም ኮይኖም፤ ናይ ህዝባዊ ግንባር ግና ናብ 30,000 ዓቢዩ አሉ። ኣብዚ ሓደ ዓመት ኣብ መንጎ ጀብሃን ህዝባዊ ግንባርን ኩናት ተላዒሉ ኣብ 1981 ከዓ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ባርካ ኣብ ዝርከብ ናይ ጀብሃ ዕርዲ ብዝኸፈቶ መጥቃዕቲ ጀብሃ ተላዒሩ ናብ ሱዳን ክሃድም ክኢሉ፤ ኣብኡ ከዓ ዕጥቂ ፈቲሖም። ጀብሃ ኣብ መንጎ ስደተኛታት ኤርትራ ዝተወሰነ ደገፍ ይሃልዎ እምበር ካብዚ ግዜ ጀሚሩ ሱዳን ዓብዩ ግደ ኣይነበራን።

ካብዚ ግዜ ጀሚሩ ውሑስ ዕርዲ ሒዙን ብዘይካ ደርጊ ካሊእ ፀላኢ ዘይብሉን ኮይኑ ህዝባዊ ግንባር ብኹሉ መዳይ ንዓርሱ ክጠንክር ጀሚሩ። ናይ ምሽጋት ስርዓተ መርብብን ትሕተ መሬት መተሓላልፎታትን ተሰሪሖም። ኣብ ኢትዮጵያ ብዝነበረ ወፅዓ ናብ ደገ ዝተሰደዱ ብኣሸሓት ዝቐፀሩ ምሁራን ኤርትራውያን ናብ ድጋፍ ህዝባዊ ግንባር መዓኦም። እዞም ብሱዳን ጌሮም ዝመፁ ዝነበሩ ሓደሽቲ ደገፍቲ ኣብ ከባቢ ኦሮታ ይጣየኹ ኣብ ዝነበሩ ሆስፒታልን ቤት ዕዮታትን ክገልግሉ ጀሚሮም። ካብዞም ምልምላት መብዛሕቲኦም ካብ ከባቢ ኣስመራ ዝተረኽቡ ክርስትያን ማእኸላይ መደብ ሰባት እዮም፤ ናይዚኦም ምብዛሕ ህዝባዊ ግንባር ናብ ምዕራባውያን ዝነበሮ ዝማመ ክደፍኣሉ ጌሮምዎ፤ እዚ ነቲ ካብ 1977 ክሕደት ሶቭየት ጀሚሩ ካብ ማርክሲዝም ዝነበረ ከይዲ ምርሓቕ ዘሳለጠ እዩ ኮይኑ።

ኣብ ኤርትራ ንሶቭየት ሕብረት ዝነበረ ኣውንታዊ ምልክታ ናይ ኢትዮጵያ ሰራዊት ኣብ ምህናፅ፤ ቁፅሪ ወተሃደራት ካብ 65,000 ናብ 300,000 ሰፊሖ፤ እዚ ካብ ፀሊም ኣፍሪካ እቲ ዝዓበየ ይገብሮ፤ ሶቭየት ዓብዩ ግደ ምስ ተሳወተት ጠቕሊሉ ክጠፍእ ጌሮም። ናይ ሀሪቴጅ ፋውንዴሽን ላዕለዋይ ፖሊሲ መርማሪ ዝኾነ ጄምስ ኤ. ፊሊፕስ ካብ ኤጀንሲ ማእከላዊ ሓበሬታ (ሲ.ኣይ.ኤ) ብዝረኽቦ ቁፅሪ መሰረት ነዚ ዝሰበሰበ ኣሰራሩ፤ “ምስኩ 62 ታንክታትን 27 ተዋጋእቲ ጀትታትን ጥራሕ ንዝነበሩ ኢትዮጵያ ልዕሊ 350 ታንክታትን 70 ተዋጋእቲ ጀትታትን ክህልዎ

ጌሮማ።” ካብ ኩባ፣ ሰሜን ኮርያን ካልኦት ምብራቓዊ ሰልፊ ዝመፁ ፍቓደኛ ኣብረርቲ ምስ ኢትዮጵያ ሓይልታት ኣየር ተፀንቢሮም። ልዕሊ 2,000 ኣማኸርቲ ሶቭየት ናብዛ ዓዲ ኣቲዮም። ደርግ ከዓ ብወገኑ ኣብ ኤርትራ ገማግሞ ቀይሕ ባሕሪ ዝርከባ ናይ ዳህላክ ደሴታት ባሕሪ ሓይሊ ሶቭየት ክጥቀሙሉ ሂብዎም፤ ብተወሳኺ ናይ ሶቭየት ናይ ዳህላስ ነፈርቲ ኣሜሪካ ካብ ዝገደፈቶ ኣብ ኣስመራ ዝርከብ መዕርፎ ነፈርቲ እናተልዓላ ኣብ ውቅያኖስ ህንዲ ነዊሕ ናይ ዳህላስ በረራታት የካይዳ ኔረን።

እዚ ዓብዩ መደብ ደገፍ እዚ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ ለካቲት 1982 ኣብ ደባይ ተዋጋኒቲ ዝገበሮ እቲ ዝዓበየ መጥቃዕቲ ክኸፍት ኣኸኢልዎ። ዘመተ ቀይሕ ኮኽብ ተባሂሉ ዝተሰየመ ሚእቲ ሸሕ ዝግመቱ ኣባላት ዝሓቐፈ ዓሰርተ ሓሙሽተ ክፍልታት ዘለዉዎ ብተወሳኺ ኣብቲ ከባቢ ንመጀመርታ ግዜ ሚግ-24 ሂንድ ሂሊኮፕተራት ዝተሳተፉሉ ኩናት ኣካዪዱ። እቲ መጥቃዕቲ ሙሉእ ንሙሉ ዝፈሸለ ኔሩ። ህዝባዊ ግንባር መብዛሕቲኦም ቁልፊ ቦተታቱ ኣይተመንጠለን ኔሩ። ናብ 40,000 ዝገመቱ ወይ ከዓ ካብቶም ዝዘመቱ ሰራዊት ኢትዮጵያ ዳርጋ ፍርቆም ኣደዳ ሞትን መጉዳእቲን ኮይኖም ተባሂሉ ይገመት። ኣሸሓት ቦቶም ደባይ ተዋጋኒቲ ተማሪኹም፤ ዝዚኡ መጠን ዘለዎ ኣፅዋር እውን ተረኪቦሞም። ከምዚ ዝመስል ብተመሳሳሊ ዝዚኡ ዝኾነ ዘመተ ኣብ 1983 ተካዪዱ ኔሩ ውዕኢቶም ግና ልክዕ ከምቲ ዝሓለፈ ኪሳራ ዘሰቡሉ ኔሮም። ኣብዚ ግዜ እዚ ሕ.መ ኣብ ሊባኖስን ማእኸላይ ኣሜሪካን ተፀሚዳ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ደማዊ ዝኾነ ኩናት ይካየድ ኔሩ፤ ብታሪኽ እቲ ግዙፍ ዝኾነ ናይ ሶቭየት ጨፍጫፍ ይፃወሩ ዝነበሩ ደባይ ተዋጋኒቲ - ማንም ዘይድግፎም ደባይ ተዋጋኒቲ - ዘለዉሉ ኩናት። ነዚ ዝመሳሰል ሓደ ኣብነት ጥራሕ እዩ ዝነበረ - ኣንፃር ኣሜሪካ ዝነበረ ናይ ቭየት ኮንግ ቃልሲ። እዞም ብቻይንን ሰሜን ሺየትናምን ይድገፉ ዝነበሩ ሺየት ኮንግ ንዓርሶም ከም ህዝባዊ ግንባር ሰሩዕ ኩናት ጌሮም ዘይፈልቡ፣ ከም ህዝባዊ ግንባር መስተንክር ኣይሰርሑን።

ዝኾነ ኮይኑ ኤርትራ ብኹሉ መዳይ ፈታዊ ዘይነበራ ሃገር እያ ዝነበረት። ሶቭየት ሕብረት ካብ ፈታዊ ናብ ጨቋኒ ምዝዋራ፣ ናይ ምእራባውያን ፅልኢት ምቕፃሉ፣ ናይ ዓረባትን ዝተረፉ ሃገራት ሳልሳይ ዓለምን ደውታ ህዝባዊ ግንባር “ብዓርስ መርከሳ” ቅዋሙ ከትርርን ንኻልኦት ኣብ ማእኸላይ ምብራቕን ኣፍሪካን ዘለዉ ናይ ሓርነት ምንቅስቃሳት ዝነበሩ ንዕቑት ክቕፅልን ጌሮም። ኣብ ህዝባዊ ግንባር ዝተትሓዙ መሳርሒታት ምፅጋንን ናብ ካልኦት ግልጋሎታት ክህቡ ጌርኻ ናይ ምቕያር ፍትወት

ማዕቢሉ። ንህዝባዊ ግንባር ምስ ካልኣት ዓመፅቲ ውድባት ምንፅባር ብፅልኢ እዩ ይረኣይ ዝነበረ። ምስ ፍልስጤማውያን ዘሎ ናይ ምምስሳል ዛዕባ እንትለዓል “ውድብ ሓርነት ፍልስጤም ናይ እስራኤል ታንኪ ሓዘ ይፈልጥ ዶ?” ኢሉ ሓደ ናይ ህዝባዊ ግንባር መኮንን ብንፅቕት ሓቲቱ።

ኣብ መእተዊ 1984 ህዝባዊ ግንባር ብዶብ ሱዳን ንእትርከብ ከተማ ተሰነይ ተቐማሚኡ ብተወሳኺ ናብ ቀይሕ ባሕሪ ገፅ ዘለዉ ኩሎም ርዕዲታት መንግስቲ ጥሒስዎም፤ በዚ እውን ንወደብ መረሳ ተኸለይ ተቐማሚባቶም። ኩናት ከዓ ነቲ መሬት ኣዚዩ እናሓሰዮ ኔሩ። ቅድሚ እዚ ዝነበሩ ከበድቲ ውግኣት ዝተኸየዱ ኣብ እዋን ማሕረስ እዮም ተኸየዶም። ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣብ ኤርትራ ዝጥቀመሉ ዝነበረ ሜላ ኩናት ልክዕ ሶቭየት ኣብ ኣፍጋኒስታን ትጥቀሞ ከምዝነበረት መርሃ ብድመተ-መሬት²⁶ (scorched-earth tactics) እዩ ዝነበረ። ነቶም ወቅትታት እናተፀበዩ ዝንቀሳቅሱ ህዝብታት እቲ ኩናት ከይንቀሳቅሱ ይገብሮም ኔሩ፤ እዚ ከዓ ከፍትታቶም ከሃልቃ ይገብር። ብሰንኪ ፀገም ደህንነት ኣብቲ ገምገምን ኣብ ጎልጎልት ባርካ ዘሎ ልመዕ መሬት ከይተሓረሰ ይሓልፍ ኔሩ። ተፈጥሮ ጨካን ኣብ ዝኾነትሉ ኣብዚ ፀግዒ ኣፍሪካ እቲ ግብርናዊ ሚዛን ከዓንው ከኢሉ። እቲ ነዚ ሰዒቡ ዝመፀ ጥሜት ንሓመሽተ ዓመት ደቂሶም ንዝነበሩ ሚዲያታት እንተበራብሮም፤ ካሜራታት ቱሌቪዥን ናብ መንበሪ ኣባይቲ ዜጋታት ሕ.መ ዝፍንጪዎ ዝነበሩ ምስኢታት ብድርቂ ዝበረሰ መልክዓ ምድሪ እምበር ብኩነት ዝባደመ ኣይነበረን።

ብኹሉ መንፅር እንትረኣ ግና ኤርትራ ምስኢ ዘመናዊ ኩናት እተርእኢ እያ ዝነበረት። ካብ ኦሮታ ንደቡብ ገፅ ቀጥታ እንትልካዕ ሰድሳ ማይል (96.5 ኪሎሜትራት) ርሕቕት ኣብ እትርከብ ናቕፋ ዘሎ ናይ ህዝባዊ ግንባር ዕርዲ ኣግራቡ ዝበረሰ፤ ምሒር ብምግማዕ መሬት ዝተሰናበቐን ህብሪ ጭቃን ዘለዎ ቦታ እዩ። ነታ ኣብ ሓደ ግዝ ሽውዓተ ሸሕ ነበርቲ ዝገበርዋን ዝፈራረሱ ዕናዋት ዝመልእዋን ከም ነጥቢ ሓንቲ ዕዳጋ ዘላታ ከተማ ገዲፍካ፤ ካብ ኢድ ደርጊ ኣብ 1977 ዝተረከብዋ ናቕፋ ካብዚ ግዝ ጀሚሩ ብተደጋጋሚ ከበድቲ ውግኣት ኣተኣናጊዳ እያ። ናቕፋ ዘመናዊት ኣብነት ዝኾነትን ናይ ኣፍሪካ መስታ ፖምፔ²⁷ እያ። ብደቡብ ቁሩብ ኪሎሜትራት ውርድ

²⁶ ኣብ እትወሮ ቦታ ፀላኢ ከይጥቀመሉ ኩሉ ነገር ምብዳም፣ ምቅፃል፣ ምዕናው... ፖሊሲ።

²⁷ ፖምፔ ኣብ ናይ ሎሚ ደቡባዊ ግዝኣት ጥልያን እትርከብ ጥንታዊት ከተማ እንትትኾን ኣንፃር ወረርቶ ብዝገበረቶ ኩናት ትፍለጥ። ኣብ 79 ዓ/ም ካብ ጎቦ ቨስቲቪየስ ብዝነቶገ ሓምኹሽቲ እሳተ ጎመራ ተዓቢጣ ጠፊኣ።

ኢልካ ዝተሰርሑ ዱፋዓት ንጎበታት ደንደን ተኸቲሎም ዝርከቡ እዮም። ናይ ሶቭየት ቲ-55 ታንክታትን ዝተፈላለዩ ሓሙሽተ ዓይነት መሳርሒታትን ሱብ ሰራሕ ኣብ ዝኾኑ መሕብኢታት ተሓቢኦም ተቐማሚጦም እዮም። ነቲ ፀብብ መተሓላልፎ ተኸቲሉ፤ ኣብ ተመሳሳሊ ሸንተረር፤ ናይ ኢትዮጵያ ሰራዊት ተሰሪዖም ኣለዉ። ኣብ ሓደ ሓደ ቦታታት እዞም ክልተ ሰራዊታት ኣብ መንግሥም ዘሉ ርሕቕት ክሳብ ስድሳ ያርድስ (ሓምሳን ሓሙሽተን ሜትራት) ጥራሕ ዝበፀሕ እዩ፤ ትሑት ዓቕሚ ዘለዎም ባይናኩላርስ ተጠቂምካ ካብ ዱፋዖም ብነኳል ዱፋዖም ዝጥምቱ ዘለዉ ወተሃደራት ደርጊ ገዖም ምርኣይ ይክኣል እዩ። ኣብ መንግሥም ዘሉ ነታጉ ዝተግወደሉ ናይ ማንም ዘይኾነ መሬት፣ ቆፅሎም ዝሓረረ ኣእዋም ኣውሊፅ ቅራፎም ብናፓልም መርዚ ሓራፋ፣ መዓት ሬሳታት ወተሃደራት ደርጊ ከም ዝተሰብሩ ናይ መግወቲ ወተሃደራዊ ባምቡላታት ፎቐድኡ ወዲቐም ይረኣዩ። እቶም ሬሳታት ኣብ ሕዳር 1985 ደርጊ ኣብ ናቕፋ ኣብ ዝፈነዎ መጥቃዕቲ፤ ኣብ ኣጋ ወጋሕታ ናይ ደንደን ፀድፊታት ዘለዎ ትሕሰቶ ንምጥንኻር ኣብ ዝገበሮም መክራታት፤ 6,000 ናይ መንግስቲ ወተሃደራት ዝተቐተሉሉን ዝቐሰሉሉን ውፅኢት ኔሮም። (ሞሶሎኒ ካብ ኤርትራ ከወፅእ ዝገበሮ ኣብ 1941 ኣብ ክረን ዝተገብረ መጥቃዕቲ ብሪታኒያ ተመሳሳሊ ቁፅሪ ዘለዎ ኪሳራ ዘበፀሐ ኔሩ።)

ኣብ ሕዳር 1985 ኣብ ናቕፋ ኣንፃር ህዝባዊ ግንባር ደርጊ ዒስራን ሓሙሽተን ሸሕ ወተሃደራት ልእኹ መጥቃዕቲ ፈፂሙ ኔሩ፤ ኣብዚ ደግሞ ዝነበረ ካብ ሓምላ ክሳብ ሕዳር 1985 ዝፀንሐ ዓመት ከይሓፈሰ ብሒም ከይበል ቆሪፁ ዘካየዶ ወራር ብሓፈሻ 200,000 ወተሃደራትን 1 ቢሊዮን ዶላር ዝውድኡ መሳርሒታ ሶቭየት ኣብ ጥቕሚ ዝወግሉሉን ኣብ መወዳእታ 14,000 ዝሞቱሉን ዝቐሰሉሉን ወፍሪ ኔሩ። ናይቲ ዓስርተ ዓመት ሸፋን ሚዲያ ዘይረኸበ እቲ ዝዓበየ ታሪኽ እቲ ኣስርእት ዓመት ኔሩ። ኣብ ጋዜጣታት ሕ.መ ብዛዕባ እዚ ኩነት ዝተፅሓፉ ዓምዲታት ኣዚዮም ቁሩባት ኔሮም።

ነቲ ናይ 1985 መጥቃዕቲ ከም መእተዊ ዝነበረ ኣብ ወርሒ ሓምላ ፈላመይቲ ሰሙን ህዝባዊ ግንባር ኣብ ዝባን ኩርባ እትርከብ ናይ ምዕራባዊት ኤርትራ ባረንቱ ምቁፅፃሩ ስዒቡ ኔሩ፤ ባረንቱ ኣውራ ናይ ደርጊ መኽዘን ዕጥቂ እያ ዝነበረት። ቀዲሎም ኣብ ዝመፁ ሽውዓተ ሰሙናት ህግደፍ ናብ ዕርዱ ክሳብ ሸዑ ካብ ዝወሰደም ዕጥቂታት ኩሉ ዝበልፁ መጠን ዘለዎም ኣፅዋር ናብ ዕርዱ ወሲዱ። ተታሒዞም ተባሂሉ ካብ

ዝተፀብፀቡ ንብረታት ውሽጢ ዓሰርተ ሓሙሽተ ቲ-55 ታንክታት፣ ብዝሕ ዝበለ መኪናታት ፅዕነትን ከበድቲ ኣፅዋርን ይርከብዎም። መንግስቲ ናብቲ ከባቢ ካብ ገፅ ደቡብ ካብ ኦፓዴን ወሲዱ ናብ ሰላሳ ሺሕ ዝግመቱ ወተሃደራት ክልተ ክፍሊ ዝኾኑ ኣሰለፉ። ኣብ ካርቱም ካብ ዘለዉ ናይ ዲፕሎማቲክን ካልኦት ፍልፍላት ሓበሬታን ነታ ከተማ መሊሰኪ ንምቁፅፃር ናብ ዓሰርተ ሰለስተ ዝፅግቡ ሙከራታት ተጌሮም ኔሮም፣ ናብ 2,000 ዝፅግቡ ወተሃደራት ኢትዮጵያ ድማ በዚ ከይዲ እዚ ኣደዳ ሞትን መጉዳእቲን ኮይኖም እዮም። ህዝባዊ ግንባር ኮነ ኢሉ መሕለፊ ቦታ እናገደፈ ኣደቢዩ የጥቅዖም ኔሩ፤ ኣማኢት ዝቐፀሩ ሰባት ወዲኛም ይተርፉ ኔሮም። ኣብ መወዳእታ መንግስቲ ናብ ደብዳብ ኣየር ጥራሕ ኣቲዩ። ኣብ ነሐሴ 25 ህዝባዊ ግንባር ኣብ መወዳእታ ኣንጎሂቡ።

ንባረንቱ መሊሱ ምስ ተቐፃፀራ ኣብ ሒደት መዓልታት ወሃደራት ኢትዮጵያ ንተሰነይ እውን መሊሶም ሒዘማ፤ ኣብ መንጎ ባረንቱን ዶብ ሱዳንን እያ እትርከብ። ናይ ህዝባዊ ግንባር ምዕራባዊ ግዝኣት ምስ ቆረቆሪ ደርጊ ናብ ምብራቕ ገፅ ኣቢሉ ጎላጉል ቀይሕ ባሕሪ ሒዘዎም። ንጨነፈር ሌባኖስ ፋይናንሻል ታይምስ (13 ታሕሳስ 1985) ሓደ ኣመራርሓ ደባይ ተዋጋኢይ ከም ዝነገሮ እቲ ሓደ ናይ ታንክታት ውግእ “ልክስ ኣብ ቶብሩክ ሮሜል ንብረታንያ ከም ዝገበጠም ሃይነት እዩ ዝነበረ።”²⁸ እቶም ደባይ ተዋጋኢቲ ህግደፍ ዝቆፃፀርዎ መሬት ናይ እንቁላሊሕ ቅርፂ ዘለዎ ካብ ሱዳን ንደቡብ ገፅ ፍንፅሕ ዝበለን ማእኸላይ ጎቦታት ኤርትራን ዘካልል ክልል ሳህል ጥራሕ ኮይኑ ተረፋ። ናይዚ ቅርፂ እንቁላሊሕ ዝኾነ ግዝኣት ናብ ደቡብ ገፁ ናቕፋ ትርክብ፤ ህዝባዊ ግንባር እቲ ዋና ከበድቲ ኣፅዋሩ ኣብዚ እዩን ዝርከባ። ደርጊ ናፓልም መርዚ፣ ክላስተር ነታጉ፣ ቲ-55 ታንክታት፣ ሚግ-23 ነፈርቲ ሓገዝ ተጠቂሙ ኔሩ ኣኸራት ደንደን መጥቃዕቲ ዝፈነወሉ። ንሰሙናት ዝፀንሐ ውግእ ተካይዱ ግና ውፅኢት ኣይነበሮን። እቲ መጥቃዕቲ መደምደምታ ከይረኸበ ተዛዚሙ። ኣብ ናይ 1986 ሓጋይ ከዓ ህዝባዊ ግንባር መሊሱ ነቲ ገምገም ባሕሪ ተረኪብዎ።

ካብቲ ኩናት ኣዚዩ ዝተጎድእ ነቲ ጥሜት ንምፅዋር ዝግበር ዝነበረ ሓገዝ እዩ። ናይ ሚጋትን ኣንቶኖቪትን ስለታዊ በረራታት ካብ ሱዳን ዝመፁ ዝነበሩ ናይ ረድኤት

²⁸ ኣብ ግዛ ካልኣይ ኩናት ዓለም ሓይልታት ኣክሲስ (ጥልያን፣ ጀርመን...) ንብረታንያ ኣብ ግብፂ ወጊኦም ኣብ ወደባዊት ከተማ ቶቡርክ ጥራሕ ኣብ ከበባ ኣኣቲዮም ዝነበሩሉ ግዛ እዩ ንስዕረት ሕዝባዊ ግንባር መነፃፀሪ ይገብሮ ዘሎ።

ጉዕዞታት ብለይቲ ጥራሕ ከካየዱ ጌርዎም ኔሩ ይብል ናይ ግራሰሩትስ ኢንተርናሽናል ኣፍሪካ መደባት ኣተሓባባሪ ዝኾነ ክሪስ ካርተር። *ዘ ኢኮኖሚስት*፤ ናይ ብሪታኒያ ሰሙናዊ መፅሄት፤ ኣብ ትሕቲ ህዝባዊ ግንባር ካብ ዝርከባ ዒሰራን ሰለስተን ናይ ተራድኦ ናቕጣታት እተን ሓሙሽተ ደብዳብ ኣየር በዓሕውን እዩ። ኣብ ሳሎማ በዓሓ ኣብ ዝነበረሉ ግዜ ናይ ፋይናንሻል ታይምስ ፀብባቢ ጆን ሙራይ ብራውን (ፀብባብ 13 ታሕሳስ 1985) “ብዝሓት ዘለዎም ናይ ክላስተር ቦምብ ቀልጥታት” ሪክ ኔሩ። ናይ ኤርትራ በዓል መዚታት ከም ዝተዛረብዎ፤ “ናብ ከተማ ባረንቱን ተሰነይን ኣብ ዝኣትዩሉ ግዜ ... ዕጡቓት ደርጊ ... ንሓደ መኻዘን ገፊፎም ነቲ ዝነበረ ምግብ ወሲዶም ንናውቲ ሕርሻ ኣቃዒሎም ኔሮም።” ካብ ኩሉ እቲ ዝኸፍኦ ኪሳራ ዝነበረ ናይ ዓሊ ገድሪ ሕርሻ ሰራሕቲ ምዕናዎም እዩ፤ 12,355 ኣክፊ (4,942 ሄክታር) ዝሸፍን ናይ ቀደም ጥልያናውያን ሕርሻ ኔሩ፤ ህዝባዊ ግንባር ማሸናት ሕርሻ ተጠቂሙ ብመስኖ የልምዎ ዝነበረ እዩ። ብዛዕባ እዚ ወራር ካብቶም ኣብ ጋዜጣታት ሕ.መ ዝተፅሓፉ ቁሩባት ውሽጢ ክለፎርድ ዲ. መይ ኣብ *ዘ ኒው ዮርክ ታይምስ* (29 መስከረም 1985) ከምዝዘገቦ “ኣብ ኣፍሪካ መንቀሊ ጥሜትን ስእነት መፅለሊ ገዛን ዝኸውን ዘሉ ካብ ድርቂ ንላዕሊ ኩናት እዩ” ኢሉ ኔሩ። እዚ ንቕሓት ግና ብዘሕዝን መልክፀ ረፊዱ ዝተግሃደ ኔሩ፤ እቲ ሻምናይ ኣውራ መጥቃዕቲ መንግስቲ ንኤርትራ እናዕነዋ ኔሩ። ኣብ ሕቡራት መንግስታት፤ ሽፋን እቲ ጥሜት ኣዋርሕ ቅድም ኣቢሉ ላዕላይ ብርኪ በዓሓ ኔሩ፤ እቲ ህዝቢ ከዓ ኣብዚ ዛዕባ ዝነበሮ ጠመተ እናጠፍኦ ኔሩ። ናይ መወዳእታ እካብ ልኡኹን ጋዜጠኛታት ኢትዮጵያን ሱዳንን ገዲፎም እናወፁ ኔሮም፤ ኣብ ኤርትራ ዘሉ ኩናት ግና ሕዚ እውን ዘይብሩህ እዩ ዘሉ።

ጭቕጫቕ ቐፅላን ከሻ ሑፃን ዝተሰርሐ መተሓላለፊ ብናይ ሜዳ ኣናፁ ድምዒ ተበኪሉ፤ ኣብ ኣኸራናት ደንደን እቲ ኩናት እቲ ብሕታዊ ክዋን እዩ። ካብዚ ዝሕርፍሩ ህልውናታት እንተገላቢዮም ኣዚዮም ቁሩባት እዮም ዝኾኑ። ኣብቲ ሕፃናት ምግብ ዝዓሰሉ ሳልሳይ ዓለም ከም ኢሊክስር (መድሓኒት ኩሉ፤ ኣሶት) ኮይኑ ዝርከብ፤ እቲ ሕፍስ ዝበለ ሽቦር ዝበዝሐ ሻሂ፤ ኣብዚ ብዙሕ ግዜ ኣይርከብን። እቲ ብሕታዊ መስተ ማይ እዩ፤ ሓሓሊፉ ኣብ ገዛ ዝፅሞቕ ሰዋ ዝበሃል ቢራ ኣሎ። ከበድቲ መቐትን ቁሪን ዝተለምዱ እዮም። ስኖም ዝፀርጉ ካብ ጨንፈር ኦም ብዝቐርፅዎ እንፀይቲ እዩ። ሳሙና ዝበሃል ነገር የለን። ናይ ሰራሕን መከራን ከውሪ ንዖታዊን

ሃይማኖታዊን ፍልልያት ሴርዎም እዩ። ግርዛት ደቂ ኣንስትዮን ምስፋይ ብልዕተንን ባህሊ ኣብ ዝኾነሉ ማሕበረሰብ ኩናት ብዝፈጠሮም ኣገደድቲ ኩነታት ዘንቀለ ደቂ ኣንስትዮ ነፃ ክወፃ ጌሩወን እዩ፤ ኣዋልድ ካብ ናይ ህዝባዊ ግንባር ተዋጋእቲ ሓይልታት ካብ ሰለስተ ሓደ ኢድ ብፅሒት ዘለወን እዮን። ከምቶም ካልኦት ደቂ ኣንስትዮ ኣብቶም ተዋጋእቲ ዓብዩ ብፅሒት ከም ዘለወን ሃገራት፤ ንኣብነት እስራኤል፤ ኣይኮናን፤ ናይ ኤርትራ ተዋጋእቲ ኣብ ግንባር ዝወፍራ፤ ታንክታት ዝገንሑን ከበድቲ መሳርሒታት ዝትኩሳን እዮን፤ ብተወሳኺ እውን ተንቀሳቕሲቲ ሞተራት ኣብ ምፅጋን ይሳተፉ እዮን (ካብቶም መጉዳእቲ ዝበፅሖም 30 ሚሊታዊ ደቂ ኣንስትዮ እዮን) ።

ንዓመታት ኣብ ሜዳ ማዕረ እቶም ኣወዳት ምንባረንን ምስረሐንን እተን ደቂ ኣንስትዮ ብኣካላዊ ቅርፅን እውን ነቶም ኣወዳት ከመስላ ጀሚረን ኣለዋ። ፀጉረን ሓፂር እዩ፤ ኢደንን እግረንን ሓርፊፋ እዩ፤ እግረን ጭዋዳ ወፃእዎ እዩ። ፀብባባይ // ጋርጂያን ዴቪድ ሀርስት ኣብ 19 ለካቲት 1985 ኣብ ዓምዲ ከም ዘሰፈረ፡ “እቲ ምትሕውዋስ ሙሉእን ተፈጥሮኣዊን እዩ ዝመስል፤ ፋኽከር ወይ ውዝምና የብሉን፤ ኣካላዊ ህላወእንን ወጀህንን ቀድሮዎ እዩ። ነተን ኣዋልድን ካብቶም ንእስ ዝበሉ ኣወዳትን ንምፍላይ ቁሊሕ ኢልካ ካብ ምርኣይ ንላዕሊ የድሊ።” ኣወዳትን ኣዋልድን ኣብቲ ጭቕጭቕ ዝበለ ግምባር ጎን ንጎኒ ይደቅሱ እምበር ይታዊ ርክብ ብዘኩሉ የለን፤ ወሊድ መቐፃፀሪ ዝበሃል ኣይሃልው እምበር ምጥናስ ልሙድ ኣይኮነን። ህዝባዊ ግንባር ብፀሕተኛ ቅዋም እዩ ዘለዎ። ካብቶም ዝመራፀጠ ወይ እውን ጥቡቕ ምሕዝነት ካብ ዝፈጥሩ ቁሩባት ወፃኢ ምዕቃብ እቲ ደንቦም እዩ ዝመስል። ከምዚ እውን ኮይኑ ዝተዓፈነ ስምዒታዊ ወጥሪ፤ ከምቲ ኣብተን ሃገራት ማእኸላይ ምብራቕ ብገፊሑ ዝረከ፤ ኣብዚ ግና የለን። ኦቶም ኤርትራውያን ኣወዳት እውን ነተን ዝረእይዎን ኣዋልድ ምዕራብ ዓለም ዘርእይዎ ድሌት ኣዚዩ ቁሩብ እዩ።

ኣብ መንጎ እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ዝፍጠሩ ኣዚዮም ቁሩብ ዝበሃሉ ይታዊ ጥምረታት መብዛሕቲኦም ኣብ መንጎ መስሊማትን ክርስቲያናትን እዮም፤ እዚኦም እውን መብዛሕቲኦም ኣብ ሓንቲ ኣሃዱ ዘለዉ እዮም። ህዝባዊ ግንባር ካብ እምነት ነፃ ዝኾነንን ካብ ጀብሃ ኣማራቂ ኮይኑ ዝወፀን ውድብ እዩ ኔሩ፤ እዚ ሕሉፍ ታሪኹ እውን ኣብ መንጎ እቶም ተዋጋእቲ ንሃይማኖት ዓብዩ ቦታ ብዘይምሃብ ምልክቱ

የርእሥ፡ ኣብ ኤርትራ መብዛሕቲኦም ዓበይቲ ሓረስቶት ናይ ኦርቶዶክስ መስቀል ወይ ከዓ ናይ መስለም ጥምጣም ይገብሩ እዮም። ብምስጋድ ኣብ ግንባሮም ናይ ሓመድ ምልክት ዝህልዎም መስለማት ሓረስቶት ቁሩባት እዮም።

ኣብ ካለእ ዓለም እቶም ማሕበራዊ ገደባት እንትሰበሩ ደጋጊሙ ናብ መቐሕ ሓደ ውልቀ መላኻይ ግለሰብ ክኣትዉ እዩ ዝገብሮም፤ ንኣብነት ከምቲ ኣብዘም ኮሚኒስት ማሕበረሰባት ዝረከ። ኣብ ኤርትራ ግና ናይዚ ኣንፃር እዩ ብሓቂ ዝኾነ። ኣብ ወተሃደራት ሳልሳይ ዓለም ብዙሕ ብዘይረኣይ ብርኪ ነቲ ግለሰብ ናይ ምግዳስ ተርእዩ ኣሎ። ሕድ ሕድ ጋንታ ነናይ ባዕላ ኣቐሑት ሕክምናዊ ሓገዝ ትሕዝ እያ። ሕፅረት ቃሬባ የለን። ግዚያዊ ናይ መጥባሕቲ ሕክምና ዝወሃበሎም ክፍሊታት ኣብ ሜዳ ይርከቡ እዮም። ሓደ ዝረኽብክዎ፤ ከበሮ እዝኑ ቦንቢ ኣብ ዝፍንደእሉ ግዝ ዝተጎድኦ፤ ተጋዳላይ ምስማዕ ዝሕግዝ መሳርሒ ተጌርሉ ነፍሩ። እዚ ነፃይ ዘግረመለይ ነፍሩ፤ ምኽንያቱ ኣብቶም ዱፋዓት ሻሂ ብሸኮር እኳ ኣብ ዘይብሉ እዩ እዚ ተጌርሉ ዘሎ። ምዕራባውያን ናይ ሓበሬታ (ሰለያ) ፍልፍላት፤ ምስሊ ሳተላይት ክስእሉ ዝኽእሉ፤ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ኩናት ክንደይ ሰብ ከምዝሞቶ ክናገሩ ከምዘይኽእሉ ይገልፁ፤ እዚ ዝኾነሉ ምኽንያት ከዓ እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ነቶም ዝሞትዎምን ዝቐሰልዎምን፤ ካብቶም ዝረቐቐ ሰራዊት ዘለዎም ምዕራባውያን ወፃኢ፤ ካብ ማንም ንላዕሊ ቀልጢፎም ካብ ሜዳ ዘልዕሉ ብምኒኒኖም ነፍሩ። ዝሞትዎም ኣብ ሜዳ ንድሕራት ገዳፎም ምስ ዝኾኑ ኢትዮጵያውያን እንትነፃፀር እዚ ሰማይን መሬትን እዩ። (ብተወሳኺ ደርግ ኣብ ትሕቲ ማእሰርቲ ህዝባዊ ግንባር ዝርከቡ ሸሞንተ ሽሕ ናይ ኩናት እሱራት ኣፍልጦ ኣይህብን ኢሉ እዩ፤ እዚ ኣፍልጦ ዘይምሃብ ነቶም እሱራት፤ ናብ ገዝኦም ናይ ምምላስ ተስፋ ዘይብሎም ኮይኖም ሃገር ኣልቦ ናብ ዝኾነሉ ኩነታት ዘዋሓሎም እዩ።) ኣፍቲ ሜዳ ኣብ ዝትከሉ መከታተሊታት ክሕከሙ ዘይከኣሉ ጉዳኣት ደባይ ተዋጋእቲ ናብ ኦሮታ ናብ ዝርከብ ሆስፒታል ብፅዕነት መኪናን ብላንድ ክራዘራትን ይውሰዱ። ኦሮታ ካብቲ ዝቐረበ ዱፋዕ ናይ ሸሞንተ ሰዓት ጉዕዞ እዩ። እንታይ ዓይነት ወተሃደራዊ መሳርሒ ከምዘድልዮም እንትሕተቱ (ብማእገር ካብ ዝተሓዘ ፀረ-ኣየራት (ኣየር መቃወሚ) ብተወሳኺ) መኮንናት ህዝባዊ ግንባር ሂሊኮፕተር ከም ዘድልዮም እዮም ዝናገሩ፤ ንጉዳኣት ቀልጢፎም ናብ ኦሮታ ምብፃሕ ክኽእሉ።

እቶም እስራኤላውያን ከም ዘመስከርዎ፤ ሓቦ ዝመፅእ ርግፃንነት ካብ ምወናን እዩ፤ ድላዩ ሰግኣት እንተፀላለወ ኣብ እዋን ሓደጋ ላዕለዎት ሓለፍትኻ ነዓኻ ንምድሓን

ክሳብ እቲ ዝከኣል ጫፍ ከም ዝኸዱ ርግፀኛ ናይ ምዃን ፍልጠት ምውናን። ደባይ ተዋጋኒቲ ኤርትራ ብደንቢ ዝተሓሰበሉም ሰግኣት ዝሓዘሉ ውሳኔታት ብምውሳድ ይፍለጡ እዮም፤ ንኡብነት 14 ጥሪ 1986 ኡብ ዝነበረ መስመር ፀላኢ ሰጊርካ፤ ኡብ መዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ፤ ኡብ ዝገበርዎ መዋቃዕቲ፤ ክሳብ ኣርበዓ ዝበፅሐ ሚጋትን ካልኦት ነፈርትን ክፅንዩ ክኢሉም ኔሮም። ብተወሳኺ ካብ ሰራዊት ደርጊ ዝኸፍኡ ተለዓዓላይነት (ሞራል) ዘለዎ ምሕሳብ ከቢድ እዩ። መብዛሕቲኦም ወተሃደራቱ ካብ ኦሮሞ ብሄር ዝወፁ እዮም፤ ካብ ቆላታት ደቡብ ኢትዮጵያ ዝመፁ መስሊማት እዮም፤ እዚኣቶም ንዓርሶም ብክርስቲያን ኣምሓሩ ዝህደኑ እዮም፤ ብግዲ ተገዲዶም እዮም ናብ ወተሃደራዊ ግልጋሎት ዝፅምበሩ፤ ናብ ሰሜናዊ ጎቦታት ኤርትራ፤ እቶም ኦሮሞ ክዋግእዎም ምንም ድሌት ናብ ዘይብሉም ህዝብታት፤ ቅድሚ ምውሳዶም ዝወሃቦም ስልጠና እቲ ኣድላይ ዝበሃል ዝተሓተ ስልጠና እዩ። ኡብ ሰራዊት መንግስቱ ዘለዉ ኣምሓሩ እውን ዝለዓለ ምልዕዓል ዮብሉምን። መብዛሕቲኦም መኮንናት ኡብቲ ዘመን ንጉስ ኡብ ምዕራባዊ ዓለም ስልጠና ዝወሰዱ ስለዘኾኑ ናይቲ ሕዚ ዘሉ መንግስቲ ማርክሲስታዊ ርእዮተ ዓለምን ኡብ ሶቭየት ዘለዎ ፅግዕተኝነትን ይፀልእዎ እዮም። እቶም ኣምሓሩ ምልምላት፤ ብፍላይ እቶም ዝተምሃሩ፤ ቅድሚ ናብ ኣገልግሎት ክፅንበሩ ምግባርም ከዲዎም ወይ ጠፊኦም ዶብ ይሰግሩ እዮም። ኡብ ሶማሊያን ሱዳንን ዘለዉ መዕቆቢ ኢትዮጵያውያን ሰደተኛታት ሞጫት ካብ ዘባፅሑም ገጠር ዓድታት ብዝመፁ ሓረስቶት ሞራሕ ዝመልኡ ኣይኮኑን፤ ካብ ኣዲስ ኣበባ ዝተሰደዱ ምሁራን ኣምሓሩ እውን ኣለዉዎም።

ህዝባዊ ግንባር ብዝምልከት ምስ እስራኤል ምንፅፃሩ ምግናን ኣይኮነን። ነዚ ምንፅፃር እዚ ምግባር ኣድላዩ እዩ፤ እዚ ናይ ኤርትራ ደባይ ምንቅስቃስ ኡብ ሳልሳይ ዓለም ካብ ዝርከቡ እንታይ ፍሉይ ከም ዝገብር ዘብርህልና እዩ፤ ብተወሳኺ እውን ተራድኦ ኤርትራ ካብ ካሊኦ ኣፍሪካዊ ተራድኦ ማሕበር ንላዕሊ ንምንታይ ውፅኢታዊ ከም ዝኾነ ክንርኢ ይሕግዝና እዩ። እስራኤል ንነዊሕ ግዜ ንማሕበራዊ ውሕሰነት ብተራራ ጠጠው ብምባል ትፍለጥ እያ፤ ሓደ ሓደ ግዜ እውን ካብ እስራኤል ወፃኢ ንዘለዉ ይሁዲታት ሓዊሳ። እዚ 7,500 ፀላምቲ ይሁዲታት ኢትዮጵያ ካብ ክፍለ ሃገራት ጎንደር፣ ትግራይን ወሎን ኡብ 1984 ታሕሳስን ኡብ 1985 ጥሪን ተድሕኖም እንተላ ነዚ ቅዋሚ ኣመስኪራ እያ። ሊዮን ቫይዘልቲየር ኡብ *H ኒው ሪፐብሊክ* (11 ለካቲት 1985) እንትፅሕፍ እቲ ምውፃእ ናይ እስራኤል “ኡብ ተግባር ናይ

ምእማን ... ብብርኪ መትከል ንነገራት ናይ ምፍፃም” ኣብነት እዩ ኢሉ ኔሩ። ብኸሊእ ኣገላልፃ ቫይዘልቲዮር እንተብርሀ “ቃል ሃብ፣ ድገሞም፤ ብተወሳኺ እውን ከዓ ዶብ ከሰግሩ ነገራት ኣመቻቸው፣ መተሓላለፊ ጣቢያታት ኣጣይኹ፣ ምግብ ኣዳልው” ይብል።

ክብቶም ኣይሁዳት ብኣንፃሩ ኤርትራውያን ካብ ድሑር ዓዲ ኣፍሮ-ኤስያ እዮም ዝመጹ፤ ብተወሳኺ ከምቶም ኣይሁዳት ንክፍለ ዘመናት ኣብ ምዕራባዊያን ዓለም ብስደት ብምንባር ባህላዊ ልምዲ የብሎምን። ብኣንፃሩ ኤርትራውያን ካብ ዓለምና ኣብቲ ከቢድን ክፋእን ኣብ ዝበሃል ፀግዒ ዝከብሩን ካብ እስራኤላውያን ዝገደደ ትሑት ቁፅፅ መሓዙት ዘለዉዎምን እዮም። ቦቲ ዝገበምዎም ፈተናታትን ዘለዉዎን ከባቢ እንትምዘኑ እዚ መርህ ስነ ስርዓት ተግባራዊነት ናብ መሬት ኣውራጃምዎ እዮም። ናይ ሕ.መ ህዝቢ እስራኤል ካብ ኢትዮጵያ ብዘውፀኣቶም ይሁዳት ኢትዮጵያ ተግባር ይደመም እምበር፤ ኣብዚ ግዜ እዚ ጎና ጎኑ ህዝባዊ ግንባር ንህዝቡ የውፅእ ኔሩ - ልዕሊ ሓደ ሚእቲ ሸሕ ዝኾነ - ናብ ናይ ሱዳን ሃንደበታዊ ግዘ መቐለቢ ማእከላት ወሲዱ እዩ። ህዝባዊ ግንባር ካም ሰባት ኣብ መሰጋገሪ ጣቢያታት ዘድልዮም ዝርከቡ ማይን ምግብን የቕርቡሎም ኔሩ።

ጥምኑት ኢትዮጵያ ንሓደጋ ካብ ዘሳጥሖም ብሸሞንተ ሚሊዮን ዝገመቱ ሓረስቶት ውሽጢ ናብ ክልተ ሚሊዮን ዝቐፀሩ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ዝቐፃፀሮ ግዝኣት ዝርከቡ እዮም ኔሮም። ዋላ እኳ ኣብ መወዳእታ 1984ን መእተዊ 1985ን ናብ ኢትዮጵያ ይኣትው ካብ ዝነበረ ሓፈሻዊ ረድኤት ማሕበር ረድኤት ኤርትራ ካብ ሚእቲ ሓመሽተ ኢድ ጥራሕ ይብፀሓዮ እምበር፤ ውፅኢታዊነት ተራድኦ ኤርትራ፣ ኣብ ምዕራባዊ ዓለምን ሳውዲ ዓረቢያን ምስ ዘለዉ ሰደተኛታት ኤርትራውያን ደገፍ ተሓዊስዎ፤ ኣብ ኤርትራ ዘሉ መወትቲ ቁፅሪ ብዓሰርተታት ኣሸሓት ክግደብ ጌርዎ። ደርጊ ኣብ ዝሓዘም ቦታታት ግና ቦቲ ድርቁ ክሳብ ሓደ ሚሊዮን ዝበፀሐ ሰባት ከም ዝረገፉ እዩ ዝግመት። ኣብ ካርኔ ኢንዶውመንት ናይ ሓገዝ ምግቢ ፍሉይ ክኢላ ዝኾነ ጃክ ሸፈርድ ኣብ ኣፍሪካን ጆርናል ሕታም (14 [1985]) ከም ዝፀሓፎ እቶም ናይ ኤርትራ ደባይ ተዋጋእቲ (ምስቶም ኣብ ትግራይ ከም ዘለዉ) “እቲ ንቡር ዝኾነ ኣካይዳ ደባይ ውግእ ኣገማጢሎምዎ እዮም፤ ነቶም ዕቡቻት ክንዲ እቶም ሓረስቶት ዝድግፍዎምን ዝቕልብዎምን እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ንዓርሶምን ነቶም ሓረስቶትን ቀለብን መዕቐቢን ይህብዎም ኣለዉ” ይብል።

“ልክስ ከም ሺየት ኮንግ እዮም” ክብል ሓደ ናብ ኤርትራ ዝበፀሐ ጎብናዩ ይምስክር፤ “ብዘይክ ከም ሺየት ኮንግ ዘይኮነስ እዚኣቶም ግና ንሰ ነሳቶም ይፋተጢ እዮም።” ናይ ማሕበር ረድኤት ኤርትራ ክሊኒክ ነዚ ነዋቢ እዚ ኣድሚቹ ዘርኢ ቦታ እዩ። ኣብዛ ሰባት ንሰ ነሳቶም እቲ ዝኸፍኦ ኩሉ ኣብ ዝገብሩሉ ዘለዉ ክፍለ ዓለም እዚኣ እቲ ክሊኒክ ከም ልቢ ዘይርከብ መርኣያ እዩ። ኣብ ግንቦት 1979 እዩ ኣብ ወደብ ሱዳን ጥቓ እቲ መዕርፎ ነፈርቲ ኣብ ዘይተወደእ ናይ ሲሚንቶ ህንፃ ዝተኸፍተ። ብዓይኒ ዝረኣ ኦም ዝበሃል ነገር የለን። ኣጣልን ዋና ዘይብሎም ናይዛ ከተማ ኣኽላብ ነታ ትጠብስ ፀሓይ ኣብ ትሕቲ ደው ኢላ ዝመረተት ናይ ቤት ትምህርቲ ባስ ኣፅሊሎም የምልጥዋ። ነቲ ገዛ ብወርሓዊ ክፍሊት ካብ ምክራይ ወፃኢ ሰበ ስልጣን ሱዳን ዝገበርዎ ዝኾነ ዓይነት ሓገዝ የለን። (ማሕበር ረድኤት ኤርትራ ንኢሸተይ ንወፃእተኛ ሰራሕተኛታት ተራድኦን ጋዜጠኛታትን እተገልግል ክፍሊ ክሳብ ዝሰርሕ ናብ ኤርትራ ንምኽድ ኣብቲ ክሊኒክ ውሽጢ እዮም ይፅበዩ ዝነበሩ።) እቶም ክፍሊታት ቀትሪ ብሃመማ ለይቲ ብጣንጡ ዝምልኡ እዮም። እቶም ጥቓ ንጥቓ ዘለዉ ዓራውቲ፤ ኣብ ዝረሰሱ ፍርናሻት፤ ናብ ሚእቲ ዝፅግፀ መሓውሮም ዝተቐረፁን ዝለመሱን፤ ህፃውንቲ ዝርከብዎም፤ ኣለዉዎም፤ እዚኦም ኣደዳታት ቁሩባት ሰባት ጥራሕ ዝፈልጥዎ ኩናት እዮም።

እቲ ክሊኒክ ከም ቤት ትምህርቲን ሆስፒታልን እዩ ዘገልግል። ንዓርሱ ዘመሓደር እዩ፤ እቶም መማህራን ከይተረፉ መሓውሮም ዝተቐረፁ እዮም። እቶም ተሸከርከርቲ ወንበራትን ሰብ ሰራሕ መሓውራትን እቶም ተሓከምቲ ዓርሶም ዝሰርሕዎም እዮም። እስካብ ሻምናይ ክፍሊ ትምህርቲ እውን ይወሃበሉ እዩ። እቲ ስርዓት ትምህርቲ ቋንቋ እንግሊዝ፣ ሳይንስ፣ ሒሳብ፣ ሰራሕቲ ካይላን (ሴራሚክ) ፣ ሙዚቃን ይሓውስ። እቶም ተሓከምቲ ወትሮ ብዝኾነ ንጥፈት ዝተሓዙ እዮም። ኣብ መጋቢት 1985ን ኣብ ጥቅምቲ 1986ን ንዝተወሰኑ መዓልታት ኣብ ዝነበረኒ ፃንሒት ኣብቶም ተሓከምቲ ዝተወሰነ ምልክታት ጭንቀት ተዓዚበ ኔረ። “ኣብዚ ሰነ ልቦናዊ ፀገም የብልናን። ህዝብና ኩሉ ነገር እዮም ዝቐበልዎ” ኢሉ ኔሩ ካብቶም መማህራን እቲ ሓደ።

እቲ ክሊኒክ ናይ ማሕበር ተራድኦ ኤርትራ መርበብ ግልጋሎት ጥዕና ኣካል እዩ፤ እዚ መርበብ ሽዱሽተ ከባቢያዊ ሆስፒታላትን ናይ ርሕቕት ግልጋሎት ዝህቡ ሰብ ሙያ ኣብ ናይ ህዝባዊ ግንባር ዘሉ መሬት ናብ ገበራትን ዘላናትን ዝበፀሑን ዝሓውስ እዩ።

“ከምዚ ኣብ ዝበለ ኩነታት ኮይኑን በቲ ዘለዎ ግብኣታት ሒዙን ከምዚ ውፅኢታዊ ዝኾነ ሰራሕቲ ዝሰርሕ ካሊኣ ኣይፈልጥን” ይብል ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኮሎምቢያ ከኢላ ሕማም ለበዳን ጥዕና ገበርን ዝኾነ ዶ.ር ሳም ሪቻርድ ቱሴ፤ እዚ ሰብ ዓመፅ ኣብ ዘለዎ ከባቢታት ኣፍሪካ፣ ኤሲያን ማእኸላይ ኣሜሪካን ዝሰርሐ እዩ። ናይ ህዝባዊ ግንባር ዓብዩ ውፅኢት ዝመፀ ኣብ ክንክን ህፃናት እዩ። ካብ 1982 ጀሚሩ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ዝቆፃፀርዎ ከባቢታት ዘለዉ ዘላናት ኣብ ሆስፒታል ዝወልዱ ኣዲታት ቁፅሪ ናብ ሓምሳ ሚእታዊ ወሲኹ ኣሎ። ኣብ ዩኒቨርሲቲ ሳይራኩዝ ዝተምሃረት ናይ ሕክምና ማህያን ከኢላ ዝኾነት ዶ.ር ኣብረሀት ኪዳን ከምዝበለቶ ኣብ 1986 ለበዳን ምንካይን ኣዲታት ንውሕ ንዝበለ ግዜ ከዋውባ ንምብርትታፅ ብዝተትሓዘ መደብ ዘይመኽኑ (ስቴራላይዝ ዘይተገብሩ) ቡጦታት ኩሎም ክቃፀሉን ተጌሮም ኔሮም። ከም ሓበሬታ ዶ.ር ኣስፋው ተከስተ፣ ሓላፊ ሆስፒታል ኦሮታ፤ ሎሚ እውን 56 ሚእታዊ ህፃናት ኤርትራ ሕፅረት ተመጣጣኒ ምግብ ኣለዎም (ኣብ 1985 ምስ ዝነበረ 80 ሚእታዊ ኣነፃፅር) እቲ ሕብረተሰብ ካብቶም ዝተለምዱ ትሮፒካዊ ሕማማት ኩሎም ይጥቃፅ እዩ። እዚ ብኣውሮጵ ብስንኪ ኩናት ኤርትራ ዝተነፀለት ብምኃና፣ ናብ ነፃ መሬቶም ዝበፅሑ ጠለባት ሕፅረትን ኣብ ትሕቲ ደርጊ ዘለዉ ህዝብታቶም ህዝባዊ ግንባር ክበፅሑም ከበድ ብምኃኑን እዩ።

ናይ ህዝባዊ ግንባር ቅድሚት ዝሰርዖ ዋኒኦ ልምዓት ሕርሻን ትካል ተራድኦ ጥሜትን እዩ፤ ማሕበር ረድኤት ኤርትራ እዩ ናይ ሕርሻ፣ ዕቕባ ተመዛበሉ ሰባት፣ ሰፈራታት ሓላፊነት ዘለዎ። ዋላ ኣብ ናቕፋ እውን፤ ኣብ መንጎ እቲ ፍርስራሰ ከተማ፤ ካብ ደርጊ ኣብ 1977 ብዝተትሓዙ ጀነራታት ዝሰርሑ መስሕብ ማዖት ተጠቂሞም ካውሎ፣ ካውሎ ፍዮሪ፣ መለንዛ፣ ሱፍ፣ ዓሰርተ ሓደ ዓይነታት ኮሚደረ እውን ከይተረፈ ዮብቁሉ እዮም። ኣብ ሒመር ናብ ምዕራብ ናብ ገፅ ጎልጎል ባርካ 150 ኣክራ (60 ሄክታር) ብመስኖ ብልቱግን ምሽላን ኣብቲ ሓሸዋማ፣ ፅው ዝበለ ኦም ወይ ቁጥቋጥ ዝበሃል ዘይብሉ በረኻ ይለምቡ እዮም። ኣብ መወዳእታ 1984 ዝተመዛበሉ ሰባት ዑቕባ ዝረኽቡሎም ጣቢያታት ብፅፅ ወሲኹም ናብ ዒስራ በዒሎም፤ ሕድ ሕድ ጣብያ ሓውሽተ ሽሕ ሰባት ይሕዙ። ከምዚ ክውሰኽ ዝገበሮ ሕዚ እውን ድርቂ ኣይነበረን ኩናት እምበር፤ ደብዳብ ነፈርቲ ሚግ ብምውሳኽ ብዙሓት ሓረስቶት ኤርትራ ካብ መረበቶም ክፈናቐሉ ጌሮም እዩ።

ናይ ተራድኦ ኤርትራ ዕላማ ነዞም 100,000 ተመዛበልቲን ተወሰኹት ብኣማኢት ኣሸሓት ዝቐዕሩን ኣብ መወዳእታ እዚ ኣስርእት ዓመት ዳግም ምስፋር እዩ፤ ነዚ

መተግበሪ ዝወሰል 25 ሚሊዮን ዶላር ናይ ደገ ተራድኦ ወፃኢ የድልዮ። ግና ነቲ ውጥን ብምርኣይን ኣዘራርባ እቶም ሓለፍቲ ተራድኦ ኤርትራ ብምስማዕን ምስ እዚ ናይ ሰፈራ መደብን እቲ ብመንግስቲ ኢትዮጵያ ዝካየድ ዘሎን ዘለዎም ምምስሳል ናይ ሸም ጥራሕ ኮይኑ ኢኻ ትረኽቡ። ኣብ ኢትዮጵያ ዘሎ ሰፈራ ዓለም ለኻዊ ዓውዓውታ ፈጠሩ እዩ፤ በዚ ብድኹም ኩነታት ዝተገብረ መደብ ሰፈራን ኣብ ኢድ ማርክሲስት ካድረታቱ ብዝበፀሐም ኣረመኔኣዊ ኣተሓሕዛን ክሳብ ሚእቲ ሸሕ ዝበፀሐ ሰባት ክሞቱ ከም ዝኽእሉ እዩ ዝግመት። ብተወሳኺ እዞም ሓረስቶት ኣብቶም ሓደሽቲ ናይ ሰፈራ ክባቢታት እንትበፀሑ ምግብ፣ ማይ ኮነ ዝኾነ ይኹን ናውቲ ኣይፀንሖምን ኔሮም። ብኣንፃሩ ኣብ ኤርትራ እቶም ሓለፍቲ ኣፅንዖት ሂደም ዝዛረብዎ ነገር ሰፈራ ዝካየድ “ኩነታት ክሳብ ዝፈቕዱሉ ብርኪ ጥራሕ” ከም ዝኾነ እዩ። ናይ ተራድኦ ኤርትራ ሰነዳት ዝሕዝዎም ቁፅሪታት ኣብ ሕድ ሕድ ቦታ ቅድሚ ሰባት ምስፋሮም ዘሎ ናይ ኣዝርእቲ፣ ናውቲ፣ ጸረ-ተባያትን ካልኦት መሳርሒታትን ጥራሕ ኣይኮነን፤ ብተወሳኺ እውን ናይ ሕድ ሕድ እታውት ወፃኢ (ፖንዘብ) እውን ይምዝግብዎ እዮም።

እቶም ናይ ተራድኦ ክኢላታት፣ ፖለቲከኛታትን ጋዜጠኛታትን “ኣፍሪካውያን ዓርሶም ክሕግኩ ኣለዎም” ዝብልዎ ዘረብኦም ዋላ መሊኡ እንተተረፈ እውን፣ ዋላ መንግስቲ ኢትዮጵያ ንዝወሃቦ እኽለ ተራድኦ ኣግባብ ዘይበሉ ኣጠቓቕምኡ ንብዙሓት ከንፀርፅሩ እንተገበሮም እውን፣ መንግስቲ ኣብ ዝቆፃፀሮም መሬታት ዘሎ ኩነታት ኣቕርቦት ምግብ ኣብ ቁፅፅር ክኣትው ኣብ ዝጀምረሉ ግዜ ንተራድኦ ኤርትራ ዝወሃብ ዝነበረ ረድኤት እኽለ - ምንም ጥፍኣት ዘይነበሮን ዘለዎ እታውታት ብኣግባቡ ይጥቀም ዝነበረ ኣካል - ብመዳይ ብፅሒት እንትልካዕ ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ይወሃቦ ምስ ዝነበረ መጠን ማዕረ እናኾነ ከመፅእ ጀሚሩ። ኣብ መወዳእታ መጋቢት 1985፤ ኣብ ኦሮታ ናይ ተራድኦ ኤርትራ ክፍሊ ሓበሬታ ዝኾነ ተክኤ በየን ከምዚ ክብል መረረቱ ገለፁለይ ኔሩ፤ “ንሓሙሽተ ዓመታት ምግብ ብዝምልከት ዘለናሉ ኩነታት ነፍልጥ ኢና ኔርና ማሕበረሰብ ዓለም ግና ከስምዐና ዝጀመረ ገና ሕጂ እዩ። ኣብ ኢትዮጵያ ምስ ዝኾነ ዘሎ ነገር እንትነፃፀር ዓርስና ህዝብና ኣድሒና ኢና።”

ኣብ መፋርቕ 1985 ዝነበረ ወተሃደራዊ ካርታ እንትንርኢ እቶም ብጥሜት ካብ ዝተጠቐሱ ክባቢታት ዳርጋ ፍርቂ ኣብ ኢድ ደባይ ተዋጋእቲ፤ ናይ ኤርትራ ኮነ ተጋሩ

ወይ ከዓ ኣብ ጎንደርን ወሎን ዝንቀሳቆሱ ንኡሳን ጉጅለታት፤ እዩ ዝነበረ። እቲ ናይ ኢትዮጵያ ጥሜት ዝበሃል ስያመ መጋገያይ ስያመ እዩ ኔሩ ምኽንያቱ ናይቶም ዝጠመዩ ሰባት ኣድራሻ ኣዲስ ኣበባ ኣይነበረን። ኩሉም ነፃ ወገናት ብዝበሃሉ ዝተቐመጡ ግምታት መሰረት፤ ጥሜት ኣጓኒፍዎም ካብ ዝነበሩ ካብ ሸሞንተ ክሳብ ዓሰርተ ሚሊዮን ዝፀግቡ ሓረስቶት ውሽጢ እቶም ሚሊዮናት ዝኾኑ ዝርከቡሉም ቦታታት ተራድኦ ኤርትራን ወይ ማሕበር ረድኤት ትግራይን ጥራሕ ክበፅሑሉም ዝኽእሉሉም ቦታታት እዮም ዝነበሩ። ናይ ሮይተርስ ዘጋቢን ኣብ ካምብሪጅ፣ ማሳቹሴትስ መረበቱ ዝገበረ ናይ ተራድኦ ሓበሬታታት ግልጋሎት ዝህብ ግራሲፋትስ ኢንተርናሽናል ዳይሬክተር ዝነበረን ዳን ኮኔል ን// ኔሽን (19 ጥሪ 1985) ከምዝሓበሮም፤ “በቲ ውግእ ምኽንያት ካብቲ ሕቡራት መንግስታትን ካልኦትን ዝተወፈዩ እኽሊ እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ኣብ ዝሓዘዎ መሬት ናብ ዘለዉ ዝጠመዩ ሰባት ዝበፀሕ ኣዚዩ ውሑድ እዩ።” ግና ኣብ ቀውዒ 1984 ንመንገዲ ኣዲስ ኣበባ ዝወሐዙ እቶም ፖለቲከኛታት፣ ውሩያት ኣህደስቲ፣ ጋዜጠኛታትን ናይ ተራድኦ ኤጀንሲ ሓለፍትን ውሽጢ ነዚ ሓቂ ዝፈልጡ ዝነበሩ ቁሩባት ጥራሕ ኔሮም። ዝፈልጥዎ ብሕታዊ ናይ ተራድኦ ጉጅለ እቲ ናይ ደርጊ ዝነበረ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ኔሩ፤ ናይዚ ትካል ላዕሊዎት ሓለፍቲ ከዓ፤ ከም እኒ ዳዊት ወልደጊዮርጊስን ብርሃኔ ደፊሳን ዝበሉ፤ ከዲያም ደሓር ናብ ሕቡራት መንግስታት ሃገር ዕቕባ ዝረኽቡ እዮም፤ ካብዚ ኮይኖም ነቲ ኣብ ሓደ እዋን ይድግፍዎ ንዝነበረ መንግስቲ ኣብ ቅድሚ እቶም ናይ ወፃኢ በፃሕቲ ይንቐፍዎ ኔሮም።

ዘስካሕክሕ ምርኢት 300,000 ዝጠመዩን ብኩናት ዝተናወፁን ኤርትራውያንን ተጋሩን፤ ኣብ ታሕሳስ 1984 ካብ ኢትዮጵያ በቶም ደባይ ተዋጋእቲ ተዓጂቦም ክወፁን ኣብ ዶብ ሱዳን ናብ ዝርከቡ ናይ ህፁፅ ግዜ መመገቢ ማእከላት ክኣትዉን ዝተገብሩ፤ ሰደተኛታት እንትሪኡ ኔሩ ማሕበረሰብ ዓለም ናይቲ ጥሜት ካልኣይ ፍርቂ ገፁ ክፈልጦ ዝኽእሉ። ነዚ ሰዓቡ ንከም እኒ ሴናተር ኤድዋርድ ኬንዲን ደራፋይ ሃሪ ቤላፎንቴን ዝበሉ ሰባት ካብ ኢትዮጵያ ናብ ገዝኦም እንትምለሱ ኣብ ዶብ ሱዳን እውን ብፅሒት ጌሮም ምሕላፎም ልሙድ ኮነ። ኮይኑ ግና እቲ ሚዛኑ ዘይሓለወ ፍሰት ሓገዝ ክፅረ ዝበለሉ ግዜ እዩ ኔሩ። ኣብ ናይ 1985 መጀመርታ ሽዱሽተ ኣዋርሕ ነቲ ግዜ ኣድላይ ካብ ዝነበረ 750,000 ቶን እኽሊ ኢትዮጵያ እቲ ፍርቂ ዝኾን ተረኪባቶ እያ፤ ፍልፍላት ምዕራባውያን ተራድኦ ትካላት ከምዘረጋገፁን፤ ተራድኦ

ኤርትራ ካብ ዝሓተቶ 67,000 ቶን ፍርቂ ጥራሕ እዩ ዝረከበ። 1986 እንትኸውን ግና ኣብ ኢትዮጵያ ንቡፍ ዝነበሩ ተራድኦ ትካላት ኣብ ኤርትራ እውን ንዝኹኑ መደባቶም መፈፀሚ ገንዘብ ክሓቱ ጀሚሮም። ንኣብነት ናይ ቤላጮንቴ ትካል፤ ንናይ ኢትዮጵያ መንግስቲ ምናዳ ብምኽባር ወኪሉ ዝተወቐሰ፤ ሕ.መ.ኣ ንኣፍሪካ ኣብ ሆስፒታል ኦሮታ ንዝሰራሕ ሓዳሽ ቤት ምርመራ (ላቦራቶሪ) ሕክምና ዝኸውን 80,000 ዶላር ሂቡ እዩ።

ኣብ ኤርትራን ትግራን ዝኹን ዘሎ ነገር ትኹረት ክረክብ ምግባር፤ ብዙሕ ብዘይንገረሉም ምኽንያታት፤ ወትሮ ከበድ ዕማም እዩ ዝነበረ። እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ካብ ዝቆፃፀርዎም ቦታታት ምፅብዓብ ቀለል ኣይነበረን። ምግብን መፅለሊን ኣዚዮም ሕማቃት ኔሮም፣ ኣብ ካሊኦ ክፋል ኣፍሪካ ሰበር ዜና እንተሃለወ እቶም ጋዜጠኛታት ምስ ዋና ቤት ፅሕፈቶም ክራኽቡሎም ዝኽእሉሉ ናይ ስልኪ ወይ ቴሌክስ ማሸናይ ኣይነበሩን። ነዚ ጉዕዞ ብዙሓት ጋዜጠኛታት ኣይገበርዎን። በዚ ምኽንያት ብድሕሪ ናይ ደባይ ተዋጋእቲ መስመር ዘሎ ነገር ህዝቢ ዝግባእ ኣፍልጦ ክረኽቡሉ ኣይከኣለን። ካብዚ ብተወሳኺ ንበፃሕቲ ኣዲስ ኣበባ ካብ ካርቱምን ዶብ ሱዳንን ዘለዉ መፅቐቢ ስደተኛታት ኣዚዩ ዝበልፅ ምቹው ኩነታት ተቐርብ ኔራ። መዲና ሱዳን ላህዛዝ (ድቁስ) ሓመዳም ከተማ እያ፤ ብዙሕ ግዜ ልዕሊ 100 ዲግሪ [ፋረናይት / 38 ዲግሪ ሴንቲግራድ] ብዝበፅሖ መቐት እውን እንትጥቃዕ ከተማ እያ። ናይ ካርቱም ሂልተን ካብ ከተማ ኣዚዩ ርሒቐ እዩ ዝርከብ። ናይቶም ናይ ተራድኦ ትካላት በዓል መዚታት ዝእከቡሉ ሆቴል ኣብ ማእኸል እቲ ከተማ ዝርከብ ናይ ግሪክ ሆቴል እዩ፤ ዋላ ከም ድላዩ ብውሕሉልነት ቦተሓዝ እምበር፤ ምዕራባዊ በፃሒ ዓዲ ምስ ዝለመዶ ዓይነት ምቕት ዝመጣጠን ግልጋሎት ክህብ ዝኽእል ኣይነበረን። እተን ናይ ዶብ ከተማታት ከሰላን ገደራፍን፤ ናብቶም መፅቐቢ ስደተኛታት ዝቐረባ ከተማታት፤ ዝገደደ ዝሓመቓ ኔረን። በረራታት ተራድኦ፤ ልክዕ ካብ ኣዲስ ኣበባ መንግስቲ ናብ ዝቆፃፀርዎም ቦታታት ከምዝነበሮ፤ ካብ ካርቱም እውን ዕለታዊ ብዘይምንባረን ናይ ባዕሉም ኣየር ክካረዩ ንዝኽእሉ በፃሕቲ ናብ ምብራቓዊ ዶብ ሱዳን ብሓደ መዓልቲ በዓሉም ከምለሱ ኣይኽእሉን ኔሮም። ከምቲ ዝፅበ ኩሉ “ንኣዲስ” ቦፊትዋ ኔሩ፤ ንካርቱም ዝፈትዉ ውሑዳት ኔሮም። ብኽፋሉ በዚ ኣረኣእያ ምኽንያት፤ ናይ ተራድኦ ኤርትራን ማሕበር ረድኢት ትግራይን ናይ ድሕሪት ዋልታ ዝኹነት ሱዳን፤ “ደለይቲ ሓቂ” ንዝኹኑ ቁሩባት ጥራሕ ኔሩ ካብ ኢትዮጵያ ንላዕሊ ትስሕቦም ዝነበረት፤ እቲ

ከሚሸን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ካብ ሂልተን ኣብ ናይ ደቓይቅ ጉዕዞ እግሪ ዝርከበላ ኢትዮጵያ።

ንኤርትራን ትግራይን ብምሕጋዝ ፈላማይ ዝነበረ እቲ ጥሜት ኣብ ዝጅምረሉ ግዜ ቅልጡፍ መልሲ ኣይሃበን ተባሂሉ ዝውቀስ ዝነበረ ምምሕዳር ራገን እዩ። ኣብ መእተዊ ታሕሳስ 1984 ዋሽንግተን ቀጥታ ናብ ናይ ዶብ ሱዳን መዕቕቢታት ዝበፅሕ እኽለ ምፅዓን ጀሚራ ኣላ፤ ህዝባዊ ግንባርን ህወሓትን ናብ ዝቆግርዎ መሬት እኽለ ረድኤት ንዘብፅሑ ንዝተወሰኑ ናይ ውልቂ ተራድኦ ትካላት እውን ሓገዝ ገንዘብ እናሃበት ነፍ። ናይ ሕ.መ ሰነት ኣፍልጠ ይህቦ ንዝነበረ ኢትዮጵያ ኣብ ኤርትራን ትግራይን ዘለዋ ሉኣላዊነት ዝጥሕስ ተጌሩ ስለዝወሰድ፤ እዚ መጠነኛ ዝኾነ ሓገዝ ብዝምልከት ብዙሕ ሽፋን ሚዲያ ከይረከብ ነፍ ዝተገብረ። ድሕሪ ሓደ ዓመት ኣብ መወዳጃታ 1985 ጥራሕ ነፍ ተራድኦ ኤርትራን ማሕበር ረድኤት ትግራይን ብዝጠለብዎ ብርኪ ኣብ ዶብ ሱዳን ዘለዉ ሰደተኛታት እኹል ዝኾነ ምግብ ከበፅሕ ዝጀመረ። ገናሕቲ መኪና ኤርትራን ትግራይን ዘንቀሳቕሰውን ናብ ክልተ ሚእቲ ዝፅገዓ ፅዕነት መኪናታት ብወርሒ ናብ ሽዱሽተ ሺሕ ቶን እኽለ ናብ ግዝኣት እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ኣጓዒዞም እዮም።

እቲ ምጉታት ብሉጂስቲካዊን ፖለቲካዊን መንቀሊታት ነፍ ዝመፀ። ኣብ መጀመርታ ሰሙናት ቀውዒ 1985 ብዓሰርተታት ኣሸሓት ቶን ዝቐፀር ስርናይን ደረቕ ፓውደር ፀባን፤ ዘልዕላን ድንበር ዘስግራን እኹላት መኻይን ስለዘይነበራ፤ ኣብ ወደብ ሱዳን ክኸመር ጀሚራ ነፍ። እተን መኻይን ኣብ ዝበፅሐሉ ግዜ ሓጋይ ኣቲዩ ኣሉ፤²⁹ እቲ ናይ መጀመርታ ከቢድ ማይ እውን ይወቅዕ ኣሉ፤ በዚ እውን እቶም ብኣግባቡ ዘይተፀርጉ ናብ ኤርትራን ትግራይን ዝወሰዱ መንገዲታት መስከረም ክሳብ ዝመፅሕ ዘዩሕልፋ ኮይኖም። ቀዲሉ ከዓ መንግስቲ ሱዳን ቦቲ ዝተትሓዘ መደብ ብመልኦ ክጭንቅ ጀመረ፤ ምክንያቱ ንኢትዮጵያውያን ከምዘሕርቅ ግልፂ እዩ ነፍ፤ መንግስቲ ሱዳን ከዓ መንግስቱ ነቶም ኣብ ደቡብ ዘለዉ ኣፍሪካውያን ካብቶም ናይ ሰሜን መስለማት ክግንፀሉ ንዝዋግኡ ዘለዉ ዝገብር ዘሉ ደገፍ ክቕንስ ዓፅሪ ኣብ ምግባር እዮም ነፍሞ። ብተወሳኺ እውን ደጋፊ ኣሜሪካ ዝነበረ ፕሬዚደንት ጃፈር ኒመሪ ኣብ ሚያዝያ

²⁹ ኣብኣቶም ፀሓይ ዝረኽቡሉ ሓጋይ ወቕቲ ኣብ ዝኾነሉ ግዜ በኣና ዝናብ እንረኽቡሉ ክረምትና እዩ።

ብዕልዋ መንግስቲ ተወጊዱ ኣሎ፤ ኣብዚ ግዜ እዚ እዛ ዓረብ ሊግ ኣባል ዝኾነት ሃገር ኣብ ናይ ምምሕዳር ኒመሪ መወዳእታ ኣዋርሕ ፀለምቲ ናይ ኢትዮጵያ ይሁዲታት ብሱዳን ጌሮም ናብ እስራኤል ንኸወፁ ሕ.መ ከም ዝሓዘነት እናተረድኡ ምስ መፁ ኣብታ መዲና ፀረ-ሕ.መ ስምዒት ጫፍ ዝበዕሐሉ ግዜ እዩ ነሩ። ንኒመሪ ዝተከአ ግዚያዊ ወተሃደራዊ ቤት ምኽሪ ኣብ መወዳእትኡ ነቲ መደብ፤ ሽፋን ሚዲያ ትሑት ክኸውንን ነቲ እኽለ ኣብ ምጉዕዓዝ ግደ ሕ.መ ብዝተኸአለ መጠን ትሑት ክሳብ ዝተገብረን ኢሉ፤ ፈቓዱ ሃበ። እዚ ካብ ዝፈጠሮም ዝተፈለለዩ ነገራት እቲ ሓደ ኣብ ወገን ትግራይ ስራሕ ረድኤት ሒዞ ዝነበረ ኦሪገን ዝመረብቱ ዝገበረ ናይ ተራድኦ ትካል መርሲ ኮርፕሽን ዝሰርሖም ዝነበሩ ስራሕቲ ናብ ዓለም ለኻዊ ኮሚቴ ቀይሕ ኮከብ ከዛወር ምግባሩ ነሩ። ብተወሳኺ ሕ.መ ነቲ እኽለን መኻይንን ዘደለ ወፃኢ ሕ.መ ትሸፍኖ እምበር ኣብቲ ምብራቓዊ ዶብ ዝነበረ ዕለታዊ ንዋፊታት ናብ ካልኦት ምዕራባዊ ተራድኦ ትካላት ኢድ እዩ ከዛወር ዝተገብረ። ነዘም ምትዕርፊያት ንምስኻዕ ዘተ እንትግበር ግዜ ወሲዱ እዩ፤ ደርጊ ኣብ ዝቆፃፀሮ ቦታ ንዝሓለፉ 12 ኣዋርሕ ይበፅሕ ክንዲ ዝነበረ ዓይነት ዝዚፍ ሓገዝ ከባቢታት ኤርትራን ትግራይን መወዳእታ 1985 እስካብ ዝኸውን ኣይረኽቡን ኔሮም።

እቲ ፖለቲካዊ ፀገም ግና እቶም ሱዳን ዝፈጠርዎ ጥራሕ ኣይነበረን። ብዋሽንግተን እውን ምጉታት ነሩ እዩ። ኣብ ክፍሊ ጉዳያት ወፃኢን ኣብ ዩኤስኤይድን ዘለዉ ባዓል መዚታት፤ እቲ ዝለዓለ ኣንቅዶ ዝሓዘ ድንበር ሰገር ዝኾነ መደብ ዋላ እንተኾነ፤ ክንድ እቲ ካብ ኣዲስ ኣበባ ዝሰጉም ኣፍልጦ ደርጊ ዘለዎ መደብ፤ ተዓዋታይ ኮይኑ ናብ ደቡባዊ ኤርትራን ናብ ማእኸላይን ምብራቕን ትግራይ ምግቢ ክኣትው ምግባር ከምዘይከኣል ይፈልጥዎ እዮም ኔሮም። ብኣውርኡ ቅርባት ዘለዎን ዝሓሸን መንገዲ ኣብዚ ነሩ። ብተወሳኺ ምምሕዳር ፊገን፤ እቲ ጥሜት መንግስቲ ኢትዮጵያ ካብ ሶቭየት ዘመምነቱ ቡብቁሩ ንምውፃእ ዕድል ክህብ እዩ ብዝብል ተስፋ፤ መንግስቱ ካብቲ ናቱ መስመር ናብ ግዝኣት ደባይ ተዋጋእቲ ንዝኣትው መደብ ምቕራብ ምግቢ ፈቓድ ክህብ ተወሓደ ዕድል ከይተውሃቦ ናይ ምንፃል ስምዒት ክስመዎ ክግበር ኣይተደለየን ነሩ። ብተራድኦ ኤርትራን ማሕበር ረድኤት ትግራይን ምግቢ ጥራሕ ክንዓዓዝ ይገበር እምበር ኣብ ማሕበረሰብ ደባይ ተዋጋእቲ ኣብ መንጎ ተዋጋእቲን ሲቪላት ብዘሉ ፀቢብ ፍልልይ ምግቢ ከም ስልታዊ መሳርሒ ኮይኑ ከገልግል ይኽእል እዩ። ስለዚ እቲ ድንበር ሰገር ዝኾነ መደብ ብዘይ ምንም ምህፃፅ እዩ ተኸዩዱ፤ እዚ

ዝኾነሉ ምኽንያት ከዓ ከምዚ ዓይነት ነገር ክገበር እዩ ምባሉ ብዓርሱ በይኑ መንግስቱ ተመሳሳሊ መደብ ካብ ኣዲስ ኣበባ መስመር ክገበር ክተሓባበር ክገብሮ እዩ ብዝብል ግምት ኔሩ።

እቲ ስልቲ ዝተሓወደ ውፅኢት እዩ ኣሰዒቡ። ኣብ ማእኸል እዋን ክረምቲ ኣብ መንጎ ምክትል ፕሬዚደንት ጆርጅ ቡሽን ተወክልቲ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ ጄኔቫ ዝተገብረ ዘተ ሰዓቡ ሰሜናዊ ተባብሮ ንዝበልዎ መደብ ፈቓድ ተዋሂቡ። ኣብ ኒው ዮርክ መረበቱ ዝገበረ ናይ ካቶሊክ ግልጋሎት ረድኤት ናብ ኤርትራ 25,000 ቶን እኽሊ ከእትው፤ ካሊፎርኒያ መረበቱ ዝገበረ ፕሮቴስታንታዊ ተራድኦ ዝኾነ ዎርልድ ቪዥን ከዓ ተመሳሳሊ መጠን ዘለዎ እኽሊ ናብ ትግራይ ከንዓዕዝ ተፈቐዱ። እቲ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምዋያሽን ኣብቲ ዓውደ ውግእ ዘለዎ ከባቢ ኣድላይ ዝኾነ መጠን ተመጣጣኒ ምግብ ከንደየናይ ከምዝኾነ ከፅንዕ ተሰማሚቡ። ሓደ ናይ ሰናይ ምግባር ትካል ኣባል ከም ዝነገረኒ ግና “እቲ ዳህሳስ ብኸፋል ጥራሕ ዝተገብረ ወይ ከዓ መሊኡ ዘይተገብረ ኔሩ።” እተን ናይ ፅዕነት መኻይን ካብ ኣዲስ ኣበባ፣ ወደባት ዓሰብን ምፅዋን ቅድሚ ጉዕዞ ምጅማረን ንተወሰኹቲ ኣዋርሕ ተወሳኺ ዘተ እናተገብረ ኔሩ። ናይ ማርክሲስት ህወሓት ቅዋም እውን ካሊእ ፅንቅፋት ፈጠሩ ኔሩ። እቲ መደብ ምስ ጀመረ ብዘሕ ከይፀንሕ ኣብ ደቡባዊ ትግራይ ከተማ ኣላማጣ ክልተ ኢትዮጵያውያን ሰራሕተኛታት ዎርልድ ቪዥን ምጂቶም እቲ መደብ ኣብ መጋቢት 1986 ጠጠው ክብል ጌርዎ ኔሩ። ኣብ ትግራይ ዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ ካብ ወገን መንግስቲ ዝኾኑ ምንም ዓይነት ሰባት ክመፅዎም ኣይደልዩን ኔሮም። እቶም ዝሞቱ ኢትዮጵያውያን፤ ክልቲኦን ኣንስቲ፤ ንምዕራባውያን ተራድኦታት እምበር ንደርጊ ዝሰርሓ ኣይነበራን፤ ህወሓት ኣብ መንግስቱ ኣይላላይ ኣይገበረን። ብሌይን ሃርደን (*ዘዋሽንግተን ፖስት፤ ኢንተርናሽናል ትሪቡን፣* መጋቢት 29-30) ከም ዝወሓፎ ሓለፍቲ ክልቲኦም ዩኤስኤይድን ዎርልድ ቪዥንን እቱ መቐተልቲ እተን ሰራሕተኛታት ኣብ ናይ ሓገዝ መግቢር ቀፅሪ ኣብ ዝርከብ ከፍሊ ውሽጢ ሰራሕተኛታት ዎርልድ ቪዥን ምጂንን ምስ ገለፃ ሰዓቡ ዝመፀ ብምጂኡ ዝተሓሰበሉ ከም ዝነበረ እዮም ዝገለፁ።

ህወሓት ዘርኣዮ ተፃባኢያንቲ፣ ወተሃደራት ደርጊ ኣብ ትግራይን ኤርትራን ዝመፀ እኽሊ ይዘርፋ ምንባሮምን ኣብ መወዳእታ ከዓ ደርጊ ዜግነት ኣሜሪካ ዘለዎም ሰባት

ምጉዕዓዝ እቲ እኽሊ ከከታተሉ ኣይኸእሉን ዝብል ቅዋሙን ተደሚሮም ናይ ምርልድ ሺኸንን ናይ ካቶሊክ ግልገሎት ረድኤትን ዕማማት ኣብ ሱዳንን ኢትዮጵያን ይግበሩ ካብ ዝነበሩ መደባት ደገፍ እቶም ዝኸበዱ ክኾኑ ጌርዎም። እዞም ክልተ ገበርቲ ሰናይ ተዘይተሳኽዐሎም ክልቲኦም ሞንኩር ፈቓድ ስለዘይነበሮም ኣይኸውንን። ካብዚ ዝተውሃበ ረድኤት እኽሊ ናይማን ክንደየናይ ዝኾን ናብ መሬት ወገን ደባይ ተዋጋእቲ በሂሑ ዝብል ዘካትዕ እዩ። ዩኤስኤይድ ብዙሕ ኣይበፀሐን እዩ ዝብል፤ ምኽንያቱ ኣብ መወዳእታ እቲ ሰሜናዊ ምልዕዓል ዝተብሃለ መደብ ፈቓድ ኣብ ዝርከበሉ ግዜ ብወገን ሱዳን እውን ምስ ተራድኦ ኤርትራን ማሕበር ረድኤት ትግራይን ብምትሕብባር ክግበር ዝተሓሰበ መደብ ፈቓድ ዝረኸበሉ ግዜ እዩ ዝነበረ። ብመንፅር ሰብኣዊነት እንትረኣ ብወገን ምምሕዳር ሬገን ጌጋ ንምርካብ ይኸብድ እዩ። ብዙሕ ተበግሓይነት ኣብ ዘይብሉ ኩርናዕ ኣፍሪካ ምስ ኩናት ተሓዊስዎ እቲ ምምሕዳር ክገብር ዝከኣሎ ብሕታዊ ነገር ጥራሕ እዩ ዝገበረ - ብዝተኸኣሎ መጠን ናብ ዝለዓለ ቁፅሪ ዘለዎም ጠመይቲ ምግቢ ንምብጻሕ ካብ ክልቲኦም ተዋጋእቲ ወገናት ምግቢ ምምግእ ጥራሕ ነፋ።

እቲ ምምሕዳር ዝኸበረ ኣብ ፖለቲካዊ ስትራተጂ ነፋ። እቲ ህፁፅ ግዜ ኣብ 1986 ናብ ምውዳእ እንትቃረብ ደርጊ ልክዕ ኣብ 1984 ከም ዝነበረ ንሕ.መ ፅልኢት ኔርዎ፤ ሓደ ሓደ ሰባት ዋላ ዝገደደ ፅልኢ ኣማዕቢሉ ዝብሉ እውን ኣለዉ። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ንዝህልው ፖለቲካዊ ለውጢ ቁልፊ ነገር ኣብ ኤርትራ - ብዝተወሰነ ብርኪ ኣብ ትግራይ እውን - ዘሎ ሞኚት ዘይኮነስ እቲ ኩናት ከምዝኾነ በዓል መዚታት ሕ.መ ኣይተረድኡን ኔሮም። ዋሽንግተን ግና ብዛዕባ ቃልሲ ኤርትራ ዝነበራ ቅዋም ግዜ ዝሓለፎ ብምንባሩ ንደርጊ ካብ ኢድ ሶቭየት ንምውግእ ድፍረት ዝተመልእ ሰልቲ ከውንኑ ኣይከኣሉን። ኣብ ክንድዚ ዋላ ሶቭየት ናይ 4 ቢሊዮን ዶላር ናይ መሳርሒ ኩናት ፈሰስ እንተገበረትን ብኣሽሓት ዝቐፀሩ ኣማኸርቲ፤ ካብ ካልኦት ግልጋሎቶም ብተወሳኺ ናይ ደርጊ ደህንነት ሰራሕ ዮካይዱ ዝነበሩ፤ ካብ ምብራቓዊ ሰልፊ እንተኣተዉን፤ ንደርጊ ብሓገዝ እኽሊ ጌርና ክንሰሕቦ ኢና ዝብል ተስፋ ነፋ፤ እዚ መብዛሕቲኡ እኽሊ ከዓ ይኸድ ዝነበረ መንግስቱ ከጥምዮም ዝደለዮም ናብ ዝነበሩ ከባቢታት እዩ። ግርህና ዝመልኦ ተስፋ እዩ ነፋ፤ ከዋነ ኣብ ሒሳብ ዘየእተወ።

ጎደሎ ኣማራቂታት ኣብ ዝመልእዎ ዓለም፤ ሕ.መ ውሱን ዓቕሚ ንዘለዎም መንግስታትን ምንቅስቓሳት ተቓውሞን ደጋጊማ እናደገፈት ንዓርሳ ኣብ እትረኽበሉ

እዋን፤ ኣብ ኤርትራ ዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ ንመንግስቱ “ኣያይ” ኢሉ ክበኪ ንምግባር “ትሑት ዓዕቂ ዘለዎ ኩናት” ብምግባር ንኩናት ውክልና ምጠቐሙ ኔሮም። ካብቲ ኣብ ትሕቲኡ ዘለዉ ሸሞንቲ ሸሕ ምርኮኛታት ኣተሓሕዝኡን ኣብ 1984-1986 ግዜ ጥሜት ኣብ ምቅላስ ብዝነበሮ ውሕሉልነት ብቀይሕ መስቀል ዝተመስገነን ጉጅለ እቶም ኣብ ካፒቶል ሂል ንዘለዉ ሉሕሉሓውያን (ሊበራላት) መንቀሊታት መረረቶም ቁሩብ ክንክየሎም ምገበረ ኔሩ። ህዝባዊ ግንባር ብሓቂ ሸሙ ዘዋፍእ ተግባር ዝፈፀመ ኣብ 1987 ኣብ ኤርትራ ውሽጢ ብሓያሎ ኣብ ዘዋጥዋ ክባቢ ይጓዛቲ ንዝነበሩ ናይ ተራድኦ ቃፍላይ ኣብ ዘዋቀዑ ግዜ እዩ። እዞም መመኸኔታ ግቡእነት ከተቐርበሎም ንዘይትኸእል ተግባራቱ ብዘይምቕራብ ሓደ ክግለፅ ዘለዎ ነዋቢ ገና ካብ መወዳእታ 1970ታት ጀሚሩ ሚጋትን ሰራሕቲ ሶቭየት ዝኾና ካልኣት ነፈርቲን ካብ መዕርፎ ነፈርቲ መንግስቲ ኢትዮጵያ እናተበገሳ ኣብ ትሕቲ ደባይ ተዋጋእቲ ህዝባዊ ግንባርን ህወሓትን ዝኾኑ መሬታት ውሽጢ ዝርከብ ዝኾነ ይኹን ዝንቀሳቐስ ነገር ደብዳብ የውርዳሉ እየን ኔረን። ብሰንኪ እዚ ደብዳብ ደርጊ እውን ብቐትሪ ዝኾነ ይኹን ጉዕዞ እኽለ ረድኤት ምክያድ ጠጠው ኣቢሉ ኔሩ። ንዝሓለፉ ኣስርእት ዓመታት ህዝባዊ ግንባር ንተግባር ደርጊ ተመሳሳሊ ዓፀፋዊ መልሲ ብዘይምሃብ ካብ ማሕበረሰብ ዓለም ዝረኽቦ ዝኾነ ይኹን ዓይነት ኣፍልጦ ኣይነበረን። እቲ ደባይ ተዋጋኢ ፖሊሲኡ ቐዲሩ፤ ደርጊ ዕለታዊ ተግባሩ ንርዕ ንዝነበረ ነገር፤ ሓንጎብ እንትገብሮ መላእ ማሕበረሰብ ዓለም ኣብቲ ደባይ ተዋጋኢ ውዝዝቱ ኣውራዳሉ። ቅድሚ ክልተ ኣስርእት ኣብ ቢያፍራ ዝኾነ ነገር እዩ ኣዘኪሩኒ - ዳን ጄኮብስ ኣብ *The Brutality of Nations* ከም ዝገለፀ - መንግስቲ ናይጄሪያ ዝዚፍ ጥሕሰታት ሰብኣዊ መሰል እንትፍፅም ማሕበረሰብ ዓለም ገፁ ናብ ካሊእ ኣዚሩ ከም ዘይረኣየ ኮይኑ ኔሩ፤ እቶም ዓመፅቲ ቢያፍራ ንዝተወሰኑ ኣጋጣሚታት ጌጋ እንትፍፁሙ ከዓ ኣምራሩ የውግዞም ኔሩ።

ከም ኒካራጓይ ዝኾነ ኣብዚ ንሰራዊት ዘሰልጥኑ ኣማኸርቲ ኣየድልዩን ኔሮም። ኤርትራውያን ዝማረኽዎ ናይ ሶቭየት መሳርሒታት ብሙልኦም ከመይ ከም ዝጥቀሙሎም ንዓርሶም ብዝግለእ ኣምሂሮም እዮም፤ ዋላ ንወተሃደራት ሕ.መ እውን ሓደ ክልተ ነገራት ከምህርዎም ምኽኣሉ። ንኣብነት ኣብ ቀውዒ 1984 ህዝባዊ ግንባር ኣብ መዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ መጥቃዕቲ ኣብ ዝፈነወ ግዜ ክልተ ኣይኤል-38 ሜይስ ዝኾና ሰራሕቲ ሶቭየት ናይ ነዊሕ ርሕቐት ነፈርቲ ዳህሳስ ሓይሊ

ባሕሪ ከድምሰሳ ጌሮም እየም። ድሕሪ እዚ እቶም ሶቭየታት ኣብ ውቅያኖስ ህንዲ ዝንቀሳቐሳ መራኽብ ሓይሊ ባሕሪ ሕ.መ ኣብ ደቡብ የመን ካብ ዝርከብ መዓስከሮም እናተበገሱ ከከታተሉ ጌሮምዎም። ህዝባዊ ግንባር ዝተፈላለዩ ብዝሓት ዘለዎም መሳርሒታት እውን ኣየድልዮምን። ደህንነታት ምእራባውያን ከምዘረጋግፁ ህዝባዊ ግንባር ዘድልዮም መሳርሒ ኩናት ብሙልኡ ካብ ደርጊ ማሪኾም ወሲዶም እየም፤ ሓንቲ እናደለዩ ዘይረኽቡዎ ኣብ ማእገር ትተሓዝ መቃወሚት ኣየር እያ። እዚኣ ከዓ ደርጊ ሒዝዋ ስለዘይንቀሳቐስ እዩ፤ ምኽንያቱ ህዝባዊ ግንባር ትውቃዕ ነፋሪት የብሉን። ኣብ ኤርትራ ቁሩብ ብኣማኢት ዝቐፀራ ኣየር መቃወሚያታት እንተዝሸወጣ ኣብ ካሊእ ቦታ ካብ ዝህልወን ፅዕንቶ ንላዕሊ ምሃለወን። እንተዝሸየጠሎም ኔሩ ናብ ኒካራጓይ፣ ከምቦዲያን ኣንጎላን ዓመፅቲ ካብ ዝሰደድ ሓገዝ ንላዕሊ ውፅኢት መምፀኡ። እቲ ውፅኢት ከዓ ብቐዳምነት ሰብኣዊ ረብሓ ዝሓዘለ እዩ ክኸውን (እዚ እቶም ሉሕሉሓውያን እውን ዝፈትውዎ ክኾን እዩ) ምኽንያቱ ኣየር መቃወሚ እንተሃለዩ ዶብ ሰገር ጉፅዞ ቃፍላይ ሓገዝ እኽለ፤ ብናይ ሕ.መ ከፈልቲ ግብሪ ዝወሃብ ዘሎ ረድኤት እኽለ፤ ብፀልማት ጥራሕ ካብ ዝጓዓዝ ቀትሪ እውን ምጉዕዓዝ ሞተኽኣለ። ብተወሳኺ ሕዝባዊ ግንባር ንደርጊ ናይ ምስዓር ዕድሉ ከንደየናይ እዩ ዝብል ናብ ክትዕ ዝኣትው ኣይኸውንን። ምኽንያቱ ህዝባዊ ግንባር፤ ልክዕ እቶም ኮንትራ ንሳንዳኒስታታት ወይ እውን እቶም ዓመፅቲ ሳቪምቢ ኣብ ላወንዳ ንዘሎ ማርክሲስት መንግስቲ ዶስ ሳንቶስ ንምስዓር ከምዝሓሰብዎ፤ ንደርጊ ናይ ምስዓር ሓሳብ የብሉን። ህዝባዊ ግንባር ክቕይራ ዝደሊ ንኤርትራ እምበር ንኢትዮጵያ ኣይኮነን፤ ዋላ ብሃይለስላሴ ግዜ ከምዝነበረ ዓርሰ ምሕደራዊ ግዝኣት እንተተጌርሉ ከሰማማዕ እውን ይኽእል እዩ፤ ሕዚ ግና ናይማን ሉኣላዊነቱ ተኸበርሉ ማለት እዩ። ካሊእ ከዓ ኣብ ውሽጢ ሰራዊት ኢትዮጵያ፤ ነቲ ኩናት ብዝምልከትን ደርጊ ምሉእ ብምሉእ ኣብ ምብራቓዊ ሰልፊ ፅግዕተኛ ምዃኑን፤ ዓብዩ ቅረታ የማዕብል ኣሎ እዩ። ውጥን ዶክትሪን ሬገን ኣረቀቅቲ ብዘፍሰስዎ ገንዘብ ልክዕ ዝደልይዎ ንክረኽቡ ህዝባዊ ግንባር ክዕወት እውን የብሉን። ህዝባዊ ግንባር ካብዚ ሕዚ ዝገብር ዘሎ ብርኪ ውግእ ሓደ ወይ ክልተ ሓፍ እንተዘብል ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዕልዋ መንግስቲ ወይ ከዓ ለውጢ ፖሊሲ ክስዕብ ምገባረ ኔሩ፤ ክልተ ሚሊዮን ቶን ሓገዝ እኽለ ምዕራባውያን ከምፅኦ ዘይከኣሎም ውፅኢታት እየም እዚኦም።

ካብ ኩሉ ንላዕሊ ከዓ ንህዝባዊ ግንባር ምሕጋዝ ሰሓባይ ዝገብሮ፤ ከም ናይ ኒካራጓይን ኣንጎላን ክዋነታት ዝተሓላለኹ ነገር የለን፤ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ኣብ መንጎ ሰናይን

ክፋኝን ብግልፂ ዝረኣይ ፍልልይ ኣሎ፤ ኣብ ቀረባ ግዜ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ቃፍላይ ሓገዝ ዘብፅሐ መጥቃዕቲ ከም ዘሎ ኮይኑ ማለት እዩ። ኣብ 1986 መምርሒ ሰብኣዊ መሰላት ዓለም ንኢትዮጵያ ካብ መለእ ዓለም እቲ ዝተሓተ ነጥቢ እዩ ዝሃባ። ጉዳያት ወፃኢ ሕ.መ.ን ኣምነስቲ ኢንተርናሽናልን ኣብ ዝገበርዎ ምርመራ ተመሳሳሊ ውፅኢት እዮም ዝረኽቡ። ኣብ ኩሎም ኣረመኔያዊ መንግስታት ሳልሳይ ዓለም ካብ ዝተለመዱ ግልፂ መረዳኦታታት ስቓያት፣ መቐተልቲ ህግውንቲን ሕጋዊ ኣግባብ ዘይብሎም ማእሰርቲታትን ካብ ምርኩብ ወፃኢ፤ ደርጊ ዝዚፍ ቁፅሪ ንዘለዎም ወገናት ኮነ ኢሉ ምግብ ከይረኽቡ ጌሩ እዩ፣ ብተወሳኺ ኣገዲዱ ብዘይፈቓደም ብሚሊዮናት ንዝቐፀሩ ኦሮሙቶት ቦቲ ጥርናፊ መደቡ ጌሩ ኣስፊርዎም እዩ። እዚ ኣብ ዋሽንግተን ብዙሕ ዝካትዑሉ ዘይብሉ መንግስቲ እዩ። ዝኾነ ይኹን ቁም ነገረኛ ሰብ፤ ሉሕሉሕ ኮነ ዓቃባይ፤ ሕዚ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ካብ ዘሎ ኣመሓደራይ ዘይሕሽ ከምዘየለ ኩሎም ይሰማምዑ እዮም። ሓቂ እዩ፤ መንግስቲ ሃይለስላሴ እውን ካብ ደርጊ ብዙሕ ከምዘይሕሽ ከዛረቡ ዝኽእሉ ይህልዉ፤ ሃይለስላሴ ግን ኣማኸርቲ ምዕራባዊ ደምበ ኣብ ጎኑ ስለዘይነበሩ ፖሊሲ ጭቕንኡ እንትኸተል ከም ደርጊ ኣዚዩ ዘኸፈኦ ሓደጋ ኣይነበሮን። በዚ በለ ቦቲ ኣብ 1974 ዝወደቐ ኣገዛዝእ እቲ ንጉስ ኣይኮነን ሕዚ ዘዛርበና ዘሎ። እቲ ዛዕባ ኣብ ኣፍጋኒስታን፣ ኣንጎላ፣ ካምቦዲያን ኒካራጓይን ንዘለዉ ዓማዕዎን እትሕግዝ ሕ.መ. ኣሜሪካ ኣብ ኢትዮጵያ ንዘሎ ዓመፅ ንምንታይ እያ ዘይትሕግዝ እዩ፤ 42 ሚሊዮን ዝኾነ ህዝባ ሒዛ ኢትዮጵያ ካብዘም ዝተፀርሑ ሃገራት ብመልኦም ተደሚሮም ትበልዎም እያ። ናይ ኢትዮጵያ ስደተኛታት ትምህርቲን ተራድኦን ፋውንዴሽን ፕሬዚደንት ዝኾነ ዮናስ ደፊሳ ከምዝሓተቶ ምምሕዳር ሕ.መ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ካብ ዶክትሪን ፊጋን ወፃኢ ዶክትሪን ብፊዝኒሽ ተግባራዊ ትገብር ትህሉ ዶ ትኾን?

ኣብ ሕ.መ ጉዳያት ወፃኢ ዘለዉ ሰባት ዝህብዎ መልሲ “ህዝባዊ ግንባር እውን ልክዕ ከም ደርጊ ማርክሲስት እዩ” ዝብል እዩ፤ በዚ ከዓ ሓገዝ ሕ.መ ንምርኩብ ብቐፅ ኣይገብርን ይብሉ። ድሌቲ ዝሓደሮም ኣባላት ሴኔት ከም ኦሪን ሃኛ ዝበሉ ናይ ሰኔት ሪፐብሊካን ኮሚቴ ጉዳያት ወፃኢ ምክትል ኣቦ ወንበር ዝኾነ ንህዝባዊ ግንባር ማርክሲስት እዩ ኢሎም መዲቦም እዮም። ኣብ ዘ ምል ሰትሪት ጆርናል (4 ሚያዝያ 1986) ኣብ ኤዲቶሪያል መልእኽቲ ሃኛ ዝሃቦ ምኽሪ “ህዝባዊ ግንባር ማርክሲስት ስለ ዝኾነን ካብታ ሃገር ከግንፀል ስለዝደሊን” ሕ.መ ትኹረታ ኣብቲ

ከሚኒስታዊን ተገንዳላይን ኣብ ዘይነህ ዲሞክራሲያዊ ጥምረት ህዝብታት ኢትዮጵያ (ኢፒዲኤ) ³⁰ ተስፋኣ ክትገብር ኣለዋ ይብል።

እቲ ዝውረየሉ ዘሎ ከባቢ ብዓብዪኡ ንዝሓለፈ ርብዓ ክፍለ ዘበን ካብ ቁፅፅር መንግስቲ ወፃኢ ኮይኑ ከም ምፅንሑን ቅድሚኡ ከዓ ንሓደ ኣስርእት ዓመት “ርእሰ ምሕደራዊ” ተባሂሉ ምስ ምንባሩ ኣብዚ ዘሎ ኣጠቓቕማ “ምግንዓል” ዝብል ቃል ኣብ ሕቶ ዝኣትው እዩ። ናብቲ ነዋቢ እንትንፅጋዕ ከዓ ኢፒዲኤ ዘለዎ ዲሞክራሲያዊ ባህርያት ከይሓወስና፤ ወተሃደራቱ ውሑዳት እዮም፤ ምስ ህዝባዊ ግንባር እንትነፃፀር ከዓ ኣንፃር ደርጊ ዝገብር ዘሎ ቃልሲ ኣብ ቁፅሪ ዝኣትው ኣይነካን፤ ዋላ ምስ ህወሓት እውን ኣይነፃፀርን። ኢፒዲኤ ንደባይ ተዋጋእቲ ኤርትራ ተኪኡ ምስኮ ኣብ ኣፍሪካ እቲ ጥንኲር መሓዛ ጌራ ንዝሃነፀቶ መንግስቲ ክንቕንቕ ኣይከኣሎን። ንሃቶን ካልኣትን ግና ንህዝባዊ ግንባር ምሕጋዝ ዘይሕሰብ እዩ፤ ምሕንያቱ “ማርክሲስት” ስለዝኾነ።

ነዚኣቶም ክሲታት፤ ኣብ ህዝባዊ ግንባር ቁፅሪ ክልተ ዝኾነን ድሕሪ ረመዳን መሓመድ ኑር ዝሰራዕ - ግን ከዓ ናይማን ሓይሊ ምስኡ ከምዘላ ዝዝረበሉ - ኢሳይያስ ኣፈወርቂ እንትምልስ ከም ዝሰዕብ ኢሉኒ፤ “ምስ ዝኾነ ይኹን ኩርናዕ ዘላገበና መለለዩ ኣይንቕበልን። ናይ ዓርሰና ክውናዊ ሓቅታት ኣለዉና፤ ካብዚኦም ተብጊሰና ኢና ማሕበራዊን ፖለቲካዊን ፀገማትና ክንፈትሖም ንጅምር። ንብሄራዊ ነፃነት ንቃለስ ሰፊሕ ዲሞክራሲያዊ ግንባር ኢና። ንብሄራዊ ሓርነት ዝገበር ቃልሲ ንኹሉም ዓይነታት ኣረኣእያታት ከተኣናግድ ስለዝገበኦ ማርክሲስታዊ ቃልሲ ክኸውን ኣይኽእልን።” እዚ ንሱን ረመዳን ኑርን ንኹልኦት ንዝሓተትዎም ጋዜጠኛታት ብመልኦም፤ መብዛሕቲኦም ኣውሮፓውያን፤ ዝህብዎም ዝነበረ መልሲ እዩ ኔሩ። ከም ውድብ ሓርነት ፍልስፍናዊ መራሕቲ ህዝባዊ ግንባር ቃሉም ዘይሕልዉ ዝገብሮም መዝገብ የለን። ዋላ እዚ ይኹን እምበር ህዝባዊ ግንባር ሌሊናዊ መዋቕር እዝ፣ ኣመራርሓታቱ “ብፓሊትቢሮን” “ማእከላይ ኮሚቴን” ዝተወደቡ እዮም። ኢሳይያስ ኣብ መፈለምታ ምስረታ ዝዚኦም ህዝባዊ ግንባር ብኣውርኡ ብናይ ሶቭየት ፅሑፋት ተፀልወ ከምዝነበረ ይኣምን እዩ፤ እዚ ድማ ምዕራባውያን ኣብ ኣፍሪካ ንዝነበሮም ሃፅያዊ ምግፋሕ ብዝፈጠረሎም ድፍኢት ዝመፀ ኔሩ። “ከምዚ ዝበሉ ስያመታት ኢና ንፈልጥ ኔርና” ይብል። ብዛዕባ ሕቡራት መንግስታት ኢሳይያስ “ኣሜሪካ ኣብዚ ዘለዋ

³⁰ ኣብ ኣሜሪካ ብስደተኛታት ዝተመስረተ ውድብ እዩ።

ቦታ ወትሮ አወንታዊ እዩ ነሩ። ናብ ኤርትራ ዝሰደድዎ ሓገዝ ምግቢ ዓበይቲ ሓሳባት ካብ ዝሓዙ ህዝቢታት እንፅባዮ ተግባር እዩ ዝነበረ፤ መንግስቲ ሕ.መ ሓገዝ ረድኤት ኣብ ዝገብረሉ ግዜ ድላዩ ደፋኢ ምኽንያት እንተሃለዎ ብዘየገድስ፤ እቲ ሓቂ ናይማን ኣዚና ተጠቂምናሉ ኢና” ይብል። ኮይኑ ግና ሕ.መ ኤርትራ ካብ ኢትዮጵያ ዝተፈለየት ንምጻፍ ኣፍልጦ ዘይምሃባ የሕዝኖ እዩ።

ኣብ መወዳእታ ሰላሳታት ዕድምኡ ይርከብ ዝበሃለሉ ኢሳይያስ (ትኽክለኛ ዕድሜኡ ኣይፈልጦን እዩ ዝብል) ዝረኹብክዎ ዝኣረጉ ናይ ቢሮ መገልገሊ ኣቐሑት ኣብ ዘለዉዎ ዝተኸወለ በረንዳ ውሽጢ ነሩ፤ ካብ ኦሮታ ንደቡብ ምብራቕ ገፅ ብላንድክፋዘር ንሰለስተ ሰዓታት ከይድካ ዝርከብ ጣቢያ እዚ ህዝባዊ ግንባር እዩ ነሩ። እቲ ቃለ ምሕትት ኣብ ዕለት 15 ጥቅምቲ 1986 ሰዓት ኣርባዕተ ነሩ ቆፀራ ዝተትሓዘሉ። ልክፅ ኣርባዕተ እንትኸውን ብዘይ ዓጃቢ በይኑ ብእግሩ መሳኪ፤ ካኪ ሸሚዝን ሰመያዊ ጅንሰን ጌሩ ነሩ። ሓፂር ፀሊም ፀጉሪ፣ ትሕቲ ኣፍንጭኡ ዝተከርከመ ጭሕሚን ኣዘራርብኡ ዝሓልፍ ትእዛዝ ወሃባይን ነሩ፣ ኢሳይያስ ወተሃደራዊ መንፈስ እዩ ዘንፀባርቑ።

ህዝባዊ ግንባር ማርክሲስታዊ ብዛዕባ ዘይምጻኡ እንትነግረኒ ሓቂ ድዩ ይነግረኒ ዝነበረ? ህዝባዊ ግንባር ኣብ ዝቆፃፀሮ ቦታ ነዚ ዝፃባእ ተግባር ኣይገበረን። ናይቲ ውድብ እቲ ዝገደደ ዝበሃል ፀጋማይ ዝኾነ ኣምር ዝተርኣየ ኣብ ምትዕርራይ ትሕስቶ መሬት ብዝምለከት ዝሓዞ መደብ እዩ። ኣብ መንጎ ሓረስቶትን ውሑዳት ሃፋትም ነጋዶን ዘሎ ፍልልይ ንምፅባብ ዝተነድፈ መደብ እዩ። ብተወሳኺ ኣብ ኩሎም ማርክሲስት ማሕበረሰባት ከምዝረኣይ ህዝባዊ ግንባር ንሲቪሊያን ናይ ምግዳድ ፅዕንቶ ኣይገበረን። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ሰብ ዝሰምዎ “ከምዚ ኢና ንገብር” እንትበሃል እዩ፤ ኣብ ኤርትራ ግና ኣብ ሰልጣን ዘሎ ዝብሎ “ሰባት ክቕበልዎ ከመይ ነእምዓም?” እዩ። ማርክሲስታዊነት ኮነ ካፒታሊዝም ኣብ ኤርትራ ዛዕባ ኣይኮነን። ከበድቲ ኢንዱስትሪታት ኣብ ዘይብሉ ቦታ፤ ዝዘዋወር መግባኢያ (ባጤራ) ኣብ ዘይብሉን ብንፁር ርኡይ ዝኾነ መደባዊ ፍልልያት ኣብ ይብሉን ቦታ ከምዚኦም ዝኣመሰሉ ስያመታት ኣብ ዋሽንግተን ከንዲ ዘለዎም ቦታ የብሎምን። ኣብ ኤርትራ ክዝረብ ዝሰምዎ ርእዮተ ዓለም ኣብ መበል ዓሰርተ ሸሞንተ ክፍለ ዘበን ዜገን - ዣጊያ ሩሶ ካብ ዝገንፀዎ ንድፈ ሓሳብ ማሕበራዊ ውዕሊ ቁሩብ ፍልይ ዝበለ ዓይነት ርእዮተ ዓለም እዩ።

ብተወሳኸ ንልዕሊ ዓሰርተ ዓመት ብናይ ሶቭየት ሓይሊ ኣየር መሳርሒታት ድሕሪ ምድብዳቦም ኤርትራውያን ንሕብረት ሶቭየት ዘለዎም ፅልኢት ከም ናይ ኣፍጋናውያን ዝበለ እዩ። ሞስኮ ኣብ ኤርትራ ኣብ ኩሉ ብርኪ፡ ኣብ ሜዳ ካብ ዘለዉ ኣዘዝቲ ጀሚሩ ክሳብ ኣብ ገዝእን ዘለዋ ሓረስቶት ኣደታት ትውገዝ ኣላ እያ። ኣካሉም ዝሰንከሉ ሰባት “ናይ ኣይተ ጎርባቾ”³¹ ስራሕ” እዮም ዝበሃሉ። ንምብራቓዊ ደምበ ዘሉ ፅላእቲ ግልፂ ዝተገብረለይ ንኻልኣይ ግዝ (ጥቅምቲ 1986) ናብ ኤርትራ እንትገይሽ ኣብ ሱዳን ማእከል በረኻ ቶካር ኣብ ናይ ተራድኦ ኤርትራ ግልጋሎት ማእኸል ዝነበረን እኸሊ ዘገዓዓዛ መኻይን ኣብ ዝፅገናሉን ቦታ እዩ ዝነበረ። ብዝፈሰ ጎማ፤ ንቅድሚት መንገዲ ውሕጅ ከም ዝኣተዮ ምስምዑን ብተወሳኸ ብቐትሩ ኣብ መንገዲ ብሚጋት ደብዳብ ከይመፅእ ዝፈጠሮ ሰግኣትን ተሓዋዊሶም ኣብቲ ማእኸል ን17 ሰዓታት ከፀንሕ ተኔረ። ሽቓቕ ዝበሃል ኣይነበረን፤ ዝብላፅ ኣይነበረን፤ ቁሩብ ናይ ግልጋሎት ግዚኦም ዝሓለፎም ናይ ቱርኪ ዝተኣሸጉ ማያት ጥራሕ ኔሮም። በዚ ኩነታት ሓደ መንእሰይ ኤርትራዊ ናብታ ዝነበርኩዋ ጎጆ ኣቲዩ ሺዲዮ ክርኢ ዝደሊ እንተተኾይን እንትሓተኒ ዘይተፀበኽዎ ኔሩ ዝኾነኒ። ኣብ መንጎ ማይ መፅቕረን ናይ ጉሓፍ ክምርን ክመቓቐው ኣብ ዝተገብረ ኮፍ መበሊ ናብ ክልተ ሚኦቲ ዝፅገዐ ሰባት፤ መብዛሕቲቶኦም ህፃውንቲ፤ ኮፍ ኢሎም ምስ ጀነራተር ዝተተሓሓዘ ሺዲዮ ካሴት መፃወቲ ይሪኦ ኔሮም። ናይ ህዝባዊ ግንባር ፊልሚ ፕሮፓጋንዳ እዩ ዝነበረ። እቲ ዝተለምደ ሰልፊ ወተሃደራት ምስ ተርኣዮ እቲ ካሜራ መንግስቱ ሃይለማርያም ፍሸኽ ኢሉ ምስ ናይቲ ግዝ ሓላፊ ጉዳያት ወፃኢ ሕብረት ሶቭየት ዝነበረ ኣንድሬ ግሮሚኮ ኢድ እንትጨባበጥን ናብ ምርኣይ ዘይሩ። ግሮሚኮ እንትረኣ ካብቶም ተመልከቲ ብንፁር ዝስማዕ ድምዒ ሸሽታ ወፂኦ፤ እቲ ካሜራ ናብቲ ቀጢን ገፅ በዓል መዚ ሶቭየት እናቐረበ እንትመፅእ እቲ ድምዖም እናወሰኸ መፂኡ። ፕሬዚደንት ሬገን ነዚ ናይ በረኻ ዑና ገዛ ጎብንዩ ኣብቶም ዕብይ ዝበሉ ቆልዑት ዝረኣ ዝነበረ ግልፂ ፅላእቲ እንተዝርኢ ዓይኑ ማይ ክቋቋር ምገባር ኔሩ። ብሸፈጥ ዝተመልኦ ምስ ማንም ዘይምውጋን ዝበሃል መምርሒ ኣብ ዝነገሰሉ ክፍለ ዓለም ኮይናም ኣብዚ ቦታ ዘለዉ ሰባት ግና ዘሉ ኣፈላላይ ብስርዓቱ ዝርድኦ እዮም ዝመስሉ።

ኣብ ኤርትራ ዘለዉ ሓቅታት ዘይትፈልጥ እትኾን ዘላ ፅላዊት ዋሽንግተን፤ ኣብ ካሊኦ ቦታ ከምዚ እተምስለሉ ክዋን ደሊኻ ንምርካብ ገፊሕ ኣለባ ከድሊ እዩ። እቲ ዝገርም እዚ ኣፍልጦ ዘይምውናን እዚ ሎሚ ሚዲያታት ዓለም ብዓብዩ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ

³¹ ኣብቲ እዋን ዝነበረ መራሒ ሶቭየት ሕብረት።

ትኩረቶም እውን ጌሮም ምቕፃሉ እዩ፤ እዚ ከዓ ኣብ ሳልሳይ ዓለም ዘለዉ ተለኣኣኽቲ ሶቭየት ዝኾኑ መንግስታት ምውቃዕ ፋሽን ኣብ ዝኾነሉ ግዜ እዩ። ቀሊል መብርሂ ግና ኣለዎ። ዋላ ሓደ በዓል መዚ መንግስቲ ሕ.መ ህዝባዊ ግንባር ናብ ዝቆፀሮ ግዝኣት ብዕሒት ጌሩ ኣይፈልጥን፤ ኣብቲ ቦታ ልዑላዊነት ኢትዮጵያ ኣፍልጦ ስለዝህብዎ፤ ዋላ ናይቶም ኣውራ ናይ ሕ.መ ጋዜጣታት ፀብፀብቲ ናብዚ ቦታ በፂሖም ኣይፈልጡን ስለዝኾነ ከዓ ብኽልኣይ ብርኪ ዝበፀሖም ወረ እውን ትሑት እዩ። ኣብ ጉዳያት ወፃኢ፣ ኤጀንሲ ደህንነት ምክልኻልን ሲኣይኤን ዘለዉ ምስሊታት ሳተላይት ክሪኡ ዝኽእሉ ብኣፃብዕቲ ዝቐፀሩ ተንተንቲ እዮም ንናይ ህዝባዊ ግንባር ወተሃደራዊ ዓቕሚ ዝፈልጡ። ዋላ እዚኣትም እውን እንተኾነ ግና ናይቲ ውድብ ርእዮተ ዓለም ወይ ከዓ እቶም ደባይ ተዋጋኒቲን መራሕቶምን ንዓለምን ንቶም ልእሊ ሓያላንን ከመይ ከም ዝሪኡዎም ኣይፈልጡን።

ሓደ ላዕለዊይ በዓል ስልጣን ምምሕዳር ሬገን ከም ዝኣመኖ “ብዛዕባ እቶም ደባይ ተዋጋኒቲ ዘሉ ሓፈሻዊ ርድኢት ኣብ ፍልጠት ዝተሞርኮዘ ኣይኮነን።” ኣብ ዋሽንግተን ዘለዉ ሰባት ዝረኣዮም “እዞም ሰባት ፀጋማውያን ከምዝኾኑን ብኣውርኡ ከዓ ተገንፃላይነቶምን እዩ፤ ከም እኒ ኮንትራ ዝበሉ ጉጅለታት ግና ሰሓብቲ ዝኾኑ ብዕሊ ኮሚኒስታዊ መንግስቲ ከውርዱ ይቃለሱ ከምዘለዉ ስለዘፍለጡ እዩ።” እቲ በዓል ስልጣን ከም ዝብሉ ኣብ ዋሽንግተን ካብ ዘለዉ ሰባት ውሽጢ እቲ ኣብ ኢትዮጵያ ዘሉ ቃልሲ ሓርነት ንናይ ሕ.መ ረብሓ ከውሕስ ዝኽእል ከም ዝኾነ ዝርድእዎ ቁሩባት እዮም።

በዚ በለ በቲ ንምንቅስቃሳት ደባይ ተዋጋኒቲ ኤርትራ ዝተጠቅዐሎም ማርክሲስት ዝብል መለለዩ ብቐሊሉ ዝንፀግ እንትኸውን ዋሽንግተን ሓገዝ ንዘይምግባር እውን እትጥቀሙሉ መመኽኔታ ክኸውን ይኽእል። እቲ ጉዳያት ወፃኢን ዋይት ሃውስን ፅዕንቶ ዝገብረሎም ዝኾነ ይኹን ወገን ዮሉን ስለዝኾነ ከዓ መጀመርታ ዝበፀሑሉ መደምደምታ መሊሶም ዝፍትሹሉ ተበግሶ ዮብሎምን። እዚ ሕዚ ዘሉ ፖሊሲ ዝነፅጎ ወገን እንድሕር ዘየለ ንምንታይ ሓዱሽ ፖሊሲ ዝወፅእ? ከም ኢትዮጵያ ኣብ ዝበለት በዝሒ ህዝቢ ዘለዋን ኣብ ስልታዊ ቦታ ናብ እትርከብን ዓዲ ሶቭየት ምእታዊ፤ ምስቲ ዘሉ ኣብ ኣፍሪካ መስታ ዘይብሉ መዝገብ ጥሕስት ሰብኣዊ መሰላት እቲ መንግስቲ ተሓዊሱ፤ ኣብ ሕ.መ ዘሉ ቢሮክራሲ ካብ ድቃሱ ከበራብሮ ትፅበዮ። ኮይኑ ግና

እቶም ሚዲያታት ብዙሕ ድሌት ኣየርእዩን፤ ኣብዚ ዝነጥፉ ፅዕንቶ ዘለዎም ንትጉቲ (ሎቢታት) እውን የለዉን። ሕ.መ ኣብ ካልኦት ከባቢታት እትኸተሎም ኣካይዳታት ብዘይምቁራፅ ሕቶ ዝወርደሎምን፤ ብተደጋጋሚ ኦፊሴላዊ ውጥጥ ዘለዕሉን፤ ይኹኑ እምበር ካልኦት ማዕረ ስልታዊ ረብሓ ዘለዎም ከባቢታት ሸለል ይበሃሉ እዮም። (ሕ.መ ካብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝግዘዘ ስልታዊ ረብሓ ኣብ ዘይብላ ኣንጎላ ዘለዋ ግደ ብዝምከት ብሰፊሑ ተፃሒፍሉ እዩ።)

ጥማት ኢትዮጵያ ብዛዕባ ፖሊሲ ተራድኦ ንውሕ ዝበለ ምፃይጥ ክስዕብ ዋላ ይግበር እምበር ብሓፊሻ እቲ ምምሕዳር ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝሰጉሞ ዘሎ ፖሊሲ መዘራረቢ ክኸውን ኣይገበረን። ዝተረኸበ ውፅኢት፤ ዘደንፀው ይኹን እምበር፤ ኣብ 1950ታት ኣብ ኣዲስ ኣበባ ደጋፊ ኣሜሪካ ዝኾነ መንግስቲ እናሃለወ ኣብ ኤርትራ ብሰብኦትን ዓረብን ብዓብይኡ ይሕገዝ ዝነበረ ምንቅስቃስ ሓርነት እናዓበየ እንትመፅእ ይግበር ከም ዝነበረ ዓይነት ዕላዊ ቅዋም ኣሜሪካ እዩ ሕዚ እውን ዝሰዓበ። እቲ ኹነታት ሓዳሽ ተወሊዳ ዝነበረት ሃገረ እስራኤል ኣብ ቀይሕ ባሕሪ ዝነበራ መሰል ጉዕዞ ኣብ ሕቶ ዘእትውን ሕ.መ ኣብ ምፅዋን ኣስመራን ዝነበርዋ ወተሃደራዊ መዓስከራት ዘሰግእን ኔሩ። ሕዚ ግና ደርግ ኣብ መላእ ኤርትራ ኣለኒ ዝብሎ ልዑላዊነት ናይ ሕ.መ ዲፕሎማት ምክባሮም ትርጉም ዝህብ ኣይኮነን። ዲፕሎማት ሕ.መ፤ ሶብሮት ምስ መንግስቲ ኢትዮጵያ ሰጡም ምትእስሳር ይሃልዋ እምበር፤ ሕ.መ ኣብ ህዝቢ ኢትዮጵያ ክትተኣማመን ትኽእል እያ ስለዝኾነ ድማ መሓዛ ዝኾነ ህዝቢ ንምንታይ ፀላኢ ምስ ዝብሎ ብምውጋን ንስእኖ? ዝብል ዝደጋግምዎ ዘረብኦም እዩ። ኣብ ልዕሊ እዚ ኣብ ኤርትራ ኣብ ውግእ ካብ ዘለዉ ክልተ ወገናት ንሓዲኦም መሪፅካ ሓገዝ ምግባር ስቓይ እቲ ህዝቢ ምንዋሕ እዩ፤ ናይ ዝኾነ ይኹን ሃገር ዶባዊ ሓደንት ክፈርስ ምብርታታዕ ከዓ ኣፍራሳይ ፖሊሲ እዩ ይብሉ።

እዚኣቶም ፅፋፋት ቃላት እዮም፤ ኮይኑ ግና ብዙሓት ኣምሓሩ፤ መብዛሕቲኦም ዋላ እንተዘይኾኑ፤ ከም ዝኣምንዎ እቲ ፀላኢ ደርጊ እምበር ኤርትራውያን ኣይኮኑን። እዚ ግና ለውጢ ዘምፅእ ኣይኮነን። ከምዚ ዓይነት ሓደ ናይ ሳልሳይ ዓለም ውልቀ መላኻይ፤ ብሶብኦትን ምብራቕ ጀርመን ደህንነትን ዓብዩ ደገፍ ዝረክብ፤ ብህዝቢ ተማሒዩ ዝወደቐሉ ቦታ የለን። እቶም ሶብኦታት እውን ኣብ መወዳእታ 1970ታት ከምዘረጋገፀዎ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ፅዕንቶ እተሕድረሉ መንገዱ ብኤርትራ ኣቢሉ ከም

ዝኾነ እዩ። ብተወሳኺ ብወተሃደራዊ ኣረዳድኣ ኢትዮጵያ ቀደማ ዝተኸፋፈለት ኣያ፤ ነቶም ደባይ ተዋጋእቲ ዓርሶም ዝከላኸሉሉ መሳርሒታት ምሃብ ከዓ ሰቓይ ህዝቢ ክቕንሰ እምበር ክውሰኽ ዝገብር ኣይኸውንን። እዚኣቶም መርትዖታት ክፍተት ዘይብሎም ከይኹኑ ይኸእሉ፤ ግና ንዕላዊ ዘተ ክቐርቡ ዝገበኦም እዮም።

“ኣምሓሩ ህዝብና ይውድእዎ ኣለዉ እዮም፤ ናይ ሚጋት ነፈርቲ ቦምብታቶምን ናይ ታንክታቶም መጥቃዕትታትን ከዓ ንጎላጉላትና የቃፅልዎ ኣለዉ። ከምዚ እዩ ዘሉ እቲ ኩነታት። ንምንታይ እዩ ኩሉ ዘፅቀጠ? ከምዚ ንዝበሉ ነገራት እየ ክፈልጥ ዝደሊ። ... ኣሜሪካ ፈሰሰ ዝግበር ንዘሉ መሳርሒታት ሶቭየት ጠጠው ክተብሎ ይግባእ” እዚ ሰድሳ ዓመታ ካብ ዝገበረት ኣሰላመይቲ ሓረስታይ ሰበይቲ ከሰምዖ ዝተፀበኸዎ ዘረባ ኣይነበረን። እቶም ሚዲያታት ካብ ዝሸፍንዎ ተበጊስካ እዛ ሰበይቲ ብዛዕባ ድርቂን ካብ ሞት ዘድሐንዎ ካብ ደገ ሰደድ ዝገበሩ ዘለዉ ሓገዞት እኽሊ ክትዛረብ ኢኽ እትፅበያ። ናይዛ ሰበይቲ መበቐል መረበት ዝኾነት ኣፈቤት፤ ካብ ናቕፋ ንገፅ ሰሜን ኣብ ኣርበዓ ማይልስ [ሰድሳን ኣርባዕተን ኪሎሜትራት] ርሕቕት ትርከብ፤ ሓደ እዋን ብወተሃደራት ኢትዮጵያ ተወራራ ዝበረት እያ፤ ሕዚ እትነብረሉ ቦታ ኣብ ናቕፋ ናብ ግዝኣት ህዝባዊ ግንባር ኣብ ዝቐረበ ዓዲሺክ ዝበሃል እዩ። ናብቲ ግንባር ውግእ ኣዚያ ዝቐረበ ካብ ምዃን ዝተልዓለ ነተን ደራሁ ብሓዊን ዝተሰርሐ ንኢሸተን ፅርዲ ኣለወን። ዓለማ ብሙልኡ ኩናትን ብሄራዊ ፅልኢትን እዩ። ነቲ ገጠራ ካብ ኣሜሪካ ዝመፀ ሰንዳይ ይቐልቦም እምበር ነዓይ እንትተዛርበኒ ኣብ ርእሳ ዝነበረ ውህብቶ እኽሊ ዘይኮነስ መሳርሒ ኩናት እዩ ዝነበረ። ተዋጋእቲ ኣይነበረትን፤ ዝሕግዝ ዝሰኣነት ሓራሲት እምበር።

ደባይ ተዋጋእቲ ኤርትራ ብዶክትሪን ሬገን ተጠቀምቲ ኣይኹኑ እምበር ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ሓደጋ፤ ብፍላይ ንኬንያን ሶማሊያን፤ ንዝኸውን 300,000 ሓይሊ ሰራዊት ዝሓዘ፣ ብሶቭየት ዝሕገዝ፣ ፀሊም ኣፍሪካዊ ሰራዊት ቀጥ ኣቢሎም ሒዞም የድምይዎ ኣለዉ። ኬንያን ሶማሊያን ንሕ.መ ሓይሊ ባሕሪ ውቅያኖስ ህንዲ መዓስከር ዝሃባ ወሰንቲ መሓዙት እየን። ነዚ ሓደጋ ግን ልቢ ዝበሉ ወገናት ሕ.መ ቁሩባት እዮም።

ደጋጊሙ ናብ ርእሰይ ዝመፅእ ምስሊ ኤርትራ ግና ብዝገርም መልኩዕ ኣነ ባዕለይ ዝራእኽዎ ነገር ኣይኮነን። ብሪታኒያዊ መዘናይ ጆን ሙራይ ብራውን ዝገለፀለይ ነገር እዩ። ሓደ መዓልቲ ኣብ ደገ ኮፍ ኢሉ እናሃለወ ሓደ ደባይ ተዋጋኢ ህዝባዊ ግንባር

ብዝባኑ ኣብ መሬት ደቂሱ ናብተን ከዋኸብ ኣተኩሩ እንትዋምት ይሪእ። ብራውን እቲ ተጋዳላይ ዝሪኦ ዘሎ ፍሉይ ነገር እንተሃለዩ ይሓቱ። እቲ ተጋዳላይ ሳተላይት ክርእይ ምኡከር ከም ዘሎ ነገርዎ፤ ኣብ ፅሩይ ሰማይ ምሽት ክትሪእን ይከኣል እየን ኢሉ እዩ ይደልዩን ዘሎ። እቲ ተጋዳላይ እንተብርሀሉ እተን ሳተላይት ቁሩብ ደበሰ ከምዝኸነኦ ነገርዎ፤ እንተወሓደ ዝኸነ ሰብ ኣብ ዝኸነ ቦታ ኮይኑ ነቲ ኩናት ክከታተል ከምዝደለዩ እየን ዝምስክራ።

ትግራይ፡ ሰደትን ዳግመ - ህግረትን

እታ መርቶዲስ ናይ ፅዕነት መኪና ሰንከልከል እናበለት ሓደ ዓቕብ ደዩባ ቀፃላይ ትወርድ፤ መንገዲ ኮይኑ ዘገልግል ብዘሎ ነጂላት ዝመልእዎ መሕለፊ እናተኸተለት ነቲ ቁጥቋጦ እናጠሓሰት፤ እናተፈናጠረት ትጓዳዝ ኣላ። ደጉሒ እቲ መብራህቲ እዛ መኪና ኣብ ቅድሜና ብዝኸነዳ ዘለዋ ከበድቲ መኻይን ዘልዕለኦ ሓመድ ከዝሕል ጌርዎ ኣሎ። ዋላ መሸከታት ግጥም ኢሎም ተዓፅዮም ሓመድ ይልሑኽ ነሩ፤ ኣብ ድሕሪ ሓመድ መፅረዩ ማሸን ዝኣተና እዩ ዝመስል ዝነበረ። ኩሉ ሰብ ይርህዕን የስዕልን ነሩ። ጥልቅይ ዝበለ ጨርቂ ኣብ ኣፍንጫይን ኣፈይን ጌረ ነረ። እቲ ሹፌር ዓው ኣቢሉ ዘድርፎ ዝነበረ ቐጢን ድምዒ ዘለዎ ናይ ትግርኛ ደርፊ ይወሓዋ ዝነበረ ቦቲ ማርሽ እንተእትው ዝፍጠር ዝነበረ ድምዒ ጥራሕ ነሩ።

ንዝተወሰኑ ሰዓታት ምስ ተጓዳዝና እቲ ቃፍላይ ጠጠው ኢሉ። በሪሃ ብዝነበረት ፍርቂ ወርሒን ብርሃን ከዋኸብቲን ተሓጊዘ ንመፈለምታ ግዘ ሰሜን ጎንደር³² ክርእ ከኢሉ፤ ህወሓት ነዚ መተሓላለፊ ኣብ ሱዳን ካብ ዝርከብ ደጀኑ ናብ ትግራይ ንምእታው ዝጥቀሙ እዩ። ሞት ዝዓሰሎ መልክዓ ምድሪ ነሩ፤ ኩናትን ድርቂን ዘብረሰዎ ምድሪ ብድሕሪት ፅላሎት ጥራሕ እዮም ገዲፎምሉ። ኣብ ቅድሚትካ ዝረኣይ ነገር ኩሉ ተጨምረረን ዝነደደን ነገር እዩ፤ ልክዕ ባርዕ ዝኣተዎ ዝዛ ተቓባሉ ምስ ወደእ ከም ዝረኣዮ ዓይነት። እቲ ጎልጎል ኣእዋማት ሰራውን ካሩባን ጥራሕ እዮም ዘለዉዎ፤

³² ቦቲ ሸዑ ግዘ ኣካል ሰሜን ጎንደር ዝነበረ ሓመራ እዩ።

ጨንፈራቸው ብሙልኦም ግና ቆፅሊ ዝበሃል ኣይነበሮምን፤ ሓደ ኣፋ ብሸከና ርእሲ ዝተመልኦ ሜዳ እውን ክኾን ምኽኣለ። እቲ ሳዕሪ ሞያቱ እዩ፤ እቲ መሬት ላዕላይ (ሸፋን) ሓመድ (ቶፕሶይል) ዘይብሉ ብምኻኑ ነቲ መሬት ገፊሕ ምንፃፍ ሓመድ ጌርዎ ኣሉ።

ብቶም ከውሒታትን ማንቋታቶምን ተሓቢኦም ዝነበሩ ካኪ ቁምጣ ጌሮም ክላሽ ኣብ ማእገሮም ከም መኹዓቲን ባዴላን ጌሮም ዘንጠልጠሉ ቁሩብ ቁፅሪ ዘለዎም ጉጅለ ኣወዳትን ኣዋልድን መዒኦም። ገሊኦም ከም ፋሻ ዝመስል ኽዳን [ሸርዋ] ኣብ ርእሶም ከም ጥምጣም ጌሮም ኤሮም። ትሕት ብዝበለ ድምዒ ብትግርኛ ሕሹኽሹኽ እንትብሉ ኣማኢት ኣዕዋፍ ንገሆ እንትበራበራ ዝመስል ስምዒት ይህበካ። ሕዚ ዝዓጠቐ ዝዕጅቡና እኽሊ ዝፀዓና ዒስራ ክበድቲ መኻይን ቃፍላይ ኮይና ኣለና፤ እዘን ፅዕነት ሙሉእ ንሙሉእ ብሕ.መ ኸፈልቲ ግብሪ ዝተደጎማን ማርክሲስት ኢና ብዝብሉ ዓመፅቲ ተዓጂቦን ዝኸዳ ዘለዋ እየን።

ብብርኪ ክልሰ ሓሳብ መንግስቲ ሕ.መ ምስ እዚኣቶም ደባይ ተዋጋእቲ ኣይራኹብን። ምስ ማረት ሞራሕ እዩ ዝራኹብ፤ ማረት እውን ኣብዘን ፅዕነት ሙሉእ ቁፅፅር ከም ዘለዎ እዩ ዝእመን። እዚ ኣብ ጎንደር [ሑመራ] ዘሎ ጉዕዞ ግና ካብ ዋሽንግተን ብነዊሕ ርሕቐት ዝርከብ እዩ፤ ኣብዚ ርሑቕ ዝበሃል ኩርናዕ ኢትዮጵያ ዝርከብ ቦታ ከዓ ሕጋዊ ስንጠቓ ፀጉሪ ቦቲ ክበድ ፅዕንቶ ኩናት ተዓቢጦም እዮም ዝተርፉ። እዚ ማለት እኽሊ ናብ ዕጡቓት ይዛወር ኤሩ ማለት ኣይኮነን። ግና ኣብ ናይ ለካቲት 1986 ጉዕዞይ ከም ዝተረዳእኸዎ ህወሓት ኣብ ዝሓዞም ቦታታት ብቐለሉ ፈላሊኻ ዝረከ ነገር ኣይነበረን። ኣብ ትግራይ ዝነበሩ ኩነታት ኣብ ኤርትራ ካብ ዝነበሩ ዝገደዱ እዮም ኤሮም። ማይ ወትሮ ዝርከብ ኣይነበረን፤ ዋላ ንምሕፃብ። ንመዓልቲታት ብስኩትን ማልማላታን እናበላሸኹ ምስ ቀነኹ መብዛሕቲኦ ግዝ የሕመኒ ኤሩ። በዚ ኩነታት ኮይንካ፤ ለይቲ እናተጓዝካ ቀትሪ እናደቀስካ፤ ካብ ደገ ንዝመፅእ ሰብ እንታይ ይኸውን ከምዝነበረ ንምፍራድ ዝኸብድ እዩ ዝኸውን። እቶም ደባይ ተዋጋእቲን ዝመርሑና ዝነበሩ ተጋሩን ብዙሕ ተሓባበርቲ ኣይነበሩን። ከም መፅሓፍ ቅዱሳዊ ምፅኣት ዝመስሉ ሰደታት፣ ዓጅብቲ ወተሃደራትን ለይቲ ሞራሕ ዝንቀሳቐሱ መኻይንን ዝፈጥሮ ዝዚፍ ምስሊ ንነገራት ካብ ምብራህ ዘህስስ ክኸውን ይኽእል እዩ። ኣብ ትግራይ ናይ መን ቦታ መን ከምዝቐፃፀሮ ዝንፅሩ ዱፋዓት ኣይኳዓቱን፤ በዝሒ

ዘለዎም ወተሃደራት ከም ዝሰፈሩ ዘመላኹቱ ታንክታት ወይ መሳርሒ ኩናት ኣይረኣዩን፤ ንፁር ዝተሰምረ ውግኣት እውን ኣይተኸየዱን። ናብ 15, 000 ዝገመቱ ወተሃደራት ዘለውዎን ከቢድ መሳርሒ ዝበሃል ዘይብሉ ህወሓት እቲ ውሕሉል ሜላ ዘመተ ናዕቢ እዩ ይጥቀም ዝነበረ፤ ልክዕ ኣብ ካምቦዲያ፣ ኤል ሳልቫዶር፣ ሞዛምቢክን ካልኦት ቦታታትን ይከየዱ ከም ዝነበሩ ናዕቢታት። ደርጊ እውን ተመሳሳሊ ሜላ ይጥቀም ኔሩ። ኣብ ግዜ ድርቂ ኮይኑ “ፀላኢ ዝረብሕዎ እታወታትን ሽፋንን ከይረከብ ምእንቲ” ኣዝርእቲ የቃፅል፣ ዕዳጋታት የዕንውን መስተ ጎዳጉዲ ማይ ይምርዝን ኔሩ። ጣቢያታት ብተደጋጋሚ ዝቆፃፀሩን ወገን ይቀያየር ኔሩ፤ እዚ ማለት ካብ ኤርትራ ብዝገደደ መልክዑ ሓረስቶት ኣብ ማእኸል ኩናት ይርከቡ ኔሮም። ኣብ ቪየትናምን ኣፍጋኒስታንን ዝኾነ ነገር ንእስ ብዝበለ መጠኑ ኣብዚ እውን ይድገሙ ኣለዉ፤ ኣብዚ ፍልይ ዘብሎ ሞኚት እውን ምውሳኽ እዩ።³³

ከም ኤርትራ ኣብዚ ዘሎ ኩናት እውን ኣብ ፀግዒ ሓደ ሃዕያዊ ግዝኣት ዝገበር ኩናት ኣይነበረን። እዚ ሓደ ሃዕያዊ ግዝኣት ንዓርሱ ኣብ ልቡ እዩ ይበልዕ ዘሎ። ኢትዮጵያ፤ ከም ሃዕያዊት ሓይሊ፤ ውልደታ ዝረኸበት ኣብ ትግራይ እዩ። ኣብ ሰሜን ምዕራብ እቲ ክልል እትርከብ ኣኸሱም እቲ ግኑን ዛንታ (ኣፈ ታሪኽ) ዘለዎ፣ ፈላማይ ንጉስ ኢትዮጵያ ዝኾነ፤ ካብ ንግስተ ሳባን ይሁዳዊ ንጉስ ሰሎሞን ዝተወልደ፤ ቀዳማይ ሚኒሊክ ትውልዲ ቦታ እያ። ቅድሚ ሓደ ክፍለ ዘመን ጥራሕ ትግራዊይ ንጉስ ነገስት ዝኾነ ሃፀይ ዮሃንስ ራብዓይ ካብ መቐለ ኮይኑ ንመለእ ኢትዮጵያ ይገዝእ ኔሩ፤ ኣዲስ ኣበባ ብኣምሓሩ ቅድሚ ምጥያሻ። ሕዚ እውን እቲ ናይ ቐደም ታሪኽ ተመሊሱ ኣሎ። እቶም ኣምሓሩ - ኣብ ደርጊ ዓብላላይነት ዘለዎም - ንዚ ዓብላላይነት ንዝተቐውሙ ተጋሩ ይወግኡ ኣለዉ። ብዝግባእ እንትንሪኦ ኣብ 1770 በፃሒ ዓዲ ዝነበረ ጄምስ ብሩስ ንትግራይን ጎንደርን ምስ ጎብነዩ ካብ ዝረኣዩ ነገራት ናብዚ ብዙሕ እውን ዝተቐየረ ነገር ኣይነበረን። ኣላን ሙርሄድ *The Blue Nile* ኣብ ዝብል መፅሓፉ ከም ዘሰፈሮ “መወዳእታ ዘይብሎም ዘመተታትን ኣንፃር ዘመተታትን ጠፋእቲ ኣናእሽቱ ሰራዊታት” ይገብሩ ልክዕ “ከም ናይ ግራንድ ፖርቱጋል”³⁴ ዝበለ ሃሞህው ዘለዎ፤ ኩሉ

³³ ኣብ ቪየትናም ኣሜሪካውያን፤ ኣብ ኣፍጋኒስታን ሩሲያውያን በቶም ተቓለስቲ ሓርነት ኦቶም ሃገራት ዝተሰዓሩሉ ዓውድታት ኩናት እዮም ኔሮም።

³⁴ ግራንድ ፖርቱጋል ኣብ 1897 ዝጀመረን ኣብ ፈረንሳይ ዘርዕድ ምርኢት ተውኔት ዘቐርብ ምድላው ቤተ ተውኔት ኔሩ። ኣብ 1962 እዩ ስራሕ ጠጠው ዘበለ።

ናብ ትርጉም ዘይብሉ ጭካነን ምፍሳስ ደምን ክሳብ ዝወርድ፤ ዘርዕድ መክራ ኣብ ልዕሊ ዘርዕድ መክራ ይደራረብ።” ኣብ 1980ታት ዝመፁ ምዕራባውያን ጋዜጠኛታት ንሰሜን ኢትዮጵያ ልክዕ ቅድሚ ክልተ ሚእቲ ዓመት ጀምሖ ብሩስ ሕንቅል ሕንቅሊተይን ዘይርዳእን ኮይኑ ከምዝረኸቦ ከም ዝኸኖም ኣየጠራዋርን። ህወሓት ልክዕ ከም ደርጊ ንክፍለ ዘመናት ምስ ደገ ዓለም ርክብ ይርሕቕ ዝነበረ ሚስጥራዊን ዓርሱ ዝኸኣለ ባህሊን ውፅኢት እዩ። ሓደ ሰብ ንትግራይ ጎብኒዩ ዝበፅሐሉ ድምዳሞ ንኤርትራ ጎብኒዩ ካብ ዝበፅሐሉ ዝንእስ እዩ።

መሰረታዊ ኣሰራርዓታት ግና ክረኣዩ ይጅምሩ እዮም። ኩሉ ንፁር ኣይነበረን። ብዙሕ ግልፂ ዝኾኑ ነገራት ከይተነገሩ ይሓልፉ፤ እቶም ዝንገሩ መብዛሕቲኦም ከዓ ብኣግባቡ ኣይብራህርሁን። ልክዕ ኣብ ኤርትራ ከም ዝነበረ፤ ካብ ሂልተን፣ ኣዲስ ኣበባ ተበጊሱ፤ ምስኡ ሒዘዎ ዝኸድ ናይ ምሳሕ መትሓዚ ኣብ ኢዱ ጌሩ፤ ሓደ ሰብ ኣብ ትግራይ መንግስቲ ኣብ ዝቐፃፀርም ቦታታት ክጉበኒ ይኽእል እዩ። ወይ ከዓ ህወሓት ናብ ዝቐፃፀርም ቦታታት ካብ ካርቱም ተላዒሉ ክሪኦም ይኽእል፤ እዚ ንምግባር ክልተ ሰሙን ይወስድ፤ ዘሎ ግልጋሎት ምግቢን መጋየሺን ካብ ኤርትራ እውን ዝኸፍኦ እዩ፤ ብተወሳኺ ቦቲ ጉዕዞ ከንዲ ዝተፀበኸዮ ኣይተኸሰብን። ከንዲ ሌጊዎን ዝኾኑ ጋዜጠኛታት ንፖለቲከኛታትን ውሩያት ኣህደስቲን ሰፂቦም፤ ብወገን መንግስቲ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ብዛዕባ ደርጊ ከመይ ነቶም ተረዳኣቲ ሓገዝ ክብፀሐሎም ከም ዝኽእል ናብ ዝሰብከሉ፤ ናብ መቐለ እንትበፅሑ ኣብ ገጠራት ዙሪያ መቐለ ህወሓት ይመላለሰሎም ኔሩ፤ ደርጊ ከዓ ነዚ ዓፀፋዊ ምላሹ እቶም ኩሎም ጋዜጠኛታት ደው ኢሎምላ ካብ ዘለዉ መቐለ ኣብ ሰድሳ ማይልስ [97 ኪሎሜትር] ርሕቐት ንትርኩብ ከም ዓብዩ ዓዲ ንዝበሉ ቦታታት ዘለዉ ሓረስቶት ብነፈርቲ ምድብዳብን ካብ ጎጅኦም ምፍንቓልን እዩ ኔሩ።

ብወገን መንግስቲ ዘለዉ መብዛሕቲኦም ፀብፀብቲ ህወሓት ብደብዛዙ ዝተገለፀ ክፋእ ዝሓዘለ፤ ብሕታዊ ዕላምኡ፤ ከምቲ ዝመሰሎም፤ ንፃዕርታት ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ምትዕንቓፍ ዝኾነ ውድብ እዩ። ኣብ መጋቢት 1986 ብህወሓት ዝተቐተሉ ክልተ ሰራሕተኛታት ምርልድ ሺኸን ንኽምዚ ዝበለ ኣረዳድኦ ዘራጉዱ ኮይኖም ኣገልገሎም እዮም። ግና ሓደ ሰብ “ካብ ፖሊሲ ተራድኦ” ተሻገሩ ንፖለቲካ ኮናት እንተዝርእኒ እቶም ደባይ ተዋጋኢቲ ሰራሕተኛታት ምዕራባውያን ተራድኦ

ትክላት ኣብ ኣላማጣ ምርክቦም ብፅሒ እንተተረኣዮ ንምርዳእ ዘፀግም ኣይምኹን ኔሩ።

ተግባራት ምርልድ ሲዥን ብመንፅር ተራድኦ ዝወያም ጌጋታት ዮብሉምን። እዚ ውልቃዊ ተራድኦ ናብ ድንበር ህወሓት ክንዲ ዝተኸኣሉ ቐረቡ ክንዲ ክቕልቦም ዝከኣሉ ሰባት ክቕልብ ተራድኦ እኽለ እናገፃዘ ኔሩ። ደርጊ ብፋይናንሳዊን ቴክኒካዊን ደገፍ ሶቭየት እናተሓገዘ፤ ኣብ መእተዊ ኣዋርሕ 1985 ከቢድ ዘመተ መጥቃዕቲ ክፈቱ፤ ህወሓት ኣብ ዝቐፃፀሮም ቦታታት ይግበር ዝነበረ ንጥፈታት ሰራሕቲ ተራድኦ ክተኣንጎል ጌሩ ኔሩ። ነተን ናብ ሱዳን መውፅእ ዝነበራ ጣቢያታት መሸጋገሪ ሰደተኛታት ብሚጋት ደብዲቡ ፃዕቂ ነባሪ ህዝቢ ዘለዎም ማእኸላይ ደጉዓዊ ዓድታት ማእኸላይ ትግራይ ምስ ምዕራብ ዘራኽባ ንሸንጥሮ ሐርሚ ተቐፃፃሩ፤ ከምዚ ጌሩ ኣብ መቐራቕር ዘእተዎም ብኣሸሓት ዝቐፀሮ ሓረስቶት ሓገዝ ከይረኽቡ ጌርዎም እዩ። በተወሳኺ ከተማታት ዓብዪ ዓዲን ሸራሮን እውን ኣብ ቁፅፅሩ ኣእተይዎን እዩ። ዓብዪ ዓዲ ኣብ 1 መጋቢት 1985 ኣብ ዕለት ዕዳጋ ደብዳብ ወሪድዎ ኔሩ፤ ኣብ ሸራሮ ከዓ መሰኻኽር ከምዝናገርዎ እቲ ሆስፒታል ክዓንው ዝተገብረ እንትኹን ጎዳጉዲ ማይ ተመሪዞም እዮም። መንግስቱ ካብዚ ቀዲሉ ኣብ ዓውደ ውግእ ዝሓፈሶም ዓወታት ዘደላድሉሉ ግዜ እዩ ኔሩ፤ በዚ እውን ዩኤስኤይድ ብሰሜናዊ ተባዕሶ ኣቢሉ ኣብ ትግራይ ከብፅሖ ዝነበረ ተራድኦ ናብ ደርጊ ኮይኑ፤ ምስ ሱዳን ዝተትሓዘ ዶብ ሰገር መደብ እዚ ክፈፅም ዝረድኦ ኮይኑ። ኣብ ትግራይ ዝፈፀሞ ወራር ሶቭየታት ክሕገዝዎ ብምግባር መራሒ ኢትዮጵያ ቀዲሉ ሓገዝ እኽለ ሕ.መ ኣሜሪካ ጌሩ ነቶም ዝወረሮም ሰባት ንምህዳእ ተጠቁሙሉ። ፖል ቫሌሊ ኣብ *ዘ ታይምስ* (4 ሰኔ 1985) ከም ዝፀሓፎ እዚ ኩነታት “ግርምቢጥ ዝኾነ ኣብ መንጎ ሶቭየት ሕብረትን ሕቡራት መንግስታትን ኣሜሪካን ብግብሪ ጥምረት ከም ዝተፈጥረ ዝቐፀሮ እዩ” ይብሉ። ዩኤስኤይድን ምርልድ ሲዥንን ናብቲ መባእዝ ዝኸዱ ንፁሃን ኮይኖም ኣይነበረን። እቲ ምስ ደርጊ ዝጅምርዎ ዝነበሩ ሰሜናዊ ተባዕሶ ሶቭየት ንዝሃቀነቶ ንህወሓት ናይ ምንብርካኽ ዕላማ ክሕገዝ ከም ዝኸእል ይርድኡ እዮም ኔሮም፤ ህወሓት ዋላ ማርክሲስት ኢና ይበሉ እምበር ሞስኮ ምስ ደርጊ ብዘለዎ ጥምረት ዝነቐለ ኣዚዮም ኣንፃር-ሶቭየት ሕብረት እዮም ዝነበሩ። ግና [ንምርልድ ሲዥንን ዩኤስኤይድን እዚ መስዋእቲ ህወሓት] ዝጠመዩ ንምቕላብ ዝኸፈል ዋጋ እዩ ዝነበረ። ህወሓት ስምዒታዊ ኣይነበሩን። እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ኣብ ኣላማጣ ንዝነበሩ

ሰራሕተኛታት ምርልድ ሺዥን ዝቐረብዎም ልክዕ ከም ሶብየታት ኣማኸርቲ ደርጊ ጌሮም እዩ - ብመተኻኸሊ በበንጃ።

ኣብ ኣላማጣ ንዝነበረ ቅትለት እቲ ሚዲያ እኹል ሽፋን ኣይሃበን። (ኣብ ዋሽንግተን ፓንት ብሌይን ሃርደን ዝፀሓፎ ዓምዲ ብፍሉይ ዝውሰድ ኔሩ።) ኣብዚ ግዜ ከባቢ ካልኦት ክልተ ካብዚ ዝሓዘዙ ንህወሓት ዝምልከቱ ክዋነታት እውን ገቢሞም ኔሮም፤ ኣብ ሕ.መ እቲ ሚዲያ ምንም ኣቓልቦ ኣይገበረሎምን፤ ምኽንያቱ ህወሓት ካብ ዝቐዓፀሮ ቦታ ኮይንካ ሞራሕ ኔሩ ክፅብፀቡ ዝከኣሉ ዝነበሩ፤ ኣብ መቐለ እስራት ከምልቡ ምግባሮምን 80,000 ሰባት ካብ ሱዳን ዳግም ናብ ሃገሮም ትግራይ ተመለሱም ከጣየኹ (ዳግመ-ህግረት) ምስርሖምን። ኣብ መፋርቕ ለይቲን ሰዓት ትሽዓተን 8 ለካቲት 1986 ህወሓት ኣብ መቐለ ኣብ ዝርከብ ቤት ማእሰርቲ መጥቃዕቲ ከፊቶምሉ፤ ኣብዛ ኮሚሽን ተራድኡን ዳግመ ምጥያሽን ንጋዜጠኛታት፣ ፓለቲከኛታትን ውሩያት ኣህደስቲን መንግስቲ ኣብዛ ክልል ሙሉእ ቁፅፅር ከምዝውንን የረጋግፀሎም ኣብ ዝነበረት ከተማ። እቶም ደባይ ተዋጋእቲ 1,800 እስራት ነፃ ከም ዘውፅኡ ተዛሪቦም። ነዚ ቁፅሪ እዚ ከይተፃብኡ ኣብ ካርቱም ዝርከቡ ዲፕሎማታት እንተወሓደ 700 ሰባት፤ መብዛሕቲኦም ብመንግስቲ ኢትዮጵያ ልዕሊ ኣስርእት ዓመት ዝተትሓኩ እስራት ፓለቲካ ዝኾኑ፤ ካብ ቤት ማእሰርቲ ከም ዘምለቡ ኣሚኖም እዮም። ክልተ መጋገዩ መጥቃዕታት ነዚ መጥቃዕቲ ቤት ማእሰርቲ ቀዲሞም ተፈፃሞም ኔሮም፤ ሓደ ኣብ መዕርፎ ነፈርቲ መቐለን እቲ ካልኣይ ከዓ ካብታ ከተማ ኣብ ዘውፅእ ኣውራ መንገዲን። እዞም መጥቃዕታት ክልተ ብርጌዳት ሰራዊት መንግስቲ ክፅመዱ ጌሮም። እዚኦም ኣዚዮም ከቢድ ጥንቃቕ ተመለኺዎም ዝረቐቐ ውጥናትን ዓብዩ ብልሒን ቀልቢ ሰሓባይን (ድራማዊ) ብዝኾነ መንገዲ፤ መስመር ፀላኢ ኣቲኻ ዝተሳለቡ መጥቃዕታት ኔሮም። እዚኦም ከዓ እቶም ምዕራባውያን ተንተንቲ ኣፀቢቐም ዝፈልጥዎ ነገር ዘረጋገፀ ኔሩ፤ ከምቶም ናይ ኤርትራ ደባይ ተዋጋእቲ መስትኦቶም መሳርሒታትን መሰረተ ልምዓትን ኣይሃልዎም እምበር ህወሓት ኣብ ዓለም መንግስታዊ ዘይኾኑ ብሉፅ ስልጠና ዘለዎም ምሩዓት ተዋጋእቲ እዮም።

እቶም ነፃ ዝወፁ እስራት ቤት ማእሰርቲ ኢትዮጵያ እንታይ ከም ዝመስሉ ዣሕዣሕታ ሓበሬታ ኮይኖም። ፓሪስ መረበቱ ዝገበረ ዓለም ለኻዊ ፌደሬሽን ሰብኣዊ መሰላት ናብ

ብሪታንያ ቢሮ ጉዳያት ውሽጢ ሃገር፤ ካብዘም ነበር እሱራት መረዳእታ ንምእካብ፤ ብኣሌክስ ሊዮን ዝምራሕ ናይ ኣንግሎ-ፍሬንቶ ጉጅለ ሰብ ሞያ ሕጊ ልኢኹ ነፍ። ኣብ ጉዳያት ኣፍሪካ ፍሉይ ተመራማሪ ዝኾነ ኮሊን ሌጉም ከምዝፀሓፎን ኣብ *International Herald Tribune* (20 ግንቦት 1986) ዝወፀን ፅሑፋ መሰረት፤ “ተራ ዜጋታት ትግራይ ብኢደወረዶ ይእሰሩን ስቅያት ይወርዶምን እዮም፤ ክሲ ከይተመሰረቶም ካብ ዓቕሞም ብላዕሊ ኣብ ዝሓዙን ፅሬት ዘይብሎምን ቤት ማእሰርቲታት ይግበሩ። ኣብ ካልኦት ቤት ማእሰርቲታት ዝነበሩ ሰባት ከም ዝምስክርዎ ኣብ ቤት ማእሰርቲ መቐለ ዝነበረ ኩነታት ንበይኑ ከም ዘይኾነ መረዳእታ ተረኺቡ እዩ።” ዝተራላለዩ ሜላታት ስቅያት ይጥቀሙሎም ኔሮም፤ ካብዚኦም ውሽጢ ኣብ ዝሁም ረሳሕ ማይ ምእላኻን “መሸኒት ብዕራይ” ብዝበሃል ካብ ቆርበት ብዝሰራሕ ሓለንጊ ይግረፉን ኔሮም። ሌጉም ከም ዝፀሓፎ ሓደ እስረኛ “ከም ዝበሎ መገኣግኢ (ናብ ሓደ ኣንፈት ጥራሕ ክንቀሳቐስ ብስኑ መትሓዚ ዝግበረሉ መዘውር) ናብ ኢዱ ኣእትዮም ዘይፈፀም ገበን ቅትሌ ፈፂመ እየ ኢሉ ክናዘዝ ተጌሩ እዩ።” ሕማም ፌሬን ረስኒን (Lassa fever) ልሙዳት ኔሮም።

እቲ መጥቃዕቲ ቤት ማእሰርቲ ኣብ ዝተፈፀመሉ ሰሙን ማረት ናይ ሰለስተ ወርሒ መደብ ዳግም ህግረት ኣብ ምብራቕ ሱዳን ዘለዉ ተጋሩ ሰደተኛታት ጀሚሩ። እቲ ኣብ ሰሜን ኢትዮጵያ ዝነበረ ሃንደበታዊ ሓደጋ ጥሜት ከም ዝኣኸሎ ምልክት ዝሃበ ምስ ቅያዊ ዛንታ ዝነፃፀር መወከሲ ዝኾነ ክዋነ ነፍ። ኣብቲ ዶብ ካብ ዝነበሩ 300,000 ተጋሩ እቶም 80,000 ብእግሮም ብኣማኢት ማይላት [ኪሎሜትራት] ኣቋሪዶም ንገዛውቶም ይምለሱ ኔሮም፤ እዚ ስርሒት እዚ ደጋዊ ሓገዝ ዘይብሉ ብናይ ዓርሶም ትካል ተራድኦ ብዝተዋደደ ስርሒት ዝፍፀም ነፍ። ብፖለቲካዊ ኣገላልፃ፤ እቲ ሓረስታይ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ንዘሎ ዓለም ለኻዊ ኣፍልጦ ዘለዎ መንግስቲ ፍፁም ብፍርሒ ከም ዝረእይዎን ሙሉእ እምነቶም ማንም ኣብ ዘይወደቦ ደባይ ተዋጋኢ ከም ዝኾነ፤ ንነዊሕ ግዜ ብተኸኸታታሊ ካብ ዝሃብዎም ህዝበ ውሳኔታት፤ እዚ ናይ ምልሰት ኤክስደስ፤ ብእግሮም ድምዖም ዝሃቡሉ ናይ መወዳእታ ህዝበ ውሳኔ ነፍ። እቲ ቀዳማይ ዙር ዝተኻየደ ኣብ መወዳእታ 1984 ነፍ፤ 200,000 ተጋሩ ሰደተኛታት ብእግሮም ናብ ዶብ ሱዳን ሰጊሮም ኣብኡ ቀዳሞም በዚሓም ምስ ዝነበሩ 100,000 ተጋሩ ሰደተኛታት ተፀምቢሮም። ከም ኤርትራውያን እቶም ተጋሩ እውን ኩናትን ድርቁን እናሃደሙ ኔሮም። ሓገዝ ንኸረኽቡ ኣብ ቀረብኦም ናብ

ዝርከብ ናይ መንግስቲ ማእኸል ካብ ምኻድ ካብ ማእኸል ትግራይ ተላዒሎም ሸሞንተ ሰሙን ብዝወሰድ መንገዲ ብተርታ ኮይኖም እንትኸዱ ዝወርዶም ቦምቢታት ሚግ ኣየራት እናምለጥካ ምጉዓዝ መሪዖም። ታይም መፅሄት (21 ጥሪ 1985) ኣብ ታሪኽ መሓመድ ኢድሪስ፤ ሰድሳ ዓመቱን ቦዓል ሸሞንተ ሰድራን ኣውዒኡ ኔሩ።

ገዲፎምዎ ዝመፁ ዝላ ኣብ ሓደ ኹማ ዝተሰርሐን ናይ መንግስቲ እቲ ዝዓበየ መፅቕቢ ሰደተኛታትን ናቐጣ መቐለቢ ሃንደታዊ ዝዛ ኣማዕዲኻ እትራክሉን ዝላ እዩ። ካብ መደገኣፉ ኮይኑ ኢድሪስ ዕዕነት መኻይንን ኣየራትን ብኣሸሓት ቶናን ዝምዘን ናብታ ሃገር ብብዕለቱ ዝውሕዝ ዘሎ ናይ ደገ ተራድኦ እኸለ ብብዕለቱ እንተሸጋግራ ይረኣን እዩ። ከምዚ እውን ኮይኑ ግና ንቤተሰቡ ሓዙ ን23 መዓልቲታት ቦቲ ዝባደመ ጎቦታት ዝመልኦ መልክእ ምድሪ ኣቆራሪፁ ናብ ትክል ኤል ባብ ናቐጣ ሰደተኛታት ምኻድ መሪፁ፤ እቲ ናቐጣ ኣብ ሱዳን ካብ ዶብ ኢትዮጵያ 20 ማይልስ [32 ኪሎሜትር] ርሒቑ ኣብ እትርከብ ከተማ ከሰላ ካብ ዝተተኸሉ ሰለስተ ሓደሽቲ ናቐጣታት እቲ ሓደ እዩ።

ንምንታይ? ኢድሪስ ከምዝብሎ “ፈሪሕና። ናብቲ መመገቢ ማእኸል እንተኸይድና መንግስቲ መለለዩ ክሓተኒ እዩ፤ ካብኡ ብዝመግእኻዎ ይመልሱኒ። ቅድሚ ነፃይ ምምላሶም ግና ንደቀይ ወሲዶም ኣብ ደቡብ ናብ ዝርከቡ ሕርሻታት መንግስቲ ክሰርሑ ክልእኻዎም እዮም ወይ ከዓ ናብቲ ሰራዊት ይዕምብርዎም።”

እቶም ናይ መመገቢ ማእኸላት ምግቢ ዝህቡ ነቶም ናይ መንግስቲ ማሕበር ሓረስቶት ኣባል ምዃናም ዘርኢ መለለዩ ወረቐት ንዘለዎም ጥራሕ እዩ። ምኽንያቱም ህወሓት ኣብ ዝቐፃፀር ቦታ ዘለዉ ሰባት ከምዚ ዝመሰለ መለለዩ ወረቐት ዩብሎምን፤ ምግቢ ዝኸልኡ እንትኾኑ ሓደ ሓደ ዝዛ ከዓ መውቃዕቲ ይበፅሖም ኔሮም። ንብዙሓት፤ መብዛሕቲአም ኮኑ ኣይኾኑ ብዘየገድስ፤ ሓሙሽተ ሚሊዮን ነበርቲ ትግራይ፤ እቲ ማሕበረሰብ ዓለም ኣብ መወዳእታ 1984ን መጀመርታ 1985ን ዝልግሶ ዝነበረ ሓገዝ እኸለ እንተዘይወሃብ እውን ለውጢ ኣይምሃለዎን ኔሩ፤ ምኽንያቱ ይበፅሕ ዝነበረ ናብ ዝተጋገዩ ኣድራሻ ኔሩ - ናብ መንግስቲ ኢትዮጵያ፤ እዚ መንግስቲ ኣብ ትግራይ ምምሕዳር ዘይኮነስ ኩናት እዩ ይገብር ዝነበረ። ኣብ ካርቱም ይንቀሳቐሱ ካብ

ዝነበሩ ተራድኦ ትካላት ብተወሳኺ ምምሕዳር ራጋን እውን ነዚ ፀገም እዚ ፈሊጡ ምስ ማረት ተሓባቢሩ ዶብ ሰገር መደብ ሓገዝ ጀሚሩ ኔሩ። ካልኦት ግና ብፍላይ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ደርግ እምነት ብምሕዳር ምቕፃል መሪዖም። እስካብ 21 መስከረም 1985 ቤት ዕሕፈት ከርት ጃንሰን፤ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ናይ ሕ.ሃ ሃደበታዊ ግዝ መተሓባበራይ፤ ምስ ማረት ከይተዛተየ ኣብ ትግራይ ሓገዝ ካብ ዘድልዮም ወገናት 80 ሚእታዊ ዝኾኑ ካብ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን፣ ቀይሕ መስቀልን መንግስቲ ኣብ ዝቆፃፀር ቦታ ዝነጥፉ ምዕራባውያን ተራድኦ ኤጀንሲታትን ሓገዝ ይረኽቡ ከም ዘለዉ ሪፖርት ኣውሂኡ። እቶም ስደተኛታት ባዕሎም ከምዝመስከርዎም ናይማን ኣብ ናይ መንግስቲ መመገቢ ማእኸላት እንታይ ይኸውን ከምዘሎ እንትንርእኑ ብተወሳኺ ከዓ እቲ ገጠራት ብኣብዝሃ ህወሓት ዝቆፃፀር ምጥያሕን ተሓዊስዎ፤ ሕ.ሃ ዘውፅኦ ሪፖርት ዓይኒ ዘይብሉ ወረ እዩ ዝመስል። ኣብ 22 መጋቢት 1985 ናይ ሲቢኤስ ዘጋቢ ኣለን ፒዜ ከም ዝፀብፀሶ፤ “ኣብ ትግራይ ዓመፅቲ ብዝሓዘዎ ግዝኣት ውሽጢ ሰለስተ ሰሙን ዝወሰደ ጉዕዞ ከምዘረጋገዖ መንግስቲ ምምሕዳራዊ ዝበሃል ህልውና ኣብቲ ከባቢ ከም ዘይብሉ እዩ ... ዘከፋፍሎ ሓገዝ ምግቢ እውን የለን።”

ናብ ሱዳን ኣምሊጦም እቶም ተጋሩ ናብ ሓዳሽ ገሃንም እዮም ዝኣተዉ። ካብ ናይ ሱዳን 22 ሚሊዮን ህዝቢ እቶም ሓደ ሚሊዮን ተፈናቐልቲ እዮም፤ ኣብ ካርቱም ዘሎ መንግስቲ - ብኩናት ሕድሕድ፣ ድርቂን ብናይ ዓርሱ ብልሽው ምሕደራን ግዕዝይናን ዝተሓሰየ - ንቶም ተጋሩ ክቕርቡም ዝከኣሎ ነገር ኣይነበረን ብዝመፅዎ ተመሊሶም ናብ ዶብ ኢትዮጵያ ከምለሱ ከም ዘየገድዶም ጥራሕ እዩ ቃል ክኣትወሎም ዝኸኣለ። እዚ ማለት እቶም ስደተኛታት ሙሉእ ንሙሉእ ኣብ ዓለም ለኻዊ ትካላት ተራድኦ ፅግዕተኛታት ኔርዎ፤ ብፍላይ ከዓ ኣብ ሕቡራት ሃገራት ላዕለዋይ ኮሚሽንር ስደተኛታት (UNHCR) ፤ እዚ እውን ንዓርሱ መንግስቲ ሕ.መ ኣብ 1983 ኣብ ዘውፅኦ ናይ ቀፃሊ ዓመት ፍሰት ስደተኛታት ግምት ተንጠላጠሉ ብዘይ እኹል ምድላው ኔሩ ዝፀንሐ። እቶም ተጋሩ ቡናዊ ሕብሪ ዘለዎ መሬት ወርሒ ዝመስል ከባቢ ከተማ ከሰላን ገዳሪፍ ዝበቐላ መዕቐቢ ናቐጣታት ተዓጨቓም። ካብዚኦም መዕቐቢታት እቲ ዝዓበየ ዋድ ኮውሊ ኔሩ፣ ኣብ ገፅ ደቡብ ምብራቕ ገዳሪፍ ሩባ

ኣትባራ³⁵ ይርከብ፤ ካብ ዶብ ኢትዮጵያ ኣብ ቁሩብ ማይላት [ኪሎሜትራት] ርሕቕት ይርከብ። ብመሰረት ቤት ፅሕፈት ኮሚሽነር ሰደተኛታት ሱዳን ኣብ መእተዊ 1985 ናብ 90,000 ዝፅግፀ ተጋሩ ኣብ ዋድ ኮውሊ ኔሮም። ጋይሌ ስሚዝ፤ ብዛዕባ ትግራይ ክልተ መፅሓፍ ዝፀሓፈት፤ ኣብቲ ዓመት እቲ ኣብ መጋቢት ናብቲ ናቕጣ ብፅሒት ጌራ ናብ ግራሰሩትስ ኢንተርናሽናል ብቴሌቴክስት ብዘለኣኸቶ ፅሑፍ ነቲ ናቕጣ “ብርሰት ሓደ ሙሉእ ማሕበረሰብ ዝረኣየሉ ንኡስ-ኣምሳል (ማይክሮኮም) ” ኢላ ገሊፃቶ እያ። ብሰንኪ ንፍዮ፣ መድሓኒት ዝተላመደ ሺጌላን ካልኦት ሕማትን ብመዓልቲ ሓደ ሚእቲ ሰባት ይሞቱ ኔሮም። ኣብቲ ናቕጣ ዝነበረ ዕለታዊ ብርኪ ሞት ካብ 10,000 ሰባት ኣሰርተ ዓርባዕት ኔሩ - ካብ ኩሉ ዓለም ዝቲ ዝለዓለ ቁፅሪ፤ ነዚ ዝሓበረ ሕቡራት ሃገራት ለዕለዋይ ኮሚሽነር ሰደተኛታት (ሕሃለኮስ) ኦፊሰር ዝኾነ ዜጅ-ሚካኤል ጎድስቲከር እዩ። ሕሃለኮስ እንተብራህርህ ናብ ሩባ ኣትባራ ዝመፅእ ማይ “ብምንካዩን ብምሕማቕን” ናብቲ ናቕጣ ብማይ መትሓዚ ማይ ከቕርቡ ተገዲዶም ኣለዉ። እቲ ኩነታት ካብ ምኽፍኡ ዝተልዓለ ኣብ ዕለት ለካቲት 17፤ ኣብኡ ናይ ግራሰሩትስ ወኪል ዝነበረት ባርብራ ሄንድሬ ከም ዝመስከረቶ፤ ዋድ ኮውሊ “ንሓደ መዓልቲ ጥራሕ ከገልግል ዝኽእል መጠን ማይ ተራፍዎ ኔሩ።” እቶም ሰደተኛታት ክሕፀቡ ኣይኽእሉን። ሄንድሬ ብተወሳኺ ከም ዝበለቶ “ዓብዩ ሕፅረት ኽዳውንቲ፣ ኮቦርታ፣ መብሰሊ ኣቕሑትን ንምግብ ዝኸውን ጨውን በርበሪን ኔሩ።”

እቶም ተጋሩ ብኻሊእ መልክዑ እውን ሕሰረት በዒሕዎም ኔሩ። ናይቶም ሰደተኛታት ኣብኡ ምህላዎም ምስቶም ደቂ ዓዲ ቅርሕንቲ ክፈጥር ጀሚሩ፤ ኣብ ገለ ኣጋጣሚታት ኣብቲ ናቕጣ ዘለዉ ነበርቲ ብጉጅለኦም ብእምኒ ደብዳብ ኣብዒሖምሎም እዮም። ተጋሩ ኣንስትዮ ብተደጋጋሚ ብወተሃደራት ሱዳን ናይ ምግሃስ ጥቕዓት ሙከራ ይበፅሑን እዩ። ኣብ 10 ለካቲት 1986 ለይቲ እቶም ኣወዳት ነተን ኣዋልድ ካብቶም ወተሃደራት ከድሕኑ ኣብ ዝሕግዝውን ግዝ እቲ ሓይሊ ሰራዊት ንዋዲ ኮውሊ ዓዲ 166 ሰባት ናብ ማእሰርቲ ኣእቲዩ ኔሩ። እቶም ዝተትሓዙ ኣወዳት ብመልኦም ሓመሽተ ግዝ ብሓለንጋ ከውቅፀ ተፈሪድዎም ክብል ናይ ሕሃለኮስ ፍልፍል ኣፍሊጡ ኔሩ። (16 ግንቦት 1985 ኣብ ዝለኣኸ መልእኽቲ ፓል ቫሌሊ ኣብ ካሊኦ ናቕጣ

³⁵ ኣትባራ ሩባ ተከዘ ኣብ ሱዳን እንትኣትው ዝሕዞ ስያመ እዩ።

ሐደ በዓል መዘ ሱዳን “ሕድሕድ ሥብ እትሰግር ናይ ኢትዮጵያ ዓል ኣንስተይቲ ናይ ዝተቐበልናዮም ዋጋ ክኾን ክትግሰስ ይግባእ እዩ” ኢሉ ይብል።) ስለዚ ኣብ ግንቦት 1985 ኣብ ትግራይ ድርቂን ጥሜትን ከይተለወጠ፤ ምኽሪ ማረትን ካልኦት ተራድኦ ኤጀንሲታትን ኣይንሰምዕን ኢሎም፤ ናብ ገዝኦም ከምለሱ ዝመረፁ ሓምሳን ሽውዓተን ሽሕ ሰደተኛታት ክወቕሶም ዝኽእል ኣይህልውን።

ለካቲት 1986 ግና ኣብ ምዕራብ ትግራይን ብኸፋል ኣብ ማእኸላይ ትግራይን ዝነበረ ኩነታት ድርቂ ተመሓዩሹ ኢሉ ብምእማኑ ማረት መደብ ዳግመ-ህግረት ክጀምር እኹል ኮይኑሉ ኔሩ። ቀዲሙ ኣብ ዝነበረ ቀውዒ ኣብ ምዕራብ ፅቡቕ ምህርቲ ብምንባሩን ቀዲሉ ኣብ ዘሉ ፅዲያ ኣብ ማእኸላይ ጎቦታት ምብራቓዊ ገፅ ፅቡቕ ማይ ከም ዝህልው ስለዝተገመተ ናብዚኦም ቦታታት ዝምለሱ ሰደተኛታት ኣብ ሰነ ክርከቡ ዝተሓሰቡ ምሽላን ፅፋንን ክብብ ዝበፅሑ ንዓርሶም ክዕንግሉ ከም ዝኽእሉ ተሓሳቢ ተጌሩ ኣሉ። እቶም ዝምለሱ ሰደተኛታት ኣርበዓ ሰባት ኣብ ዝሕዙ ጉጅለታት፤ ብመሰረት ቁሽቶም፤ ተመቓቑሎም እዮም፤ ሕድ ሕድ ሓረስታይ ከዓ ማይ፣ 100 ግራም ሸር፣ ንሓሙሽተ መዓልቲ ዘፅንሕ ብሸኩቲ ሱዳን ገዲፎም እንትወፁ ይወሃቦም። ብተወሳኺ ኣብ ዋድ ኮውሊ ዘሉ ዓለም ለኻዊ ኮሚቴ ድሕነት ኣብ መንገዲ እናሃለገዉ ኣንፃር ማላሪያ ክጠቅሞም ክሎፎኩን ዓዲልዎም። ህወሓት ምስ ማረት ብምትሕብባር ኣብ ናይ ሰለስተ መዓልቲ ጉዕዞ እግሪ ኣፈላላይ ኣብ ዘለዎም ቦታታት ናይ ተራድኦ ጣቢያታት ተኺሉ ኣድለይቲ ፍጅታታት ይዕድለሉን ዝሓመሙ ይሕከመሉን ኔሩ። ኣብ መወዳእታ ኣብ ዘሉ ጣቢያ ተራድኦ መሳርሒ ሕርሻን ኣዝርእቲን ይዕደሉ። እዞም ኣብ ማእኸላይ ጎቦታት ዝነበሩ ተወሳኺ ናይ ሓደ ወርሒ ናይ እግሪ ጉዕዞ ይፅበዮም።

እቶም ተጋሩ ካብ ዋድ ኮውሊ ነቲ ብሳዕሪ ዝተሰርሐ ጎጆታቶም ገዲፎም ካብ ዝወፁሉ ግዜ ጀሚሩ ፅላል ዝበሃል ነገር ኣይነበረን። መወዳእታ ዘይብሉ ጎቦ ምድያብ ኔሩ እቲ ጉዕዞ። ኣብ ሰሜን ጎንደር [ሐመራ³⁶] ዘሉ መወዳእታ ዘይብሉ ናይ ሓሸዋ ባሕሪ ልክዕ ከም ጉዕዞ ባሕሪ ፍሉይ ነገር ዘይብሉን ተፃብኦ ዝበዝሐን ኔሩ። ገለ ሰባት ኣእዱግ ኔርዎም። ሙብዛሕቲኦም ግና ክሸኦምን ማይ መትሓዚኦምን ኣብ ዕንጨይቲ ኣሲሮም ብማእገሮም ኣንጠልጢሎም ኔሮም ዝሕዝዎ ዝነበሩ። ሓደ ሽማግለ ሰብኣይ እግሩ

³⁶ ቦቲ ሸዑ ግዞ ኣካል ጎንደር ኔሮም ይገዝእዎ ስለዝነበሩ እዩ።

ተጎዲኦ ምዃድ ኣይኸእልን ኔሩ፤ ንሱ ግና ከም ገለ ጌሩ ጉዕዝኡ ከየቋረፀ ይቕፅል ኔሩ። ኩሎም ዝገበርዎ ዝኣረገን ዝተቐደደን ሻማ ፍርቂ ነብሶም ጥርሑ ኣውግኦ የርኢ ኔሩ። እዚ ጉዕዞ ግና ጉዕዞ ሓዘን ኣይነበረን። እዞም ሰባት እዚኣቶም ናብ መረበቶም እዮም ዝምለሱ ዝነበሩ፤ እቶም ናይ ተራድኦ መኮንናት ከም ዝብልዎ ከዓ፤ ንዓመታት ካብ ዝነበርዎ ንላዕሊ ኣብ ፅዑቕ ኩነታት እዮም ኔሮም። ግና ብዓይኒ ዝረኣ ጥሜት ኣብ ኣካላቶም ስለዘይነበረ ነዚኦም ብዜና ዘርኢ ኣይነበረን።

እቶም ተመለሰቲ ሰደተኛታት ብጎንደር [ሑመራ] እንትሓልፉ እስካብ ዶብ ትግራይ ዝበፀሑ ተኸትለዮም ከይደ ኔረ፤ ብናይቶም መስመር ምስ ዝኸደ ቃፍላይ እኽሊ ኮይነ እየ ዝኸተሎም ዝነበርኩ። ናይ ካርኔ ኢንዶውመንት ፍሉይ በዓል ሞያ ሓገዝ ምግቢ ዝኾነ ጃክ ሸፈርድ ኣብ ሳልሳይ ዓለም ፍሉይ ዝኾነ ነገር ዝበሎ ብዓይነይ ከሪኦ ከኢሊ እየ፡ ኣብ ህዝቡ ክንዲ ፅግዕተኛ ዝኾነ ንህዝቡ ይቕልብ ዝነበረ ደባይ ተዋጋኢ ሓይሊ።

ኣጋ ወጋሕታ ክልተ ሸሕ ሰደተኛታት እናዛወኑ ኣብ ግጨው ናብ ዝርኩብ ናይ ህወሓት ናቐጣ ተራድኦ በዓሎም፤ ኣነ ካብ ዋድ ኮውሊ ተላዒሊ፤ ንሓመሽተ ሰዓታት ብመኪና ተጉዒዘ፤ ናብዚ ዘውግሕ ለይቲ እየ ቀዲመ ኣብኦ ዝበፀሕኹ። ኣብቲ ሜዳ እየ ዝደቀስኩ ካብቲ ዝደቀስኩሉ ላስቲክ ውሽጢ ዘበራብረኒ ዲጉዲጉታ እግሪ እቶም ዝበፀሑ ሰደተኛታት ኔሩ። ካብቲ ፅንፁር ዋፅዖ ፅንፁራር ወፃኢ ካለኦ ዝስማዕ ድምዒ ኣይነበረን። እቶም ሰደተኛታት ካብ ድኻሞም ዝተልዓለ ንምዝራብ ዝኾነ ሓይሊ ኣይነበሮምን። ግጨው ህወሓት ኣብ መወዳእታ 1984 ጥሜት ዘጥቀዖም ሰባት ናብ ሱዳን ክወፁሉን ካብ ዘጣየሽን መተሓላለፊ ጣቢያታት ሓንቲ ኔራ። ሕዚ ንኻልኣይ ግዝ ኣብ ጥቕሚ ይውፅል ኣሎ፤ ዝምለሱ ዘለዉ ሰባት ንምሕጋዝ። ካብዚ ወፃኢ ግጨው እውን ከምቲ ካለኦ ባድማ መሬት ጎንደር³⁷ ዝፈልዮ ነገር የብሉን። ናይዚ ቦታ ተዘክሮይ ፀሊምን ዓዕዳን እዩ፤ ድርቂ ህብረታት እቲ መልክኣ ምድሪ ኩሎም ኣጥፊእዎም እዩ። ኩሎም ኣእዋም ዝደኸደኹ እዮም ዝመስሉ። ናይቶም ፍልሓ ጉላታት ጥራሕ እዮም ነዋሕቲ ዝመስሉ (ገሊኦም እስካብ ሸዱሽት ሳእኒ [1.8 ሜትር] ንውሓት ይበፀሑ)። እቲ ጣቢያ ተራድኦ ሰድሳ ተጋደልቲ ህወሓትን ዓሰርተ

³⁷ ኣብዚ እውን ከም ሑመራ ንወልቃይት እውን ኣብ ትሕቲ ጎንደር ጌሮም የመሓድርዎ ስለዝነበሩ እዩ።

አባላት ማረትን ዝካየድ እዩ ኔሩ። እቲ ኣዛዚ፤ ኣለም ኣየለ፤ ዒሰራን ሽዱሽተን ዓመቱ ኔሩ።

እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ካብ ናይ ዘይቲ በርሚል ማይ ነቶም ሰደተኛታት ይዕድሉ ኔሮም። እቲ መስመር ሰልፊ ሰደተኛታት ፀጥታ ዝተመልኦን ሰርዓቱ ዝሓለወን ኔሩ። ሰባት ኣብ ቱሹላትን ዕፃፍ ኹማታትን ፅላል ክረኽቡ ይፅግፁ ኔሮም። ኣብቲ ትሕቲ መሬት ኣብ ዘሎ ብቐፅላ ዝተደምደመ መኽዘን ውሽጢ ክሎሮኩን፣ ታይሌኖል፣ ፈሳሲ ተካኢ ጨው፣ ኣንቲባዮቲክስ፣ ናይ ዕሽላት መልቲቫይታሚናትን ናይ ደም ብረት (ኣይረን) መተካእታን ይርከቡ። ድሕሪ ሰዓት እንትኸውን እኽለ ብህወሓት ተኸፋፊሉ፤ ምሽት ከዓ ንሕድሕድ ጉጅለ መራሒ ሕሩጭ ተዋሂቡ። እቲ ሕሩጭ ንኣርበዓ ሰባት ዝኸውን ድራር ከሰርሕ እኹል እዩ ተባሂልሉ እዩ። ማስታወሻ ደብተር ዝሓዘ ሓደ ደባይ ተዋጋኢ እናዞረ ኩሎም ጉጅለታት ከም ዝተባዕሐም የረጋግፅ ኔሩ። መቐፀሪን ናይ ብሪ መስቀላትን ብፀሊም ክሪ ኣብ ኹሳድ እተን እንጀራ ዘዳለዋ ዘለዋ ደቂ ኣንስትዮ ተንጠልጢሎም ይረኣዩ። ኣብ ዕራርቦ ፀሓይ ካብቲ መብሰሊ ሓዊ ዝወፅእ ትኪ ኣብቲ እናፀመልበት ዝኸድ ዘሎ ምርኢት ብርሃን ግርባብ ፈሓም ጌሮሉ። “ኣዝማዳትና ብጥሜት ሞያቶም ወይ ከዓ ብወተሃደራት መንግስቲ ተወሲዶም ከይኹ ከግኣት ኣለና። ስለዚ ተመሊሰና ከመይ ከም ዝኹ ንምርኣይ ሃሊፅና ኢና” ትብል ለተገብርኤል፤ ሰላሳን ሰለስተን፤ ዳሞ እዩ ዓዳ፤ ካብ ግጨው ናብኡ ክትበፅሕ ናይ ወርሒ ጉዕዞ ክትገብር እያ።

ካብ ግጨው ናብ ካህ ብለይቲ ብመኪና ሸሞንተ ሰዓት ጉዕዞ እዩ፤ እቶም ሰደተኛታት ንሰለስተ መዓልቲ ብእግሮም ምስ ተጉዓዙ እዮም ክበፅሑ። ካብ መእተዊ 1984 ጀሚሩ ካህ ኣብ ትሕቲ ጥንክር ቁፅፅር ህወሓት እያ። ኣብዚ 100 ተጋደልቲን ሰራሕተኛታት ማረትን ፃዕዳ ኦላንደር ዘለዋ ገረብ ኣማዕዲኻ ኣብ ዝረኣየሉ ሰጣሕ ከበሳ ዝተተኸሉ ጎጆታት ሒዞም ይርከቡ። እታ ቁሩብ ጫሕጫሕታ ተስምፅ ገረብን እቲ ዝዓምበበ መርዛም ቁጥቋጥ ምስቶም ኣብቲ ጨዓ ደዩቦም ዋጭዋጭ ዝብሉ ዘለዉ ኣህባይ ነቲ ኣብ ሞት ዝነበረ መልክእ ምድሪ ምልክት ህይወት መለሰምሉ። እቶም ኣእዋም ካብ ሕ.መ ዝተለገሱ 50 ኪሎግራም ዝሕዙ 1,200 ክረጢታት እኽለ ካብ የዲንቲ ኣየር ኣብረርቲ ኢትዮጵያ ከዊሎም ኣለዉ።

ካህ ጣቢያ ተራድኦ ካብ ምዃን ብተወሳኺ፤ ኣብ 1984 ናብ ሱዳን እንትሰደዱ ህይወቶም ናይ ዝሰኣኑ ወለዲ ቆልዑ ንዝኾኑ 112 ህፃናት፤ ሆስፒታልን መዕቕቢን እውን እያ። “ሆስፒታል” ዝብል ስያመ መጋገዩ እዩ ምኽንያቱ ዝነበረ ሃገር ን 130 ሰባት ዝኸውን መደቀሲ ዓራትን መሰረታዊ መድሓኒትን ጥራሕ ነፋ። (በዚ መዳይ፤ ከም ካልኦት ብዙሓት ሃገራት እውን፤ ኣብ ትግራይ ዝነበረ ኩነታት ካብ ኤርትራ ዝኸፍኦ ነፋ።) ሃይለ ገረመስቀል፤ ናይቲ ከባቢ ኣዛዚ ህወሓት፤ ከምዝተዛረበ ካብቶም ፈላሞት ሸሞንተ ሸህ በዚ ብካህ ዝሓለፉ ተመለሰቲ ውሽጢ ሸሞንተ ሚእቲ ዝኾኑ እንተወሓደ ሓደ ለይቲ ኣብቲ ሆስፒታል ደቂሶም ተሓኪሞም እዮም፤ ኣብዚ ግዜ እውን ሰለስተ ሞያቶም እዮም። ዝርዝር ሸማት ዝሓዘ ደብተር መዝገብ ኣረኡኒ። እዚ ምስቲ ንቡር ዝኾነ ብርኪ ሓደጋ ሞት ዝመጣጠን እዩ። ናይቲ ኣዛዚ ኣሃዝ ትኽክለኛ እንተኾይኑ ንማረትን ህወሓትን ዓብዩ ዓወት እዩ።

እቶም ተመለሰቲ ሰደተኛታት ሓመድ ፅርንቕቶም (ሰርኖም) እናመልኦን ዓይኖምን ጉረርኦምን እናኸደኖን ብለይቲ ካህ በዒሖም። እቲ ድርቂ ይሕለፍ እምበር እዞም ሓረስቶት ዝምለስዎም ዘለዉ መረበቶም ደሕንነቶም ዝተውሓሰ ኣይነበረን። ብመንፅር መንግስቲ ኢትዮጵያ እዞም ጣብያታት ገጠር ኣብ ማእኸል ኩናት ዝርከባ “ሰልታዊ መንደራት” እዮን። ዕላማ መንግስቲ ዝነበረ ብደብዳብ ኣዩርን ብጥሜትን ካብ ህልውና ሱብ ከብርሰንን ንነበርቶም ናብ ኣውራ መንገዲን መቐለቢ ናቐጣታት መንግስቲ ከሃድሙን ምግባር እዩ ዝነበረ፤ ኣብዚ እንትረኽቦም ግዜ ቤተሰባት ፈላለዩ ንመብዛሕቲኦም ኣብ ዳግመ መጣየሺ (ሰፈራ) ናቐጣታት ደቡብ ምዕራብ እዛ ሃገር እዩ ዝሰዶም ዝነበረ። እዚ ፖሊሲ እዚ ሕዚ እውን ዝትግብሮ ዘሎ እዩ።

እዞም ብዓርስ ፈቓዶም ዝምለሱ ዘለዉ ተጋሩ ኣብ ሱዳን ገጢምዎም ከም ዝነበረ ከፋኦ ፅድል ይፅበዮም ከህልው ምኽኣሉ እናፈለጡ ምምላሶም ኣብ ሱዳን ከፊእዎም ስለ ዝነበረን ብዛዕባ ሃለዋት ኣዝማዶም ክፈልጡ ምድላዮምን ዝደፍእዎም ምኽንያታት ኔሮም። እዚ ጉዕዞ እዚ ብተወሳኺ እውን ኣብ ህወሓት ዓብዩ እምነት ምሕዳር ዝሓትት ነፋ። ካብዞም ተጉዓዝቲ ገሊኦም - ሓደ ሸሕ እውን ከኹኦ ይኸእሉ - ኣብ ዳግመ መጣየሺ (ሰፈራ) ናቐጣታት ዝነበሩን ናብ ሱዳን ከምልጡ ዝኸኣሉ ዕድለኛታትን እዮም ኔሮም። ሕዚ እቲ ዑደት ሰደት ይወድእዎ ኣለዉ። ካብ መረበቶም ናብ ናይ መንግስቲ መቐበሊ ጣቢያ ካብኡ ናብ ሰፈራ ጣቢያ ካብዚ ከዓ ናብ ሱዳን

ህድማ፣ ብዶብ ሱዳን ጌሮም ናብ ዋድ ኮውሊ ወይ ናብቶም ኣብ ከሰላን ገዳሪፍን ካብ ዝርከቡ መዕቕቢ ስደተኛታት ናብ ሓዲእኦም፣ ኣብ መወዳእታ እቲ ኹሉ መዓት ናብ ዝጀመረሉን መሊሱ ክጅምረሉ ናብ ዝኸእለሉን መረቦቶም ተመሊሶም።

ጥሪቶም ዝበልዎ ነገር ኩሉ ብጨርቂ ቋቂሮም ኣብ ማእገሮም ብበትሪ ኣንበልጢሎም ብሰልፊ እንትሓልፉ እዚ ዳግመ-ህግረት እቶም፤ ሙሉእ ንሙሉእን ብኸፋልን ዝጭብርቡ መረባታት ካብ ዝካየዱሉ ኣፍሪካን ካሊእ ዝተረፈ ሳልሳይ ዓለምን ንላዕሊ፤ ናይዞም ሰባት ፖለቲካዊ መረባ እንታይ ከም ዝመስል ዝናገር መሲሉ ተሰማህቡ። ፖሊሲ መርቀቕቲ ሕ.መ ላዕለዋይነት ኢድ፤ ነዚ ጥሜት እዚ መጀመርታኡ ክለዓል ዓብዩ ግደ ካብ ዝተገወተ ብሰብዮት ዝድገፍ ውልቀ ምልካዊ ስርዓት ንምውሳድ፤ እዞም ተመለሱት ስደተኛታት ዕድል ሕይወቶም ኣብ ኢዱ ንዝገበሩሉ ህወሓት፤ ብዝሓሸ ትኹረት ክሪእዎ ዝግባእ መሲሉ ይስመዐኒ።

ውልደት ህወሓት ዝመፀ ካብ ብሄራዊ ቅርሕንቲን፤ ዋላ እቶም ርህህህ ዘይብሎም ዝበሃሉ ምዕራባውያን ካፒታሊስትስ ክሓስብዎ ዘይከኣሎም ስርዓት ኢኮኖሚያዊ ብዝበዛን እዩ። ኣስታት ንልዕሊ ሚእቲ ዓመታት ሓሙሽተ ሚሊዮን ህዝብታት ትግራይ፤ 70 ሚእታዊ ክርስቲያን ዝኾኑን ትግርኛ ዝዛረቡን፤ ኣብ መጥሓን ኩናትን ጥሜትን እዮም ዝነበሩ ዘለዉ፤ ነዛ 42,500 ስኳር-ማይል (68397.12 ስኳር-ኪሎሜትር) ግዝፈት ዘለዋ ክልል³⁸ (ከንዲ ኦሃዮ፣ ላይቤሪያ ወይ ምብራቕ ጀርመን እትኸውን) ብስነ ምህዳር ኣብ ሓደጋ ዝፀደፈት ክልል እያ። ኣብ ካልኣይ ክፋል መበል 19 ክፍለ ዘመን ኣብ መንጎ ዝተፈለለዩ መሳፍንቲ ይካየድ ብዝነበረ ውግእ ካብ ኢድ ናብ ኣፍ ዝነበረ ብርኪ ዕብየት ሕርሻ ይሕስ ነሩ። ቅጥዒ ዘይነበሮ ናይ ሚኒሊክ ዓመፃ፤ ኣምሓራይ ንጉስ ሸዋ፤ ካብዞም መሳፍንቲ እቲ ዓብላላይ ነሩ። ኣብ 1889 ዳግማዊ ሚኒሊክ ተባሂሉ፤ ምስ ሱዳን እንትዋጋእ ንዝዋተ ናይ ትግራይ ንጉስ ዮሃንስ ራብዓይ ስዒቡ፤ ነገሱ። ምስ ጣሊያናት ኣብ ዝነበረ ውግእ ሚኒሊክ ትግራይ ተሓሲያትሉ እያ። ኣብ 1896 ሚኒሊክ ሓደ ሚእቲ ሸሕ ሰራዊት መሪሖ መባኡ ኣብ ትግራይ ኣቲዩ ክሳብ ዓድዋ ተጓዒዙ ካብ ኤርትራ ተላዒላ ባዕዳዊ ግዝእታ

³⁸ ብናይ ቐደም ግዝ ኣገዛዝእ ትግራይ ዝነበራ መጠን ጂኦግራፊያዊ ኣካልላ እዩ።

ከተሰፍሕ ዝበረት ጣሊያን ዲል ጌርዋ።³⁹ ኣብ ንኡሳን ብሄራት ፀብዓብ ዝፅሕፍ ጉጅለ መሰረት ኣብ ትግራይ ዝፀሓፈ ጄምስ ፋየርብሬስ ከምዝገለፀ ሚኒሊክ “ሰራዊቱ ናይቲ ኸባቢ ተኸዚኖም ዝነበሩ እኽሊ [ሓረስቶት] ጥርሖም ከሳብ ዝተርፉ ንዓርሱ ቀሊቡ ነቶም ንማሕረስ ዝውዕሉ ኣብዑር ከዓ ሓራዱ በሊዑ። ነዚ ሰዒቡ [ኣብ ትግራይ] ሸውዓተ ዓመት ጥሜት ኮነ።”

ንሚኒሊክ ሰዒቡ ኣብ ዝመፀ ግዜ ሃይለስላሴ ሃፅያዊ ብዝበዛ ጠንኪሩ ቀደሉ፤ እዚ እውን ኣብ 1943 ወያነ ሓረስቶት ክለዓል ኣኸኢሉ፤ እዚ ኣንፃር ሃይለስላሴን ኣብ ትግራይ እውን ዝነበሩ መሳፍንቲ ዝተወለዐ ወያነ ነሩ። እዚ ወያነ እዚ ኣብ መቐለ ብዝበፀሐ ደብዳቤ ነፈርቲ ብሪታኒያ ተሓጊዙ ክወድቕ ክኢሉ፤ መቐላዕታት ከዓ ከይደንጎዩ ሰዓቡ። እቶም ሓረስቶት ዕጥቂ ክፈትሑ ተጌሮም፣ መሬት ተመንጢሎም፣ ንካዝና እቲ ንጉስ፣ ኣብ ትግራይ ዝነበሩ መሳፍንቲን እታ ቤተክርስቲያንን ዝመልእ ዝዚፍ ግብሪ እውን ወሪድዎም። ካብዚኦም ዋላ ካብ ሓዲኦም እውን መሊሶም ሃብቶም ኣብ ትግራይ ፈሰስ (ኢንቨስት) ዝነበሩ የለዉን፤ ነዚ እዩ ኣብዛ ክልል ኢንዱስትሪ ኮነ ሽቃል መደብ ዝበሃል ዘየለ። ዝንቀሳቐስ መተዓዳደጊ ገንዘብ ውሑድ እዩ፤ ነዚ እዩ ኣሞላ ጨው መብዛሕቲኡ ግዜ ባጤራ ኮይኑ ዘገልግል ዘሎ። 90 ሚእታዊ ዝኾኑ ህዝብታት ትግራይ ሓረስቶት እዮም፤ ካብቲ መሬት መወንገሊኦም ጨቕቕ ኣቢሎም የውፅኡሉ። ነዚ ሰዒቡ እውን ኣብ ዝሓለፉ ሰላሳ ዓመታት ጥራሕ ሓመብተ ጥሜታት ወሪድዎም ኣሉ። ኣብ 1959 ጥራሕ 90,000 ተጋሩ በቲ ጥሜት ሞይቶም። ኣብ ግዜ 1972 – 1973 ከዓ 200,000 ኣብ ትግራይን መዳውብቶም ወሎን ሞይቶም።

ኣዚኦም ውሑዳት ካብ ዝኾኑ ዝተምሃሩ ክፋላት ሕብረተሰብ ሕቡእ ምንቅስቃስ መኸተ ኣብ ፈላማይ ክፋል 1970ታት ተመስሪቱ፤ እዚ ምንቅስቃስ ነቲ ንጉስ ኣብ ምውጋድ ዓብዩ ግደ ኔርዎ። ድሕሪ እቲ ዕልዋ እቶም መሳፍንቲ እቲ ከባቢ፤ ዘርኦም

³⁹ ነዚ ኩናት እዚ፤ እዚ ፀሓፊይ፤ ዓወት ሚኒሊክ ጌሩ ዘቐረበ ብዘይፍላጥ እዩ እምበር ኣብታ ዕለት ውግእ ብሪታኒሊ ኣሉላን ራኣሲ መንገሻን ዝምርሑ 15,000 ዝበፀሑ ተጋሩ ጀጋኑ ከመይ ንጣሊያን ዓፈና ብዝበሃል ሜላ ውግእ ዲል ከም ዝገበርዎ ናይ ኣሜሪካ ውተሃደራዊ ኮሌጅ ምሩቕ ፅሒፍዎ ይርከብ፤ ዝስዕብ ይመልከቱ፡ 1LT abdel-Aziz, Orou Sourou (Nov-Dec 2011) “The Battle of Adwa, Tigrayan Army Uses Envelopment, Frontal Attack To Annihilate Italian Forces,” *Infantry*, Vol 100, No. 5, PP 23-25.

ካብ የዋንስ ራብዓይ ብዝምዘዝ ራእሲ መንገሻ መሪሕነት፤ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዝተጣየሽ ሓዲሽ መንግስቲ ብምቅዋም ግንባር ሓርነት ትግራይ (ግሓት) መስሪቶም።⁴⁰ እቲ ወያነ እናቐፀለ እንትኸድ ግና ግሓት ንዓርሱ ሱር ቦቀሳዊ እናኾነ ከይዱ፤ ማርክሲስታዊ መደብ ተቐቢሉ ሸሙ ናብ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ትግራይ ቀይሮዎ። ደርጊ ዋላ ብመዳይ ርእዮተ ዓለም ምስ ህወሓት ሓደ እየ ይበል እምበር ኣብ ልዕሊ ትግራይ ግና ከምቲ ብዕልዋ ዘወገድ ንጉስ ሃፅያዊ ኣካይዳ ስለዝነበረ ኣብ ለካቲት 1975 ኣብ ልዕሊ ደርጊ ኩናት ተኣዊጁ። ኣብ ሳልሳይ ዓለም ንቡር ከም ዝኾነ ንዝመናት ምስ ዝፀንሐ ብሄራዊ ቅርሕነቲ እንትነፃፀር ማርክሲስዝም ቦታ ኣይህልዎን፤ ኣይነበረን።

ልክዕ ኢትዮጵያዊ ብዝኾነ መልክዑ ኣብ መወዳእታ 1970ታት ትግራይ ካሊእ ልቢ ዘርዕድ ደማዊ ህልቀት ኣተኣናጊዳ፤ ኣብዚ ግዜ ህወሓት ንደርጊ ጥራሕ ዘይኮነስ ክልተ ካልኦት ጉጅለታት እውን ይዋጋእ ዝነበረሉ ግዜ እዩ፤ እቲ ዘውዳዊ ዝነበረ ናይ ራእሲ መንገሻ ዲሞክራሲያዊ ሕብረትን [ኢዲዩ] ካሊእ ማርክሲስታዊ ኣብዮታዊ ውድብ ህዝብታት ኢትዮጵያን [ብኣምሓኛ ምሕፃረ ቃሉ ኢህኢፓ]፤ እዚ ውድብ ምስ ህወሓት ኣብ ዶክተሪን ሓርነት ብዝምልከት ሰንጠቓ ፀጉሪ ዝመስል ፍልልይ ዝነበረ ኔሩ። ናይ ደርጊ ጃኮቢናዊ⁴¹ ዝኾነ ኣገዛዝኣ ግብረ ራዕዲ ኣብ ዝነገሰሉ ምህዳር ዝፃሰለ ተጠራጣራይነት ዝካየድ ዘሎ ምዃኑ ኣብ መንጎ እዞም ፅንፈኛታት ዝነበሩ ክልስ ሓሳባዊ ፍልልያት ናብ ውግእ ኣምራሖም። ብኸፋል ካብ ተዋጋእቲ ኤርትራ ብዝረኸቦ ሓገዝ ህወሓት ነቶም ካልኦት ውድባት ኣብ 1978 ኣሸነፍዎም፤ በዚ እውን ትኹረቱ ብገፊሑ ምስ ደርጊ ናብ ዝግበር ኩናት ክገብር ኣኸኢልዎ፤ ኣብ ዝኾነ ይኹን ደቡባዊ ምብራቕ ኤስያ ወይ እውን ማእኸላይ ኣሜሪካ ኣብ መፈለምታ 1980ታት ምስ ዝግበሩ ዝነበሩ ውግኣት ተነፃፂሩ ማእረ ኣባህራይነት ነይርዎ።

ፋየርብሬስ፤ ኣብ መሰላት ንኡሳን ጉጅለታት ፀብፃቡ፤ መንግስቲ ኣብ 1980 - 1981 ኣንፃር ህወሓት ዝገብረ ዝነበረ መጥቃዕቲ ይገልፃልዎ።

⁴⁰ ራእሲ መንገሻ ዝመስረት ውድብ ዲሞክራሲያዊ ሕብረት ኢትዮጵያ ወይ ድማ ብኣንግሊዘኛ ምሕፃረ ስሙ ኢዲዩ እዩ እምበር ነዚ ዝተጠቐሰ ውድብ ኣይኮነን።

⁴¹ ጃኮቢናት ናይ ፈረንሳይ ፈላማይ ወያነ ዘካየዱ ኣትኹን ደማዊን ነንሕድሕዶም ዝተባልዑ ብምዃኑ እዩ ምስ ዘመነ ኣገዛዝኣ ደርጊ ዘነፃፀር ዘሎ።

ብክላስተር በምብታት፣ ተባራዕቲ በምብታትን ናፓልምን ዝግበሩ ዘይቋረፁ ደብዳባት ነቲ ዝደረቐ መሬት ኣንዲዶም ገዲፎምዎ። ካልኦት ዝተረፉ መሬታት እቶም ሲቪላት ምግቢ ከይረኽቡ ንምግባር ብወተሃደራት ሓዊ ተሰዲድሎም። ብተመሳሳሊ ግዜ ሰራሕቲ ሩሲያ ዝኾና ቲ-54ን ቲ-55ን ታንክታ ዝሓወሱ እግረኛታት ኣብ ዝሓልፉሉ ግዜ ነቲ እኽሊ ረጊዖም ኣበላሽያኦ ይሓልፉ።

ብዓሰርተታት ኣሸሓት ዝቐፀሩ ሓረስቶት ገዝኦም ገዲፎም ክሃድሙን ዝተረፉ ክዓ ኣብ በዓቲታት ከሕብኡን ተገዲዶም እዮም፤ ኣብዚኦም በዓቲታት ብዝፍጠር ዓፅቂ ሰባት ተመሓለፍቲ ሕማማት ይብርትዎ ኔሮም። እዋን ኣዝርእቲ ብዘይ ስራሕ የምልጡ ኔሮም።

እዚ ወራር እዚ ከሺፋ እዩ። ቀዓላይ ወራር ኣብ ምዕራብ ትግራይ ኣብ መፈለምታ 1983 እዩ ተኻዩዱ፤ ኣብቲ ኸባቢ ተረፈ ምህርቲ ኣብ ዝሓፈሰ ብሕታዊ ከባቢ፤ ምወዓእ ኸረምቲ ሰዓቡ ዝመፀ መጥቃዕቲ ኔሩ። ፋዮርብሬስ ከምዝበሉ፤ “እኽሊ ተወራሶ ጎተራታትን ቀለብ ኸፍቲን ተቃፂሎም፣ መፅዋቕዪ ዘይትን መጥሓናትን ተነቑሎም፤ ሙሉእ ቁሽታት ከባድሙ ተጌሮም።” እዚ ኹሉ ክፍኣት እውን ንኸንቱ ኔሩ፤ ህወሓት መሊሱ ድሕሪ ኸልተ ወርሒ ነቲ ቦታ ኣብ ቁፅፅሩ ኣእቲይዎ። መንግስቲ ካብ ሕቡራት ሃገራት ዝሓቶም ዝነበሩ ጥርዓናት ሓገዝ ተራድኦን ሰፈራን ናብ ካልኦት ኩናት ዓሲልዎም ዝነበሩ ከባቢታት ፈሰሰ እንትግበር ንትግራይ ግን ዝተመደበ ነገር ኣይነበረን፤ ምክንያቱ ሸቡ 85 ሚእታዊ ዝኾን ክፋል ትግራይ ኣብ ትሕቲ ደባይ ተዋጋእቲ እዩ ዝነበረ። ጅምላ ብርሰት ምስ ሸለልተኝነት ተደሚሮም ኔሮም፤ ሚዲያታት ዓለም መንቀሊኡ “ድርቂ” ዝገበርዎ፤ ጥሜት 1984 ከለዓል ዝገበርዎ። ቀጥታ ካብ ኣውሮፓን ሕቡራት መንግስታትን ናብ ኣዲስ ኣበባ ይመፁ ንዝነበሩ ጋዜጠኛታት ታሪኽ ትግራይ፤ ናይ ዝሓለፈ ዘበናት ተራፋሰ ኣብ ቀረባ ዝሓልፍ ዘሎ ታሪኽ እውን፤ ህላወ ከም ዘይብሉ ክቐፀር ይከኣል ኔሩ። እቲ “ኩናት” - ካብዚ ሓደ ቃል ንላዕሊ እውን ተላዒሉ ዘይፈልጥ - ኣብ ሰሜን ንዝወረደ መኽራ ከም ምክንያት ካብ ዝተመዝገቡ ዝርዝራት ውሽጢ ከም ሓደ ተራ መዝገብ ተጌሩ እዩ ዝተትሓዘ።

ኣለን ፒዜ ኣብ መንጎ ኩናትን ጥሜትን ዘሎ ርክብ ክፅብፅብ ህወሓት ናብ ዝቆፃፀሮ ግዝኣት ዝተጉዓዙ ውሑዳት ጋዜጠኛታት ውሽጢ ሓደ እዩ። ፒዜ ከም ዝፀብፀቦ

“መንግስቱ ኢትዮጵያ ነቶም ዓመፅቲ ኣሸበርቲ እዩ ዝብሉም፤ ንሳቶም ግና ኣብዚ ከም ሮቢን ሁድ⁴² እዮም ዝረኣዩ፣ ተኸላኸልቲ ነገድቲ። ኣብ ትግራይ ዘለዉ ዕሽላት ዳርጋ ብሙልኦም ተጋደልቲ ከኹኑ እዮም ዝምነዩ። ከንዲ ዝሰጎጉ ዘለዉ ሰደተኛታት ሓደሽቲ ምልምልላት [ናብ ገድሊ] ይፅምቦሩ” ይብል። ናይ ፒዜ ፀብዓብ ኣብ *CBS Evening News with Dan Rather* ቀሪቡ ናብ ሚሊዮናት ተመልከቲ ይብዓሕ እምበር እዚ ናይ 22 መጋቢት 1985 ፀብዓብ ከንደየናይ ውፅኢታዊ ከም ዝነበረ ዘተሓታትት እዩ። እዚ ብዛዕባ ሱዳንን ኢትዮጵያን ይሰርሑ ካብ ዝነበሩ፤ ነቲ ኩናት ብኣግባቡ ዘየልዕሉ እንተልዒሎም ከዓ ንክልቲኦም ናይ ትግራይን ኤርትራን ዓመፅቲ “ማርክሲስት ዓመፅቲ” ኢሎም ዘናሸዉ፤ ማእለያ ዘይብሎም ፀብዓባት ውሽጢ ውጥም ዝበለ ሓደ ከዋነ ነሩ።

ብመንፅር ህዝባዊ ርክብ እንትንረኦ ካብ ህዝባዊ ግንባር ንላዕሊ ህወሓት ፈተናታት ኔሮምዎ። ምስቶም ኤርትራውያን ዘሎ ፈተና ነቲ ሓቂ ሙሉእ ንሙሉ ናይ ምቅላሕ እዩ ነሩ። ብዛዕባ ህወሓት ዝነበረ ሓቂ ግና፤ ዋላ ሓደ ከውፅኦ እንተተኸኣለ፤ ቀዳዊ ኣይነበረን። ከምቶም ኤርትራውያን እቶም ህወሓት ማርክሲስት ዝብል መለለዩኦም ኣይገደፍዎን። ሓቂ ንምዝራብ እውን ኣብ ሓምለ 1985 ሓራ ኣብ ዝወፁ መሬታት ማርክሲስት ሌኒኒስት ሊግ ትግራይ ብምምስራት እቲ ውድብ ዝገደደ ሱር ቦቓላዊነት ተላቢሱ። ናይቲ ሊግ መመስረቲ ፅሑፍ “ዝኾነ ዓይነት ሕብረ ከላሳይነት” ዝነቅፍን ናይ ኣልባኒያ ፅንፈኛ ኮሚኒዝም ዘምፀእ ነሩ። እዚ ከዓ ናይ ደገ ዓለም ማረት ጥማት ንምቅላስ ኣብነታዊ ሓይሊ ምጂኡ ኣፍልጦ ኣብ ዝህበሉ ዝነበረ ግዜ ሕ.መ ንትግራይ ሓገዝ ከይትገብር ዕንቅፋት ዝኾን ነሩ። በዚ ግን ማንም ዘይተፀበዮ ኩነት ኣይኾነን። ህወሓት እውን ዝተፈጥረ ደርጊ እውን ካብ ዝተረኽበሉ ከውሪ ኣብዮታዊ ዓመፅ እዩ ነሩ። ንክልቲኦም ዝፈላለዮም ቋንቋን ተኣማኒ ዝኾኑሉ ክፋል ሕብረተሰብን እዩ እምበር ርእዮተ ዓለም ኣይነበረን። ህወሓት ከም ናይ ደርጊ ዝበለ ፍትወት ዘይሓሪ ጭካነ ዘይተላበሰ ዝኾነ ናይ ኩነታት ምፍልላይ ዝፈጠሮ ከኹን ይኸእል እዩ፤ ህወሓት ጎበፌር ዝኾነ ሃፅያዊ ግዝኣት ዝተፈላለዩ ብሄራት ኣይሓዘን። ህወሓት ዘተሓሳስብም ናይ ዓርሱ ሓረስቶት ጥራሕ እዮም፤ ኣብ ኩናት ዓወት ንምሕፋስ እውን ናይቶም

⁴² ሮቢን ሁድ ኣብ ናይ እንግሊዝ ታሪኽ ዛንትኡ ናብ ኣፈ ታሪኽ ዝበፅሐሉ ሽፍታ እዩ። ኣብ መንገዲ በረኽ እናተፀበዩ ንሃፋትም ተጉዓዝቲ እናዘመተ ንድኻታት የከፋፍል ተባሂሉ ይዝነተወሉ።

ደሐን ምኒን የድልዮ እየ፤ ኣብ ኣላማጣ ዝተቐተሉ [ካብ ማእኸል ዓዲ ዝመፁ] ክልተ ሰራሕተኛታት ዎርልድ ቪዥን ግና ዘርእዮ ነገር ናህቶም ምስ ዘይኾነ እንትራኽቡ እንታይ ክገብሩ ከም ዝኽእሉ እዮ።⁴³ ናይ ኤርትራ ዓመፅ ዝተወለደ ኣብ ዘመን እቲ ንጉስ እንትኾነ ኣብ ትግራይ ዘሉ ዓመፅ ግና ውፅኢት እቲ [ሃገራዊ] ኣብዮት እዮ።

ንጥፈት ህወሓት ዝፍፀመሉ ዘሎ ኩነት ግና ዝልወጥ ኣይኾነን። እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ክቐፃፀርዎ ዝደልዩዎ፤ ወይ ዘድልዮም፤ ትግራይን ህዝቢ ዝተሰደዱሉ ክባቢ ጎንደርን [ኣብ ትሕቲ ጎንደር ተጌሩ ዝነበረ ምዕራብ ትግራይ] እዮ። ስለዚ ጥሜት ኣብ ምቅላስ ድሌት ንዘለዎም ተራድኦ ትካላትን ፅዕንቶ ሶቭየት ምዕናው ንዝደልዩ ስትራቴጂኦታትን እቲ ዛዕባ ክኾን ዘለዎ ህወሓት ከመይ ከም ዝቃለስን ንናይ ዓርሱ ህዝቢ ከመይ ከም ዝሕዝን ምርዳእ እዮ። ማርክሲስታውኑቶም ብዘየገድስ፤ ህወሓት ዝሓዝዎ መደብ መቐሎ መሬት፣ ንመሰል ደቂ ኣንስትዮ ዝህብዎ ትኹረት፣ ኣብ ገበሬት ዘጣይሽዎ ግልጋሎት ሕክምና፣ መሰረታዊ ትምህርቲ ንምግባሕ ዘሉ ዘመተ ንምስላጥ ዝሃንፅዎም ቤት ትምህርትታትን ካልኦት ኣብ ገበሬት መሰረተ ልምዓት ንምምሕያሽ ዝሰርሑ ሰራሕተታትን፤ ዩኤስኤይድ ኩሎም መንግስታት ኣፍሪካ ክገብርዎ ዘበረታትዎም ነገር እዮ። ኣብ ትግራይ ዘሉ “ማርክሲዝም” - ንኣብነት እኳ - መንግስቲ ኣሜሪካ ኣብ ምዕራብ ሱዳን ክሰርሑ ካብ ዘቐርቦም ፕሮፖዛላት ልምዓት ዝፍለ ኣይኾነን። ሰብ ስልጣን ሱዳን ምኽሪ ኣሜሪካ ፍፁመ ተቐቢሎም ኣይፍለጡ እምበር ኣብ ትግራይ ዘለዉ “ማርክሲስት” ዓመፅቲ ግና ተግባሮምዎ ኣለዉ። ካብ 1975 ጀሚሩ ሓቃዊ ማሕበረሰባዊ ለውጢ ይክየድ ኣሎ እዮ። ብብርኪ ጣቢያ ብዲሞክራሲያዊ መንገዲ ዝተመርፁ መማኽርቲ [ቤት ምኽሪታት] ተጣዩሾም እዮም። ፋየርብሬስ ኣብ ፀብፃብ መሰል ንኡሳን ጉጅለታቱ ከምዘቐመጠ፤ “ክባቢያዊ ሓይሊ ብልምዲ ካብ ሓይሊ ክርሕቐ ናብ ዝተገብሩ ክፋላት ዘይሩ ኣሎ - ድኻሕ ሓረስቶቲ፣ ደቂ ኣንስትዮን መድልዎ ይበፅሑም ዝነበሩ ጉጅለታት ንኣብነት ኣብ ደገዓታት ዝነበሩ መስሊማትን ሞያተኛታት ኢደ ሞብብን።” ጆን ቤኔት ኣብ *ዘ ኒው ሰቴትስ* (17 ሰኔ 1983) ከም ዘሰፈሮ፤ “ኣብዚ ፍልይ ዘብሎ እንታይ እዩ ... ህወሓት ልቢ ሓረስታይ ዝሓዘሉ ብርኪን ነቲ ፖለቲካዊ ምርድዳእ ናብ ተሳታፋይነት ምቕያር ምኽኣሉን እዮ።” ከምዚ

⁴³ እዚኣ ሸለል ኢላ ክሓልፋ ኣይደለኹን። ደርጊ ኣሃዳዊ ፖሊሲ ንምፅዓንን ብሄራት ንምብላላን ኣብ ዝገበሮ ፃዕሪ ኩናት ክጋደድ ጌሩ እዮ። ህወሓት ከዓ ድሕሪ እዚ መፅሓፍ ምሕታሙ ድሕሪ ሓመቲት ዓመት ንደርጊ ኣወጊዳ ብዝተኸለፉ ስርዓት ከም ደርጊ ክትኾን ዘየድለያ ስርዓት ብሄራዊ ፌዴራሊዝም ኣሰፊና እያ።

ዝበሉ ፖሊሲታት እዮም ቀዲሞም ብደርጊ በደል ዝበፅሖምን ዘምለጡን ሓረስቶት ንህወሓት ኣሚኖም ናይ ምምላሽ ሓደጋ ንምሽካም ክመርፁ ዝገበሮም። ዝኾነ ኮይኑ ኣብ ቀረባ ግዜ ህወሓት ኣብ ቃፍላይ እኽሊ ኣጓዓዓዝቲን ጣብያታት መቐለብን ዘብፀሐ መጥቃዕቲ እቲ ኣብ ወገን ውሩያት ሰባት ዘጥረዮን ዝግበኦን ሰናይ ሸሙ ክጎድፍ ጌሮምዎ እዮም። ኮይኑ ግና እዞም መጥቃዕታታት ክም ዘለዉ ኮይኖም ህወሓት ብሓፈሻ ዘለዎ ኣተሓሕዛ ሰብኣዊ መሰላት ኣዚዩ ካብ ደርጊ ብዝሓሸ ብርኪ ዝርከብ እዩ።

እቲ ሃንደበታዊ ግዜ ጥሜት፤ ነዞም ክሪኡ ቅሩብ ንዝኾኑ ውሑዳት፤ ቅሉዕ ዝገበሮ ነገር እንተሃለወ፤ እንተወሓደ ብፖሊሲ ልምዓት እንትረከብ፤ ኣብ ክልቲኦም ትግራይን ኤርትራን ምስ ሕቡራት መንግስታት ዝኾኑ እዮም፤ ሕ.መ እውን ካብ ዝህቦ ዝዚፍ መጠን ኢኮኖሚያዊ ሓገዝ ብዝነቐለ ኣብ ጎረቤታዊ ኣፍሪካ እዩ። ኣብ ኒካራጓን ኤል ሳልቫዶርን ዝኾነ ነገር ከም ድሌቱ ይኹን እምበር፤ እንተወሓደ ኣብ ሱዳንን ኢትዮጵያን፤ መንግስቲ ሕ.መ ንነዊሕ እዋን ክብላዕላዕ ኣብ ዝመፀ ታሪኽዊ ጎንዒ ኣብ ጎረ ትኽክለኛ ወገን እዩ ኔሩ። እቲ ዘሕዝን ኣብ ምምሕዳር ፊጋን ዘለዉ ዓቀብቲ (ኮንዘርቫቲቭስ) እዚ ገፅ ታሪኽ እቲ ጥሜት ኣይረኣይዎን። እቲ ምምሕዳር ካብ ዝሕዝም ካልኦት ዓመፅቲ ዝሓሸ መዝገብ ዓወት ንዝነበሮም ነዚኦም ጉጅለታት ደባይ ተዋጋእቲ ብምሕጋዝ ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ዘዳኸሙሉ ዕድል እውን ኣይተጠቀሙሉን። እቶም ዓቀብቲ ፍፁም ኣብዞም ደባይ ተዋጋእቲ ኣድሂቦም ኣይፈልጡን፤ እቲ ሚዲያ ኣድሂቡሎም ሰለዘይፈልጦ። ካብቶም ሉሕሉሓት (ሊበራላት) ንላዕሊ እቶም ዓቀብቲ ነቲ ትካላዊ ሚዲያ ዝነቐፉ ይኹኑ እምበር ነቲ ጥሜት ብዝምልከት እንተረኣዩ እቶም ዓቀብቲ እውን ኣደዳ ምንናይ ሚዲያ ኮይኖም እዮም። እቶም ኣውራ ጋዜጣታት ሕ.መን ብፍላጎ እቶም ቴሌቪዥናትን ኣብ ሕ.መ ንዝህልው ፖለቲካዊ ክትዕ ኣጀንዳ ዝውሰኑ እዮም። ኤርትራን ትግራይን - ኣብ ኦፍሪካ ብዘሉ እቲ ዝኸፍኦ ደማዊ ውግእ ይበርሱ ዘለዉን ኣብ ኢትዮጵያ ኣደዳ ጥሜት ካብ ዝኾኑ ወገናት ፍርቆም ዝርከብዎም - ኣብ መዝገብ ሚዲያ ውፁይ ጉዳይ ፍፁም ኮይኖም ኣይፈልጡን።

ሰለስተ

ዓውዲታት መቐተልቲ አፍሪካ

“አነ “ናይ መንደር ፖለቲከኛ” ኮይኑ አይፈልጥን፣ “ዓዲ አቦ” ብዝባሃል ልቢ ዝሰልብ ግንዛብ ተማሪኽ አይፈልጥን፣ ግን ከዓ ንሕና ኮሚኒስት ንበሃል ዝባንና ንሓረስቶት እንትንህቦምን ንኢኮኖሚያዊን ፖሊስን ፀቕጢታት እንትንዳርጎምን ይርብሽኒ ነሩ።”

—Milovan Djilas, *Rise and Fall*

ማኦ ዚዶንግ ደባይ ተዋጋኢ “ኣብ ባሕሪ ህዝቢ እዩ ዝሕምብስ” ኢሉ ነሩ። ካለእ ኮሚኒስት ክልስ ሓሳባዊ ከዓ (ብመሰረት ፒተር ኒኒል ንበርሊኦር ሚሽንስወርክ ዝፀብፀብ) ናይ ኢትዮጵያ ሰራሕተኛታት ፓርቲ መንእሰይ ካድሬ ናይዚ ሓቂ ውፅኢት ኣብ መቐለ ንዝተኣከቡ ተጋሩ ሓረስቶት ንግግር እንትገብር ድሕሪ ሕርቃኑ ምቁፅባር ምስ ኣበዮ ከምዚ ኢልዎም፡ “ነቲ ባሕሪ እንተድረቕካዮ እቶም ዓሳታት ይሞቱ።”

ቀዲሉ እውን “ንትግራይ ኣንቂፅና ነቶም ሸፋቱ ኢዶም ከህቡ ክንገብርም ኢና። ንሰኻትኩም ናይቶም ሸፋቱ ዓንድ ሕቐ ኢኹም፤ ስለዚ መጀመርታ ነዓኹም ክንሰብረኩም ኣለና፤ ነቲ ኣንጉሶ ዓፅሚ ነጥፍኡ።” ካለእ ካድሬ ፓርቲ ከዓ ንኻልኦት ዝተኣከቡ ሓረስቶት፤ “ብህዝቢ ጠጠው ኣይነብልን፤ እቲ መሬት ብምሉኡ ሓንቲ ኦም ከየትረፍና ክነብርስ ኢና” ኢልዎም።

ኮሚኒስት መራሕቲ ኢትዮጵያ ደባይ ተዋጋኢቲ ትግራይ ብወተሃደራዊ ሜላ ጥራሕ ከም ዘይሸነፉ ይፈልጡ እዮም። ስለዚ ናይ መንግስቲ ቤት ፅሕፈት ብሄረሰባት፤ ብሶቭየት ኣማኸርቲ ዝሕዝቡ ኣምሓሩ ዘካይድዎ ቤት ፅሕፈት፤ ኣብ መፈለምታ 1980ታት

ናይ ህወሓት ናይ ገጠር ደጀን ሓይሊ ዘብርሱሉ ውጥን ኣምሂኦም። እቲ ውጥን ግና ጥሜት ከመፁ ዝገበሮም ተራድኦ ምዕራባውያን ክሳብ ምውሓዝ ዝጅምሩ ናብ ተግባር ኣይኣተወን ኔሩ። ካብቶም ኣብ ባሕሪ ዝነበሩ ሓደ ዓሳ ካብ ዝገጠሞ ዝስዕብ ኔሩ።

ወልደስላሴ ገብረማርያም ኣብ መወዳእታ ሰላሳታት ዕድሞኡ ዝርከብ ትግራዊ ቀሺ እዩ፤ ኣብ ምብራቕ ሱዳን ኣብ መጋቢት 1985 ፒተር ኒግል ቃለ ምሕትት ካብ ዝገበረሎም ሓምሳ ስደተኛታት ኢትዮጵያ እቲ ሓደ እዩ፤ ፒተር ኒግል ንጀርመን ጉጅለ ቤተ ክርስቲያን ዝኾነ በርሊኒር ሚሽንወርክ ይሰርሕ ዝነበረ መርማሪ እዩ።

ናተይ መንደር ህወሓት ኣብ ዝቆግሮ መሬት እዩ። ኣብ ዝሓለፈ ቀውዒ [1984] ለበዳ ሕማም ከፍቲ ተላዒሉ ኣብቲ ከባቢ ኣባሂሑ ኔሩ። ... እተን ከፍቲ የእውያ ኔረን፣ ምብላዕ ጠጠው ኣቢለን፣ ደም ይሓርኣ ኔረን፣ ዓዕሚ ጥራሕ ተራሪን ኣብ መወዳእታ ሞይተን። መንግስቲ ነተን ሽፍቲ ብነፃ ኣብ ዓድዋ ክትባት ከም ዝህበን ኣዊጁ ኔሩ። ህወሓት እውን ከነኸትብ ፈቂዳትልና [ናብ ናይ መንግስቲ መሬት ብምሕላፍ]። ካብ መንደርና 750 ጥሪት ኣኪብና ከይድና።

ወልደስላሴ ኣብ ሂደት መዓልታት ንገዝኡ ከምለሰ ሓሲቡ ኔሩ ሰበይቲብን ሰለስተ ደቁን ኣብ መንደሮም ገዲፉ ዝኸደ። ኣብዚ ግዜ እዚ ኒውስደይ (9 ታሕሳስ 1984) ብጆሽ ፍሬድማን “New Start for Chosen Few” (“ሓድሽ ጅማሩ ንዝተመረፁ ውሑዳት”) ብዝብል ፅሑፍ ኣብ ዘውፅእሉ ግዜ እዩ። በዚ ፅሑፍ ዝተፈለለዩ ገበናት ሰፈራ፤ ብኣገዳዳይነት ቤተሰባት ምብትታን ሓዊሱ፤ ጠጠው ከም ዘበሉ ዝፅብፅበሉ ፅሑፍ እዩ።

9 ታሕሳስ [1984] ዓድዋ በሂሕና ኣብ ማእኸል ከተማ ምስ ሽንና ብወተሃደራት ተሸቢብና። [ቀሂሉ ወልደስላሴ እቶም ወተሃደራት ነቶም መናእሰይን ጥንኲራት ዝመስሉን ፈሊዮም ናብ ቤት ማእሰርቲ ከም ዝወሰድዎም ያብርሃ።] “ከፍትና መን እዩ ክሪእን?” እናበልና ዓው ዓው እንትንብል ከፍትና ጥራሕ እንተሰኢና ምስኣን ኣይበሃልን፣ መንግስቲ ሰፈራ ከወሰደና እዩ መተካእታ ከፍቲ እውን ክትወሃቡ ኢኹም ኢሉምና።

ኣብ ዓድዋ ኣፍቲ ቤት ማእሰርቲ ልዕሊ 1, 000 ሰባት ኔሮም። ደበሳይ ዝተብሃለ ካድረ ኔሩ ዝመዝገበና። ትግራይ እምኒን ከውሒን ጥራሕ ስለዝኾነትን እቲ ሓመድ ልመዕነቱ ስለዝጠፍአ መንግስቲ ዝሓሸ ልመዕነት ናብ ሰለዎ መሬት ከወስደና ይግደድ እዩ ኢሉና። ... ኩላትና ብሓደ ጫው ጫው እናበልና ምቅዋም እንትንጅምር ነቲ ካድረና ደበሳይ ኣሕረቕዎ። ደበሳይ ናብቲ ኣመሓዳሪ ከይዱ። ... ንሱ እውን ሓረቕ ናብቲ ቤት ማእሰርቲ መዲኦ ንኹልና ኣፀዊዕና ኣኪቡ ፀረፍና ደሓር ኣብቲ ቐፅሪ ብንብርክኺት እናተፈሓኸና ናብቲ ቤት ማእሰርቲ ከንምለስ ኣዚዙና። ... እናተፈሓኸና እንትንምለስ ንውቃዕ ኔርና። ...

ኣብቲ ቤት ማእሰርቲ ንዓሰርተ መዓልቲታት ፀኒሕና። እኹል ማይ ኣይነበረን። እቶም ሽማግሌታት፣ ዝሓመሙን እተን ደቂ ኣንስትዮን ረኺቦም እንተኾይኖም ኣይፈልጥን። ማይ ብዝመፀ ቐፅሪ ባእሲ ይለዓል ኔሩ ... ዝሕግዙ መናእሰይ ወይ ጠንካራ ሰባት ዘለጩዎም ጥራሕ እዮም ማይ ይበፅሑም ዝነበሩ። ... ሓደ ሓደ ሰባት ከምልጡ ይመክሩ ኔሮም ... ንኣብነት ዓርኪይ መኮንን ኣሎ፤ ግና ተታሒዙ፤ ሙሉእ ለይቲ እናተገረፈ ሓዲሩ። ... ምስ ወግሐ እናረእናዮ ኣብቲ ሓመድ ከንከባለል ንሮምዎ፣ ናብ ልዕሊኡ ማይ ዩናስሱሉ ኔሮም ደሓር ቈቃ ጥራሕ ተለኺዩ ተሪፉ። ቀጥሎም ብብርኪ እግሩን ኢዱን ከንፈሓኸ ኣዚዞምዎ። ... ኣንደበቱ እናተቐራረፀ ከምልጥ ዝሞከረ ኩሉ ከምዚ ከምዝኸውን ዓው ኢሉ ከናገር ንሮምዎ። ሙሉዕ መዓልቲ ንዓርሱ ከየዕረ ተሽሊኦ ኔሩ ቁሰሉ እውን ኣይተሓከመን።

እቶም እስረኛታት ንመዓልቲ ዝወሃቦም ምግብ ክልተ ባኒ ኔሩ። እቶም ወተሃደራት ናይ ኢኮኖሚክ ኮሚሽን ኣውሮፓ፣ መንግስቲ ካናዳን ምዕራብ ጀርመኒ ምልክት ካብ ዘለዎም ክሻታት ዝመፀሎም ምግብ እናውፅኦ ይበልፀ ኔሮም። ኣብ መበል ዓሰርተ ሓደ መዓልቲ ሶቭየት ኣብረርቲ ንወልደስላሴን ካልኦትን ካብ ዓድዋ ናብ መቐለ ብሂሊኮፍተር ወሲዶምዎም። ብመሬት ምኽድ ኣይከኣልን፤ ምኽንያቱ ኣብ መንጎ ዘሎ መሬት ኣብ ኢድ ህወሓት እዩ።

ኣብ ሰጣሕ ሜዳ ንሮምና። ቀትሪ ካብ ፀሓይ ዝኸውለና ፅላል ወይ ለይቲ ካብ ቁሪ ዝከላኸለልና መሕደሪ ኣይነበረን። እቲ ሜዳ ካብ መላእ ትግራይ

ዝመፁ ካብ 7,000 ክሳብ 8,000 ዝበፅሑ ሰባት ኔሮምዎ፤ ሰለስተ ረድፊ ዘለዎም ወተሃደራት ይሕልፈና ኔሮም። ማይ ካብቲ ናቕጣ ብኸልተ ቡንባታት ይመፅእ ኔሩ። እቲ ሓደ ናይ ወተሃደራት እዩ። እቲ ካሊኦ ቡንባ ነፃና እዩ ግና እቶም ወተሃደራት ከዳን ከሓዕቡ እንተደለዮም ይጥቀሙሉ እዮም። ኣብ ዝሓዕቡሉ ዝዘ ነፃና ዝኸውን ማይ ኣይህልውን ኔሩ። ኣብ ዝህልው ዝዘ ነዋሕቲ ሰልፊታት ኔሮም። ... ተራኻ እንትበፅሕ ናብቲ ቡንባ ቀልጢፍኻ ከይድኻ ከንዲ ዝኸኣልካዮ ማይ ብኸብዲ ኢድካ ከትሕዝን ዝከኣልካዮ ነጠብጣብ ማይ ከትሰትይን ትመክር - ማይ መትሓዚ ዝበሃል ኣይነበረን። ከምዚ እንትትገብር እቲ ቐፃላይ ተረኛ ይዳፋእ ኣሎ እዩ። ...

ዝቃወሙ ሰባት ኣብቲ ናቕጣ ውሽጢ ዝእሰሩሉ ክፍሊ ኔሩ። ... ኣብኡ ኣቲዮ ኔረ እዩ። ... ብሓፈሻ 70 እሱራት ኔርና ብብመዓልቲ ቀልቀል ሰባት ነፅሪ ግዴታ ኔርና።

ካልኦት ኣብቲ መዕቐቢ ዝነበሩ ሰባት እንተገልፅዎ በቲ ዝነበረ ከቢድ ጉድለት ኣታሕዛ ፅሬት ሰባት ውፅኣትን ተምላሸን ይሕዞም ኔሩ። ብዙሓት ካብ መቐለ ከይወፁ እዮም ዝሞቱ። በፃሕቲ፤ ጋዜጠኛታት ሓዊሱ፤ ናብቲ መዕቐቢ ከጉብንዩ እንትመፁ እዞም ተጋሩ ተኣኪቦም ናብ ካሊኦ ቦታ ንዝዚኡ ይውሰዱ።

[ወልደሰላሴ እንትቐፅል ከምዚ ይብል፤] ኣብኡ ኣብ ዝነበርኩሉ ሸሞንተ መዓልቲታት ደበሳይ ዝተብሃለ ካድረ ይረኦ ኔረ። ብናይ መንግስቲ መኪና ንጎሆ እዩ ዝመፅእ ዝነበረ፤ ምሽት መሊሳ ትወስዶ። ኣብቲ ከባቢ ዘሎ ሕማቕ ጨና መፅዋር ኣብ ዝሰኣኖ ዝዘ እታ መኪና ብዝዘ [ድሕሪ ሰዓት] ከትወስዶ ይገብር። ደበሳይ መንእሰይ እዩ፤ ከም ናይቶም ሩሲያውያን ዝመስል ናይ ወተሃደራት ጃኬት እዩ ዝገብር። ... ሎመፃንቲ ብሳባባ ሰፈራ ነማርር ኣለና፤ ፅባሕ ግና ኣብኡ ምስ ሰፈርና ቤተሰብና ክልእኹልና ከንልምናም ከምዝኾና ምዝራብ ኣዚዩ ይፎቲ ኔሩ።

እቲ ጉዕዞ ብኣየር ናብ ኣዲስ ኣበባ እንትቐፅል ናብቲ መዕርፎ ነፈርቲ ከወሰዳና ናይ ፅዕነት መኻይን መቂእን። እቶም ሽማግሌታትን ዝሓመሙን ናብተን መኻይን ቦቶም ወተሃደራት ከም ክሻ ይደርበዩ ኔሮም። ሓዲኡ

እገሮም እቲ ኻልኣይ ኢዶም እናሓዙ ይድርብዮም። ... ድሕሪ እዚ እቶም ደሓን ዘለዉ እናተደፍኡ ይድህቡ። እዚ ግን ትግወሮ ኢኹ።

ሰራሕቲ ሶቭየት ዝኾነ ኣንቶኖቪት፤ ብሶቭየትን ሊብያን ዝተውሃባ፤ ኣብዚ ዕማም እዚ ኣብ ጥቕሚ ይውዕላ ኔረን። እተን ኣየራት ፀቕጢ ኣየር ከፃወር ተጌሩ ዘይተሰርሐ ን50 ኣየር ወለዳት ዝተብሃለ ኣየር ኣብ ሕድ ሕድ በረራ 300 – 350 ሰባት እናፀፃኑ ናብ ኣዲስ ኣበባ ይወስድ ኔሩ። ወልደስላሴን ካልኦትን ከም ዝገለፀም እቶም ዝሓመሙ ኣብ ማእኸል እቲ ወለል ኣየር ይግበሩ ኔሮም፤ ቀዲሎም እቶም ደሓን ዝኾኑ ይዕጩቹ። “ብሓደ ተፀሚሮም ከም ዝተኣሰሩ እንፀይቲታት ተጣቢቕና ጠጠው ኢልና። ካብ ኩሊ ንላዕሊ ይሳቐዩ ዝነበሩ ኣብ ማእኸል እቲ ኣየር ዘደቀስዎም ኔሮም። ሰባት ይረገፁዎም፣ ኣብ ልዕሊኦም ይወድቁን ይፀቕጥዎምን ኔሮም። ዓይነይ እናረኣየ ሓደ ሰብ ሞያቱ እዩ።” ኒግል እቶም ህይወቶም ዘውፅኡ ስደተኛታት ቃለ ምሕትት እንትገብረሎም ምስኡ ትሰርሕ ዝነበረት ቦኒ ኬ. ሆልኮምብ ን ሰፒን መፅሄት ከም ዝበለቱ “ኣየር ኣብ እትለዓለኡን እትዓርፈሉን ግዜ ብዝፍጠር ምፅቕቓ ሰባት ይሞቱ ኔሮም። ተዓፊናም ኔሮም፣ ኣብ ልዕሊ ንሰ ንሳቶም የምልሱ ኔሮም፣ ልክፅ ናይ ምፅፋን ጥቕዓት ከም ዝበፅሐም እዩ ዝቐፀር። ... ንህፃውንቲ ናብ ልዕሊ ርእሶም ሓፍ እናበሉ ይሕዝዎም ኔሮም፤ ከይጭፍለቹ። ኣንስትዮ ምጭንጋፍ ፅንሲ ገጢፀዎን ይደምዖ ኔረን።” ኣብ ቦሌ መፅርፎ ነፈርቲ እንትበፅሑ ወተሃደራት ነቲ ሬሳ ኣረዮም ይወስዱ፣ ሰራሕተኛታት ተኸላኸልቲ ሓዊ ከዓ ማይ እናፍሰሱ ነቲ ዝተኸመረ ተምላስን ውፅኣትን ካብ ወለል እቲ ኣየር የፀርዩዎ።

ሕፅረት ማይ ኣይሃልው እምበር ብመኪና ናብ ወለጋ ንዝገብርዎ ነዊሕ ጉፅዞ ሓረስቶት ዝወሃቦም ሓንቲ ታኒካ ማይ ጥራሕ ኔራ። ወለጋ ኣብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ምስ ሱዳን ዝዳውብ ግዝኣት እዩ። “ኣብ ማእኸል ጥሻ ወሲዶም ደብረዮምና፣ ብዘይ ክንዲ ቁመት ሰብ ዝኾን ሳዕሪን ኣርቃይን ካሊእ ነገር የለን። ኣብ ጥርሑ ቦታ ዝተደርበየ ርስሓት ዝኾንኩ መሲሉ ተሰሚዕኒ” ይብል ከም ወልደስላሴ ኣብ ኣኸራናት ትግራይ ምንባር ለሚዱ ዝነበረን ዝተትሓዘን ካሊእ ሓረስታይ።

እዚ በዓል ዋና ዘይብሉ መሬት ጥቓ ኣሶሳ ዝርከብ እዩ፤ እዛ ከተማ ካብ ዶብ ሱዳን ኣብ 25 ማይልስ [40 ኪሎሜትር] ርሕቕት እትርከብ እያ። ወልደስላሴ ከም ዝበሉ ንሱ ዝርከቦም ዝነበሩ ሓረስቶት ኣብቲ ቦታ ምስ በፅሑ ንኸልተ መዓልቲታት

እኸሊ ዝበሃል ኣቦረኸቡን ኔሮም። ንሱን ካልኦት ተጋሩን ከምልቡ ፈተነ ኔሮም። ንሰለስተ መዓልቲ ኣብቲ ሞሽ ምስ ፀንሑ ግና ኣባላት ብሄረሰብ በርታ ረኺቦምዎም ናብ ኣሶሳ መሊሶም ኣምቂኦምዎም። “እቲ ኣመሓዳሪ ንምንታይ ከነምልጥ ከም ዝፈተንና ሓቲቱና። ‘ማንም ናብዚ ከትመፁ ኣየገደደኩምን’ ኢሉና፤ ርእስና ነቕኒቕና እወታና ገሊፅናሉ፤ ምእንታን ቅፅዓት ከቕንሰልና ኢልና፤ እወ ኩልና ብፍቓድና ኢና መዒና። ካብኡ ዝብላዕ ስኢንና ከመይ ኢልና ኢና ብህይወት ከንፀንሕ ኢልና መረረትና ገሊፅና። ንሱ እውን መንግስቲ ከቕልቡና ንኻኦት መንግስትታት ይልምን ከምዘሎ ነገሩና።”

ወልደሰላሴ ዕድለኛ እዩ። ድሕሪ ቁሩብ መዓልቲታት ካልኣይ ፈተነ ምምላጥ ጌሩ ተሳኺሶሉ ሱዳን ኣቲዩ። ኣብ ሱዳን ከዓ ኒግል ረኺብዎ ኣብ ዳማዚን ዕለት 6 መጋቢት 1985 ቃለ ምሕትት ጌርሉ።

ኣብዚ ግዜ እዚ 42,000 ሰባት ብሰፈራ ተነቑሎም ናብ ከባቢ ኣሶሳ፤ ብኣውርኡ ናብ ሱዳን ምምላጥ ኣፀጋማይ ምእንታን ከኹኖም ካብ ሩባ ዳቡስ ብምብራቕ ገፅ፤ ከሰፍሩ ተጌሮም ኣለዉ። እቶም ሓረስቶት እንትመፁ ዝፅበዮም ዋላ ሓንቲ መቐበሊ ነገር ኣይዳለዉን፤ እኹል ምግብን ማይን እውን ኣይነበረን። ምስ በፅሑ ከይፀንሑ ከምልቡ ዘይከኣሉ ዘይተዓደሉ ሰባት ናይ ዝተወሰነ ኣዋርሕ ሞንኩር ሰራሕ ይፅበዮም፤ ሳዕሪ ከፅዕድ ኣለዎ፣ ኣእዋም ከውገዱ ኣለዎም፣ ኣርቃይ እውን ከምኡ ይውገድ። ናይ ቆርቆሮ ዝወቲ ንሚሊሻን ካድረታት ፓርቲን ይሰረሐሎም፤ ንመእከቢ ከዓ ዓብዩ ናይ ሳዕሪ ጎጆ ይህነፅ። እዚ ሰራሐም ምስ ወድኡ እዩ ንዓርሶም ዝኾንዎም ኣናእሽቱ ጎጆታት ክሃንፁ ዝፍቀደሎም። እዚ ከሳብ ዝገብሩ እቶም ሓረስቶት ኣብ ደግኦም ወይ ከዓ ኣብቲ ዝሰርሕዎ ዓብዩ ጎጆ ሕድሕድ ለይቲ ካብ ክልቲ ከሳብ ሰለስተ ሚእቲ ዝኾኑ ሓረስቶት ጥቓ ንጥቓ ተዓጨኞም ይድቅሱ። እቲ ዝባቕል ሳዕሪ ደረቕ ስለዝነበረ ባርዕ ተደጋጋሚ ኔሩ። ካብዘም ባርዓት ገሊኦም ተጋሩ ተቃውመኦም ክገለፁ ዝውልዕዎም ከኹኑ ይኸእሉ እዮም። በዚ በለ በቲ እቲ ባርዕ ዘብፅሖ ሓደጋ ከቢድ ኔሩ። ኣማኢት ሰባት ከም ዝተቓፀሉ እዩ ዝነገር። ዝሞቱ ሰባት ኣብ ናይ ጅምላ መቓብር ይቕበሩ። ካብቶም ኣደዳ እዚ ባርዕ ዝኾኑ መብዛሕቲኦም ኣዋልድን ህፃውንትን ኔሮም፤ ብጥሜት ስለዝሓሙ ካብቲ ባርዕ ጎዮም ከምልቡ ኣይከኣሎምን። ካልኦት ዘምልቡ ከዓ ከዳውንቶም ይቃፀልዎም ኔሮም። ሓድሽ ከዳውንቲ ስለለዘየለ እቶም ካድረታት ከዳን ከሰርሕዎ ከሻ ነቶም ሓረስቶት ይዕድልዎም።

ሰራሕ ዝጅምር ዓሰርተ ክልተ ሰዓት እዩ፤ መብዛሕቲኦም ግና ለይቲ ትሸዓንተ ሰዓት ተላዒሎም ነታ ትዕደሎም ጥሪ መቐለዩ ዝኾነ ኣቕሓ ክቐበሉ ይሰለፉ። ድሕሪ ሰዓት ንሰከንድ ካብ እትወሃቦም ዕረፍቲ ወፃኢ ክሳብ ፀሓይ እትዓርብ ከምዚ ዝበለ ናይ ሰራሕን ምግብን ግዘ የሕልፉ። ኣጋ መወዳእታ ኣብቲ ዕለት ዝሞቱ ሰባት ዝቐበሩሉ ጉድጓድ ይኹዕቱ። ሓደሽቲ መፃእቲ ዘይተጥሓነ ሰርናይ ይወሃቦም። ዝተጥሓነ ዝወሃቦም ሓለሓሊፉ ጥራሕ ኔሩ። ኒግል ከም ዝብሎ ዝበፅሖም ድርጎ ሰርናይ ወትሮ ማዕረ ኣይነበረን፤ ንሓደ ሰብ ብወርሒ ካብ ዓሰርተ ሓደ ፓውንድስ (ሓሙስተ ኪሎግራማት) ጀሚሩ እስካብ ሓምሳን ሓመሽተን ፓውንድስ (25 ኪሎግራማት) ክበፅሖ ይኽእል። (ሓደ ሰብ እንተወሓደ ስድሳን ሓመሽተን ፓውንድስ (29.5 ኪሎግራማት) ክወስድ ይግበኦ፤ ካብ ሰርናይ ጥራሕ ዘድልዮ ፕሮቲን ክረከብ እንተኾይን።) ንቶም ካድረን ወተሃደራትን ፍሉይ ምግብ ካብ ከተማ ይመፀሎም ኔሮም።

እቶም ሓረስቶት ዒሰራን ሓመሽተን ሰብ ብዝሕዙ ናይ ሰራሕ ጉጅለታት ዝተመቐቐሉ ኔሮም፤ ጓድ ይበልዎም ነዞም ጉጅለታት። ዒሰራ ጓድታት ሓመሽተ ሚእቲ ሰባት ዝሓቐፈ ሓደ ጣቢያ ይኾን። ሓደ ኣምባ (መንደር) እስካብ ሸውዓተ ሺሕ ዝበፅሖ ሰባት ይሕዝ። ሕድሕድ ኣምባ ብሰብዓ ሓይሊ ሰብ ዘለዎም ዕጡቓት ሚሊሻታት ይሕለው፤ እዞም ሚሊሻ ንዓርሶም ኣብ ትሕቲ ዓሰርተ ኣርባዕተ ኣባላት ናይ ኢትዮጵያ ሰራሕተኛታት ፓርቲ ዕጡቓት ካድረታት እዮም። ፕሮፌሰራት ሃርቫርድ ዘካይድም ነፃ ተሚጋታይ ሰብኣዊ መሰላት ዝኾነ ክልቸራል ሰርቫይሻል ብዘውፅሖ ፀብባብ መሰረት እቶም ዕጡቓት ሚሊሻታት ንቶም ካድረታት ብዘለዎም ፍርሒ እናረዓዱ እዮም ዝነብሩ።

እቶም ነበርቲ እቲ ናቐጣ እናረኣዩ ሚሊሻታት ዝተወቐፀሎም ተጓንፎታት ኔሮም። ... ሓደ ዘምለጠ ሰብ ከም ዝሓበሮ ንሱ ኣብ ዝነበረሉ ቦታ ስለስተ ሚሊሻታት ሰፈርቲ ከምልጡ ንርኩም ተባሂሎም ተሸሲሶም ኔሮም። ኣብኡ ብጅምላ ተሰቐሎም ርእሶም ብጥይት ተወቐዖም። እቶም ሚሊሻታት እዚ ትምህርቲ ኮይንዎም። ሓደ ዘምለጠ ከም ዝሓበሮ፤ “ናይቶም ሚሊሻ ዋና ተግባር ነፃና ምድብዳብ እዩ።” ... ከምዝተብሃለ፤ ዋላ ሰባት ከየፍቀዱ እንተሸይፍም ወይ ... ኣብቶም ሜዳታት ኣፈፃፀማ ሰራሕ እንተዝሓሉ ደብዳብ ይስዕብ ኔሩ።

ክልተ ዘምለጡ ሓረስቶት ንኒግል ከም ዝነገርዎ እቶም ወተሃደራት “ኣብ ኢዶም ንዝወደቐ ክልተ ኢዱ ሓፍ ክብልን ናብ ፀሓይ እናረከየ ጠጠው ኢሉ ክሸክርክር ምግባር ዝፈትጪዎ ነገር ኔሩ። ምዛር እንተቐንሱ ብበትሪ ኣርቃይ እናወቕፁ የፍጥንዎ፤ እቲ ግዳይ ሚዛኑ ምሕላው ኣቢይዎ ክሳብ ዝወድቐ ምዃዚ ይገብሩ።” ካለእ መቐጻብኦም ዝነበረ ነቲ ሰብኣይ/ሰበይቲ ቀልቀሎም ኣብ ጥራሕ ኢዶም ሒዞም ኣብቲ ዙሪያ ኣምባ ክመላለስ ምግባር ኔሩ።

ናይ ኹሉ ነገራት ሕፅረታት ኔሮም፤ ብፍላይ ከዓ መሳርሒ ሕርሻን መደሓኒታትን። ዝኾነ ኮይኑ ብሓገዝ ሶቭየት ን 100,000 ሰፈርቲ ዝኸውን ሆስፒታል ኣብ ኣሶሳ እናተሰርሐ እዩ፤ ሓኻይም ሶቭየት እውን ካብ ሕዚኦም ሓገዝ ጀሚሮም ኣለዉ። ኒግል ቃለ ምሕትት ዝገበረሉ ሓደ ትግራዊ ሓረስታይ ከም ዝበሎ ከምልጡ ዝተትሓዙ ሰባት ነቶም ሶቭየት ዘገልግል ሽቓቕ ክኹዕቲ ይገበሩ ኔሮም።

ኒግል፣ ቦኒ ሆልኮምብን ናይ ካልቸራል ሰርቫይቫል ተመራማሪ ዶር. ጄሰን ደበሊው. ክለይ በቲ ድንበር ንዘምለጡ ተጋሩን ካልኦትን ቃለ ምሕትት ክገብሩ ኣብ ለካቲት 1985 ሱዳን እንትበፅሑ ምስቲ ውፁይ ዝነበረ ጉዳይ ጥሜት እንትነፃፀር እቲ ናይ ሰፈራ ዛዕባ ብጎኒ ዝተልዓለ ታሪኽ ጥራሕ ኔሩ። ኣብ ኢትዮጵያ ዘለዉ ጋዜጠኛታትን ዲፕሎማትን ሰባት ናብ መኻይንን ኣየራትን እንትፀፃኑ ይሪኡ ኔሮም። ሓደ ዲፕሎማት ሕ.መ “እቲ ከይዲ ኣመራርፃ ሸብዊትዝ⁴⁴ የዘክር” ክሳብ ምባል በፂሑ ኔሩ። ካብቲ ቁሩብ ክረኣይ ዝኸኣለ ውሽጢ እቲ መደብ ሰፈራ ዘመለኸቶ ነገር ማርክሲስታዊ ስርዓት መንግስቲ ንህዝቡ ጥንቁቕ ናይ ዘይምኒን ባህርያቱ እዩ። ካብዚ ግንዛብ ከይሓልፍ ግና ሕፅረት መረዳኦታ ይዓግቶ። ጣቢያታት ሰፈራ ንወፃእተኛታት ክልኩላት ቦታታት እዮም ኔሮም፤ ዝፍቀዱ ዝነበሩ መርኣያ (ሞዴል) ተባሂሎም ናብ ዝተትሓዙ ጣቢያታት መደብ ጉብኝት ወፃኦሉ ዝረኣዩ ጥራሕ ኔሮም። መንግስቲ እቲ መደብ ብኣገዳዲነት ይገብሮ ከም ዘሎ ኣይኣምንን ወይ እውን ካብ ሰብኣይነት ዝተልዓለ ድርቂ ካብ ዝጥቅፁ ክባቢታት ሓረስቶት ኣልዒልካ ናብ ልመዕ ቦታ ካብ ምስፋር ወፃኢ ካለእ ዕላማ ከም ዘለዎ እውን ኣይኣምን። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዝነቐጡ

⁴⁴ ሸብዊትዝ፡ ናዚ ንኣይሁዳት ይዕጉረሉ ዝነበረ እቲ ዝኸፍኦ ካምፕ ኔሩ።

ምዕራባውያን ትካላት ተራድኦ፤ ሻሕቶም ኣብ ሰናይ ፈቓድ በዓል መዚታት እታ ዓዲ ዝኾኑ፤ እቲ መንግስቲ ዝብሎ ምድጋም እዮም ዝመርፁ። ከምዚ ዝበለ ዘጋግዖ ኩነታት እዩ እምበኣር ንፍሬድማን ኣብ ናይ *ኒውስዊክ* ፅሑፋ ጌጋ ከቕርብ ዝገበር፤ ብተወሳኺ እውን ኣብ 1 ሚያዝያ 1985 ዘጋቢት ሉ ኮይፊ ኣብ ናይ ኤቢሲ *ዎርልድ ኒውስ ቱናይት* ፀብባብ ተመሳሳሊ ጌጋ ከሰራሕ ዝተገበረ፤ ኣብዚ መደብ ነቲ ሰፈራ ኣድሊፎ ዝኾነ ከፋእ ተጌሩ ኔሩ ዝተሰኣለ።

ሸሕ እኳ ወቐሰታት እንተመልኡ እቲ መንግስቲ ግና ብናይ ሰፈራ መደቡ ቐረጸሉ ኣሎ። ኣብ ሰሜን ዘሎ መሬት ዝነቐፀን ዝሞተን እዩ፤ ዘብቁሉ ነገር ያብሉን። ኣብ ደቡብ ልሙዕን ብልፁግን እዩ። ማይ መሊኡ ኣሎ። ኣብዚ ናቐጣ ግቡእ መስኖ ተጠቂምኻ ብዓመት ከልተ ግዝ ከፍርዮ ይኽእሉ። ... እዚ ሰፈራ [ጥቓ ጅማ፣ ከፋ ክልል] መርኣያ ኮይኑሎም ኣሎ። ፈተናታት ይሃልዉ እምበር እቲ መደብ ሰፈራ ዕጢት ከም ዝኾነ መርኣያታት እዮም። ... እቶም ሰፈርቲ ብዝምልከት ውልታዊ ፀገማት ኣለዉ። መብዛሕቲኦም ዓይም ይናፍቑ እዮም፣ ካልኦቶም ከዓ ገዲፎምዎም ንዝመፁ ስድራታቶም ይሻቑሉ እዮም። ... እዚ ናብ ሓደ ሚሊዮንን ሓመሽተ ሚእቲ ሸሕን ዝፅጋቦ ዝገፍ ሀዘቢ ናይ ምንቅስቓስ መደብ ቀሊል ኣይኸውንን። ዋላ እዞም ነቲ መደብ ዝወቐሱ ምዕራባውያን በዓል መዚታት ካለእ ፍታሕ ከም ዘየለ ይኣምኑ እዮም።

ጅማ እቲ ካልቶራል ሰርቲፎቫል ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላት ብዝምልከት ሓበሬታ ካብ ዝኣከበሎም ቦታታት ሓደ እዩ።

ንኽልተ ወርሒ ኣብ ሱዳን ኣብ ዝነበሮም ዋንሒት፤ ኒግሊ፣ ሆልኮምብን ከለዩን ብዙሕ ኣብ ዓይኒ ከይኣተዉ እዮም ይነጥፋ ዝነበሩ። ድምዖም ኣጥፊኦም ምስቶም ኣብ ካርቱም ምስ ዝነበሩ ጋዜጠኛታትን ሰራሕተኛታት ትካላት ተራድኦን ብዙሕ ርክብ ከይፈጠሩ ስርሖም ይሰርሑ ኔሮም። ድሕሪ ሓደ ዓመት ውፅኢት ምርምሮም ዓብዩ መዘራረቢ ኣጅንዳ ኮይኑ፤ ኣብኡ ምንባሮም ዝዘክሩ እውን ኣዚዮም ቁሩባት እዮም ኔሮም። (ብቲ ግዝ ኣነ ዕድለኛ እንትገብረኒ እንታይ ይሰርሑ ከም ዝነበሩ ሓደ ዲፕሎማት ነገሩኒ ኔሩ፤ ኣብ መንጎ ፀወታ “ቅድሚ ቁሩብ ኣዋርሕ ካብ ሃርቫርድ ዝመፀ ወዲ ኣብዚ ኔሩ፤ ጄሰን ከለዩ፤ ኣብ ሰፈራ መፅናዕቲ ዮካይድ ኔሩ፤ በዚ ቦታ እዚ

ካብ ዝሓለፉ ሰባት ንላዕሊ ረዚንን ሰብ ሞያን ይመስል ነሩ። ክትረኽቦ ኣለካ” ኢሉኒ ነሩ።)

ካልቶራል ሰርቫፊል፤ መሰረቱ ኣብ ካምብሪጅ፣ ማሳቹሴትስ ዝገበረን ናብ ሱዳን ዓብዩ ሸም ሒዙ ዝመፀን ትካል ነሩ። ኣብ 1972 ኣብ ሃርቫርድ ዩኒቨርሲቲ ብዝነበሩ ጉጅለ ማሕበራዊ ሳይንቲስታት ዝተመሰረተ እዩ፤ ኣብ ኣፍሪካ፣ ኤስያን ላቲን ኣሜሪካን ዝርከቡን ብርሰት ኣብ ዘንፀላለዮሎም ብሂረሰባት ዝሰርሕዎ ፀብዓብ ኩሎም የማናይ ኮነ ፀጋማይ ክንፊ ዝሓዙ መንግስታት ዘውግዝዎ እዩ ነሩ፤ ከም ባንኪ ዓለም፣ ዩኤስኤይድን ካልኦት መንግስታት ዓለምን ናይ ሓንቲ ዓዲ ሰብኣዊ መሰል ኣተሓሕዞ ንምግምጋምን ሓገዝ ልምዓት ንምግባርን ይጥቀሙሉ እዮም። ጉጅለ ከለይ ን277 ሰደተኛታት ኢትዮጵያውያን ኣብ ምብራቕ ሱዳን ኣብ ዝርከቡ ሽዱሽተ ቦታታት (ፋኣ ክልተ፣ ታዋዋ፣ ዋድ ኮውሊ፣ ዳማዚን፣ ኪርመክን ያቡሰን) ፤ ምስ ህወሓት ርክብ ዘይብሎም ተርጎምቲ ብምጥቃም፤ ቃለ ምሕትት ጌሮም እዩ። (እታ ኦሮሚኛ እትጽእል ቦኒ ሆልኮምብ ኣብ ምትርጓም ሓገዝ ጌራ ነራ።) ኩሎም ቃለ ምሕትት ብደምዒ ተቐዲሖም እዮም፤ ኣብ ኣሜሪካ ምስ በፅሑ ከዓ ካልኦት ተርጎምቲ ነቲ ዝተቐድሐ እናሰምዑ ንኻልኣይ ግዜ ክትርጉሙ ተጌሮም እዮም። ካብቶም ዝተሓተቱ ሰባት ፍርቆም ዝኾኑ ስሩሶ ብዘይኾነ መንገዲ (ብሃውሪ) እዮም ተመሪዖም። ኣብ ኩሎም ቃለ ምሕትት ካብ ሕድ ሕድ መፅቐቢ ካብ ዘለዉ ሰደተኛታት ሓመሽተ ሚእታዊ ዝኾኑ ሰባት እዮም ክሕተቱ ዝተገብሩ። እዚ ብመዳይ ስታቲስቲክስ ዉሑድ ዝበሃል ቁፅሪ ኣይኮነን። (ንኣብነት ናይ ህዝባዊ ሪከቶ ተወካሳይ ሃሪስ ፖልስ ካብ ህዝቢ ኣሜሪካ ካብ ሓደ ሚእታዊ 0.0004 ሚእታዊ እዩ ዝጥቀም።) ከለይ ብደብዳቤ ከም ዘፍለጠኒ፤ ብዛዕባ ኣብ ኢትዮጵያ ዘሉ ኩነታት “ምስቶም ኣብ ሱዳን ዘለዉ ሰደተኛታት ብዝተተሓሓዘ” ኣብ ዝገበርዎ መፅናዕቲ “ብመዳይ ሜላ ምርምር (መተደሎጂካል) ንሕና ንዝኣከብናዮ ዳታ ገለ ሕመቕ ክትረኽበሉ ኣይትጽእልን” ይብል።

እንተኾነ ግና ከለይን ጉጅልኡን ኣብ ሱዳን ዘሉ ስርሖም ኣብ መወዳእታ መጋቢት 1985 ኣብ ዝውድኡሉ ግዜ፤ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ብዘለዉ ሰበ ስልጣናት ሓበሬታ መሰረት፤ ኣብ መንጎ 300,000ን 400,000ን በዝሒ ዘለዎም ሓረስቶት ካብ ሰሜን ኢትዮጵያ ናብ ካሊኦ ቦታ ክሰፍሩ ተጌሮም ኣለዉ። ከለይ እውን ከም ዝበለጸ

ብመንፅር ሳይንሳዊ ዓይኔ እንተተራኢዩ ናህቱ መረዳኢታታት እቶም ዘየምለጡን እስካብ ሕዚ ኣብ ኢትዮጵያ ዝተረፉ ሓረስቶት እንታይ ይኹኑ ከም ዘለዉ ዘርኢ ሙሉእ ምስሊ ብንፁር ዘቕርቡ እዮም ከበሃለሎም ኣይከኣሉን። ናይዚ ምኽንያት እቶም ኣብ ሱዳን ዘለዉ ሰደተኛታት ኢትዮጵያ፤ ብዝተፈለለዩ መርትዖታት፤ ናይዞም ዝሰፈሩ ሰባት ብሙልኦም ወኪላት እዮም ከበሃሉ ዘየኽእሉ ኩነታት ክህልዉ ስለዝኽእሉ እዮም። ኮይኑ ግና ክለይ “እቲ ዝኣከብናዮ ሓበሬታ ኣብ ዝተፈለለዩ ቦታታት ኣዚዮም ተመሳሰልቲ ካብ ምኃራም ዝተልዓሉ” ነቲ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ይኹን ንዘሎ ነገር ንምርዳእ እውን “ሽለል ኢላካ ክትሓልፎም ዝከኣሉ ኣይኮኑን” ይብል። እዚ ሓደ ተመራማሪይ ብዛዕባ ሰርሑ ዝሃቦ ሪፖርት ክኸውን ይኽእል፤ ይኹን እምበር ክለይ ዝብሎ ዘሎ ነገር ኣብ ካሊእ ፀሓፋይ እውን ዝተንፀባረቐ ርድኢት እዩ። ደራሲ *The Quality of Mercy* ዝኾነ ዊልያም ሸውክሮስ ኣብዚ ሰርሑ ብዛዕባ ኣብ ውሽጢ ካምቦዲያ ኣብ መፋርቕ 1970ታት ንዝነበረ ኹነታት ብዝምልከት ከም ዝሰዕብ ይገልፃ።

እቶም ሰደተኛታት ዝገለፅዎም ተግባራት ኬመር ሮሻር ከምኡ ክገብረሉ ዝኽእሉ ምኽንያት ምርኩብ ከበደ፡ ይኹን እምበር፤ ኣብቲ መስመር ዶብ ብሙልኡ ዝነበሩ ሰደተኛታት ንኻልኦት ዝሃብዎ ምስክርነት ግና ሓደ ዓይነት እዩ ዝነበረ። ታሪኻም እውን ሓቃዊነት ዘለዎም እዮም ዝመስሉ፤ እዞም ሰባት እዚአቶም ፈጢሮም ተዛሪቦም ወይ ከዓ ብሲኣይኤ ወይ ወተሃደራዊ ደህንነታት ተፀሊዮም እዮም ዝተዛረቡ ኢላ ከኣምን ኣይኽእልን። ከም ናይ ሶቫየት ስታሊን፣ ከም ናይ ቺሊ ፒዮቼት፣ ከም ናይ ቼኮዝላቫኪያ ሁሳክ ንዝበሉ ውልቀ ምልካዊ ሰርዓታት ሃዲሞም ዝተሰደዱ ሰባት ኩሎም፤ ብድሕራቶም ገዲፎም ንዝመፁ ኩነታት፤ እመናንት መሰኻኸር ተፈሪም ተወሰዶም እዮም።

ክለይ ከም ዝበለኒ ካልቶራል ሰርቲፊኬት ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ኣቲዩ መፅናዕቲ ክገብር ፈቓድ ከወሃቦ ሙከራታት ጌሩ ኔሩ፤ ኮይኑ ግና ሕቶታቱ ፍፁም መልሲ ክይረኽቡ ሓሊፎም። ዝኾነ ኮይኑ፤ ዝተወሰኑ ሳይንሳዊ ቁጥባዊነታት ከም ዘለዉ ኮይናም፤ ብክለይ፣ ኒግልን ሆልኮምብን ኣብ ምብራቕ ሱዳን ዝተኻየደ ስራሕ መፅናዕቲ ኣብ ኢትዮጵያ ይካየድ ንዘሎ መደብ ሰፈራ ብዝምልከት ካብ ዝተኻየዱ

መፅናዕትነት ኩሎም ንላዕሊ ፅፈት ዘለዎ ጥራሕ ኣይነበረን፤ እቲ ሰራሕ ብዝርዝር ሓበሬታት ዝደንፈዐ፣ ብኣገዳዳይነት ኣብ ሳልሳይ ዓለም ዝግበሩ መደባት ሰፊራን ሰዒብዎም ዝመፅ ጥሕስት ሰብኣዊ መሰላትን እቲ ጭቡጥ ከይዱ ምሁራዊ መምርሒ ብዝተኸተለ ኣግባብ ዝመዝገበ ሰራሕ እውን እዩ። ኣነ ከሳብ ዝፈልጦ ናይ ቻይና መደብ ዓብዪ ዝላይ ንቕድሚት (Great Leap Forward) ወይ ከዓ ኣብ ካምቦዲያ ናይ ኬመር ሮዥ ተግባራት ብዝምልከት ዝተገብሩ መፅናዕትነት ከም ናይ ካልቸራል ሰርቫይቫይል *Politics and the Ethiopian Famine 1984–1985* ዝበሉ በዓል 250 ገፅ ንፅል ድርሳን (ሞኖግራፍ)፣ ምስ መፃምድቱ ሰሓብቲ ካርታታት ዘለዎ፣ ብውፅኢቱ ከዓ - ነቶም ዝገርሙ ዝርዝራት ኣንቢብኩም ምስጋር እንተደኣ ከኢልኩም (ቁሩባት እኖም ዝከኣሎም) - ፍፁም ኣጋለፅቲ ኔርም።

“ቃለ ምሕትት ዝተገብረሎም ኩሎም ብውተሃደራት መንግስቲ ከም ዝተትሓዙን ብኣገዳዲነት ሰፊራ ከም ዝተወሰዱ ይዛረቡ። ... ዓሰርተ ሚእታዊ ዝኾኑ ሰባት ከምልበኩ ዝመክሩ ሰባት እንትቕተሉ ከም ዝራኣዩ ገሊዖም።” ልዕሊ 40 ሚእታዊ ዝኾኑ ደብዳብ ከም ዝበፅሖም ተዛሪቦም። ልዕሊ 85 ሚእታዊ ዝኾኑ እንተወሐደ ካብ ሓደ ቀረባ ዘመዶም ከም ዝተፈለዩ ተዛሪቦም፤ 70 ሚእታዊ ዝኾኑ ካብ ኩሎም ናይ ቐረባ ዘመዶም ዝተፈለለዩ እኖም። ኣብ መእተዊ ኣርበዓታት ዕድመ እትርከብ ኣመተ ገብረመድሂን ንሳን ካልኦት ዝተትሓዘን ኣዋልድ ነቶም ሚሊሻታት ካብ ሰብኡተንን ደቀን ይፈልይውን ከም ዘለዉ ተቓውሞኣን እንትገልፃ፤ “እቶም ወተሃደራት እናሰሓቑ ‘ብዛዕባ ደቅኻን እንታይ ኣእቲይና ኣብ ኣሰላ ሓደሽቲ ክትረኽባ ኢኻን’ ኢሎምና” ትብል።

ብመሰረት እቲ ፀብዓብ እዚ ሰፊራ መብዛሕቲኡ ግዜ ዝፍፁም ኣብ መንጎ መንግስቲን ህወሓትን ውግእ ኣብ ዝካየደሉ ግዜ እዩ። መንግስቲ ንሓንቲ መንደር ይኸብብ፣ ኣዝርእት የቃፅል፣ እንስሳት ይወስድ፣ መጨረሻ ሰባት ይሓፍስ። ኣብ ካልኦት ግዜታት ከዓ ዝተፈለለዩ መዐሸዩ መንገድታት ይጥቀም፤ ልክፅ ወልደስላሴ ከም ዝገጠሞ መንግስቲ ንሓረስቶት ከፍቶም ከኸትቡ ናብ ሓደ ቦታ ከምፅእዎም ይነግሮም እሞ ምስ መፁሉ ነቶም ሓረስቶት ይጨውዮም። እቲ ካብ ኩሎም ንላዕሊ ልሙድ ዝኾነ መዐሸዩ መንገዲ እኽለ ኣብ ናይ መንግስቲ መቐለቢ ማእኸል ይወሃብ ኣሎ ዝብል ኔሩ። ኣብዚ ናይ ምዕራባውያን ሓገዝ እኽለ ነዚ መደብ ሰፊራ ንምስላጥ ናይ ዓርሱ ግደ ተፃዊቱ

እዩ። እዚ ኣብ ሕዳር 1984 ብኣማኢት ኣሸሓት ዝቐፀሩ ሓረስቶት ትግራይ ሕ.መ ናብ ዝሃበቶ ሓገዝ እኽሊ ክንዲ ምኽድ ካብኡ ንምንታይ ይሃድሙን ንስሙናት ብእግሮም ተጓዲዞም ንምብራቕ ሱዳን ይኸዱን ከም ዝነበሩ ዘረድእ እዩ።

ናብ ሰፈራ ካብ ዝተወሰዱ ልዕሊ 30 ሚእታዊ ዝኾኑ፤ ብመሰረት ፀብፃብ ክለይ፤ “መጓፃዝያ ክሳብ ዝመቻቸው ምስ ተራ ለያቡ ኣብ ቤት ማእሰርቲ ወይ ከዓ ኣብ ወተሃደራዊ መዓሰከራት ከፀንሑ ዝተገብሩ እዮም። ... ሰባት ከም ዝተዛረብዎ ካብዞም ምስኦም ዝተትሓዙ 20 ሚእታዊ ዝኾኑ ኣብ መፅንሒ ቦታ እናሃለዉ፤ እቲ ጉዕዞ ሰፈራ ከይተጀመረ፤ ይሞቱ ኔሮም።” ኣብቶም መፅንሒ ቦታ ንዘለዉ ሰባት ምግቢ ዘምፅኡ ኣዝማድ ምእታው ዝኸልከሉ እንትኾኑ ብወተሃደራት ይቕጥቀጡ ኔሮም።

ገሊኦም ሓሰቶት ኣብ ትኽክለኛ መመገቢ ጣቢያ እዮም ተታሒዞም ዝፀንሑ ዝነበሩ፤ ምዕራባውያን ጋዜጠኛታት ኣብ ዝረእይዎም። ግና “እቶም ምእዙዛትን ዘይርብሹን ጥራሕ ኔሮም እቶም ጋዜጠኛታት ከዘራርብዎም ዝግበሩ። ጉጅለታት ብምምራሕን ብምቅዋምን ዝፍለጡ ሰባት ጋዜጠኛታት ካብ ዝበፅሖም ጣቢያታት ክወፁን ናብ ካሊእ ክውሰዱን ይግበሩ።” ኣብ ሓደ ግዜ ሓደ ኢትዮጵያዊ በዓል በዚ “ፀዓዱ ኣጋይሽ ይመፁ ኣለዉ እዮም። ... ኣወንታዊ ነገር ተዛረብኩም ኣሉታዊ ንሕና ነቶም ጋዜጠኛታት ንትርጉሙሎም ኣወንታዊ ጥራሕ እዩ” ኢልዎም ኔሩ። ፀጋይ ወልደጊዮርጊስ፤ ኣብ ሓምሳታት ዕድመ ዝርከብ ትግራዊይ፤ ከምዝበሉ ኣብ ሕዳር 1984 “ኣብ መቐለ ጣቢያ ዘለዉ ተፈናቐልቲ ንምዕራባውያን ጋዜጠኛታት ዘዘርቡ ዓሰርተ ሰባት ክመርፁ ተነገርዎም ኔሩ። እቶም ተዛረብቲ ድርቂን ጥሜትን ንመንደራቶም ክመይ ከም ዝገበርዎን ካብ ሰፈራ ወፃኢ ካሊእ ድሌት ከም ዘይብሎምን ክናገሩ እዮም ዝተነግረም።” ካሊእ ትግራዊይ፤ ሃይለይ ክለላ፤ ከም ዝበሉ ከዓ “ቀይሕ መስቀል ኣብ ልዕሊኡ ብዝተሰኣለ ፃዕዳ መኪና” ጌሮም ኣብ ዝመፁ ፀዓዱ ፊት ንፊት ንሱን ካልኦት ሸውዓተን ኮይኖም ነቶም ካድረታት ናብ ሰፈራ ምኽድ ከም ዘይደለዩ ነገሮምዎም። እቶም ካድረታት “ምግቢ ክንህበኩም ኢና ... ናብ ቁሽትኩም እውን ክንመልሰኩም ኢና” ኢሎም ቃል ኣቲዮምሎም። ግና እቶም ፀዓዱ ምስ ኸዱ ንሱን እቶም ካልኦትን ናብ ቤት ማእሰርቲ ተደርቢዮም መውቃዕቲ ወሪድዎም፤ ኣነ “ደም ክሳብ ዘምልሰኒ” ተደብዲበ ኢሉ።

ቃለ ምሕትት ዝተገበረሉም ኩሎም ሰባት ናብ ሰፈራ ኣብ ዝውሰዱሉ ግዜ ይሞቱ ኔሮም፤ 60 ሚእታዊ ዝኾኑ ሰባት ከሞቱ ከም ዝረኣዩ ተዛሪቦም። ክለይ ዝሰርሐ ግምት ቁፅሪ መውትቲ ዝተማለኸን ካብቲ ምርምሩ እቲ ኣዚዩ ኣካታዓይ ክፋል ኔሩ።

እቶም ሰደተኛታት ዝሓበርዎ መጠን ብርኪ ሞት 33 ሞት ካብ 10,000 ሰብ ጀሚሩ ክሳብ 270 ሞት ካብ 10,000 ሰብ ይበፅሖ። እቶም መፅቓቢ ጣቢያታት ንዓቕመ ኣዳም ብዝበፅሑ ሰባት ዝተመልኡ ምኽኖም ኣብ ግምት እንትኣትው እዚኣቶም ብርኪታት ሓደጋ ሞት ኣዚዮም ላዕሊዎት ይኾኑ። ከምዚ ዝኣመሰሉ ቁፅሪታት ብተደጋጋሚ ኣብ ዝተፈላለዩ ቦታታት ብዘለገዉ ዝተፈላለዩ ሰደተኛታት ዝተሓበሩ እዮም። ብተወሳኺ እዚ ዝተዘርበ ነንዓርሶም ብዘይፋለጡ ዝተፈላለዩ ሰባት እዩ። እቶም ሰፈራ ክኾዱ ዝተገብሩ ሰባት ገሊኦም ሕፅረት ተመጣጣኒ ምግብ ዘለዎም ከም ዝኾኑ ኣየጠራዋርኝ፤ ውፅኢት እናቕነሰ ዝመፀ መፋረያይነት ሕርሻ ቕሽቶም እዩ፤ ኮይኑ ግና ንሰፈራ ተባሂሎም ክሳብ ዝተሓከ ሞኚት ዘየጥቀሩም ዝነበሩ እዮም። ... እቶም ሰፈርቲ ናብ ናይ ሰፈራ ጣቢያ ቅድሚ ምብፅሖም ኣሰታት ክሳብ ወርሒ ንዝፅጋፅ ግዜ ኣዚዩ ቁሩብ ዝበሃል መጠን ምግብ ኔሩ ይወሃቦም ዝነበረ። ኣብ ሰፈራ ምስ በፅሑ ከዓ ብመዓልቲ ን11 ሰዓታትን ብስሙን ንሽዱሽተ መዓልቲን ፈረቓን ክሰርሑ ይግበሩ ኔሮም። ... መብዛሕቲኦም ሰፈርቲ ኣብ ሰጣሕ ሜዳ ደቂሶም ክሓድሩ ይግበሩ ኔሮም። ... ኣብ መወዳእታ እቶም ሰፈርቲ ዓቕሚ ምክልኻል ዘየማሰበሉም (ዘይተላመድዎም) ዝተፈላለዩ ዓይነት ሕማማት ክህልገዉ እዮም። ...

እዞም ኣሃዛት ኣብ ሰኔ 1985 ካብ ዝሰፈሩ 400,000 ሰባት ክሳብ ሕዚ ክንደየኦም ብሂወት ይህልገዉ ዝብል ሕቶ ክለዓል ይገብሩ። ብጣዕሚ ቁጡብነት ዘለዎ መጠን ብርኪ ሞት (33 ሰብ ካብ 10,000 ብመዓልቲ) ዝብል እንተጠቁምና ብፍርቂ ቀኒሰና መሊሰና ደገምና ብፍርቂ እንተቐኒሰና (ማለት እውን 75 ሚእታዊ ነኪና) እንረኽቦ ቁፅሪ መውትቲ ካብዞም ዝሰፈሩ ሰባት ክሳብ ሓምለ 1985 ሞራሕ ካብ 50,000 ክሳብ 100,000 ሰባት ሞቶም ኣለገ።

“ካብ 50,000 ክሳብ 100,000” ዝብል ኣሃዝ መውትቲ ኣብ ካርቱምን ኣዲስ ኣበባን ዘለገ ማሕበረሰባት ክወዓውው ጌርዎም እዩ። እዚ ብርኪ ሞት እቲ

ጥሜት ጫፍ በዓረብ አብ ዝነበረሉ ግዜ አብ ምብራቕ ሱዳን ተመዝጊቡ ካብ ዝነበረ ሞት ሰደተኛታት፤ አብዚ ዝሞቱ ኢትዮጵያውያን [መብዛሕቲኦም ተጋሩ] ከዓ ህፃውንትን ብዕድመ ዝደፍኡን ሰባት ኔሮም - ኣዚዩ ዝለዓለ ቁፅሪ ኔሩ፤ አብ ሰፈራ ጣቢያታት ከዓ ህፃንቲን ብዕድመ ዝደፍኡን ሰባት ኣይነበርዎምን። አብ ኣዲስ ኣበባ ዝነበረ ናይ ኣይሪሽ ተራድኦ ጉጅለ ዝኾነ *ኮንሰርን* ሓላፊ ፋዘር ጃክ ፊኑኬን ኣነ አብ ምል ሰትሪት ጆርናል ብዛዕባ ፀብዓብ ካልቸራል ሰርቫቤሻል ኣመልከኪተ መጠን መወትቲ ዝፀሓፍከዎ ኣንቢቦም ኣብ ዕለት 19 ጥቅምቲ 1985 አብ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ዋና ቤት ፅሕፈት ንዝተኣከቡሉ ስድዓ ናይ ወፃኢ ተራድኦ ሰራሕተኛታት “ኣንቢቦና እየ፤ ኣይኣምንን” ኢሎምዎም ኔሮም። ፊኑኬን ከም ዝበሎ ንሱን ካልኦት ኣባላት ኮንሰርን ሰፈራ ጣቢያታት አብ ዝጎብኑዩሉ ግዜ ከምዚ ዝበለ ዘርዕድ ተግባር ይፍፀም ምንባሩ ዘርኢ ምልክት ከም ዘይረኣዩ ተዛሪቡ። ኮይኑ ግና ቅድሚሂ ሓደ ወርሒ ብውልቂ አብ ሆቴል ሂልተን ምዕራባውያን ዲፕሎማትን ገለ ሰራሕተኛታት ተራድኦ ትካላትን አብ ዝተኣከቡሉ ግዜ ፊኑኬን ካሊእ ነገር ተዛሪቡ ኔሩ፤ ፍርቂ ሚሊዮን ዝፅግዑ ሰባት “ብዘሰካሕክሕ ኩነታት” ይመዛበሉ ከም ዘለዉ። ንሰፈራ ካብ ዝወዓሉ ሰብዓን ሸውዓተን ቦታታት ክልተ ወይ ሰለስተ ጥራሕ ኔሮም ዝተዓወቱ ኢሉ። ፊኑኬን 29 ሓምለ 1985 ናብ ዋና ቤት ፅሕፈቲ አብ ዝለኣኹ ደብዳቤ ካብቶም ሰፈርቲ 25 ሚእታዊ - ወይ ከዓ 125,000 ሰባት - ከም ዝሞቱ ምግማት ጌጋ ከም ዘይህልዎ ፅሒፉ ኔሩ።

ፊኑኬን ሓሳቡ ምቕያሩ፤ ብነፃነት ብወገን ኢትዮጵያ ኮይኑ ካልቸራል ሰርቫቤሻል ዝበፅሖ ሓቂ ኣረጋጊፁ እናሃለወ ብፅላዊ መድረኽ በዓል መዚታት ኢትዮጵያ አብ ዘለዉሉ ግዜ እንትኸውን ግና ኩሉ ዝበሎ፤ 3 ሕዳር 1985 አብ *ሳንደይ ታይምስ* (ሎንደን) ደሲድ ብለንዲ ከም ዝፀብፀቦ፤ ጠሊምዎ እዩ። አብቲ እዋን ናይቲ ጋዜጣ ጉዳያት ወፃኢ ዋና ፀብዓቢ ዝነበረ ብለንዲ፤ አብ ኣዲስ ኣበባ ንዝርከብ ናይ ባንድ ኤይድ ዋና መተሓባበራይ ንዝነበረ ብራዘር ኦጉስተስ ኦኪፍ ብዛዕባ ዝለዓሉ ዘለዉ ምግርጫው ዘረባታት እንትሓቶ፤ “እቲ ናይ ውልቂ ምይያጥ እዩ ዝነበረ [ፊኑኬን ምስ ኣምባሳደራት ዝገበሮ ምይያጥ]። ብዛዕብኡ ክዛረብ ኣይኽእልን። እቲ ፕሬስ ኣብዚ ብዙሕ ጉድኣት የብፅሕ ኣሎ እዩ። ሰፈራ ብዝምልከት ፀገማት ሰሚዐ ኣይፈልጥን” ኢሉ መለሰሉ።

ንቡር ኣካይዳ ኔሩ፡ ብውሽጢ ካልቸራል ሰርቫቤሻልን በርሊነር ሚሽነወርክ ዝገበርዎ መፅናዕቲ ምድጋፍ፤ ብፅላ. እንትኸውን ግና ምውጋዝ። ንኣብነት ቀይሕ መስቀል አብ

ሐጋይ 1985 ኣብ ሰፈራ መፅናዕቲ ጌሩ ኔሩ፤ በዚ እውን መፅናዕቲ ክለይ ዝበፅሐሉም ብዙሓት ሓቅታት ዘረጋገፀ ኔሩ፤ መጠን ብርኪ ሞት እውን ሓዊሱ። እዚ ፀብፃብ ግና ብሚስጥራዊነት ክፀንሕ ተጌሩ። (ብዝገርም መልክዑ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሉ ኢምባሲ ካናዳ ብሰፈራ ካብ ልቡ ይኣምን ኔሩ፤ ዋላ ኣብ ውልቃዊ ናይ ውሽጢ ዘተታት እውን። ሓደ ካናዳዊ ዲፕሎማት ምዕራባዊ ዓለም ኣብቲ መደብ ሰፈራ ብገፊሑ ኢዱ ክእትው ከም ዘለዎ እውን ነገሩኒ ኔሩ፤ ምእንታን “ኣብዚ ፅዕንቶ ክህልወና።” ኣብ ሱዳን ንዝረኹብክዎ ካለእ በዓል መዚ ካናዳ፤ ሃገሩ ነዚ መደብ ሰፈራ ብዝተፈለለዩ ኤጀንሲታት ገንዘብ ፈሰስ ብምግባር ትሕግዝ ከም ዘላ እንትነግሮ ናብ ሕርቃን ኣቲዩ ሕ.መ ኣብ ሳልሳይ ዓለም ትፍፅሞም ዘላ ገበናት ጥሕስት ሰብኣዊ መሰላት ክዝርዝረላይ ጀሚሩ። ኣብቲ ግዜ እቲ ሕ.መን ካናዳን ኣብ ኢትዮጵያ ከም ዝሓዘኑ ቅዋም ፍልልይ ክህልዎም ዝኸሉ ክልተ ዓድታት ኣይፈልጥን። ኣብ ሕ.መ ጉዳያት ወፃኢን መማኸርቲ ብሄራዊ ደህንነትን ዘለዉ በዓል መዚታት ካናዳ ነቲ ሰፈራ ብዝምልከት ትምርሓሉ ፖሊሲ ኣምሪሮም ይቃወም ኔሮም። ኣብ ኣዲስ ኣበባ እዚኦም ክልቲኦም ኢምባሲታት ተፃራሪ ዝኾኑ ኣረኣእያታት ወክልቲ ኔሮም። ገለ ዝረኹብክዎም ካናዳውያን - እንተወሓደ ንኢትዮጵያ ብዝምልከት - ካብ ሕ.መ ኣዚዩ ዝተፈለየ ፖሊሲ ከም ዘለዎም ክረድኡ ቆሪቦም ዝተልዓሉ ዓይነት እዮም ኔሮም። እዚ ፖሊሲ ኣብ ካናዳ ኣብ ባዕላ ይውቀስ ኔሩ። እቲ ሃንደበታዊ ግዜ ጥሜት ካብ ዘርኣዮም ዘይልሙድ ክዋነታት እዚ እቲ ሓደ ኔሩ።)

ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሉ ማሕበረሰብ ተራድኦ ጃጃዊነቱ ድሕሪ ቁሩብ ኣዋርሕ ኣቢሉ ኣብ ታህሳስ 1985 እቲ ዘይተርፍ እንትመፅእ - ካብቲ ማሕበረሰብ እቲ ሓደ ዝኾነ ሰፈራ ዘስዕቦ መስካሕካሓይ ውፅኢት ብዕሊ ኣብ ዝገልፀሉ ግዜ - ተጋሂዱ እዩ። መዲሲን ሳን ፍሮቲየር (ዶብ ዘይዓግቶም ሓኻይም) “Mass Deportation in Ethiopia” (“ጅምላ ጥረዛ ኣብ ኢትዮጵያ”) ዝብል ፀብፃብ ኣሕቲሙ። ኣብዚ ፀብፃብ ክሳብ 20 ሚእታዊ ብርኪ ሞት ከምዘሉን ኣብ መደብ ሰፈራ ክሳብ 300,000 ሰባት ክሞቱ ከም ዝኸእሉ ዕላዊ ጌሩ፤ ካብዚኦም ውሽጢ እቶም 100,000 ሞይቶም ዘለዉ እዮም። እቲ ፀብፃብ “እቲ ዝኸፍኦ ዝዚፍ ጥሕስት ሰብኣዊ መሰላት ብናይ ወፃኢ ፈሰስ ገንዘብን ውሕብቶን ዓለም ለኻዊ ማሕበረሰብ ይፍፀም ኣሉ” ይብል። እዚ ናይ ፈረንሳይ ጉጅለ ከይፀንሐ ካብ ኢትዮጵያ ተሰጉጉ ክወፅእ ተጌሩ፤ እቲ ዝተረፈ ማሕበረሰብ ረድኤት እቲ ጉጅለ ኣብ ክንዲ ኣብ ሰራሕቲ

ተራድኦ ትኹረት ዝገብር ናብ “ፖለቲካ” ኢዱ ኣእቲዩ ኢሎም ወቕሶምዎ። ንቲ ናይ ጉጅለ ፈረንሳይ ናይ ክሕደት ሰዕማ ዝሰዓሞ ሕቡራት ሃገራት ኔሩ፤ ሕቡራት ሃገራት እዚ ናይ ፈረንሳይ ጉጅለ ብዛዕባ ሰፈራ ክምዘ ዝመሰለ ክሲ ዝፍፅም ዘሎ ብሕታዊ ጉጅለ ስለዝኾነ ዝበሎ ነገር ብቁም ነገር ክውሰድ ኣይኽእልን ኢሉ።

ሕቡራት ሃገራት ዝሃቡ ቃል ኣብ 30 ጥሪ 1986 ኣብ ቢቢሲ ዝተፈነወ እንትኾን እዚ እቲ ናይ ተራድኦ ማሕበረሰብ ምስ ማርክሲስታዊ መንግስቲ ዘለዎ ናይ ሰራሕ ትእስር ሕልኻላኽ ክፈጥረሉ ንዝኽእሉ ዘየሕጉሱ ሓቅታት ከይርእን ከይሰምዕን ዓይኑን እዝኑን ከም ዝሕዝ መርኣያ ኔሩ፤ ዋላ እዞም ሓቅታት ብቐሊሉ ክርከቡ ዝከኣሉ ሓቅታት ምዃናም ለውጢ ኣይነበሮን። ሰራሕተኛታት ተራድኦ ኣብ ኮረም ሽዱሽተ ሚእቲ ሰባት ናብ መኻይን ብዕጡቓት ብበትሪን ሓለንጋን እናተወቐቡ እንትፀፃኑ ሪኦም ኔሮም። ኣብ ዒሰራን ኣርባዕተን ሰዓታት ውሽጢ ቀፀልቲ ክንኾን ኢና ኢሎም ዝፈርሑ ሓረስቶት ነቲ ኣብ ወሎ ክፍለ ሃገር ዝርከብ ናይ ኮረም⁴⁵ ጣቢያ ገዲፎም ሃዲሞም። ተራድኦ ሰራሕተኛታ ብተወሳኺ እቶም ሰብኡት ካብቲ ጣቢያ ስለዘምለሱ ከም መቐዓዕቲ ደቂ ኣንስትዮን ህፃናትን ብምንግስቲ ምግብ ይኽልኡ ከም ዝነበሩ ይፈልጡ ኔሮም። ሰባት ንሰፈራ ምእንታን ክቐበሉ ኣብ ወሎ ብኣሸሓት ዝቐዕሩ ኣንስትዮን ህፃውንቲን ካብ ናይ ፅዑቕ መደብ ኣመጋግባ ክንፀሉ ይግበሩሉ ዝነበረ ኣግባብ እውን ሚስጥር ኣይነበረን።

ኣብ መእተዊ 1986 ዶብ ዘይዓግቶም ሓኻይም ነቲ ዛዕባ ህዝቢ ሕ.መ ክፋረጽም ዕላዊ ጌሮምለ፤ ሕ.መ መብዛሕቲኡ ሓገዝ ትገብር ዝነበረት ሃገር ትኹን እምበር እዚ ዛዕባ ግና ህዝቢ ዝግባእ ኣቓልቦ ኣይሃቦን ኔሩ። ኣብ ዋሽግተን ንጋዜጠኛታት ዝሃብዎ መግለፂ ሰዒቡ ኣብ ኒው ዮርክ ታይምስ ናይ ቅድሚት ገፅ ሽፋን ክረኽቡ ዘኽእሉም እንትኾነውን ኣብ ካልኦት ወሰንቲ ጋዜጣታት እውን ኣብ ኤዲቶሪያል መልእኽቲ ክፅርሑ ጌርዎም ኔሩ። እዚ ዘቃልሕዎ ታሪኽ ግና፤ እቶም ሰፈርቲ በደል እንትበፅሑም ዘርእ ምስሊ (ቪዲዮ) ስለዘየለ፤ ኣብ ኣውራ ቴሌቪዥን ጣቢያታት ናይ ምሽት ትንታነ ዜና ቦታ ክረክብ ኣይከኣለን። ብተወሳኺ ኣብዚ ግዜ እዚ ናይ ቻለንጀር ሓደጋ⁴⁶ ዘጋጠመሉ ግዜ እዩ ዝነበረ። ስለዝኾነ እቶም ሓኻይም ጉጅለ ዘቃልሕዎ

⁴⁵ ኮረም እውን ብናይ ቐደም ብሄራዊ ዕብላላ ኣብ ዝነበረሉ ኣገዛዝእ ምስ ወሎ ተኻሊላ ስለዝነበረት እዩ ወሎ ክፍለ ሃገር ዝበላ።

⁴⁶ ኣብ 29 ጥሪ 1986 ናብ ህዋ ትስደድ ዝነበረት ናይ ናሳ መንኮራዥር ዘጋጠመ ሓደጋ እዩ።

ታሪኽ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ዝነበሮ ፅዕንቶ ትሑት ነሩ። ኣብ ዋሽንግተን ዝነበረ ሓደ ጉዳይ ሰደተኛታት ዝምልከቶ በዓል መዚ ከም ዝገለፀለይ “ዓበይቲ ካብ ዝበሃሉ ፀሓፍቲ ናይ *ዘ ሆል ሰትሪት ጆርናል* ዝኾነት ሱዊን ጋርመንት ጥራሕ ኔራ ኣብዚ ጉዳይ ዝፀሓፈትሉ፤ ሰለዚ ኩሉ ሰብ እዚ ዛዕባ እዚ ናይ የማናይ-ዘመማት ዝኾኑ ሰባት ዛዕባ ጥራሕ ንሩ እዩ ዝወሰዶ።” ናይቶም ሓኻይም ፅዕንቶ ውሱን ይኹን እምበር ካብ ናይ ካልቶራል ሰርቫይቫል ግና ዝሓሸ ፅዕንቶ ኔርዎም። እዚ ብሓደ ገፁ ዘሕዝን ኔሩ ምኽንያቱ እቶም ሓኻይም ዘቕረብዎ መፅናዕቲ ከምቲ መረበቱ ኣብ ሃርቫርድ ዝገበረ ካልቶራል ሰርቫይቫል ዝሰርሐ መፅናዕቲ ምሁራዊ መለክዒ ዝሓለወ ዘይኮነስ ደገፍቲ እቲ ሰፈራ ንዝህልዎም ወቐሳ ቀሊል ዒላማ ኮይንሎም ነሩ። ናይ ሰፈራ ክትዕ ኣብ 1986 ኣብ ዙሪያ እቶም ጉጅለ ሓኻይም ክኾን ስለዝጀመረ ብዙሓት እቲ ኣሎ ዝተብሃለ ጥሕስት ሰብኣዊ መሰላት ምግናን ዝተመልኦ እዩ ኢሎም ክሓስቡ ጌርዎም። መብዛሕቲኦም ተዓዘብቲ እቱ ናይ ፈረንሳይ ዶካትር ፀብዓብ ናይ ክለይ ጉጅለ መጀመርታ ጋህዲ ዘውፅኦን ደሓር እናዓበዩ ይመፁ ዝነበሩ መረእታታት ሓደ ኣካል ከም ዝኾነ ኣየስተውዓሉን። እቶም ኣብዚ ግዜ እዚ ካብ ቀርኒ ኣፍሪካ ንሓዕሊ ብደቡብ ኣፍሪካ ኣቓልቦኦም ተታሒዞም ዝነበሩ ዕለታዊ ሚዲያታት ነቶም መረዳእታታት ኣንፈት ኣትሒዞም ክቕርቡ ኮነ ነቲ ዛዕባ ተወሳኺ ከምርምሩ ዝገበርዎ ነገር ኣይነበረን። ናይ *ዘ ሆል ሰትሪት ጆርናል* ገፅታት ኤዲቶሪያል ኣብዚ ዝሕወሱ ኣይነበሩን፤ ግና ከዓ ልክዕ ከም ኩሎም ገፃት ውልቃዊ ምልክታታት ምስ ጥረ ዜናታት ማዕረ ተኣማንነት ኣይነበሮን፤ ኣብ ርእሲ እዚ ዓቃባይነቱ (ኮንዘርቫቲቭነቱ) ብሓሕሶሓት (ሊበራላት) ብዙሕ ግዜ ዘይኣምንዎ ጌርዎ ነሩ። ኣብ መእተዊ መጋቢት 1986 ግና፤ ካብ *ዋሽንግተን ፖስት* ብሌይን ሃርደንን ካብ *ሎስ ኣንጀለስ ታይምስ* ቻርለስ ፓወርስ ናብ ዳማዚን መፅቐቢ ሰደተኛታት ብፅሒት ምስ ገበሩ፤ ነቲ ዝነበረ መሰናኸል ምሕላፍ ተኻኢሉ።

መፅናዕቲ ካልቶራል ሰርቫይቫል ቃለ ምሕትት ዝገበረሎም ሰደተኛታት ኣብ 1985 ንኣዋርሕ ኣብ ዳማዚን ፀኒሖም ኔሮም፤ ነዞም ሰደተኛታት ግና ቃለ ምሕትት ክገብሩሎም ዝደለዩ ሚዲያታት ኣዚኦም ውሑዳት ኔሮም። ዋላ ናይ ክለይን ሆልኮምብን ፀብዓብ ድሕሪ ምሕታሙ ጋዜጠኛታት ኣደዳ ዝኾኑ ወገናት ኣደላሊዮም ንዓርሳቶም ካብ ኣንደበቶም ታሪኽም ንምስማዕ ካብ ምፍታን ኣብቲ ማሕበረሰብ ተራድኦ ዝነበረ ተጠራጣራይ ኣካይዳ ምቅላሕ ቀዲሎምሉ ኔሮም። ሃርደን ነዚ ክገብር

ኔሩ ዝተጉዓዘ፤ ነዓይ ከም ዘብራሕረሀለይ ግና፤ “መላእ ክፍለ ዓለም ኣነ እየ ዝሸፍና፤ ኣብ ኢትዮጵያን ሱዳንን ንኣዋርሕ ዋንሒት ጌረ ልክዕ ብዛዕባ ዳማዚን እንትሰምዕ ናብ ምዕራብ ኣፍሪካ ዕማም ተዋሂብኒ ክኸድ ኔሩኒ።” ሃርደን ናብ ሱዳን ከምለሰ ኣብ ዝኸእለሉ ግዜ እቶም ሰደተኛታት ናብ ካልኦት ቦታታት ተብቲናም ፀኒሐምዎ፤ ኮይኑ ግና ካልኦት ሓደ ሸሕ ዝበፀሑ ሰባት ክብ ኢትዮጵያ ተሰዲዶም ምብፅሖም ኔሮም፤ እዚኦም ሰባት ከዓ ቀዲሞም ዝወፁን እኒ ከለይ፣ ኒግልን ሆልኮምብን ክሓትዎም ክብ ዝኸኣሉ ሰባት ንላዕሊ ዝኸፍኦ ስቅያት ዘሕለፉ ኔሮም። ሃርደን ብዕለት 11 መጋቢት 1986 ኣብ ኢንተርናሽናል ሄራልድ ትሪቢዩን ኣብ ዝወፀ ፅሑፋ ከም ዘስፈሮ፡

ናይዛ ንእስቲ ኢትዮጵያዊት ኣዶ ዘሕዝን ጉዕዞ መኸራ (ኦደሲ) ዝጀመረ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ ሰፊራ ምግብ ክህበኩም እየ ኢሉ ናይ ሕሾት ቃል ኣብ ዝኣተወሉም ግዜ እዩ። ...

ኣብ መንገዲ ብወተሃደራት ኢትዮጵያ ተገዲዳ ክልተ ደቃ ክትገድፎም ተጌሩ። ሰብኣዩ ኣብ ዝተጨናነቐ መተሓላለፊ ጣቢያ ብሕማም እንትመውት ከም ዝረኣየት ትናገር። ክብ ኢትዮጵያ ምስ ሃደመት ብናይ ሱዳን ዓማፅያን ተዋጋእቲ ተዘሪፋ፣ ተደብዲባ፣ ተደፊራን ባርያ ጌሮም ሒዞምዋ ከም ዝነበሩን ትናገር።

እቶም ዓመፅቲ መንግስቲ ኢትዮጵያ ዝድግፎም ሰራዊት ሓርነት ህዝቢታት ሱዳን (Sudanese People's Liberation Army (SPLA)) እዮም፤ ምስ መንግስቲ ሱዳን ኣብ ኩናት ዘለዉ እንትኾኑ ኣብ ደቡባዊ ምብራቕ ዶብ ሱዳን ዘለዉ ጫካታት ኣብ ትሕቲ ቁፅፅሮም እዮም። ክብ ሰፊራ ጣቢያታት ዘምልጡ ሰባት ኣብ ኢድ እዚኣቶም ዓመፅቲ ይወድቁ፤ ልክዕ ናይ ሺየትናም ናይ ጀልባ ሰባት ኣብ ኢድ ሸፋቱ ባሕሪ ይወድቅዎ ከም ዝነበሩ። ኣብ ካርቱም ዝዓረፉ ናይ ተራድኦ ትካለት ሰራሕተኛታት ብዝኣኩብዎ ቃለ ምሕትት መሰረት ክብ ሰፊራ ዘምለጣ ብኣማኢት ዝቐፀራ ተጋሩ ደቂ ኣንስትዮን ህፃናትን ኣብ መቐሕ ደባይ ተዋጋእቲ ደቡብ ሱዳን ይኣትዉ። እተን ደቂ ኣንስትዮን ህፃናት ኣዋልድን ብተደጋጋሚ ዝድፈራ እንትኾና እቶም ኣወዳት ህፃናት ከዓ ተዋጋእቲ ክኾኑ የገድድዎም ኔሮም።

ሃርደን ኣብ ፅሑፉ ነዚ ዝሰዕብ ነጥቢ የብርህ፤ “ኣብዚ ዝንገሩ ታሪኻት ... ክብ ናይ ደገ ሰባት ዝመፁ ኣይኮኑን፤ ኣብ ዝተፈላለዩ 13 ቃለ ምሕትታት ተመሳሰሊ ታሪኽ

ካብ ዝተዛረቡ ሓረስቶት ዝመፁ እዮም።” ንሱን ፓወርስን ኣብ ዳማዚን ሓደሽቲ ዝመፁ ሓረስቶት ቃለ ምሕትት እናገበሩ ክልተ መዓልቲታት ኣሕሊፎም እዮም፤ ክልቲኦም ሪፖርተራት ከዓ ልክዕ ክለይ ከም ዝረኽቦም ዓይነት ሓበሬታታት እዮም ረኺቦም። ኣብ ናይ ካርቱም ሆቴል ሂልተን፤ ሃርደን ከም ዝነገረኒ፤ ዋላ ብዛዕባ ፀብዓብ ካልቶራል ሰርቫይሻል ናይ ዓርሱ ቁጥብነት እንተሃለዎ፤ ኣብ ዳማዚን ንናይ ክለይ ምርምር መሰረታዊ መትከላት ዝፃባእ ዋላ ሓንቲ ነገር ኣይረኽበን። ኣብ ኢትዮጵያ ብዛዕባ ዘሎ ዝዚፍ ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላት ከዓ፤ “ኣብኡ ናይማን ተተግቢሩ እዩ” ኢሉ።

ናይ ሃርደን ፀብዓብ ድሕሪ ቁሩብ መዓልቲታት ኣብ *ዘ ዋሽንግተን ፖስት* ልቢ ዝትንክፍ ኤዲቶሪያል ክፀሓፍ ጌሩ፤ ካብዚ ዝሓለፈ ግና ዝኾነ ኣይነበረን። እቶም ቴሌቪዥናት ከምቲ ልመድ ብኻሊእ ዛዕባ ተፀሚዶም ኔሮም። እቲ ካብ ኩሉ ዝርብሽ ኮይኑ ዝረኽብከዎ ግና ኣብ 1985 ወይ 1986 ዋላ ሓደ ግዜ እውን *ዘ ኒው ዮርክ ታይምስ* ናብ ዳማዚን ሪፖርተር ዘይምስዳዱ ኔሩ። ክሊፎርድ መይ ኮነ ኣብ ናይሮቢ መረበታ ዝገበረት ሺሊ ሩል፤ ዋላ ካብ ናይ ታይምስ ናይ ካይሮ ቤት ፅሕፈት ናብኡ ዝኸደ ፍፁም ኣይነበረን። ዋላ እቶም ብሉፃት ጋዜጣታት ታሪኽ ዝተብሃለ ኩሉ ሽፋን ክህብዎ ኣይንፅበዩን፤ ኣብ ዳማዚን ዝነበሩ ሰደተኛታት ግና ብዛዕባ ሰፈራ ተላዒሉ ኣብ ዝነበረ ውጥጥ ኣብ ማእኸሉ ዝርከቡ እዮም ዝነበሩ፤ ንኣዋርሕ ከዓ ጋዜጠኛታት ክረኽብዎም ይኽእሉ ኔሮም። ታይምስ ብዛዕባ ሰፈራ ኣሸሞንሚኦ ፅሒፋ ኔሩ፤ ብዛዕብኡ ኣብቲ ማሕበረሰብ ተራድኦ ዝተልዓለ ውጥጥ እውን ሓበሩ ኔሩ፤ ግና እዚ ኣብ ሕ.መ ዓብዩ ቦታ ዘለዎ ዕለታዊ ሕትመት ነዚ ዛዕባ እዚ ከምርምር ኣይተልዓለን፤ ኣብ ካሊእ ቦታ ዘለዉ፤ ብፍላይ ማእኸላይ ምብራቕን ደቡብ ኣፍሪካን፤ ካብዚ ዝቐለሉ ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላትን ጥፍኣታትን ብዝምርምረሉ ብርኪ ፅፈት ኣይረኣዮን።

ኣብ ቀውዒ 1986፤ *ዘ ዋሽንግተን ፖስት* ናይ ሃርደን ካብ ዳማዚን ዝለኣኹ ፅሑፍ ምስ ሓተመ ድሕሪ ቁሩብ ሰሙናት፤ ናይ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ሓለፊ ዝነበረ፤ ቅድሚ ቁሩብ ኣዋርሕ ክዲቡ ናብ ምዕራባዊ ዓለም ዝኸደ፤ ዳዊት ወልደጊዮርጊስ ብዕሊ ኣብ መደብ ሰፈራ “ሓይሊ ኣብ ጥቕሚ ከወፅል ኔርዎ፤ በዚ እውን ብዝሓት ዘለዎም ሰባት ከም ክፍቲ ተኣጊዶም ናብ ፅዕነት መኻይንን ነፈርቲን

እናተዕዓኑ ናብ ደቡብ ገፅ ተላኢኹም እዮም። እዚ ሰራሕቲ ብምሉኡ ቦቲ ናይ ሰራሕተኛታት ፓርቲን ካድሬታቱን ዝተተግበረ ነፍሩ ክብል ቃሉ ክህብ ክኢሉ እዩ። እዚ ዳዊት እዚ ማለት እቲ ሓደጋ ሞጫት ጫፍ በዓሉ ኣብ ዝነበረሉ ግዜ ንመደባት ሰፈራ ደገፋ ይክራኸር ዝነበረ እዩ። መደብ ሰፈራ ብዝምልከት ኣወንታዊ ምስሊ ዘቕርቡ ዝነበሩ ሚዲያታት ናቱን ብድሕሪኡ ዝኸደፀን ዋና ሓጋዚኡ ብርሃኔ ደፊሳ ዘረባታት እናጠቐሱ ኔሮም ይፅብፅቡ ዝነበሩ።

ዳዊት ቅድሚ ሕዚ ንጋዜጠኛታት ይነግሮም ዝነበሩ ነገራት ምንፃግ ኣብ ዝጀምረሉ ግዜ፤ መንግስቲ ኢትዮጵያ እስካብ ታሕሳስ 1985፤ 552,000 ሓረስቶት ከም ዘስፈረ ኣፍሊጡ። ኮይኑ ግና ቅድሚኡ ኣብ ዝነበረ እዋን ሓጋይ፤ መንግስቲ እስካብ ግንቦት 1985፤ 547,000 ሓረስቶት ከም ዘስፈረ ኣፍሊጡ ነፍሩ። ክለይ ከምዚ ክብል ይሓትት፡ እቶም ኣብ መወዳእታ ቁሩባት ኣዋርሕ 1985 ብርግፀኝነት ዝተንቀሳቐሱ ካብ 100,000 እስካብ 250,000 ዝበፅሑ ሰባት ናበይ ኣቲዮም?" ነዚ ማንም መልሲ ኣይነበረን ሞራሕ ዘይኮነስ እቲ ሕቶ ከም ዘሉ ዝፈልጡ እውን ኣዚኦም ቁሩባት ኔሮም።

መደብ ሰፈራ ኣብ ሕ.መ ውሑድ ኣቓልቦ ምርካቡ ዘገርም እዩ። ከምቲ ንምርኣይ ዝኸኣልናዮ እቲ ዘሉ መረዳእታ ካብ እኹል ንላዕሊ እዩ ነፍሩ። ብደህንነት ደቡብ ኣፍሪካ ኣብ ውሽጢ ኣርበዓ ዓመታት ካብ ዝተቐተሉ ፀለሞቲ ንላዕሊ ኣብዚኦም ክልተ ዓማውቲ ውሽጢ ዘለዉ ግዝያት በዚ መደብ [ሰፈራ] ተቐቲሎም ክኾኑ ይኽእሉ እዮም። ኢትዮጵያውያን [ተጋሩ] ይቐተሉሉ ዝነበረ መንገዲ እቲ ኩሉ ብዝግባእ ዝፈልጦ ኬመር ሩዥ ኣብ መፋርቕ 1970ታት ንሚሊዮናት ካምቦዲያውያን ዝጨፍጨፈሉ ዘዘከር እዩ። ከምዚ እውን ኮይኑ ህዝቢ ሕ.መ ካብ ኩሉ ንላዕሊ ይስሕቦ ዝነበረ ኣብ ደቡብ ኣፍሪካ ይግበር ዝነበረ ሞሕሰታት ኔሩ፤ እቲ ሚዲያን ህዝቢን ግና ፖሊስ ኣብ ኢድ ቁፅፅር ዝገበርም ብኣማኢት ዝቐፀሩ ደቡብ ኮሪያውያን ተምሃሮ ዕፃ ኣብ ኢትዮጵያ ካብ ዘለዉ ብዓሰርተታት ኣሸሓት ዝቐፀሩ ኣብ ጫካ ጉላግ⁴⁷ ክጠምዩ ዝተገብሩ፤ ዝድብደቡ ዝነበሩን ክሳብ ንሞት ዝዳርጎም ክሰርሑ ይግበሩ ካብ ዝነበሩን ሓረስቶት ንላዕሊ የተሓሳስቦም።

⁴⁷ ጉላግ ኣብ ሳይቤሪ ዝርከብን ውልቀ መላኻይ ስርዓት ሶቭየት ብግዞት ይሰድም ካብ ዝነበሩ እቲ ዝኸፍኦ ግፍዒታት ይፍፀሙሉ ዝነበረን መዓሰከር እዩ።

ሀዘቢ አሜሪካ አብ አፍሪካ ብዛዕባ ዝኾነ ዘሎ ነገራት ናይ ምፍላጥ ድሌቱ እናዓበየ ኔሩ፤ ብኸልተ ምኽንያታት - ሓደ አብ ደቡብ አፍሪካ ዝነበረ ፅግግር ርስኒ ዘለዎ ሰራሕቲ ሆሊዉድ ዝመስል ዛዕባ ሚዲያ ኮይኑ፤ እቲ ካለእኚ ኢትዮጵያይ ሚሊዮናት ዝተንክፈ ኔሩ ግና ዓብዩ ምስሊ ኣይነበሮን፤ ብሰንኪ ዓይነት እቲ ፀገም፤ ንመን ክወቕሱ? ሚዲያ ክረክብ ብዝተፈቐደሉ ነገር ዝተወሰነ እዩ፤ አብ ኢትዮጵያ ከዓ ካብ መብዛሕቲኦም ቦታታት ደቡብ አፍሪካ ንላዕሊ ናብ ሰፊራ ጣቢያታት ከም ድላይኻ ምእተው ፍቕድ ኣይነበረን።

ብርቢ. እቶም ሞሕሰታ [መንግስቲ ኢትዮጵያ] ካብ ዝተውሃቦም ሽፋን ንላዕሊ ዘድልዮ ዋላ ይኹኑ እምበር “ናይ ምእታው ፈቓድ” ካብ ምርካብ ንላዕሊ እዩ ኔሩ እቲ ፀገም። ከም ዝረኣየኒ ኣብ ኣፀባፅባ ሰፈራ ዝነበረ ፀገም ምስ ሃገራዊ ዛባር ርክብ ዘይብሉ ናይ ወፃኢ ሃገር ዜና ምጻኢ ኔሩ። ምሽንያቱ ሕ.መ.፤ ዋላ ብልግስና ረድኤት እንተሃበት እውን፤ ኣብ ኢትዮጵያ ውሽጢ ፅዕንቶ ኣይነበራን - ኣስርእት ዓመት ጌራ ኣላ ፅዕንቶ እንተዘይህልዋ - ምምሕዳር ሬገን ምንም ሓላፊነት ከወሰደሉ ዘይኸለል ዘሕዝን ፍፃሜ (ትራጀዲ) ኔሩ። ንዝተወሰኑ ተራድኦ ትካላት ብውልቀ ሰባት ዝገበር ዝነበረ ሓገዝ፤ ልክዕ ብመንግስታት ካልኦት ሃገራት ይገበር ከም ዝነበረ ሓገዝ፤ ብተዘዋዋሪ ነቲ መደብ ሰፈራ ዝድግፍ ይኹን እምበር፤ ዩኤስኤይድ ግና ወትሮ ዝገብሮ ዝነበረ ደገፍ ምስቲ መደብ ሰፈራ ርክብ ናብ ዘይብሉም ንጥፈታት ተራድኦ ከም

149

ዝኸኸኸ ዩረጋግፅ ነሩ። ስለዝኾነ ነቲ ምምሕዳር ንምውቃስ ዝጠቅም ነገር ካብዚ ታሪኽ ክርከብ ኣይተኸኣለን፤ ስለዝኾነ ናይቲ ሚዲያ ጭፍራዊ ስምዒት ኣብዚ ክበራበር ኣይከኣለን። ዋላ እቶም ዶክተር ፈረሳይ መግለፂ ድሕሪ ምሃቦም ጋዜጠኛታት ነዚ ርእስ ጉዳይ ኣብ እዋን መንግስታዊ መግለፂታት ኣየልዓልዎን። ኢትዮጵያ “ካብ ትሰኣን” ዓመታት ሓለፎም ኣለዉ፤ ብኢ-ሰብኣዊ ተግባራት መንግስቲ ኢትዮጵያ ዝንከኡ ዝነበሩ ጥቕምታት ሕ.መ ከዓ ኣይነበሩን። እዛ ዓዲ ዓይኒ ካሜራ ከይበፅሐ ድላዩ ነገር ክኾነላ ዝኸኸለሉ ናይ ፀልማት ዞን ኮይና ኣለ። እቶም ዝበፅሑ ዝነበሩ መቐተልቲታት ከም ኢዲ ኣሚን ወይ ሞዓመር ጋዳፊ ዝበለ ዓይኒ ካሜራ ብዝሰሕብ ሰብ፤ ወይ ከዓ ንዓርሱ “ናይ ማእኸላይ ኣፍሪካ ኢምፓየር ንጉስ” ከም ዝበለ ዜን-ቤዴል ቦካሳ ዝበለ ክንዲ እቲኣቶም ዘይተፀለለ ግና ውሩይነት ብዝረኸበ ሰብ እንተተዘፍፀመ ኔሮም እቲ ታሪኽ ካብ ተዘንጋዕነት ክድሕን ምኽኣሉ ነሩ። መንግስቱ ግና ብኸምዚ ዝኣምሰሉ ተግባራት ዕሸነት ዘይዘናጋፅ ውሕሉል ቐታላይ ነሩ፤ ስለዝኾነ ገበናቱ ንብዙሃን ዝስሕቡ ኣይኮኑን።

እቲ ሚዲያ ህዝቢ ንቕሓት ንዘይምውናኑ ብኸፋል ጥራሕ እዩ ክውቀስ ዝኸኸለ። ኣብ ምምሕዳር ሬገን ጉዳያት ሰብኣዊ መሰላትን ሰብኣዊ ሓገዛትን ዋና ፀሓፊ ዝነበረ ኢሊዮት ኣብራሙስ ከም ዝነገረኒ፤

ብወገን ጉጅለታት ተኸታዕቲ ሰብኣዊ መሰላት ጉዳይ ሰብኣዊ መሰል ቦታ ክወሃቦ ፀቕጢ ይግበር ነሩ። መንግስቲ ሕ.መ በዚ ጉዳይ መግለፂ ስለ ዝሃበ ጥራሕ ፍታሕ ኣይኸውንን። በዚ እውን ንንዊሕ እዋን ጉጅለታት ተኸታዕቲ ሰብኣዊ መሰላት ብዛዕባ ሰፈራ ኣይተዛረቡን ምኽንያቱ ብዙሓት ዲሞክራሲያዊ መንግስታት ነቲ ማርክሲስታዊ መንግስቲ ሓገዝ እናገበሩሉ ኔሮም። ፀጋማይ ዘመም ዝኾነ ተኸታዕቲ ሰብኣዊ መሰላት ነቲ መንግስቲ ንምውቃስ ድሌት ኣይነበሮምን። ስለዚ ወቐሳ መንግስቲ ኣሜሪካ ካብ ሰብኣዊነት ወፃኢ ፖለቲካዊ መሰሉ። ኣብቲ ግዜ ከዓ ኣብ ደቡብ ኣፍሪካ ኣብ ቃልሲ ዝነበርናሉ እዋን ከም ዝነበረ እውን ኣይትዘንግፅ። ከምዚ ንዓርኻ ክትሓትት ኣለካ፤ ምምሕዳር ሬገን ንመንግስቲ ኢትዮጵያ እንተዝወቅዕ ነሩ መን ክሕግዝና መን ክወቕሰና ነሩ? በዚ ውፅኢቱ ኽ ንህዝቢታት ኢትዮጵያ ዝጠቅም ክኸውን ዶ ነሩ ወይ ከዓ ሓዊ ናብ ዝነበሮ

ኣብ ኣፍሪካ ንኸተሎ ንዝነበርና ፓሊሲ ነዳዲ ምንፃፃፃ እዩ ክኸውን?
ብኸፋል እቲ ፀገም ዝነበረ እቶም ፀጋማይ ተከታዕቲ ሰብኣዊ መሰላት
ንፀጋሞት መንግስታት ኣብ ምውቃስ ልግመኛ ምንግርም እዩ።

ኣበሃህላ ኣብራምስ ርቕቕ ዝበለ፣ ብፍላጥ ዝበሃልን ዘገርምን ምግጫው ዝሓዘለ እዩ፡፡
ፈላማይ፤ ምምሕዳር ሬፐን ቦቲ መደብ ሰፊራ ዝነቐለ ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ከም
ዘጥቀሰ እዩ ኣምሴልዎ፤ መሊሱ ከዓ ብተዘዋዋሪ ከም ዘይገበረ ተዛሪቡ። ኣብ
ምምሕዳር ሬፐን ካብ ርእዮተ ዓለማዊ ድሌታት ብዝነቐለ ሹመት ካብ ዝተውሃቦም
እቲ ሓደ ዝኾነ ኣብራምስ እቲ ምምሕዳር ኣብ ኢትዮጵያ ብዛዕባ ዘሎ ጉዳይ ሰብኣዊ
መሰል ብዝምከት ንህዝቢ ኣብ ምፍላጥ ካብ ዝሰርሖ ሰራሕ ዝሓሸ ክገብር ኔርዎ ኢሉ
ከም ዝስምዖ ይጥርጥር። ንሱን ካልኦትን እቲ ምምሕዳር ነቲ ኩነታት ጠጠው ንምባል
ዝከኣሉ ኩሉ ንምግባር እንተዝመክር እቲ መደብ ሰፊራ ዓብዩ ርእስ ጉዳይ ሚዲያ
ክኾን ይኽእል ኔሩ ኢሎም ዝስመዖም ይመስለኒ።

ኣብ ርእሲ እዚ ቦቲ ንቡር እትፅበዮ ነገራት ብመልኦም ምምሕዳር ሬፓን ጌርዎም
እዩ። ክሮከርን ምክትል ፕሬዚደንት ጆርጅ ቡሽ ብዝረኽቡዎም ኣጋጣሚታት ኩሎም
ኣንፃር ሰፊራ ተዛሪቦም እዮም። ሓላፊ ዩኤስኤይድ ኤም . ፒተር ማክፈርሰን ንሰበ
ሰልጣን ኢትዮጵያ ካብ ምውቃስ ንድሕሪት ኢሉ ኣይፈልጥን። ማክፈርሰን ጉዳይ ሰፊራ
ኣውራ ኣጀንድኡ ጌርዎ ኔሩ፤ “ካብ መጀመርታኡ ብመንግስቲ ኢትዮጵያ ኣዚና
ተፀደፍና ኔርና” ኢሉኒ። ኣብ ጉዳይ ሰብኣዊ መሰላት ንኣብራምስ ዝተከኣ
(ኣብራምስ ኣሜሪካ-ለኽ ጉዳያት ሓጋዚ ዋና ፀሓፊ ኣብ ዝኾነሉ ግዜ) ሪፖርድ
ሺፍተር ብዛዕባ ጉዳይ ሰፊራ ምርመራ ምክያድ ኣውራ ኣጀንድኡ ጌርዎ። ኣብ
መወዳእታ ከዓ ኣላን ኤል . ኪስ ኣሎ፤ ኣብ ጉዳይ ዓለም ለኻዊ ውድባት ሓጋዚ ፀሓፊ
ዝኾነ፤ ፀሊም ከም ምኻኑ ካልኦት ብውሽጢ ብውልቃዊነት ዝብልዎ ዝነበሩ ነገራት
ብፅሒ ንኸዛረቡ ኣብ ፅቡቕ ቦታ ኔሩ። ኣብ 6 መጋቢት 1986 ብዛዕባ ጉዳያት
ኣፍሪካ ይምርምር ንዝነበረ ኮሚቴ ሰኔት ዝሰዕበ ኢሉ።

ዓዕዳ መንግስቲ ደቡብ ኣፍሪካ ኣንፃር ፀለምቲ ንዝገበሮ ነገራት ዝወቕሱ
ኮዮኑ ግና መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣንፃር ሀዝብታቱ ዝፋፅሞም ዘሎ ጥሕስታት
ከፃርዩ እውን ድሌት ዘይብሎም ወገናት ዘራእና ነገር ካብ ካልኦት ዘርእታት
ወይ ሕብረ ዘለዎም ሀዝቢታት ንሓዕሊ ንፀዓዱ እንትኸውን ሓፍ ዝበለ

*መለክዔ ብርኪ ሰብአዊነት ከም ዘለዎም እዩ። ነዚ ርድኢት ንቃወም ኢና።
ፀለምቲ መሰሎም እንትገሃስ ዘይምግዳስ ዘርአዊነት እንተኾይኑ ፀለምቲ
መንግስታት እውን ነዘም መሰላት እንትኸልኡ ግዘ ዘይምግዳስ ዘርአዊነት
ይኸውን።*

በዚ በለ በቲ እቲ ኣብ መላእ ዓለም ንኮሚኒዝም ምቅላስ ስልታዊ ተእዛዝ ዘይኮነስ ሞራላዊ እውን ከም ዝኾነ ንምምልኻት ንዝደሊ ዝነበረ ፕሬዚደንት ኣዚዩ ከምቐው ተጌሩ ዝተሰርሐሉ ዛዕባ እንተሃለዩ እዚ ዛዕባ ሰፈራ ነሩ። ኣብዚ ምክሓድ ብዘይከኣል መንገዲ ማርክሲስታዊ መንግስቲ ሳልሳይ ዓለም ካብ ዝኾነ ይኹን የማናይ ዘመም መንግስቲ፤ ብፋላይ ካብዘም ናይ ደቡብ ኣፍሪካ፤ ፊሊፒንስን ቺሊን፤ በሂሒምም ብዘይፈልጥ ብርኪ ኣብ ልዕሊ ህዝቡ ግፍዒ የወርድ ነሩ። ኣብዚ ሓንቲ ዓዲ ናብ ሶቭየት ወገን ከይዩ “እንተጠፊኣ” እንታይ ከም ዝስዕብ መርኣያ ነሩ። ንዶክትሪን ፊን ሰፈራ ውሕሉል ዝኾነ ሞራላዊ መሳርሒ ዝህብ ነሩ። ግና ፕሬዚደንት ፊን ብዛዕባ እዚ መዓዘ እዩ ዝተዛረበሉ? ሓደ ወይ ከልተ ግዘ ተዛረብሉ ይኹን። ከምዚ እንተጌሩ ኣብ ኢትዮጵያ ኣድሂቡ ዝመራመር በዓል ሞያ እውን ንኸዝከር ብዝኸብድ ዝሃሰሰ ውክሳ ኣልዒልዎ ማለት እዩ። ምምሕዳር ፊን ኣብ መላእ ዘመነ ፕሬዚደንትነቱ ይፀበዮ ዝነበረ ዛዕባ እንተሃለወ ሰፈራ እዩ።

ፊን እንተዘይኾነስ እንተበኣስ ቡሽ ከመይ ዘዩልዓሎ? ሓደ ናይ ጉዳያት ወፃኢ በዓል መዚ ነዚ ዛዕባ ባኣቃጫጪ መንገዲ የዘንትዎ፤ “ቡሽ ንሰፈራ ናይ ዓርሱ ዛዕባ ጌሩ ክወስዶ ነርዎ። ናይ ዓርሱ ዝኾነ ዛዕባ ዘድልዮ ሱብ እንተነበረ - ወትሮ ናይ ዓርሱ ዛዕባ ይደሊ ዝነበረ እውን እንተኾነ - ቡሽ እዩ ነሩ” ይብል። ኣብ ክሊ ኣብ ኣፍሪካ ዝገበሮ ዑደት ኣድሂቡ ኣብ ዝዛረበሉ ግዘ ቡሽ ነዚ መደብ ሰፈራ ወቂሱ ነሩ፤ ናብ ዋሽንግተን ገፅ ግና ኣየግፈሉን። እንተዝገብሮ ነሩ ግና ንዓርሱ እውን ካብ መንጎ ዓቀብቲ ንፕሬዚደንታዊ ሕፁይነቱ ዝሕግዝ፤ ካብቶም ናይ ሪፐብሊካን ፓርቲ ማእኸለዎት እውን ከይተነፀለ፤ ፍሉይ ኮይኑ ክረኣ ዝገብሮ ዛዕባ ክኾኖ ነሩ።

ገለ ሰባት ዛዕባ ሰፈራ ካብ ኣፍ ደገ ጉዳያት ወፃኢ ክሓልፍ ዘይከኣለ ቸስተር ክሮከር ዕንቅፋት ኮይኑ ስለዝነበረ እዩ ይብሉ። በዚ ኣዘራርባ መሰረት ብዛዕባ ክሮከር ተሰቢሉ መሕሳብ ናይ ደቡብ ኣፍሪካ ፖሊሲኡ እዩ ነሩ። ስርሒ ዝረኽቦ እውን ኣብ ደቡብ ኣፍሪካ ብዝነበሮ ርድኢት እዩ። ስለዝኾነ ከም ሓጋዚ ፀሓፊነቱ ዝነበሮ ኣፈፃፀማ

እውን ነዚአቶም አረአእያታቱ ከመይ ከም ዝፈፀሞም እንትረእ እዩ። ናብታ ሃገር ብዝሰጉሞ ዘሉ ፖሊሲ ዝመዖ ተባብሖታት ከይእኹሉ ካሊኦ ሕልኽላኽ ኣብ ልዕሊኡ ከምዕእ ኣይደለዩን። ስለዝኾነ ከዓ ሓደ ሓደ ተባብብቲ ከም ዝበልዎ፤ ኣብቲ እዋን ፕሬዚደንት ሬገን ኣብ ፕሪቶሪያ ንዘሉ ናይ ንኡሳን ፀዓዱ መንግስቲ ኣድልዎ ይገብር ኣሎ ተባሂሉ ኣብ ዝኸሰሰሉ ግዜ፤ ኣንፃር ፀሊም ኣፍሪካዊ መንግስቲ ሰብኣዊ መሰላት ብምጥሓስ ዋይት ሃውስ መጥቓዕቲ ክኸፍት ምግባር ኣሰኪፍዎ ኔሩ። ሓደ ኣባል ቤት ዕዮ ጉዳያት ወፃኢ ዝኾነ ነቲ ኩነታት ከምዚ ገለፁለይ፡ “ኣብ ቅድሚ ካሜራ ቴቪ ኮይንካ ኣብ ውሽጢ ወይ ዓርርተ ሓመሽተ ሰከንድ ሙሉእ ንሙሉ ብዘእምን መልክቡ ክትገልፃ እትኽእሎ ዛዕባ እንተዘይሃሊዩካ፤ ዛዕባ ዝበሃል ዮብልካን። ልዕሊ ደቡብ ኣፍሪካ ንኢትዮጵያ ኣትረርኪ ምውቃዕ ዋላ ሓደ ምስሉይነት ከምዘይብሉ ንምርእይ ካብኡ ንላዕሊ ግዜ ዝወስድ እዩ።” ኣላን ኪስ ከዓ ካብዚ እውን ይሓልፍ፡ “መንግስቲ ኢትዮጵያ ዓርርተታት ኣሽሓት ሰባት እንተወገደ ዝግድሶ የለን፤ መንግስቲ ደቡብ ኣፍሪካ ግና ንውሕ ኣብ ዝበሉ ዓመታት ውሽጢ ኣሽሓት ፀሊምቲ እንተወገዱ ነቲ ሚዲያ ዓይኑ ካብዚ ክነቅል ክትገብር ኣይከኣለካን” ይብል።

ግና ሕዚ እውን ክድገም ዘለዎ እቲ ሚዲያ ጥራሕ ወይ እውን ሰብኣዊ መሰላት ተኸታዕቲ እውን ጥራሕ ኣይኮነን ድሌት ዘይነበሮም፤ ምዕራባውያን መንግስታት እውን ድሌት ኣይነበሮምን። ኪስ ብዛዕባ ኣብ ለካቲት - መጋቢት 1986 ዝተኻየደ ኣኼባ ሕቡራት ሃገራት ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ከምዚ ይብል፡

እቶም ኣውሮፓውያን እዚ ጉዳይ እዚ ጠቓሊሉ ክርሳዕን ትሕቲ ምንፃፍ ክሹካዕን ዝደልይዎ መሲሉ ይስመዐኒ። ምርመራ ምግባር እኳ ኣይደለዩን። ... ምዕራብ ኣውሮፓውያንን (ካናዳውያንን) ብዛዕባ ሰፈራ እንትንዛረብ ደስ ኣይብሉምን ኔሮም፤ ምኽንያቱ ነፃነቶም ንቶም ብጥሜት ጅሆ ተታሒዞም ንዘለዉ ሰባት ንጎድእ መሲሉ ኔሩ ዝረኣዮም። ናህቶም ቅዋም “ናይ ምንታይ ዕግርግር እዩ? መንግስቲ ኢትዮጵያ ንህዝብታቱ ንክፍለ ዘመናት ብኸምዚ እዩ ክሕዝ ዝፀንሐ” ዝብል ከምዝነበረ ግልፂ ኮይኑ ኔሩ።

ብሓቂ እውን፤ ኣባል መማኸርቲ ብሄራዊ ደህንነት ከም ዝገለፀ፤ ሕ.መ ካብ ነፃ ፍልፍል ሓበሬታ ናይ ክለይ ሪፖርት ሓቃውነት ምስ ኣረጋገፀት፤ ዋና ፀሓፊ ጉዳያት ወፃኢ ጆርጅ ሹልዝ ኣብ ሕቡራት ሃገራት ንመንግስቲ ዘውግዝ ውሳኔ ዘሕልፍ ቅዋም

ከእትው ኢሉ ኔሩ፤ ኮይኑ ግና ኩሉም ምዕራባውያን መሓዙት ሕ.መ ነዚ ቅዋም ከም ዘይሕግዙ ምስ ኣኖለቡ ካብ ምመልካት ተዓቂቡ፤ እዞም ምዕራባውያን ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዝነበረ መደብ ተራድኦም ፀገም ከገጥሞ ኣይደለዩን ኔሮም።

እዞም ንመንግስቲ ሕ.መ፣ ካልቶራል ሰርቫይቫል፣ ዶብ ዘይዓግቶም ሓኻይም፣ በርሊነር ሚሽንወርክን ካልኦትን ዝቃወሙ ብተደጋጋሚ ዘስምዕም መካትዒ ነጥቦም ዋላ ንግዚኡ ሕዚ ዝትግበረሉ ዘሎ ኣገባብ ሕግቕ ይኹን እምበር ሰፊራ ንመጻኢ ግዝ ንዝመፅእ ሓደጋ ጥሜት መወገዲ ብሕታዊ ስጉምቲ ከም ዝኾነ ጌሮም እዩ። ከምዚ ዝበለ ቅዋም ኔሩ ብሚዲያ ንህዝቢ ዝመሓለፍ ዝነበረ፤ ልክስ ኣብ ናይ ኤቢሲ መደብ ምርገዲ ኒውስ ቱናይት ናይ ሉ ኮይፊ ፀብዓብ ከም ዝቐረበ፤ ካልኦት ጋዜጠኛታት እውን ኣብ ኣዲስ ኣበባ ካብ ዘለዉ ሰራሕተኛታት ተራድኦን ዲፕማትን ዝስምዕም ሓሳብ እዩ ኔሩ። ሰፊራ መጀመርታ ብዩኤስኤይድ-ባንኪ ዓለም ኣብ 1960ታት ኣብ እዋን ሃይለስላሴ ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ዝቐረበ ሓሳብ ከም ዝነበረ ካብ ክንደይ ሰባት ከም ዝሰማዕኹም ምንጋር ኣይኽእልን። መሊሰ ይሓቶም ዝነበርኩ ሕቶ፣ እንታይ እም እዩ? ብብርኪ ረቐቕ ሓሳብ ብሉፅ እንተኾነ ካሊእ ዛዕባ ኣይኮነን ድዮ? ዩኤስኤይድን ባንኪ ዓለምን ነዚ ሓሳብ ከህቡ ዘበገሶም መልዓሊ ምኽንያትን ሕዚ ነዚ መደብ እዚ ዝትግበር ዘሎ መንግስቲ ኢትዮጵያ መበገሲ ምኽንያቱ ዝተፈለለዩ ኣይኮኑን ድዮም? እዚ ካብ ናይ ካልቶራል ሰርቫይቫል ሪፖርት እቲ ዘሰንብድን መእመናይን ዝኾነ ግና ከዓ ሸለል ዝተብሃለ ግንዮት እዩ - ዋላ ካብ ገምጋም ብርኪ ሞት ንላዕሊ እውን ቁልፊ ዝኾነ ነጥቢ ኔሩ። ምስ ደርዘናት ሓረስቶት ዝተገብሩ ቃለ ምሕትታት ከም ዘርእይዎ ድርቂን ጥሜትን ምስቲ መደብ ሰፊራ ዘራኽቦም ብቐጢኑ ኔሩ። እቲ ሪፖርት ከም ዝበሉ፡

ካብ ጣቢያታት ሰፊራ ዘምለጡን ቃለ ምሕትት ዝተገብረሎምን መብዛሕቲኦም በቲ ጥሜት ኣዚዮም ኣይተጎድኡን ኔሮም። ብማእኸላይ እዞም ካብ ትግራይ ዝተወሰዱን ቃለ ምሕትት ዝተገብረሎምን ከም ዝበልዎ ኣብ 1984 መሰረታዊ ድሌቶም ዘማልኡሉ 80 ሚእታዊ ምህርቲ ኔርዎም። ናብ ሰፊራ ኣብ ዝንቀሳቐሱሉ ግዝ ብማእኸላይ ልዕሊ 22 ከፍቲ ይውንኑ ኔሮም። እዞም ካብ ወሎ ዝተወሰዱ ከበድ ሕፅረት ምግብን ዝናብን የጋጥሞም እምበር መንግስቲ ይገብሮ ዝነበረ ንህልውና ወሳኒ ዝኾነ ተረፈ ምህርቲ ናይ ምውራስ ተግባር ዋና መንቀሊ መክርኦም ኔሩ።

ኒግል ከም ዝፀሓፎ ቃለ ምሕትት ካብ ዝገበረሎም ተጋሩ ውሽጢ “እቶም 14 ሚእታዊ ጥራሕ ኔሮም ኣብ ዝሓለፈ ዓመት ምህርቲ ዘይረኽቡን ግዳያት ድርቂ ወይ ግዳያት ጥሜት ተጌሮም ክውሰዱ ዝኽእሉን ዝነበሩ።” ዝተረፉ ሙብዛሕቲኦም ቅድሚ ናብ ሰፈራ ክውሰዱ ምግባሮም ማእኸላይ ዝበሃል እቶት ምህርቲ ረኺቦም ዝነበሩ እዮም፤ ገሊኦም ከዓ ፅቡቕ ምህርቲ ዝረኽቡ እውን ኣለዉዎም። ኒግል ብተወሳኺ “ጠገለ ዘይብሎም ኩነታት” እውን ኔሮም እዮም ይብል፤ ንኣብነት ቅድሚ ብሰፈራ ናብ ደቡብ ምውሳዱ “ተወልደ ገብረእግዚኣብሄር ብመስኖ ዘልምዖ ናይ ፍራፍረ ተኽሊ ዝነበሮን ብናይ ኢትዮጵያ መመዘኒ ሃፍታም ዝበሃልን ሓረስታይ ኔሩ።” እቶም መፅናዕቲታት ከም ዘረጋግፅዎ እዞም ዝተጨወዩ ሓረስቶት ኣብቶም ኣዚዮም ዝተሓሰዩን ብድርቂ ዝተጠቐሙን ከባቢታት ዝነበሩ ኣይነበሩን፤ ንናይ መንግስቲ ዘመታታት ውግእ ስልታዊ ረብሓ ኣብ ዘለዎም መንገድታት ዝነበሩ እዮም ዝነበሩ።

መንግስቲ ኣብ ከይዲ መረፃ ሰፈራ ዝተጠቀመሉ ረጅሒ ደባይ ተዋጋእቲ ክሕግዙ ተኽእሎ ዘለዎም ሓረስቶት እምበር ልሙዕ መሬት ዘድልዮ ወይ ዘድልዮ ዝብል ኣይነበረን። ንኣብነት ሙብዛሕቲኦም ኣምሓሩ ወሎ ክርስቲያን ይኹኑ እምበር ካብዚ ዝተወሰዱ ሙብዛሕቲኦም ኣምሓሩ ሙስሊም ኦሮሞታት እዮም ዝነበሩ፤ ናይ ኣብኦምን ኣቦ ሓጎኦምን ሸም ኦሮሞ ዝኹኑ፤ ብታሪኽ ኣንፃር ሸዋ ንዝለዓሉ መሳፍንቲ ይሕግዙ ዝነበሩ። ጥሜት - ንሃይለስላሴ መጥፍኢኡ ከም ዝኾኖ ዘይኮነስ - ንደርጊ ካብ ሰማይ ዝተልኣኸ በረከት እዩ ኮይንሉ። እቲ ጥሜት ፖለቲካዊ ስምዒቶም ብዘየገድስ ብሚሊዮናት ዝቐፀሩ ኣብ መንግስቲ ፅግዕተኛ ካብ ምጃን ወፃኢ ካለእ ኣማራፂ ዘይብሎም ሓረስቶት ፈጢርሉ። መንግስቲ ሕዚ ፀላእቲ ኢሉ ንዝሓሰዩም ከፈናቅሎም ዘእምን መመኽኔታ ረኺቡ፤ ብተወሳኺ ሙብዛሕቲኦ ካብ ምዕራባውያን ፈሰስ ብዝተገብረ ተራድኦ ነዚ ምፍንጃል ዘሳኽእሉ መሳርሒ እውን ረኺብሉ።

ነቲ ጥሜት ከቃልል ከንዲ ምስራሕ መንግስቲ ንሰፈራ ዝሓረዮም ሓረስቶት ዝበኣስ ክፅገሙ ኮነ ኢሉ ኣብ ምግዳድ ዝተፀምደ መሲሉ። ሓደ ሓረስታይ ከም ዝበሉ፤ “ደርጊ ናይ ሓሰማታትን ኣህባይን ፈታዊ እዩ። ነዓዓቶም ናብቲ ጎልጎላት ብነፃ ክውዕሉሉ ፈቐዱ ነፃና ኣኪቡ ኣብቲ ግዝ በቶም እንሰሳት ካብ ዝብላዕ ዘሎ እኽሊ ግብሪ ከመይ ክንኸፍል ከም ዘለና ኮፍ ኣቢሉ ኣሲሩ ዘለፋ ዝተመልኦ መደረ ይገብረልና።” ካለእ ከዓ ከምዚ ይብል፤ “ነቶም ኣህባይ ኣብ ኣኼባ ኮፍ ኣቢሎም

ነፃና ናብ ማሕረሰና ተስዱና ምሓሽ ኔሩ። ሽቡ በሊዕና ከምቶም እንስሳት ክንረጉድ ምኽኣልና ኔርና።” ካብዚ ፀገም እንስሳት ብተወሳኺ እዞም ብካልቶራል ሰርቫቮቫል ቃለ ምሕትት ካብ ዝተገበረሎም ልዕሊ ርብዒ ዝኾኑ እቲ ሓይሊ ሰራዊት ናይ ሕርሻ ናውቶም (መሕረሲ፣ ኣዝርእቲ ዝሓዙ ክሻታት፣ ምራፍም / ናይ ቆርበት ገመድ) ከም ዝሰርቅዎም ይዛረቡ።

እቲ ሰፈራ ኣብ ሰሜን ዘለዉ ሓረስቶት መንባብሮ ጥራሕ ኣይኮነን ዘዕነወ እቲ መደብ ኣብ ደቡብ እውን ጉድኣት ኣብባሊኩ እዩ። መብዛሕቲኦም መሬታት ንቶም ሓደሽቲ ሰፈርቲ ተባሂሉ ቅድሚ ምምንዝሪም ናይቲ ከባቢ ነበርቲ ንነዊሕ ዘመን ይሓርስዎም ዝነበሩ መሬታት ኔሮም። ነዚ ምኽንያታዊነት ዝጎደሎ ተግባር መንቀሊኡ ወተሃደራዊን ፖለቲካዊን እዩ። መብዛሕቲኦም ዝተመርፁ ቦታታት ግንባር ሓርነት ኦሮሞ ኣንፃር መንግስቲ ኣብ ዝገብረ ቃልሲ ኣብ ዝጥቀመሎም መስመራት ዝርከቡ እዮም። በዚ ከፃ ሰረቶም ዝኾነ ህዝቢ ዝስእኑ ኣብ ሰሜን ዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ ትግራይ ጥራሕ ዘይኮኑ ኣብ ደቡብ ዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ ኦሮሞ እውን እዮም። ሰባት ካብ ቦታ ናብ ቦታ ምንቅስቃስ ካለእ ሜላ ኩናት ኮይኑ። ሃፅያዊነት ኣምሓራ ናብ ካለእ ዝረቐቐ ብርኪ ደዩቡ። ኣቀማምጣ ጣቢያታት ሰፈራ ኣብ ካርታ እንትረኣዩ ምስ ናይ ሚኒሊክ ኣብ መወዳእታ 19 ክፍለ ዘመን ዝገበሮም ዘመተታት ብዝገርም መልክዑ ዝመሳሰል ኣሰራርፃ ይገሃድ።

ዕላማ ሰፈራ መፍረያይነት ሕርሻ ምድንፋዕ ስለዘይነበረ መንግስቲ ነቲ ዝረእ ዝነበረ ድኹም ውፅኢት ንምቕያር ፃዕሪ ከይገበረ ይቕፅል ኔሩ። ኣብ ሓደሽቲ ጣቢያታት ኔሮም ካብ ዝበሃሉ ትራክተራት ኣብ 1984 ካብ ኣርባዕተ ሰለስተ ኢድ ካብ ሰራሕ ወፃኢ ኮኖም ኣለዉ። ብተወሳኺ ናይ ሰፈራ ፍርያት ካብ ናይ መንግስቲ ሕርሻ እውን ዝተሓተ ኔሩ። ከምዚ እውን ኮይኑ ግና እቲ መንግስቲ፤ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ብዘለው ናይ ተራድኦን ዲፕሎማሲያዊ ማሕበረሰባት እናተሓዘ፤ “ካብዚ ወፃኢ ካለእ መንገዲ የለን” ብዝብል ቅዋሙ ቀረጸለ።

ኣብ ካምቦዲያ ኣብ መፋርቕ 1970ታት ናይ ኬመር ሩዥ ዘይሰልጠኑ ሓረስቶት እኹብካባት ንናይ ከተማ ልሂቃን መደብ ሕንዳ ዘይብሉ ግፍዒታት ኣውራዶምሉ። ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ መፋርቕ 1980ታት ናይ ከተማ ልሂቃን መደብ ኣብ ዘይሰልጠኑ ሓረስቶት ሕንዳ ዘይብሉ ግፍዒታት ኣውራዶም። ንዝተወሰኑ ዓመታት፤ *The Killing*

Fields (ዓውዲታት መቅተልቲ) ዝብል ፊልሚ ከሳብ ዝወሰነ፤ ካምቦዲያ ንደገ ዓለም ቦራ ዓዲያ ብምንባራን ብዙሕ ዘይረእ ናይዚ ጉጅለ መራሒ ዝነበረ ፖል ፖት ሕቡእ ባሕርያቱን ዝነቐለ፤ ግፍዲታት ኬመር ሩዥ ብኽፋል ተሓቢኦም ፀኒሖም ኔሮም። ካምቦዲያውያን ብግዳድ ካብ ከተማ ናብ ገጠር ምስፋሮም ካብ ጅምላ ቅትለት ዝተፈለየ ገበን ኣይነበረን፤ እቲ ምዝንባል እውን ካብዚ ወፃኢ ካለእ ዕላማ ከም ዘይነበሮ መረዳእታ ምድላይ ኣድላይ ኣይነበረን። ኬመር ሩዥ ድሑራት ሓረስቶት ብምንባሮም ምዕራባውያን ትካላት ተራድኦ ነዚ ብስታሊኒስታዊ መስርዕ ዝካየድ ዘሎ ቦታ ናይ ምቕያር መደብ ከድጉምም ከተዓሻሽይዎም ኣይከኣሉን። ኣብ ኢትዮጵያ ግና ምዕራባውያን በዓል መዚታት ምስ ናይ ከተማ ልሂቃን ጥራሕ ዘይኮነ ዝራኽቡ ዝነበሩ ካብዚኦም ልሂቃን እውን ኣዚዮም ዝሰልጠኑን ምዕራባውያን ምስ ዝተላበሱን ከፋላት ኔሮም ዝራኽቡ ዝነበሩ። እዚኦም ሰባት ንዓርሳቶም ዘይኣምኑሉ ነገር ንኽልኦት ከእምኑ ዝኽእሉ ኔሮም። ብግዳድ ዝገበር ጥርናፊ ዕጩት ብዝኾነ መልክዑ ንዋፊት ተራድኦ ጥሜት ተጌሩ ቐረበ።

ሰፊራ ናይቲ ናይ ምጥርናፍ መደብ ሓደ ገፅታ እዩ ዝነበረ። እቲ ኽለእን ዝገዘፈ ገፅታኡን ብመንደር ምጥያሽ (villagization) እዩ ዝነበረ። ኣብ 1984ን 1985ን መንግስቲ ካብ ዝወጠኖ 1.5 ሚሊዮን ውሽጢ 500,000 ሰባት ከሰፍር ከኢሉ ኔሩ፤ እቲ መደብ ቁሩብ ብልጭ ዝብል ዝነበረ ሽፋን ሚዲያ ጠቐሊሉ ምስ ጠፍኦ ኣብ 1987 መሊሱ ተጀሚሩ። ግና ልክዕ ከም ናይ 1984-1986 ተመሳሳሊ መጠን ኣብ ዘለዎ ግዘ ውሽጢ ካብኡ ዓስርተ ዕፅዕ መጠን ዘለዎም ሰባት - ናብ ሓመሽተ ሚሊዮን ዝዕግቡ - ብግዳድ ብመደብ ምጥያሽ መንደር ካብ መረበቶም ተፈናቂሎም እዮም፤ ተወሳኺ ኣብ 1990ታት⁴⁹ ከዓ 27 ሚሊዮን ሰባት ተመሳሳሊ ዕፃ ከወርዶም ውጥን ተታሒቱ ኣሉ።

ምስረታ መንደራት - ኣዚዩ ዓብዩ፣ ንፁር ቅርሂ ዘይብሉን ካብ ሰፊራ ዝገደደ ንምርድኡ ዘወግምን መደብ - ኣብ ደጋዊ ዓለም ዝገደደ ትሑት ድርኺት ዝፈጠረ ኔሩ። ምስረታ መንደራት ኣብ ጫካታት ኣዚዩ ናብ ውሽጢ ኣቲዩ፤ ካብ ዲፕሎማት፣ ዓይኒ ካሜራ ቴሌቪዥናትን ምዕራባውያን ተኽታተልቲን ርሒቐ ዝተኸየደ ኔሩ። ብሕትመት ጥራሕ ከግለፅ ዘይከኣል ኣዚዩ ከቢድ መቐዘፍቲ እዩ ኮይኑ። (ስታሊን ኣብ ብሄራት ዩክሬይን ዝገበሮ ዘመተ፣ ሂትለር ኣብ ኣይሁዳት ካብ ዝገበሮ ዘመተ፣

⁴⁹ እዚ ብውጥን ዝተረፈ ኮይኑ ምኽንያቱ ከዓ ደርጊ ኣብ 1991 ከውገድ ስለዝተኸኣለ እዩ።

ንታሕቲ ድርሲት (ፅልዋ) ዝነበሮ - ዋላ እኳ ብመጠን ዘጥፍኦ ነፍሲ ሰብ ናይ ስታሊን ዝግቢ ይኹን እምበር - ምኽንያቱ ዝኸውን ኣብ ናይ ዩክረይን ግዜ ነቲ ግፍፁ ዘርእዩ ምስሊታት ውሑድ ስለዝነበሩ እዩ፤ ልክዕ ከምዚ [ናይ ኢትዮጵያ] ምስረታ መንደራት ብተመሳሳሊ ዕንወት ሓረስቶት ዩክረይን እውን ብሚስጥራዊነት ዝተፈፀመ ኔሩ፤ ኣብ ዝተኸመለ መካበቢያ ማርክሲስት ፖሊሳዊ ኣገዛዝኣ ውሽጢ ዝተፈፀመ።)

ብተወሳኺ ብዛዕባ ምስረታ መንደራት ገለፃይን ፈንዲሑ ዝኣተወ ፅሑፍ ዝወፀ ኣብ 3 ጥቅምቲ 1986 ኣብ ናይ ፈረንሳይ ለ'ኤክስፖሪስ ዝተብሃለ መፅሄት ኔሩ፤ እዚ ከዓ ኣብ ሕ.መ ዝንበብ ኣይነበረን። ዋላ እኳ ፅቡቕ ዝበሃሉ ፅሑፋት ኣብዚ ዛዕባ እዚ (ብፍላይ ኣብ ኒውስዊክ፣ ዘ ዋሽንግተን ፖስትን ዘ ዖል ሰትሪት ጀርናልን) ይውፅኡ እምበር እዚኣቶም ኩሎም ዝተሓተሙ ኣብ መፋርቕ 1986 ኔሩ፤ ኣብዚ እዋን እዚ ከዓ ካብ ኢትዮጵያ ዝወፀ ታሪኻት ብዛዕባታት ደቡብ ኣፍሪካ ተዓብሊሎም ዝነበሩሉ ግዜ እዩ። ጉዳይ ሰፈራ ፅዕንቶ ከም ዘይህልዎ ኮይኑ ዘንጊዑ ናብ ብርሃን እንተወፀ፤ ጉዳይ ምስተታ መንደራት ከዓ ዝገደደ ዘንጊዑ ኔሩ ዝወፀ።

ዝኾነ ኮይኑ ምስረታ መንደራት ከም ሰፈራ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ካብ ዘለዉ ማሕበረሰብ ተራድኦ ምዕራባዊ ዓለም ደጊፍዎ ዝከራኸረሉ ኣይነበረን። ዋላ እዞም ንማርክሲስታዊ ቅዲ ፈተነ ስራሕቲ ሕርሻ ብምድጋፍ ዝፍለጡ ሰዊድናውያን ብፅሒ ጉዳይ ምስረታ መንደራት ዘውገዙ እንትኾኑ፤ ካብዚ ብዝነቐለ እውን ንኢትዮጵያ ዝገብርዎ ሓገዝ ክንክዩ ጌርዎም እዩ። ነዚ ናብ ሓቂ ዝቐረበ ኣረዳድኣ ንምብፅሖም ዝተፈለለዩ ምኽንያታት ኣለዉዎ። መጀመርታ ምስረታ መንደራት እስካብ መወዳእታ 1985 ዛዕባ ኣይኮነን ኔሩ። ሽቡ ናይ ዳዊት ምኽዳዕ፤ ናይ ካልቶራል ሰርቫይቫልን ዶብ ዘይዓግቶም ሓኻይምን ሪፖርትታት ምሕታሞምን መንግስቲ ኢትዮጵያ እውን ኣብ ቅድሚ ጥሜት ኮይኑ ፖሊሲታቱ ከየለሳልሰ ምዕንቃውን እዚኣቶም ኩሎም ቅድሚ ሓደ ዓመት ነቲ መንግስቲ ዕድል ክህብዎ ፈቓድኛታት ኣብ ዝነበሩ ወገናት ናይ ዓርሶም ፅዕንቶ ኔርዎም። ካልኣይ መጠን እቲ መደብ ንበይኑ - ካብታ ሃገር ጠቕላላ ህዝቢ ውሽጢ ካብ ኣርባዕተ ሰለስተ ኢድ ከባፅኦ ዝወጠነ - ተኣማኒነት ከስእን ጌርዎ።⁵⁰ ሳልሳይ እቲ ኮሚሽን ተራድኦን ዳግመ ምጥያሽን ኣብ ቃንዛ ክድዓት ላዕሊዎት ሓለፍቱ ጥሒሉ ነቲ ሕሹቱ ኣብ ምሻጥ ውፅኢታዊ ኣይኮነን። (ዳዊት ሓደ ግዜ ኣብ ስደት ምስ

⁵⁰ ግመል ሰሪቕካ ጉምብሕብሕ ከም እንብሎ ኮይኑ።

ኣተየ ንምስረታ መንደራት “ካሊእ ብጎደሎ ዝተጠንሰሰ ፖሊሲ” ክብል ኣናሺይዎ።) ራብዓይን ክብ ኩሉ ንላዕሊን ከዓ ምስረታ መንደራት ክብ ሰፊራ ንላዕሊ ብግልፂ ርእዮተ ዓለማዊ ዝኾነ መደብ ኔሩ። መንግስቱ ብግልፂ ኣንፃር “ኩላካት”⁵¹ ተዛሪቡ እዩ፤ ካሊእ ክብ ምስረታ መንደራት ኣብ ዘምለጡ ሰባት ኣብ ሶማሊያ ብዝተገብረ መፅናዕቲ ከዓ ካልቶራል ሰርቫይል ሪፖርት ከም ዝገበሮ እዞም ቃለ ምሕትት ዝተገብረሎም ሓረስቶት ብኣንፃራዊነት ቅድሚ ብምስረታ መንደር ክብ መረበቶም ምንቃሎም ዝጎደለ ዘይብሎም ሃፋትም ኔሮም።

እዞም ኣፍቲ መዕቕቢ ቃለ ምሕትት ክብ ዝተገብረሎም ዋላ ሓደ ኣደዳ ሞጫት ኮይኑ ዝነበረ ኣይነበሮምን። ... ኣደዳ ሞጫት ክኾኑ ከም ዝኸለሉ እንትንገሮም የሰሕቕዎም ኔሩ። እዞም ዝተሓተቱ ክብ ሓደ ርእሲ ሰድራ ንላዕሊ ንዘመድ ኣዝማዳቶም (እንዳ) ሓዊሱ ዝኸውን 670 ኪ.ግ እኽሊ፣ ሞረምረን ኣዳጉራ ብብርኪ ውልቀሰብ የፍርዩ ዝነበሩ እዮም። እዚ ብርኪ ምህርቲ ክብ ኢድ ናብ ኣፍ ንዝኾን መጠን ምህርቲ ብሰለስተ ዕፅፊ ዝበልፅ ይኹ እምበር እዞም ዝተሓተቱ ሰባት እዞም ምህርትታት ቤተ ሰባም ዝቕለቦም ኣውራ እኽሊታት ከም ዘይኾኑ ይዛረቡ። ክብዚ ወፃኢ ምስ ካልኦት ተኸሊታት ተሓናፊፀ ይትከል ኣብ ዝነበረ ኢኛም (yam) ከምዝጥቀሙ እዮም ዘፍለጡ።

ክብዚም መልሲ ወሃብቲ መብሃሕቲኦም ጫት፣ ድንሸን ቀይሕ ሸፖርቲን ንመሸጣ ዘብቁሉ እዮም፤ ፍርቆም ከዓ ቡንን ፋልን የፈደርዩ።

ክብዚም ቃለ ምሕትት ዝተገብረሎም 92 ሚእታዊ ዝኾኑ ሞሪት ኔረንኦም።...

ምህርቲ ንምንታይ ከም ዝነከዮም እንትሕተቱ ... 25 ሚእታዊ ዝኾኑ ደርቂ ከንኪ ከም ዝገበሮ መሊሶም፤ ኮይኑ ግና ከንድ እቲ ዝበሃል ምንካይ ኣይነበረን። 30 ሚእታዊ ዝኾኑ ኣብ ዝሃብዎ መልሲ መንግስቲ ወይ ከባቢያዊ ኣመሓደርቶም ብነፃ ከገልግሉ ዝገብርዎም ዝነበሩ ሰራሕቲ ጉልበት ኣብ ሕርሻ ግራቶም እኹል ግዝ ከየሕልፉ ከም ዝገበርዎም ይናገሩ። መብሃሕቲኦም ከም ዝበልዎ ግብረ ንምኽፋል ከፍቶም ክሸጡ

⁵¹ ስያመ ሃፋትም ሓረስቶት ኣብ ሃፅያዊትን ሶቭየትን ሩሲያ።

*ስለዝተገደዱ ቁፅራ ዝውንንዎ ክፍቲ ክንኪ ከም ዝኸኣለ ተዛሪቦም ...
ብተወሳኺ ናይ ኮባቢኣቶም ሰበ ስልጣናት ክፍቶም ይወስዱሎም ኔሮም።*

ነዘም ሓቅታት እናተርኣዩ ማንም እቲ መደብ መንግስቲ ኢትዮጵያ ይብሉ ከም ዝነበረ ብዛዕባ ድርቂ፣ ጥሜትን ትሑት ብርኪ ምዕባለን እዩ ኢሉ ዝኣምን ኣይነበረን። ረይ ዊልክንሰን ኣብ *ኒውስዊክ* (5 ግንቦት 1986) ከም ዝፀሓፎ ዲፕሎማትን ሰራሕተኛታት ተራድኦን “እቲ መደብ ምስረታ መንደራት ኣብ 1930ታት በዓል መዚታት ሶቭየት ኣብ ልዕሊ ሓረስቶት ሩሲያ ይፍፅምዎ ከም ዝነበሩ ዓይነት ጥርናፊ ንምሕባእ ዝገበር መኸወለ እዩ። ኣውራ ፅላማ መንግስቲ ኢትዮጵያ ዝነበረ ... ነቶም ሓረስቶት ማእኸላዊነት ናብ ዘለዎ ማሕበረሰብ ምጥርናፍን እቲ ሰራዊት ብቐለሉ ክቆግሮምን - ኮሚኒስት ክድረታት ከዓ ብዛዕባ ማርክሲዝም - ሌኒኒዝም ክሰብክዎምን ክኸእሉ ምግባር እዩ” እንትብሉ ከም ዝነገርዎ ኣስፊሩ እዩ።

ኣብ ትሕቲ ምስረታ መንደራት መሰረታዊ ቅርፂ ዕጻ ሚሊዮናት ሓረስቶት፤ ብኣብዝሃ መስሊም ኦሮሞታት፤ ዘካትዕ ኣይነበረን። እቲ ሰራዊት ናብ መንደር ገጠራት ይመፅእ፤ እኸሎምን ከፍቶምን ክህቡ ይእዝዝ፤ ካብኡ ነቶም ነበርቲ ጎጆታቶም ሓንቲ ብሓንቲ ከፍርሱ ይነግሮም። እቶም ሓረስቶት ብእግሮም ካብ ፍራስ ገዝኦም ዝተረፈ ተሽኪሞም ብክድረታት እቲ ፓርቲ ናብ ዝተመረፀ ቦታታት ክጓዙ ይግበሩ። እቲ ሓድሽ ቦታ ዳርጋ ወትሮ ብዝበሃል መልክዑ መስጊድ፣ ቤት ትምህርቲን ኣብ ቀረባ እኹል ማይ ዝበበሃልን ዘይህልዎ እዩ ዝኸውን። ኮይኑ ግና እዚኣቶም ቦታታት ወትሮ ናይ ዘብዓኛ (ሓለውቲ) መፋቐዪ፣ ቀይሕ ባንዲራን ናይ ኢትዮጵያ ሰራሕተኛታት ፓርቲ ኣርማን ዝሓዙ እዮም ዝኾኑ። ኣብ ምብራቕ ኢትዮጵያ ኣብ ክፋል ሃገር ሃረርጌ ኣብ መፋርቕ 1980ታት ከምዚ ዝመሰሉ ብኣሸሓት ዝቐፀሩ መንደራት ተጣዩሾም ኔሮም፤ ሕድሕዶም ብኣማኢት ዝቐፀሩ ሓደሽቲ ጎጆታት ብመስመር ዝስረሐሎም እዮም። ናይ ፈረንሳይ ተራድኦ ትካል ኣባል ዝኾነ ጊለስ ሀርትዞግ ኣብ *ለ’ኤስሰፕረስ* (3 ጥቅምቲ 1986) እንትፅሕፍ ነቶም ሓደሽቲ ቦታታት “እቶም ጎጆታት ኣብ ሰልፊ ከም ዘለዉ ብመደዳ ዝስርዑሉ ፀለምቲ ርቡዕ ኩርናዓት” እንትብል ይገልጾም። ሀርትዞግ ከምዚ እንትብል ሕቶ የልዕል፤ “እንታይ ዓይነት ዕብዳን ዝተመልኦ ራእይ እዩ ነዚ ንነዊሕ እዋን ሰባት ኣብ ዝነበሩሉ ክፋል ኣፍሪካ ነዚ ዝፀዓና?” እዚ ምፍራስን ምህናፅን ኣብ እዋን ሕርሻ፤ ኣብ ግራቶም ምህርቶም ክሓፍሱሉ ኣብ ዝግበኦም ግዜ፤ ቦቶም ሓረስቶት ኪሳራ ዝስራሕ ነፋ። ቦታ ብምቕያር ዝባኸነ ግዜ ኣፍራያይነት ክንኪ ይገብሮ።

“ብመሰረት ኣብ ምዕራባዊ ዓለም ዘለና ርድኢት ሰብኣዊ መሰላት፤ እዚ መደብ እዚ ዝኸፍኦ ጥሕስት እዞም መሰላት እዩ” ክብል ሓደ ኣብ ኢትዮጵያ ዝርከብ ምዕራባዊ ንዊልኪንሰን ይነግሮ፤ “ናይዛ ሃገር ኮሚኒስታዊ መራሕቲ ክፍለ ዘመናት ዘቐፅሩ ባህሊታት የፍርሱ ኣለዉ እዮም፤ ዝሓትዎም ብሕታዊ ሰባት ንዓርሶም ጥራሕ እዩ። በዚ መመዘኒ ጥራሕ እንተረእናዮ እቲ መደብ ዘይርትዓዊ ይኸውን።” ከምዚ እውን ኮይኑ ግና፤ ዋላ ማንም ኣይካተዐሉ፤ ዘወገዝ ምዕራባዊ መንግስቲ እውን ኣይነበረን። ዋላ ወቐሳ ምምሕዳር ሬገን እውን ድምቂ ዝወሐዶ ኔሩ፤ ብፍላይ ነቲ ሰፈራ ምስ ዝወቐሶ እንትነፃፀር። በዚ ዘመናዊ ግዜ ሰባት ሰብኣዊ መሰሎም ከምዚ ብዝተወደበ መልክዑ ተጋሂሱ ሓንቲ ተቓውሞ እውን ትንፍስ ዘይተብሃለሉ ተመሳሳሊ ልምዲ የለን፤ ወይ ከዓ ብመንፅር እቲ ምስረታ መንደፊት በቶም ሚዲያ እውን ከምዚ ሽፋን ዝተኸልኦ የለን።

እቲ ዝወረደ ግፍዒ ፅሑፋት *ኒውስዊክን ለ’ኤክስፕረስን* ካብ ዘቅረብዎ ንላዕሊ እኸፍኦ እዩ ኔሩ። ኣብ ፈላማይ ወርሒ 1986 ሓምሳ ሸሕ መስሊም ኦሮሞታት ካብ ምስረታ መንደፊት ኣምሊጦም ብሰሜን ምዕራብ ሶማሊያ ዶብ ሰጊሮም እዮም፤ ኣብዚ ካብ ዶብ ኢትዮጵያ ኣብ ቀረባ ርሕቐት ኣብ ዝርከብ ቱግ ወጃሌ ቢ ኣብ ዝበሃል ረሳሕ ዝኾነ ግዚያዊ መዕቐቢ ዓሊሎም። ኣብ ቀውዒ ናይ ካልቶራል ሰርቫይቫል ተመራማሪ ጄሰን ከለይን መረበቱ ዋሽንግተን ዲ.ሲ ዝገበረ ነፃን ንትርፌ ዘይሰርሕን ጉጅለ ፖሊሲ ስደተኛታት (Refugee Policy Group) ኣካል ዝኾነ ላንስ ክላርክን ናብ ቱግ ወጃሌ ከይዶም ሓደሽቲ ዝመፁ ስደተኛታት ብዛዕባ ኣብ ኢትዮጵያ ዝገጠሞም ነገራት ቃለ ምሕትት ጌሮምሎም። ቃለ ምሕትት ዝተገብረሎም ኦሮሞታት ብመልኦም ብዛዕባ እቲ እናበረሰ ዝነበረ ስርዓት ህይወቶም ሓደ ዓይነት ቃል እዮም ዝሃቡ፤ ጥንታዊ መንበሪ መንደርም ምብራሱ ጥራሕ ዘይኮነስ - በቲ ሰራዊት ተግባራዊ ዝግበር - ዝተሓሰበሉ መስጊዳት ናይ ምዕናው፣ ኣዋልድ ናይ ምድፋርን ቐልውት ናብ ርሑቕ ቤት ትምህርቲታት ምልኣኹን ፖሊሲ መስኪሮም። “ናብ 35 ዓመት ዕድመ እትፅጋዕ ሰበይቲ” ዝሃበቶ ቃለ ላንስ ክላርክ ከምዚ ይብል፤

በዓል ዝዛባይ ኣብቲ መስጊድ ሰግደት ካብ ዝመርሑ ሰባት እቲ ሓደ እዩ ኔሩ። ሓደ መዓልቲ ካሊእ ሰብኣይ ነቲ ሰግደት እናመርሐ ኔሩ፤ ዝተወሰኑ ወተሃደራት መባኦም። ማንም ይኹን ሰግደት ዝገብር ከም ዝቐትሉ

ፈኪሮም፤ ዝኾነ ይኹን ብስግደት ግንባሩ መሬት ዝነኽአት። እቲ መራሒ ሰግደት ሰግደት ምምርሑ ጀሚሮዎ፤ ንሳቶም እውን ተኩሶም ቅቲሎምዎ። እቶም ወተሃደራት ነቲ ራሳ ዝተንከፈ ዝኾነ ይኹን ሰብ ከም ዝቅተል ተዛሪቦም። ካብኡ ራሳኡ ናብ ከተማ ወሲዶም ኣዛብእ ክበልዕዎ ደብሪዮምዎ።

ካለአይቲ “ናብ 45 ዓመታ እትፅጋዕ ሰበይቲ” ከምዚ ኢላ፡

መንግስቲ ዝብሎ ሃይማኖት ዝበሃል ኣይህልውን እዩ፤ ውላድኩም ናትኩም ኣይኮነን፤ ኣብ ናትኩም ቁፅፅር ኣይኾነን እዩ። ኣብዚ ዓመት ዕቡቕ ምህርቲ ኔሩና ካብኡ ግና መንግስቲ መፂኡ ከፍትና ዋላ ከየትረፈ ወሲዳልና። ብስንኪ ሞጫት ኣይኮናን ዝተሰደድና ብሰኣን ነፃነት እዩ።

“ናብ 40 ዓመት ዝፅጋዕ ሰብኣይ” ንክላርክ ከምዚ ኢልዎ፡

እቶም ፀገማት ዝጀመሩ ኩሉ ዘለና ነገራት መንግስታዊ እንትግበሩ እዩ፤ ኩሎም ዋረ ሃፍትታትናን ኣንስትናን። ውልቀ ሰብ ዝበሃልን ሃይማኖት ዝበሃልን ኣይከህልውን። ካድረ መንግስቲ ብዛዕባ እዚ ምዝራብ ዝጀመረ ቅድሚ ሰለስተ ወርሒ እዩ ኔሩ፤ ናይማን ናብ ተግባር እንትኣትዉ ግና ቁሽትና ለቕቕና ክንወፅእ ኔሩና። መንግስቲ ሃይማኖትና እናዋቀሰ እዩ ፀኒሑ - ንመስጊዳት ናብ መደብራትን ሽቓቓትን ይልውጥዎም ኣለዉ።

ሓንቲ ሰበይቲ ንክለይ ከም ዝነገረቶ “ኣብ ቁሽታ መጠን ምድፋር ዝነበረ ንሓንቲ ሰበይቲ ሓሙሽተ ሚሊሻ እዩ፤ እቶም ሚሊሻ ከዓ ብሰሙን ክልተ ግዜ ከመፅዎም ይግበሩ ኔሮም።” ቀረብ ምግብ ብዝምልከት እቶም ኦሮሞ ሰደተኛታት ከም ዝብልዎ፤ እቶም ካድራታት “ንደቆም ፀባ ከይህቡ ይነግርዎም ኔሮም፤ ሕዚ ኩሎም ላሕምታት ናይ መንግስቲ ስለ ዝኾና ንህፃናት ምምጋብ ናይ መንግስቲ ሓላፊነት እዩ ኔሩ።”

ኣብ ዋሺንግተን ኣብ ጉዳያት ወፃኢ ዘለዉ በዓል መዚታት ከምቲ ኣንፃር ሰፈራ ዝነበርዎ ኣንፃር ምስረታ መንደራት ዘይኮኑ ኣብ ሰፈራ ከም ዝነበሩ ናይ ካልቸራል ሰርቫይቫል ዝብሉ መፅናዕትታት ሕ.መ ብነፃ ወገን [ምስረታ መንደራት ብዝምልከት] ክለይ ኣብ ሶማሊያ ዝኣከቦም ቃለ ምሕትታት ብሳልሳይ ወገን ምርግጋፅ

ስለዘይከኣሉ ከም ዝኾነ ይዛረቡ። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘሎ ኢምባሲ ሕ.መ.ብዛዕባ ኣብ ሃረርጌ ዝካየድ ዘሎ መደብ ምስረታ መንደራት ከምርምር ፍሉይ ባዕሪ ጌሩ ከም ዝነበረ ኮይኑ ግና ብዛዕባ ምፍራስ መስጊዳትን ምድፋር ኣንስትዮን ከረጋግፅ ኮነ ውድቂ ክገብር ከም ዘይከኣለ ሰሚዑ እዮ። ድሕሪ እዚ ንዓርሰይ ከምዚ ኢሊ ሓተተ፡ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘለዉ ማሕበረሰባት ተራድኦ ናብ ሶማሊያ ብዛዕባ ዝተሰደዱ ሓምሳ ሽሕ ኦሮሞታት ዝፈልጥዎ ነገር እንተደኣ ዘየለ፤ ኣብ ዋና ከተማ ኢትዮጵያ ኮፍ ዝበሉ ተዓዘብቲ ደኣ ከመይ ኢሎም እዮም ኣብ ጫካታት ኣብ ዝርከቡ ኣናእሸቱ ቦታታት ዝግበሩ ንፁር ተግባራት ዕብነታት ሚሊሻ ክፈልጡ ዝከኣሎም? (ብኣሸሓት ዝቐፀሩ ኦሮሞቶት ዶብ እናሰገሩ ኣብ ዝውሕዙሉ ግዝ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዘለዉ ዓለም ለኻውያን ተዓዘብቲ ኣብ ዋና ከተማ ሶማሊያ ዝኾነት ሞቃዲሾ ንዝርከቡ መዛናታቶም ብዛዕባ እዚ ሓበሬታ ስለዘይብሎም እዚ ክኸውን ከም ዘይብሉ ይነግርዎም ኔሮም!) ብተወሳኺ እቲ መደብ ከመይ ይፍፀም ከም ዘሎ መሰረታዊ ሓቂ ይፍለጥ ስለ ዝነበረ ቢሮ ጉዳያት ወፃኢ ንሕድሕድ ደማዊ ዝርዝር ብሰልጣይ ወገን ከባሪ ግድን ዝብል ድዩ ኔሩ ኮይኑ? ዋላ ብዋንቃቕ ብዝተትሓዘን ቀዲሙ ብዝተዳለወ መንግዲ መንግስቲ ኢትዮጵያ ብዝመደቦም ኣንብነይቲ እናተሓዘቱ ኣብ ሃረርጌ ናብ ዝርከቡ ቦታታት ክሪኡ ይውሰዱ ዝነበሩ ጋዜጠኛታት እውን እንተኾኑ ዝኾነ ሕማቕ ነገር ይግበር ከም ዘሎ ስምዒቶም ይነግሮም ኔሩ። ሺላ ሩል ኣብ 22 ሰኔ 1986 ኣብ ዘ ኒው ዮርክ ታይምስ ኣብ ዘሰፈረቶ ፅሑፍ (ገፅ 11 ተቐቢሩ ኣብ ዝተረፈ ፅሑፍ) ነቲ መልእኽቲ ንምሓዝ ቃላት እናፈንፃሕኻ ምንባብ ዝሓትት ኣይነበረን።

ናብቶም መንደራት ነፃ መእተዊ ዝበሃል የለን፤ መንግስቲ ዝመደቦም ዓጅብቲ ወይ ከዓ “በዓል ሓደራታት” ወትሮ ኣይጠፍኡን ኔሮም። ጎብነይቲ ዝበፀሐሎም ቦታታት ዝመርፁ ሰበ ስልጣን ኔሮም። ...

ሓንቲ ብዕድመ ዝደፍኣት ዓባይ ሰበይቲ [ብዛዕባ ምስረታ መንደራት] ዘለዋ ረእቶ እንትትሕተት ነዊሕ መልሲ ሂባ፤ ዘውፀኣቶም ቃላት ብሕርቃን ዝተመልኡ ዝመስሉ ኔሮም። ተዛሪባ ምስ ወደእት እቲ [መንግስቲ ዝመደበ] ተርጓሚ ዝሃበና ትርጉም ዘረባኣ፡ “ኣይፈልጥን። ኣነ መሃይም ሰበይቲ እየ” ኢላ ዝብል ኔሩ።

ኣብ ጥቅምቲ 1986 ናብ ሶማሊያ ክኸይድ ወሲን፤ ናይቶም ሰደተኛታት ታሪኽ ንዓርሰይ ክሰምዕ። ኣብ ናይሮቢ ካብ ዘሎ ኢምባሲ ሶማሊያ ሺዛ ንኸረከብን ናብ

ሞቻዲሾ ብሰሙን ክልተ ግዜ ናብ ዝግበር በረራ ክሳፈርን ሰሙን ወሲዱለቦ። ሞቻዲሾ ምስ በዓሕኹ ናይ ሕቡራት ሃገራት ላዕላዊ ኮሚሽነር ሰደተኛታት (UNHCR) ኣብ ዝተረፈኒ ጉዕዞይ ሓገዝ ጌሩለይ፤ እዚ እውን ናብዛ ሞቃት ወደብ በርበራ ሓደ በረራ ኣየር ክገብር ኔርኒ፤ ካብኡ ናይቲ ኮሚሽነር ላንድ ክራዘር መላእ ወርዲ ሰሜን ሶማሊያ ዝሸፍን ጉዕዞ ጌራ፤ መጀመርታ ናብ ሃርጌሳ ኣቲና ኣብኡ እቲ ለይቲ ኣሕሊፈዮ፤ ካብኡ ኣብ መወዳእታ ናብ ተግ ወጃሌ በዓሐ፤ ኣብዚ ኣብ ውሽጢ መደቀሲ ባልጃ ነቲ ቆራርን ነፋስን ለይቲ ክሕልፍ ኔሩ። ናብ ናይሮቢ ዝነበረ ናይ መልሲ ጉዕዞ ተመሳሳሊ ኔሩ። ኣብ 1986 ኣብ ናይሮቢ ዝርከቡ ኣባላት ማሕበረሰብ ጋዜጠኛታት ነዚ ጉዕዞ ኣብ ዝጠዓሞም ግዚያት ጌሮምዎ እዮም። ኮይኑ ግና ተግ ወጃሌ ብሰንኪ ርሕቐቱ ከም ሓደ ፍጥን ዝበለት ስራሕ ዝሸፈን ብዘይምንግሩ ብፍላይ ካብ ኣፍሪካ ወፃኢ ዘሎ ሰብ ነዚ ታሪኽ ክስንድ ዝመፀ ኣይነበረን። (ካብዚ ወፃኢ ዝኾነን ኣነ ዝፈልጦን እንተሃለወ ናይ *ዘ ምል ስትሪት ጆርናል* ጋዜጠኛ ዝኾነ ፊሊፕ ፊቭዚን እዩ፤ ናቱ ፀብፃብ ኣብ 26 ግንቦት 1986 ወፃኡ።) ስለዚ ብፅሑፍ ዝወፀ ምስክርነት ሰደተኛታት ኦሮሞ ውሑዳት ኔሮም፤ እዚኦም እውን እንተኾኑ ግና ኣብ ውሽጢ ገፃት ተዓቢጦም ዝተረፉ ኔሮም።

ኣብ ተግ ወጃሌ ቢን ካሊእ ቀረባ ኣብ ዘሎ መዕቕቢ ሰደተኛታትን ኣብ ጥቅምቲ 1986 ኣብ ውሽጢ ሰለሰት መዓልታትን ንዓሰርተ ኣርባዕተ ሰደተኛታት ቃለ ምሕትት ጌረ ኔረ። ዳርጋ ኩሎም ቃለ ምሕትት ዝገበርኩሎም ሰባት ንበይናም ፈሊዮ እዩ፤ እቲ ቃለ ምሕትት ዝገበረሉ ሰደተኛ ብላንድ ክራዘር ሰብ ክስምዖ ናብ ዘይኸእለሉ ቦታ ይውሰድ፤ ኣብኡ ብማእኸለይ ቱሰዓ ደቓይቕ ብምውሳድ የዘራርቡ። እቲ ዝተጠቀምከዎ ተርጓሚይ ኣባል ግንባር ሓርነት ኦሮሞ ኮነ ካሊእ ኣነ ዝፈልጦ ፖለቲካዊ ውድብ ኣይነበረን፤ ንሱ ንኸጥቀም እውን ዝተፈላለዩ ላዕላዊት ሓላፍቲ ተራድኦ ትካላት ኔሮም ዝሓበሩ። ዝተወሰነ መልሲ ዝጠልቡ ገናሕቲ ሕቶታት (leading questions) ካብ ምሕትት ተዓቂብ ኔረ፤ ኣብቶም ይሰምዖም ዝነበሩ ታሪኻት እውን ዝገራጨዉ ነገራት ካብ ምንዳይ ፍፁም ኣየቋርፅን ኔረ፤ ካብዚ ዝተልዓለ ሓንቲ ቃለ ምሕትት ዝገበርኩላ ሰበይቲ ፀላኢ ኢኻ ኢላ ወቕሳትኒ ኔራ። ዋላ ክንድ እዚ ጥንቃቄ እውን ጌረ ዝሃቡኒ ቃል ዘይገራጨው ምኻኒ ኣግሪምለይ ኔሩ። ኩሎም ነንበይናም ቃለ ምሕትት ጌሮም ዝነገሩ ነገራት ተመሳሰልቲ እዮም ኔሮም፤ ኣብ መእተዊ እዚ መዕሓፍ ዝርከብ ዝዝግንን ታሪኽ ፋቢማ ኣብዱላ ኣሕመድ ኣብ

ተግ ወጃሌ ብተደጋጋሚ ካብ ካልኦት ዝሰማዕኻም እዩ። ዋላ ካብቶም ዝሓተትክዎም ገለኦም ድሒሮም ዝመፁ እናሃለዉ፤ ጄሰን ክለይ ወይ ላንስ ክለርክ ካብ ዝፀብፀብዎ ዝፍለ ነገር ግና ኣይረኽቡኩን። ሰደተኛታት ኣደዳ ድርቂ ኢና ካብ ዝብሉ ፖለቲካዊ መዋቃዕቲ በዓሕና ኢሎም ፈጢሮም ይዛረቡ እዮም ኢሎም ሰባት ኣጠንቂቓምኒ ኔሮም፤ እዚ ምእንታን ብሕቡራት ሃገራት ሕጋዊ ሰደተኛታት ተጌሮም ንኸውሰዱ ዝገብርዎ እዩ ይብሉ። ኣደዳ ድርቂ ጥራሕ እንተኾይኖም ኩነታት ሕርሻ ምስ ተመሓየሽ ናብ ዓይም ክምለሱ እዮም ዝግበሩ። ኣነ ዝገበርክዎም ቃለ ምሕትታት ግና ናይዚ ተፃራሪ እዮም ዘርእዩኒ። እዚኦም ኣምሊጦም ዝመፁ፤ ኣብ ዝተነፀሉ ገጠራት እዮም ዝነበሩ ዝነበሩ፤ ዝዛረብዎ ቋንቋ ኦሮሚኛ ጥራሕ ኔሩ፤ ምናልባሽ ዓዕዳ እውን ንመጀመርታ ግዝ ዝረኣዩ ኣብ ተግ ወጃሌ ይኸውን፤ እዚኣቶም ብሓፃኑ ኩሉ ሰራሕተኛ ተራድኦ እኳ ብኣግባቡ ዘይርድኦ ቢሮክራሲያዊ ክይዲ ሕቡራት ሃገራት ክፈልጡ ዝከኣሎም ዓይነት ሰባት ኣይኮኑን። እዞም ሰደተኛታት ዝዛረብዎ ዝነበረ ሓቂ ኣይኮነን ምባል ንሰነ መጎት (ሎጂክ) ብዘዩድሊ ብርኪ ምውጣር እዩ። እዚኦም ንዝዛረብዎ ዘረባታት ክኣምኑ ዝደልዩ ግና ውሑዳት ጥራሕ ኣይኮኑን ዝነበሩ፤ ልክዕ ከምቲ ናይ ሰፈራ ግዝ ዝነበረ፤ ምስማዕ እውን ዝደልዩ ውሑዳት እዮም ኔሮም።

ምስረታ መንደራት ብዘይ ዓጋቲ ቐሳሎም በዚ እውን ኣብታ ሃገር ዕጢታት ዝኾኑ ሓረስቶት ዘይበ ህይወት ብምብልሻው ነቲ ቐሳላይ ጥሜት መንገዲ ፀረጉ። ኣብ 1987 ናይ ወፃኢ ኣካላት ተራድኦ ኣብ ሃረርጌ ካብ ዘለዉ ሰላሳን ትሽዓተን ወረዳታት ነቶም ዒሰራን ክልተን ዘለዎም ሕፅረት እኽለ ይሸፍኑሎም ኔሮም፤ እዚ ቅድሚ መደብ ምስረታ መንደራት ምጀማሩ ተረፍ ምህርቲ ይሓፍስ ዝነበረ ከባቢ እዩ። ስለዚ ዓብዩ መጠን ዘለዎ ሓገዝ ምዕራባውያን ንኮሚኒዝም ይድጉም ኔሩ፤ ሽሕ እኳ ብቐጥታ ኣይኹን፤ ከም ለይቭ ኤይድ (Live Aid) ዝበሉ ርጥባናት ኣብቲ ኣስርእት ዓመት ካብ ማንም ንላዕሊ ንመነባብር መገዛ ህዝቡ የዕንው ንዝነበረ ዝነኢ መደብ መደላድል ኮይኖም የገልግልዎ ኔሮም። ካብዚኦም ዝነኢቲ መደባት ዝኸፍኡ ኣሚኢት ኣሸሓት ኣብ ዝቐተለ ኩፍነት ናብ ምይይጥ ኣይመፅእን ኢሉ ዝእበዩ ኣገዛዝኦ ኢራን ጥራሕ ኔሩ። ክለይ እናደጋገመ ሓገዝ ምዕራባውያን ኣብ ሓፂር ግዝ ካብ ዘድሕኖም ኣብ ነዊሕ ግዝ ዝቐትሎም ሰባት ከም ዝበዝሑ ይናገሮ ዝነበረ ምግናን ዘለዎ ወይ ከዓ ሚዛናዊነት ዝጎደሎ ዘረባ ኣይነበረን።

ብጎኒ ከዓ ብሕ. መን ብዶብ ዘይዓግቶም ሓኻይምን ብዝተልዓለ ሆታ ተቐውሞ ኣብ ሞሪ 1986 መደብ ሰፊራ ጠጠው ክብል ክኢሉ። ኮይኑ ግና መሊሱ ኣብ መጋቢት 1987 ዳግም ተጀሚሩ። እዚ ንመጀመርያ ግዜ ዝተጠቐሰ 13 መጋቢት 1987 ኣብ // ኒው ዮርክ ታይምስ ዝወፀን ብዛዕባ ኢትዮጵያ ኣብ ዝተፅሓፈ ናይ ጄምስ ብሩክ ፅሑፍን ኣጋ መወዳእትኡ ነሩ። እቲ ፅሑፍ ንመደብ ሰፊራ “መዋጠጢ” ዛዕባ ኢሉዎ። ዘጋቢ // ኒው ዮርክ ታይምስ ብተወሳኺ መንግስቲ ኢትዮጵያ ብወርሒ ሰላሳ ሽሕ ሰባት ሞራሕ ከስፍር ውጥን ከም ዘለዎ፤ እዚ እውን ካብ ናይ 1984-1985 መጠን ብርኪ ሰፊራ ብፍርቂ ዝነከየ ከምዝኸነን ዘመለኸቶ ከዓ ሕዚ ሰፊራ ብዘይ ህፅፅ ከም ዝትግበርን ብዝተወሰነ ሰብኣዊ ከምዝኸውንን ይዛረብ። ምስረታ መንደር ኣይኹን እምበር ዋላ ሰፊራ እንተተመሓዩኹ ምምሕዳር ፊገንን ካልኦት ተካታዕቲ ሰብኣዊ መሰላትን ምስጋና ዝግበኦም ይኹን። እቲ ሚዲያ ብሓፈሻ ኣብ ኢትዮጵያ ይሰራሕ ንዝነበረ መደብ ሞርናፊ ዘርኣዮ ዓፀፋዊ መልሲ ኣዚዩ ዝሑል እዩ ነሩ።

እንተወሓደ ዋላ ንግዚኡ ይኹን ኣብ ኒካራጓይ ከንዲ ዘለዉዎ ጋዜጠኛታት ሕ. መ ኣብ ኢትዮጵያ እውን ኔሮም እዮም። ኣርኻ ፑዲንግተን ኣብ *ኮመንታሪ* (ሚያዚያ 1986) ከም ዘቐመጦ “እቲ ናይ ኒካራጓይ ኣብዮት ንረቕቓዊ (ማይክሮስኮፓዊ) ምርመራ ዝተዳረገ እንትኸውን” ኣብ ኢትዮጵያ ዝነበረ፤ እቲ ካብ ኒካራጓይ ንላዕሊ ነፍሲ ሰብ ዝበልዐ ግና “ብዓብዩኡ ከም ዘይተርኣየ እዩ ተሓሊፉ።”

አርባዕተ

ስልታዊ ፍሽለት

ከፋኝ ንክሶወት ዘድልዮ ብሕታዊ ነገር ሰናይ ሰባት ምንም ከይሰርሑ ኮፍ ምባሎም እዩ።

—Edmund Burke

ዝተለምደ ኣፈፃፀማ ሕ.መ ኔሩ፡ ዓብዪ ልቢ፣ ሸንዳሕዳሕ ዝበዝሐን መወዳትኡ ከዓ ግርህና ዝዓብለሎን ኣፈፃፀማ። ካብ ካርቱም ብምዕራብ ገፅ ኣብ 600 ማይልስ (965 ኪሎሜትራት) ርሕቐት፤ ኣብ ማእኸል ኣህጉር ኣፍሪካ፤ እትርከብ ከተማ ሱዳን ኒያላ፤ ኣብ ርእሳ ብኣማኢት ጫማታት ርሕቐት ናብ 40 ቶን (400 ኩንታል) ዝፀጋፅ ምሽለ ብገመድ ካብ ሰለስተ ቦይንግ 107 ሄሊኮፕተራት ተጌሩ ተንጠልጢሉ ኣሎ። መወዳእታ ነሐሴ 1985 ኔሩ፤ ዋላ እኳ እቲ ድርቂ የብቅፅ እምበር በረኻ ምዕራብ ሱዳን ኣብቲ ኣስርእት ዓመት ካብ ዝተመዝገበ ዝናብ እቲ ዝኸበደ ብምትእንጋዳ ናብ ገፊሕ ተፋሰስ ዘቐዩሩ ኔሩ። ብዓስርተታት ኣሸሓት ዝቐዩ ጥመያት ሓረሰቶት ቅድሚ እዋን ሕርሻ ኣብ ዘለዉ ሰሙናት ብወሕጅ ተዓጊቶም፤ መዕርፎ ነፈርቲ እውን ብወሕጅ ብምዕልቕላቕም ምግቢ ከበፅሖም ዝኸለለሉ ብሕታዊ መንገዲ፤ ነዳዲ ብዝወድእን ወፃኢ ዝሓትትን፤ ብሄሊኮፍተር ምድርባይ ኮይኑ። ኣብዚ ዕለት እዚ፤ ነሐሴ 29፤ እቲ ምሽለ ናብታ ሳቫናዊት ክልል ቡራም እዩ ዝጓዓዝ ዝነበረ፤ ካብ ኒያላ ንደቡብ ገፅ 100 ማይልስ (190 ኪሎሜትራት) ርሕቐት ትርከብ፤ ንሰለስተ ወርሒ ዝኸውን ግዝ ዝኸደላ እኽሊ ኣይነበረን። ሓላፊ ዩኤስኤይድ ፒተር ማክፈርሰን ብኣካል ኔሩ።

እቲ ዝተንጠልጠለ ምሽላ እናተጎሰሰ ብኣየር ይሓልፍ ነፍሩ። ድሕሪ በረራ ሓደ ሰዓትን ፈረቓን ካብ ታሕቲ ኣብ መንጎ እቲ ውሕጅ ዝተውሓጠ ሓምለዋይ በረኻ ብጭቓ ዝተሰርሑ ጎጆታት እኹብኹብ ውጥም ክብሉ ጀሚሮም። ኣብ መሬት ዘሉ መኮንን ሴቭ ዘ ቺልድረን ዝኾነ በዓል ሞያ ኣዚዩ ልዑል ሞገድ ፊዲዮ ተጠቂሙ ነተን ሂሊኮፍተራት ናብ ዘራግፋሉ ቦታ መሪሕወን፤ ኣብቲ ቦታ ፍርቂ ኣካሎም ሞርሖም ዝኾኑ ሰባት ነታ ሂሊኮፍተር እናተኸተሉ እንትገዩ ይረኣዩና ኣለዉ። ማክፈርሰንን ኣንን እተን ካልኣይቲን ሳልሳይቲን ሂሊኮፍተራት ፅዕነተን እንትድርብያ ቀዲምና መሬት ወሪድና ኢና ነርና። እቲ ምርኢት ኣብ ሆሊዉድ ዝተሰርሐ እንተዝኸውን ካብዚ ንላዕሊ ዘራሰን ኣይምኾነን ነፍሩ። ጥራሕ ደረተን ዝወፃ ኣንስትዮ፣ ጦር ጌረን ነቲ ክምር እኽለ ክጨደኦ ጀሚረን፣ “ኢሽ ፊገን” (ባኒ ፊገን) እናበላ እኽለ ዝሓዘ ክሻታት ይመናጠሉ ነሮም። ዕግርግር እዩ ተላዒሉ ዝነበረ። ኣብ ሓደ ወይ ክልተ ደጃይቕ ውሽጢ እቲ እኽለ የለን። ማክፈርሰን፤ እዚ ነበር ኣባል ፒስ ኮርፕሽን፤ ብታሕጓስ ተጨዲዱ ነፍሩ። እስካብ ሕዚ ኣብ ዓዕዳ ሸሚዙ ረሃዕ ተኣሊኹ ፕሬዚደንት ፊገን ነዚ እንትሰምዕ ከንደየናይ ሕጉስ ከም ዝኾነ እንትዛረብ ኣብ ህልናይ ተቐሪፁ ተሪፋ ይረኣየኒ እዩ። ማክፈርሰን እዞም ሰባት እዚኣቶም ሕ.መ እንታይ ከም ዝገበረትሎም ገና ንዓመታት እናዘከርዎ ከም ዝነብሩ ዘመላኽት ነገር ተዛሪቡ። ደሓር፤ ኣብ ዋሽንግተን፤ ካሊኦ ሰራሕተኛ ዩኤስኤይድ ሓረስቶት ቡራም ሓደሽቲ ናይ ሕቡራት መንግስታት ፖለቲካዊ መሓዘት ከም ዝኾኑ ገሊፅዎም ነፍሩ።

ካብ ዶብ ማእኸላይ ኣፍሪካዊት ሪፐብሊክ 115 ማይልስ (185 ኪሎሜትራት) ቅርበት ኣብ እትርከብ ቦታ ዘለዉ ብቁሩብ ኣሸሓት ንዝቐፀሩ ህዝቢታት ፋላታ በዝሒ ዘይብሉ እኽለ ንምብፃሕ ብሂሊኮፍተራት ምልኣኽ ናይ እማን እውን ትብዓት ዝመልኦ ተግባር ልግስና እዩ። ኣብቲ እዋን ሓጋይ ኣብ መላእ ምዕራብ ሱዳንን ኢትዮጵያን ሃገረ ሕቡራት መንግስታት ልቦና ብዙሓት እናሸነፈት ነፍሩ። ኣብ ብራስለስ ዝርከብ ፀሓፋይ ጌልስ መሬት ኣብ ሞቅምቲ 1985 ኣብ ኢንተርናሽናል ሄራልድ ትሪቡን እንትፅሕፍ ግዜ ከም ዝበሉ እዚ 1985 “ሕቡራት መንግስታት ናብ ኣፍሪካ ዝኸደትሉ ዓመት እዩ ነፍሩ፤ ኣብ ዓለም ካብ ምኽድ ካብ እትቐጠበሎም ቁሩባት ቦታታት ሓደ እዩ ነፍሩ። ኣብ ዝሓለፈ ግዜ ዋሽንግተን ንመብዛሕቲኦ ቦታታት ኣፍሪካ ንነበር ባዕዳውያን ዝእኑ ኣውሮፓ እያ ገዲፋትሎም ዝነበረት። ኮይኑ ግና ሰለስተ ሚሊዮን ቶን ሓገዝ ሕ.መ ... ነዚ ኣካይዳኣ ቐየርዎ።” መሬት ስግኣቱ እንትገልፅ፤ ከምዚ ዝበለ ልግስና ዝመልኦ

ፈሰስ ተራድኦ ንሕቡራት መንግስታት “ናብ ረግረግ ፖለቲካ ኣፍሪካ ክትኣትው ክገብራ እዩ። ሱዳናውያን ሬገን ዝብል ስያመ ዝሃብዎም እኽሊ ዝመልኡ ክሻታት ሓገዝ ሃንደበታዊ ግዜ ኣብ ሺየትናም ናይ ኬነዲ ኣማኸርቲ ከም ዝኾንዎ ዓንቃሪቦ ኮይኑ ከይሕዛ” ይብል።

ናይዚ ፀሓፊ ሰግኣት እማን ኮይኑ እንተዝገሃድ እንታይ ኔርዎ! ሕቡራት መንግስታት ኣብ “ረግረግ ፖለቲካ ኣፍሪካ” ኣቲያ እጃም ዝህልዎ እንተትኸውን ኔራ እዞም ብሄሊቮፕተር ዝተደርበዩ ሓገዝ ሓደ ግዜ ጥራሕ ዝተገብሩ ኮይኖም ኣይምተረፉን ኔርም፤ እዚ ተጓንፎ ኪሆቴኣዊ⁵² ተግባር ዝኾነ ኣብ ፅፃ እታ ክፍለ ዓለም እጃም ዘይነበር ተጓንፎ ኮይኑ እዩ ተረፋ። ሓገዝ ሕ.መ ኣብ ኢትዮጵያን ሱዳንን፤ ብሰንኪ ጥሜት፤ ብሓደ ዓመት ናብ ኣርባዕተ እፅፊ ክዓቢን 1 ቢሊዮን ዶላር ከውፅእን ይግበር እምበር ብዓይኒ ፖለቲካ እንትረኣ ጥር ትብል ኣበርክቶ ኣይነበሮን። ሕቡራት መንግስታት ኣብ በረኽ ኣብ ዘለዉ ዝጠመዩ ሓረስቶት ኢድ እኽሊ ኣብ እትገብረሉ ግዜ ሊብያ ከዓ ኣብ ካርቱም ኣብ ዘለዉ ፖለቲከኛታት ኢድ ጥረ ገንዘብ ትገብር ኔራ። መወዳእትኡ እውን፤ 1985 ኣብቲ ከባቢ ናይ ሊብያን ሶቭየትን ፅዕንቶ ዝዓብሉ ኮይኑ ሓሊፉ፤ ቀደሙ እውን ጥንኲር ፅዕንቶ ዝነበሮም ኔርም ኣብዚ ግዜ ከዓ ዝበለፀ ተጠናኺሩ፤ ፅዕንቶ ሕ.መ ግና ቀኒሱ፤ እዚ ዝኾን ዘሉ ሊብያን ሶቭየትን ዋላ ሓንቲ ናይ ተራድኦ ሓገዝ ከይገበሩ እዩ።

ኣብዚ ዝተኸናወነ ግርምቢጥ ወይ ከዓ ዝገራጨው ነገር የለን። ተራድኦ ጥሜት ንሓረስቶት ይሕግዝ፤ ኣብ ድሕረ ባዕዳዊ መግዛእቲ ኣፍሪካ ከዓ ሓረስቶት ሓይሊ ዝበሃል የብሎምን። እማን እውን መጀመርታኡ እቲ ጥሜት ከመፅእ ዝኸኣለ ሓረስቶት ሓይሊ ስለ ዘይነበሮም ኔሩ። ንሃገራት ኣፍሪካ ዝገንሑ ኣብ ከተማ ዘለዉ ቁንጮታት ሓረስቶት ዕልዎ መንግስቲ ከም ዘይገብሩ ይፈልጡ እዮም። ዕልዎ ዝከየድ ብዝኸፍኦም ነበርቲ ከተማ እዩ። ፖለቲከኛታት ኣፍሪካ ንነበርቲ ከተማ ኣርዊዮም ዝሕዙሉ መንገዲ ሕሳር ኣቕርቦት ምግቢ ክረኽቡ ብምግባር እዩ፤ ሕሳር ምግቢ ዝርከብ ከዓ ንሓረስቶት ብሰብ ሰራሕ ሕሳር ዋጋ ምህርቶም ክሸጡ ብምግዳድ እዩ። (ከምቲ ዝረኣናዮ ኣብ ኢትዮጵያ እዚ ኢኮኖሚያዊ ብዝበዛ ምስ ሃፅያዊ ስልቲ ገዛኣይ ብሄራዊ ጉጅል ዕላማ ዝሰምር ኔሩ።)

⁵² ኪሆቴ መፅሓፍቲ ኣንቢቡ ኣጉል ጀብደኛ ዝኾነ ዋና ገፅ ባህርይ ልቢ ወለድ ሴርቫንቴ እዩ።

አፍሪካውያን ዝላኑት ብዓብዮሉ - ከም ናይ ዩኤስኤይድ ቢሮክራሲት - ሓረስቶት ንዓርሶም ንኸምግቡን ነታ ሃገር እውን ዋላ ኣብ ገዘ ጥሜትን ምዕልኻላኽ ማይን እውን እንትኾን ኣብ ምምጋብ ኣስተዋፅኦ ዝህልዎ ልምዓት ገጠር (ዝርገሐ መንገዲታት፣ ህንፀት ተፋሰሳትን መኽዘናት እኽሊን) ምስላዋ ዋኒኖም ኣይነበረን። ንሰለስተ ኣስርእት ዓመታት መራሕቲ አፍሪካ ኣረመኔያዊ ብዝኾነ መንገዲ ስልጣን ጨቢጥኻ ምፅናሕ ኔሩ ዋና ዕለምኦም ዝነበረ። ሶቭየትን መሓዙታን ነዚ ኣረመኔያዊነት ብምቅዋም ኣብ ዝለዓሉ ዓመባት ኣብ ምድጋፍ ወይ ኣብ ምጥፋእ ቀጥታ ብምስታፍ ንዓርሶም ዝርብሑሉ ዕድል ጌሮም ይጥቀሙሉ ኔሮም።

ዝላኑት አፍሪካ ድሌቶም እንተበሉ፤ ኣብ ሕቡራት መንግስታት ልምዲ ሃፅያዊነት ዘይምንባሩ፤ ኣብ አፍሪካ ኣወንታዊ ኣበርክቶ ክህልዎ ዘይኮነስ ክይህልዎ እዩ ጌርዋ። ንኣብነት ኣብ ቀረባ ዓመታት ኣሜሪካ ኣብ ኣንጎላ ካብ ዝገበረቶ ንላዕሊ ድፍረት ብዝተመልኦ መልክዑ ፈረንሳይ ኣብ ቻድ ኢዳ ኣእቲያ እያ። ዋላ እኳ እቲ ሕ.መ ከተወግዶ ትዕዕሮ ዘላ ናይ ኣንጎላ ማርክሲስት መንግስቲ ላውንዳ ህይወት ህዝቡ ኣብ ምቕያር ካብ ናይ ሊብያ ሙዖመር ጋዳፊ ዝኸፍኦ ዋላ ኣዝንተኾነ እውን ፈረንሳይ ግና ክንዲ ሕ.መ ወገዛ ኣይበፅሐን። ኣብ መፋርቕ 1980ታት ኣብ ሱዳን ኣብ መንጎ ሕ.መን ሊብያን ዝካየድ ዝነበረ ድራማ ዋላ እቶም ፀገማት ሰብኣዊ ይኹኑ እምበር ነዚኦም ኣብ ምቅላስ ሰብኣዊ ደገፍ ጥራሕ ምጥቃም፤ ዋላ ብፀቢቡ “ስልታዊ” ተባሂሎም እንተተቐመጡ እውን፤ ስልታዊ ብልጫ ከም ዘይብሎም ነፃሩ ክረእ ዝገበረ ኔሩ።

ሱዳን እውን ከም ኢትዮጵያ፤ ብዝተፈለየ ምክንያት ይኹን እምበር፤ ብዘመናዊ ኣረዳድኣ ሃገር ኮይና ኣይትፈልጥን። ኣዲስ ኣበባ ከም ርእሰ መዲና ሓንቲ ሃገር ኮይና ጥራሕ ኣይኮነትን እተገልግል፤ ርእሰ መዲና ሃፅያዊት ግዝኣት እያ። ብኸሊእ ጫፍ ከዓ ካርቱም ከም ክልቲኦም እውን ዘይኮነት ርእሰ መዲና እያ። ሓመድ ዝዓበሳ ኣብ መሬኽቢ ዓዕዳን ፀሊምን ኣባይ (ናይል) ዝሰፈረ 2.5 ሚሊዮን ህዝቢ ዝነብረላ፤ ብለመንቲን መርቆዲዝ ቤንዝን ዝተመልኦት ካርቱም ካብ ፖለቲካዊ ማእኸልነት ንላዕሊ ናይ ንግዲ ኬላ እያ። ካብዚኣ ኮይኖም ነጋዶ ዓረብ፤ ገሊኦም ዓረብ ገሊኦም ዓረብ ዘይኾኑ፤ ብኸፋል ዘላን ንዝኾኑ ነቲ ገፊሕ በረኻ ኣብ ቁፅፅሮም ጌሮም ንዝነበሩ ማሕበረሰባት እቲ ኽባቢ እናበዝበዙ ዝፀንሑሉ ቦታ እያ። ሱዳን ብመጠን ክንዲ

ሕ.መ ካብ ሩባ ሚሲሲፒ ናብ ገፅ ምብራቕ ትኹን እምበር ከም ቡራም ዝበሉ ኣብ ምእራባዊ ዝዘኣት ክልል ዳርፋር ዝርከቡ ቦታታት ምስ ካርቱም ዘዛምዶም ብሕታዊ ነገር እንተሃለወ ምዕራባውያን ባዕዳዊ ዝዛኣት ኣብ መወዳእታ እቲ ዝሓለፈ ክፍለ ዘመን [19 ክ.ዘ] ቃሕ ከም ዝበሎም ዘስመርዎ ዶብ ጥራሕ እዩ። ኣብ መንጎ ኣደዳ ጥሜት ዝኾነ ምዕራባዊ ሱዳንን ካርቱምን ዘሎ ኣካላዊን ሰነ ልቦናዊን ምትእስሳር ኣብ መንጎ ከተማ ኒው ዮርክን ዕፋን ዝባቕለሉ ማእኸላይ ክፋል ሕ.መ ኣሜሪካን ካብ ዘሎ ርክብ እውን ዝቐጥን እዩ። ሓደ ምዕራባዊ ዲፕሎማት ከም ዝበሉ፤ “ብዛዕባ ዳርፋር ኣብ ካርቱም ካብ ዘለዉ ሰባት ንላዕሊ ናይ ኣክሮን፣ ኦሃዮ ሰባት ይሓስቡ።” ወይ ከዓ ሓደ ብፖለቲካ ንጡፍ ዝኾነ ኣብ ካርቱም ዩኒቨርሲቲ ዝርከብ ፕሮፌሰር ኣብ ድሮ ናይ ሚያዚያ 1985 ዕልዋ ፕሬዚደንት ጃፋር ኒመሪ ከም ዝበለኒ፤ “ኒመሪ ጥራሕ እስካብ ዘወገድናዮ ሚሊዮናት እንተጠመዩ ኣይግድሰናን።”

ሊብያ፤ ብኹሉ መንፅር እንትትረኣ፤ ሱዳን ብሸም ጥራሕ ሃገር ከም ዝኾነ፣ ፖለቲከኛታት ብገንዘብ ዝግዝኡ ከም ዝኾኑ፣ እቲ ብሉፅ ክፍሊት ከዓ ተራድኦ ጥሜት ምግባር ዘይኮነስ ኣብ ደቡብ ዘለዉ ዓመፅቲ ንምውጋእ ወተሃደራዊ ሓገዝ ምግባር ከም ዝኾነ፤ ተረዲኦ ኤራ ትንቀሳቐስ ዝነበት። ንሱዳን ብዓይኒ ተራድኦ ትርኢ ዝነበረት ሕቡራት መንግስታት ምስ ከምዚ ዝበለ ስልታዊ ኣካዳዳ ትመጣጠን ኣይነበረትን። ብውፅኢቲ እውን ኣብ 1987 ሓረስቶት ዳርፋር ምስ መንግስቶም እንትነፃፀሩ፤ ኣብ መወዳእታ 1984 ግዜ ጥሜት ካብ ዝነበርዎ፤ ናብ ዝኸፍኦ ኩነታት ኣቲዮም ኔሮም። ካብዚ ግዜ ጀሚሩ ሕቡራት መንግስታት ክትገብሮ ዝከኣላ እቲ ዝለዓለ ሰብኣዊ ተግባር ነቲ ብዲሞክራሲያዊ መንገዲ ዝተመርፀ ዓቕሚ ናይ ዘይብሎም፣ ርህራህ ዘይፈልጡ መንግስቲ ወንጉቲ መሬት ምስ ግብፃውያን ተሓጋጊዞ ዝሓሸ ውሕሉል ብዝኾነን ብመዳይ ፖለቲካ ፅንፈኛ ዘይኾነ ወተሃደራት መንግስቲ ክቕየር ምግባር እዩ፤ እዚ መንግስቲ ወተሃደራት ኣብ ሓገዝ ሕ.መ ፅግዕተኛ ስለዝኾነ ምዕራባውያን ተራድኦታት ከም ዝምዕድዎ ንሓረስቶት ዝሓሸ ነገር ክገብር ክትፀልዎ ይከኣላ።

ነዚ ኣረኣኢያ ምቕጫጭ (ሲኒካል) ፣ ክፋእ ወይ እውን እንተደሊኹም የማናይ ዘመም ትብልዎ ትኽእሉ ኮይኑ ግና ፈላማይ ኣብ ሱዳን ዝኾነ ዘሎ ረኣይዎ፣ ጃፋር ኒመሪ ኣብ ስልጣን ካብ ዝፀንሐሎም ዓሰርተ ሽዱሽተ ዓመታት ውሽጢ እንተወሐደ ንዓሰርተ

ክልተ ዓመታት፤ በዛ ክፍለ ዓለም ዘሕዝን ከርፋሕ መመዘኒ፤ እቲ ብሉፅ ዝበሃል መራሒ እዩ ዝነበረ። ኣብ ግንቦት 1969 ናብ ዝልጣን ዘደየቦ ወተሃደራዊ ፅልዋ ኣብቲ እዋን ሰፊሕ ቅቡልነት ኔርዎ፤ ምኽንያቱ ቅድሚኡ ንሓመሽተ ዓመታት ምስ ዝነበሩ ለውጢ ሓመሽተ መንግስቲታትን ክልተ ሓፈሻዊ መረጃታትን እንትነፃፀር ርግኣት ዝነበሮ ዘመን ክመፅእ ኣኽኢሉ ኔሩ። ብብርኪ ክልሰ ሓሳብ ዲሞክራሲ ዝድኅቕ ረቂቕ ክኾን ይኽእል፤ ነዛ ገፋሕ፣ ብዓብዩኡ መሃይምነት ዝዓሰለ፣ ብጎሳታት ዝተኸፋፈለት ሃገር፤ ዲሞክራሲ ማለት ድስካለ፣ ዕግርግርን ሞትን እዩ ኮይንዎ። ኒመሪ ናብ ስልጣን ዝመፀ ፅንፈኛ ዓረባዊ ኮይኑ ይኹን እምበር ኣብ 1971 ብሓገዝ ሶቭየት ዝተኸየደ ፅልዋ መንግስቲ ምስ ኣምለጠ ገፁ ናብ ምዕራባውያን ኣዚሩ፤ ኣብ ቀዋላይ ዓመት ከዓ ንናይ ደቡብ ፀለምቲ ከባቢያዊ ልዑላዊነት (ርእሰ ምሕደራ) ብምሃብ ንዓሰርተ ሸውዓተ ዓመታት ዝፀንሐ ኩናት ሕድሕድ ጠጠው ክብል ጌርዎ፤ እዚ ኩናት እዚ ዋላ ካብ ኩሎም ኩናታት ዓረብ-እስራኤል ዘዋፍእዎ ነፍሲ ሰብ ንላዕሊ ዝበልፀ ኩናት ኔሩ። ኣብ መብዛሕቲኡ ዘመን ውልቀ ምልካዊ ኣገዛዝእኡ ኒመሪ ብሓፈሻ ሉሕሉሕ እዩ ኔሩ። ኣብ 1975 ከወግድዎ ዝፈተኑ ብሊብያ ንዝሕዝቡ ቴሰዓን ሸሞንተን ዕሰባት ወተሃደራት ብሞት ክቕፅፁ ዋላ እንተገበረ ድሕሪ ሰለስተ ዓመት ግና ንኹሎም ፖለቲካዊ ተናሓናሕቱ ምሕረት ጌሩ ካብ ዘለዉዎ ናብ ዓይም ክምለሱ ፈቐዱ። ኣብ 1980 ኮይካ እንትረኣ ናይ ሎስ ኣንጀለስ ታይምስ ናይ ኣፍሪካ ወኪል ዴቪድ ላምብ *H አፍሪካንስ* ኣብ ዝብል መፅሓፍ ከምዚ ክፅሕፍ ክኢሉ ኔሩ። “ካልኦት ፕሬዚደንታት መንበር ስልጣኖም እንተሰጥሙ ኒመሪ ግና ኣላሕሊሕዎ እዩ። . . ንህዝቡ ክቡር ውህብቶ እዩ ዝሃበ፤ ካብ ዝገነዘበት ሃገር ሓመድ ዝበቐለ ስምዒት ሓድነትን ዕላማን።” ኣብ ማእኸላይ እዋን ኣገዛዝኣ ኒመሪ ሱዳን ናይቲ ዘይቈጥፍ ናገር ናይ ምዃን ሽቶ ንምስኽሶ ተቓሪባ ኔራ።

ኣብ መእተዊ 1980ታት ንዓሰርተ ዓመት ኣብ ኢዱ ዝፀንሐ በትረ ስልጣን ኣብ ግለ ሰብእንኡ ፅልዋ ጌርሉ ኔሩ። ቈዳነን፣ ግዕዝይን ተጠራጣሪባትን እናዓብለልዎ ኔሮም። ፖለቲካ ኣፍሪካ ወይ ዓረብ መራሕቲ ንዝተወሰነ እዋን ኣብ ስልጣን ምስ ፀንሑ መንበረ ስልጣኖም ናብ ዘረክቡሉ ብርኪ ዓቢዩ እንተዝኾን ኔሩ፤ ኒመሪ ኣብ ታሪኽ እዛ ክፍለ ዓለም ካብቶም ውሑዳት ዕጢታት ፖለቲከኛታት ሓደ ኮይኑ ተመዝጊቡ ምሓለፈ ኔሩ። ግና ከምኡ ኣይኮነን። ምልሰ ኢልና እንትንረኦ መስከረም 1983 ኒመሪ ንሕ.መ ካብ ንዋይ ናብ ዕዳ ዝተሰጋገረሉ ግዜ ጌርና ክንምዝገቦ ንኽእል።

ኣብዚ እዋን እስላማዊ ሕጊ ሸሪዓ ኣብ ሱዳን “ሕጊ መስከረም” እናተብሃለ ዝፍለጥ ዝተኣወጀሉ ግዜ ኔሩ። ባንክታት ብወለድ ምልቃሕ ተኸልኪለን። 50 ዶላር ዝበፅሕ ሰርቂ ዝፈፀመ የማናይ ጉንቦ ኢዱ ይቈረፅ። ዋላ መስለም ዘይኾኑ ዜጋታት ወፃኢ ዓድታት ኣልኮሆል ሒዞም እንተተረጊሶም ኣብ ቅድሚ ህዝቢ መቐፃዕቲ መግረፍቲ ይበፅሑም። (ኣልኮሆል ጥራሕ ዘይኮነስ ቁስሊ ዝሕሰየሉ ኣልኮሆል እውን ምርኩብ ኣፀጋማይ ኮይኑ።) ኒመሪ ነዚ ሕጊ ሸሪዓ እስላማዊ ኣብ ዘይኾነ ደቡባዊ ክፋል እዛ ሃገር እውን ክትግብር ፈቲኑ። እዚን ኣብ 1972 እስላማዊ ምስ ዘይኾነ ደቡብ ዝኣተዎ ስምምዕነት ርእሰ ምሕደራ ንምብርህሪህ ብዝኾነብድ መልክዑ ክፍርሶ ምውሳኔን ኣብ 1984 እቲ ኮናት ተመሊሱ ክውላዕ ጌርዎ። ኣብቲ ዓመት ወርሒ ታሕሳስ፤ ብዕልዋ ቅድሚ ምውጋዱ ቅድሚ ሒደት ኣዋርሕ፤ ንኒመሪ ቃለ ምሕትት ኣብ ዝገብረሉ ግዜ ኣዚዩ ዝፅላእን ዝፀበቦን መራሒ ኔሩ። ብድሕሪ ጠረጴዝኡ ኣብ ወንበሩ ብዝባኑ ድግፍ ኢሉ ጉስጢት ከም ዝፀገበ ተጓሳጣይ መሊሉ ናብ መእተዩ ቢርኡ ኣተኩሩ ይርእ. ኔሩ። ብንሻናት ተነሽኒሹን እናኾልተፈ ቃላቱ እንተውፅእን ከምቲ ኣብ መዘናግዒ መፅሂታት ዝወፅእ ምስሊ መራሕቲ ሳልሳይ ዓለም እቲ ዝኸፍኦ መስሓቓይ ምስሊ መሊሉ ኔሩ። ብዛዕባ እስላማዊ ሕጊ እንትሓቶ ብዛዕባ ጉድኣት ኣልኮሆል ዘዘንትው ሰብክት ቁጡብነት ክነግረኒ ጀሚሩ።

ኣብዚ ነዋቢ እዚ ኒመሪ ኣብ ስልጣን ክፀንሕ ዘኽኣሉ ሰላሳ ሺሕ ኣባላት ዘለውዎ ኣል ኣሜን ኣል ጎሚ (ሓይልታት ፀዋታ መንግስቲ) ጥራሕ ኔሩ። እዚኦም ናይ ሲቪል ክዳን ዝገብሩ ዒዋሉን ብፈሰስ ገንዘብ ዝሃጠሩ ዝምደቡሎም ዝነበረ በጀት ንስድዓን ሓመሽተን ሽሕ መደበኛ ወተሃደራት እኹል ዝነበረን ኔሩ። 6,000 መኻይንን 400 ገዛውትን ዝውንን እዚ ሓይሊ እዚ ኣብ ውሽጢ ሱዳን “ኣብ ውሽጢ መንግስቲ ዘሎ ቅዱስ መንግስቲ” ተባሂሉ ይፍለጥ ኔሩ። ግና ምስ ካልኣት ሓይልታት ፀዋታ ዓረባትን ኣፍሪካን እንትነፃፀር ናይ ሱዳን ጉጅለ ዘመርቲ እዩ ዝመስል። ምጥፋእ ሰባት፣ ሰቅያትን መቐተልቲን ኣይበዝሑን ኔሮም። ብዛዕባ እስላማዊ ሕጊ ዝወፀ ፅሑፋት ጋዜጣታትን ፀብፃባት ሰብኣዊ መሰላትን ካብቲ ናይማን መቐፃዕቲ ምቕራፅ ኢድ ንላዕሊ ኔሮም፤ እቲ ሕጊ መስከረም ኣብ ተግባር ካብ ዝውዕል ኒመሪ ብዕልዋ ክሳብ ዝውግደሉ ኣብ ዘሎ ግዜ ዓሰርተ ሸሞንተ ወርሒ ብምቕራፅ ኢድ ዝተቐፀሉ ሰባት በዝሒ ናብ ሓምሳ ጥራሕ ዝፅጋዕ ኔሩ። ኣብ መወዳእታ መዋእል ኣገዛዝኦ ኒመሪ ሱዳን ኣብ ዓረብ ዓለም ካብ ዘለዎ ዝሓሸ ነፃነት ዝዓሰለ ኔራ፤ ኣብ 1984 ኣብ

ካርቱም ዝረኽበም ዳርጋ ኩሎም ሱዳናውያን ኣብ ልዕሊ ኒመሪ ወገዛ የውርዱ ኔሮም። ናብ ማእሰርቲ ምእታው ከይሰግኡ ከምዚ ምግባር ምኽኣሎም ንዓርሱ ነቲ ዝብሉ ዘለኹ መርኣያ እዩ። ኣብ ሊብያ፣ ሶሪያ፣ ዒራቕ ወይ ሳውዲ ዓረቢያ ኣብ ቅድሚ ናይ ደገ ጋዜጠኛ ብግልፂ ንመራሒኡ ዝወቅስ ሰብ ምርካብ ከሓስቦ ኣይከኣለንን። ኮይኑ ግና ኣብ ናይ ደገ ጋዜጣታት ብዛዕባ ኒመሪ ዝፀሓፍ ንዝገብብ ግና ኒመሪ ካብ ኹሉ ዝኸፍኦ ኮይኑ እዩ ዝረኣዩ። ኒመሪ ቅድሚ ብፅልዎ ምውራዱ ካብ ዝገበሮም ናይ መወዳእታ ተግባራት ካብ ኢትዮጵያ ኣደዳ ጥሜት ዝኹኑ ሸውዓተ ሸሕን ሓሙሽተ ሚእቲን ኢትዮጵያዊ ይውዱታት ብሱዳን ጌሮም ናብ እስራኤል እንትውሰዱ ከም ዘይረኣዩ ምጻኒ ነሩ። ድሕሪ እቲ ዕልዋ ናይ ኒመሪ ምክትል ፕሬዚደንትን ሓላፊ ፀዋታን ዝነበረ ዶማር ኣል ታዩብ ነዚ እንትፍፀም ብዘይምክልኻሉ ናብ ቤት ወህኒ ክወርድ እንትግበር ግዘ እዚ ሓላፊ ደህንነት ካብ ናይ ሙስሊም ዓለም ሓለፍቲ ፀዋታ ብመልኦም ዝተሓተ ደም ኣብ ኢዱ ዝነበሮ ነሩ።

ዕልዋ ኒመሪ ካብ ሰልጣን ብፈቓድ ናብ ምልቃቕ ዝዕጋዕ ነሩ። ኣብ 27 መጋቢት 1985፤ ብዓይኒ ፋይናንስ ርትዓዊ ብዓይኒ ፖለቲካ ግና ሓደገኛ ብዝኹነ ውሳኔ ኣብ መሰረታዊ ሸቐጣት ዘሎ ድጎማ ድሕሪ ክለዓል ምግባሩ፤ ብፅባሒትኡ፤ ኒመሪ - ዓዕዳ ሱፍን ባርኔጣ ፓናማን ጌሩ - ናብ ዋሽንግተን በሪሩ። ፕሬዚደንታዊ ነፋሪቱ ኣብ ልዕሊ ካርቱምን መዋሰንታ ኦምዱርማንን “ዓመፅ ባኒ” ክካየድ ጀሚሩ ኣሉ። ቁሩብ መዓልቲ ሰዓቡ ሰላማዊ ዝኹነን፣ ብስርዓቱ ዝተወደበ ሰልፊ ተቓውሞ ትሑት ክፍሊት ይበፅሖም ብዝነበሩ ሰብ ሞያ ከተማ ተኸዩዱ። ሕቡራት መንግስታት ከተድሕኖ ክትገብሮ ዝከኣላ ምንም ኣይነበራን። ካርቱም ኣብዚ ማእኸል ዓመፅ ኮይና ምስ ሬገን ንዝነበሮ ዋዕላ ዝገበረትሉ ኣድህቦ ኣይነበረን። ድሕሪ እዚ ኣኼባ ኒመሪ ኣብ መወዳእታ ክልቀቅሉ ዝተወሰነሉ ሓገዝ 60 ሚሊዮን ዶላር ምንም ኣይረብሐን ምኽንያቱ እንትጅምር እውን እቲ ሓገዝ ተታሒዙ ከም ዝነበረ ንህዝቡ ኣየፍለጠን ነሩ። ኒመሪ ኣብ ዋሽንግተን እናሃለወ ተወሳኺ 225,000 ሜትሪክ ቶን ሰርናይን ምሽላን ምርካቡ እውን ፅዕንቶ ኣይነበሮን፤ ምኽንያቱ ኣብ ከተማ ነቲ ዓመፅ የዋድዱ ዝነበሩ ሰባት ኣብ ምዕራብ ጫፍ እዛ ሃገር ዝነበረ ጥሜት ዝፀልዎም ኣይነበሩን። ኣብ ካርቱም እቲ ዕልዋ ቅድሚ ምክያዱ፣ ኣብ ዝካየደሉ ግዘን ድሕሪ ምክያዱን ዘሕለፍከም ሰለስተ ሰመናት ኣብ መንጎ ሱዳናውያን ብዛዕባ ጥሜት ዘተ እንትግበር ዳርጋ ኣይሰማዕኹን። ኣብ ዩኒቨርሲቲ ካርቱም፤ ናይቲ ፖለቲካዊ ንጥፈት ማእኸል

ዝነበረ፤ እቶም ተምሃሮን ፕሮፌሰራትን ኩሉ ነገር ብረሰኒ ይዛተዩሉ ኔሮም፤ ብዘይካ እቲ ጥሜት፡፡ ኣብ ዳርፋር ብሰንኪ ጥሜት ሚሊዮናት እናሞቱ፤ እቶም መደብ ምሁራት ኣብ ካርቱም እዛ ሙሉእ ንሙሉእ መሃይም ክትበሃል እትኸእል ሃገር ክትኸተሉ ዝገበኣ ዓይነት ዲሞክራሲ እንታይ ከም ዝኾነ ይካትዑሉ ኔሮም፡፡ ክቡር ነገር እዩ ኔሩ [ንዲሞክራሲ ምሕባብ] ግና ከዓ ዓርሰ ፈታዊነትን ሓቃዊ ክውንነትን ዘይነበሮን እውን ኔሩ፡፡ ከማይ ዝበሉ ጋዜጠኛታት ኣብ ትሕቲ 100 ዲግሪ [ፋራናይት] ሞዒ ኮይና ናይዚ ድራማ ክቡር ጎኑ እንትንምርምሮ እቶም ዲፕሎማትን ሰብ ሙያ ተራድኦን የመና ክቡር (ውርዘይ) ኮይንዎም ምሽቓል ጀሚሮም ኣለዉ፡፡

ኣብ ጋዜጣ ብገፊሑ ተሳኢሎም ይቐርቡ ዝነበሩ ኣብ ካርቱም ይገባሩ ዝነበሩ ከይዲታት ንፖሊሲ ወሰንቲ ሕ.መ ልቦም ክርህርህ ክገብሩ ዝገበኦም ኔሮም፡፡ እዚ ዕልዋ 1985 ኣኖሪካ ካብ ዝረኣየቶም ዕልዋታት ኩሎም ዝተፈለየ ዘይደማዊን ስርዓታዊን እዩ ኔሩ፡፡ ሱር ቦቀሳዊ (ራዲካል) እስላማውያን ኮኑ ዓለማውያን ወሳናይ ግደ ኣይነበሮምን፡፡ ኒመሪ ኣይተመልሰን፤ ኣብ ክንዲኡ ብግዞት ናብ ግብረ ኣቲዩ፡፡ በትረ ሰልጣን ብጀነራል ኣብዱል ራሕማን ሰዋረዳሓብ ንዝምራሕ ወተሃደራዊ ጉጅለ መማኸርቲ ንዓሰርተ ክልተ ኣዋርሕ ብግዝያዊነት ተመሓላፋ፡፡ እዚ ጀነራል ሓሲብሉ ክረኣ-ክረኣ ከይበለ ንዓመታ ሓፈሻዊ መረፃ ከም ዝከየድ ቃል ኣቲዩ ከመሓድር ጀሚሩ፡፡ ኣብ ሚያዝያ 1986 ስርዓቱ ብዝሓለወ መንገዲ፤ ኣብ ዓለም ዓረብ ካብ ዝተኻየዱ መረፃታት ኩሎም እቲ ነፃ ዝበሃል፤ መረፃ ምስ ተኻየደ ውድብ ኡማ (ሃገር) መራሒ ሳዲቅ ኣል ማህዲ ቀዳማይ ሚኒስቴር ኮይኑ ተመሪፀ፡፡ ሱዳን ካብዚ ዝሓሸ ክትገብር ኣይትኸእልን ኔራ፤ እንተወሓደ ከምኡ መሲሉ ተርኣዩ፡፡ ሳዲቅ - ሱዳናውያን ከም ዝፀውዕዎ - ኣብ 1960ታት ዝነበረ ነበር ቀዳማይ ሚኒስቴር እንትኸውን ኣብ 1975 ብሊብያ ዝምራሕ ፈተነ ዕልዋ ምስ ዘከየዱ ተታሒዙ ብኒመሪ ብምሕረት ዝተሰደደ ኔሩ፤ ካብ ማንም ሱዳናዊ ፖለቲከኛ ንላዕሊ ፖለቲካዊ ብልሃት ዝነበሮ እንትኸውን ኣብ 1986 ከዓ ልዩብ ፖለቲኛን ልዩብ እስላማዊን እዩ ዝብል ሽም ኣትሪፋ ኔሩ፡፡ ብግዞት ኣብ ለንደን ኣብ ዝነበረሎም ዓመታት ኣብ ኦክስፎርድ ዝተምሃረ ሳዲቅ ብዛዕባ ሰፋሕቲ ነገራት ዝዛረብ እንትኸውን ካብኣቶም ባህርያት እስላም (ብዛዕባ እዚ ንመዘከሪ ነበር ቀዳማይ ሚኒስቴር ጆርዳን ኣብደ ኣል ሓሚድ ሻፊቶ ዝወዓለ ፅሑፍ ንፈስትስሽሪፍት ኣበርኪቲ እዩ)፣ ብተወሳኺ እውን ኒመሪ ይኸተሉ ዝነበረ ዝኸረረ ኣተገባብራ ሕጊ ሸሪዓ ኣብ ምልሕላሕ እውን ዘረባ

ጌሩ ኔሩ። ሳዲቅ ኣብ ታሪኻዊ ውርሽኡ ዝተመርኮዘ ሰሓባይ ዝኾነ ውልቃዊ ውህብቶ ኔርዎ። ናይቲ ታሪኻዊ ሰብ ማህዲ ኣቦ ኣበሓጉኡ እዩ፤ ማህዲ ኣብ 1885 ንብሪታኒያ ካብ ሱዳን ዘባረሩ ተዋጋኢቲ ዝመርሖ እዩ፤ ኣብቲ ከይዲ ምስጓግ ብሪታኒያ ጀነራል ቻርለስ ጆርጅ ጎርዶን ክቕተል ክኢሉ ኔሩ። ካብ ቁሩብ ኣሸሓት ማይላት ርሕቐት እንትረእ ሳዲቅ ናይ ምዕራባዊ ዓረባዊ ወይ ኣፍሪካዊ ሕልሚ ዘገሃደ ክመስል ይኽእል። ሳዲቅ ናብ መንበረ ስልጣን ዝመፀሉ መንገዲ፣ ሒዝዎ ዝመፀ ሰነድ መርኣያ ግላዊ ፍፃመታቱ፤ ኣፍሪካውያንን ዓረባትን ንዓመፃን ጨቋናይነትን ዘለዎም ፍቕሪን ዘመናዊ ፖለቲካዊ ስርዓት ምዝርጋሕ ዘይከኣሎም ከምዝኾኑን ንዝወርዶም ምንሻዋት መልሲ ይህቡና።

ኣብዚ መስደመም ዝኾነ ነዋቢ ታሪኻ ሱዳን ብኣምነስቲ ኢንተርናሽናል ምስጋና ካብ ዝረኽቡ ውሑዳት ሃገራት ሳልሳይ ዓለም ሓንቲ ንምኻን ክኢሉ። ፖለቲካዊ እስራት ነፃ ምውፅኦምን ኢድ ምቕራፅ ምውጋዱን ካልኦት ፅንፊ ዝሓዙ መልክዓት ሽሪዓ ድሕሪ ኒመሪ ክተርፉ ብምግባሮምን ኔሩ መገሳ ክትረክብ ዘኽኣላ። እዚ ሓዳሽ ሉሕሉሓዊ ኣካይዳ ንዝተወሰኑ ኣሸሓት ሰባት፤ ክንድኡ እውን እንተኾይኖም፤ ክርብሑ ዋላ እንተገበሮም ካልኦት ሚሊዮናት ግና ኣብ ስቓይ እዮም ኔሮም። ካብ ርሑቕ እንትረእ ብመሰረት መፅሓፍ ዝተኸየደ ፖለቲካዊ ልዝብ እንተመሰለ ኣብ መዳይ ንዋፊት ተራድኦ ግና ሕልኽላኽት ክፍጠር፣ ፀላእቲ ጎረባብቲ ጥሒሶም ክኣትዩ፣ ኢኮኖሚያዊን ግብርናዊን ምምሕያሻት ሙሉእ ንሙሉእ ሸለል ክበሃሉ ጌሩ ኔሩ።

ንኒመሪ ዘወገዱ ሰባት ነቶም መክየድቲ ዓመፅ ሙሉእ ንሙሉእ ክርውዩ ኣይተኸኣሎምን። እቲ ዕልዋ ከም ዝተፈፀመ ምስ ተነገር ኣብ ሒደት ሰዓታት ውሽጢ ካብ ፀለምቲ ክርስትያን ደቡብ ወገን ዝኾነ ፕሮፌሰር ፖለቲካዊ ሳይንስ ዝኾነ ኩኒጅዎክ ግዋዶ ኣዮከር ከም ዘዕለለኒ፤ “ካብቲ ኣፍ ኣውረ ክልተ ኣሰናኑ ኣወገድናዮን ኣለና፤ ሕዚ ሰላሳ ይተርፈና” ኢሉኒ ኔሩ። እቶም ዓመፅቲ ብኸይዲ እቲ ወተሃደራዊ መማኽርቲ ነቲ ብሄራዊ ሓይሊ ፀዋታ ክብትን ጌሮምዎ። እዚ ንብዙሓት ዘሓጎስ ኔሩ፤ ነፃይ እውን ሓዊሱ፤ ኣነ ንዓርሰይ ምስ ካልኦት ሰለስተ ጋዜጠኛታት ብሪታኒያ ቅድሚ እቲ ዕልዋ ብዚኣቶም ናይ ኒመሪ ጭዋዳታት ዝኾኑ ወገናት ኣንፃር ኒመሪ ሰልፊ ሪእኹም ብዝበል ክሲ መሳርያ ተደቂንና ንዝተወሰኑ ሰዓታት ተታሒዘና ኔርና። ኣብቲ ግዜ እቲ ክንደየናይ ዕድለኛ ከም ዝነበርኩ ኣይተገለፀለይን ኔሩ። ኣብዚ

ከባቢ ኣብተን ካልኦት ሃገራት ኮይን እንተዝኸውን ኔሪ ኣታሕዛይ ካብዚ ዝበኣሰ ምኻን ኔሩ። ኣብዘን ህጢአት ሒደት መዓልትታት ዲሞክራሲ ቁሩባት ጥራሕ እንተዘይኮይኖም ብቁም ነገር ነቲ ኩነታት ዝሓስበሉ ዝነበረ ዲፕሎማት ኣይነበረን።

ነቲ ኣብ ካርቱም ዓሲሉ ዝነበረ ነፃ ፖለቲካዊ ሃውህው ካብ ኩሉ ንላዕሊ ሊቢያውያን ከኸስቡሉ እዮም ኢሉ ዝገመተ ሰብ ኣይነበረን። እቲ ብሄራዊ ሓይሊ ፀጥታ፤ ኣብ መዕርፎ ነፈርቲ ካርቱም ጥንኲር ህላው ዝነበሮን ብተወሳኺ እውን ኣብታ ዓዲ ዝነጥፋ ዜጋታት ወፃኒ ዓድታት ዝከታተልን ሓይሊ፤ ጥራሕ ኔሩ ጋዳፊ ንዝሰዶም ሰባት ከክላኸል ዝኸእል ዝነበረ። እዚ ሓይሊ እዚ ክፈርስ ምስ ተገብረ ሊቢያውያን ብኣማኢቶም ከውሕዙ ጀሚሮም፤ ኣተዮም እውን “ወያኔ ኮሚቴ” ከጣይቩ ጀሚሮም፤ እዚኦም ኮሚቴታት እውን ፖለቲካዊ ሕልሚ ንዘለዎም ሱዳናውያን ገንዘብ ከፍሰሱ ጀሚሮም። ሓደ ምዕራባዊ ኣምባሳደር ከም ዝገለፅ፤ ብቲ “ስዲን ሸሓጢን” ፤ ኣካይደኦም እቶም ሊቢያውያን ናይቲ ዓዲ ፖለቲካ ጉሒላዊ ርድኢት ኔርዎም። እቶም ብዛዕባ ዲሞክራሲን ዘይምውጋንን ዝግበሩ ዝነበሩ መደረታት ብድሕሪቶም ብዙሓት ደኽታማት ፖለቲከኛታትን ፖለቲካዊ ውድባትን ከም ዘለውዎ፤ እዚኣቶም ከዓ ኣብ ውሽጢ ዓሰርተ ክልተ ኣዋርሕ ንዝግበር መረፃ ገንዘብ ከም ዘድልዮም፤ ይርድኦም ኔሩ። እቶም ሊቢያውያን ቀልጢፎም ኣብ ትሕቲ ቁፅፅር ክፍሊት ገንዘቦም ጌሮም ተባሂሉ ዝወረ ዝነበረ እቲ ሓዳሽ ሚኒስቴር መከላኸሊ ዝነበረ ብርጋዲየር ኦስማን ኣብዱላህ መሓመድ ኔሩ፤ ድሕሪ እቲ ዕልዋ ኣብ ትሪፖሊ ንሓደ ሰሙን ቅንያት ጌሩ ኔሩ፤ እንትምለስ እውን ሊቢያውያን ናይ “ዕጥቅን ስንቅን፤ መጓፃዝያ፤ መሳርሒታት፤ መደባት ስልጠና” ብተወሳኺ “ብመዳይ ሓይሊ ባሕሪን ኣየርን” ክሕግዙ ዝኸእሉሎም “ፕሮቶኮል” ሒዙ ተመሊሱ። ብርጋዲየር መሓመድ ንጋዜጠኛታት ሱዳን ኣብ መንጎ መንግስቲ ካርቱምን ናይ ደቡብ ዓመፅቲን ምይይጥ ኣብ ምጅማር ሊቢያ ሓገዝ ከም እትገብር ነገርዎም።

ድሕሪ እቲ ዕልዋ ኩሉ እቲ ደባይ ተዋጋኢ ደቡብ ሰላም ከም ዝእውጅ እምነት ኔርዎ፤ ምኽንያቱ እቲ ኣብ ደቡብ ንቲ ቃልሲ ሓርነት ዝመርሕ ዝነበረ ጆን ጋራንግ ዝሓቶ ዝነበረ ነገር ኒመሪ ከውገድ ኔሩ። ኣብ ሕ.መ ዝተምሃረ ናይ ዲንካ ብሄር ተወላዲ ዝኾነ ጋራንግ ግና ኣብ ቤተ መንግስቲ ካርቱም ንሓደ ዓረባዊ ጉጅለ ብኸለእ ምትክኡ ዘርውዮ ከኹን ኣይኸእልን ኔሩ። እቲ ብሕ.መ ዝድገፍ መንግስቲ ኒመሪ ከዋግኡ

ብጋዳፊ ንዓመታት ሓገዝ እናተገበረሎም ዝነበሩ ደባይ ተዋጋእቲ መራሒ ዝኾነ ጋራንግ ነቲ ሓድሽ መንግስቲ “ሓድሽ ዓለባ ዝገበረ ዝብሉ” ኢሉ ብምንሻው ውግእ ምክያዱ ቀረልሉ። እቲ ኩናት ሕድሕድ ከንዲ ምንካይ ዝበኣሰ ተጋዲዱ ቀረሉ። እቲ ወተሃደራዊ መማኸርቲ ዋና ከተማ ኢኳቶርያል ክልል ካብ ዝኾኑ ጁባ ንገፅ ሰሜን ኣርባዕተ ሽሕ ሰራዊት ናይቶም ደባይ ተዋጋእቲ ዋና ማእኸል ዝኾነት ቦር ንምቁፅፃር ኣንቀሳቂሱ። እቲ ዘመተ “ሙሉእ ብሙሉእን ናፁምን ዝፈሸለ” ኔሩ ይብሉ ሓደ ምዕራባዊ ዲፕሎማት። መላእ ቁፅሪ ሓይልታቱ ካብ ዒስራ ሽሕ ዘይበልፁ ጋራንግ ነቶም ወተሃደራት መጥቃዕቲ ክፈቱሎም፤ ካብዚ መጥቃዕቲ ዝተረፉ ወተሃደራት ኣይንቕፅልን ኢሎም ኣቢዮም። መንገዲ ኣየር ሱዳን ንዝተወሰነ እዋን ናብ ጁባ በረራ ምግባር ጠጠው ኣቢሉ፤ ናብቲ ከተማ ምእታውን ምውፃእን ዝከኣል ብክራይ ኣየር ጥራሕ ኮይኑ። ቀረሉ እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ኣብ ረንክ መጥቃዕቲ ፈፃሞም፤ ረንክ ካብቲ ዋና ከተማ ካርቱም 250 ማይልስ (400 ሚሎሜትራት) ንገፅ ደቡብ ኣብ ሩባ ፃዕዳ ኣባይ እትርከብ እያ። እዚ እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ናብ ካርቱም ኣዚዮም ዝቐረቡሉ ከዋነ ኔሩ። ኣብዚ ግዜ ጋራንግ እንተደለዩ ናብታ ዋና ከተማ ኣብ ደቡብ ምብራቕ ካብ ዘሉ ግድብ ሮዚየሬ ዝኾነ ሓይሊ ኤሌክትሪክ ገመድ በቲኹ ከቋርፅ ዝኽእል ምዃኑ ኣርኢዩ። መንግስቲ ምንም ክገብሮ ዝኽእሎ ነገር ኣይነበሮን፤ ሓይሊ ኣየር ዝበሃል ኣይነበሮን፤ ሕፅረት ነዳዲ እውን ሒዝዎ ኣሎ፤ ወተሃደራዊ ሓለዋታት እውን ንምግባር ነዳዲ ነቲ ሞሜት ይቃለሱ ካብ ዝነበሩ ተራድኦ ትካላት ኔሩ ዝረኽቡ።

ብጋዳፊ እናተሓገዙት ዋና ቤት ፅሕፈቶም ኣብ ውሽጢ ዶብ ኢትዮጵያ ኣብ ኢታንግ ጌሮም ዝነበሩ እዚኦም ተዋጋእቲ ሓርነት ናይ ክልተ መሓዙት ሶቭየት ዝኾኑ ሃገራት ውፅኢት ኔሮም። ሓድሽ መራሒ ሱዳን ንሕ.መ ዘይኮነስ ነዚኣቶም እዩ ኢድ ክነስእ ዝነበሮ፤ ሕ.መ ዝጠመዩ ሓረስቶት ኣብ ምቕላብ ጥራሕ ኔራ ትሕግዝ ዝነበረት፤ ዝጠመዩ ሓረስቶት ምቕላብ ኣብ መዝገብ ቅድሚት ዝሸርቡ ነገራት መንግስቲ ሱዳን ድሕሪት ዝሸፈረ ኔሩ። ሊብያ ኮነት ኢትዮጵያ ሱዳን ሓድሽ ትዕምብብ ዘላ ዲሞክራሲ ስለዝኾነት ድፍኢቶም ዘለሕልሑሉ ምኽንያት ኣይነበሮምን። ብኣንፃሩ፡ ንጋዳፊን መንግስቱን፤ ኣብ ካርቱም ሓዱሽ ድኹም መንግስቲ፤ ናይ ሽግግር መንግስቲ ምህላዉ፤ ቀሊል ዒላማ ኮይንሎም እምበር ንክዛተዩ ዝዕድም እውን ኣይነበረን። ኣብዚ ግዜ እዚ ኔሩ እቲ ናይ ሱዳን ሚኒስቴር መክላኸሊ ናብ ትሪፖሊ ነቲ “ፕሮቶኮል” ስምምዕነት ክፍርም መገሻ ዝገበረ። ኣብ ምዕራባዊ ጸግዒ እታ ሃገር ብሂሊኮፕተር ምግቢ ኣብ

ምርጋፍን ካልኦት ተግባራት ርህራህ ተፀሚ ያዝነበረት ሕቡራት መንግስታት ከዓ እዚ ችሉ ኣብ ዝኾነሉ ግዜ ጠጠው ኢላ ትዕዘብ ተመልካቲት ኔራ።

ሊብያውያን ኣብ ምዕራብ እውን ንጡፋት እዮም ኔሮም፤ ዜጋታት ብፍላይ ከዓ ጋዜጠኛታት ሕ.መ.ገም ኣዚሮም እናሃለዉ ሊብያውያን ግና ድፍረት ዝተመልኦ ሰልታዊ ረብሓ ከኸሰቡሉ ከኢሎም። ዓርቢ 23 ነሐሰ 1985፤ ኣብ ቡራም እተን ሂሊኮፍተራት እኽሊ ቅድሚ ምድርባዮን ቅድሚ ሽዱሽተ መዓልቲታት፤ እቶም ሊብያውያን ቃፍላይ ሓገዝ ዝኾና ኣርበዓን ሰለስተን ዕዕነት መኻይን ብወተሃደራት ሊቢያ ተዓጂቦን ናብ ዳርፋር ዋና ከተማ ዝኾነት ኤል ፋሽር ኣቲዮን፤ ኣብ ትሕቲ እቲ ዕዕነት እኽሊን ሕሩቁ ፀባን መሳርሒ ኩናት ተሓቢኡሉ ኔሩ። ኣብዚ ግዜ እዚ ካብ ዳርፋርን ካብ ጎረቤት ኮርዶፋን ዝተመረፁ መራሕቲ ጎሳታት ናብ ትሪፖሊ ዕዱማት ጋዳፊ ከኹ መፀዋዕታ ተገሩሎም ኔሮም። ጋዳፊ ኣብ ምዕራብ ሱዳን ዝኸተሉ ዝነበረ ኣካይዳ ዘገርም ተጣባባይነት ዝነበሮ ኮይኑ ኣይኮነን፤ ኣብ ቻድ ንዝገብሮ ዘኸሰሮ ኢድ ኣእታዊነት ንኻእ ግዜ ዝኾኖ መመጣጠሪ ዕርዱ እያ ኔራ፤ ብተወሳኺ ንግብባ እውን ዘኳልመሉ ቦትኦ እዩ ኔሩ። ብኸፋል ዘላን ዝኾኑ ዓረባትን ኣፍሪካውያንን ዝነበሩሉ እዚ ገፊሕ በረኻ ኣብ ካርቱም ሕዚ ንዘሉ መራሒ ካብ ዝፈልጥዎ ንላዕሊ መራሕቲ ጎሳታቶም ዝፈልጡ ህዝቢታት ዝነበሩሉ ቦታ እዩ። “ምስቲ ማእኸላይ መንግስቲ ዘራኽበና ዕትብቲ ዮብልናን” እንትብል ናይ ሰሜን ዳርፋር ኮሚሽነር ዝኾነ ኣብዱል ሓፊዝ ይገልፃል፤ ካብ ኤል ጌይና ኮይኑ ምስ ካርቱም ብራዲዮ ይራኽብ ኔሩ፤ ኤል ጌይና ካብ ዶብ ቻድ ኣብ ዓሰርተ ሓመሽተ ማይልስ (ዒሰራን ኣርባዕተን ኪሎሜትራት) ርሕቐት እትርከብ ግርማ ሞገስ ዝወነነት ከተማ እያ። እቶም ዓለም ለኻዊ ኤጀንሲታት በረራ ዮካይዱ ዘይምነበሩ ሓፋዝ ንካርቱም ብመሬት ክጓዓዝ ምተገደደ ኔሩ ብኸምዚ ከዓ ኣብኦ ንምብፃሕ ናብ ሓደ ወርሒ ዝፅጋዕ ግዜ ምወሰደሉ ኔሩ።

ጋዳፊ ካብዚ ዝበለፀ ዒላማ ኣይምረኽበን ኔሩ። ዳርፋር ኣብ ሱዳን ኣብ ቁፅፅር ከይወፃለ ዝተረፈ እቲ ናይ መወዳእታ ቦታ እዩ፤ ንኹሉም ናይ ደገ ወረርሮ መኪቱ እዩ፤ ኣብ ቻድ መዓስከራ ንዝገበረት ፈረንሳይ እውን ሓዊሱ፤ ኣብ መወዳእታ ኣብ ግንቦት 1916 ብነፋሪት ዝተሓዘገ ክልተ ሽሕ ዕጡቓት ኣንግሎ-ግብፃ ብሰልጣን ዓሊ ዲናር ንዝምርሑ ኣባላት ጎሳ ፈር ክሳብ ዝሰዓሩ ግዜ። በዚ ሽንፈት ምኽንያት

ዳርፋር ናይ ቻድ ምብራቃዊ ኣካል ከንዲ ምኒን ኣካል ኣብ ትሕቲ ቁፅፅር ብሪታኒያ ዝነበረ ግዝኣት ሱዳን ኮይኑ። ካብዚ ንደሐር ብሪታኒያ ነቶም ከባብዎዊ መራሕቲ ጎሳታት ኣብ ውሽጣዊ ጉዳይ ብዝምልከት ሙሉእ ነፃነት ሂባቶም። “ኣብ መንግስቲ ውሽጢ ዘሎ መንግስቲ ኔሩ” ይብል እዚ ሎሚ ዘሎ ሱልጣን፤ ኣብ ኤል ጉኔይና ነቲ ፋሕሻው መንደቻትን በረኸን ዘለዉዎ ኩባኣዊ መልክዓ ምድሪ ኣማዕዲዉ ካብ ዘርእዚ ዝዓነወ ሲሊ ዝላ ውሽጢ ዝነብር ኣብዱል ራሕማን። ዋላ ሎሚ እውን ናይ ዳርፋር ሰባት ምስ ካርቱም ምንም ዓይነት ስምዒት ቃልኪዳን የብሎምን። ብመዳይ ኢኮኖሚ ናይ ሰባትን ኣቕሑትን ውሕዘት ካብ ናይ ሱዳን ውሽጣዊ ምድሪ ናይል ንላዕሊ ናብ ሊቢያን ወደባት ምዕራብ ኣፍሪካን ገፅ ዘበለ እዩ። ኣብ ዕዳጋ ኤል ጉኔይና ኣብ ዝርከባ ኣናሕሽቱ ካብ ጭቃ ዝተሰርሐ ድንኳናት ውሽጢ ዝሸወጡ ኣቕሑት ካብ ወደባት ሊቢያን ምዕራብ ኣፍሪካን እምበር ካብ ወደብ ሱዳን ዝመፁ ኣይኮኑን። ብዙሓት ኣብ ኤል ጉኔይና ዘለዎ ደቂ ኣንስትዮ ሰብኡተን ኣብ ሊቢያ እዩ ስርሖም፤ ብነዳዲ ዝተረኸበ ፀጋ ኣብ ሊቢያ ደምዝ ሓፍ ክብል ጌርዎ ኣሉ። ሕቡራት መንግስታት እውን እንተኾነት ኣብቲ ከባቢ ብእትገብሮ ሓገዝ ተራድኦ ፈተውቲ ኣጥሪያ እያ። ናይ ሕ.መ ህላወ ግና ግዝያዊ እዩ፤ በዚ በለ በቲ ከዓ ኣብ ኩሉ ከባቢ ኣፍሪካ ከም ዝኾኖ ኣብ ዳርፋር እውን ሓይሊ ዘሎ ከም ኤል ጉኔይና፤ ኤል ፋሽርን ንያላን ዝመሰሉ ዕብይ ኣብ ዝበሉ ከተማታት እዩ፤ ኣብዚ ካብ ሰደተኛታት ቻድ ወፃኢ ዝጠሚ ሰብ ኣይነበረን፤ ብዛዕባ ሰደተኛታት ዝግደስ ነባሪ እቲ ከባቢ ከዓ የለን።

ኣብቲ ምዕራባዊ በረኸ ሊቢያውያን ክመልእዎ ይሓስብዎ ዝነበሩ ክፍተት ንዝሓለፉ ዝተወሰኑ ዓመታት ዝፀንሐ ድርቂን ጥሜትን ዕምቆት ክረክብ ጌርዎ እዩ፤ እዚ ፀገም እዚ ኣባላት ጎሳ ካባቢሽ ማይን እኽሊን ኣለሻ ካብቲ ከባቢ ነቐሎም ናብ ምብራቕ ገፅ ናብ ናይል ከስደዱ ጌርዎም ኣሉ። እዚኦም ዛንታዊ ናእዳ ዘትረፉ፤ ንተናሓናሕቲ ጎሳታት ሊቢያ ናይ ምውጋእ ታሪኽ ዘለዎም፤ ተዋጋእቲ በረኸ ዝኾኑ ህዝብታት ናብ ዓፄም ክምለሱ ኣይኽእሉን። ስለዚ ጋዳፊ ወራር ከፍፅም እንተደለዩ ነዚ ክፋል ሱዳን ካብ ኩሉ ግዝ ንላዕሊ ጥርሑ ኮይኑ ክረኽቦ ይከኣሉ።

ኣብ ነሐሴ 1985 ናብ ኤል ፋሽር ዝኣተወ ቃፍላይ ሊቢያ ናብ ሓደ ዓመት ዝፅጋፅ ግዝ ፃንሒት ጌሩ ኔሩ። ከወፅእ ዝገበሮ ዝኾነ ይኹን ዓይነት ድፍኢት ሕ.መ ኣይነበረን፤ ድፍኢት ንምግባር እንተትሙክር እውን ከንቱ ኮይኑ ምተረፈ ኔሩ፤ ካብ

ቻድ ይለዋል ዝነበረ ወፍሪ ተዋጋእቲ ነፈርቲ ፈረንሳይ ነፋ ከትወፅእ ዝገበራ። እቶም ሊብያውያን ካብ ኤል ፋሽር ኣብ ዝወፁሉ ግዜ ግና፤ ብፈረንሳይ ካብ ዝሕገዝ ሰራዊት መንግስቲ ቻድ ንዝመፅእ ሰግኣት ንምክልኻል ብዝብል፤ ኣብ ካለኣ ክፋል ምዕራብ ሱዳን ንዓርሶም ኣጣዩሾም ኣለዉ። ካብዚ ክስተት እቲ ካብ ኩሉ ንላዕሊ ዘሻቕል እቲ ቃፍላይ ከመይ ኢሉ ብሓፃር ግዜ ውሽጢ ናብ ኤል ፋሽር ክኣትው ምኽኣሉ እዩ፡፡ ርሕቕት ካብ ወደብ ሜዲትራኒያን ቤንጋዚ ናብኡ ዘሉ 1, 400 ማይልስ (2, 253 ኪሎሜትራት) ርሕቕት ክሸፍኑ ዓሰርተ ክልተ መዓልቲ ጥራሕ ነፋ ዝወሰደሎም። በዚ ግዜ እዚ ዩኤስኤይድ ካብ ካርቱም ናብ ኤል ፋሽር እኽሊ ሓገዝ ክተብፅሕ ክልተ ሰሙናት ይወስደላ ነፋ፤ 600 ማይልስ (965 ኪሎሜትራት) ጥራሕ ርሕቕት እዩ። እቶም ሊብያውያን ዝመፁሉ ቦታ ብምዕልቕላቕ ማይ ኣይተጠቕሙን። ኮይኑ እውን ግና ካብ ቤንጋዚ ተላዒሎም ንዝገብርዎ ጉዕዞ መብዛሕቲኡ ክፋል መንገዲ ዝበሃል ዮብሉን።

ካብ ሕቡራት መንግስታት ንላዕሊ ሊብያ ኣብ ዳርፋር ጥዑም ግዜ ኮይኑላ ነፋ፤ ናይ ሕ.መ ካብቶም ውሑዳት ፅቡቕ ግዜያት ካብ ዝበሃሉ ብሂሊኮፍተር እኽሊ ዘብፀሐትሉ ግዜ ነፋ። ምዕልቕላቕ ማይ ካብ ምኽፍኡ ዝተልዓለ ካብ ኤል ጌይና ናብ ኤል ፋሽር ንምብገሕ ጥራሕ እኳ መብዛሕቲኡ ግዜ ይወስዶ ነፋ፤ እዚ ካብ 200 ማይልስ (322 ኪሎሜትራት) ዘይበልፅ ርሕቕት ጥራሕ ዝሸፍን ቦታ እዩ! ካፍኦት ቃፍላያት ብናይ ቤይዩን ሸፋቱ መዋቃዕቲ ይበፅሑም ነፋ፤ ዋላ ብዩኤስኤይድ ዝሕገዙ ናይቲ ከባቢ ትካላት ተራድኦ ናብ ምዕራብ ገፅ ጉዕዞ ክገብሩ ፍቓደኛ ዝኾኑ ኣሽከርከርቲ ምርካብ የፀግመሎም ነፋ። በቲ ሂሊኮፍተር እኽሊ ምብገሕ ዝተገብረ ፃዕሪ ከዓ ብገፊሑ ክይሰራሕ ኣዚዩ ከባር ዝኾነ ወፃኢ ዝሓትት ነፋ። እቶም ሊብያውያን ከም ዘርኣይዎ ከምዚ ኣብ ዝበለ ቦታ ብወተሃደራት ዕጀባ ጥራሕ ነፋ ገፊሕ ቦታ ዝሸፍን ጉዕዞ ፅዕነት ምንቅስቓስ ዝከኣል፤ ብቶም ናይ ደቡብ ዓመፅቲ ዝተወጠረ ሰራዊት ሱዳን ኣብዚ ካብ ሞቕሚ ወፃኢ እዩ - ድሕሪ እቲ ዕልዋ ከዓ ገዲድዎ።

ናይ ኣቕርቦት ኣጓዓዛ ጌጋ ዝተፈፀመ ዩኤስኤይድ ብግርህና ኣብ ልዕሊ መንገዲ ባቡር ሱዳን ምትእምማኑ ነፋ። ናይ *ዋሽንግተን ፖስት* ጉዳያት ወፃኢ ላዕለዋይ ሪፖርተር ዝኾነ ጆናታን ሲ. ራንዳል ካብ ካርቱም ኮይኑ እንታይ ከም ዝኾነ በቲ ዘይርሳዕ ፅሑፍ ይገልፃል።

እቲ ኣዚዩ ዘይስለጥ፣ ብመንግስቲ ዝውነን፣ ንደገ ፅዕንቶ ዕድል ዘይህብ ትካል ካብ ከተማ ሃዕዳ ኣባይ ዝኾነት ኮስቲ ኣብ ዳርፋር ናብ እትርከብ ከተማ ኒያላ፤ 590 ማይልስ (950 ኪሎሜትራት) ርሕቐት ኣብ ዝሸፍን ጉዕዞ፤ ብመዓልቲ 1, 300 ቶን ምሽላ ከንዕዝ እዩ ተሓሲብሉ ዘሎ። ኣብ ታሕሳስን ጥሪን ብዕጩት መልክዑ ምስ ኣብፀሐ፤ ሞላ ክፍሊት መንግዚ ዋጋ ብዕፅዕ ወሲኹ እውን፤ መንገዲ ባቡር ሱዳን ሃንደበት ዝኣተዎ ውዕል ከጥሕስ ጀሚሩ።...

በዓል መዚታት ዩኤስኤይድ መንገዲ ባቡር ሱዳን ናብ ንቡር ሰርሖ ከምለስ እዩ ኢሎም ተስፋ ኔሮም ናብ ኣማራቂ መንገዲ መኪና ገዳም ከዩዞሩ ፀረሖም።

ኣብዚ ቀረባ ሰሙናት ዝጠመዩ ነበርቲ ገጠራት ጥሪ ክረኽቡ ኢሎም ጉላ ሃፀታት እናፍረሱ ከሳብ ምርኣይ በዒሖም፣ እቲ መርዛዊነት ዘለዎ ንምጠጥ ቆፅሊ ከሳብ ምብላዕ በዒሖም፤ ነዚ ቆፅሊ ሰለስተ መዓልቲ ኣብ ማይ ዘፍዚፍካ ካብኡ ኣፍሊሕኻ እንተዘይበሊዕኻዮ መርዛዊነቱ ኣይጠፍእን።...

ሓደ በዓል መዚ ኤኣይዲ ከም ዝበሎ፤ “መንገዲ ባቡር ሱዳን ሙሉእ ንሙሉ ክፈሽል እዩ ኢልና ኣይሓሰብናን ኔርና። እንተወሓደ ብ30 ሚእታዊ ዕጩታዊነት ክሰርሖ እየም ኢልና ኔርና።”

ሰበ ስልጣን ሕ.መ እቲ መንገዲ ባቡር፤ ቦቲ ግዝያዊ ወተሃደራዊ መማኸርቲ መራሒ ጀነራል ኣብዱል ራሕማን ስዋራዳሃብ ኣቢሉ ብዝግባእ ሽፋን ሚዲያ ክረከብ ብዝተገብረ ተደጋጋሚ ልመና እናተገበረሉ፤ እኽሊ ኣየብፅሕን ዝበለሉ ምኽንያት እንታይ ከም ዝኾነ ንምግማት ከም ዘይከኣሎም ይዛረቡ። ... ኮይኑ ግና ሽለልተኛን ዘይውሕለልን ምሕደራ፣ ማሕበር ሰራሕተኛታት ኣብቲ ደካማ፣ ወተሃደራዊ መንግስቲ ዝነበሮ ተቓውሞ ... ሱር ዝሰደደ ግዕዝያናን ኣብ ርሑቕ ገጠራት ካብ ዘለዎ ብላዕሊ ንማእኸላት ከተማ ቅድሚት ምሃብ ዝበሉ ነጥባታት ከም ምኽንያት ይፀርሑ እየም።

“ከምቲ ቀደም እንተዝኾውን ኔሩ ንሓይሊ ባሕርና ልኢኽና ነቲ መንገዲ ባቡር ከካይድዎ ምገበርና ኔርና” ይብል ሓደ በዓል ስልጣን ሕ.መ፤ “ኮይኑ ግና ነዚ ሕዚ ከንገብር ኣይከኣለናን።”

ብሓደ ቃል እንትግለፅ በዓል መዚታት ዩኤስኤይድ ብእኹል ኩነታት ኣቃጨጭቲ (ሲኒካል) ብዘይምንባሮም (ኣጉል ትስፋዋት ብምኻሮም) ማእለያ ዘይብሎም ሓረስቶት ህይወቶም ከስእኑ ከኢሎም እዮም። ኣብ መንግስቲ ፀቕጢ ከፈጥሩ ኢሎም ነቲ መንገዲ ባቡር ምግቢ ከየጓዕዝ ዓጊቶምዎ ዝነበሩ ኣባላት ማሕበር ሰራሕተኛታት ናብ ዲሞክራሲ ከምለሱ ዝሓቱ ዝነበሩ እዮም። ኣብዚ ዜግነታዊ ሓላፍነት ኩብ ጎሳኸን ደማዊ ርክብ ኩብ ዘለካን ኣካል ኣብ ዘይሳገረሉ ማሕበረሰብ ዲሞክራሲ እንታይ ዓይነት ዋጋ ክህልዎ ይኽእል? ጀነራል ሰዋሬደሃ ብመንገዲ ባቡር ሱዳን ጌሩ እኽለ ከበፅሕ እንተሉ ንምርኣይ ናብ ኒያላ ኣብ ዝኸደሉ ግዘ፤ ናይቲ ንኒመሪ ዝተከኣ ምምሕዳር ሓደገኛ ዝኾነ ደኽምት፤ ኣብ 26 ግንቦት 1985 ኩሉ ብግልፂ ከም ዝረኣዮ ኮይኑ ተጋሂዱ። እታ ባቡር ናብቲ ጠጠው መበሊ ጣቢያኣ እንትትበፅሕ ዘራገፈቶ ፅዕነት እኽለ ኣይነበረን፤ ከምቲ ይፅበይዎ ዝነበሩ፤ ኣብ ኣከባብራ መወዳእታ ያም ረመዳን ነበርቲ ከተማ ዝበልዕዎ ምግቢታትን ጥዑማት ነገራትን መስርሒ ዝኸውን ሽኮር ኔሩ ዝተራገፈ። እቲ ኣዚዩ ዝፅላእ ዝነበረ ኒመሪ እስኩብ ሕዚ ኣብ ስልጣን ኔሩ እንተዘኸውን፤ እንተወሓደ ሕ.መ ነቲ መንግስቲ ኣገዲዳ እቲ መንገዲ ባቡር ዝኣተዎ ውዕል ክፍፅም ክገብር መኽኣለት ኔሩ። ኒመሪ ቅድሚ ብፅላዊ ኩብ ስልጣን ምውጋዱ ቅድሚ ሒደት ሰሙናት ኣብ ኮርዶፋን ምክትል ፕሬዚደንት ጆርጅ ቡሽ ናብታ ክልላዊት ከተማ ኤል ኦቤይድ መገሻ ክገብር ክኢሉ ኔሩ፤ ሸዕ ዝዚፍ መጠን ዘለዎ እኽለ ሕ.መ ናብቲ ቦታ በዒሑ ዝፍራሕ ነበረ ከቢድ ሓደጋ ጥሜት ክኢለ ኣኽኢሉ ዝነበረሉ ግዘ እዩ። ኣብ ኮርዶፋን ኣብ እዋን ክረምቲ 1984-1985ን ብኻለእ ገፁ ኣብ ዳርፋር ቀዒሉ ኣብ ዝመፁ እዋናት ቀውዒን ሓጋይን እንትነፃፀሩ ዝነበሮም ኣፈላላይ ኣብቲ ዳሕረዋይ ሰብ መዚ ሕ.መ፤ በቲ ሓድሽ ዝመፁ ምምሕዳር ኣብ ጉዳያት ወፃኢ የስጉሞ እዮ ዝብሎ ናይ ዘይምውጋን ፖሊሲ ምኽንያት፤ ኣብ ሱዳን ኩነታት ከቢዶምዎም ዝነበሩ ምንባሮም እዩ። ነዚ ናይ ዘይምውጋን ቅዋም ንምርኣይ ብኣሸሓት ዝቐፀሩ ሓረስቶት ሞይቶም።

ኣብ ቀውዒ ተሓፊሱ ዝነበረ ምህርቲ ብዙሕ ህይወት ክድሕን ጌሩ፤ ነጋዶ ዋጋ እኽለ ክሳብ ዝኹብር ንምፅባይ ዓዲጎም ምህርቲ ናብ ምዕቛር ስለ ዝኣተወ ግና ከንድ እቲ ዝግበኦ ክድሕን ኣይከኣለን፤ እቶም ምሒር ሓርቢትዎም እኽለ ዘድልዮም ዝነበሩ ወገናት ከይረኽቡ ጌሮምዎም። ኣብ ካርቱም ከዓ እቲ ፖለቲካዊ ሃዋህወ ዝገደደ እናኸፍኦ ኔሩ፤ ኮሚዩኒስትታት፣ ባቲስትታት፣ ኣኸረርቲ ሙስሊማትን ብሊብያ

ዝድገፋ ወገናትን ሰልፊ እናካየዱ ኣብ ዝመፅእ ሚያዝያ 1986 ንዝካየድ መረፃ ምድላዊት ይገብሩ ኔሮም። ፀብፃባይ ዋሽንግተን ፓስት ዝኾነ ዲሲድ ኦታወይ ከም ዝሓበሮ እቲ እናኸፍኦ ዝመፅእ ዝነበረ ፀጥታዊ ኩነታት ኢምባሲ ሕ.መ ደሕንነት ኣባለቱ ንምሕላው ኣዚዩ ልዑል ጥንቃቄ ይገብር ኔሩ። እቲ ወተሃደራዊ መንግስቲ ግዝ ሽግግር ንኢምባሲ ሕ.መ ንኹሎም ሊብያውያንን ሱዳናውያን ተለኣኣኹቶምን ምክትታል ከም ዘይኸኣለ ኣፍሊጥዎም ኔሩ። ኣብ ሓደ ግዜ ሓደ በዓል መዚ ሕ.መ ንኦታወይ ከምዝበሎ፤ “ሓንቲ ኣየር 100 ሰባት ሓዛ ካብ ሊብያ መዓኣ ኔራ ካብዚኣቶም እቶም 80 ሰባት ፓስፖርት ኣይነበሮምን። እቶም ዝተረፉ በቲ ልሕሉስ ዝነበረ ሓለዋ ብቐሊሉ ክሓልፉ ክኢሎም።” ኣብዚ ግዜ ደርዘን ዝኾነ ሰበ ስልጣን ሱዳን ናብ ትሪፖሊ ይመለሰሱ ኔሮም፤ ኣብ ትሪፖሊ ኣብ ናይ ምቕት ሆቴላትን መዕረፊ ኣጋይሽን እንግዶት ይግበረሎም ኔሩ። ብኣሸሓት ዝቐፀሩ ካልኦት ሱዳናውያን፤ ኣብ ናይ ኒመሪ ሓይልታት ፀጥታ መንግስቲ ኣባላት ዝነበሩ ሓዊሱ፤ ኣብ ሊብያ ደሞዝተኛታት ኮይኖም ሥራሕ ሒዞም ኣለዉ። ነቲ ኢኮኖሚ ንምንቕቓስ ነዳዲ ሊብያ ይውሕዝ ኔሩ፤ እቲ መንግስቲ ሽግግር - ቅድሚ እቲ መረፃ ኣብ ዘለዉ ሰሙናት ብዝነበሩ ዓመፃትን ሰላማዊ ሰልፍታትን ለሚሱ ብምንባሩ - ኣንፃራዊ ስጉምቲታት ክወስድ ኣብ ዝኸለለሉ ብርኪ ኣይነበረን። ሰራሕተኛታት ሕ.መ፤ ዕለት ዕለት ናብ ስርሖም ዝተፈላለየ መንገዲ ተጠቂሞም እናኸዱ፤ ኢዶም ኣብ ኣየር ናብ ምውጥዋጥን ኣብታ ኢምባሲኦም ናብ ምዕራድን ጥራሕ ክወርዱ ተፔሮም እዮም። ሓደ ዲፕሎማት ብሕርቃን ተመሊኡ ከምዚ ሊሉ ኔሩ፤ “መረፃ ከካይድ እየ ኢሉ ካብ ዘየካይድ ሓደ መንግስቲ ኣፍሪካ ዝኸፍኦ እንተሃለወ መረፃ ከካይድ እየ ኢሉ ዘካይድ መንግስቲ ኣፍሪካ እዩ!”

እቶም ሊብያውያን ግና ነሲባውያን ኣይነበሩን። ይሰርሑ ኔሮም። ኣብ መጋቢት፤ ረስኒ መረፃ ይጉህር ኣብ ዝነበረሉ ግዜ፤ እቶም ሊብያውያን ብልሓት ዝተመልኦ ዘመተ ኣካዩዶም። እቲ ናይ ደቡብ ደባይ ተዋጋኢ ኣብ ባህር ኤል ጋዛል ክልል ረም-ቤክ ዝተብሃለ ወሳናይ (ገዛኢ) ቦታ ተቐፃፃሪ ኣንፃር መንግስቲ መጥቃዕቲ ከም ዝፍንው ሰግኣት ክፈጥር ጀመሩ። እቶም ሊብያውያን ንነዊሕ ዓመታት ነዚ ተዋጋኢ ጉጅለ ክሕግዝዎ ድሕሪ ምፅንሖም ሕዚ ግና ገዳም ኣዚሮም ብኸልተ ቱፖሌቭ-22 ነፈርቲ ደብዳብ ኣብፂሖምሉ። ሓደ ኣባል ጉዳያት ወፃኢ ሕ.መ ዝኾነ ሰብ ነዚ እንትገልፅ እቲ ንቡር “ሰናይ ፖሊስ - ክፋእ ፖሊስ” ሜላ እዮም ዝተጠቀሙ። ኣብ ካርቱም

ንዘለዉ ፖለቲከኛታት ከምዚኦም ደብዳባት ነፈርቲ ጌሩ ከርዊ ዝኾነል ብሂሊኮፍተራት እኽሊ ናይ ምብፃሕ ዘመተ ክህልው ኣይኽእልን። ኣብ እዋን መረፃ ሚያዝያ እቶም ሊብያውያን ንናይ ሕ.መ ኢምባሲ ሰራሕተኛ ርክባት ተኩሶም ቐቲሎም፤ ሬገን ንሊብያ ምድብዳቡ ሰዲቡ ኣብ ካርቱም ምስ ዝነበረ ሰልፊ ተቃውሞ 250 ዜጋታት ሕ.መ ካብታ ዓዲ ከወፁ ተጌሮም። ሙብዛሕቲኦም ሰራሕተኛታት ዩኤስኤይድ እንትኾኑ ኣብቲ ብሂሊኮፍተር እኽሊ ኣብ ዝተጉዳዘሉ ግዝ ግደ ዝነበሮምን ኣብ ካልኦት ወሰንቲ ንጥፈታት ተራድኦታትን ዝነበሩን ኣብ ወሳኒ ሰራሕቲ ተራድኦ ኣድለይቲ ዝኾኑ ሰባት ኔሮም። ነዛም ኣንፃር ሕ.መ ይጭርሑ ንዝነበሩ ከተመቶት ውህብቶ “ባኒ ሬገን” ምንም ማለት ኣይነበረን፤ እዚኦም ሱዳናውያን እንትጅምር እቲ ባኒ ኣድሊይዎም ዝነበሩ ኣይኾኑን።

ኣብ መንጎ እዚ ርእሰኻ ዘድንን ዕግርግር ንሕ.መ ኣወንታዊ ዝኾነ ነገር ሳዲቅ ኣል መሀዲ ብመረፃ ምፅዋቱ ጥራሕ ኔሩ። ኮይኑ ግና ንሳዲቅን ሰዓብቱን ንወሕ ንዝበለ ግዝ ዘነጋገረ ሰብ እንተሃለወ ግና እዚ ትስፋውነት እዚ እውን እንተኾነ ባዶ ከም ዝኾነ ይርድኦ እዩ። ምስ ናይ ሳዲቅ ኣል መሀዲ ፖለቲካዊ እምነታት ዝተፋለጥኩ ኣብ ካርቱም ኣብ ሓደ ምሽት መስከረም እዩ ኔሩ፤ ሓጋይ 1985፤ ኣነን ናይ // ጋርዲያን ፀሓፋይ ዝኾነ ጆናታን ስቲልን ዕድሞት ተጌሩልና፤ ምስ ሳዲቅ ንዝህልወና ቃለ ምልልስ ምድላው ንምግባር፤ ወሰንቲ ዝኾኑ መራሕቲ ፓርቲ ኡማ ከንፊሽብ፤ ናብ ሓደ ናይ ሶሪያ ክለብ ከይድና ኔርና። ሁሙስ፣ ተሂና፣ ካብ ፀባ ጤል ዝተሰርሐ ጅብናን ካልኦት ናይ ማእኸላይ ምብራቕ ጥዑማት ምግብታት ቀሪቦምልና ኣብቲ መናፈሻ ደገ ኣብ ትሕቲ ብርሃን ከዋኸብቲ ኮይና ነታ ቀላል ተዓፃፊት ጠረጴዛ ከቢብና ንዝተወሰኑ ሰዓታት ምይይጥ ጌርና። እቲ ግዝ ዘሕለፍናዮ ብዛዕባ ሰለስተ ርእሰ ጉዳያት እናተመያየጥና ከም ዝኾነ ይዝከር እዩ፡ ኣብ ዝመፅእ ፅዲያ ንዝካየድ መረፃ ኡማ ፓርቲ ዝሓዞ ስትራቴጂ፣ ኣብ ደቡብ ዘሎ ኩናት ሕድሕድን እስላማዊ ሕግን፣ ነቲ ኩናት ሕድሕድ ብዝምልከት ነቶም ኣብ ደቡብ ዘለዉ ሙስሊም ዘይኮኑ ኣፍሪካውያን ምንም ዓይነት ናይ ስምዒት ርድኢት የርእዩ ከም ዘይነበሩ ወይ እውን ሙስሊም ዝኾኑ ፍርቂ ሱዳን ጥራሕ ናይ ምጃኑ ሓቂ እውን ከም ዘይቐበልዎ ዘለዉ እንትሓስበሉ ይዝከረኒ። ኣንገድትና ንዛዕባ ጥሜት ፍፁም ኣየልዓልዎን። ኣነን ስቲልን እንትነልዕለሎም ቁሩብ ቃላት ካብ ምድርባይ ዝሓለፈ ዝብልዎ ኣይነበረን።

ምስ ሳዲቅ ቃለ ምሕትት ዝግበረሉ ዕለት እንትበፅሕ ስቲል ብዘይፈልጦ ምኽንያት ከይመፀ ተራፋ። በዚ እውን ንሳዲቅ ዝረኹብከዎ በይነይ ኔሩ ኣብ ካለእ ኣንፈት ሩባ

ናይል ኣብ ኦምዱርማን ኣብ ዝርከብ ሺሊ ገዝኡ ሃሳስ ብርሃን ኣብ ዘለዎ ሳሎኑ እየ ረጅቢየ። ንሓደ ሰዓት ንዝኸውን ግዜ እና ዝተዘራረብና። ትኩር ዝበለ ኣጠማምትኡ፣ ባዕዳ ጥምጣሙ፣ ግርማ ሞገሱ፣ ብምስውንዎን እንትዛረብን ፅቡቕ እንግልዘኝኡን ንጉሳዊ ጦብላሕታ ክስመዐካ ይገብረካ። ሳዲቅ ብርግፅ እውን ዝኾነ ደስ በሃላይነት ኣለዎ፤ ሓደ ሓደ ግዜ እውን ኣዘራርብኡ ዝኾነ ስነ ጥበባዊ ፅባቕ ኣለዎ፡ “ዲሞክራሲ ኣብ ሱዳን ሰገኣ ክቀራመቱ ብዝደልዩ ኣሞራታት ከም ዝተኸበበት ብሕታዊት ዑፍ እያ።” ብዛዕባ እስላማዊ ሕገ እንትሓቶ ንፋዕን ዝርዳእን መልሲ ሂብኒ። ብሕገ ሸሪዓ መሰረት ኣልኮሆል ምስታይ ዘይሰንምግባራዊ ይኹን እምበር ዘይሰንምግባራዊ እዩ ኢሎም ንዘይኣምኑ ግና እዚ ሕገ ኣብ ልዕሊኦም ተግባራዊ ክግበር ኣይግባእን።

ኮይኑ ግና ብዛዕባ ጥሜትን መግኣይ ዕድል ሓረስቶትን ሳዲቅ ዓሚቑ ድሌት ኣየርኣየን። ንዘም ሕቶታተይ ዝነበሮ መልሲ ብሓንቲ ሙሉእ ሓሳብ እዩ መሊሰዎም፡ “ገዲም ከቢድ ፀገም ኣይኮነን ምኽንያቱ ዓለም ለኸዊ ሓገዝ ይኣትው ኣሎ እዩ።” እቲ ናይ ጥሜት ፀገም ምዕራባውያን ሃፋትም ክፈትሕዎ ዘለዎም ፀገም ኮይኑ እዩ ዝረኣየ፤ ካብዚ ሓሳብ ንዓርሱ ነፃ ብምግባር ብዛዕባ ካልኦት ፀገማት፤ ንኣብነት ከም ሕገ ሸሪዓን ኣብ ደቡብ ዘሎ ኩናትን ብዝምልከት፤ ክሰርሕ ዕድል ይህበ። እቶም ኣብ ደቡብ ዘለዉ ኣፍሪካውያን ብዝምልከት ቅድሚ ሓደጅት መዓልታት ካብ ዝረኹብናዮም ናይ ኡማ ፓርቲ መዘናታቱ ዝሓሸ ርድኢት የብሉን። ከም ኩሎም ጉዳይ ሱዳን ይከታተሉ ከም ዝነበሩ ናይ ደገ ሰባት ሓደ ስምዒት ብዛዕባ ሳዲቅ ይስመዐኒ ኔሩ፤ ኣብ ለንደን ብስደት ኣብ ዘሕለፈሎም ነዋሕቲ ዓመታት ውሽጢ፤ ስልጣን እንተዘኸኸዝ እንታይ ከም ዝገብር ሳዲቅ ዘውፀኦ ንድፊ መደብ ከም ዘይብሉ። ብሓፂሩ ሳዲቅ መርኣያ ዓረባዊ ፖለቲከኛ እዩ - ንኣፀገምቲ ነገራት ፊት ንፊት ካብ ምግጣም ብዘጋየው መደረታት ኣሸኪው ክሓልፍ ዝፅዕር ሰብ።

ከም ኩሉ ዓረባዊ ገዛኢ ሳዲቅ ናህቱ ብሄርን ጉጅለ ሃይማኖትን ካብ ካልኦት ሃገራት ንላዕሊ ከም ዝኾነ ጥርጥር ዘይነበሮ ኔሩ። እዚ ኣብ ሊብያ፣ ሶሪያ፣ ጆርዳን ወይ ካልኦት ማእኸላይ ምብራቕ ዘለዉ ሃገራት ውሽጢ ጥራሕ ዝረኣ ሕመቕ ኣይነበረን። ነሲብ (ዕድሎት) ግና ንሱዳን ካብዘም ካልኦት ቦታታት ኣዚዩ ብዝለዓለ ብርኪ ብብሄርን ሃይማኖትን ንክልተ ዝተኸፈለት ጌራ እያ ሰሪሓታ። ሱዳን ዓለማት ዓረብን ኣፍሪካን ኣብ ዝፈሊ ሸነኽ እያ ዘላ፤ እዞም ዓረባውያን ፖለቲከኛታታ ግና፤ ሳዲቅ

ናይዚኦም ውሕሉል መርኣያ ኮይኑ፤ ነዚ ሓቂ እዚ ንምርኣይ ኣይደለዩን። ብተወሳኺ ሳዲቅ ዘይምዕዳል ኮይኑ ናይቲ ዝነበረሉ ክባቢ ባህርያት ዝኾነት ሓንቲ ሕመቅ እውን ኔራቶ፡ ብዛዕባ ፀገም ሓረስቶት ግዲ ዘይህቦ ከተማዊነት ዝተለበሰ ወናናይ መሬት ኔሩ። ኩሎም ዘሕዝቡ ድኽመታት ማሕበረሰብ ሱዳን ኣብዚ ሓደ ኣዚዩ ዝኸበር ፖለቲከኛ ውሽጢ ተጠቓሊሎም ይርከብዎ።

ሳዲቅ ስልጣን ምስ ሓዘ ዝተለወጠት ሓንቲ ነገር ኣይነበረትን። እቲ ናይ ግዜ ሰግጦ መራሒ ዝነበረ ጀነራል ሰዋርደሃብ - ቅኑዕ፣ ክፍኣት ዘይብሉ፣ ግና ድማ ውፅኢታዊ ዘይኾነ ሰብ - ዘይተለወጠ እዩ ዝመስል ኔሩ። ሳዲቅ ዝፈጠሮ ፅልዋ ኣይነበረን። ስርዓት ዝገደደ ፈሪሶ። ዓመፃት ንቡር ኮይኖም። ሚኒስቴራዊ ትእዛዛት ከም ምንም ኣይቐፀሩን ኔሮም፤ ኣብ ታሕቲ ቢሮክራሲ ዘለዉ ሰባት ኣብ ላዕሊ ንዘለዉ ኣይሰምዕዎምን። ዓለም ለኻዊ ፈንዲ ገንዘብ (ኣይ.ኤም.ኤፍ) ዝህቦ ማዕዳታት ሰማዒ ኣይነበረን። ካብ እቶት ሓረስቶት ከም ምስራቕ ዝቐፀሩ ድግማታትን ትመና ዋጋን ቀዲሎም። ኣብ ኣታዊን-ሰደድን ዝገበር ቁፅፅር ቀዲሉ፤ እቲ ሃገራዊ ባጤራ ተመኑ ሓፍ ከም ዝበለ ቀዲሉ። ሳዲቅን ኣባላት ካቢኔኡን ኣብ ዝገብርዎም መደራታት ትኽክለኛ ስጉምታት ከም ዝገብሩ ፍንጨ ይህቡ፤ ተግባር ግና የለን። ሓደ ምዕራባዊ ሰራሕተኛ ተራድኦ ከም ዝተዛረቦ፤ “እንግሪኦ ንገበርቲ ተራድኦ ንስርሖም መልዓሊ ነጥቢ ኮይኑ ዘገልግል ርትዓዊ ዝኾነ ኢኮኖሚያዊ ውጥን የለን።” ናይቲ ቀዳማይ ሚኒስቴር ፖሊሲ ናብ ወፃኢ ዓድታት ትኹባን ዝገብሩሉ ጭሐሎ ሒዝካ ምዛር ዝኾነ እዩ ዝመስል። መጀመርታ ሞስኮን ትሪፖሊን ከይዱ፤ ረድኤትን ኣንፃር ፀለእቲ፤ ጋራንግን ደባይ ተዋጋእቲ ደቡብን፤ ኣብ ዝገብሮ ቃልሲ ሓገዝ ክረከብን፤ ፈቲኑ። ሳዲቅ ኣብ ሞስኮ ኣይቀንዖን፤ ጋዝ መትሐዚን ፃዕዳ ዓተርን (ሶዶ) ከም ዝወሃቦ ቃል ጥራሕ እዩ ተኣቲይሉ፤ ኣብ ካርቱም ዘለዉ ሰባት ከም ሕጫጨ ጌሮም እዚ እውን እንተኾነ ፀርገ-ንጡፍ (ራዲዮኣክቲቭ) እዩ ይብሉ ኔሮም። እቶም ሶቭየት፤ ኣብ ካርቱም ብሪታኒያ ካብ ዘለዋ ኢምባሲ ንላዕሊ ሰራሕተኛታት ዘለዉዎ ኢምባሲ ሒዛ፤ ዝገበረቶ ናይ ተራድኦ ሰራሕቲ ግና ኣይነበረን፤ ብጥንቃቄ እያ ትፃወት ዝነበረት። ንምንታይ ኢሎም እዮም ኣብ ምጥሓል ንዘላ መርከብ ሓገዝ ዝገብሩ፤ ምጥሓል ከዓ ይሳለጥ ዝነበረ ብፈተውታ ሊብያን ኢትዮጵያን እንድዩ ዝነበረ?

ሓይሊ ኣየር ኢትዮጵያ ዶብ ሱዳን ሰጊሩ ንደባይ ተዋጋእቲ ደቡብ መሳርሒታትን ካልኦት ሓገዛትን የራገፈሎም ኔሩ። እዚ እውን ነቲ ሚዛን ኩፍት ናብ ጋራንግ ከዛዚ

እናገባሪ ነሩ። ኣብ መፋርቕ 1986፤ ኮነሬል ጋዳፊ ዕልዋ ኒመሬ ካብ ዝካየድ ናብዚ ፈላማይ ዝኾነ ብፅሖ ናብ ካርቱም ገበረ። ብኣማኢት ዝቐፀሩ ሓይልታት ፀጥታ ሊብያ ሽጉጥን ካሊእ መሳርሒ ዓጢቓም ቅድሚኡ ግቡእ ዝኾነ ሰነድ ከየማልኡን ከይተፈተሹን ኣቶኖም ፀኒሖምዎ። ኣብቲ እዋን ጉብንቤት ኣየራት ሊብያ ብዘይምቁራፅ ይዓርፋን ይለዓላን ነፈሩ። ዓጅብቲ ጋዳፊ ከበድቲ መሳርሒታቶም ክፈትሑ ይገባሩ እምበር ካልኦት መሳርሒታት ናብዛ ሃገር ይእተዉ፣ ኣይእተዉ ዝፈልጥ ኣይነበረን።

ሙልቕልቕ ዙብዝሕ ፖለቲካ ሳዲቅ ግና ሊብያ ንእትፈጥሮ ሰግኣት ክፃወር ዝኽእል ነሩ። ሳዲቅ ልክዕ ንምዕራባውያን ዲፕሎማት፣ ፋይናንሳዊ ሰብ ሙያን ተራድኦ ሰራሕተኛትን ከም ዝሓዘም ንጋዳፊ እውን ተመሳሳሊ ነሩ ኣታሕዝኦ። ኣብ እዝኒ ጋዳፊ በጥቡሙ እናተዛረበ ብተግባር ግና ምንም የለን። ከንዲ ሳዲቅ ልምዱን ብልሒን ዘይውንን ፖለቲከኛ እንተዝኾነውን ነሩ ንጋዳፊ ሳዲቅ ከም ዝሓዘ ጌሩ ዓገቲ ሒዙ ካብ ሊብያ ዓብዩ ፋይናንሳዊ ደገፍ ምርካብ ኣይምከኣለን ነሩ። ብኸሊእ እንተተረፈ ናይ መህዲ ናይ ወዳ ወዳ ወዳ ዝኾነ ሳዲቅ በዚእ ንሃገሩ ኣገልጊሉ እዩ።

ሳዲቅ ኣብ ጥቅምቲ 1986 ዋሽንግተን ድሕሪ ምጉብናዩ ቅድም ኣቢሉ ኣብ ሚያዝያ ክወፀ ተገሮም ዝነበሩ ኣባላት ኢምባሲ ሕ.መ ጉዳያት ወፃኢ፤ ህፃውንቲ ኣባላት ቤተሰቦም ከይሓዙ ነፍሲ ምስ ዝፈልጡ ቤተሰቦም ጥራሕ፤ ከምለሱ ፈቐዱ። እዚ ከቢድ ኩነታት እዩ ነሩ፤ ዋሽንግተን እውን ኣብ ካርቱም እንታይ ይካየድ ከም ዘሎ ንፁር ኣፍልጦ ከም ዘይነበራ ዘቃለሐ ነሩ። እጃም ሊብያ እናቐነሰ ዝመፀ ይምሰል እምበር ሳዲቅ ዝፍለጡ ኣሸበርቲ ዝኾኑ ሊብያውያን ካብ ካርቱም ክሰጉግ እዩ ዝበሎ ቃሉ ግና ኣይዓቀበን። ብተወሳኺ ሳዲቅ ንምዕራባውያን ሓገዝቲ ቃል ከም ዝኣተዎ ኢኮኖሚያዊ ለውጢን መደባት ልምዓትን ብዘይምቕራቡ ዋሽንግተን ካሊእ ፍርቂ ዝበሃል ሰጉምቲ ወሲዳ፡ ቅድሚ ሕዚ ቃል ተኣቲዩ ንሱዳን ተመዲቡ ዝነበረ ንመዐደጊ ምግብ ክኸውን 71 ሚሊዮን ዶላር ፈንዲ ሰደድ ጌራትሎም ኮይኑ ግና ተወሳኺ ፈንዲ ኣይሰድድን ኢሉ።

1986 እንትቃረብ ፈጣሪ ንሳዲቅ እንትበፅሐሉ ኣብ ሱዳን ንክልኣይ ግዝ ዓብዩ ምህርቲ ተሓራሱ። ሞሜት ኣሳሲርዋ ዝነበረት ሱዳን ሃንደበት ብእኽለ ከትጥሕል ኢሉ። ኮይኑ ግና ከምቲ ልሙድ መብዛሕቲኡ ናብ ኢድ ስሱዓት ነጋዶ እዩ ኣቲዩ። በዚ

በለ በቲ እቲ ረሻናይ ናብ ኣፍ ደግኡ ቅድሚ ምምፅኡ ንሳዲቅ ሓደ ተወሳኺ ዓመት ምንም ከይገበረ ክሓልፍ ዕድል ሂብዎ።

ኣብ ሚያዝያ 1987፤ ኒመሪ ብዕልዋ ክውገድ ዝተገብረሉ ካልኣይ ዓመት ኣብ ዝኸበረሉ ግዜ ካብ ኣፍሪካ እታ ገፋሕ ዝኾነት ሃገር ተስፋ ዝበሃል ኣይነበራን። ብቅዲ ምዕራባውያን ዝተሰርሐ ፓርላመንታዊ ዲሞክራሲ ዝገበሮ ነገር እንተሃለወ ግዕዙያት ወንንቲ መሬት ዝኾኑ ሰባት ካሊእ መንግስቲ ከምስርቱ እዩ ዘኸኣለ። እዚ መንግስቲ ካብ ኒመሪ ዝገደደ ኔሩ፤ ምኽንያቱ እንተወሓደ ኒመሪ፤ ኣብ መወዳእታ ዓመታት ሰልጣኑ ንህዝቡ ዋላ ሓንቲ ኣይግበር እምበር፤ ሕ.መን ካልኦት ገበርቲ ሰናይ ስርሐም ካብ ምስራሕ ኣይዕንቅፎምን ኔሩ። ኣብ ትሕቲ ኣመራርሓ ሰዋርደሃብን ሳዲቅን፤ ምዕራባውያን ገበርቲ ሰናይ ኣብ ውሽጢ ሃገር ንምንቅስቃስ ፈቓድ ንምርካብ እንትመክሩ ናብ ውሽጢ ዓዲ ጠለብ ከእትዉ እንትደልዩን ካልኦት መንግስቲ ሱዳን ሸለል ዝበሎም ዕማማት ከዓዩ እንትብሉን፤ ተኸታተልቲ ቢሮክራሲያዊን ፀጥታዊን ሕልኽላኻት ዕንቅፋት ይኹንዎም ኔሮም።

ብኻሊእ ገፁ ጋዳፊ ዘልዓሎ ደበና ማዕበል ወትሮ ኣንፈቱ ምስ ዝቀያየሮ ነፋስ በረኻ ክብተን ዝኸእል ኔሩ። ኣብ ፅዲያ 1987 መጀመርታ ስመናት ብፈረንሳይ ዝሕገዝ መንግስቲ ቻድ ካብ ሰሜናዊ ክፋል ሃገሮም ንጋዳፊ ከሰጉዎ ክኢሎም፤ ኣብ ውሽጢ ሊብያ ንዓርሱ ቀስ እናበለ ዝዓቢ ተቃውሞ እናመዓ ኔሩ። ሓደ መዓልቲ ኩላትና ኣንጊህና እንትንትስእ ጋዳፊ ብዕልዋ መንግስቲ ተወጊዱ ዝብል ወረ ዋላ እንተሰማዕና ጋዳፊ ኣብ መፋርቕ 1980ታት ኣብ ሱዳን ንዝተፈጥረ ክፍተት ሓይሊ ሰዲቡ ዝገበሮ ነገር ዘርእየና ነጥቢ እንተሃለወ ኣብ ኣፍሪካ ሰብኣዊ ተራድኦ ጥራሕ ተጠቂምካ ሰብኣዊ ዝኾነ ዕላማታት ክተዕውት ከም ዘይትኸእል እዩ።

ሓደ ኣባል ዩኤስኤይድ እቲ ዝህቦ ዘለኹ ቀመር ርትዓዊ ከም ዘይኾነ ነገሩኒ ኔሩ። ሰብኣዊ ተራድኦ ብባህሪኡ ሰብኣዊ ፅልዋ ክህልዎ እዩ ዝንደፍኑ ፖለቲካዊ ኣይኮነን። ኣብ መሬት ዘሎ ሓቂ ከም ዘርእየና ግና ከምዚ ዝበለ መመኽኔታ ምስምስ (ቀሚሽ ኣደይ ሓንኪልኒ ዓይነት) እዩ፤ ፈላማይ መራሕቲ ሳልሳይ ዓለም ሞራላዊ ሓላፊነት ከም ዘይብሎም ጌሩ ነፃ ዘውፅእም እዩ። ኣብ ካርቱምን ኣዲስ ኣበባን ዘለዉ መራሕቲ ሕ.መ ከም እትገብሮ ንህይወት ሓረስቶት እንተዝቈኑቅ ኔሮም ሕ.መ ጥሜት ንምቅላስ ኢላ ከንዲ ዝሃበቶ ረድኤት ዝመጣጠን ፖለቲካዊ መኽሰብ ክርከብ ምፅዓር ኣብ ሕቶ ኣይምኣተወን ኔሩ።

ካልኣይ ኣነ ከም ዝኣምኖ ሕ.መ ኣብ ሱዳን፣ ኢትዮጵያን ካልኦት ቦታታትን ዘለዎ ልምዲ እንተረእናና “ሰብኣዊነት” ዝበሃል ቃል ዘለዎ ትርጉም ኣብ ሕቶ ከተእትዮ ዝገብር እዩ። ከም ሊብያን ሶቭየትን ዝኣምሰሉ ዓድታት ኣብ ሓደ ዓዲ ሰሮም ክሰዱ ምፍቃድ፤ ልምዲ ከም ዘርእየና (ኣብ 1970ታት ኣብ ቺሊ ዝነበረ ከይሓዘና) ኣብ ትሕቲ ተፅእኖ ሕ.መ ካብ ዘለዉ ኣብ ትሕቲ እዞም ዓድታት ዘለዉ ነበርቲ ዜጋታት፤ ብፍላይ ሓረስቶት፤ ትሑት ብርኪ ነፃነት ከም ዘለዎም እናተፈለጠ እዚ ክኾን ምፍቃድ ሰብኣዊነት ድዩ? ብተወሳኺ ልምዲ ዘርእየና - ሰብኣዊነት ዝበሃል ዕቡብ ተቃውሞ ደጊፍና - ሰብኣዊ ረድኤት ፖለቲካዊ ሓይሊ ንዘይብሉ ክፋል ሕብረተሰብ ሳልሳይ ዓለም ምግባር ፖለቲካዊ ሓይሊ ንዘለዎ ክፋል ምስ ዝግበር ወተሃደራዊን ካልኦት ዓይነታት ደገፋትን ክወዳድር ኣይኽእልን። ሕ.መ ዝሓሸ ሞዴል ልምዓት ስለ ዝሓዘነት ኣብ ሳልሳይ ዓለም ተሰማዕነት ናይ ምርካብ ዝሓሸ ዕድል ኣለዎ ዝብልዎ መርትዖ ሃጠውቀጠው እዩ፤ ምኽንያቱ እቲ ምብራቓዊ ዓለም ዝሓሸ ሞዴል ፖለቲካዊ ቁፅፅር የቕርብ እዩ፤ ዝላእቲ መደባት ዝጠልብዎ ከዓ ነዚ እዩ።

ከምዚ እውን ኮይኑ ንዝተወሰኑ ሰብኣዊ ሓገዛት “ስልታዊ” (“ስትራቴጂክ”) ኢልካ ምስያም ካለእ ድንግርግር ክለዓል ዝገብር እዩ። “ስልታዊ” ዝብል ስያመ እከይ ዕላማ ከም ዘሎ ዘርእይ እዩ፤ ምኽንያቱ እቲ ስያመ ንወተሃደራዊ፤ ዋላ ኒኩሌር ሓዊስካ፤ ጎንዒ ዝሕብር እዩ። “ስልታዊ” ዝብል ከዓ ብወሽጣዊ ከም ኢትዮጵያ ወይ ሱዳን፤ ዋላ ኢራን ዝተብሃለት ምልዓል ከየድለየ፤ ደህንነት ምዕራባዊ ዓለም ንምውሓስ ኣድለይቲ ቦታታት እየን ኢልካ ምቕባል ዘመላኸት እዩ፤ ከምዚ ዝበለ ምልክታ ከዓ ኣብ ሕ.መ ዘለዉ ብዙሓት ሰባት ዘይቕበልዎ ነጥቢ እዩ። እቲ ኣፅንዖት ክግበረሉ ዘለዎ ግና “ስልታዊ” ዝበሃል ዘሎ እቲ ካብ ኩሉ ንላዕሊ ውሕሉል ዝኾነን ንነዊሕ እዋን ረብሓ ዝሓዘለ “ሰብኣዊ” ሓገዝ እውን ከም ዝኾነ እዩ። ንዶክትሪን ፊገን ወጊናም ዝዛረቡ ሰባት ናይዚ ናይ ኣሰያይማ ምድንጋራት ኣውራ መርኣያታት እዮም። ሓደ ሓደ ግዜ ንመሸጣ ዘቕረብዎ ሓሳባቶ ንተስፋሕፋሓይነት ሶቭየት መልሲ ክኾን “ስልታዊ” ኢሎም ሰዩሞምዎ እዮም። ሕድሕድ ነጥቢ ብዓርሳ ክትምዘን ዝግበኣ ትኹን እምበር፤ ብሓፈሻዊ ደንቢ፤ ዶክትሪን ፊገን “ሞራላዊ” መልሲ ክበሃል ይከኣል እዩ፤ ከምዚ እንተተባሃሉ ንህዝቢ ሕ.መ እውን ዝሰሕብ ይኸውን። ከምዚ እንተዘይኾነ ግና ንወራራት ሶቭየት፣ ሊብያን ካልኦትን ቁጥታዊ ስጉምቲ መልሲ ኣይህብን ብምባል ሕ.መ ሓጋዚ ዘይብሎም ህዝብታት ዓለም ንዝገደደ ክፋእ ክወድቐ እያ ትገብሮም ዘላ።

ኣብ 1977ን 1988ን ከም ናይ ጂሚ ካርተር ጉጅለ ኣርቀቑቲ ፖሊሲ ጉዳያት ወፃኢ ዝበሉ ሰባት ብዛዕባ እዚ ሓቂ ርድኢት ዘይብሎም ዓይነት ኣይነበሩን። ኣብቲ እዋን ጥሜት ዝመፀ ዝዚፍ ስእነት ህይወት - ሸለል ዝተብሃሉ ጉዳያት ሰብኣዊ መሰላት ከየልዕልና - ክመፅእ ዝኽኣለ በዚ ናይ ካርተር ፖሊሲ ሰብኣዊ መሰላት ዝነቐለ እዩ፤ ህዝብታት ብሐላል ውልቀ መለኽቲ ስርዓታት እንትውሓቡ ከይድሕኑ ረቂቕ ሞራላዊ መርሃት ፖሊሲ ሰብኣዊ መሰል ኔሩ ዕንቅፋት ዝኾነ። ኣብ ዝሓለፈ ኣስርእት ዓመት ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝኾነ ነገር ኩሉ ሰናይ ኣተና (ውጥን) ዘስዓቦም እዮም።

ቀርኒ ኣፍሪካ ብሉፅ መርኣያ ድኽመታት ፖሊሲ ጉዳያት ወፃኢ ሕ.መ እዩ፤ ምክንያቱም ኣብዚ ኣብ መወዳእታ 1970ታት ዝኾነ ነገር ሕ.መ፣ ሶቭየት ሕብረትን ልሂቃት ሳልሳይ ዓለምን ባህርያቶምን ድርርኹምን ዘርእ እዩ። ሕ.መ ምላሻዊትን ውሽጣዊ ክፍፍል ዝነበራ ኔራ፤ መርቀቑቲ ፖሊሲ እንታይ ዓይነት ናይ ሓይሊ ሰጉምቲ ክወስዱ ከም ዝኽእሉ ምንም ዓይነት ሰጉምቲ ከይወስዱ ይዛተዩ ኔሮም፤ ንሶቭየት ሕብረት ከዓ ልክዕ ሕ.መ ከም ትገብር ዘላ ክገብሩ ይፅበይዎም ኔሮም። ሶቭየት እንተኾነት ግዲ ኣይነበራን። ከም ኣመሎም ከንደኛ (ወኪል) ዕቡቓት ይጥቀሙ ኔሮም - ንኣብነት ኣብ ኩባን ደቡብ የመንን ከም ዝገበርዎ - ጥረ፣ ዓይነውዕእ፣ መሊኡ ዘይተሓሰበሉ ፖሊሲ ኔርዎም። ናይ ሕ.መ ዓቀብቲ (ኮንዘርቫቲቭስ) ድሌቶም ክኣምኑ እንተደለዩ ብወገን ሶቭየት ግና ዝርዝር ናይ ፀወታ ውጥን ኣይነበረን። እቶም ሶቭየት ሽውንሽው እናተጣበቡ እዮም ዝኾኑ ዝነበሩ። ናይ ሕ.መ ፖሊሲ ግና፤ ናይ ሶቭየትን ኣፍሪካን መራሕቲ ንኣፎም ጥራሕ ዝብልዎም፤ ሞራላዊ መርሃት ዝተገደበን ዝተመስረተን ብምንባሩ እቶም ሰብያታት ክፍተት ፈጢሩሎም ኣብዚ እንትንቀሳቐሱ ደፍረትን ምስትውዓልን ዝመልኦ ውጥን ዝውንኑ ኮይኖም ክረኣዩ ክኢሎም። ኣብ ኢትዮጵያ እውን ውጥም ይብል ዝነበረ መንግስቱ ሃይማኖትም እውን እንተኾነ ፍሉይ ዝነበረ ኣይኮነን። ፅንፈኛ ሃይማኖታዊ ኮነ ማርክሲስታዊ ኣይነበረን። ቁፅፅሩ ኣብ ምጥንኻር ክሕግዞ ዝኽእል መሓዛ ይደሊ ዝነበረ ቁፅሪ ሓደ ወንበደ እዩ ኔሩ። ረኺቡ ከዓ።

ቀርኒ ኣፍሪካ ናይ ሉሕሉሓት (ሊበራላት) ፖሊሲ ወፃኢ እንትትግበር እንታይ ከም ዝስዕብ መርኣያ ክኾን ዝኽእል ኣብነት እዩ። ጂሚ ካርተር ፕሬዚደንት ኮይኑ ምስ

ተመርፀ ኣብ መንጎ ሕ.መን ሶቫየት ሕብረትን ዝተገበረ ፈላግባይ ናይ መረበት ፅዕንቶ ኩናት እዩ። እዚ ማለት ካርተር ሓድሽን ብኣንጻራዊነት ብክልኦት ጎንፅታት ዘይተወጠረን እዩ ኔሩ። ናይ ሻ⁵³ መንግስቲ ኣብ ኢራን ኣብ መፋርቕ 1978 ፋሕ ምባል እንትጀምርን ብተወሳኺ ከዓ ኣብ 1979 ሶቫየት ወራር ኣፍጋኒስታን እንትትፍፅምን፤ ጁሚ ካርተር ኣብ ዋይት ሃውስ ብዝነበሮ ግንኢት ትርር ክብል ክጀምር ጌርዎ፤ ኣብ 1977 ኢትዮጵያን ሶማሊያን ኣቓልብኦ ኣብ ዝሕዛሉ ግዜ ካብ ዝነበሮ ሉሕሉሐዊነት ቀደርዎ እዩ። ካርተር፤ ድላዩ ጌጋ እንተሃለዎ፤ ኣብ ኢራን ተግባራዊ ዝነበሩ ዜጋታት ሕ.መ ነፃ ከውፅእ ሓይሊ ተጠቂሙ እዩ፤ ነዚ ተግባሩ እውን ኣብ *ዘ ምል ሰትሪት ጆርናል* ዝፅሕፋ ዓቀብቲ ፀሓፊያን ንኢዶምዎ እዮም። ኣፍጋኒስታን ብዝምልከት ከዓ ሰፊሕ ተፈታውነት ዘይነበሮን ተምሳሌታዊ ዝኾነን ስጉምቱ ብምውሳድ ኣብ 1980 ዝተኸየደ ኦሎምፒክ ሞስኮ ብምእዳም (ቦይኮት ብምግባር) ሃገሩ ከይትሳተፈሉ ጌሩ ኔሩ፤ ነዚ ውሳኔኡ ምዕራባዊ ዓለም ኣይተቐበሉን ኔሩ። ብመንፅር ርእዮተ ዓለም ደሓር እቲ ፕሬዚደንት ዮርእዮም ዝነበሩ ባህርያት ንምምዳብ ከቢድ እዩ። ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ግና እቶም ሉሕሉሐትን ኣፍሪካዊነታውያንን ዕድሎም ኣምሊጥዎም እዩ። ኣብ መወዳእታ 1970ታት ዝተንበዘዎን (ዝገመትዎን) ኣብ 1980ታት ብሓቂ ዝኾነን ነገር እንትነፃፀሩ ዝሕብኡሉ መኻወሊ ዮብሉምን።

ናይ ካርተር ሓላፊ ጉዳያት ወፃኢ ዝነበረ ሲረስ ቫንስ *Hard Choices* ኣብ ዝብል መፅሓፍ ታሪኽ ህይወቱ ከምዚ የዘንትው፤ “ኣብ ቤት ፅሕፈት ጉዳያት ወፃኢ ዝነበርና ሰባት ንቀርኒ ኣፍሪካ ንሪኦ ነበርና ሶቫየት ከመይ ጌራ ንከባቢያዊ ጎንፅታት ንረብሓኣ ከም እተውዕል ዘርኢ ኣብነት ጌርና ኔሩ። ኣብ ነዊሕ ግዜ ልክፅ ኣብ ግብፅን ሱዳንን ከም ዝኾኖ እቶም ኢትዮጵያውያን እውን ንሶቫየት ከም ዝሰግዎም ንኣምን ኔርና።” ናይ ካርተር ናይ ሕቡራት ሃገራት ኣምባሳደር ዝነበረ ኣንድሪው ያንግ እውን ምስ ቫንስ ይሰማማዕ እዩ፤ እቶም ሶቫየት ኣብ ኢትዮጵያ ዝህልዎም ቦታ ግዝያዊ ጥራሕ ዘይኮነስ ንዓርሱ ዝሓልኸ እውን እዩ ይብሉ፤ ምክንያቱ እቶም ሶቫየት ኣብ ውሽጣዊ ጎንዒ ኣቲዮም ይጥሕሉ ኣለዉ እዮም። ያንግ ኣብ ህዝባዊ ጉዳያት ዓሚቕ ስምዒት ስለዝነበሮ ሕ.መ ምስ ኣፍሪካ ኣብ ዝህልዋ ርክብ ዓብዩ ፅዕንቶ ፈጣሪ ክኾን ክኢሉ

⁵³ ሃፅያዊ መንግስቲ ኢራን።

ኔሩ፤ ንካርተር እውን ከም ሶቭየት ኢዱ ከየእትው ይምዕዶ ኔሩ። ያንግ ኣብ ሓደ እዋን “ሕዚ ሕ.መ ናብ ኣፍሪካ ዘለዋ ፖሊሲ ሙሉእነት ዘለዎን ጥዕንኡ ዝሓለወን እዩ” ኢሉ ተባሂሉ ተባሒፋ ኔሩ። ብመስረቱ ያንግን ቫንሰን ኣፍሪካውያን ኣብ ናይ ዓርሶም ጉዳይ ዓርሶም ክውሱኑ ከግደፋ እዮም ደሊዮም ኔሮም። እቶም ሶቭየት ኣብ ወተሃደራዊ ጀብዱ ምስታፎም ከቕፅሉ እንተደሊዮም፤ ኣብ ጉዳያት ወፃኢ ሕ.መ ዘለዉ ሰብ ሙያ ከም ዝግምትዎ ቀርኒ ኣፍሪካ ናይ ሶቭየት ቪዩትናም ከም ዝኾነ እዩ። ናይ ባልትሞር ሰን ኤዲቶርያል መልእኽቲ (15 ሕዳር 1977) ከም ዝበሎ ሕ.መ ኣብቲ ከባቢ “ኢዳ ብዘይምእታዎ ዝበለፀ ፅዕንቶ ወናኒት ኮይና ክትወፅእ ትኽእል እያ” ይብል። ካብዚኦም ዝተፈለየ ድምዒ ዝነበሮ ናይ ካርተር ብሄራዊ ደህንነት ኣማኸሪ ዝነበረ ዝብግኒው ብረዘዝንሰኪ ኔሩ፤ ነዚ ናይ ሶቭየት ውክፋ ዝግግት ብሕታዊ ፍታሕ ሓይሊ ከም ዝኾነ ይምዕድ ኔሩ። ብረዘዝንሰኪ ዝተፈለለዩ ወተሃደራዊ ኣማራጺታት ዮቕርብን ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝካየዱ ዝነበሩ ነገራት ምስ ዘተ ዛዕባ ኒኩሊየር ክፈኹ ከግበሩ ሓሳቡ ይህብ ኔሩ። ነቶም ሶቭየት ብዝመልከት ብረዘዝንሰኪ ይረኣዮ ዝነበረ ትርር ምባል ኔሩ፤ ያንግን ቫንሰን ከዓ ኣገናዛቢነት ይደልዩ ኔሮም። ኣገናዛቢነት ዓብላላይ ኮይኑ። ናይ ብረዘዝንሰኪ መኽራ፤ ናይ ኢትዮጵያ-ሶማሊያ ቅልውላው ከም ዘርኣዮ፤ ኣብ መንጎ ርግብታት ሓደ በይኑ ሽላ ምኻኑ ኔሩ።

“ኣብ ነዊሕ ዝዘ፤” ቫንሰ ከም ዝበሎ፤ ሶቭየት ካብ ኢትዮጵያ ክትወፅእ ክትግበር እያ። ኩሉ ከም ዝፈልጦ ንዘልኣለም ዝፀንሕ ነገር የለን። ኮይኑ ግና ቫንሰን ያንግን ንሳቶም ንኣፍሪካን ህዝባን ብዘለዎም መዐቀኒ ርህራሄ እንተመዚንናዮም፤ እቶም ሶቭየት ፅባሕ ዋላ ተሰጉንም እንተዝወፁ፤ ዘርፈደን ዘየገደሰን እዮም ክኾኑ። ብሰንኪ እቲ ጥሜትን ኣገዳዲ ሰፈራን ሓደ ሚሊዮን ኢትዮጵያውያን⁵⁴ ሞይቶም ኣለዉ፤ ሶቭየት እግራ ኣብ ኢትዮጵያ እንተዘይትተክል ኤፌ ምምሕዳር ካርተር ካብ ዝፈቕዶ ንላዕሊ ከም ዝበፀሕ ኮይኑ ከምዚ ኣይምኾነን ኔሩ።

ቫንሰ እቶም ሶቭየት ካብ ኢትዮጵያ ኣብ ግብፅን ሱዳንን ከም ዝኾነዎ ክስጎጉ እዮም ኢሉ ምእማኑ ኣብ ክወናዊ ሓቂ ዝተመስረተ ኣይነበረን፤ ምኽንያቱ እቶም ሶቭየት ኣብ ውሽጢ ግብፅን ሱዳንን ዝነበሮም ተሳትፎ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ክንዲ

⁵⁴ እዚ ብናይ ሰብዓን ሸውዓተን ድርቂ (ብፃዓዱ ኣቆፃፅራ ብሰማኒያን ኣርባዕተን) እንትኸውን ናይዚ ኣደዳ ሞት ዝኾኑ ከዓ ተጋሩ እዮም።

ዝነበሮም ኣይኮነን። ኣብ ግብፂ ካብ መወዳእታ 1950ታት እስካብ መጀመርታ 1970ታት፤ ሶቭየት ሰፊሕ ወተሃደራዊን ኢኮኖሚያዊን ሓገዝ ትህብ ኤፌ፤ ኮይኑ ግና ኣብ ኢትዮጵያ ይገብርዎ ከም ዘለዉ ፅግዕተኛ (ኮልኳሊ) ኮሚኒስታዊ መንግስቲ ኣብ ግብፂ ከምስርቱ ኣይፈተኑን። ኣብ መጀመርታ ኣገዛዝኣ ዘመን ኒመሪ፤ ሞስኮ ምስ ሱዳን ዝነበራ ርክብ፤ ከም ግብፂ ዝተጋነነ ኣይነበረን። ቫንስ ግና ጥፍኣቱ ግጉይ ንፅፅር ምግባሩ ሞራሕ ኣይነበረን፤ ብተወሳኺ እውን ኣብ ሉሕሉሓት (ሊበራላት) ብተደጋጋሚ ዝረኣ ካብ ሓደ ግላዊ ልምዶም ዝተምሃርዎ ንካልኦት ሃገራት እውን ዝሰርሕ ጌርካ ናይ ምሕሳብ ዝገባለ እውን ኔርዎ። ሶቭየት ሕብረት ኣብ ግብፅን ሱዳንን ካብ ዝገበጣ ፍሽለት ሕ.መ ዝተምሃረቶ ዓብላላይነትካ ኣብ ካልኦት ሃገራት ንምፅዓን ምፅዓር ከንቱ ከም ዝኾነ እዩ፤ ነዚ ርድኢት እዚ ግና እቶም ሶቭየት ኣይወነኑን። ፈረንሳዊ ፖለቲካዊ ፈለስፋ ዢን-ፍራንኮይ ፊኬል *How Democracies Perish* ኣብ ዝብል ስርሒ ከም ዘብርሆ፤ “ገማል ዓብደል ናስር ካብ ግብፂ ንሶቭየት ኣማኸርቲ ነቐሎም ከወፁ ምግባሩ ንሞስኮ ዘምሃራ ነገር እንተሃለወ ዝኾነ ይኹን ዓዲ ሙሉእ ንሙሉእ ኮልኳሊ (ሳተላይት) ዝኾነ ኮሚኒስታዊ መንግስቲ ቅርፂ እንተደኣ ከህልዎ ዘይተገራ ብቀዋሚነት ምሓዝ ከም ዘይከኣል እዩ። ... ብኣረዳድኣ ሶቭየት ፍርቂ ሰጉምቲ ምንም ዓይነት ውፅኢት ከምፅእ ዋሕስ ከምዘይኾን እዩ።”

ሞስኮ ኣብ ግብፅን ሱዳንን ዝገበረቶ ፈተነ ምስ ፈሸለ ቀልጢፋ ኣብ ኢትዮጵያ ፅዕንቶኣ ክተተኣታትው ምፍታና ንቫንስን ያንግን ናይ መበንቀቕታ ደወል ከኖም ምተገበኣ ኔሩ፤ ሕዚ ኣብ ኢትዮጵያ እትገብሮ ፈተነ ከም ሱዳንን ግብፅን ሉሕሉሕ ዘይኮነስ ሰቡም ኢድ ኣእታውነት ከም እትኸተል ከመላኽቶም ምተገበኣ። ካለእቲ ግብፂ ከይትኾናም [ንኢትዮጵያ] ካለእቲ ሞንጎሊያ ወይ ቪየትናም (ናይ ሶቭየት ኮልኳሊት ሃገር) ከገብርዎ ከም ዝመክሩ ከጥርጥሩ ኔርዎም፤ ዝገበርዎ እውን እዚ እዩ ኔሩ። ኮይኑ ግና ያንግ ኮነ ቫንስ በዚ ኣተሓሳስባ ዝኸዱ ኣይነበሩን።

ሶቭየት ራሲያ ብከውናዊ ሓቂ ሃፅያዊት ግዝኣት ዓሰርተ ትሸዓንተ ክፍለ ዘመን ዝኾነት ንዓርሳ ናብ ካለእቲ እስካብ ሕዚ ዘላ ናይ ዓሰርተ ትሸዓንተ ክፍለ ዘመን ሃፅያዊት ግዝኣት ናብ ዝኾነት ሃገር ክትሕትም (ክትቐርፅ) ትፅፀር ኤራ። ኣብ ትሕቲ ዕብላላ ኣምሓሩ ዘላ ኢትዮጵያን ናይ ዝሓለፈ ዘመን ኣረዳድኣ ሓይልን እዮም ናብቲ ፀወታ ዝኣተዉ። ምዕራባዊ ዓለም ግና ብትምኒታዊ (ኣይዲያሊስት) ስነ ሓሳባውያን እዩ

ዝምራሕ ዝነበረ፤ ኣብ ጥቕሚ ዝወሰሉ ሓይሊን ሰጉምቲ መቐፃዕትን ጥራሕ ኣይኮነን ኣጋገሮም ይሪኡ ዝነበሩ፤ ሞላ ነዚኦም ከጥቀም እዩ ኢልካ ምፍርራሕ እውን ኣይተረደኦምን። ያንግን ቫንሰን ንኣፍሪካዊ ፀገም ኣፍሪካዊ ፍታሕ እዮም መሪሖም፤ እዚ ማለት ከዓ ነቲ ሕማቕ ሓቅታት ኣፍሪካ ዝኸውን ፍታሕ ሶቭየት ጥራሕ ክትኸን ጌርዮ፤ ምኽንያቱ ኣብ ኢትዮጵያ ተሰማዕነት ዘለዎም ኣፍሪካውያን ብናይ ሕ.መ ዘይኮነሰ ብናይ ሶቭየት ኣምር ስልጣንን ቁፅፅርን ዝሕጎሉ ዓይነት ኔሮም።

ጂሚ ካርተር ኣብ 20 ጥሪ 1977 ስልጣን ኣብ ዝርከበሉ ግዜ ናይ ምጥባር ኣካይዳ ስር ሰዲዱ ኔሩ። ዘይምስዳል ኮይኑ እዚ ንሓረስቶት ኢትዮጵያ፤ ንዓሪም ዩናውፅ ዝነበረ ፖለቲካዊ መዓት ንሕ.መ ኣብ ናይ ዓርሰ ቅትለት ስምዒት እናሃለወት እዩ ዝወረዶም። ከምዚ ዝበለ ደውታ ሕ.መ ካብ ካልኣይ ኩናት ዓለም ናብዚ ልዕሊ ሓያል ሃገር ካብ እትኸን ንደሓር ኣብ ታሪኽ ተርኢዩ ዘይፈልጥ ዓይነት ኔሩ። ኣብ ኢትዮጵያ ዝነበረ ወያኔ ናይ መጀመርታ ብርኩ ምስ ናይ ሞተርጌት ቅልውላው⁵⁵ ቀዳማይ ብርኪ ዝገበመ ኔሩ። ሃይለስላሴ ካብ ቤተ መንግስቱ ዝተባረረ ሪፖርተር ኒክሰን ካብ ዋይትሃውስ ቅድሚ ምብራሩ ቅድሚ ሓደ ወርሒ ኔሩ። ናይቲ ንጉስ ናይ መወዳእታ ኣዋርሕ ህይወቱን ደርጊ ስልጣኑ ኣብ ኣዲስ ኣበባን ካልኦት ከተማታትን ምድልዳሉን ኣብ መእተዊ 1975 ምስ ምውጻቕ ደቡብ ሺየትናም ዝገበመ ኔሩ። ኣብ ቀላላይ ዓመት ቶም ጄ. ፊሬር *War Clouds on the Horn of Africa* ኣብ ዝብል ፅሑፉ “ኣብ ፅባሕ [ኩናት] ሺየትናም እቲ ኣየር ኣብ ኩሉ ከባቢታት መን ጥንኩር መንፈስ ከም ዘለዎ ንምፍትታን ድልው ብዝኸኑ ወገናት ስምዒት ተመሊኡ ኔሩ። ቀርኒ ኣፍሪካ ንመንባብሮ ሰብ ኣዚዩ ምኽው ዝበሃል ከባቢ ኣይኮነን። ኮይኑ ግና ናይ ውክልና ኩናት ንምክያድ ሕዚ ፅቡቕ ባይታ ከም ዝኸኑ የርእይ ኣሎ” ኢሉ ኔሩ። ሕ.መ ፍሪ ኣብ ዘይሀብ ካለእ ናይ ሳልሳይ ዓለም ኩናት ውሽጢ መሊሳ ክትፅመድ እያ ዝብል ፍርሒ ኣብቲ ሕብረተሰብ ነገሱ ኔሩ። ደውታ ምስ ምስኣን ዓርሰ እምነት ተተሓዚዞም ናይቲ ግዜ መፍለዩ ባህርያት ኮይኖም። ኣካይድኡ ከከም ኩነታቱ ከም ዝጥዕም ጌርካ ብልክዑ እናሰፈኸ ኣብ ከንዲ ምኽድ ሕ.መ መሊኦ ምንም ዓይነት ኢድ ኣእታውነት ከይህልዎ ወሲና። እዚ ንቶም ኣሜሪካውያን ዝጥዕም ኔሩ። ንኢትዮጵያውያንን ካልኦትን ግና ጥዑም ኣይኮነን።

⁵⁵ ቅልውላው ሞተርጌት ንፕሬዚደንት ሪፖርተር ኒክሰን ካብ ስልጣን ክወርድ መንቀሊ ዝኸኑ ክሲ ግዕዝይና ኔሩ።

ኣብ ግዜ ካርተር ኣባል መማኸርቲ ብሄራዊ ደህንነት ዝነበረ ፖል ሄንዝ ኣብ *The National Interest* (ኸረምቲ 1985-1986) ከም ዘስፈሮ፤ “ንሶቭየት ዓብዩ ኸስቢ ዝኾና ኣብ ኣሜሪካውያን ህሊና ሰሪፁ ዝነበረ ናይ ምንስሓብ እምነት ነፋሩ። ኣብ 1971 ብርኪ ዕብየት ቴክኖሎጂ ርክብ ሕ.መ ኣብ ኣስመራ ዘጣየሽቶ ሰፈር ርክባት ካብ ጥቕሚ ወፃኢ ጌርዎ ኣሎ፤ በዚ እውን ግልጋሎቱ ከብቅዕ ውሳኔ ተመሓላሊፍሉ። ብዛዕባ እዚ ውሳኔ እዚ ኢትዮጵያ ዕላዊ ብዝኾነ መንገዲ ክትፈልጥ ኣይተገብረን። ሓዲ ኣብ ቤት ዕዮ ጉዳያት ወፃኢ ሰሪፁ ዝነበረ ኣተሓሳስባ ዝብሎ፤ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ሰፈር ምስ ተዓፀየ፤ ኢትዮጵያ ካብ ገዲም ንሕ.መ ስልታዊ ኣድላይነት የብላን ዝብል ነፋሩ።” ስለዚ መንግስቱን ደርጊን ናብ ስልጣን መሣኢም፤ ሕ.መ ኣብ ትሕቲ ምምሕዳር ፕሬዚደንት ጌራልድ ፎርድ ኮይና ንዓርሳ ካብ ውሽጣዊ ፖለቲካ ኢትዮጵያ ክተርሕቕ ጀሚራ። ናይ ፕሬዚደንት ፎርድ ጉዳያት ብሄራዊ ደህንነት ምኽትል ኣማኸሪ ዝነበረ ዊልያም ጂ. ሃይላንድ ከም ዝሰዕብ ትዕዛብቱ ፈኒዩ፡

እዚ ምስ ደርጊ የመና ዘይምጥባቕ ዝብል ደውታ ኣሜሪካ ብኸፋል [ደርጊ] ነዊሕ ዕድመ ኣይህልዎን ኣብ ዝብል እምነት ዝተሞርኮዘ ነፋሩ፤ ንዓርሱ እናጥፈሐ እዩ ነፋሩ፤ ናይ ዓርሱ ተኸተልቲ እናቐተለ እዩ ነፋሩ፤ ነቶም ዘውዳውያን ቤተ ሰባት እውን ከም ዝቐትል የፈራርሕ ነፋሩ። ሓቂ ንምዝራብ መብዛሕቲኡ ፖለቲካዊ ካፒታል ኣሜሪካ ይውዕል ዝነበረ ደርጊ ንሃይለስላሴን ቤተሰቡን ከይቐትል ኣብ ምእማን ዘድሃበ ነፋሩ። ብኣንፃሩ ከዓ ኣሜሪካ እቲ ሓድሽ ምምሕዳር ብዛዕባ ወራር ሶማሊያ ንዝነበሮ ስግኣት፤ ሶቭየት ኣብ ሶማሊያ ዝነበራ ወተሃደራዊ እጃም እናበርተዐት እናኸደት እውን፤ ምንም ቆላሕታ ኣይሃበትሉን ነፋሩ።

ሕ.መ ሕግታት ተፈጥሮ ምርሳዕ ጀሚራ ነፋሩ። ናይ ዓርሱ ተኸተልቲ ዘሳድድን ዝቐትልን ብተወሳኺ ነቲ ዘውዳዊ ቤተሰብ እውን ክቐትል ይፍክር ዘሎ መንግስቲ ዝወድኹ ዓይነት መንግስቲ ኣይኮነን፤ ብኣንፃሩ ንተፃባእቱ ኩሉ እናርገፈ. ዝቐኒ መንግስቲ እዩ ነፋሩ። እቶም ቦልሽቪካት ኣብ ሶቭየት ሕብረት መጀመርታ ናብ ስልጣን እንትመፁ ከምዚ ኣይኮነን ድዮም ዝገበሩ? ኣብ ኣዲስ ኣበባ ነጊሱ ዘሎ ቅተል ወይ ተቐተል ዝበሃል ኣካይዳን ናይቶም ተፃባእቲ ርእዮተ ዓለማዊ እምነታትን እንትንርኢ.

ኣብ መወዳእታ እቲ ደማዊ ከይዲ ዓብለልቲ ኮይኖም ዝወፁ ናይ ሶቭየት ኣንሶላ ተጋፊፍቲ ከም ዝኾነ ዘጠራጥር ድዩ? ሕ.መ ገጢሞምዎ ዘለዉ ዝሰልጡ ቀተልቲ ነፍሲ እዮም፤ ከጥቀሙሉም ዝኸለሉም ዝነበረ ብሕታዊ ድኹም ጎኖም - ታሪኻዊ ጎንዒ ካብ ዘለዎ ጎረቤቶም ሶማሊያ ከመፅእ ዝኸለል ኣብ ሓቂ ዝተመሰረተ ፍርሒ ወራር - ከይተጠቀሙሉ ኣሕሊፎምዎ።

ሰራሕ ዘመኑ ይውድእ ዝነበረ ሓላፊ ጉዳያት ወፃኢ ሂረ ኪሲንጀር ድሕሪ ፅልዎ ሃይለስላሴ እውን ንኢትዮጵያ ዝግበር ዝነበረ ወተሃደራዊ ሓገዝ ክቅፅል ብምግባር ምሕዝነት ከይፈርሰ ፃዕሪ ጌሩ። ልሕሉሓት ነዚ ፖሊሲ እዚ ኣብ ሕቶ ኣእቲዮምዎ ኔሮም፤ ክኣትው እውን ዝግበኑ ኔሩ። ደርግ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ወተሃደራዊ ጎንዒ ዳግም ክጓሃሃር ጌሩ ኣሉ፤ ካብ መጀመርታኡ እውን ነቶም ነበርቲ ሕማቕ ኮይኑ ኔሩ። ኪሲንጀር ዝሓሰሶ ሕ.መ፤ ንግዚኡ ዝረኣዩ ዘለዉ ዋሕሰት ሰብኣዊ መሰላት ክንዲ ምግሳፅ ጥራሕ ሙሉእ ንሙሉእ ኣብ ኢትዮጵያ ዘለዎ ግደ ኣናጊፋ እንተገዲፋቶ፤ ኣብ መወዳእታ ውዕኢቱ ዝኾነ ንሶቭየት ሰልታዊ ክሰብ እንትኸውን ነቶም ህዝቢታት እቲ ከባቢ ከዓ ስቅያቶም ክናዋሕ ዝገብር ይኸውን ዝብል ኔሩ።

ፎርድን ኪሲንጀርን ወዲኦም። ካርተርን ቫንሰን ኣቲዮም ኣብ ሕቡራት ሃገራት ከዓ ብዛዕባ ጉዳያት ኣፍሪካ ብምህላቕ ሽም ዘትረፈ ያንግ ኣለዎም። ከመስከርዎ ዝደለይዎ ፖሊሲ ሕ.መ ጭዋዳ ከይተጠቀመት ንፀላም ኣፍሪካ ዝሓሸ ተገዳስነት ከም ዘለዎ ምርኣይ ኔሩ። ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ እዚ ናብ ዘይስመርነት ተቐፂሩ፤ ምኽንያቱ ኣብዚ ግዝ እዚ እቶም ሶቭየት ዝለዓለ ንጡፋትን ጭዋዳ ከጥቀሙን ዝጀመረሉ ግዝ ኔሩ።

ጉጅለ ካርተር ኣብ ጉዳያት ወፃኢ ስልጣን ምስ ተረከበ፤ ንሶማሊያ ካብ ዓቕና ንላዕሊ ናይቲ ከባቢ ንብላል ወተሃደራዊ ሓይሊ ጌሮምዎ ዝነበሩ ሶቭየታት፤ ኣብ ቀዋላይ በሪ፤ ኣብ ኢትዮጵያ፤ እውን ዕድል ከም ዝለዎም ክረኣዮም ጀሚሮም ኣለዉ። ሶቭየት ንኣፍሪካ ካብ ሕ.መ ንላዕሊ ከም ዝተረድእዎ ሶማሊያ መርኣያ እትኸውን እያ። ሕ.መ ኣብ 1960 ድሕሪ ነፃነት ሚሊዮናት ብሓገዝ ልምዓት ትህብ ኔራ፤ ደሓር ኣብ 1962 ንሶማሊያ ብሓገዝ ደሕንነት 10 ሚሊዮን ዶላር ሓገዝ ክትገብረላ ቃል ኣትያትላ። እቶም ሶማሊያውያን ኣይንደልን የቐንዮልና ኢሎም ካብ ሶቭየት ሕብረት ዝቐረበሎም 32 ሚሊዮን ዶላር ተቐቢሎም። ሞስኮ ነዚ ዝተኸፈተላ በሪ ተጠቂማ ምስ ወተሃደራዊ መኮንናት ሶማሊያ ምሕዝነት ንምፍጣር ተጠቂማትሉ። ኣብ 1969

ጀነራል ዝያድ ባሬ ዝመርሖ ዕልዋ መንግስቲ መዓሉ፤ ኣብዚ እውን ክረምሊን ኢዳ ክህልው ይኸእል ይኹን፤ ነዚ ሰዒቡ እውን ርክባት ሶማሊ-ሶቭየት ሰቢሞም። ብዙሕ ከይፀንሐ፤ ዕድመ ንናይ ሶቭየት ፕሮፓጋንዳ ፀለመ፤ ናይ ሕ.መ ብዶት ሰላም (ፒስ ኮርፕሰ) ኣብ ጎደናታት ሞቃዲሹ ብእምኒ ተቐጥቂጦም ክቕተሉ ጀሚሮም። ኣብ መንጎ 1970ን 1975ን ወተሃደራት ሶማሊያ ካብ ዓሰርተ ክልተ ሽሕ ናብ ዒሰራን ሰለስተን ሽሕ ክውሰኹ ተፈሪም። ሶቭየታት ኣማኢት ታንክታትን ሓመሽተ ተዋጋእቲ ጀትታትን ሂሮም።

ኣብ ኢትዮጵያ በረኻ ሉጋዴን ዘለዉ ኣባላት ብሄር ሶማሊ ንሃገረ መንግስቲ ሶማሊያ ናብኦም ክትሓውሶም ትምኒት ክሓድሩ ፈሪምዎ። እዚ ሕልሚ ወራርን ዓባይ ሶማሊን ዚያድ ባሬ ከዓ እቶም ሶቭየት የኸሰቡሉ ኔሮም። ኣብ ሶማሊያ ዘለዉ ሽዱሽተ ሽሕ ዜጋታት ሶቭየት ነቲ ከባቢ ንውልቆም ከም ዝውንንዎ ኔሮም ዝንቀሳቅሱ ዝነበሩ። ኣብዚ ከምዚ ግዘ ወትሮ ከም ዝኾኖ ከዓ በቲ ህዝቢ ይፅልኡ ኔሮም። ምንም ለውጢ ኣይነበሮን። እዚ ግልፂ ጎብለልንቶም ንኸፋእ ኣይሃቦምን። ኣብ መወዳእታ ግና እቶም ሶቭየት ካብ ሶማሊያ ምውፃእም ኣይትረፎምን ኔሩ፤ እዚ ዝኾነ ግና ናይ ሶማሊያ ቁፅሪ ሓደ ፀላኢት ናብ ዝነበረት ሃገር ኢትዮጵያ ክሸጋገሩ ብምውሳኖም ኔሩ፤ ዝያድ ባሬ እውን ከይፈተወ ካልኣይቲ ምርጭኡ ናብ ዝነበረት ሕ.መ ገፁ ከዝወር ኣገዲድዎ።

ኣብ ኢትዮጵያ እታ ኣብዮት ንደቃ ምብላዕ ኣብ እትጀምረሉ ግዘ፤ ክልቲኦም ሶቭየትን ናብ ዓዲ ኣቦኦም ህዝቦም ክምልሱ ዝምነዩ ዝነበሩ ሶማሊታትን፤ ነቲ ኩነታት ክጥቀሙሉ ከም ዘለዎም ወሲኖም። ጀነራል ዝያድ ባሬ፤ ከሳብ ኣፍንጭኡ ብሓገዝ ሶቭየት ተዓጢቑ፤ ንታሪኻዊ ፀላኢኦም ከጥቅዕ ኣብ ዝኸለለሉ ኩነታት ኔሩ፤ ሕዚ ብኣብዮትን ዕግርግርን ተዳኺሞሉ ኣሎ። እቶም ሶቭየት ግና ካሊእ ዓይነት ዕድል ውጥም ቅልቅል እናበለሎም ልቦም ወሲድዎም ኣሎ። ኣብ ጎደናታት ኣዲስ ኣበባ ይረገፍ ዝነበረ ሬሳ ንሶም ክኣትጢሉ መስመር ይሕብሮም ኔሩ። ኣብቲ ከባቢ ወትሮ ብልጫ ዘለዎ ሽልማት ዝኾነት ኢትዮጵያ እያ ኔራ፤ ሕ.መ ከሳብ ሎሚ ሓዛታ ኔራ፤ ሕዚ ሕብረት ሶቭየት ደሊዶታ። ሶማሊያ ሰለስተ ሚሊዮን ሰባት ጥራሕ ዘለውዋ ዓዲ እያ፤ እዚኦም መብዛሕቲኦም ትምህርቲ ዘይኸዱ ዘላናት እዮም፤ ህይወቶምን ሰርሖምን እንትረእ ቦታ ምሕረት ዘይብላ ፀሓይን ብራህዲ ውቅያኖስ ህንዲን ዝዓዘሙ እዮም ዝመስሉ። ኢትዮጵያ ካብዚ ዓሰርተ ዕፅፊ ዝበልፅ በዝሒ ህዝቢ ኣለዋ፤

ካብዚኣቶም መብዛሕቲኦም በንካራ ሰራሕተኛታት ዝኾኑን ኣብ ጎቦታት ዝነብሩን እዮም፤ ሶቭየት ከዓ እዚኦም ኣብ ኣፍሪካ ክሰርሕዎ ንዝደልዩ ተኾልኳሊ (ሳተላይት) መንግስቲ ብሉፃት ቀለባት ከም ዝኾኑ ተፈሊጦዋ ኣሉ። እታ ሃገር መጠናን ኣብቲ ካርታ ዘላትሉ ቦታ ብዘየገድስ ኣብ መወዳእታ ወሳናይ ዝኾነ ኣብኡ ዝነብሩ ህዝብታት ዘለዎም ውህብቶ እዩ። (እስራኤል ነዚ ብልፅቲ ኣብነት እያ።) እቶም ሶቭየት ብዛዕባ ኣፍሪካ ኣፍልጦ ዘለዎ ዘበለ ኩሉ ዝርደኦ ነገር ሒዞም ኣለዉ፤ ኣብ ጎቦታት ዝነብሩ ኢትዮጵያውያን - ኣምሓሩ፣ ተጋሩ፣ ኤርትራውያን ኮኑ ኦሞሮ - ኣብ ፀላም ኣፍሪካ ዘለዉ በንካራ ሰራሕተኛታትን ውሕሉላትን ምኃራም ተገንዚቦም እዮም። ሶማሊያ፣ ሞቃት፣ ብዙሕ ሰብ ዘይብላ ኣፀጋሚት ዓዲ ንሓይሊ ባሕሪ መዕቕቢ ዝኾነዋል ስልታዊ መሬት ካብ ምኃን ብዝሓለፈ ካሊኦ ረብሓ ክህልዎ ኣይኽእልን። ኢትዮጵያ ግና ... ሕዚ ኣብዚ ናብ ዝረብሕ ነገር ክልወጥ ዝኽእል ቦታ እኒህ።

ኣብ መጀመርታ ክረምሊን ኣብ መንጎ እዚኣቶም ክልተ ፀላእቲ ሃገራት፤ ሶቭየት ዓርሳ ብወተሃደራዊ ሓገዝ ንልዑላዊነቶም ዋሕስ ሂባ፤ ምሕዝታዊ ምርድዳእ ክፈጥሩ ክትገብሮም ዝከኣላ መሲልዋ ኔሩ። ልክዕ ሕ.መ ኣብ መንጎ ግሪክን ቱርኪን ክትፈጥሩ ከም ዝከኣላቶ ዓይነት ስምምዕነት፤ ክልቲኦም ዘልኣለሞም ምስ ተፃብኡ ኔሩ ኮይኑ ግና ክልቲኦም ኣብ ልዕሊ ሕ.መ ፅግዕተኛታት ስለ ዝኾኑ ናብ ኩናት ክኣትዉ ኣይከኣሉን ኔሮም፤ ሕ.መ ኣብ ክልቲኦም ሃገራት መተሃደራዊ መዓስከር ኔርዋ። ልክዕ ከም ግሪክን ቱርኪን፤ ክረምሊን እውን ኣብ መንጎ ኢትዮጵያን ሶማሊያን ስምምዕ ፈጢራ ንሓዋሩ እውን ማርክሲስታዊ ደቡብ የመን ሓዊሳ ዓብዱ ጥምረት እተምፅእ መሲልዋ ኔሩ፤ ምናልባሽ እውን ሓደ መዓልቲ ሰሜን የመንን ጅቡቲን እውን ምሕዋስ ይከኣላ ይኾን፤ ነዚ እንተሳኺኦ ምዕራባውያን ብቀይሕ ባሕሪ ዘሕልፍዎ ፅዕነት ነዳዲ ሓኒቆ ምሓዝ ክኽእላ ኔሩ።

ኣብ ታሕሳስ 1976፤ ኣብ ፖሊሲ ጉዳያት ወፃኢ ብዝምልከት ሄነሪ ኪሲንጀር ዘመን ስልጣን ናይ መወዳእታ ወርሒ፤ እቶም ሶቭየት ንናይ ኢትዮጵያ ደርጊ 385 ሚሊዮን ዶላር ወተሃደራዊ ሓገዝ ክህቡ ከም ዝኽእሉ ሕቶ ኣቕሪቦም፤ ግና ጎኒ እዚ ከዓ ነቶም ሶማሊያ ሰግኣት ከይኣትዎም ውሕስና ይህቡ ኔሮም። ኣብዚ ግዜ እዚ ደርጊ ርእዮተ ዓለማዊ መነፅሩ ቀደሩ “ንሳይንሳዊ ሶሻሊዝም” ተኣማናይ ከም ዝኾነ ኣዊጁ።

“ቼክሜት” ግና አይተበፅሐን። ደርጊ እስካብ እዚ ግዜ እዚ ካብ ሕ.መ.ኤም-60 ታንክታትን ኤፍ-5 ጀትታት ኩናትን ይቅበል ነሩ፤ እዚ ሳለ ኪሲንጀር ዝኾነሉ እዩ። በዚ ምክንያት እውን መንግስቱ ናይ መላእ ሰራዊት ዕጥቂ ምቕያር ናብ ዘገድድ ውሳኔ ንምእታው ኣይቐረፀን ነሩ። ብተወሳኺ ደርጊ ናይ ሕ.መ.መሳርሒታት ኩናትን መለዋወጢኦምን ኣብቲ ከባቢ ቀንዲ ደጋፊት ሕ.መ.ካብ ዝኾነት ሃገር፤ ሃገረ እስራኤል፤ ይቅበል ኣሎ እዩ። እስራኤል ኣብቲ እዋን ኣብ ኣብዮታዊት ኢትዮጵያ ዝነበራ ቦታ ደሓረ ካብ ኣብ ኣብዮታዊት ኢራን ዝነበራ ቦታ ዝሓሸ እዩ ነሩ። (ደህንነት ሃይለስላሴ ብሞላድ ዝሰልጠኑ ኔሮም፤ ብተወሳኺ ብታሪኻዊን ባህላዊን ምክንያታት እስራኤል ምስቲ ንጉስ ስጡም ርክብ መስሪታ ኔሩ። ልክዕ ኣብ ኢራን ከም ዝነበረ ኣብ ዝተፈለለዩ ብርክታት ቢሮክራሲ እቲ ርክብ ዝወረደ ካብ ምንባሩ ዝቐለ ሃይለስላሴ ምስ ተወገደ እቲ ርክብ ኣብኡ ኣይተበተኸን፤ ብፍላይ እቲ ወተሃደራዊ ርክብ። ኢትዮጵያውያን - ክርስቲያናትን ኣፍሪካውያን መስሊማትን - እቶም ኣኸረርቲ ሺዓ ኣብ ኢራን ንእስራኤል ከም ዘለዎም ፅልኢት ዕምቆት ዘለዎ ፅልኢት ዩብሎምን፤ ስለዝኾነ ነቲ ኣብዮት ሰዒቡ እውን ምስ እስራኤል ከይተበትኩ ዝተረፉ ርክባት ልክዕ ኣብ ኢራን ከም ዝተገብረ በቲ ሓድሽ መንግስቲ ወዲያው ክቋረፁ ዝግበኦም ዓይነት ኣይኮኑን።

ኣብ መእተዊ ዕዲያ 1977፤ ጉጅለ ካርተር ኣብ ኢትዮጵያ ብዝረእ ዝነበረ ዝዚፍ ጥሕሰት ሰብኣዊ መሰላት ኢዱ ተሓፂቡ ምውፃእ ይጀምር ኣብ ዝነበረሉ ግዜ እቶም ሶቭየት መንግስቱ ኣብዮታዊ ሰጉምቱ ከደላድል ክሕግዎ ናይ ምብራቕ ጀርመን ሓይሊታት ፀጥታ ናብ ኣዲስ አበባ እንትሰዱ፤ ንፊደል ካስትሮ ከዓ ኣብ መንጎ ኢትዮጵያን ሶማሊያን ሰላም ክዕቅቡሎም ልኢኹሞ ኔሮም። ካርተር ከቢድ ፈተነ ነሩ ዝገጠሞ፤ እዚ ቅቡል እዩ። ኣብ ኢትዮጵያ ይረእ ዝነበረ ደማዊ ከይዲ እንትንሓስቦ፤ ዝኾነ ይኹን ምምሕዳር፤ ሉሕሉሕ ኮነ ዓቃባይ፤ ዝምነዮ፤ ወይ ክገብረ ዝከኣሉ፤ ንደርግ ይወሃብ ዝነበረ ኣቅርቦት መሳርሒ ከይተለወጠ ክቕፅል ምግባር እዩ ዝኸውን። ኮይኑ ግና እዚ ንሕ.መ.ዝሓዞ ሳዕቤንን ኣብቲ ከባቢ እውን ንዘለዉ ነበርቲ ዘመፅኦ ውፅኢትን እንትግመት እቲ ወተሃደራዊ ሓገዝ፤ ኣብ ሚያዝያን ግንቦትን 1977 ከም ዝተገብረ፤ ሙሉእ ንሙሉእ ክቋረፅ ኣይምተገበሉን ነሩ። እቲ ኩነታት ክተፅርዮ ናብ ዘይትኸእሎ ብርኪ ኣይተንሸራተተን ነሩ። ኣብ መፋርቕ 1977 ቀርኒ ኣፍሪካ ናብ ወሳኔ ነጥቢ መቐይሮ ምዕራፍ እንትበፅሕ ሕ.መ.ክትሳተፈሉ እትኸእለሉ ካልኦት ኣማራጺታት ክህልውዎ ኔሮም።

ኩሉም ወተሃደራዊ ሐገዛት ክቋረፁ ካርተር ምውሳኔ ንሓዋሩ ኣብ መንግስቱን ምብራቓዊ ደምበን ፅልዋ ከተሕድረሉ እትኽእለሉ ኢድካ ከሓፅር ምግባር እዩ ነፍ። ኣብ መእተዊ ሚያዝያ መንግስቱ ንሓደ ሰሙን ዝወሰድ ግንኢት ንምግባር ናብ ሶቭየት በረራ ጌሩ፤ ኣብኡ እውን ስምምዕነት መሰረት ምሕዝነትን ትሕብብርን ዝበልዎ ሰነድ ፈሪሙ፤ እዚ ስምምዕ ሶቭየት ሕብረት ናብ ሳልሳይ ዓለም ጌራቶ ዘይትፈልጥ መበን ዘለዎ መሳርሒ ንከተሸጋግር መንገዲ ዝኸፈተ መሰረት ኮይኑ። ኣብ ውሽጢ መዓልታት ወተሃደራት ኩባ ቀጥታ ካብ ሶማሊያ ናብ ኢትዮጵያ ተላኢኹም፤ ብተወሳኺ ታንክታትን ወተሃደራዊ መጓጓዣያታትን ካብ ደቡብ የመን ክመፁ ጀሚሮም። ኣብ ግንቦት 1 ቀይሕ ራዕዲ (ሸብር) ፤ ካብ ምብራቕ ጀርመን ምስ ዝመፁ ሰብ መያ ፀጥታ ሓገዘቲ መንግስቱ ብምትሕብባር፤ ተጀሚሩ። ቀዲሎም ኣብ ዘለዉ ኣዋርሕ ብኣማኢት ዝቐፀሩ ኢትዮጵያውያን መናእሰይ ኣብ ጎደናታት ኣዲስ ኣበባ ተረሺኖም።

ካስትሮ ዝፈሸለ ፈተነ ምውሓስ ሰላም ድሕሪ ምግባሩ ናይ ሶቭየት ላዕለዋይ ሊቀ መንበር ፕሬዚዳንት ኒኮላይ ፖድጎርኒ እቶም ሶማል ነቲ ዝተፈጠረ ሓድሽ ኩነታት - ሶቭየት ንክልቲኦም ሶማሊያን ኢትዮጵያን ማዕረ እትሕግዝ ከም ዝኾነት - ክቐበሉ ንምግባር ናብ ሞቓዲሾ ካሊኦ በረራ ጌሩ። ሶማሊያ ኣብ ልዕሊ ኢትዮጵያ ወራር ንምፍፃም ካብ ኩሉ ግዜ ንላዕሊ ላዕለዋይነት ዝሓዘትሉ እዋን እዩ ነፍ፤ መራሒ ሶማሊያ ከዓ እዚ ዕድል ካብ ዘምልጦ ምስ ሶቭየት ዘለዎ ርክብ እንተዝፈሸል ነፍ ዝመርፅ። ቁሩብ ክሳብ ሸቡ ግና ሶቭየት ንክልቲኦም ወገናት መሳርሒ ኩናት እናቐረቡ ክፀንሑ ተገዲዶም ኣለዉ፤ ሶቭየት ግና ግድን እንተኾይኑ ዝሓሸት ሽልማት ዝኾነት ሃገር ንምሕፋስ ሶማሊያ ንምግዳፍ ወሲኖም ኣለዉ።

ናይ መወዳእታ መስመር ክትሕለፍ እንትትብል ደርግ ምስ እስራኤል ዘሎ ርክቡ ኣየፍረሰን ነፍ፤ እስራኤል ሸቡ ሓዳሽ ቀዳማይ ሚኒስቴር መሪፃ ኣላ፤ ሜናኬም ቤጊን። ናይ ቤጊን ናይ መጀመርታ ዕማም ዝነበረ ኣብ ኢትዮጵያ ብዛዕባ ይሳቐዩ ዘለዉ ፈላሻ ይሁዲታት ኣመልኪቱ ምስ መንግስቱ ምዝርራብ ነፍ። ነዚ ሰዒቡ ዝተለዋወጥዎም መልእኽታት እንትረእዩ እስካብ እዚ ግዜ እዚ እቶም ኢትዮጵያውያን “ምዕራባዊ ኣማራቢ” ከም ዘብልፁ ምርዳእ ይከኣል። ኣብ ሰነ ንዊሕ ግዜ እናተፀበየ ዝነበረ ወራር ሶማሊያ ሰዒቡ ሶማሊያ ንኦጋዴን ክልል ኢትዮጵያ

ሐዛ፤ መደበኛ ወተሃደራት ሶማሊ ዶብ ሰጊሮም ንደባይ ተዋጋኦቲ ምዕራብ ሶማሊያ ሐርነት ግንባር ይሕግዙ ኔሮም። ዋላ እስራኤል ብሕቡእ እናሐዝቲን ሓደሽቲ መሳርሒታት ሶቭየት ሒዞምን፤ ኣብ ትግራይን ኤርትራን ኣብ ውግእ ዝነበረ ደርጊ፤ ንወራር ሶማሊያ ጠጠው ኩብል ዓቕሚ ኣይነበሮን። ኣብ ሓምላ ቤጊን ንካርተር ኣብ ዋሽንግተን ምስ ረሽቦ ምስ ኢትዮጵያ ዘሎ ርክብ መሊኡ ከይዓፅዎ ተማህቢንዎ ኔሩ፤ መንግስቱ ኣብ መግብብ ኣቲዩ ኣሎ ካርተር ዋላ ብትሑት ብርኪ ነቲ ዝነበረ ወተሃደራዊ ዝምድና ምቕፃል እንተዝደሊ ኔሩ ሕ.መ ኣብ ሰብኣዊ መሰላትን ካልኦት ዛዕባታትን ንእትህቦ ሪእቶ ብቐሊሉ ክሰምዕ ዝኽእለሉ ኩነታት ኔሩ። ኣብዚ ዝተፈፀመ ክሕደት ኣይነበረን። እዚ ኢራን ኣይኮነን። ኢትዮጵያ ዝዓገተቶም ናይ ወፃኢ ሃገራት ዜጋታት የለዉን፤ ዝተኻየደ ኣብዮት እውን - ዋላ እኳ ፀጋማይ ዝኾነን መደረ መንግስቱ ብዘየገድስን - ብኣንፃሩ ኣንፃር ሕ.መ ኣይነበረን፤ ዋላ እኳ ሕ.መ ንመንግስቲ ሃይለስላሴ ዓብዩ ደገፍ ትገብር ዝነበረት ትኹን እምበር። ሰለዚ ቤጊን ንካርተር ኣብዛ ኣብ ኣፍሪካ ብበዝሒ ህዝባ ካልኣይቲ ንዝኾነት ሃገር ብዝምልከት ካልኣይ ዕድል ኣብ ዝህቦ ዝዘ፤ ሕ.መ ብኢትዮጵያ እትሓዝነሉ ነገር ኣይተፈፀመን ኔሩ። ካርተር ግና ንማዕዳ ቤጊን ነቂገዎ።

ምናልባሽ ካርተር ሶቭየት ንመንግስቱ ዓብዩ መጠን ዘለዎ ሓገዝ ኣፅዋር ይገብሩሉ ሰለዘለዉ መሳርሒ ሕ.መ ተቐቢሉ ምንም ምምሕያሽ ፖሊሲታት ከይዝበረ ክበልም እዩ ኢሉ ሓሲቡ ይኾን። ኮይኑ ግና ካርተር ንደርጊ ፅዕንቶ ክፈጥር መሳርሒ ናብ ኢድ ሶማሊታት እውን ከእትው ኣይደለየን ኔሩ። እቶም ሶማሊ ብናይ ዓርሶም ዓንቃፅ ውሳኔ ንካርተር ኢዱ ከእትውን ሞስኮ ኣብ ኢትዮጵያ ትፃወቶ ዝነበረት ጠላዕ ከፍሽልን ካለእ ዕድል ከፊቶምሉ ኔሮም። ብርግፅ ካርተር ንብርዘዝኸነኪ ከዘሓሕል ንጀነራል ዚያድ ባሬ መሳርሒ ክህቦ ፈቓደኛ ከም ዝኾነ ኣፍሊጦም ኔሩ። ኣብ ነሓስ ግና እቶም ሶማሊ ንጅግጅጋ፤ ዶብ ኢትዮጵያ ሓምሳ ማይልስ [ሰማንያ ኪሎሜትራት] ኣቲዮም፤ ክቆፃፀሩ ኣብ ዝበሉሉ ዝዘ፤ ብዘይሕጋዊ መንገዱ ሶማሊያ ግዝኣት ኢትዮጵያ ክሳብ ዝሓዘት ዋሽንግተን ንሶማሊያ ሓገዝ ከም ዘይትገብር ኣፍሊጣ። እቶም ሶቭየት ብዙሕ እውን ንሕጋዊነት ጭንቂ ኣይነበሮምን። ናህሪ ሶማሊያ ንምዕጋት ናይ ኩባን ደቡብ የመን ተዋጋኦቲን ኣምቢኦም፤ ብተመሳሳሊ ዝዘ ከዓ ንሶማሊያ መሳርሒ እናቐረቡ ንጀነራል ዚያድ ባሬ ናብ ሞስኮ ክመፅእ ይዕድምዎ ኔሮም።

ኣብ ሞስኮ ዝተካየደ ዘተ ዕዉት ኣይነበረን። መራሒ ሶማሊያ ናይ ዓርሱ ሰራዊትን ደባይ ተዋጋኦቲ ሐርነትን ፅዕንቶ እናገበሩሉ፤ ምእንታን ሶቭየት ኣብ ኢትዮጵያ ዘለዋ

ስትራተጂ ከጥዕማ ኢሉ ከንሳሕበላ ኣይከኣሎን ነሩ። 13 ሕዳር 1977 እቶም ሶማሊ ናይ ሶቭየት ኣማኸርቶም ካብ ዓዶም ሰጉጎም ምስ ኩባ ከዓ ዲፕሎማሲያዊ ርክባት ኣቋረጾም። ኣብ መወዳእታ እዚ ወርሒ እዚ ሶቭየት ብኣሸሓት ዝቐፀሩ ኣባላት ሰራዊት ኩባ ብኣየር ናብ ኢትዮጵያ ከተምፅእ ጀሚሩ። ቀዲሎም ኣብ ዘለዉ ኣርባዕተ ኣዋርሕ ቶም ፌረር ኣብ *War Clouds on the Horn of Africa* ከም ዝፅብፀሩ፤ ሞስኮ ንኢትዮጵያ ልዕሊ ሓደ ቢሊዮን ዶላር ዝኸውን መሳርሒታት ኣቕሪባ። እዚ መሳርሒ እዚ ሕ.መ ንኢትዮጵያ ካብ 1953 ጀሚራ ዝሃበቶ መሳርሒ ብምልኡ ተደሚሩ ሶቭየት ኣብዚ ሓደ ዓመት እዚ ዝሃበቶ ጥራሕ ብኣርባዕተ ዕዕፊ ዝበልፅ እዩ።

እቶም ሶማሊ ናብ ሕ.መ እናጎየኻ ካብ ምኻድ ወፃኢ ካለእ ኣሚራዊ ኣይነበሮምን። ቫንስ ኣብ መፅሓፉ ከም ዘስፈሮ “ምስ ኢትዮጵያ ንዝነበሮም ጎንባ፣ ብምይይጥ ሰላም ከውርዱ፣ ግዝኣታዊ ልዑላዊነት ጎረባብቶም [ኢትዮጵያን ኬንያን] ኣፍልጦ ክህቡ፤ ሽምግልና ሕብረት ኣፍሪካ ከቕበሉ ምዒድናዮም” ይብል። (ሞስኮ እውን ንዚያድ ባሬ ከገብር ትነግሮ ዝነበረት ነዚ እዩ ነሩ።) እቲ ምምሕዳር [ክርተር] ዝቐለለት መውፅኢት መንገዲ እዩ ዝመረፀ፣ ፀግዒ ሒዞ ምዕራባዊ ሞራላዊነት ይሰብኽ ብጎኒ ከዓ ሶቭየት፤ ብፊተንን እርማትን፤ ጭዋዳ ተጠቂሞም ብዓሰርተታት ሚሊዮናት ዝቐፀሩ ህዝብታት ዘለዋ ሃገር ናብ ምቁፅፃር የምርሑ ነሮም።

ኣብ መእተዊ 1978 እቲ ከግበር ዝፀንሐ ፊስስ መሳርሒ ሶቭየትን ውሕዘት ወተሃደራት ኩባን ውፅኢቱ ክረኣ ጀመረ። እቶም ሶማሊ እናተዳኸሙ ነሮም። ኢትዮጵያውያን ንሶማሊ መሊኦም ፀራሪጎም ካብ ኦጋዴን ምስጓግ እንተኸኢሎምን ኣብ ኤርትራ እውን እንተቐነደዎምን እዚ ንመንግስቱ መንበረ ስልጣኑ ከደላድልን ንክረምሊን ከዓ ኣብ ኢትዮጵያ ዘለዋ ቦታ ስር ክሰድድን ዓብዩ ፀጋ ይኸኖም። እዚ ወተሃደራዊ ጥንካረ ሶቭየትን ንፈተውታ ከመይ ከም እትበፅሕ መርኣያን እዩ ኮይኑ። ኣብዚ ቁርባ እዋን እቲ ምምሕዳር፤ ቫንስ ከም ዝብሉ፤ “ንሶማሊያ ብውሱን ብርኪ፤ ሓገዝ መሳርሒ ሓዊስካ፤ ጥራሕ ንምሕጋዝ እዩ ድልዊ ዝነበረ። እዚ እውን ዝኸውን ግና እቶም ሶማሊ ካብ ኦጋዴን እንተወደኦም እዩ” ይብል። እዚ ምዕራባዊ ዓለም የመና ስልጡን ኮይኑ ረብሓታቱ ከይመከተ ኣሕሊፉ ዝህበሉ ዝነበረ ኩነታት መርኣያ እዩ። እቶም ሶቭየት ንሶማሊያ ናብ ከባብያዊ ጎብለል ሓይሊ ቀዩሮም ደሓር ገዲፎምዋ

እንትወው ከንድ ድላዮም ሕማቅ ኮይኖም ይረካዩ እምበር እንተወሐደ ንራብሐኦም ኢሎም ዝገበርዎ ውሳኔ እዩ ኔሩ።

ኣብዚ ግዜ ብረዘዝንስኪ ንካርተር ዝተፈላለዩ ኣማራጺታት የቕርበሉ ኔሩ፤ ሓይሊ ባሕሩ ሕ.መ ናብቲ ከባቢ ምውፋር፣ ሓገዝ ሓይሊ ኣየር ንሶማሊያ ምሃብ፣ ንሶማሊን ኤርትራን ወተሃደራዊ ሓገዝ ምግባርን ሶቭየት ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ተርእዮ ዝነበረት ባህርያት ምስ ስልታዊ ስምምዓት ገደብ ቅድድም መሳርሒ ኩናት ምትሕሓዝን ዝብሉ ሓዊስካ ኣማራጺ ሓሳባት ይህብ ኔሩ። ካብዚኦም ዋላ ሓንቲ እውን ናብ ተግባር ኣይተቐየሩን። ቫንስ ኣብ መፅሓፉ ኣብ መእተዊ ለካቲት ቅርባ ሒዙ ዝነበረ ምስሊ ስትራተጂ ከም ዝሰዕብ ኣቐሚጥዎ ኣሎ።

- ቀዳማይ፤ ምስ ኔቶ ፈተውትና ብምኳን ምዕራባውያን ዝሰማምዑሉም ሽቶታት ምዕዋት፣ ብዘተ ፍታሕ ምርካብ፤ ወራር ሶማሊያ ከይፍፀም ምግባር፤ ኣብቲ ከባቢ ፅዕንቶ ሶቭየትን ኩባን ክንኪ ምግባር።
- ካልኣይ፤ ኣብቲ ከባቢ ዘለዉ ካልኦት ፈተውቲ - ግብዒ፣ ኢራን፣ ሳውዲ ዓረቢያን ሱዳንን - ነዞም ሽቶታት ከም ዝርድእዎምን ዝድግፍዎምን ምርግጋፅን ዝያድ ባሬ እውን ከቕበሎም ፀቕጢ ክገብሩሉን ምግባር።
- ሳልሳይ፤ ሶማሊ ካብ ኦጋዴን ክትወፅእ ምርድዳእ ምፍጣር።
- ራብዓይ፤ ሶማሊያ ዶባ ክትከላኸል ዲፕሎማሲያዊን ፖለቲካዊን ስራሕቲ ምድላው፤ እዚ ካብቲ ብወራር ዝሓዘቶ መሬት እንትትወፅእ ወተሃደራዊ ሓገዝ ምግባር ዝሓወሰ ይኸውን።
- ሓምሻይ፤ ኣብ ዶብ ሶማሊያ ዘለዉ ኢትዮጵያውያንን ኩባውያንን ንጥፈታቶም ጠጠው ክብሉ ክትገብር ኣብ ሶቭየት ፅዕንቶ ምግባርን ብዘተ ፍታሕ ከመፅእ ምሕጋዝ።

ብኸሊእ ኣዘራርባ ድኹም ስራሕ ምስራሕ ኔሩ ስትራተጂኦም።

መጀመርታ ኣብዚ ከባቢ ፅዕንቶ ሶቭየት ካብ ምዕባዩ ዝተልዓለ እቲ ዛዕባ ክኾን ዝግበኦ ነዚ ፅዕንቶ ምንካይ እዩ እምበር ቫንስ ከም ዘመላኸቶ ቅብል ምግባር ኣይኮነን። ካልኣይ፤ “ካልኦት ፈተውቲ” ዝተብሃሉ፤ ሶቭየት ተካይዶ ዘለ ዝዚፍ

ወተሃደራዊ ሐገዝን ጉዕዞ ኣየር ወተሃደራት ኩባን እናሃለወ፤ ልክዕ ከም ሕ.መ ዓቕሚ ዘይብሉም ኮይኖም ኣለዉ። ሳልሳይ፤ እቶም ሶማል ካብ ኦጋዴን ከወፁ ተሰማዕምቡ ኣይተሰማዕምቡ እቶም ኢትዮጵያውያን፣ ኩባውያንን ሶቭየትን ሓይሊ ተጠቂሞም ንሶማሊ ከውፅኡ ይነጥፉ ኣለዉ እዮም። ራብዓይን ሓምሻይን፤ ሕ.መ ንጀነራል ዝያድ ባሬ ከወሃብ እዩ ትብሉ ዘለ መሳርሒ ኩናት ካብቲ ዛዕባ ወፃኢ እዩ፤ ሶቭየት ኢትዮጵያ ንሶማልያ ከትወራ ኣይደልዩን፤ ሶማልያ ካብ ኢትዮጵያ ከትወፅእን ኣብ ኤርትራ ዘሎ ሚዛን ናብ ኣንፃር እቶም ደባይ ተዋጋእቲ ከዛዚን እንተፔሮም ኣብ ኢትዮጵያ ዝህልዎም ቦታ ስቡም ክኾነሉም እዩ።

ኣብ መፋርቕ 1978 ብመሳርሒ ኩባ ደንፊዎም እቶም ኢትዮጵያውያን መጥቃዕቲ ከፊቶም። ሓይልታት ሶማሊያ ተኳሊሞም፤ ጅግጅጋ እውን ተመሊሳ ናብ ኢድ ቁፅፅር ደርጊ ኣብ 9 መጋቢት ኣቲዩ። ፌረር ኣብ መፅሓፍ፡ መንግስቲ ሶማሊያ መለእ ወተሃደራቱ ካብ ኢትዮጵያ ከውፅእ ከም ዝወሰነ “ፕሬዚደንት ሬገን ዳርጋ ማዕረ ማዕረ ኣፍሊጡ” ይብል። እዚ ተራኪዩ ዘይፈልጥ ናይቲ ሓደ ልእሊ ሓያል ሃገር ዓወት ብመራሒ እታ ካሊእቲ ልዕሊ ሓያል ሃገር ብዕሊ እንተፍልጥ ዝተርኣየሉ እዩ ኔሩ። ቫንስ ግና በዚ እውን ኣይፃገበን ኔሩ። ሶማሊያ ወተሃደራታ እውን ኣውፂኦ እናሃለወት፤ ቫንስ ከም ዝብሉ ሕ.መ “ንሶማሊያ ሐገዝ ክትገብር ኣይከኣለትን ኔራ፤ ምኽንያቱ ከዓ ዚያድ ባሬ ንኢትዮጵያ ካብ ገዲም ክገድፋ እዩ ኢሉ ዝኣመነሉ ቃል ጠለሙ” ይብል። ነቲ ታሪኽ ክረምሊን ፅሒፋቶ እንተትኸውን ኔራ ካብዚ ዝሓሸ ክትገብር ኣይምኽኣለትን ኔራ።

ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝነበረ ናይ ልእሊ ሓያላን ምግልብባጥ ኣብዚ ተዛዚሙ። ፍትሓዊ ልውውጥ ኣይነበረን - ንሕ.መ ኮነ ንነበርቲ እቲ ከባቢ። ሰለስተ ሚሊዮን ዘለናት ህዝብታት ዝነበሩሉ ዓዲ ገዲፋ ሶቭየት ሕዚ ልዕሊ ሰላሳ ሚሊዮን ህዝብታት ዘለውዎ ሃገር ኣብ ቁፅፅራ ኣእቲያ፤ ኣብዚ ኮሚኒዝም ናብ ተግባር እንትሸረፍ ናይዞም ህዝብታት ህይወት ክርገፅ እዩ። ናይ ሕ.መ ርእዮተ ዓለማዊ ኣረኣእያ ሃይለስላሴ ንግፍዕታት ለኹት ክገብረሉ ይሕግዝ ኔሩ፤ ናይ ሶቭየት ርእዮተ ዓለም ግና ንግፍዕታት ደርጊ ኣብ ምርጓድ እታወት ክኾን እዩ። ናይ ተራድኦ ሰራሕተኛ ዝኾነ ማይልስ ኤፍ. ሃሪስ *Breakfast in Hell* ኣብ ዝብል ፅሑፍ ናይ ክልቲኦም ዝገኣቲ ኢትዮጵያ ኣረላለይ ከምዚ ይገልፃ፡

እቶም ዝሓለፉ [መሳፍንቲ] ዝሃሉ ንሓረስቶት ኣድኪዮም ይገዝኡ ዝነበሩ ምስ መሬት ብዕዳ ኣተኣሳሲሮም እምብለይ ኢሎም ቅንዕ ክይብሉ ብምግባር ኔሩ። ኮይኑ ግና እንተወሓደ እዞም መሳፍንቲ እዚኦም ብዛዕባ መሬት ዝፈልዋዎ ነገር ኔርዎም፣ ከንደየናይ መፍረያይ ከም ዝኾነ።...

እቶም ሓደሽቲ [ደርግ] ግና ደቂ ከተማ እዮም፤ ብዛዕባ መሬት ዝፈልዋዎ ኣይነበሮምን። ዓይኖም ህያው ዘይመስልን ብቅኔ ዝዛረቡን እዮም። ሓረስታይ ዘፍረዮ ኩሉ ኣዚዩ ሕሱር ብዝኾነ ዋጋ እናወሰዱ ሞትን ብርስት ሕርሻን፣ ፍርሕን ጉርምርምታን ኣንገሶም። እቲ ሓዳሽ ሰብኣይ ንኹሉ ነገር ይሰምዕ፤ ዝርስዎ እውን ያብሉን፤ ዋላ ሓደ ሰብ ኣብ ድቓሱ ሃተፍተፍ ዝብሎ ይበፅሖ እዩ። ብዙሓት ሓረስቶት እንታይ ንመን ከም ዝተዛረቡ ክይተረጎሙ ናብ ወሀኒ ቤት ይውርወሩ ኔሮም።

ስትራተጂ ካርተር ኣድህቦ ዝገበረሉ ሰብኣዊ መሰልን ዲፕሎማሲን ኔሩ። ክረምሊን ነዚ ከም ድኽመት እያ ሪኣቶ። ሶሻዮት ንሓንቲ ዓዲ ኣብ ትሕቲ ቁፅፅራ ንምግባር ልዕሊ ሓደ ቢሊዮን ዶላር መሳርሒ ኩናት ኣንቀሳቂሳ፤ ሕ.መ.ናይ ክብሪ ተዓዛቢት ኮይና ካብ ምርኣይ ወፃኢ ዝገበረቶ ኣይነበራን። ካርተር ዘመን ምምሕዳሩ ኣብ ዝጅምረሉ ግዜ ኢትዮጵያ ዓብዩ ክፋል ግዚኡ ከም ዝወሰደት ግልፂ እዩ። ኮይኑ ግና ህይወት ታሪኹ ኣብ ዘዘነትወሉ *Keeping Faith* ዝብል መፅሓፍ ንኢትዮጵያ ምርካብ ክበድ እዩ።

ሮናልድ ሬገን ነቲ ቢሮ እንትርከቦ ኢትዮጵያ ኣብ ኣፍሪካ ናይ ሞስኮ ቀንዲ ተኾልኳሊት ሃገር ንምኳን ኣርሒቓ ተጓዒዛ ኣለ። ኣብ ኤርትራን ትግራይን ዘለዉ ደባይ ተዋጋእቲ ዝበፅሑሉ ብርኪ ዕቤት እንትረእኦ ሬገን ነዚኦም ተጠቂሙ ንመንግስቲ ደርግ ክርብሽ ዝኸእለሉ ዕድል ዝህቦ ኔሩ፤ እዚ ናይ ዓቀብቲ ሪፐብሊካን ፕሬዚደንት ዝኾነ ሬገን፤ ኣብ ካልኦት ከባቢታት ዓለም ካብዞም ደባይ ተዋጋእቲ ኣዚዮም ድኹም ንዝኾኑ ጉጅለታት ከዕዋቕ ፍቓደኛ ኮይኑ እናሃለወ ኣብ ኢትዮጵያ ግና ምንም ዝገበሮ ነገር ኣይነበረን። ኣብ 1981 ሬገን ሲኣይኤ ኣብ ለንደን መረበቲ ንዝገበረ ናይ ኢትዮጵያ ውድብ ኢፒዲኤ ብዓመት 500,000 ዶላር ክህብ ዝፈቐደ እንትኸውን እቲ ውድብ ነዚ ገንዘብ እዚ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ኣንፃር መንግስቲ ዝኾኑ

ፕሮፓጋንዳታት ዝሓዙ በረርቲ ወረቐታትን ሺዲዮታትን ክብትን ዝውዕል ነሩ። ኢፒዲኤ ብዝሃ ብሄራት ዘለውዎን ዲሞክራሲያዊን እዩ ነሩ፤ ኣብ መሬት ዘለውዎ ደባይ ተዋጋእቲ ግና ኣዚዮም ውሑዳት እዮም ነሮም። መሳርሒ ኩናት ሶቭየትን ናይ ምብራቕ ጀርመን ናይ ደህንነት መዐቀቢ ሜላታት ብበረርቲ ዕሑፋትን ሺዲዮታትን ንምምካት ምመካር ካርተር ዳግም ኣብ 1980 እንተተዘምረዕ ነሩ ክገብሮ ዝኽእል ዝነበረ ናይ ጨዋ ተግባር እዩ ዝመስል።

ኣብ ሰኔ 1986 ኢትዮጵያ ናይቲ ሓድሽ ሕገ መንግስታ ረቂቕ ዕለዊ ጌራ። ኣለም እሸቴ ዝበሃል ኢትዮጵያዊ ምሁር ነዚ ሕገ መንግስቲ “ናይ ሶቭየት ሕብረት ናይ 1977 ሕገ መንግስቲ ብሓፂሩ ዝተተርጎመ” ክብል ገሊፅዎ። ካብቲ ዝነበሮም ፍልልይ እቲ ኣውራ ዝበሃል ናይ ፕሬዚደንት ቢሮ ዘለዎ ስልጣን ብዝምልከት ነሩ፤ እዚ እውን ቀጥታ ካብ ሕገ መንግስቲ ሮማኒያ ዝተገምጠለ እዩ ነሩ፤ እዚ ዝተገብረ ኒኮሌ ክውሴስኩ⁵⁶ ይውንዮ ከም ዝነበረ ዓይነት ንመንግስቲ እውን ፍፁም ስልጣን ንምሃብ ዝተገብረ ነሩ።

ኣብ መፋርቕ 1980ታት ኣብ ኢትዮጵያ ሕ.መ ዝነበራ ቦታ ካብ ኩሉ ግዜ ንላዕሊ ዝኸናዓ ነሩ። ኣብ ኣዲስ ኣበባ ኣብ ኢምባሲ ሕ.መ ዝነበረ ዲፕሎማት ከም ዝበሉ፡ “ዕባሕ ዓሓት ተሲእና ውፅልና ተባሂልና እናተባረርና ንዓርሰና ክንረኽቦ ንኽእል ኢና።” ግርም ትዕዝብቲ፤ ኣብ ሱዳንን ኢትዮጵያን ዝገጠመ ነገር ሓደ ነገር ንፁር ጌሩ ኣሉ፡ ኣንፃር ውልቀ መላኻይነት ኣብ ዝግበር ቃልሲ ባኒ በይኑ እኹል ኣይኾነን።

ሲኦዲኤ፡ እቶም ክልተ የመናት

ኣብ ደቡብ ናብ መእተዊ ቀይሕ ባሕሪ ብሻርክ ዝተመልኡ ናይ ኢትዮጵያን ሶማሊያን ማያት ሰጊርና ሰማንን ደቡብን የመን ንረክብ። እቶም ክልተ የመናት ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ይካየድ ንዝነበረ ነገር ነፀብራቕ ኮይኖም ከርእዩ ይኸእሉ እዮም፤ ሕ.መ ዓብዱ ልግስና ዝተርኣየሉ ዝዚፍ ሓገዝ እኽሊ እናሃበት እውን ኣብ ኢትዮጵያ ዘለዎ ቦታ ንምንታይ እናሓመቐ ከም ዝኸፈ ክንርደኡ ኢና።

⁵⁶ ነበር ፕሬዚደንት ሮማኒያ።

እዘም ክልተ የመናት ሰብ ዘደናግሩ ይኹኑ እምበር ናይ ክልቲኦም የመናት ታሪኻዊ ኣመፃፅኣ ዓብዩ ፍልልይ ኣለዎ። ኣብ 1839 ብሪታንያ ኣብ ደቡባዊ ምዕራብ ሓውስ ደሴት (ፔኒንሰላ) ዓረቢያ ንእትርከብ ከተማ ኤደን ተቐፃሚታ፤ ኣብዚ ካብን ናብን ህንዲ ንዝገዓዙ መርከባታ ናይ ፈሓም መፅዓኒ ቦታ ኣጣዩሻትሉ። ቀታላይ ዝኾነ ቅርባ ባዕዳዊ መግዛእቲ ሰዲቡ። ከተማ ኤደን ትዓምብብ እምበር ኣብ ውሽጢ ዓዲ ንዝነበሩ ከባቢታት ንምልማዕ ወይ ከዓ ኣገዳሲ ዝነበረ ናይ ምትሕውሞስ ሰራሕ ኣይተሰርሐሎምን ነሩ። ስርዓት ዝተዓቀበ ንከባቢያዊ መራሕቲ ሽማግሌታት ብጥቕሚ ብምሓዝ ነሩ። ኣብ 1967 ንብሪታኒያ ዝሰገጋ ሱር ቦታባዊ ምንቅስቃስ ደባይ ተዋጋእቲ ኣብ ላዕላይ ዓዲ ብዘለዉ ህዝብታት ዝተዓብለለ ነሩ፤ እዚኦም ከዓ ኣብ ዙሪያ ኤደን ኮሊለን ካብ ዝነበራ ኣናእሸቱ ግዝኣታት ንላዕሊ ውሕደት ዘይነበሮ ሃገር ውህደት ክፈጥሩሉ ጫፍ ዝኾነዱ ተረርቲ ስጉምትታት ክጥቀሙ ጀሚሮም። በዚ መልክዑ ኣብ ደቡብ የመን ብልክዖም ዝሰፈየሎም ማርክሲስታዊነት ክዓስል ቅድመ ኩነት ተቐርፀ።

ላዕላይ ኣብ ከበሳታትን በረኽን ሰሜን የመን ዝነበሩ ህዝብታት ግና ብሪታኒያ ኮነት ካልኦት ኣብ ባዕዳዊ መግዛእቲ ከእትውዎም ዘይከኣልዎም ህዝብታት ኔሮም። ብኣፈ ታሪኽ ዘለ ንግስቲ ሳባ ሃገር እዩ ይበሃል። ኦቶማን ቱርኪ ናብዚ ከባቢ መዲኣ ንኣርባዕተ ሚእቲ ዓመታት ዝነበራ ዋንሒት ተኽታተልቲ ደማዊ ፍሽለታት ጥራሕ እዮም ዝነበሩ። እዚ ሱልጣኔት - ልክዕ ከም ሃይለስላሴ ግዚኡ ዝሓለፎ ናይ ማእኸላይ ዘመን ኣገዛዝኣ ዝነበረ - ኣብ 1962 ነሩ ዝተወገደ። ከምዚ እውን ኮይኑ ሰሜን የመን ፅላእቲ ካልኦት ዘለዎ ባህላዊ ሓይሊ - ልክዕ ከም ኢትዮጵያን ኣፍጋኒስታንን - ጥንኲር መቐመጢ ነሩ፤ ልክዕ ከምዘም ክልተ ሃገራት እውን ፈላማይ ነዘም ሃገራት ፈንዒሒ ኣቲዩ ክቐፃፀሮም ዝኾኑሉ ሓይሊ ሶቭየት ጥራሕ ከኹን ይኽእል።

ኣብ መንጎ ሰሜን የመንን ኢትዮጵያን ዘሎ ምምስላል፤ እንተወሓደ፤ ዝርብሽ እዩ። ኣብ ጥንቲ ግዜ ኣዞም ክልተ ከባቢታት ኣብ ኸበሳታት ንበይናም ተነፃፂሎም ኣብ መወዳእታ ፀገዒ ስልጣን ዘለዉን ብሃፍቲ ወርቂ፤ ቅመማ ቅመም፤ ዕጣንን ክቡራት መኣድናትን ዝተዓደሉ ተባሂሎም ዝፍለጡ ከባቢታት እዮም ኔሮም። ብውርሻ ብሂል መሰረት ኣብ ሃይለስላሴ ዙብቀዕ ሃረግ ዘርእ ነገስታት ኢትዮጵያ ዝጀመረ ቦታ ናይ የመን ንግስቲ ሸባን ኣይሁድ ንጉስ ሰለሞንን እዩ ነሩ። ናይ ኢትዮጵያ ፈለመይቲ ዓባይ

መንግስቱ ዝኾነት ኣክሱም ካብ የመን ብዝፈለሱ ሰባት ዝቐንዐት እያ፤ ደቡብ ዓረቢያ ካብ ዝነበራ ሃፍቲ ብዝነቐለ ጥንቲ ብሮማውያን *ኣረቢያ ፈሊክስ* (ተዓደለት ዓረብ) ተባሂለ ትፍለጥ ነፊ። ኣብ መንጎ እዚ ኣብ ዘለዉ ክፍለ ዘመናት ናብዚኦም ብጎቦታት ዝዓረዱን ብመኽደን ግዜ ትውፊት ተዓቂቦም ንዘለዉ ዓድታት የመንን ኢትዮጵያን ክሪኡ ዝኸኣሉ በዓሕቲ ዓዲ እቶም ተባዓት ዝኾኑ ጥራሕ ኔሮም። ልክዕ ከም ኢትዮጵያ ሰሜን የመን እውን ናይ ምዕራባውያን ፅዕንቶ ምድቓል ባህሊ ክሳብ መበል ካልኣይ መፋረቕ ዓኒራ ክፍለ ዘመን ተግዊሩ ክፀንሕ ካብ ዝኸኣሉ ቁሩባት ቦታታት እቲ ሓደ እዩ፤ ዋላ ሎሚ እውን ንሰነ-ሰብ (ኣንትሮፖሎጂ) ተመራመርቲ ወርቃዊ ዝኾነ ቦታ እዩ። ኣብ የመን ዝኸተልዎ ናይ ዛዩዲ ሺዓ እስልምና እውን እንተኾነ ከም ናይ ኢትዮጵያ ኮፕቲክ ክርስቲያን ኦርቶዶክሳዊነት ፍሉይ እዩ። ኣብ 1950ታት ነቲ ኸባቢ ዝገነብየ ብሪታኒያዊ ጋዜጠኛ ዴቪድ ሆልደን *Farewell to Arabia* ኣብ ዝብል መፅሓፍ ከምዚ ፅሒፉ፡ “ብድሕሪ ሓፁር ጎቦታቱ ተነፂሉ፣ ካብ ስእነት ኣካላዊ ርክባትን ብተጠራጣራይነት እቶም ኢማማትን ኣቢሉ ከለላ ረኺቡ ጎቦታት የመን፤ ዋላ ካብ መንጎ ዓረብ እውን ኮይኑ ... ናይ ማእኸለይ ዘመን ህይወት ዝዓቀበ፣ ኣብ ፀጥታ ዘሎ ግዝኣት ኮይኑ፤ በዓል ብርቂ ሚስጥራዊነት ዝበሃለሉ ኣፍልጦ ሒዙ ኣሎ።”

ብዛዕባ ኢትዮጵያ እውን ከምዚ ክበሃል ይክኣል እዩ።

ኣብ መእተዊ 1986 ኣብ ደቡብ የመን ዝተኻየደ ደማዊ ዕልዋ መንግስቲን ጎሳዊ ግርጭትን ሰዓቡ ኣብ ሰሜን የመን ዝነበርኩ ብሕታዊ ጋዜጠኛ ሕ.መ ኣነ ኔረ። ክኣትው ዝተፈቐደለይ እውን ብጌጋ እዩ ኔሩ - ነቲ ሺዛ ዝሃበኒ ኣብ ግሪክ ዝነበረ ናይ ሰሜን የመን ቤት ፅሕፈት ቐንፅል ናይ ሃገሩ ሚኒስትሪ ሓበሬታ ሪፖርተራት ናብታ ዓዲ ከይኣትዉ እግድ ከም ዝገበረ ኣይፈለጠን ኔሩ። ልክዕ ሆልደን ከም ዝገለጸ እዩ ፀኒሑ፤ ምድራ ቀይሕ ዓሚቑ ሰንጭሮታት፣ ፀሊም እምኒ ዝተነፀፎም ሜዳታት ጎቦ፣ ሓምለዋይ ሜዳ ዝሰርሑ እርክፍቶም እንትረኣዩ ካሊእ ርሑቕ ትሮፒካዊ ዓለም ዘርእየካ ከም ቀፎ ንህቢ ኣብ ጎኒ ጎቦታት ዝተንጠለጠሉ መንደራት ገጠር ተሰጢሑም ይረኣዩሉ። ኣወዳቶም ጥምጣም፣ ሓዲር ቀሚሽን ኣብ ቀበቶኦም ዝገብርዎ ዝተጠወየ ሽቶል እዩ፤ ወትሮ ድሕሪ ሰዓት ጫት ከቐሕሙ ይዓርፉ። እቲ ፖለቲካ ግና ከምዚ ዝተፈለየ ጋሻነት ባህሪ ኣይነበሮን። ልክዕ ከም ቀርኒ ኣፍሪካ እቲ ዓብዩ ናይ መበል 19 ክፍለ ዘመን ስልታዊ ፀወታ ኣብ ከይዲ እዩ ኔሩ።

እቶም ሶቭየት ልክፅ ናብ ሶማሊያ ኣብ ዝንቀሳቅሱሉ ግዜ ናብ ደቡብ የመን እውን ይኣትዉ ኔሮም። ኣብ ከተማ ኤደን ናይ መፀናፀኒ ናቕጣ፣ ሓይሊ ባሕሪ ዝጥቀሙሉ መዕረፊን ንግዲኡ ርሕቕት ናይ ዳህሳስ በረራ ኣየራት ከለዓሉ ዝኸእላሉ መዕርፎ ነፈርቲ እውን ይህነፅ ኔሩ። ኣብ ደቡባዊት የመን ዘለ ደሴት ሶኮትፊ፤ ብገፅ ገምገም ባሕሪ ሶማሊያ ኣብ እትርከብ - ኣብ ጫፍ ቀርኒ ኣፍሪካ - ናይ ሰርጎድቲ መርከባት ናቕጣ ይጣየሽ ኔሩ።

ኣብ 1979 ኣብ ኢትዮጵያ ዝተፃወትዎ ጠላፅ ምስ ተዓወተሎም እቶም ሶቭየት ንሰሜን የመን እውን ክብህጉ ጀመሮም፤ ኣብዚ እውን ክብ ናይ ደቡብ የመን ህዝቢ ብሰለስተ ዕፅፊ ናይ ሰሜን የመን ይበልፅ ኔሩ፤ ከም ኢትዮጵያ ናይቲ ከባቢ ብሉፅ ሽልማት ኔሩ። ሳውዲ ዓረቢያ እቶም ሶቭየት ከይኣትዉ ንምግባር ንመራሒ ሰሜን የመን ኮነፊል ዓሊ ዓብዱላ ሳሌ 300 ሚሊዮን ዶላር ሓገዝ ከገብሩሉ ሕቶ ኣቕሪቦምሉ። ሞስኮ ብወገና ኣብ ሓሙሽተ ዓመታት ዝወሃብ ንሰላሳን ሓሙሽተን ሽሕ ኣባላት ዘለዎም ሰራዊቱ ዝኸውን ናይ ሓደ ቢሊዮን ዶላር መሳርሒ ሓገዝ ኣቕረበት፤ ነዚ ሰዒቡ ሰራዊት ሰሜን የመን ብሶቭየት ዝሰልጠነን ሩሲያኛ ዝሳረብን፣ ሚግ ነፈርቲ፣ ቲ - 62 ታንክታትን ኤስኤኤም ፀረ - ኣየር ሚሳይላትን ዝወነነ ኮይኑ።

ከምዚ እውን ኮይኑ ሶቭየት ኣብ ሰሜን የመን ዝነበራ ቦታ ውሑስ ኣይነበረን። ልክፅ ውርሻ ሕሉፍ ታሪኻዊ ከይዘንግቡ እቶም ሰሜን የመን ንኹሎም ወፃእተኛታት ክብ መረባ ኣየሕለፉን ኔሮም፤ ንሶቭየት ክብቲ ዘላቶ ደፊኣ ከይትመዎም ክብ ዝተፈላለዩ ምዕራባውያን ሃገራት እውን፤ ንሕ.መ ሓዊስካ፤ ሓገዝ ይቕበሉ ኔሮም። ማርክሲዝም ንሰሜን የመናውያን ዝስማዕማዕ ኣይነበረን። መንግስቶም ንዓርሱ ናይቲ ከባቢኦም ኢኮኖሚ ቁፅፅር ኣይነበሮን፤ እዚ ኢኮኖሚ ብዘይሕጋዊ መንገዲ ኣታዊ ኣብ ዝገበሩ ሽቕጣት ዝተደረሽ እንትኸውን ዕላዊ ዘይኮነ ክብ ቀረፅ ነፃ ዝኸነ ዕዳጋ ኮይኑ እዩ የገልግል ዝነበረ። ኣብ ከተምኦም ሰንዓ ራይስ ክሪስቲስን ፍሪስትድ፣ ፍሌክስን ኣብ ሓደ ኩርናፅ ኣብ ዝርከቡ ድንኳናት ምርካብ ይከኣል እዩ።

ኣብ ሰሜን የመን ሓምሌ 1984 ዓለስ መረበቱ ብዝገበረ ሆነት ኦይል ከምፓኒ ነዳዲ ምርካቡ ንሶቭየት ዘሸበረ ኔሩ፤ ኣብ ሰንዓ ዝነበሩ ምዕራባውያን ዲፕሎማት ከምዝተሳረብዎ። ኣብቲ ግዜ እቶም ክልተ የመናት ከወሃሃዱ ኣብ ዝርርብ እዮም ኔሮም። (ኣብ 1934 ጀሚሩ ኣብ ኤደን ኮይና ትገዝእ ዝነበረት ብሪታኒያ ክብቲ

ድንበር ንሰሜን ገፅ ዘሎ ኢማም ሉኣላዊነቱ ክትቐበል ካብ እተገደደትሉ ግዜ ጀሚሩ እቲ ኣብ ሰሜንን ደቡብን የመን ዘሎ መፈላለዩ ዶብ ካብ ዝኾን ናብዚ ንምውህሃድ ካብ ዝተገቡሩ ዝተፈላለዩ ፈተነታት እቲ ሓደ ሕዚ ዝኮየድ ዘሎ ነፍሩ።) ሞስኮ ዘሰገኣ እቲ ምውህሃድ ብዙሕ ህዝቢ ዝሓዘትን ብነፃ ዕዳጋ እትምራሕን ሰሜን የመን፤ ሕዚ ከዓ ናብ ሕ. መ ሰደድ ብእትገብሮ ነዳዲ ደንፊዓ፤ ነታ ዝነኣሰትን ዝደኸየትን ብገፅ ደቡብ ንዝላ ማርክሲስታዊት ጎረቤታ መጀመርታ ዓብሊላ ቀፂላ ከዓ ትውሕጣ እያ ዝብል ነፍሩ።

ኣብ ሰሜን የመን ነዳዲ ምስ ተረኽበ ሞስኮ ንነበር ፕሬዚደንት ደቡብ የመን ዝኾነ ኣብዱል ፈታሕ እስማኤል ናብ ዓዱ ኤደን ሰዲዳ ድሕሪ ናይ ሓሙሽተ ዓመት ማሕዩር ነቲ ፖሊት ቢሮ ክፅንበር ጌራ። ዋላ ብናይ ደቡብ የመን ሕሱር ረጃሒ እስማኤል ተሪር ዝበሃል እዩ ነፍሩ፤ ኣብ 1970ታት ምስ ሶቭየት ናይ ምሕዝነት ስምምዕነት ኣሲሩ ክልተ ሚሊዮን ህዝቢ ንዝሓዘት ኣብ ስልታዊ ክባቢ እትርከብ ሃገሩ ተዓዛቢት ኣባል ኮሚኮን (Comecon)⁵⁷ ጌሮዋ። ክረምሊን በቲ ናይ ሕዚ መራሒ ደቡብ የመን ዓሊ ናስር መሓመድ ምስ ሰሜን የመን ርክብ ንምምላስ ዝገበር ዝነበረ ምይይጥ ንምፍሻል ነፍሩ ውጥና።

እቶም ሶቭየት ግና ኣብ መንጎ እስማኤልን ናስር መሓመድን ዘሎ ዕምቆት ግላዊ ፅልእ፤ ብጎሳዊ ፍልልይ ተራጉዱ ኣትሒቶም ኔሮም ዝመዘንዎ። 13 ጥሪ 1986 ኣብ ቤት ፅሕፈት ፖሊትቢሮ ሽጉጥ ተማዚዞም እስማኤል ከቢድ ጉድኣት በዒሕዎ። እቲ ዝርዝር ክፀፍሉዎ ዘይከኣል ይኸውን፤ እስማኤል ግና ናስር መሓመድ ናብ ዘፃወደሉ ድብያ ሰተት ኢሉ ኣቲዩ ይኾን፤ ልክዕ ቅድሚ ትሸፃንተ ዓመት መንግስቱ ኣብ ልዕሊ ተናሓናሕቱ ከም ዝገበር ዓይነት። ኣብ መላእ ኤደን ውግእ ተወሊዑ፤ እቶም ሶቭየት እውን መጀመርታ ንናስር መሓመድ ይሕግዙ ኔሮም፤ ፊደሉ ሞስኮ ኣብቶም ፈላሞት ሰለስተ መዓልታት ንእስማኤል “ዕልዋ ገባራይን” “ኣድሃሪን” እናበሉ ይገልፅዎ ኔሮም። ኮይኑ ግና ኣንፃር ናስር መሓመድ ዝነበረ ተቃውሞ እናገፍሐ እንትኸድ እቶም ሶቭየት ቀልጢፎም ውግንነኦም ቀዩሮም። ቃል ዲፕሎማትን ዝተሓተሙ ፅሑፋትን ከም ዘረድእዎ ናይ ሶቭየት መራኽብ ንናይ ናስር መሓመድ ጎሳ

⁵⁷ Comecon - Council for Mutual Economic Assistance - ኣብ 1949 ተመስራቱ ክሳብ 1991 ዝፀንሐ ናይ ምብራቓውያን ሰልፊ ኢኮኖሚያዊ ማሕበር እዩ ነፍሩ።

አባላት ላሂጅ ዝበሃሉ መሳርሒ የቐበለ ነረገ። ሶቭየት አማኸርቲ ናይ ታንኪን ከበድቲ ኣፅዋራትን ኣብ ምትኳስ ሓገዝ ይህቡ ኔሮም፤ ናይ ሶቭየት ኣየራት ከዓ ነቶም ዓመፅቲ ሓጊዘን ነቲ መዕርፎ ነፈርቲ ደብዲበን እየን። ድሕሪ ከልተ ሰሙናት ኩነታት እንትሃድኡ ዓሰርተታት ኣሸሓት ሰባት ዝሞቱ እንትኾኑ ብቢሊዮን ዶላር ዝግመት ሃፍቲ ከዓ ዓኒዩ ኣሎ። ቅድሚ ኣስርእት ዓመት ኣብ ኢትዮጵያ ከም ዝገበርዎ ሶቭየታት ብዘይምሕረት ፈቓዶም ከፈፅሙ እንትሰርሑን እቲ ዝተረፈ ዓለም ከዓ ናብ ካሊእ ገፁ እንትሞምትን ዘርእይ ካሊእ ኣብነት ነሩ።

ከብቶም ኣደዳ እቲ ጎንዒ እስማኤን ንዓርሱ እቲ ሓደ ነሩ። ኤደን ሬድዮ ብዛዕባ ኣማውትኡ ዝጋጨጢ መግለፂታት ነሩ ዝሃበ። መወዳእትኡ ኣብ ሞስኮ ከም ዝነበረ ከቢድ ሞርጣሪ ኣሎ፤ ድሕሪ 13 ሞሪ መጉዳእቲ ናብኡ ከም ዝተወሰደ ገለ ዲፕሎማት ይኣምኑ። ሕልፈት እስማኤል ቅድሚ ብመንግስቲ ዕላዊ ምግባር ኣብ ሰንዓ ዝነበሩ ዲፕሎማት ሶቭየት እስማኤል “ብመንፅር ፖለቲካ ኣብቂፅሉ እዩ” ይብሉ ኔሮም፤ ምኽንያቱ ሞስኮ “ኣብ መላእ ምድረ ዓረብ ፅንፈኛ ተባሂሉ ንዝተፈልጠ ሰብ ናይ ምሕጋዝ ድሌት የብላን” ይብሉ ኔሮም። እዚ ከዓ እስማኤል ኣብ ደቡብ የመን ዝመሰረቶ በዓል ተሪር መርገፅ ስርዓት ሱር ምስ ሰደደ ንኽመውት ከም ዝተገደፈ ወይ ከዓ ኮነ ተባሂሉ ከም ዝተወገደ እዩ ዘርእየካ። ሞስኮ ንሓደ ዘመን ግልጋሎቱ ንዝሓለፎ ሶሻሊስታዊ ጅግና እንትተወግድ እዚ ናይ መጀመርታኣ ኣይኮነን።

እንተወሓደ ሞት እስማኤል ንሶቭየታት ዝምቐው እዩ ነሩ። ኣብ ከንዲ ከም እስማኤል ዝበለ ጭምት፣ ሞንኩር መራሒ፤ እቲ ናይ ኤደን ደማዊ ግጭት፤ ከብቶም ዝሓለፉ ንላዕሊ ተንበርከኹት ዝኾኑ ጉጅለ ሽማግሌታት ናብ ስልጣን ዘምፀእ እዩ ነሩ። ናይ ደቡብ የመን ሓድሽ ፕሬዚደንት ሃይዳር ኣቡ በከር ኣታስ እዩ ኮይኑ፤ ምንም ፖለቲካዊ ተውህቦ ዘይዓደሎን ብዙሓት ደገፍቲ ዘይነበርዎን እዩ ነሩ። ስልጣን ምስ ሓዘ ንመፈለምታ ግዝ ዝወሰዳ ስጉምቲ ንምምኽር ናብ ሞስኮ በረራ ምግባር ነሩ። ሶቭየት ኣብ መወዳእታ 1970ታት ኣብ ሶማሊያ ካብ ዝሓለፍዎ ተሞክሮ ብዝግባእ ተማሃሮም ኣለጩ፤ ንኢትዮጵያ ኣብ ዝቆፀሩሉ ግዝ ንሶማሊያ ኣሕሊፎም ከህቡ ተገዲዶም ኔሮም፤ ምኽንያቱ መራሒ ሶማሊ ዝያድ ባሬ እቶም ሶቭየት ሓዲኦ ከመርፁ ከገድዶም ዝከኣሉ ሓይሊ ኔርዎ። እቲ ሓድሽ ናይ ደቡብ የመን መራሒ ግና ካሊእ ዝያድ ባሬ ኣይኸውንን። ብቀይሕ ባሕሪ ዝሓልፍ ጉዕዞ ነዓዲ ጎረርኡ ሓኒቕኻ ንምሓዝ ኣብ ዝገብርዎ ጉዕዞ ሶቭየት ዝገጥምዎም ኣማራጺታት ክብደት ኣይህልዎምን።

ፋሕፋሕ ዝበዝሐን ልክዕ ከም ዝተሓሰበሉ ዘይከደን ዕማም እዩ ነሩ። ዋላ እቶም ሶቭየት ንዓርሶም ብዓሰርተታት ኣሸሓት ዝቐፀር ነፍሲ ዝበልዕ ጎንዒ ከለዓል እዩ ኢሎም ኣይገመቱን ኔሮም። ኣብ መወዳእታ ግና ዝደለይዎ ረኺቦም እዮም - ናይ ዓርሶ ርእሲ ዘይብሉ መንግስቲ ኣብ ደቡብ የመን ኮይንሎም ኣሎ፤ እዚ ከዓ እቶም ሶቭየት ኣብ ሰሜን የመን ዝነበሮም ቦታ ንምምሕያሽ ድሌቶም ክገብሩ ነፃ ጌርዎም።

ኣብ ሰሜን የመን ኣብ መፋርቕ 1986 ዝተኸፈተ ብመዓልቲ 10,000 በርሚል ዘፃርይ ትካል፤ ናብ ቀይሕ ባሕሪ ምስ ዝወሰድ 250 ማይል (400 ኪሎሜትራት) ንውሓት ዘለዎ መስመር ቱቦ፤ ሶቭየት ንእትሓስቦ ሸርሒ ቀሊል ዒላማ ክኾና ይኽእል እዩ። እቶም ጎዳጉዲ ነዓዲ ምስ ደቡብ የመን ኣብ ዘሎ ዶብ በረኽ ዝተፀግዑ እዮም፤ እዚ ዶብ እዚ ከዓ ብኣግባቡ ምልክት ዝተገበረሉን ዝሕለውን ኣይኮነን። ብተወሳኺ ከዓ ሶቭየት ዝገበረቶ ገዚፍ ወተሃደራዊ ሓገዝ ዘመለኸተና ሶቭየት ኣብ ሰሜን የመን ፅዕንቶ ፈጣሪት ክትኸውን ከም እትኽእል እዩ። ኣብ ሰንዓ ዘለዉ ምዕራባውያን ዲፕሎማት ከይተረፉ ናይ ሶቭየት ሰለልቲ ካብኣቶም ከም ዝሕሹ ዝቐበልዎ ነገር እዩ ነሩ።

ናይ መንግስቲ ዓብዩ ሰግኢት ኣብ ደቡብ የመን ኣብ ጥሪ 1986 እናተተገበረ ነሩ። እቶም ሶቭየት ደም ከፋሰሱ ምድላዎቶም ወዲኦም ኔሮም፤ ናይዚ ዕላማ ሓደ ምእዙዝ መራሒ ብኸሊእ ዝበለፀ ምእዙዝ ዝኾነ መራሒ ንምትካእ እዩ። ብተፈጥርኡ ተጓዥቑ ዝኾነ መንግስቲ መጀመርታ ክቃለስ ሞኪሩ ነሩ። ንሞስኮ ብታሪኹ ዘርእዮ ብሕታዊ ተፃብኦ ኮይኑ ከምዝገብ ብዝኽእል ተግባሩ ንዝተወሰኑ መዓልታት ንደገፍቲ ናስር መሓመድ መሳርሒ ኣቐቢሉ ነሩ፤ ኣብዚ ግዜ እቶም ሶቭየት ንደገፍቲ እስማኤል ኔሮም መሳርሒ የቐርቡ ዝነበሩ። ኮይኑ ግና ዝተወሰኑ ላዕሊዎት ሰበ ስልጣን ሶቭየት ናብ ኣዲስ ኣበባ መገሻ ጌሮም ወዲያው ንመንግስቲ ናብ መስመር ኣእትዮምዎ። ኣብ ኤደን ብዘስካክክሕ መልክዑ ሓቅታት ህይወት ከም ዝተርኣይዎ መንግስቲ ኢትዮጵያ ክፍፅሞ ዘይደልዮ ነገር እንተሃለወ ንምዕራባውያን ጥሜት ንምቅላስ ንዝገበርዎ ሓገዝ ተራድኦ ፖለቲካዊ ግብሪ ምኽፋል እዩ። ህይወቱ ዝተመርኮዘት ብዛዕብኡ ሶቭየት ኣብ ዝሕዝዎ ሓሳብ እዩ፤ ሕ.መ እትሓስቦ ኣይኮነን ዘንብሮ።

ሐሙስተ

ውክፋ፡ ሸኽሚ ሲሲፈስ⁵⁸

ዝኾነ ኮይኑ ኣብ መወዳእታ ዘዘንትዎ ቅያ ብዓወት ዝዛዘም ከም ዘይኾነ ይፈልጦ ኔሩ። ናይቲ ክግበር ዝግበኦ ነገርን ብርግፀኝነት ደጊሙ እውን ቦቱም ሃድታን ክኾኑ ዘይከኣሉ ግን ከዓ ኑቱም ምሕረት ዘይብሎም ለበዳታት ኣይንብርከኽን ኢሎም ፈወሰቲ ክኾኑ ብዝፅዕሩ ወገኖት ዝግበር መወዳእታ ዘይብሉ ኣንጻር ራዕዲን ዘየናሕሲ መጥቃዕትን ዝግበር ቃልሲ መዝገብ ጥራሕ እዩ ክኸውን ዝኽእል።

—Albert Camus, *The Plague*

ካዋጅ ኣብ ሱዳን “ዓዕዳ ወፃእተኛ” ክብሉ ዝጥቀሙሉ ስያመ ዓረቢኛ እዩ። ሓደ ግዜ ሓደ ብሪታኒያዊ ሰራሕተኛ ሓገዝ ኣብ ካርቱም ንሓንቲ ኣብ ማእኸላይ መደብ እትርከብ ሰበይቲ ኣብዛ ሃገር ምዕራባዊ ፀግዒ ሚሊዮኖት ሱዳናውያን ብጥሜት ክሞቱ ኢሎም ከም ዘለዉ እንትነግራ ከምዚ ኢላ መለሰትሉ፤ “ኦ ኣምላኽይ፤ እዞም ካዋጅ ኣብ መጥጥር ከኣትዉ እዮም!”

ናይዛ ሰበይቲ መልሲ ከም ዘርእዮ እቲ ጥሜት ናይ ህሊና ጭንቂ ዝፈጥር ንምዕራባውያን ጥራሕ እዩ። እቲ ወጥሪ ንምብራቃዊ ደምበ ዘጭንቅ ከም ዘይኾነ ፍሉጥ እዩ። ላይቭ ኤይድ ውክፋ ኣብ ዘተኣኻኸበሉ ግዜ ሓንቲ ሰባር ሩብል

⁵⁸ ግሪካዊ ኣፈ ታሪኽ መሰረት ዝገበረ ስያመ እንትኸውን ሲሲፈስ ንኣምላኾም (ዜኡስ) ብምቕጥዑ ከም መቐፃዕቲ ዘልኣለሙ ከውሒ እናከባለለ ዓቕብ ከደይብ ዝተረግመ እዩ። ነታ ከውሒ ጫፍ ምስ ኣብፀኣ ተንከላሊያ ታሕቲ ትወርድ እሞ መሊሱ ወሪዱ እናከላለየ የደይባ። ዘልኣለም ከምዚኣ ይገብር።

አይተዋዕአሉን። ናይ ሶቭየት ሕብረት ኢንስትትዩት ጉዳያት ኣፍሪካ ሓለቓ ዝኾነ ዶር . ኣናቶሊ ግሮሚኮ ብዛዕብኡ ከም ዘይሰምዐ ይዛረብ። ናይ ሶቭየት መናእሰይ ሕትመት ዝኾነ *ምስኮቭስኪ ኮምፖዩተርስ* ንኣይብ ኤይድ “ኣፅናፈ ሰማይ ዘባፅሐ ድግስ መዘቃ” ኢሉ ይገልፃ። እቲ ሕትመት ግና ጥሜት ትብል ቃል ሓንት ሻዕ እውን ኣይፅውዕን።

ኣብ 1985 ቀውዒን ኣብ 1986 ፅዲያን ኣብ ዘካየድከዎም ዝተፈላለዩ ቃለ ምሕትታት ከም ዝተረዳእኹዎ እቲ ጥሜት ንቶም ዘይጠምዩ ዝነበሩ ኣፍሪካውያን ህሊና ምንም ዘይህውኹ ምንባሩ እዩ ዝተረዳእኹ። ንፕሬዚደንት ኒመሪ ኣብ ምውጋድ ግደ መሪሕነት ዝነበሮ ናይ ካርቱም ማሕበር ሓኻይም ዋና ፀሓፊ ዝኾነ ኣሕመድ ኤል ቲጋኒ ከም ዘብራህርሆ ኣፍሪካውያን ኣብ ዙሪኦም ስቃይ ይረኡ እዮም ስለዝኾነ ድማ ኣይሰመዖምን ይብል። “ነዓና ጥሜት ኣዚዩ ዝወፀ ነገር ኣይኮነን። ዘይንፈልጦ የብልናን። መዕቕቢ ሰደተኛታት ክንርኢ የብልናን።” ናይ ካርቱም መዓልታዊ ዝኾነ ጋዜጣ *ኤል ኢያም* (ዕለታት) ዋና ኣርታኢ ዝኾነ ኣብደል ጋዲር ሓፊዝ ከም ዝብሉ፤ “ብዛዕባ ጥሜት ወይ ምግፋሕ በረኻ ዝሓሰብ የለን።” ሚሊዮናት ዜጋታት ሕ.መ ዝረኣይዎም ዘደንግፁ ጥሜት ዘጥቀዎም ሰባት ምስልታት ብኣፍሪካውያን ኣይረኣዩን ኔሮም። ሓደ ናይ ሱዳን መንግስቲ ሚኒስቴር ነቲ ናይ ጥሜት ፊልሚ ኣብ ገዛ ሓደ ምዕራባዊ ሰራሕተኛ ተራድኦ እንትርኢ ኣዚዩ ተገሪመ ኔሩ - ክንድዚ ሕማቕ ከም ዝኾነ ምንም ሓሳብ ከም ዘይነበሮ ገለፁ። እዚ ኣብ መእተዊ 1986 እዩ፤ ግዜ ሃንደበት ጥሜት ኣብ ሱዳን ካብ ዝጅምር ሓደ ዓመት ምስ ኮኖ። ኣብ ለንደን ትምህርቱ ዝወሰደ ኦሳማ ፋቱታ ዝበሃል ሱዳናዊ ወዲ ዒሰራን ኣርባዕተን ዓመት መንእሰይ ከምዝበሉ ኣብ ካርቱም ብዛዕባ እቶም ጥሜት ዝጥቁ ዘለዉ ሰባት ዝጭንቹ ዘለዉ እቶም ናይ ወፃኢ ሰባት እዮም። ፋቱታ ከም ዝነገረኒ ካብ ዝተሰመዖ ምሒር ሕፍረት ኔሩ ሓደ በይኑ ኮይኑ ናይ ሱዳን ገበርቲ ሰናይ ማሕበር ከምስርት ዘገደደ። ከምኡ ዝበሉ፤ ሃፍቶም ኣብ ደገ ከመሃሩ ዘኸኣሎምን ኣብ ምዕራባውያን ዝረኣይዎም ናይ ማሕበረሰባዊ ግልጋሎታት ሓሳብ ዝሃበምን፤ መናእሰይ ዝተኣኻኸቡሉ ናይ ተራድኦ ትካል እዩ። “ዝፈልጦም ሰባት ዝበዓድኩ እዩ ዝመስሎም። ንምንታይ ነዚ ይገብሮ ከም ዘለኹ ኣይርደኦምን። ዝረኹብከዎ ሓገዝ ኣዚዩ ቁሩብ እዩ” ይብል ፋቱታ። መብዛሕቲኦም ሱዳናውያን ወይ ከዓ ኢትዮጵያውያን እውን ዝስቁሮም ነገር ኣይነበረን። *Breakfast in Hell* ኣብ ዝብል መፅሓፍ ሰራሕተኛ ተራድኦ ትካል ዝኾነ

ማይልስ ኤፍ. ሃሪስ ንኣፍሪካውያን ኣባላት ማእኸላይ መደብ ዝኾኑ ሰባት ዘነፃፅሮም “ምስ ቅድመ ኣብዮት ዝነበሩ መሳፍንቲ ሩሲያ እዩ። ለመንቲ ኣብ ዝመልእዎ ጎደና ወሂኦም ብእግሮም እናኸዱ ዝረኣዮም ግና ከምኡም ዝበሉ ካልኦት ሰባት ጥራሕ እዩ ኔሩ” ይብሉም።

ኣብቲ ሰራሕቲ ተራድኦ ሰቡም ኣፍልጦ ዝነበሮም ከም ፋቲታ፣ ሃሪስን ካልኦትን ዝበሉ ሰባት ብዙሓ ኣብ ሕ.መ ክሪእይዎ ዘፍርሐም ሓቂ ይፈልጡ ኔሮም። ዋላ እኳ ፈጣሪ ንድርቂ ከምፅእ ዝኸእል እንተኾነ፤ ኣብ ኣፍሪካ ዘሎ ጥማት ግና ኣብ መንጎ ኣፍሪካውያ ምስ ዘሎ ናይ ሓይሊ ዝምድና ዝተኣሳሰረ እዩ። ከንድ ድላዩ ረድኤት ካብ ዓለም እንተወሐዘ ሱዳናውያንን ኢትዮጵያውያንን ዝምርሕሎም ክብሪታት ክቅይርዎም ኣይከኣሉን። ነዚ እዩ ሓደ ሚሊዮን ሰባት ሞይቶም ምንም ዘይልወጥ። ናይ ኢትዮጵያ ናይ መቅሰፍት መዘውር (ማሽን) ይፅንድር ኣሎ። ዋላ ሓንቲ ትርጉም ዘለዋ ሽግግር ኣብ ዘርፊ ግብርና ኣይተኸየደትን። ይብኣስ ኢሎም ን1984 ምኽንያት ዝኾነ ከይዲ ሕርሻ ብሰፈራ መልክዕ ተጌሩ ተጋራሖ ክቅፅል እዩ ዝተገብረ። 42 ሚሊዮን ህዝባ ካብ ፍርያት ሕርሻ ንላዕሊ ብቅልጡፍ ይዓቢ ከም መጠን ምጥኳ ኣብ 1990ታት ከዓ ካብዚ ዝገደደ ጥማት እውን ከሰዕብ ኩነታት ተፃዊዶም ይፅበዩ ኣለዉ ይብል ሓደ ናይ 1986 መፅናዕቲ ዩኤስኤይድ። ኣብ ሱዳን ከዓ ነጋዶ ምህርቲ ምውህላል ቀሊሎምሉ ኣለዉ፤ ሓረስቶት ናይ መዝራኢቲ እኽሊ እንትደልዩ ከቢድ መጠን ወለድ ብዘለዎ ልቃሕ ክገዝኡ ይግደዱ ኔሮም። ልክዕ ኣብ ኢትዮጵያ ከም ዝነበሮ ምንም ዓይነት ምምሕያሻት ኣብ ምንም ኣይተገብሩን።

ኣብቶም ሃገራት ካብ ዝረኹብከዎም ሰራሕተኛታት ተራድኦ ውሑዳት ጥራሕ እዮም ነዚ ሓቂ እዚ ዘይፈልጡ። ናይ ቆረንጦስ ኣፈ ታሪኻዊ ንጉስ ከም ዝኾነ ሲሲፈስ፤ ኣብ ትሕቲ ፀሓይ ኣፍሪካ ነታ ከውሒ ንላዕሊ ከደይቡ ከደኸሙ ይውዕሉ፤ ላዕሊ ምስ ኣብፅሕዎ ተመሊሳ ተንክላሊያ ከም ትወድቆም እናፈለጡ እዮም ዘደይብዋ። ኣብ ኣዲስ ኣበባን ኣብ ካርቱምን ንሕቡራት ሃገራት ዝሰርሐ ጆን ሪቻርድሰን፤ “ፍታሕ ዝበሃል የለን” ይብል። ምርግጋፅ ኣብ ዘይከኣሉ ኣፍሪካዊ ዓለም እውን መጠን ዓወት እውን ንምግማት ኣዚዩ ከቢድ እዩ ኔሩ። ከምዚ እውን ኮይኑ ግና ብሚሊዮናት ዝቐፀሩ ሰባት ህይወት፤ ዋላ ንዝዚኡ ይኹን እምበር፤ ምድሓን ተኸኢሉ እዩ። ኣብ ናይ ኤንቢሲ ቴል ኣቪቭ ቤት ፅሕፈት ዝሰርሐ ማርቲን ፍሌቸር ኣብ ኣዲስ ኣበባ ኮይኑ

ከም ዝበሉ፤ “ናይ ሓደ ህፃን ህይወት ዋላ ብሽዱሽተ ወርሒ ምንዋሕ እንተደኣ ክኢልካስ ሕማቕ ነገር ድዩ?”

ኣብ ኢትዮጵያ ብዝነበረ ከይዲ ምድሓን ነፍሲ ሚሊዮናት እቲ ምዕራባዊ ዓለም ካብ ኣፍሪካ ነቲ ዝሽፍኦ መስካሕካሓይ ዝኾነ ውልቀ መላኻይ ሰርዓት ነፍሲ ክዘርእ ከም ዘኽኣልዎን ብኡ ኔሩ እውን ኣብ ነዊሕ እዋን ካሊእ ነፍሲ ሚሊዮናት ከጥፍእ ዕድል ከም ዝሃብዎን ኣይረኣዮምን። ዘስካሕክሑ ምስሊታት ዝጠመዩ ህፃናት ስኽ ኢልካ ክትሓልፎ ዝከኣል ኣይነበረን። ነዚ ጥሜት እዚ ከም ዘይራእኻ ኮይንካ ምሕላፍ፤ ዋላ ነቲ ህዝቢ ናይ ነዊሕ ግዝ ረብሓ ኣለዎ ኢልካ፤ መሪርን ዘቐሰልን ውሳኔ ምውሳኔ የድሊ ኔሩ፤ ከምዚ ክገብሩ ዝኽእሉ ከዓ እቲ ደምበ ምብራቓውያን ጥራሕ እዩ ኔሩ - ንሶም በዚ ቦታ እንተዝኾኑ ኔሮም - ምግባሩ ኣይመፀገሞምን ኔሩ።

ርህራህ፤ እቲ ጥሜት ክገሃድ ከም ዝገበሮ፤ ናይ ሕ.መ ድኹምን ጥንኩርን ጎኒ እዩ ኔሩ። ምምሕዳር ሬገን ከምዚ እንተዝብል - ነቲ ሰርዓት ንምፍራስ እንትበሃል - ንኢትዮጵያ ሓገዝ ሃንደበታዊ ግዝ ኣይገብርን እንተዝብል መልሲ ህዝቢ እንታይ ክኾን ከም ዝኽእል ሕሰብዎ! ብዘለና ሞራላዊ ቅዋም ሰዓብም ብዝመፀሐ ሓፁራት፤ ንሕና ኣብ ምዕራብ ዘለና ክንገብር ዝከኣለና ኩሉ ጌርና ኢና፤ ዝገበርናዮ ከዓ ውፅኢታዊ ከይኸውን ሓደ ሰራሕተኛ ተራድኦ ትካል ኣብ መዕርፎ ነፈርቲ ኣፍሪካ ካብ ኣየር እንትወርድ ጀሚሩ ዕንቅፋታት ይገጥምዎ ኔሮም። ማርክሲዝም ምኽታሎም እዩ ጥፍኣቱ ክበሃል ኣብ ዘይከኣለሉ [ማርክሲስታ ኣብ ዘይኮነት] ሱዳን እኳ ሰራሕተኛታት ተራድኦ ዝገጥሞም ፈተናታት ብግልፂ እተርእይ ኣብነት እያ፡ ኣብ ነፋሪት ሰዊዝ ውሽጢ ኮይንካ ዘናጢት ብዝኾነት መተኣናገዲት ኣየር ክንክን እናተገበረልካ፤ ቀይሕ ወይኒ ሮን እናሰተኻ፤ ኣብ እዝንኻ ናይ ቭላድሚር ኣሽከናዚ ቅንብር እትሰምዑሉ ሄድ ፎን ጌርካ ፀኒሕኻ መእተዊ ገሃንም ናብ ዝመሰለ መዕርፎ ነፈርቲ ካርቱም ሃንደበት ዓሪፍካ እንትትወርድ ከም ዘሎ ተገራጫዊ ዘደንፅው ሰምዒት ኣብ ብዙሕ ቦታ ኣይገጥመካን። ኣብ መወዳእታ 1986 ንሓምሻይ ግዝ ኣብ ዝኸደሉ ግዝ ንጀመመርታ ግዝ 1984 እንትኸድ ካብ ዝተሰመዐኒ ሰምዒት ዝቐለለ ኣይኮነለይን ኔሩ። ሰምዒት ሓዘን ገና ምዕራፍ እንተይጀመረ ይዓሰል፤ ገና ልዕሊ መሬት ኣብ 35,000 ጫጣ ኮይንካ ኣብ ደገ ዘሎ ረቂቕ ኣየር ብሓቕሑ ሕብረ ይሕዝ፤ እታ ኣየር እውን በቲ ዝህልው ሞቃት ነፋስን ናይ ሰሃራ ሓመድን ብዝሑሉ ምንቅጥቃጥ

ትጅምር፤ እቲ ኣብ ታሕቲ ዝፅበዩ ዘሎ ሰዓራይ ዝኾነ ባዶነት ሳዛ (መፍለጢ) እዩ፤ ተጓግዝቲ ሓደ ተወሳኺ ናይ መወዳእታ መስተ ቅድሚ ምእዛዞም ኣብ ቅድሚኦም ንዘሎ ዘይወድእዎ መስተ ይቈልጡ። ምስ ወረዱ ዝፅበዮም እስላማዊ ሕጊ እንትሕሰብ ካብ ሱዳን ክሳብ ዝወፁ ንመወዳእታ ግዝ ዝረኹብዎ ኣላኮሆል መስተ እያ ክትኹን።

ኣብ መወዳእታ ንቐርብ እንተለና ካርቱም ኣብ ሑፃ ዝተሰምሩ ኣርባዕተ መዓዝን መስመራት እያ እትመስል፤ ብፃዕዳን ፀሊምን ናይል ትዋሰን፤ ካብ ኣየር እንትረኣዩ ኣዚዮም ገፋሕቲ እዮም ኣብ መሬት ምስ ወረድኻ ግና እዞም ሩባታት ነቲ ተጓዓዛይ ካብቲ ክባቢ ምንም ዓይነት ለውጢ ክረክብ ኣይገብርዎን። ብናይ ብሪታኒያ ባንዲራ ቅርፂ ንድፋ ዝተሰርሐት ናይ ሱዳን መዲና ሕቕኣ ነቶም ክልተ ሩባታት ዝሃበት እያ። ካብቲ ኩነታት ኣየሩ ክተፃራረየሉ ካብ ዝተገብረ ነፋሪ ሰዊዝ ምውፃእ ነቲ ተጓዓዛይ ሃንደበት ቦቲ ደረቕ፤ ዝፅፍን ኣየር ካርቱም ሳንብኡ ክተሓዝ ይገብሮ። ዋላ ኣብ ለይቲ ብሰንኪ ሓመድ መነፅር ምግባር ግድን ይብል።

ንመወዳእታ ግዝ ኣብ ዝኾነኩሉ ግዝ ዋጋታት እኽለን ሸቕጣትን ዓሚ ካብ ዝነበርዎ 50 ሚእታዊ ወሲኹም ኔሮም። ናይ ኩሉ ነገር ሕፅረት ኔሩ። ምቁርራፅ ኤልክትሪሲቲን ማይን ተደጋገምቲ ኔሮም። ስልኪ ምድዋል ካብ ኩሉ ግዝ ንላዕሊ ከበድ ኮይኑ ኔሩ። ናይቲ መንገዲ ተፋሰስ ኣዚዩ ኣብ ሕማቕ ኩነታት ዘሎ ካብ ምኒኡ ዝተልዓለ ዋላ ንሓመሽተ ደቓይቕ ማይ ምስ ወቕፀ ቦቲ መንገዲ ምኽድ ኣይከኣልን። ካርቱም ሕስምቲ መሲላ ኔራ። ሓደ ምዕራባዊ ዲፕሎማት ከም ዝብሉ፤ “እቲ ድርቂ ዝገበሮ ነገር እንተሃለወ ኣብዚ እቲ ስርዓት ወትርኡ ሕማቕ ከም ዝነበረ ክረኣ ምግባሩ እዩ።”

ናዩ ምዕራባዊያን ሰራሕተኛታት ተራድኦ ቁፅሪ ሓደ ፀላኢ መንግስቲ ሱዳን ብምኒኡ እቶም ሰራሕተኛታት ፃንሒት ኣብ ዝገብሩሉ ሆቴል፤ ሆቴል ኣክሮፖል፤ ንዘለዉ ፀገማት ይፃወርዎ ኔሮም፤ ምኽንያቱ ናይዚ ሆቴል ግሪካውያን ሰራሕ መከየድቲ ካብ ዝኾነ ይኹን ኣባል ምዕራባዊ ኢምባሲታት ንላዕሊ ምስ መንግስቲ ሱዳን ዝበለፀ ይረዳድኡ ኔሮም፤ እቶም ሰራሕተኛታት ተራድኦ ከዓ ስርሓም ከሳልጡ እዚ ረብሓ እቶም ኣመሓደርቲ እቲ ሆቴል ይጠልብዎ ኔሮም። ብኣማኢት ሚሊዮናት ዶላራት ዝቐፀር ሓገዝ ሃንደበት ግዝ ናብ ሱዳን እናወሐዘ ዕዉትነት እቲ ዕማም እንተሰ

ብኸፋል ክዕወት ወይ መሊኡ ክፈሽል ዝኸእለሉ ዕድላት ኣብቶም ኣብ ኣዮንያን ባሕሪ ካብ እትርከብ ደሴት ከፋሎኒያ መግአቲ ዝኾኑ፤ ኣቦኦም ኣጋ ምጅማር ባዕዳዊ መግዛእቲ ብሪታኒያ ናብ ካርቱም ዝመፀ፤ ሰለስተ ኣሕዋት ዝመርኩዝ ምዃኑ ግርምቢዋ ነገር እዩ። ኤድዋርድ ጌራርዴት ዝተብሃለ ጋዜጠኛ ኣብ ክርስቲያን ሳይንስ ምኒተር (8 ሐምሌ 1985) ከም ዘሰፈሮ ጆርጅ፣ ኣታናስዮስን ገራሲሞስ ፓጎላቶስን በዓል ገዝኣቶምን ሓምሳ ክፍሊ ዘለዎ ሆቴል ስራሕ የካይዱ፣ ግንሒት ፈቓድ ሺዛን ኣብ ውሽጢ ዓዲ ናይ ምዝውዋር ፈቓድን ክናዋሕ የግብሩ፣ ኣብ ወደብ ሱዳን ብጉምሩክ ኣቢሎም ናብ ውሽጢ ዝለኣኸ መጠን እኽለ ሓገዝ ፈቓድ ክውሰኽ የግብሩ፣ ኣብ መላእ ኣውሮፓ ብኢድ ዝለኣኸ መልእኽቲ የብፅሑ፣ ወይ እውን ናይ ቅንጦት መርከብ ካፕቲይናት ብምዃን ምስ ሙሉእ ክብሮም ናይ ተራድኦ ትካላት መልእኽቲ የፈፅሙ። እዚኦም ናይ ፓጎላቶስ ቤተሰባት ኣብ መፋርቕ 1980ታት ከምቲ መጀመርታ ሓሲቦምዎ ዝነበሩ ሻንጥኦም ሸቢፎም ናብ ግሪክ እንተዝምለሱ ኔሮም ናይ ምዕራባውያን ናይ ተራድኦ ስራሕቲ ብሓፂሩ ምፈሽለ ኔሩ። በቲ ግዕዙይን ውሕሉልነት ዘይብሉን ቢሮክራሲ ሱዳን ንዓርሶም ክኢሎም ክሰርሑ ዝኸእሉ ኣባላት ተራድኦ ትካላት ኣዚዮም ውሑዳት እዮም ኔሮም። ንብዙሓት ናይ ፓጎላቶስ የሕዋት ኣእዳዎም ሓዘም ክመርሖም ግድን ኔሩ።

ቤተ መንግስቲ ግዝ ሃንደበት ዝብል ሳን ንኣክሮፖል ዝሃቦ ናይ ኣሶሽኤትድ ፕሬስ ዘጋባይ ዝኾነ ሞርት ሮዘንብሎም ኔሩ። ገለ ገለ ሰባት ከዓ ነቲ ሆቴል ካዛብላንካ ኣብ ዝበሃል ፊልሚ ምስ ዘሎ ሪክስ ኣሜሪካን ካፌ የነፃፅርዎ ኔሮም። እቲ መብልዒ ክፍሊ ወትሮ ብጋዜጠኛታትን ሰራሕተኛታት ተራድኦ ዝተመልእ እንትኸውን፤ ብፀዋጋት ሞምጣም ዝገበሩ ኣተኣናገድቱ ኣብ መንጎ እቶም ጠረጴዛታት ሸፋሕ እናበሉ የተኣናግዱ። ኣክሮፖሉ ዘይነበሮ ኣልኮሆል ሞራሕ እዩ፤ እዚ ብእስልምና ሕጊ ግድን ኮይንዎ ኣሎ። ዝኾነ ኮይኑ ብቅመም ዝተቐለወ ሩዝ፣ ዓሳ ናይል ፐርቾን ናይ ፓጎላቶስ ቤተሰብ ኣደ ብዝኾነት “ማሚ” ዝተዳለወ ዘይወዓለ ፅሟቕ ሎሚንን ተጌርሉ እናበላእኻ ዝገበሩ ወረታት ዘዕጀውጅው፣ ዘሰከር ነገር ኔርዎ - እቲ ሙቐት ዘምፀኦ ከም ዝኾ ኣየጠራዋርን። ኣብ ሱዳን ዘለዉ መብዛሕቲኦም ጋዜጠኛታትን ሰራሕተኛታት ተራድኦን ኣብ ኢትዮጵያ እውን ዝሰረሑ ብምዃናም ታሪኽ እቲ ሞሜት ኣብ ኣዳራሽ መመዝቢ ሆቴል ኣክሮፖል እዩ ዝምዝገብ ዝነበረ። ኣብ ቀውዒ 1986 ንመወዳእታ ግዝ ኣክሮፖል ኣብ ዝነበርኩሉ ግዝ ይዝረብ ዝነበረ ርእስ ጉዳይ ሓደ ሞራሕ ኔሩ - ደቡብ።

ኣብ መፋርቕ 1980ታት ካብ ቀርኒ ኣፍሪካ ይመፅእ ዝነበረ ታሪኽ ተራድኦ ጥሜት ሰለስተ ክፍልታት ዘለዎም ኔሩ። ገቢር ሓደን ክልተን ሰሜናዊ ኢትዮጵያን ምዕራባዊ ሱዳንን ኔሮም። ገቢር ሰለስተ፤ ናይቲ ድራማ መዛዘሚ ክፍሊ፤ ደቡብ ሱዳን እዩ ኔሩ። ከም ሼክስፔራዊን ግሪክን ትራጂዲ እቶ ናይቲ ታሪኽ ሰናይ ገፀባህርያት - ኣብዚ ተውኔት እቶም ጋዜጠኛታትን ሰራሕተኛታት ተራድኦን - ኩሉ ተገሊፅሎም ሙሉእ ፍልጠት ዝሓዙሉ ምዕራፍ እዩ። እቲ ፀገም ዝኾነ ኩሉ ኣብ ዝፈለጡሉ ግዜ ህዝቢ ከዓ ኣቃልብኡ ናብ ካሊእ ዛዕባ ዝዘረሉ እዋን ምንባሩ እዩ። እቲ ናይ መወዳእታ ትርኢት ከይቐረበ እቲ ተዓዛቢ ካብቲ ቤት ተውኔት ወፂኦ ኣሎ።

ሓደ ሚሊዮን ስኳር ማይል ሰፍሓት ዝሓዘት ሱዳን ካብ ሓንቲ ሃገር ንሓለለ ከም ንኡስ ኣህጉር ዝበለት እያ፤ ኣብ ርሑቕ ካብ ዝርከቡ ክፍልታታ ከዓ - ንዳርፋር ሓዊሰኻ - ከም ናይ ኢኳቶሪያል ደቡብ ዝበለ ጫካን ሳቫናን ዝመስል ኣዚዩ ዝረሓቐ ከባቢ የለን። ዋላ ብናይ ኣፍሪካ መዐቀኒ ደቡብ ኣድራሻ ዘይብሉ ዓዲ እዩ ኔሩ፤ ካብቲ ካሊእ ክፋል ሱዳን ሰድ ብዝዓሰሎ ሩባ ዓዕዳ ናይል፤ ኣብ ዓለምና ካብቶም ዘይድፈሩ ዓዘቕቲ ሓደ ብዝኾነ፤ ተቐሪፁ ዝተረፈ፤ ምስቲ ሓደገኛ፤ ሕማም ዝዓሰሎን ካብ ልምዓት ዝረሓቐን ማእኸላይ ሪፐብሊክ ኣፍሪካ፤ ዛፍር፤ ብኩናት ትናወፅ ዘላ ዩጋንዳን ናይ ኬንያ በረኽ ቱርካናን ዝዳበውዎ ከባቢ እዩ። ናይ ዩጋንዳ ዝተዓጠቐ ሽፋቱን ዝኸሓዱ ወተሃደራትን ዝዓሰሉሉ ናይ ሓደጋን ዕግርግርን ሕቡእ ዓለም ዝኾነ፤ እዚ ደቡብ ብዚና ዘይፅብፀቡ ዓመፃታት ዝካየዱሉን ናይ ደዌ (ቁምጥና)፤ ሓፈውን (ኤለፋንታሲን) ሕማም ሓምለዋይ ህበይን ዝራብሑሉ ቦታ እዩ። ዝጠፍኡን ነበርቶም ዝራህርህዎምን ከተማታት (የይ፣ ታራካካ፣ ፒቦር ፖስት) ርሑቕ ንዘለዋ ዓለማት ዘሕስቡ እዮም፤ ናይማን ካብ ምድሪ ወፃኢ ናብ ካሊዕ ዓለም ከም ዝተጉዓዘዘ እዩ ዝስመዐካ። መንገዲ ዝበሃል የብሉን፤ ኩናት ሕድሕድ እውን ስለዘሉ በቲ ከባቢ ዝነፍሩ ኣየራት ተኹሲ ይገጥመን ኔሩ፤ ሓደ ሓደ ግዜ እውን ተወቑዕን ይወድቓ እዮን። ናብ ደቡብ ኣብ ዝገበር ሕድሕድ መገሻ፤ ሰራሕተኛታት ተራድኦ ትካላት ምዕራብ፤ ናይማን ህይወቶም ኣትሒዞም ኔሮም ዝኸዱ። ንሓደ ዲፕሎማት ሕ.መ ኣብ ደቡብ ንዶብ ኢትዮጵያ ቀሪቡ ናብ ዝርከብ ሓደ ቦታ ከመይ ጌሪ ከበፅሕ ከም ዝኸእል እትሓቶ ከም ዕቡድ ምስ ረኣየኒ “ብፓራቮት፤ ይመስለኒ” ኢሉ። ናይ ሱዳን ሚኒስትሪ ሓበሬታ ከም ዝኣመነሉ፤ “ኣብኡ እንታይ ይኾን ከም ዘሎ ናይማን ዝፈልጥ ሰብ የለን” ኢሉ ኔሩ።

ደቡብ ሱዳን እንትጅምር እውን ዕድል አይነበራን። ኣብ መበል 19 ክፍለ ዘመን መሓመድ ዓሊ ደሐር ከዓ ናይ ግብፃ ከዲቫታት ነቲ ከባቢ ናብ ናይ ሱዳን ግዝኣቶም ፀምቢሮምዎ፤ ፍልፍል ማይ ናይል ንምቁፅባርን ሃፅያዊ ግዝኣቶም ንምግፋሕን ኣብ ዝነበሮም ሕልሞም ዝገበርዎ እዩ ነሩ። ብሪታኒያ እቲ ዝተለመደ ከፋፊልካ ምግዛእ ዝብል ስልታ ብምጥቃም - ኮይኑ ግና መንቀሊ ምኸንያታ ዝነበረ እቶም ሙስሊም ዘይኮኑ ህዝብታት ደቡብ ነፃዓ ክኾንዋ እንተኾይኖም ካብቶም ናይ ሰሜን ዓረባት ክፍለዩ ከም ዘለዎም ብምስትብሃል - ንደቡብ ካብ ፅዕንቶ ዓረባት ሰሜን ንምሕላው ዝኸኣላ ኩሉ ጌራ እያ። ጎሳዊ ንቕሓት ይበረታታዕ ነሩ። ዓረባት ካብቲ ቦታ ይግለሉ ነበሮም፤ ኣብ ክንደኦም ግሪካትን ኣርመኖትን ክኣትዉን ትካላት ንግዶም ክኸፍቱን ተገሮም። ክርስትና ንምስፍሕፋሕ ናይ ጥልያን ካቶሊክ ወገን ዝኾኑ ኣብታት ሼሮና ኣቲዮም ሰባት ክቕይሩ ተፈቐድሎም። እቲ ጭዳድ ብዙሕ ከይፀንሐ ንምፅባብ ብዘፀግም መልክዑ ገፊሑ። ሚካኤል ሲ. ሃድሰን *Arab Politics: The Search for Legitimacy* ኣብ ዝብል ስርሑ ከም ዘመለኸቶ፤ ኣብ ማእኸለይ ምብራቕ ካብ ዘለዉ ንኡሳን ኩሎም እቶም ናይ ሱዳን ፀለምቲ ኣፍሪካውያን ወትሮ ኣብ ምውሃድ (ክመስሉዎም ኣብ ምግባር) ምንም ዘይሰርሑሎም እዮም ነበሮም፤ ዋላ ኣብ ዓረብ ዓድታት ንዘለዉ ኣይሁዳት ከዋህድዎም ክንዲ ዝሰርሑዎ ኣይሰርሑሎምን፤ እቶም ኣይሁዳት እኳ፤ ካብቶም ኣፍሪካውያን ንላዕሊ፤ ዓረቢኛ ዝሣረቡን ብዘርኡ እውን ዝቀራረብዎም እዮም ነበሮም።

ኣብ ሰሜን ዘለዉ ሙስሊም ዝኾኑ ዓረባትን ኣብ ደቡብ ዘለዉ ኣረማውያንን ክርስትያንን ዝኾኑ ኣፍሪካውያንን ኣብ ዝተፈለለዩ ዓለም ዝነበሩ ሰባት እዮም ነበሮም። ናይ ካርቱም ዓረብ ፖለቲከኛታት፤ ምንም ከይገበሩሉ፤ ንደቡብ ከውንንዎን ሃፍቱ ክጉሕጉሕዎን እዮም ዝደልዩ ዝነበሩ - እንታይ ክገብሩሉ ከም ዝኸእሉ ምሕሳብ እውን ኣይደልዩዎን ነበሮም። “ነቶም ዓረባት እቶም ደቡብ ሰኽ ኢሎም ኩናት ሸንደውቲ ዝኾኑ ኣረማውያን እዮም ነበሮም” ኢሉ ሓደ ምዕራባዊ በዓል መዚ። ብሰንኪ እቲ ኩናት ሕድሕድ ናይቲ ከባቢ ነዳዲን ካብ ማይ ዝርከብ ፍልፍል ሓይሊ ኤሌክትሪክን ክለምዕ ከም ዘይኸእል እቶም ዓረባት እንትግለፀሎም ድምፅታት ክስምቡ ጀሚሮም፤ ካብ መእተዊ 1986 ጀሚሩ፤ እቲ ደቡብ ብዕሊ እንተዝፍለ ሕማቕ ነገር ከም ዘይኾነ ከውረ ጀሚሩ። ሱዳን “ኣብቲ ኣህጉር ካብ ኩሉ ዝፎኸሰ መንግስቲ ኣለዋ እንተደኣ ተባሂሉ፤ እቲ ደቡብ ከዓ ካብኡ እውን ዝነኣሰ እዩ ዘለዎ” ኢሊ፤ ኣብ

ካርቱም ዘሎ ናይ ሕቡራት ሃገራት ሃንደበታዊ ግዝ ሰራሕቲ ሓላፊ ዝኾነ ዊንስተን ፕራትሊ።

እቶም ኣብ ሰሜን ዘለዉ ዓረባት ኮኑ ናይ ደቡብ ኣፍሪካውያን ነቲ ካሊኦ ወገን ሰብኣዊነት ክብሪ ኣይነበሮምን። ስለዚ ኣብ መንጎ መንግስቲ ካርቱምን ናይ ደቡብ ተዋጋእቲ ሓርነትን ኩናት ምስ ጀመረ ሞኔት ክሰዕብ ጌሩ፤ ክልቲኦም ወገናት እቶም ካዋጃንምንታይ ነገር የዋዓውቡ ከም ዘለዉ ኣይተረደኦምን።

ኣብ ኣፍሪካ ብድርቂ ካብ ዝተጠቐሙ ቦታታት ኩሎም ብዛዕባ ደቡብ ሱዳን ጋዜጠኛታት ዝነበሮም ፍልጠት እቲ ዝተሓተ ነፍ። ደቡብ ንምእታዉ ካብ ካልኦቶም ዝገደደ ውሑስ ዘይኮነ፣ መእተዊ ዘይብሉን ካብ ሰሜን ኢትዮጵያ ንላዕሊ ከቢድ ኣካላዊ ተፃዋይነት ዝሓትትን ነፍ። ናብቲ ከባብ ክኣትዉ ዝኸኣሉ እውን ሓደ ወይ ክልተ ኬላታት ሞራሕ ነፍ ክሪኡ ዝከኣሎም። ብሞኔት ተጠቂዖም እሶም ተባሂሎም ዝተገመቱ ሰባት ቁፅሪ ክልተ ሚሊዮን ነፍ፤ ብንፁር ግና ማንም ዝፈልጦ ኣይነበሮን። ብፎቶግራፍ ሽልማት ፑልቲዘር ዘሸነፈ በዓል ሞያ ፎቶ ኣንፋኒ ሱኣ ንናሽናል ጂኦግራፊ ክሰርሕ ከይዱ ዝተዓዘበ ከም ዝነገረኒ እንተኾይኑ እቲ ናይ ደቡብ ሱዳን ሞኔት ሕሸት ክኸውን ከም ዝኸእልን ናይማን ሓደጋ ሞኔት ዘንፀላለዎም ሰባት ኣብ ክንዲ ሚሊዮናት ብዓሰርተታት ኣሸሓት ሞራሕ ዝቐዘቐዙ ክኾኑ ከም ዝኸኣሉ እዩ። ዋላ ከምዚ እውን ዝተፈለጠን ዝተርኣየን ትሑት ይኹን እምበር፤ ኣብ 1986 ጋዜጠኛታትን ሰራሕተኛታት ተራድኦን ብዛዕባ ሞኔት ኣፍሪካ ብዙሕ ርድኢት ጨቢጢም ኣለዉ፤ በዚ እውን ኣብ 1984ን ኣብ መእተዊ 1985ን ብዛዕባ ኢትዮጵያ ካብ ዝነበሮም ርድኢት ብዝሓሸ መልክዑ ኣብ ደቡብ ሱዳን ብዛዕባ ዝነበሩ ሓቅታት ትኽክለኛ ርድኢት ነርዖም።

ኣብ 28 መጋቢት 1986 ኣብ ኢንተርናሽናል ሄራልድ ትሪብዩን ዝወፀ ፅሑፍ “War, Not Drought, Cited as Key Threat to Africa” (“ቁልፊ ሓደጋ ኣፍሪካ ኩናት እምበር ድርቂ ኣይኮነን ተባሂሉ”) ዝብል ኣርእስቲ ነርዖ ብለይን ሃርደን ንዋሽንግተን ፖስት ዝለኣኹ ፅሑፍ እንትፅብቡብ። “ኣብቲ ዝቐፅላ ዘሎ ሞኔት ፀገም ዝኾነ ድርቂ ዘይኮነስ ኩናት እዩ” ይብል ኣብቲ ፈላማይ ዓንቀፁ ሃርደን። ካሊኦ ኣብ 1 ሐምሌ 1986 ዝወፀ ናይ ትሪብዩን ርእሲ ከዓ ከምዚ ይንብብ፡ “War in

Southern Sudan Heightens Food Crisis, Hampers Relief Effort.” (“ኣብ ደቡብ ሱዳን ኩናት ንሓደጋ ጥሜት የራጉድ ኣሎ፤ ንተራድኦ ሰራሕቲ ይዕንቅፍ ኣሎ።”) ኣብ ትሕቲ እዚ ናይ ዋሽንግተን ፖስት ዘጋገበ ጽናታን ሲ. ራንዳል ከምዚ ፅሒፉ፡ “ብኣሽፋኣይነቱ እናወሰኸ ዝመፅእ ዘሎ እዚ ኣብ ደቡብ ሱዳን ዘሎ ‘ሕቡእ ኩናት’ ... ተፎካኸርቲ ተዋጋእቲ፣ ዘረፍቲ ሚሊሻታትን ጉጅለ ሽፋቱን ፎቐዶ ክብተኑ ጌሩ ኣሎ፤ ብኣማኢት ኣሸሓት ዝቐፀሩ ደኽታማትን ዝጠመዩን ዜጋታት እውን ክፈናቐሉ ጌሩ ኣሎ። ተበግሕነት ዘይብሉ ብመጠን ካብ ፈረንሳይ፣ ቤልጂየም፣ ሰዊዘርላንድን ኦስትሪያን ብሓደ ተደሚረን ካብ ዝኾንኦ ኣብ ዝገፍሕ ግዝኣት ዝካየድ ዘሎ እዚ ኩናት ዘብርሶ ዘሎ ምህርቲን እንስሳትን እናወሰኸ እዩ ዝመፅእ ዘሎ።”

ምስ ሰሜን ኢትዮጵያ እንትነፃፀር ኣብ ደቡብ ሱዳን ድርቂ ዝዚፍ ዛዕባ ኣይኹን እምበር ኣብኡ ዝነበረ ግልፂ ሰራሕቲ ኢድ ሰባት ነቲ ጋዜጠኛ ኣብቲ ኩናት ትኹረት ክገብር ጌርዎ እዩ። መጠን፣ ስትራቴጂን ካብ ዓይኒ ፖለቲካዊ ኣገዳሲነትን ወፂኖ እንተረእናዮ ክንዲ ኣብ ኤርትራ ካብ ዝነበረ ኩናት ሰሓባይነት ኣይህልዎን። ከምዚ እውን ኮይኑ ግና እቲ ሚዲያ ኣብ ኤርትራ ንዘሎ ኩናት ዳርጋ ኣይዘከርን ምባል ይከኣል፤ ኤርትራ ከዓ ንምብገሕ ዝሓሸ ቀሊልን ውሑስን እዩ ኔሩ፤ ብኣንፃሩ ግና ኣብ ጥሻ ኣብ መንጎ ወተሃደራት ሱዳንን ብኢትዮጵያ ዝሕገዙን ብጆን ጋራንግ ዝምርሑን ተዋጋእቲ ሓርነት ህዝቢ ሱዳንን ዝግበር ዝነበረ ኩናት ግና ሰፊሕ ሽፋን ይረኽቡ ኔሮም።

ኣብቲ ከባቢ ዘሎ ፀገም መልክኣ ምድሪ ከም ዘሎ ኮይኑ ማሕበረሰብ ተራድኦ ምዕራባዊ ዓለም ኣብ ሓጋይ 1986 ነዚ ጥሜት እዚ ንምቅላስ ካብ ኩሉ ግዜ ንላዕሊ ድልዎት እዮም ኔሮም። ሰሜን ምብራቕ ኣፍሪካ ልዑል ዝበሃል ምህርቲ ዝሓፈሰሉ ግዜ እዩ፡ ኣብ ሰሜን ሱዳንን ኣብ ጎረቤት ኬንያን 18,000 ቶን እኽሊ ተዳሊዩ ኔሩ፤ ባዕዳ ዝተለኸያን ናይ ሕቡራት ሃገራት ኣርማ ዝገበራን ስድሳ መኻይን ፅዕነት እውን ካብ ዶብ ኬንያ ናብ ደቡብ ሱዳን ክጓዛ ይፅበያ ኣለዋ። ቀረብ ሕክምና እውን ኣይጎደለን ኔሩ። ዝሓለፈ ጥሪ ኣብ ካምፓላ ዩዌሪ መሰሸኒ ናብ መንበረ ስልጣን ምምፅኡ ሰዒቡ ኣብ ዩጋንዳ እናሰጠመ ዝመፀ ምርግጋዕ ካብኡ እውን መኻይን ክጓዛሉ ዝኽእላሉ መስመር ተኸፊቱ ኣሎ፤ መደብ ምግብ ዓለም (World Food Program) እውን ካብኡ ናብ ደቡብ ሱዳን 90,000 ቶን እኽሊ ከጓዓዝ

ተዳሊዩ አሉ። ከም ኣብ ባንግላዲሽ፣ ካምቦዲያ፣ ኢትዮጵያን ምዕራብ ሱዳንን ዝነበሮ ነቲ ምርብራብ እዋን ሓንደበታዊ ግዜ ዕንቅፋት ዝኾኑ ሕፅረታት ኣይነበሩን። ዓምደኛ ጆናታን ፓወር ኣብ ኢንተርናሽናል ሄራልድ ትሪቢዩን ከም ዝፀሓፎ፤ “ሕዚ ኩሉ ነገር ኣብ ቦትኡ ኮይኑ ይፅበይ ኣሉ።”

እዚ ኩሉ ግና ከንቱ ድኻም ኔሩ፤ ምኽንያቱ ኣብ ክልቲኦ 7ፅ ዘለዉ ተፃባእቲ ወገናት ነቲ ህዝቢ ክቅለብ ምግባር ዝረብሐም ኣይነበረን። ኣብ ዕለት 1 ሰኔ 1986 ካብ ዶባዊት ከተማ ዩጋንዳ ዝኾነት ኒሙሌ ዝተልዓሉ ዓሰርተ ክልተ ናይ ፅዕነት መኻይን ይገንሑ ዝነበሩ ኬንያውያን ኣድብዮም ብዝፀንሑ ዕጡቓት መጥቃዕቲ ወረድታም፤ እዞም ዕጡቓት ተዋጋሕቲ ሓርነት ህዝቢታት ሱዳን ከም ዝኾኑ እዩ ዝሕሰብ። እቶም ገናሕቲ መኻይን ምስቲ መዘወሪ መኪና ብገመድ ኣሲሮሞም፤ ቀዲሎም ናብተን ፅዕነት ቦምባ ደብሪዮምለን። እዚ ተግባር መደብ ምግቢ ዓለም ብመሬት ከብፅሖ ሒዝዎ ንዝነበረ ንጥፈት መሊኡ ጠጠው ከብሎ ንርዎ። ካብቲ ዝተዳለወ 90,000 ቶን 600 ቶን ጥሬሕ ኔሩ ክበፅሕ ዝኾነኣለ። ኣብያተ ክርስትያናት፣ ውልቃዊ ተራድኦ ትካላትን ዝተፈለለዩ ኤጀንሲታት ሕቡራት ሃገራት ነቶም ተዋጋእቲ ሓርነትን መንግስቲ ሱዳንን እኽሊ ተራድኦ ንምሕላፍ ውግእ ጠጠው ከብሎ ይልምንዎም ኔሮም። ዝለምዎም ኣይነበረን። 15 ነሐስ እቲ ተዋጋኢ ሓርነት ህዝብታት ሱዳን ኣብ ክልል ኣየር ደቡብ ሱዳን ዝኾነት ዓይነት ነፋሪት ምሕላፍ ከም ዘይትኽእል ኣፍሊጡ። ነዚ እገዳ ዝሃቦ ምኽንያት መንግስቲ ሱዳን ናይ ቀይሕ መስቀል ነፈርቲ ተጠቂሙ ንሰራዊቱ ቀረብ የመለልስ ኣሎ ዝብል እዩ። (ሓደ በዓል መዘ ቀይሕ መስቀል ነዚ ክሲ እዚ መስሓቂ ኢልዎ ኔሩ።) ነጥቦም ኩሉ ክርድኦ ንምግባር እቶም ዓመፅቲ ኣብ ቀፃላይ መዓልቲ ካብ መፅርፎ ነፈርቲ ማለካል፤ ካብ ካርቱም 425 ማይልስ (684 ኪሎ ሜትራት) ርሕቐት ዝርከብ፤ እትለዓል ንዝነበረት ኣየር ስራሕቲ ሶቭየት ዝኾነ ኤስ.ኤ.ኤም-7 ዝበሃል ፀረ-ኣየር ሚሳይል ተጠቂሞም ወቂዶማ። ተሳፊሮም ዝነበሮ 60 ሲቪልት ኩሎም ሞይቶም። በዓል መዚታት ካርቱም ነዚ ሰዓቦም ናብቲ ከባቢ ዝግበር ኩሉ በረራ ኣገደምዎ። ሕዚ ብኣየር እውን ክኣትው ዝኽእል ምግቢ ኣይነበረን።

“ዘናስሐና ነገር የለን” ኢሉ ናይቶም ተዋጋእቲ ሓርነት መፈሒ ዝኾነ ጆን ጋራንግ ንብለይን ሃርደን (*ዘ ዋሽንግተን ፖስት*፤ 19 መስከረም 1986) ቃል ኣብ ዝህበሉ

ግዜ። “መጀመርታ ኣብ ኩናት ቀጠና ሓደ ዘሉ ክሊ ኣየር ዕፁው ከም ዝኾነ ኣፍሊጥና ኔርና።” ጋራንግ ምስ ኤኬፈ⁷ ክላሹ ሽጉጥን ሰንጢን እናርኣየ ጉዳይ ምግብ ብዝምልከት፤ ከም ዋኡ ኣብ ዝበሉ መንግስቲ ዝቆፃፀሮም ከተማታት፤ ካብ ዝግበኦ ንላዕሊ ሽፋን ብሚዲያታት ከም ዝተውሃቦ ተዛሪቡ፤ ኣብዛ ከተማ ተዋጋእቲ ሓርነት ንገጠር መንደራቶም ዝዘመትዎን ማራህሊን ዝበሃሉ ጉጅለ ሽፋቱ ክፍቶም ዝዘረፍዎምን 170,000 ዝጠመዩ ተፈናቓልቲ ዝዓቕቡላ እያ።

ተዋጋእቲ ሓርነት ህዝብታት ሱዳን ነተን ከተማታት ኣብ ጥሜት እንተእትውን መንግስቲ ሱዳን ከዓ ነቲ ገጠራት የጥምዮ ኔሩ። በዓል መዚታት ቀይሕ መስቀል ከም ዝሓበርዎ ብኣማኢት ዝቐፀሩ መሰኻኽር መንግስቲ ሱዳን ጉድኣት ከም ዘበፀሐሎም ተዛሪቦም እዮም። ካብ ኩሉ ንላዕሊ መንግስቲ ሱዳን ዒላማ ዝገብሮም ናይ ጋራንግ ጎሳ ንዝኾኑ ገጠራት ዲንካ እዩ፤ ዲንካ ካብ ህዝቢ ደቡብ ሱዳን 40 ሚእታዊ ብፅሒት ይሕዙ። ምዕራባውያን ዲፕሎማት ከም ዝብልዎ ብሙልኦም ገጠራት ዲንካ ብሰጡቓት መንግስቲን ፈተውቶምን ከቃፀሉ ተጌሮም እዮም። ካርቱም ናብ ናይ ቀደም ናይ ብሪታንያ ሜላ ብምምለስ ምስ ዲንካ ጎሳ ንዘይሳነዩ ካልኦት ጎሳታት ናብ ምዕጣቕ ኣቲያ እያ፤ ካብዚኦም ብዋናነት መሳሪያ፣ በገራ፣ ሙርሌን ኣኮሊን ይርከብዎም። መሳሪያን በገራን ቀደም ዘላናት ዓረባት ዝነበሩ እንትኾኑ ብተዋጋኣይነቶም ይፍለጡ። እቶም ኣኮሊ መብዛሕቲኦም ካብ ናይ ቀደም መራሕቲ ዩጋንዳ ዝነበሩ ኣፖሎ ሚልተን ኦቦቴን ቲቶ ኦኬሎ ሉትዋን ከዲዎም ዝኾኑ እዮም፤ እዚኦም ኣብ ቀረባ እዋን ናይ ዩጋንዳ ሓድሽ መራሒ ዩዌሪ መሰሸኒ ዝመርሖ ሰራዊት ዝተሸነፉ እዮም። እዞም ዝኾኑዎ ኣኮሊ ዕጡቓት ዶብ ሰጊሮም ኣብ ዩጋንዳ እውን መጥቃዕቲ ዘበፀሑ ብምኽናም መሰሸኒ ናብ ደቡብ ሱዳን ሓገዝ ብዓዳ ከይሓልፍ ክእግድ ጌሮምዎ እዮም፤ እዚ እገዳ ነቲ ሰራሕቲ ተራድኦ ዝገደደ ኣብ መፃብብ ዘእተዎ ኔሩ።

ኣብ ደቡብ ሱዳን ዘሉ ኩነታት ካብ ምኽፍኡ ዝተልዓለ ካብ ዩጋንዳ ናብኡ ተሰዲዶም ዝነበሩ ኣባላት ጎሳ ማዲ ናብ ዩጋንዳ ከምለሱ ኣገዲድዎም። ኣብ መፋርቕ 1986 ሰሜናዊ ዩጋንዳ ኣብ ዝጉብኖሉ ግዜ ጎሳታት ማዲ ጎጅኦም ምስራሕን ኣብ ገማግም ኣልበርት ናይል ዕፋን ከዘርኡ ሳዕሪ ምዕፃድን ጀሚሮም ኔሮም። ምስቶም ማዲ ዝተመልሰ ናይ ሼሮና ቐሺ ኣብ ደቡብ ሱዳን ኣብዚ ሰዓት ልክዕ ዘይብሉ ዕግርግር ከም ዝነገሰ ነገሩኒ፤ እቶም ዝከድዎ ኣኮሊ ተዋጋእቲ ናብ መዕቐቢ ሰደተኛታት እናኣተዉ

ዝዘምቱ እንትኾኑ ናይ ቀደም ፀላእቶም ንዝኾኑ ኣባላት ማዲ ይቐርቡ ኔሮም፤ እቲ ሕዚ ኣብ ዩጋንዳ ኣብ ዝተወደእ ኩናት ሕድሕድ እቶም ማዲ ኣንፃር ኣኮሊ ይዋግኡ ኔሮም። ቈዛኒ ኣብ ልዕሊ ቈዛኒ እንትደራረብ ጠጠው ኩብል ዝፅዕሩ ዝነበሩ ማሕበረሰብ ተራድኦ ምዕራባውያን ጥራሕ ኔሮም። እዞም ሰደተኛታት ብዛዕባ ኣብ ጎስኦም ዝበፀሑ መከራታት እንትዛረቡ ንካልኦት ግና ሓዘኔታ ኣይነበሮምን።

ኣብ መወዳእታ ነሐስ ኤም. ፒተር ማክፈርሰን ምግቢ ንክሓልፍ ግዚያዊ ተኹሲ ደው ምባል ከግበር ኣብ ዝሕተተሉ ዝነበረ ጎስጓስ ንሱ እውን እጃሙ ከወፊ ጀሚሩ። “ብዙሓት ንፁሃን ሰባት ዝርከቡሉ ኩነታት ኣዚዩ እናሓመቐ ይኸድ ከም መጠን ምህለዉ፤ መንግስትን ተዋጋኒቲ ሓርነት ህዝቢታት ሱዳንን ኣዚዩ ኣድላይ ዝኾነ ምግቢ ናብቶም ዘድልዮም ክሓልፍ ውግእ ጠጠው ኩብሉ ዓውዒት ይገብር” ኩብል ፅሒፉ ኔሩ። (ዘ ዋሽንግተን ፖስት፣ 29 ነሐስ 1986) ኣብዚ እዋን እዚ ኣብ ደቡብ ሱዳን ሕፅረት ዘይነበሮም ቀረባት ጨው፣ ጥዑም ነገራት፣ ኣልኮሆል መስተን ሲጋራን እዮም፤ እዚኦም ቀረባት እስካብ ቅድሚ ቁሩብ ኣዋርሕ ግዜ - ናይ ዓመፅቲ ፀረ ነፋራት መጥቃዕቲ ከም ዘሉ ኮይኑ - ኣብረርቲ እዞም ቀረባት ብዘምፅእም ልዑል ዋጋ ዝተልዓለ በረራ ከገብሩ ፈቓደኛታት ኔሮም። እኽሊ ግና ሓደ ኣብራሪ ህይወቱ ኣህጊሩ ንኸንዓዕዞ ዘዋፅእ መኽሰባይ ሸቐጥ ኣይነበረን።

ውግእ ቀዲሉ፤ ብኸልቲኡ ወገን ጠጠው ንምባል ፍቓደኛ ዝነበረ ኣይነበረን። ምንም ዓይነት ዲፕሎማሲያዊ ፀቕጢ ኣይሰርሕን ኢሉ። ኣብ መወዳእታ በዓል መዚታት ሕቡራት ሃገራትን ካልኦትን ንሰብ ስልጣናት ሱዳንን ንተዋጋኒቲ ሓርነትን ብተግባራቶም ሓፍረት ከስዖምን ክልል ኣየር ደቡብ ሱዳን ክፍቲ ክኾን ከገብሩ ዓዕሪታት ጌሮም። ብዙሕ ወረ ተዘራብሉ ንሰላሳ መዓልታት ዝፀንሕን ሓደ ሚሊዮን ዶላር ዝውድእን ብኣየር እኽሊ ናይ ምጉዓዝ ዘመተ፤ ዘመተ ቀስተ ደመና ዝተብሃለ፤ መደብ ዕላዊ ተጌሩ። ኣብ ቁፅፅር መንግስቲ ዝነበራ ከተማታት ዋና ከተማ ኢኳቶሪያል ግዝኣት ዝኾነት ጁባ፣ ከተማ ኣፐር ናይል ግዝኣት ዝኾነት ማለካል፣ ከተማ ባህር ኤል ጋዛል ግዝኣት ዝኾነት ዋኦ፤ ካብ ካርቱም ብዝለዓለ በረርቲ ክብፀሓ ተባሂለን። ኣብ ባህር ኤል ጋዛል እትርከብ ናይቲ ደባይ ተዋጋኒ መዓስከር ዝኾነት ዩሮል ከዓ ካብ ኬንያ ብዝለዓሉ ነፈርቲ ቀረባት ክበፅሑ ተባሂሉ። ኣብ ናይሮቢ ዝነበሩ ናይ ወፃኢ ዓድታት ጋዜጠኛታት ናብ ካርቱም ከይዶም ነዞም ፈላሞት በረራታት ክፅዘቡ መበረታትዒ ይግበረሉም ኔሩ።

ሰበ ስልጣን ካርቱም ነዚ ተብዝሶ እዚ ቀልጢፎም ተቃዊሞምዎ፤ ምክንያቱ እቶም ዓመፅቲ ንዝሓዘም መሬት እውን ዝሓውሱ ብምንባሩ። ስለዚ ገና ካብ መሬት ከይተልዓለ ዘመተ ቀስተ ደመና መንግስቲ ናብ ዝቆፃፀሮም ግዝኣታት ጥራሕ ከወርድ ተገሩ። ከምዚ እውን ኮይኑ ካብ ካልኦት ጋዜጠኛታት ብተወሳኺ ሰለስተ ኣውራ ቴሌቪዥን ጣቢያታት ዝመፁ ጉጅለታት ኣብ ካርቱም ሂልተን ተዓጨኞም ነቲ ፈላማይ በረራ እንትትሰእ ከፅዘቡ ይፅበዩ ኔሮም። ካብኡ እቲ ምድንጓድት ጀሚሩ። መንግስቲ ሳዲቅ ኤል ማህዲ ፈቓዱ ኣብ ዝህበሉ ግዜ ተዋጋእቲ ሓርነት ተቃውሞኡ ኣልዒሉ። ካብኡ መንግስቲ ንተቃውሞ ተዋጋእቲ ሓርነት መለሱ ተቃዊምዎ። ብተኸታታሊ ንዝተወሰኑ መዓልታት እቲ በረራ ኣብ መወዳእታ ደቓይቓ ይሰረዝ ኔሩ። ብተወሳኺ ናይተን ነፈርቲ መድህን ዝኣተወ ትካል ተቃውሞ እውን ኣስሚቡ ኔሩ። ዝተወሰኑ ጋዜጠኛታት ኣብዚ ዘመተ ምስታፍ ይኣብዩ ኔሮም፤ ምክንያቱ ዋላ እቱ ኣመራርሓ ተዋጋእቲ ሓርነት እገድኡ እንተልዓለ ኣብ ሓደ ኬላ ዘሎ ሓደ ተራ ተዋጋኢ ነታ ነፋሪት ከም ዘይትኩሳል እንታይ ዋሕሰ ኣለዎም? ኣብ መወዳእታ እቲ በረራ ኣብ መእተዊ ጥቅምቲ ከካየድ ከኢሉ፤ ዝሓዘ ፅዕነት ንሓንቲ ንኢሸተይ ዘይትበሃል ከተማ ንሓንቲ መዓልቲ ጥራሕ ዝኸውን እኽሊ ሓዘ ኔሩ።

ብድርቅና ጥራሕ እዞም ሱዳናውያን - ክልቲኦም እቶም ዓረባውያን ዝገእቲን እቶም ዓመፅቲ ኣፍሪካውያንን - ናይ ምዕራባውያን ዓፅሪታት ንጥፈት ተራድኦ የፍሽሉ ኔሮም። ሓለሓሊፈን ብዝኣትዎ ነፈርትን ብመኻይን ኣብ ደቡብ ሱዳን ኣዚዩ ኣድላይ ዝኾነ ጠለባት ይኣትዉ ኔሮም። ካብቲ ዝለኣኸ ናብ ዝተልኣኸሉ ቦታ ዝበፅሕ መጠን ኣዚዩ ውሑድ ብምኻኑ ኣብ ደቡብ ሱዳን ዘሎ እቲ ዝረሰሐን ዝወረደን መቐለቢ ናቐጣ “መርኣያ ሰብኣዊነት” ኮይኑ ክቐርብ ዝኽል ኔሩ። ዓምደኛ ጆናታን ፓወር በዓል መዚታት ነጠፍቲ ተራድኦ “ብሕርቃን ክዓብዱ ይብሉ ኔሮም” እንትብል ፅሒፉ ኔሩ። (ኣብ መወዳእታ 1987 መንግስቲ ኢትዮጵያ፣ ህዝባዊ ግንባርን ህወሓትን ምጉዕዝ እኽሊ ከተኣጓጎል ብምግባሮም ተመሳሳሊ ኩነታት ኣብ ኢትዮጵያ ማዕቢሉ ኔሩ። እቲ ዘሕዝን ህዝባዊ ግንባር ኣብ ንጥፈት ሰብኣዊ ተግባራት ንሃይሕ እዋን ዝሃነዎ ሸም ብዝፃረረ መልክዑ ተንቀሳቂሱ ካብ ናይ ተዋጋእቲ ሓርነት ህዝቢታት ሱዳን ዘይሓሸ ባህርያት የርኢ ኔሩ።)

ብሰንኪ ሰከፍታ ዘይፈልጥ ኣካይዳ ሱዳናውያን ክንደይ ሰባት ብሞኚት ክሞቱ ከኢሎም? መን ይፈልጥ? ዓሰርተታት ኣሸሓት ይኹኑ፤ ዋላ ካብዚ ንላዕሊ እውን

ከኾን ይኸእል። ምናልባሽ እውን በዓል ሞያ ፎቶግራፍ ዝኾነ ኣንቶኒ ሳኡ ዝበሎ እውን ሓቂ ክኸውን ይኸእል፤ ካብ መጀመርታኡ ኩሉ ነገር ካብ ዝግበኦ ንላዕሊ ተጋኒኑ ዝቐረበ ክኸውን ይኸእል። ናብ ሓንቲ ብሕታዊት ኬላ ምብግሕ ሞት ማለት ክኸውን ኣብ ዝኸእለሉ ከባቢ መን ቁፅሪ ክከታተል ነሩ? ከይትዘንግዕዎ ዝግባእ እዚ ቅልውላው እዚ ንምዕራባውያን ጥራሕ ዘሻቅል እዩ ነሩ። ንሱዳናውያን ቅልውላው ዝኾኖም ብሕታዊ ነገር ነቶም ተራድኦ ኤጀንሲታት ከመይ ኢሎም ካብ ዝባን ሱዳን ምንጋፍ ከም ዝኸእሉ ጥራሕ እዩ ነሩ።

እዚ ኩሉ ካብ ዓይኒ ሚዲያ ኣየምለጠን ነሩ፤ እቶም ናይ ተራድኦ ትካላት ይገጥሞም ዝነበረ ዕቅዱታት ብሙልኦም ይምዘግቦም ነሩ። ልኡኻት ዓበይቲ ትካላት ቴሌቪዥን ኣብ ካርቱም ሂልተን ግንኢት ክገብሩ ይወፀሉም ንዝነበረ ብሓደ ለይቲ 120 ሶላር ክባር ክፍሊት ውፅኢት ከምዕኦሉ ወይ መልሲ ክህቡሉ ኤርምም፤ ሰለዚ ይኾን ዝነበረ ዘይኮነስ ነቲ ዘይኸውን ዝነበረ ይሕዙ ኤሮም። ኣብ 1980ታት ኣብ ሰሜን ምብራቕ ኣፍሪካ ኣጋጢሙ ዝነበረ ሞሜት ይወያ ዝነበረ ሸፋን ተሌቪዥን ውሽጢ እዚ ካብ መሬት ክለዓል ዘይከኣለ ዘመተ ቀስተ ደመና እቲ ናይ መወዳእታ እዩ ነሩ። ኣብ 1987 ታሪኽ ሞሜት ናብ ደቡብ ገፅ ናብ ሞዛምቢክ ተጓዲዞ ኣሎ፤ ኣብዚ ዓመት ግና ኣብ ኢትዮጵያ ሞሜት ተመሊሱ ርእሱ ከቕንፅ ዝጀመረሉ ግዜ እዩ፤ በዚ ኣቢሉ ኣቓልቦ ሚዲያ መሊሱ ክስሕብ ጀመሩ። ብፍላይ *ዘ ዋሽንግተን ፖስት* ኣብ ደቡብ ሱዳን ዝነበረ ንጥፊት ተራድኦ ብደሚቑን ብዝርዝርን ፀብቂብዎ ነሩ። መብዛሕቲኦም እዚኦም ታሪኻት ግና ኣብ ውሽጢ ገፅታት እዮም ይግበሩ ዝነበሩ፤ ልክዕ ከምቲ ናይ ቴሌቪዥን ፀብባብ፤ ውሉን ፅዕንቶ እዮም ክፈጥሩ ዝኸኣሉ፤ ምኽንያቱ ኣብዚ ግዜ እዚ እቲ ሓፋሽ ኣቓልብኦ ናብ ካልኦት ናይ ደገ ዜናታት ኣቢሉ ኣሎ።

በዚ ኩሉ ግዜ ብዛዕባ ሞሜት ኣብ ሕ.መ ይግበር ዝነበረ ዘተ መልክዑ ኣይቐየረን ነሩ። ኣብ 1987 መልእኽቲ ኤዲቶሪያል ገፃት ብዛዕባ መደባት ልምዓትን ምዕራባውያን ንኣፍሪካ ዘለዎም “ግዴታ” ብዝምልከት ብኣካዳሚያዊ ዓዘፍዘፋት ዝተመልኦ ኤሮም። ገንዘብን ቴክኖሎጂ ግብርናን ሕዚ እውን ንኹሉ ነገር ክፈትሕ እዩ ይብሉ ኣለዉ። ሎሚ እውን ኢኮኖሚያዊ ኮሚዩኒቲ ኣውሮፓ⁵⁹ ኣብ ካሊኦ ክፋል ዓለም ንዘለዉ ፅጉማት ክንዲ ዝህቦ ደፊእዎ ብዛዕባ ዝተብሃለሉ ፀባን ጠስሚን ይውገዝ ነሩ።

⁵⁹ ሎሚ ሕብረት ኣውሮፓ ዝኾነ።

አፍሪካውያን ባዕሎም ነቶም ዝበምዩ ዘለው ሚሊዮናት ወገናቶም ዘርእይዎ ክፋኡ ሸለልተኝነትን ምስሉይነትን ግና ክንድኡ ኣይፀሓፈሉን ኔሩ፤ ልክዕ ከምዚ ዝበለ ሓበሬታ ሓደገኛ ጨረር (ፀርጊ) ኣለዎ ዝተብሃለ እዩ ዝመስል። ኣብዚ ኣብ ናይ ቀርኒ ኣፍሪካ ዕቡብ ግዝ ብዛዕባ ይኹኑ ዝነበሩ ነገራት ሕ.መ ኮነት ገዛእቲ መደብ ኣፍሪካ ኣይተፀልጠሉን ኔሮም። ልክዕ ሕ.መ ኣብ ኣፍሪካ ትገብሮም ዝነበሩ ባዕርታት ኣብ መራሕቲ ኣፍሪካ ምንም ዓይነት ፅልዋ ከም ዘይነበሮም፤ እቶም መራሕቲ ኣፍሪካ ዩርእይዎ ዝነበረ ባህርያት ኣብ ሕቡራት መንግስታት ምንም ዓይነት ፅልዋ ኣይነበሮን።

ኣብ መወዳእታ 1986 ንመወዳእታ ግዝ ንኢታናስዮስ ፓጎላቶስ ተሰናቢተ 8 ሰዓት (2 ኤ.ኤም) ናብ ናይሮቢ እትነፍር ነፋሪት ክሳፈር ታኽሲ ሒዘ። ናብ ሱዳን ተመለሲ ዝኸድ ኣይመስለንን ኔሩ። ሓመድ ካርቱም ዓይነይ እናኸደነኒ እናሃለወ ክልተ ተጓንፎታት ኣብ ህሊናይ ይመላለሱ ኔሮም፤ ነዓይ ብሓፂሩ ንኣፍሪካ ከም ዝተዓዘብከዋ መግለፂ ምልክታታ እዮም።

እቲ ሓደ ተጓንፎ ምስ መሳርሕተይ ፖል ቫሊሌ ዝተተሓሐዘ እዩ። ብዛዕብኡ “Riding the Lifeline Lorry” / “እስትንፋስ ኣብ ዝኾነት ፅዕነት ምጉዓዝ” (ዘ ታይምስ፡ 26 ሐምሌ 1985) ዝብል ፅሑፍ ፅሑፍ እዩ። ምዝካር ክሳብ ዝከኣለኒ ብዛዕባ ጥሜት ብዝምልከት ካብ ዝተፅሓፉ ፅሑፋት እቲ ብሉፅ እዩ። ህዝቢ ሕ.መ ከንብቦ ዘይምኽኣሉ ዘሕዝን እዩ።

ኣብ ምዕራባዊ ጫፍ ሱዳን ናብ እትርከብ ከተማ ኤል ጊኔይና ዝርከብ ናይ ቀደም ዕርዲ ሰራዊት ብሪታኒያ ናብ ዝኾነ ኮል ሕቶታት ምምፃእ ካብ ዝጅምሩ ሰሙናት ኮይንዎም ኣሎ። ...

እዞም ሕቶታት ዝመፁ ዘለዉ ኣብ ቤይዳ ካብ ዘሎ ኣዛዚ ፖሊስ እዩ፤ ፅሕግርጋር ብዝመስል ናይ ኢድ ፅሑፍ ፀሓፊ እቲ ከተማ ዝተፅሓፉ እዮም። መጀመርታ እዞም ሕቶታት ምግቢ ዝምልከቱ ኔሮም። ኣብ መወዳእታ ኣብ ዝሓለፈ ሰሙን፤ መገንዝ ከወሃቦም ክልምኑ ጀሚሮም።

“ዝሞቱና ንቅብረሉ ምንም ነገር የብልናን፤ ትማሊ 15 ቆልዑት ሞያቶምና ኣለዉ” ይብል ኣብ ጊኔይና ናብ ዝርከብ ወኪል ሴቭ ዘ ጁልደረን ዝኾነ ፒተር ሸርኔ ዝተፅሓፈ ደብዳቤ።

ቫሊሌ ከም ዝሐፎ ብሰንኪ እቲ ምዕልቕላቕ ማይን ካልኦት ፈተናታትን ካብ ካርቱም ናብ ጊኔያና ዝመፅእ እኽሊ ውሑድ ካብ ምጂኦ ዝተልዓለ ተሪፍዎም ናብ ቤይዳ ዝልእኸዎ ኣይነበሮምን። ቤይዳ ሓምሳ ማይል (ሰማንያ ኪሎሜትራት) ናብ ደቡብ ገፅ ኣቢላ ኣብ ዶብ ሱዳን ትርኩብ። ኣብኡ ዘለዉ ብምሉኦም ሰደተኛታት ቻድ እዮም፤ ናይ ሱዳን ኮሚሽነር ዝኾነ ሸሪፍ ከዓ እቲ ዘድሊ እኽሊ ሰደድ ክገበር ተሓባባሪ ኣይኮነን ኔሩ። ኣብ መወዳእታ ግና ሸርኔ ተዓዊቱ 150 ክሻ ምግቢን ኣዝርእቲን ክለኣኽ ኣግቢሩ። ካብኡ ናይ ምጉዕዓዝ ስራሕ ይሰርሕ ዝነበረ ናይ ሱዳን ትካል ዋጋ መጓዓዚ ብኽልተን ሰለስተን ዕዕፊ ወሲኸሉ። ነቲ ዕዕነት መኪና ክኸፍሎ ዝከኣሎ እኹል ገንዘብ በርኔ ኣብ ኢዱ ስለዘይነበሮ ካብ ጭንቂ ዝተልዓለ ኣብ ጊኔያና ናይቲ ከባቢ ብርጋደር ናብ ዝኾነ፤ ኢብራሂም መሓመድ፤ ከይዱ፤ ንሱ እውን ንሸርኔ ከምዚ ኢልዎ፤ “እዚ ኣብ ኩሉ ከባቢ ዘሎ ኩነታት እዩ። ናብቶም ጫፍ ቦታታት ዝበፅሕ እኽሊ የለን። ናብ ኢድ ይበፅሕ እዩ ናብ ኣዓብዕቲ ግና ኣይበፅሕን። ካብ ናተይ ሓንቲ ናይ ዕዕነት መኽይን ክትጥቀም ትኽእል ኢኻ።”

ንበይዳ ንምኽድ ንጊኔያና ገዲፎም ሰለስተ ሰዓት ምስ ተጉዓዙ እታ ዕዕነት መኪና ብከቢድ ዝናብ ተትሓዘት። ቫሊልን ሸርኔ ዝቐፀሮ ገናሒን ንትሸዓንተ ሰዓታት በቲ ረገረግ ተታሒዞም ፀኒሖም፤ ስድሳ ሓረስቶት ነዖም ከውፅኡ ብምኹዓት ሓጊዞም።

ቤይዳ ቅድሚ ምብፃሕና ክልተ መዓልታት ወሲዱ። ... መሓመድ ኣሕመድ በሸር ተቐቢሉና፤ ናይቲ ከባቢ ኣዛዚ ፖሊስ እዩ። ኣብ ቅድሚ ቢርኡ ኣብ ደገ ኣብ ዘንፀፎ ናይ ዘምባባ ምንፃፍ ኮፍ ኢልና ጥቡም ሻሂ እናሰተና ምግቢ ብምምፃእና ዘቕርበልና ዝነበረ ምስጋንኡ ወሰን ኣይነበሮን።

“ቀጥታ ናብ መኽዘን ወሲደ ምስቲ ካሊእ ምግቢ ክገብሮ እዩ።” ካሊእ ምግቢ? “እወ፤ ኣብ መኽዘን 140 ክሻ እኮ ኣለና እዩ ግና ካብ ሸሪፍ ወይ ወድ ሓዉ ዝኾነ ዓሊ መንሱር ንክነከፋፍሎ ፈቓድ ኣይረኽብናን።”

ብሰንኪ ቢሮክራሲ ሱዳን ምግቢ ኣብ ቀረብኦም እናሃለወ ቻዳውያን ብሞኚት ይሞቱ ኔሮም። ኣብ ቀፃላይ መዓልቲ ዓሊ መንሱር፤ ናይቲ ገጠር ቤት ምኽሪ ሓላፊ ዝኾነ፤ ነቲ እኽሊ ክከፋፈል ተሰማሚዑ። “ናተይ ፎቶ ክተልዕሉ ኢኹም” ኢልዎም ምስ ቫሊሌ ንዝመፀ ናይ ሓደ ዜና ትካል ፎቶግራፈር። “እዚ ነፃይ ፅቡቕ ክኸውን እዩ” ኢሉ።

ምክፍፋል ኣብ ዝካየድሉ ግዜ ኣብ መንጎ ሰደተኛታት ዕግርግር ታላዲሉ። ወተሃደራት ሱዳን ከዓ ብኹሉ ኣንፈት ብሓለጊ ምግራፍ ኮይኑ ምላሾም። እቶም ኣርታእቲ ዝጠመዩ ምስልታት ኣፍሪካውያን ምርኣይ ይሰክዮም እምበር ናይቲ ኤጀንሲ ዜና ፎቶግራፊር ግና ምስልታት ከልዕል ጀሚሩ። እቲ ፎቶግራፊር ንቫሊሌ ከም ዝነገሮ እንተኾይ ዝጠመዩ ሰባት እናተገፉ ዘርእዩ ምስልታቱ ሓዳሽነት ስለ ዘለዎም ገፊሕ ስርጭት ከህልዎም እዩ። ከም ዝበሎ እውን ኣብ ቤይዳ ዝነበረ ዕግርግር ዘርእዩ ምስልታቱ ኣብ ኣውሮፓ ገፊሕ ስርጭት ረኺቦም።

ኣብ ኤል ጊኔይና ኣነ ዝበፃሕኹ ካብ ቫሊሌ ቁሩብ ሰሙናት ደንጉዬ ኔረ፤ መጀመርታ ዝረኣኸዎ እውን ካብ ቻድ ኩናት ሕድሕድን ድርቂን ሃዲሞም ዝመፁ ሰደተኛታት ዝቅለቡሉ ጣብያ ኔሩ። ዮጎብንዮኒ ዝነበረ ሓድሽ ዝተወልደ ህፃን ምርኣይ ዝደሊ እንተኾይን ሓቲቲ። ብዝግባእ ኢለዮ። ቁፅሪ ህዝቢ ወትራ ኣብ ምውሳኽ ይኹን እምበር - ሞላ ፅቡቕ ዓመት ኣብ ዝበሃል ግዜ እውን ኮይኑ፤ ዕቤት ምህርቲ ምግቢ ምስ ዕቤት ቁፅሪ ህዝቢ ማዕረ ክኸድ ኣይኽእልን - ኣብዚ ብዛዕባ ሓድሽ ህይወት ብክልስ ሓሳብ ሞራሕ እዩ ክረኣዮኒ ዝኽእል። ብስጋ፤ በዚ ኩነታት እዚ፤ ሞት ኣብ ዙርያኻ ኮይኑ፤ ክሓስቦ ካብ ዝከኣለኒ ንላዕሊ እዩ ኔሩ።

ብጭቃ ናብ ዝተሰርሐ ጎጆ ተወሲደ። ኣብ ሓደ ፀግዒ ሓደ ህፃን ቻዳዊ ቆልዓ ኣሎ፤ መፅረጊ እዩ ዝመስል ቅርፁ፤ ብሳባ (ማራስመስ) ዝዓበረ እዩ። ህዝቢ ሕ.መ ብቴሌቪዥናቱ ምርኣይ ከም ዝለመዶም ብዙሓት ኣደዳ ሞሜት ከም ዝኹን ሰባት እዩ ዝመስል። ኣዲኡ ኣብ ውሽጢ ድስቲ ኣብ ከንዲ ምሽላ ካልኦት ቆላ መፅሊ ቅመማት ተፍልሕ ኔራ። ኣብ ሞቐኣ ብሓደ ሓርፋፍ ኮበርታ ዝተኸወለ ሓድሽ ዝተወልደ ህፃን ኣሎ፤ ወዲ እዩ፤ እቲ ኮበርታ እንትቅላዕ ብዝገርም መልክዑ ኣብ ሙሉእ ሞዕና ዘሎ እዩ ዝመስል። እቲ ናይ ተራድኦ ሰራሕተኛ ከም ዝገለገ ናይታ ኣደ ሕፅረት ተመጣጠነ ምግቢ ፅዕንቶ ኣፍቲ ቆልዓ ምርኣይ ዝከኣል ኣይነበረን።

ነዚ ህፃን እንታይ ከገጥሞ ከም ዝኽእል ካብ ምሕሳብ ጠጠው ከብል ኣይከኣልኩን። ልክዕ ከም ምዕባይ ሓጢ ብሕፅረት ምግቢ ዝተጠቐመ ኮይኑ ከዓቢ ጾ ይኹን? ከምኡ እንተኾይኑ እቲ ህፃን ናይማን ንንዊሕ ግዜ ነቢሩ ከበሃል እዩ። ቻድ፣ ሱዳንን ኢትዮጵያን ኩሎም ነቲ ሞሜት ኣብ ምብራዕ ግደ ኣብ ዝነበሮ ሕድሕድ ኩናት

ጥሒሉም እየም ዘለዉ። ኣብዚ ኣብ ምክፍፋል ዝርከብ ሉሰሉሰ፣ ሑፃዊ ዓለም ማዕኸል ዝተባወደ ከምዚ ዝበለ ህፃን መፃኢኡ እንታይ ክኸውን ይኽእል?

ፋልፋላት

Books

Brzezinski, Zbigniew. 1983. New York: Farrar, Straus and Giroux, *Power and Principle*.

Canetti, Elias. 1962. London: Victor Gollancz, *Crowds and Power*.

Caputo, Philip. 1980. New York: Dell, *Horn of Africa*.

Carter, Jimmy. 1982. New York: Bantam, *Keeping Faith: Memoirs of a President*.

Clay, Jason W., and Holcomb, Bonnie K. 1986. Cambridge, Mass.: Cultural Survival, *Politics and the Ethiopian Famine, 1984–1985*.

Conquest, Robert. 1986. New York: Oxford University Press, *The Harvest of Sorrow*.

Farer, Tom J. 1979. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, *War Clouds on the Horn of Africa: The Widening Storm*.

Gill, Peter. 1986. Boulder, Co.: Paladin, Hancock, Graham. *A Year in the Death of Africa*.

Hancock, Graham. 1985. London: Victor Gollancz, Ethiopia: The Challenge of Hunger.

Hancock, Graham; Pankhurst, Richard; and Willetts, Duncan. 1983. London: Editions HL, *Under Ethiopian Skies*.

Harris, Myles F. 1987. New York: Poseidon Press, *Breakfast in Hell*.

Hoagland, Edward. 1979. New York: Random House, African Calliope: A Journey to the Sudan.

Holt, P.M., and Daly, M. W. 1961. London: Weidenfeld and Nicolson, The History of the Sudan.

Hudson, Michael C. 1977. New Haven, Conn.: Yale University Press, Arab Politics: The Search for Legitimacy.

Jacobs, Dan. 1987. New York: Alfred A. Knopf, The Brutality of Nations.

Jenner, Michael. 1983. London: Longman Group Limited and Yemen Tourism Company, Yemen Rediscovered.

Kapuscinski, Ryszard. 1983. New York: Harcourt Brace Jovanovich, The Emperor: Downfall of an Autocrat.

Khalid, Mansour. 1985. London: KPI Limited, Nimeiri and the Revolution of Dis-May.

Korn, David A. 1986. Carbondale: Southern Illinois University Press, Ethiopia, The United States and the Soviet Union.

Lamb, David. 1983. New York: Random House, The Africans: Encounters from the Sudan to the Cape.

Lefort, Rene. 1981. Paris: Francoise Maspero, Ethiopie: Revolution Heretique.

Levine, Donald N. 1965. Chicago: University of Chicago Press, Wax and Gold: Tradition and Innovation in Ethiopian Culture.

Mansfield, Peter. 1976. London: Allen Lane, The Arabs.

Mockler, Anthony. 1984. Oxford: Oxford University Press, Haile Selassie's War: The Italian-Ethiopian Campaign, 1935–1941.

Moorehead, Alan. 1960. London: Hamish Hamilton, The White Nile.

Moorehead, Alan. 1962. London: Hamish Hamilton, The Blue Nile.

Orwell, George. 1984. Harmondsworth: Penguin, The Penguin Essays of George Orwell.

Ottaway, Marina, Ottaway, David. 1978. Africana Publishing Company, Ethiopia: Empire in Revolution.

Parfitt, Tudor. 1985. London: Weidenfeld and Nicolson, Operation Moses: The Untold Story of the Exodus of the Falasha Jews from Ethiopia.

Revel, Jean-Francois. 1983. Garden City, N.Y.: Doubleday, How Democracies Perish.

Seale, Patrick. 1983. London: Quartet, The Shaping of an Arab Statesman: Abd al-Hamid Sharaf and the Modern Arab World.

Selassie, Bereket Habte. 1980. New York: Monthly Review Press, Conflict and Intervention in the Horn of Africa.

Selassie, Kiros Habte, and Dina, Mazengia. 1969. Addis Ababa: Ethiopian Ministry of Education and Fine Arts, Ethiopia: A Short Illustrated History.

Shawcross, William. 1984. London: Andre Deutsch, The Quality of Mercy: Cambodia, Holocaust and Modern Conscience.

Sulzberger, C. L. 1969. New York: Macmillan, A Long Row of Candles: Memoirs & Diaries, 1934– 1954.

Timberlake, Lloyd. 1985. Washington, D.C.: Earthscan, Africa in Crisis: The Causes, The Cures of Environmental Bankruptcy 1983. Sana'a: Yemen Tourist Company, Traveller's Guide to Yemen.

Ungar, Sanford J. 1978, 1985. New York: Simon and Schuster, Africa: The People and Politics of an Emerging Continent.

Vance, Cyrus. 1983. New York: Simon and Schuster, Hard Choices: Critical Years in America's Foreign Policy.

Waugh, Evelyn. 1931, 1985. Harmondsworth: Penguin, Remote People: A Report from Ethiopia and British Africa, 1930–31.

Wolfe, Bertram D. 1948. New York: Dell, Three Who Made a Revolution. 1986. London: The Economist, World Human Rights Guide, London.

Worrall, Nick. 1980. London: Quartet, Sudan.

Letters, Reports, and Supplements

August 1985. Khartoum: Interfam Information Project, "Briefing Packet: Famine in the Non-Government Held Areas of Eritrea and Ethiopia, and Refugees in Eastern Sudan."

March 1985. Khartoum: The Information Desk, "Briefing Packet on Eritrea and Tigre."

Clark, Lance. "Report on Refugee Influx to Northwest Somalia in 1986."

Clay, Jason W. (1986). "Refugees in Somalia Flee Ethiopian Collectivization"

Clay, Jason W. October 1, 1986, November 21, 1986. Letters to Robert D. Kaplan about Cultural Survival's research methods, Cohen, John M. 1984. Cambridge, Mass.: Harvard Institute for International Development, "Agrarian Reform in Ethiopia: The Situation on the Eve of the Revolution's 10th Anniversary."

Keyes, Alan L. 1986. Statement before Subcommittee on African Affairs of the Senate Foreign Relations Committee, Washington, D.C., March 6, 1986. Washington, D.C.: U.S. Department of State, Bureau of Public Affairs, "Ethiopia: The U.N.'s Role."

Legum, Colin, and Firebrace, James. (1983). Minority Rights Group, Report no. 5 "Eritrea and Tigre."

Marxist Leninist League of Tigre. 1985. "Declaration of the Founding Congress." Khartoum: Tigre People's Liberation Front,

Niggli, Peter. May 1985. Berliner Missionswerk, "Ethiopia: Deportations and Enforced-Labor Camps."

Phillips, James A. (January 17, 1985). The Heritage Foundation, Report no. 404 "Ethiopia's Kremlin Connection." (December 1986). The East-West Papers, no. 5 "Power and Famine in Ethiopia."

Smith, J. Edwin. June 22, 1986. The Atlanta Journal-Constitution, Eight-page supplement on Eritrea, U.N. High Commissioner for Refugees. June 9, 1985. Khartoum: UNHCR, "Briefing Note on Refugees in the Sudan."

U.S. Embassy, Khartoum, (April 1984). Office of Refugees Affairs. "Focus on Refugees."

U.S. Senate, 1986. Subcommittee on Immigration and Refugee Policy, Committee of the Judiciary. 99th Cong., 2nd sess. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, "Ethiopia and Sudan One Year Later: Refugees and Famine Recovery Needs."

Washington Quarterly: (May 1978). Washington Review of Strategic and International Studies. White Paper "Horn of Africa."

Newspaper and Magazine Articles

Bennett, Jon. June 17, 1983. The New Statesmen, "Beyond Banditry."

Blundy, David. November 3, 1985. The Sunday Times, "Cover-Up."

Brittain, Victoria. June 13, 1986. The Guardian, "Sudan's Hidden War Escalates as Ugandans Join the Fray."

Brooke, James. February 24, 1987. International Herald Tribune (New York Times Service), "Marxist Constitution Takes Effect in Ethiopia."

Brooke, James. March 13, 1987. International Herald Tribune (New York Times Service), "As Ethiopia's Famine Threat Subsides, Western Aid Efforts Shift to Development."

Dines, Mary. (1983). Index on Censorship, no. 5 "The Cancer of Religion: Ethiopia."

Eshete, Aleme. October 20, 1986. Sudan Times, "Betrayal of the Revolution."

Girardet, Edward. July 8, 1985. The Christian Science Monitor, "Meet the Pagoulatoses and Their Hotel, the Place to Stay in Khartoum."

Harden, Blaine. December 18, 1985. International Herald Tribune (Washington Post Service), "Ethiopian Drive to Villagize Is Forcing Millions to Relocate."

Harden, Blaine. March 11, 1986. International Herald Tribune (Washington Post Service), "Resettlement Means Death for Thousands in Ethiopia."

Harden, Blaine. March 29–30, 1986. International Herald Tribune (Washington Post Service), "Ethiopian Rebels Kill 2 in U.S. Aid Program."

Harden, Blaine. August 29, 1986. International Herald Tribune (Washington Post Service), "Hunger Is a Weapon in Sudan's Civil War."

Harden, Blaine. September 10, 1986. International Herald Tribune (Washington Post Service), "Civil War in Sudan Changes Lifestyle of Nomads."

Harden, Blaine. September 19, 1986. International Herald Tribune (Washington Post Service), "Sudan Rebel Leader 'Not Repentant' Despite Famine, Downing of Aircraft."

Harrison, Charles. August 28, 1986. The Times, "Ugandans Hold Up Sudan Aid."

Hatch, Orrin. April 4, 1986. The Wall Street Journal, "Keep Ethiopia Part of the Reagan Doctrine."

Henze, Paul B. (Winter 1985/86). The National Interest, no. 2 "The Dilemmas of the Horn."

Hertzog, Gilles. October 3, 1986. L'Express, "Le scandale de l'aide."

Hirst, David. February 19, 1985. The Guardian, "How the Eritreans Achieved Sex Equality Under Fire."

Hoben, Allen. January 21, 1985. The New Republic, "The Origins of Famine."

Johnson, Paul. January 21, 1985. The New Republic, "How Tyrannies Flourish."

Kaplan, Robert D. January 21 1985. The New Republic, "Ethiopian Exodus."

Kaplan, Robert D. May 14, 1985. The Wall Street Journal/Europe, "How to Make Col. Mengistu Cry 'Uncle' in Eritrea."

Kaplan, Robert D. July 17, 1985. The Wall Street Journal/Europe, "Ethiopian Regime Bites the Hand Feeding Its People."

Kaplan, Robert D. October 1, 1985. The Wall Street Journal/Europe, "Ethiopia: Africa's Killing Fields."

Kaplan, Robert D. (April 1986). The Atlantic Monthly "Sudan: A Microcosm of Africa's Ills."

Kaplan, Robert D. April 15, 1986. The Wall Street Journal, "The Battle for North Yemen."

Kaplan, Robert D. (June 1986). The American Spectator "Behind Ethiopia's Hunger."

Kaplan, Robert D. October 29, 1986. Wall Street Journal/Europe, "Why Sudan Starves on Western Aid."

Kaplan, Robert D. (April 1987). (Book Review). The American Spectator "The Harvest of Sorrow by Robert Conquest"

Kaplan, Robert D. July 6, 1987. The New Republic, "Out of Africa."

Keating, Robert. (July 1986). Spin "Live Aid: The Terrible Truth."

Keating, Robert. (September 1986). Spin "Sympathy for the Devil."

Legum, Colin. May 20, 1986. International Herald Tribune, "Ethiopia: A Regime of Torture."

Matthews, Christopher J. January 21, 1985. The New Republic, "The Road to Korem."

May, Clifford D. September 29, 1985. The New York Times, "War Rivals Drought in Africa's Hunger Crisis."

Merritt, Giles. October 1985 International Herald Tribune, "Americans May be Hooked on Africa."

Owen, Richard. July 23, 1985. The Times, "No Roubles in the Live Aid Fund."

Puddington, Arch. (April 1986). Commentary "Ethiopia: The Communist Uses of Famine."

Randal, Jonathan C. Summer 1985. The Manchester Guardian (Washington Post Service), "Relief Effort Grinds to a Halt on Sudan Railways."

Randal, Jonathan C. July 1, 1986. International Herald Tribune (Washington Post Service), "War in Southern Sudan Heightens Food Crisis, Hampers Relief Effort."

Revzin, Philip. May 26, 1986. The Wall Street Journal/Europe, "With Famine Easing, Many Ethiopians Flee Collectivizing Farms."

Rogg, Margaret L. August 18, 1986. International Herald Tribune (New York Times Service), "Sudan Says Rebels Downed Civilian Plane Carrying 60."

Rule, Shelia. June 22, 1986. The New York Times, “For Ethiopia, New Villages, New Concern.”

Rule, Shelia. July 12, 1986. The New York Times, “To Ethiopians Who Flee, Somalis Offer Squalor.”

Shepherd, Jack. 14 (1985). Issue “Ethiopia: The Use of Food as an Instrument of U.S. Foreign Policy.”

Suau, Anthony. (September 1985). National Geographic “Eritrea: Region in Rebellion.”

Tucker, Jonathan B. January 19, 1985. The Nation, “The Politics of Famine in Ethiopia.”

Tyler, Patrick E., and Ottaway, David B. April 25, 1986. The Washington Post, “Ethiopian Security Police Seized, Tortured CIA Agent.”

Vallely, Paul. June 4, 1985. The Times, “Famine: Russia and U.S. on Collusion Course.”

Vallely, Paul. July 26, 1985. The Times, “Riding the Lifeline Lorry.”

TheWall Street Journal/Europe. January 29, 1986. (Editorial), “Today’s Holocaust”

Wieseltier, Leon. February 11, 1985. The New Republic, “Brothers and Keepers.”

Wilde, James; Desmond, Edward W.; and Russell, George. January 21, 1985. Time, “Flight from Fear.”

Wilde, James, and Greenwald, John. August 4, 1986. Time, “Red Star over the Horn of Africa.”

Wilde, James, and Muller, Henry. August 4, 1986. Time, “‘To Free Ourselves from Backwardness,’ Iron-willed and Icy, Mengistu Haile Mariam Defends His Policies.”

Wilkinson, Ray, and Deming, Angus. May 5, 1986. Newsweek, “Master Plan—Misery.”

Willis, David K. July 20–26, 1985. The Christian Science Monitor, “U.S. Set to Send Food to Rebel-held Provinces.”